
nihat cemal kumay
üç istanbul
oman
sander yayınları

MİTHAT CEMAL KUNTAY

ÜÇ İSTANBUL

ROMAN

Önsöz:
Raif Mutlusay

SANDER YAYINLARI — İSTANBUL

Bu kitabın yayın hakkı, 29 Mart 1976 tarihli yazılı sözleşme ile Sander Yayınlarınca satın alınmıştır

SANDER YAYINLARI
Kireçli Sokak 18
Osmanbey — İstanbul
Tel : 40 84 25

Kapak:
Mehmet Akgül

Dizgi ve Baskı
Sümbül Basımevi

Birinci Baskı : Nisan 1976
İkinci Baskı : Ocak 1983

MİTHAT CEMAL KUNTAY

ÜÇ İSTANBUL

MİTHAT CEMAL KUNTAY VE İSTANBULLULARI

RAUF MUTLUAY

Yazarın ölümünün yirmisinci yıldönümünde (30 mart 1956), eserinin *nerdeyse* kırkıncı yayını yılında (ilk basım, 1918) *anlası* kolay erimez bir yazının, bütün güncel özelliklerden kurtulmuş olması, edebiyat tarihinin nesnel ölçüsüyle tartışılmaması gerekir. Onun için 100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı'ndaki özet bölümlerinden başlıyorum :

Servetifünun kuşağının ortalama doğum tarihi 1876'dır... Birinci Meşrutiyet'in ilânıyla başlamadan duyulmuş olan, II. Abdülhamid'in baskı yönetimi içinde kırk yaşına varan yeni duyma çıkma olanağı bulamadan İstanbul yaşamının kısıtlanmış koşulları içinde birbirine yaklaşan, ağır yıkım ortamında yazdıklarını yayımlama olanağından uzaklaştırılan bir kuşak; II. Meşrutiyet'le orta kaş hanımlarla aile bağları, yarışma düşünceleri, kırık dökleriyle ünlüdürler. Tevfik Fikret'in «Sabah Okursan şiirinde ağlama gülle seslenişi tam bir perçeği yansıtır : «Bu memlekette de bir gün sabah olursa Hakk / ... O gün / Ben ölmemiş bile olsam, başımı çek ilâhî / Bir istirahatim olur şüphesiz, o gün benden / Ümidi kes, beni kürdüm ne boş muhitimde / Mevhumatımla unut; çünkü leng ü çeşmimde / Nazarlarım seni maziye çekmek ister; sen / Bütün hürriyeti ü meşrutiyetinle düşün ...»

FECR-İ ÂTİ

Bu arada, II. Meşrutiyet arefesinde edebiyat alanına girmek için fırsatı arayan yeni bir kuşak yetişmiş gibi görünür. Doğum yılları ortalama 1885 olan bu kuşak dönemimizde şiirini beş yazına erişen, öğrenim yaşamı sonunda uygun bir ortamın olanaklı kıldığı koşullar içinde Yıldız-ı hürriyet'e ulaşan sanat emeğine koşulan, hep bir araya gelerek Servetifünun dergisinde yeni bir kimlik ve kişilik kazanmak isteyen bir kuşak. Gerçekten «Fecr-i Âti Encümen-i Edebisi» namına katip Müfit Ratip imzasıyla yayımlanan ilk beyannamenin altında bazı önemli imzalar vardır. (Mithat Cemal'in adına bu kümede rastlamıyoruz.)

Bir matbaa odasındaki bu gençler topluluğunun ilk haberi Servetifünun dergisinin aklında çıkmıştır (36/930, 12 mayıs 1909). «Sanat sahibi ve muhitsemdir» ilkesinden başka dayanakları olmayan bu küme üzerine ayrıntılı bilgiyi Hasan Âli Yücel'in —gerçek ki yarım kalmış— Edebiyat Tarihimizden I adlı eserinde bulmak olanağı var. «Fecr-i Âti» meşrutiyetin ilânı yılı ile Balkan Harbine tekaddüm eden 1911 tarihleri arasında başlayıp bitmiş bir genç edebiyatçılar topluluğudur. Bu gençler, henüz 20-25 yaşlarında oldukları halde, çoğunun tahsilleri darma çarma, ya orada burada kırılmış bir yüksek okul, ya bir idadi; yüksek öğretimi bitirmiş olanlar ise, o devrin ansiklopedik ve basit terakki tedrisatından başka bir şey olmayan Mekâtib-i Âliyesinde okumuş bulunmalarına rağmen rüştü ve bir nevi bilgi ile silâhlı olarak meydana atılmışlardı. Bir kısmının öğretim kaynağı, ya Galatasaray'da yahut Fransız'larda öğrendikleri Fransızca idi. Garp ile temasları bu kadarı bile onları o devrin cemiyetinde üstün ve ileri insan yap-

mağa kâfi gelmiyordu... *Tarihimizin içindeki her inkılâp hamlesinin başında olduğu gibi meşrutiyet ilânlarında da bu gençler büyük bir hürriyet aşkı ve hararetiyle, sanat sevgi ve ilâhiyle onlara atılmışlardı. Fakat her türlü hürriyete can atıp da fikre ve fikir hürriyetine bir türlü tahammül edememek, yazı ile ve yazarlık etmekle hayat kazanmağa engel olduğu için onları ne gibi siyasî iktidarın önünde sonunda bağlanmağa mecbur etmişti. Fecr-i Âtîcilerin bir kısmı muallimlik veyahut resmî vazifelerle yahut İttihad ve Terakki'nin himayesindeki gazetelerde muharrirliklere alınarak dağıtılmışlardı. Ancak bir iksir maddî istiklâllerini muhafaza etmişler.. Fecr-i Âti, meşrutiyet cemiyeti içinde kısmen Edebiyat-ı Cedide'den gelme muphem, amaçları belirsiz bir fikir ve sanat gıdıklarını buluşuydu. Fakat gerçek olan şuydu ki ondan muhtelif zihniyetle devrini yapacak muhtelif parçalar koptu. Her biri kendi başına bir varlık oldu. Bir kısmı da tamamiyle sönüp bir daha görünmemek üzere kaynaşıp karıştı.* (s. 44 - 75)

Fecr-i Âti topluluğu, *II. Meşrutiyetten bugüne edebiyatçılarımızın süregelen gruplaşmasının ilk örneği olarak ne anlamlıdır. Toplumumuzda büyük kentlerin kültür çevrelerinde başlayan sanatçı kümelenişlerinin bir ulusun sanatı olduğu sanısını ilk o vermiştir. Sonraları her biri ayrı bir yeteneğin ürünlerini getirerek birkaç kişi dışında kalmalar, hep bu olay dönemecinin anısıyla anılacaklar, ders kitaplarında hiç öğretilmesi gerekli birer öncelik kazanacaklardır. Fecr-i Âti topluluğunun —sonraki kümelenişlere de sirayet hastalık ve eksikliklerini— maddeleştirmek şu sanısını elde ediyoruz: Edebiyatçılar, toplum olaylarıyla sanatlarından uzakta kalmaktan, kendi aralarında kapalı bir halka yaratmaktadırlar. Pazıyı biraz bilmenin verdiği ayrıcalıkla bir seçkinler toplu-*

bağı kurarak edebiyat ve toplumu kendi [illegible] *büyütmektedirler. Özgürlük dileğinde oldukları halde, devlet memurluklarına sığınmayı ilk gençlik yaşamakta yaşadıkları çelişkiyle de özel yaşamlarını bu yakınlarla doldurarak sanmak ve sonmasız bir havada kullanmaktadırlar. Yakın bir arkadaşlık ilişkisi içinde bulunmak, hak etmediği halde birbirinin eserini övmek yüceltmek, eleştirmeden değerlendirmek yöntemini kesenderme maktadır. Halk karşısında ne kadar etkisiz kalırlarsa kalsınlar, kalem gücünü kendi yararına kullanmak isteyen iktidar çevrelerinin ilgisini kazanmakta, sivil bürokrasi içinde unsur olarak çıkar payı almaktadırlar. Genellikle edebiyat ürünleri aynı zaman kesitsinmeki düşünce akımlarından uzakta doğmakta, toplumun yaşadığı zamanla ilgili bir sorun özü taşımamaktadır. Az sayıdaki dergilerle gazete ekleri dışında yazı ürünleri yayımlanmaya amaç sayan edebiyatçılar gittikçe matbaalaşmakta, yalancı ünlerin, sanalarına kurumlaşmanın yalnızına kapılmaktadırlar. Bu yüzden günümüz geçerli olmayan eski edebiyatçılar bile daha sonraki dönemlerde anıları, izlenimleri, belgeleri, başlangıçlarıyla gerçekçi değerlendirmekte, yalnızca kendinin getirdiği bir onuru paylaşmaktadırlar. Edebiyat dünyasında en küçük tartışma konusu bütün yazarların görüşü sorunu olmakta, tekrarlarla bilgilendirilmekte, dost meclislerinde birçok kez yorumlanmakta, bütünüyle edebiyatımız ana sorunlardan uzakta küçük çıkarların çevresinde dolanmaktadır. Yapılan iyiler çok konuşulan adlar, takılan sıfatlar önemlidir. Basın bir kişiyi nasıl sıfatlandığı bir söz (Şair-i Âzam, Reis-i Âli, şeyh-i müderris-zâd, Hocanın Beş Şairi, Mektepten Memlekete...) denetimsiz tekrarlar yüzünden bir ülke sağlamlığıyla değer kazanmakta, araştırmasız yargılara eksen olmaktadır...'

[1] Raul Mutlay, 'IX. Sonunda Çağdaş Türk Edebiyatı', 1973, s. 28

1885'LERİN İÇİNDE

Asıl temsilcilerini yeni yeni gördüğümüz profesyonel bir edebiyatçı değildir Mithat Cemal, nakit gelmediği için olmak gereğini duymaması da değildir. Ne var ki kuşağının yakında sıralanmış birçok yazarından uzak kalmayı bilmiş sağduyulu bir sezgiyle —bir iki yanlış başlangıçtan sonra— erkence gördüğü edebiyat ürünlerini geç denişme değerliliğine ulaşmıştır. Bu önsezinin gerçekleşmesine neden olan Üç İstanbul işte böyle bir sabır, olgun yaş dönemini beklemesini bilen bir yazı çabasının ürünü olmuştur.

*Yaşam çizgisi hemen hemen dümdüzdür. O güne değin gelmiş hemen bütün edebiyatçılarımız gibi İstanbul'da doğmuştur, orada yetişecek, orada çalışacak, orada yaşayacak, orada ölecektir. Ne var ki bu başkent hemşerilerinin kaynağı imparatorluk sınırlarından birine ayrılmaktadır. Babası İskodra eşrafından Selim Sırrı Bey, annesi Samiye Hanımdır (Roman kahramanı Mehmet Adnan'ı Lâiçalı Miralay Salim Bey'le Naciye Hanım'ın oğlu olarak tanıyacağız). Rumeli çözülüşünden başkent yerleşmesine geçen ailenin yeni kuşağı İstanbullu olacaktır artık. 1885'de doğan Mithat Cemal'in yaşam özetini veren bütün kitaplar aynı yanlış noktalarına dokunmakla yetinmişlerdir. İlk ve ortaokulu Akaretler'de Mekteb-i Osmani'de okuduğunu hikâyeler, Veled İzzeddin'den de Mekteb-i Hukuk'a geçtiğini (Hukuku bitiren Adnan'ın gençliği ise Akaretler'lidir). Bu yüzden kendisiyle yapılmış bir röportajda güçlük duymaktadır Mithat Cemal Kuntay. «Bir defa bilmediğim ve görmediğim hiç bir şeyden bahsetmedim. Mekke'den, Akaretler'den, Kasımpaşa'dan konuşulacak zaman hiçbir yerden adım genişletmedim. Romancılarımız sanırım en doğru yemek manası, gerçek yanık noktası yerine kendi zaaflarını yaz-

muşlardır. Sonra daha büyük bir kusurumuz var. Romanlarımızda Türk olmaktan korkuyoruz. Ben üç devri, eşyada ve insanlarda yazdım. Eşyanın ve insanların birbirine sirayetinden olmuş dikkatlerle. Her devrin insanları kadar eşyalarında da o devrin ruhlarını, kısa nefesini, hakiki fakirliğini göstermeğe çalıştım. Bu insanları, bu eşyaları bazı ailelerin dolaşmasıyla aldığı kadar, son resmi ziyafetlerin de beni sokulduğu sarayalarda, konaklarda yakından tanıdım.[1]

Hukuk'u pek iyi derece ile bitirdiği ve 1908'de doktora sınavını da başarıyla tamamladığı belirtilirse[2] *Mithat Cemal, edebiyata başlayanların hiç muhtemel bir şekilde geçirdiği yirminci yüzyılın ilk yıllarında kendisini bütünüyle hukuk derslerine vermiş olmalıdır. Daha bu yıllarda —romanında Mehmet Rauf diye anacağı— Mehmet Akif'le güçlü bir dostluk ilişkisi içindedir. Aralarındaki on iki yaşın yarattığı bir bağlılıkla Mithat Cemal'in ardından hep onun etkisinde kalacak sonradan araştırıcı emeğini bütün ayrıntılarıyla bu konuya ayıracaktır* (Mehmet Akif: Hayatı, Seriyesi, Sanatı, 1939, 450 s. İstiklâl Şairi Mehmet Akif, 1944, 24 s. Mehmet Akif, 1948, 56 s.). *Fakat öte yanda da var. Hemen her zaman ahenk diye onayın çıkan sanatçı kişiliği, meşrutiyet yıllarında iki ayrı emeğin özdeşleşmesiyle çift imzalı şiir emeğinde de birleşmektedir. Mithat Cemal'le Mehmet Akif'in ortaklaşa yazdıkları şiirler, «Üçüncü Ordunun* (1966), *«Acem Şahının»* (1909).

Şiir hemen bütün yazarlıklarının başlangıcıdır. Namık Kemal - Abdülhak Hâmid - Mehmet Akif üçgeninin ortasındaki Mithat Cemal, günün en büyük etkisi Fikret'in de izindedir. Ömrünün en olgun yıllarını hiçbir tükenmez bir araştırma emeğine dönüştürdüğü dönem için Hasan Âli Yücel şöyle diyecek-

[1] Tan gazetesi, 9 ocak 1938.
[2] TDK'da Sahnemerdan, 1911 baskısına hazırlayan Faruk K. Timurtaş, 1

[illegible] «Namık Kemal'ı tamamladıktan sonra Tevfik Fikret'e merak sarmıştı. Bu merakları sebepsiz değildir. Namık Kemal kitabıyla yalnız fikirlerin bulucusu olan insanı değil içinde yaşadığı devrimi anlatmak için yazdı. Yazmadı, bu eserle Namık Kemal'e heykel dikti (Devrimin İnsanları ve Olayları Arasında Namık Kemal 1. Cilt 1944, 608 s. 2. cilt 1. kısım 1949, 776 s. 2. cilt 2. kısım 1956, 828 s.). Onu Mithat Cemal'siz düşünmek mümkün, onunla beraber düşünmek güzeldir. Bir heykel ki sanat eseri sanatkârla yaşıyan. Fikret'e gelince, onu gerek kendi gerek büyük dostu Mehmet Akif için usta saymıştır. Bu hüküm doğrudur. Güzel Türkçe yazdığından şüphe olmayan Muallim Naci'de bile bazen kekeleyen ana dilini rahatça ve İstanbulluca konuşturan Fikret'tir. Edebiyat tarihimizden Fikret'i çıkarsanız Yahya Kemal'in anası bile sendeler. «Heykeller 1908 sonrasında bir ana şairi olmaya özenen Mithat Cemal'in ilk gençlik ürünleri Şehbal'de (sayı 60, İrtica Sayısı), Resimli Kitap'ta (Hamse) ardından gelen öteki dergilerde görünmeye başlar. (Kitaplaşması 1945'i bekleyecektir. Türk'ün Sebnamesinden, Tasvir Neşriyatı, 143 s. Seçmeler. Faruk K. Timurtaş'ın emeğiyle 1971, 1000 Temel Eser dizisi, 56). Yukarıda anılan röportajında (bkz. dipnot 2) şöyle diyecektir Mithat Cemal: «Şiir çok kalabalıklaştı. Yer yok. Yeni gelenler hiç durduğumuzu zannettiğimiz yerden ite ite duğurdüler; dışarıda kaldık. Sonra, nasıl çok hızlı insanın bütün kabahatleri üç dakikada görülüyor... Burada kanaatlerimden birinin geçen zaman içinde kendiliğinden kabul eden; dilimle, ilkinliğimle, kanaatlerimle eskidiğimi görür gibi olan bir manâca bilincimin içten içe çöküşü vardır. Belki de bu yüzden hesabını kesmek için bütün şiirlerini bir ömür boyu dönümü hediyesi gibi toplayıp tek kitapta ortaya sürmüş görünür.

- İsmet Âkil Yüce, Bir İstanbul Ressamı, Cumhuriyet, 8 nisan 1964.

Sonradan sadrazam da olan Hakkı Paşa'nın dikkatini çekerek İdare Hukuku muallim muavinliğinde bulunduğu yıllar, Mithat Cemal'i meslekine bağlayan etkenler arasında bulunmalıdır. Genç bir gururun hoşlanması desteklenmesi, işimser denemelere sağlar. Gerçekten Hüseyin Cahit Yalçın da Edebi Hâtıralar'ında bu ince noktaya dikkat etmektedir: «Sadrazam Sait Paşa'nın gösterdiği bu insaniyet ve kadirşinaslık eserine benzer bir hareket de Sadrazam Hakkı Paşa'dan Ahmet Şuayb'a karşı sadır olmuştur. Hakkı Paşa, o tarihlerde Babıâli hukuk müşavirlerindendi. Hukuk Mektebinde de dersi vardı. Şuayb'in Servetifünun'a verdiği makalelerden hukuk-u cezaya vukûfiyet eden bir yazısı kendisinin dikkatini celbetmişti. Şuayb'i çağırttı, görüştü ve neresine muvazzaf ataletle yazıya aldı. Sırf sâiye, zekâya, istidada karşı bazı hükûmetlerdeki bu alâka ve teşvik hissi ne manası ne kadar hürmete lâyıktır.»[1]

İLK ESERLER

Meşrutiyet dönemi tiyatrosu üzerine çok ayrıntılı bir dikkat emeğinin ürünü elimizdedir şimdi. Metin And, Abdülhamid yönetiminde yasaklanmış ve sustturulmuş olan tiyatro edebiyatının 1908 sonrasında nasıl hızlandırılıp kalabalıklaştığını bütün belgeleriyle göstermiştir. Deneyin iştahıyla Mithat Cemal'in de bu türe ilişkisini görüyoruz. İlk denemesi «Kemal»e adını taşır (Dört perdelik manzum piyes, Sırat-ı Mustakim Matbaası, 1912, 104 s.). Abdülhamid'in tahtan çekilişiyle başlayan ortamda, Mahmut Nedim Paşa'nın arılıklığı Neriman ile Namık Kemal'in ülkücülüğünden Yüzbaşı Şefik arasında

[1] Hüseyin Cahit Yalçın, Edebi Hâtıralar, 1938, 86.

bir sevgi ilişkisi vardır. Nedim Paşa'nın haytan çıkardığı Nezihun mutsuz ve kararsızdır. Anayasa çalışmalarını yürütenlerin gösterildiği ikinci perdeden sonra üçüncü perdede Mahmut Nedim Paşa'nın sarınç ve kutlama konağı gösterilmektedir. Namık Kemal'in ölümü, Nezihun'un ölüm halini alan Sefik'in çıldırışıyla sona eren eser,' Muhat Cemal imzası için bir başarı belgesi olmamıştır. «28 Kânun-i Evvel»de öyle (Çanakkale hakkında üç perdelik manzum piyes, Mahbaa-i Osmaniye, 1918, 112 s.) Çanakkale zorlanırken bir emekli paşa konağında otesten kaçan Binbaşı Adil, nişanlısı Süheylâ ile birliktedir. Paşa'nın yeğeni Gülsüm'ün üç kardeşi Çanakkale'de şehit olurken, «Kaçınız» sözünden kırılan Adil de aynı cephede bulunacaktır. Sakatlanmış Adil'le Süheylâ —nice duygusal tartışmadan sonra— aşk birleşmesine buluşurlarken sakatlıktan zaferi kutlayan jenerallerin geçmektedir.'

Bu başarısız denemeler Muhat Cemal'i bir süre için gündemde geçerli dava kitaplarıyla antolaji derlemelerine itmiş olmalıdır. Kendi kuşağının Ahmet Haşim, Yahya Kemal gibi şiir yetkeleri, Ömer Seyfettin, Refik Halit, Yakup Kadri gibi düzyazı ustaları edebiyat alanını ele geçirmiş görünürler. Usulcu Muhat Cemal, sınavla kazandığı Adliye Nezareti özel kaleminde birinci kâtip, sonra müdür yardımcısı, müdür, daha sonra Birinci Hukuk mahkemesi üyesidir. (Üç İstanbul'da göreceğimiz son bölüm, «Cinayet Mahkemesi», böyle bir yalın gözlemin ürünü olmalıdır.) Yargıçlık pek de edebiyata yakın olmadığı için, bir süre onun yalnızca hukukçu kişiliğini izleriz.

Nefais-i Edebiye (iki cilt, 1311), Edebiyat Defteri (ders kitabı, 1915), Hitabet Dersleri (ders kitabı, 1914), gibi çalışmalarını kısa çevirilerle sürdürdüğü (Alexandre Dumas

Melih Aşık, Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu (1908-1923), 178-185

Fils'den, Anatole France'dan, Verning'den, Maupassant'dan ...) yıllarda artık bir İstanbul nesnesidir. Sanırım eğlenin en kolayı, en güzeli, en rahatı, en nezihi, bu gibi bir hukuk yetkesidir. Mustafa Kemal'in, Millet Meclisi kürsüsünde okuduğu «o iki iman musammanın sonra» Mithat Cemal, bütün varlığıyla Cumhuriyete ve onun kurucusuna bağlanmıştır. «Ölmez bu vatan, farz-ı muhal olsa da hattâ / Çekmez küreyin sinesi bu itibat-ı esimi'» «Yurt Duygularım» adlı şiirinde yer alan bu son iki dizeyi yine tek şiir kitabının başına koyarken şu notu eklemiştir: «Bu kitaptaki birinci manzumenin son beytini Gazi Mustafa Kemal Büyük Millet Meclisi kürsüsünden okumuştu. Bu kadar güzel bir talihin önünde duyduğum hiç bitmez heyecanın sebebi olan bu manzumeyi kitabımın başına onun için koydum. Onun ebediyetle yaşıt olan adının başında taşıyan her şey güzeldir.»

1885 doğumlu olmak; Abdülhamid'in baskı yönetimi altında sıkıntı olmadan gençliğini yaşamak, II. Meşrutiyette aradığı özgürlüğü bulur gibi olmak, ama on yıl içinde koca imparatorluğun yıkılışına tanık bulunup mütareke karanlığına girmek demektir. Kurtuluş nerde? Anadolu'da kıpırdamağa başlayan Milli Hareketle mi, altı yüz yıldır yaşamış halife - padişahlığın yanında mı? Bütün Türk yazarlarının geçirdiği en önemli sınavdır bu yıllar. İstanbul göreninde kalma zorunluğunu duyan Mithat Cemal'in, büyük dostu Mehmet Akif'e gönderdiği «Onlara» şiirinin Ankara'daki Sehil-üle Resad'da (22 mayıs 1921) yalnızca «M» imzasıyla basılışı bile bu belirsizliği göstermede yeter. Kürd Mustafa Paşa Dinan-ı Harbinin yeren bu şiir, kendilerini İstanbul'da sanan, gönülleriyle Anadolu'da yaşayan nice Türk aydını gibi Mithat Cemal'in de az çok çelişkili durumunu yansıtmaktadır. (Roma-

* Hasan Âli Yücel, Bir İstanbul Risalesi, Cumhuriyet, 8 nisan 1954.

mında Adnan, yakışıklı bir kalpak satın alıp kitaplığında saklayacak, boynuna Ankara'dan çağrılmayı bekleyerek yaklaşacaktır. Ama cenazesinde tabutun üstüne konan şey de bu kalpaktır yine.)

Osmanlı imparatorluğunda en geç ve güç bulunmuş düşünce, ulusçuluk bilinci ve çağdaş toplum olmayı gerektiren kültür kaynaşmasıdır. *Ziya Gökalp'ın* uluslaşmacılıktan yola çıkıp *on yıl içinde Turancılıktan geri dönen «Yeni Hayat» gerçekçiliğine dikkat edelim. Mithat Cemal'de işte bütün bu yönler biraz karışıktır. Türklüğün eşsiz tarihiyle Osmanlılığın uygarlık aşamalarını birbirine karıştırır. Belli bir toplumsal ülküye sahip olmadığı için de dayanışmalı birliklere kapılır. Namık Kemal'le başlayan konuşma edebiyatının coşkusundadır. Onun için yukarıda işaret edilen yazısında Hasan Âli Yücel, şöyle demektedir: «Esasen Mithat Cemal'de Mihrab, Namık Kemal'in etiğiyle kurulan yeni mânâsındaki vatandır. Milleti, o da Latadı gibi, vatan görmüştü. Şu halde vatan, bu mânâyı kaybedip de Mustafa Kemal'in ruhunda tekrar hayata kavuşunca bunu başarana kadar bütün ruhuyla bağlandı. O'nun için yazdığı mısralar, muhtevası kadar kendisi ve kendisinin samimi kanaatleridir.»

SAİRLİĞİ

Edebiyat tarihinin; her kişiyi, her olayı, her aşamayı konu edinmeyi görev sayan nesnelliği şair Mithat Cemal'e de yer verecektir şüphesiz. Ama örneğin sayın sınıflanmış bir antolojide ona yer bulunamayacağı da kesindir. Çünkü 1885 kuşağının iki şiir kopan Yahya Kemal'le Ahmet Haşim'in arasında sıyrılıp açılır. Sürdüm yola çıkan, şiire çalışan, şiir ürünleri de veren nice yetenek, bu iki büyük ustanın arasında kalabalık

bir yığındırlar. Namık Kemal coşkusu, Mehmet Akif sözü ve Abdülhak Hâmit edasıyla eskisi-millet şiirleri yazmış olmakla ayırt edilen Mithat Cemal'in bütün nesrini ise Türk'ün Şehnamesi'nde birikmiş duyguların iki yetmiş beş parçadır. Bunların içinde «Tanin», «Nevpiles», «Kupük Apartmanları» «Tesadüfen» gibi şiirler de yer almaktadır. «Kahramanlık, yurtseverlik, tarihine bağlılık gibi duyguları dile getiren şiirleriyle bir vatan şairi olarak tanınan» gibi nitelemeler, geç kalmış birer övgü olmaktadır. Çünkü Türk şiirindeki adını bağlangıçları bu konuda kendisinden önde gelenleridir. «Hayrakları bayrak yapan Gazâdaki kandır / Toprak, ağlar uğrunda ölen varsa vatandır» gibi özdeyiş biçiminde dizeleri bulunsa bile, hemen bütün şiirlerinde sözünü katı düzenlere bağlı eder kendini. «Gökler, çıkabildiğine sevindir / Tarihini kendin yazmayacak mısın?», «Ölümün bitmeyen ağı kucağında yatarken yine sağ / Bir ölmüş toprak olurken genç yüksek, genç dağ», «Ey sazsız eğildiğin de kavgasız eğildin / Alınlar akarken de zaptiye olmaya bildin», «Yırtılmış, atılmış o kâğıtlar ki hayatım / Her parçası, her büklümü üstünde adın var»... Önce Millî Edebiyat akımının hececileri, sonra yüzyılın başında değişler, daha sonra 1915 kuşağının yenileştirerek devralacağı Türk şiirinde, Fecr-i Âti beğenisiyle ortaya atılmış sürdüren Mithat Cemal Kuntay'a fazla yer bulunamaz.

«Kemalden şimdi Beyoğlu dördüncü nesildir» diye andığı Mithat Cemal üzerine ismail Habib Sevük, 1940'larda şöyle konuşur (yaşadığı pek çok kişi üzerinde yargıya varma zorunluğuna duyarlılığı içinde): «Görülüyor ki bu şair, fikirlerini sanatla ifadeye mütemayildir; hatasına hayret vermek istiyor. Edebî ve ince tercümelere değil, ahlakî ve güzel konuşmalara ehemmiyet vermektedir. Tıpkı çok hayran olduğu Abdülhak Hâmit gibi. Aynı zamanda gü-

yüzünü ki bu şair, nasıl bir şekilde ve dış cephesine de çok dikkat ediyor; yalnız özlü bir şair değil, fasih ve dürüst bir nesir dahi olmak istiyor. Meselelerini düzgün, hatasız ve açık manalı olmasına çalışmaktadır. Tıpkı çok yakından arkadaşı ve öğrenci makamında olan Mehmet Akif gibi» (Yeni Edebî Yeniliğimiz I, 46). Bir yerde onunla ilgili görüşünü bir değerlendirmenin hep «mütemayildir», «istiyor», «muktedir», «çalışmaktadır»... gibi güzel nakletmelerle yetindiğine, şairi, şiiriyle ilişmediğine dikkat edin lütfen. Sanırım Muhat Cemal de farkındaydı bunun. Onun için ömrünün bütün olgunluk emeklerini tek bir zaman başarısıyla değil, mevcut yargınlıklarla araştırma eserlerine ayırmıştır.

BİR İSTANBUL EFENDİSİ

Ölümü sonrasındaki dost yazıları portresini şöyle çizerler: «Muhat Cemal, her zaman temiz, zarif ve gençti. Yaşlandı, fakat ihtiyarlamadı. Sıhhatine düşkün, vücudunun inceliği idi. Fakat hiç bir zaman kendi rahatı için başkasını rahatsız etmezdi. İyi yemeği severdi, giyinmede fitiz güzel yaşamaktan hazzederdi. Ruhu da bedeni gibi yumuşak, mizacı hoşlandığı hava gibi ılıktı. Meclis-ârâ, konuşurken, lütfeder olduğu halde gönlü yalnız bir insandı. Hele hayat arkadaşını kaybettikten sonra neşeli görünmesine rağmen —o da etrafındakilere kendini duyurmamak için ihtiyaç edilmiş bir nezaket eseriydi— Muhat Cemal'in yüzündeki mahzun ve melânkolik renk gün geçtikçe koyulaştı. Ağaran saçlarının heybeliği gözlerinin altına kavuşan gölgeleri silemedi. Hayatına, hasta çocuğunu kucağında taşıyan bir ana gibi, bir an akıbetini hayalinden çıkarmayarak sürükleyen bir hob vardı. Kederi de kendi

kadar zaman idi. Çığırlarını o meşhur akşamı yemeğe başladıktan sonra.

Mithat Cemal, bizde fasıl geleneğinin son ve sahici mümessilidir (Ahmet Hasim'in de aynı açıdan Süleyman Nazif'i aynı sözlerle değerlendirdiğine dikkat edebiliriz. Son Şiirleri). Nazmında, nesrinde, yazmasında ne konuşmasında edebi sınıflardan birkaçını bir arada yaşamamış olamazdı. Mithat Cemal tam manasıyla bir münevverdir. Dünya ve hayat için bir şey öğrenmiştir. Münevverlikte ısrarı, hayatının tek inadıdır diyebiliriz. Mizacı, kusur aramaktan çok meziyet görme ve bulmaya müsaitti. Mithat Cemal, hikmeyen ve yorulmayan bir araştırıcı idi. Cerakh belgeleri toplamak için seferlerini, bazen günlerini sarmıştı. Toplamak bir iş, okuyup mantıklandırmak daha büyük bir iş. Her ikisini de en ciddi bir işine de başardı.

Mithat Cemal, yazdığı insanlar arasında bir adamı severdi: Mehmet Akif. Bir adama taparcasına hayran olur. Atatürk, Mehmet Akif kitabı merhuma dikilebilecek en iyi mezar taşıdır. Doğru, sevgi ve tenkitle bir ahlak adamı olan Akif'te dinin bir cemiyet görüşü olduğunu farketmemiş olanlara Mithat Cemal'in Akif kitabını tavsiye ederim. Bizden sonra gelecekler yeni kalıplar aramaktansa onu hırçınlamaya edebilirler..."

«Namık Kemal'e ait son notları henüz bağlanmamış durumdaydı. Tevfik Fikret için —tenkitlerin kompozisyonu— büyük emeği tam olarak Maarif Vekâletine teslim edilmişti. Hayalindeki son roman, onunla toprağa gömülüyor.» diyen Yusuf Ziya Ortaç (Cumhuriyet, 1 nisan 1956), Portreler'de şu tespitlerine dikkat etmiştir: «...Bir akşam, ona çaya davetliydim. Beki ne saçma oyun ile düşeli, kibar bir salonda bu. Artık adı

liye beznesinden maaş bekleyen Muhat Cemal'in değil, Galata vaizi Muhat Cemal'in evindeydim. Güzel konuşuyordu, hal konuşuyordu, süslü konuşuyordu... Şıkır, gümüş perçemli saçları, beyaz bembeli nefti papyonu ile pek şık. Biraz benekli, biraz tehlikeliydi, ama servete eğilmez, kuvvete eğilmez, yalnız... Yalnız güzele eğilirdi: İster ağaç olsun, ister ipek olsun, ister kadın... Şairdi. Güzel şair, gür sesli şair. Kelimenin de tadını alırdı, kafiyenin de. Adı şaibeden bir şöhretle kanatlanmadıysa, edebiyatın siyasetini yapmadığı içindir. Biraz da elindeki kalem unvanını, milletini, tarihini konuşmaktan kalbini konuşmaya pek az vakit bulduğu için. İster acı olsun, ister sevinç, her büyük günde onun sesi vardır... Muhat Cemal, bütün hayatının güzel, ama daima parasız yaşadı. Maçka'da eski ve seçme eşya ile donatılı iyi bir apartmanda otururdu. Otomobilden başka lüksü bilmezdi. Yalnız Abdullah Efendi lokantasında bal ve pahalı yerdi. Daima en büyük terzilerde giyinirdi... Ve metelikiz gezerdi. Ne zarif insandı, ne hazırcevap insandı bilseniz. Nükteyi kendisine karşı bile esirgemezdi. Kaşı doğru yazığa düşü. Önce soğuk atışmalığı sanırsın, sonra astım, daha sonra da nezle. Asıl hastalığı, kanser aklına gelmiyordu bir türlü. Bir gün, en yıldız kaçışını açmanığı ağrının yatak odasına geçmek istedi. Onun hayata gözlerini yumduğu yatağa uzandı ve bir daha uyanmamak üzere uyudu. «Karaca hmet'teki mezar taşını kendisi yazmıştır: "Yalnız! Burada bir kara-kuru yatıyor. İkisine bir fatiha yazın!"»[1]

TEK ROMANLILAR

Yüz yıllık romanımızın gelişim çizgisinde bu türü bir kez olsun geçip aydını getirmeyen edebiyatçılara rastlanır. Aranakları

[1] Yusuf Ziya Ortaç, Bir Devrin Bir Yıldızı - Portreler 1958 • 63-69

başarıya erişemedikleri için mi, gerekli tadı bulmadıkları için mi, kalemlerinin bu alandaki deneyini geçer saydıklarından mı... bilinmez. Sanat yaşamı genç olmaları anmadan ilk hatırlı gelenler şunlardır: **Falih Rıfkı Atay** (Roman, 1932), Şevket Süreyya Aydemir (Toprak Uyanırsa, 1963), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (Batak, 1942), Faruk Nafiz Çamlıbel (Yıldız Yağmuru, 1936), Mehmet Murat (Turfanda mı, turfa mı, 1952), Recaizade Ekrem (Araba Sevdası, 1896), Sami paşazade Sezai (Sergüzeşt, 1889), Ebubekir Hazım Tepeyran (Küçük Paşa, 1910), Vedat Nedim Tör (Resim Öğretmeni, 1943), Orhan Seyfi Orhan (Çocuk Adam, 1941), Şemsettin Sami (Taassuk-u Talât ve Fitnat, 1872). Mithat Cemal Kuntay da, tek örneğiyle bu listede içinde anılmalıdır. Ne var ki Üç İstanbul'un özelliği, onu diğer tek örneklerden kesinlikle ayırır. İşine tam olarak sarılmıştır; en olgunu, en kusursuzu, en işlenmişi, en zengin toplumu en sağlam bütünü arayan bir olgun döneminde. Burada olgun sözcüğünü yücelterek kullanıyorum. Kendini işine tam olarak ve adeta kişisini sevgi sorumluluğunu belirtmek için. Gerçekten 1938'de başlayacak olan Üç İstanbul, yıllarca yazarının elinde beklemiş, örneğin 1956'larda bitip tamamlanmıştır. Bunun 2 numaralı dipnotta andığım Tan röportajı gibi Aydabir yazılarından biri de kanıtlamaktadır.[1] Orada kitabın 115 bölümü olan «Cinayet Mahkemesinde» yayımlanmıştır. Ayrıca Mithat Cemal şöyle der: «Ben bir muntazam roman yazıyorum. Çünkü İstanbul'u ilk safhasından son levhasına kadar tanırım. Beyoğlu'ndaki konsolos medeniyetini, Fatih'te kıvrımlarıyla yakından bilirim. Hem kolay yazmak biraz ayıp geliyor. İnsan kolay yazıyorsa, hemen hiç yazmamalı. Ben üç devri en ufak insan örneklerinde göstermek istedim. İnsanlar eserleriyle karşımızda duruyorlarsa bir devri çok güzel ifa-

[1] Aydabir sayı 4, 1 şubat 1938

de ederler. İstanbul'da on-on beş yıldır yaşıyorum. Avrupalı olmak isteyen gülünç şey. Avrupalı olan milliyetsiz şey; kütüphanesiz ağıl şey; tablo diye duvarına sahibinin büyütülmüş fotoğrafı asılan kaba şey; gazeteyi ece namussuz diye yarısı okuyan kafasız şey; 31 martta şehit olan cumbalı evler; bir de zarif tezgâhlarıyla, ince kalemişleriyle, Beykoz vazolarıyla, Üsküdar çeşmeleriyle eski eşya medeniyetimizi gösteren derin, sessiz evler ...»

DÖNEM ROMANLARI

Tanzimattan başlayarak yazarlarımız, romanı bir toplum eleştirisi biçiminde düşünmüşler, zamanlarının aynası olarak yanlışlıklarla eksikliklerı göstermek istemişlerdir. Alafranga yapmalıklarıyla eserlerine ara yazgılarını işleyen Tanzimat romancılarını bir yana bırakacak olursak, II. Meşrutiyet sonrasından başlayarak toplumsal konular üzerine dönem romanlarına yaklaşık çoğunlukla İmparatorluktan on, onbeş yıl içinde Cumhuriyet Türkiyesine hızla geçiş, yazarlarımızın geçmişle hesaplaşma isteklerini kamçılamış gibidir. Uşaklıgil'in Mai ve Siyah'ı, Ağaoğlu Memduh'un, Halide Edip Adıvar'ın Sinekli Bakkal'ı, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayal İçinde'si, Ahmet Mithat Efendi'nin Jön Türk'ü ile Karaosmanoğlu'nun Bir Sürgün'ü, Reşat Fehri'nin Jönler'i, Tanpınar'ın Mahur Beste'si... Abdülhamit İstanbul'unda yurt dışı sürgünleri konu edinmiştir.

Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak'ı ile Hükûm Gecesi, Nahit Sırrı Örik'in Sultan Hamit Düşerken'i, Ömer Seyfettin'in Efruz Bey'deki meşrutiyet yıllarını yansıtırlar. Ama en çok ilgi çeken zaman dilimi, gerçek bir yazın ırmağı olan mütareke yıllarıdır; onun için de en çok o dönemle devamdan bahsedilir. Peyami Safa (Sözde Kızlar), Selâhattin Enis (Zâniye-

ler), Hüseyin Rahmi Gürpınar (Hakka Sığındık), Refik Halit Karay (İstanbul'un İç Yüzü, İstanbul'un Bir Yüzü), Koyunoğlu (Sodom ve Gomore), Yusuf Ziya Ortaç (Göç), Faruk Nafiz Çamlıbel (Yıldız Yağmuru), Kemal Tahir (Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu), İlhan Tarus (Var Olmak), Tanpınar (Sahnenin Dışındakiler), Atilla İlhan (Sırtlan Payı).

Milli Mücadele Anadolusu epeyce bir konudur ve yeni ilgilerle zenginleşmektedir. Yakup Kadri (Yaban), Halide Edip Adıvar (Vurun Kahpeye Ateşten Gömlek), Aka Gündüz (Dikmen Yıldızı), Mahmut Kemal (Halûk), İlhan Tarus (Hükümet Meydanı), Hasan İzzettin Dinamo (Kutsal İsyan), Samim Kocagöz (Kalpaklılar Diyarından), Tarık Buğra (Küçük Ağa - Küçük Ağa Ankara'da), Atilla İlhan (Kurtlar Sofrası), Kemal Tahir (Yorgun Savaşçı).

Mithat Cemal'in Üç İstanbul'u da Abdülhamit İstanbulundan yola çıkar (Robert Kolej'un Nobel Armağanı dalığa gel 1905, sayfa 206), Meşrutiyet particiliğini, Harbi Umumi kargaşasını, Mütareke işgalini, Milli mücadele uzağındaki heklerden pasaportla gönderdikten sonra Cumhuriyetin ananesi ni afiyna dolanmak (sayfa 637) kahramanının ölümüyle sonuçlanır. Gerçekten güçlü bir roman kahramanını kendi yaşamı içinde izlemek belki de en doğru yöntemdir.

ADNAN VE ÇEVRESİNDEKİLER

Sinekli Bakkal'ın baş kahramanını işleyen yazıma şöyle başlamıştım: «Bir çehremsi vardı, bir karagözlü sevme, bir denemeci fantezik, bir zapteye yapısı; bir memleketi dostluğu, bir Avrupalı giyinişi; bir dayak yolisi, bir sultanî öğrencisi, bir çingene göbekçi, bir dahiliye nazırı, bir mahalle efendisi, bir

ortaoyun cüceni; bir esir satıcısı, bir Rum hizmetçi, bir kösk bahçıvanı, bir padişah yaveri, bir konak hanımı bir tulumba kahvecisi... Hepsinin ortasında, bütün bu örnekler kalabalığının ekseni, orta direği: çeşitli yaşama çevrelerini kendi çizgisiyle kesiştikçe romana çağrışım çeken, bütün bu tiplere kimsesinin belirgin renklerini kişiliğinin ağırlığını dokusunda taşıyan Sinekli Bakkal'ın Rahmi..."

Sinekli Bakkal'ın ilgiyle karşılanmasının Mithat Cemal'i de aynı devir üzerine böyle bir eser yazmağa özendirmiş olmasının tanıklığıyla kanıtlanmaya çalışan Cevdet Kudret'in gözleri[1] doğru olmamalıdır. Önce İç İstanbul da 1956'larda yazılıp bitmiş olduğu için (bkz. dipnot 2 ve dipnot 17), ikincisi, Mithat Cemal'in eserini 1965 karışasında kesip bırakmamış olduğu için. Gerçekten kitabın ilk üç yüz altı sayfası İttihat İstanbulunu, 316-368 arası II. Meşrutiyet umutlarından Harbi Umumi karanlığına geliş 368 sayfadan sonrası mütareke yıpratılmışlığıyla aynı zaman koşutluğundaki Savaş Anılarından haberleri içine alır. Son yüz sayfa çürümüş İstanbul'un daha Ankara'ya taşınmamış kalıntılarıyla hesaplaşmadır. Örneğin bir «Hacıdağan Kemerinin İmamı yazdır» (s. 438-532) Sinekli Bakkal'ın o konuyu aşılmış bütün sayfalarını nasıl geçer. Hidayetin kasnağındaki bir ufak akşamı (s. 91-92) okuyacağı kadar zengin çerçevesiyle bütün o eski uygarlığımızın ağırlıklarını kapsar.

Eğer Adnan'ın çevresini de Rahmi'nin çıkarlarındaki örnek tekleriyle özetlemek gereğini duysam, hiç biri ötekine benzemeyen tam otuz beş karakterin özelliklerini sıralamam gerekir. Çok kısa işaretlerle anımsatırsam (örneğin s. 59-61'deki

[1] Raul Mirtitay Rahmi Türk Dili 161 sayısı 1964
[2] Cevdet Kudret Türk Romanında Hikaye ve Roman 2. cilt 2. basım 1970. Bilgi Yayınevi 389-391

mektupçu) yan kişiler de en az bunun kadar kalabalık. Onun için şöyle demekte yanılıyorum: Evrilmiş Darülfünun kapısından birlikte çıkan üç genç hukukçunun gittikçe genişleyen yaşam yollarında, devletimizin değişimiyle birlikte gelişen altmış yıllık ömür yazgıları. Bir özellik daha var. Üç İstanbul, gerçek belgelere ve yaşamış kişilere dayalı bir siyasal romandır. Mithat Cemal Adnan'ın Hidayet'e yakınlığını anlatırken bunu kendisi belirtir: «Adnan'ın 'Yıkılan Vatan' adında siyasi bir roman yazdığını duyunca Hidayet, ona soğumaya açmış, gittikçe dost olmuşlardı. Yalnız Adnan'ın yeniden giyinmesine, Hidayet bir türlü alışamıyordu.» (s. 36). Bu roman, Üç İstanbul'un beş yüz elli sayfası boyunca yeni Mithat Cemal Kuntay'ın biçemiyle yazılıp duracak, Süheylâ Erentüy'üne taşınırken yerem mikroplarıyla birlikte yakalanacaktır (s. 635). Bir ayrıntı var. Adnan'ın bitirmediği romanı hiç anımsayan Mithat Cemal hiçmiş.

Bir şey daha var. Sokak çarşafına, el kaşesine, bekâret sarmısağına yaygın Rakım İstanbul'u yalnız en çarpıcı yanıyla görebilir. Adnan'ın erkekliği ise, görevleri ne özgürlüğüyle paşa konaklarından basın dünyasına, adliye koridorlarından mahalle çapkınlıklarına, siyasal çatışmalardan denizi kapsayan Beyoğlu eğlencelerinden zengin iftarlara kadar her yere uzanabilir. Bütün bu toplumsal ve siyasal yapı içinde de yeterince etkili bir sonuca ulaşan oğlu Süheylâ Adnan'ı değil, Adnan Bey'i, Bey'in yar Hüsnü'yü, yar Rus Prensini. Toplumsal katlar arasındaki keskinliklerden üç çevrelerinin bütün kalpazanlıklarına kadar zaman içinde hemleşerek yürüyen bir kent yaşamı Üç İstanbul. Türk romanının henüz verilmemiş en üstün başarılarından biridir.

1885 doğumlu Mithat Cemal, kendi kuşağından bir kişinin anlattığı üç dönemin üçünü de etkinlikle izleyemeyeceğini bildiği için roman kahramanını 1870 doğumlu Servetifünuncu-

lardan seçmiştir. Adnan, «93 Muharebesinde ateşe yaşında yetim kaldığı (s. 24) için gösterişin başında otuz, otuz beş yaşlarında bir İttihatçı olabilir. Böyle bir yaşamı —örnek olsun diye— Hüseyin Cahit Yalçın'ın çizgisinde izleyebiliriz. Abdülhamit İstanbul'unda öğretmen, müdür, gazeteci olan Yalçın, Meşrutiyet döneminde Tanin sahibi ve parti sözcüsüdür. Bu konuda Yusuf Ziya Ortaç şöyle diyecektir: «O mebus oldu, Meclis Başkanı oldu, Dışişleri Vekili oldu ve Birinci Dünya Savaşı içinde Men'-i İhtikâr Komisyonu Reisi oldu. Galiba yaşayanlara kibrit, ölülere kefen bezi bile onun imzasıyla alınıyordu. İçinde Hüseyin Cahit sevgisi, ilk o günlerde soğumaya başlamıştır. Sonra yine harp içi gazetelerimizden birinde çıkan konuşmaya okuyucunun o büyük acıdı büyük bir öfke oldu. Muharrir Cahit'in Servetiefünun'daki evini bir peri sarayı gibi anlatıyordu. Aynalarla genişletip uzattığı bir koridordan geçtikten sonra aynaların altında ince nakışlı ipek Acem seccadeleri, kaygılıklı oturuyorlar. İhtiyar Kapıkçı yazın kristal köşeden bir şekerleme tepsisi ve önünde diz çökmüş asil köpeğine veriyor. Üstadın, köpeğini şekerleme ile beslediği o günlerde bir insanlar çamurunu kuru ekmekle içiyordu.»[1] Olduğu gibi kalması bilinmemiş kuşkusu Doğuştanlık Hoca'nın eleştirdiği yanlışlıklara düşmüş olan (s. 350 ve sonrası) İttihatçı kadrolarının arasında örneğin Hüseyin Cahit Yalçın'ın portresini daha iyi görmek için Rıfkı Ahmet Ünaydın'ın[2] konuşmalarına, Samet Ağaoğlu'nun izlenimlerine[3] daha iyisi kesin Hüseyin Cahit'e vermeyi düşünmüş olan Said Paşa ile ilgili olarak yazının kendi anılarına[4] bakabilirsiniz. (Dünya, 19 mayıs 1553'de gerekli açıklık vardır).

[1] Yusuf Ziya Ortaç, Portreler, 1960, II, 43.
[2] Rıfkı Ahmet Ünaydın, Diyecek ki, 1975, 89-98.
[3] Samet Ağaoğlu, Bahaeddin Arıkoğlu'na 3 Kasım Tarihinden Bilgiler, 3/1, İçtimai Mevzuların En Yeni Anası, 121-135.
[4] Hüseyin Cahit Yalçın, Eski Hatıralar, 1954, 62.

«SİS» İSTANBUL'U

Çok doğru bir çağrışımla Fethi Naci, Üç İstanbul'a taşıdığı yazısına şöyle başlar: «Gerçekte İstanbul: Çürüyen, yalnızlaşan İstanbul... » Tevfik Fikret'in Sis'indeki *fâciʿa-i dehr*.

> Hep lens-i rişâd dalgalanır zerrelerinde
> Bir zerre-i mefâfat bulamazsın içerinde,
> Hep lens-i rişâd, lens-i hasret lacivert-i tenevvür
> Yalnız bu ve yalnız bunun âmâdgâh-ı tesettür.
> Milyonlu benevtdiğin esâsât arasından
> Kaç nâmeye nâdir çıkarak gök ü dırahşan?
> Örtün emel ey hâlet, örtün emel ey şehr,
> Örtün ve müşâhed uyu, ey *fâciʿa-i dehr*!..[1]

Bilirsiniz bu uzun şiir hep aynı ölçüdeki dizeleriyle sürer gider de sona en acı gerçeğe geldiği zaman Fikret, küçük bir siyasî ilgi ile gönlünün bütün umutsuzluğunu haykırıp susar: «*Ey kimsesiz ümîve çocuklar... Hele sizler / Hele sizler...*» Ve Midhat Cemal, *Aydın-Mavide* sonlanmamanın sahipsiz dölü Beni Ahmed'i acı yazgısıyla kitabına alarak bu anlık ürünü de değerlendirmiş olur. Bu kadar da değil. Çıbanlı Zehra ile dilsiz Hüseyin de düşmüş kişilikleriyle bir mucizle taşı çevresinde buluşmuşlardır. Bahçeci Melâhat'la birlikte.

Fethi Naci, tartışmanın çoğunluğuna katıldığım yazısında şöyle diyor: «Üç İstanbul, bir bakıma Midhat Cemal'in gözü tanıklığıdır. Gücü de buradan gelir, güçsüzlüğü de. Gözlemlerle beslenen bu ayrıntı zenginliği, kaçırılmış olabildiğine şahit olan romanda kendini duyuruyor, romanın çekici

[1] Fethi Naci, Üç Türk Romanı, 1971, 18-20

yazıyor, ama yaşayıp gördüğü (daha doğrusu görüp öğrendiği) birçok gerekçe aynı anda kapanmayan zamanın bu kapılardan ayrılmamışı, zamanın dağılmasına, iç örgüsünün gevşek olmasına yol açıyor. Mithat Cemal, Abdülhak Şinasi Hisar'ların imzalanmak gürekleri sanarak baktıkları konakların, köşklerin yalıların gerçek yüzlerini gösteriyor: geçmişe inanarak, özleyerek değil, öğrenerek, öğrenerek, öğrenerek bakıyor. Üç İstanbul için kısaca Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışının zamanı diyebiliriz. Adnan da aynı adı kullanır eseri için.

Yazarının istemediği için biraz silik kalan iyi insan Süheyl'in karşısında Belkıs, Adnan'ın büyük aşkı, büyük ıstırabı, büyük umutsuzluğudur. Ve Belkıs'ın o yüzeliklere aşkı çocuğa annelik düşebildiğine inanmaz görünüşünün ne lütfen M. Zekeriya Sertel'in anılarındaki bir bölüme sadrazam Kâmil Paşa'nın eşini ayrıntılarıyla öğrenmiş olan Paris'e kaçan kızına bakınız.[1]

Romanın omurgası Adnan'dır. Önce onun aksiz çocukluğunu, nerdeyse anasının özgeçil ilgisini Aksaray'daki lokantalık evini tanıyacaksınız. Sonra gençlik arkadaşları Tevfik Hoca ve Mavi ile birlikte Beyoğlu'na çıkacaksınız. Divanyolu'nun asil, bugün bile erkeklerimizin kaçınmadıkları mevkilerden biridir. Şair Raif'in ahlaki karşısında Hidayet'in ahlâksızlığına göreceksiniz. Aslında Mithat Cemal'in nitelikleriyle donattığı kahramanın özünde sevmez. Adnan'ın da bütün yakınlarını, yanlışlarını, yanılgılarını göstereceksiniz. Özel sekreter Saadi, Cimrilik Süleyman (ve onun bütün alçaklıkları), zampara Cihangir, Maliye Nazırı dönmü Sütçü Paşa ile çerkes Cemaliler, temiz Süheyl, Doğutanlı Hoca ile doğru Habibullah, öğrenç Sakallı Vasfi ile ağabeyi Samiha, Melahat, cenaze nezaketçisi Sait, sevdalı Refik, düzenbaz Nail (düşkün eşi Bihter), dalaverecı

[1] M. Zekeriya Sertel, Hatıralarım (1963-1950) 1001 Gece 31-38

Kaçırılan namusun, yerinin hiç güzelleştirmeyeceği kadar çirkin namusu Behçet yanlış anlığında Servet Efendi ile ateşli Mavide'nin aşırı serüveni .. Hep Adnan'ın varlığıyla anlam kazanan aşırı aşırı ihtimaller. Aynı öğretmen Kadri ile Adnan'ın açıkgözce yürüttüğü eşi Zehra'yı da öğreneceksiniz. Kevser Paşa'nın konağı ve kızı Belkıs, damadı Hüsrev'le apayrı bir âlemdir. Bundan sonra hep Belkıs'ın ardında sürükleneceksiniz Adnan'la birlikte. Denizden daire... Sonlara doğru roman kahramanıyla birlikte siz de bir kıvrım yorulduğunuzu duyacaksınız. Bir ömür, bütün umutları ve çıkılışlarıyla akşamına yaklaşmıştır artık. Üç İstanbul'u bitirince İmparatorluğun dağılışıyla yeni bir ülke yönelişimizi daha görmüş olacaksınız. Bir roman, bundan fazlasını nasıl verebilir?

Şüphesiz her ilk romanda etkili bir otobiyografi katkısı vardır. Muhat Cemal'in hayatında Adnan'ın sürüklenişine hemen hemen için geçirmemek gerek. O nükte ve ihaneyle meraklı, maceralı ve sürüklü anlatım, ikiyüzlü de düşkün olduğu tutumdur. Ve sanırım Adnan'ın gençliğinde de aynıyla Muhat Cemal'in kişiliği bulunur. Bir yere kadar birlikte gelirler. Ortaç'ın anılarındaki sahnelerle onu etrafta fotoğraflarla gösteren Ayda'nın röportajı, mutlaka tarihsel olmayan hatıralıklar yaratmaktadır. «Birinci Dünya Savaşının erkenci günlerinde, perişan günlerindeydik. Kadıköy vapurundaydım. Yanımdaki arkadaşım yavaşça kolumu dürttü: Muhat Cemal! dedi. Karşımızdaki sırada oturuyordu. Güzel yüzlü, gür sakalı, alımlı bir genç adamdı. Onu yapıda ancak .. Ribikten temiz ama unutkan, gözlüğü ünlü, ama yıpranmıştı. Hele elyazı okuyanları, sağlı sollu makine dikişiyle yanıltıydı. Muhat Cemal'di bu, Muhat Cemal. «Ölmez bu vatan, fecr-i muhal, ölse de halkı / Çekmez küreğin artık bu lâhut-i cesimle» mısralarını yazan şair. Büyük ve saltanatlı sözün çok değerlendiği o yıllarda, bu iki mısra bütün bir edebiyata bedeldi. Sonra bu iki mısra,

Birinci Büyük Millet Meclisi kürsüsünden Mustafa Kemal bile okuyacaktı..." Muhsin Cemal, büyük ne saltanatlı söz mantıkının zamanında da tam muteşem değildir. Ama bunun da apayrı bir tadı var... Tadacaksınız. Ve sonunda sarhoş olmamazlık da edemeyeceksiniz...

Yusuf Ziya Ortaç, Portreler 1955 31-43.

İlk baskısı 1938'de yapılan ÜÇ İSTANBUL'un birkaç yazım düzeltmesi dışında değişiklik yapmadan yayımlıyoruz. Güncelliğini yitirmiş sözcük ve deyimlerin karşılığı, ya da açıklaması yıldızlı (*) dipnotlarla verilmiştir. Numaralı dipnotlar Mithat Cemal'indir.

SANDER YAYINLARI

ÜÇ İSTANBUL

93 MUHARREBESİ

DÖNDÜ, BAKTI. Oda kapısı yine kendi kendine açılıyordu; hem de bununla üçüncü defa.

Zaten, Adnan ne vakit romanını yazmaya otursa, mutlaka bir aksilik olacaktı. Ya Aksaray'ın bütün kedileri damda bir kadın meselesi çıkaracaklardı, ya komşunun kurdaki çocuğu bir sistem dahilinde ağlayacaktı; ya karşıki evde kan kaza kavgası yine başlayacaktı; ya sokakta akkâmlar* kıyamet koparacaklardı; ya dam akacaktı; yahut da bugünkü gibi, kilidi tutmayacak, şu hınzır kapı mütemadi* açılacaktı. -

Kalemi attı, öfkeyle yakaladığı kapıyı, içerdeki hastayı uyandırmamak için yavaş yavaş kapadı; bu sefer arkasından da kilitledi; yazı masasına döndü; romanını tekrar yazmaya başladı.

«Anadolu ve Rumeli, ülkün iki ucunda iki ahşap konak gibi yanıyor, yangından çıkanların uçan saçlarıyla ufukta insanlar koşuyor: Dokuzu üç muhacirleri... Muhacir gideceği yer almadan bitaviye yürüyen hayalettir, adını bilmediği bir başka hayalette ekmeğini yiyecektir. Fakat Moskof atı ve neferinin altı ayaklı vahşetle kovaladığı Türk muhacirine nispet başka muhacirler seyyah kadar eğyalı, arzuludur.

93 harbinde üç şeyin hududu yıktı. Hastalığın, açlığın, vatan toprağının'.

Alevde iki göz, demirde etsiz iki diş. Bu, Moskof ordusu, Moskof silâhşörü idi! 93'te ölümün uykudan uyanmış gibi

* Akkâm: Dava müvekkili
* Mütemadi: Durmaksızın

sersem bir hali vardı. Kudurmuş kurt bile, hazalayan kader bile ölümü bu kadar hakaret bir şekle koyamamıştır. Dünyanın her yerinde sevilen muhterem olan dört şekli (çocuk, kadın, hasta, ihtiyar) Moskof bayrağı altında yürüyen ölümün ilân ettiği müsavat önünde bir asker gibi demirle öldürüldü. 93 muhacirinin Edirne'de gömleği, Ayastafanos'ta eli, İstanbul'da derisi yıktı.

Adnan'ın deminden beri yazdığı romandan —Yıkılan Vatan adındaki romandan— bu satırlar birinci defadır sonradır (Yoktu)nun oruna son noktayı koydu. Bu küçük işi ne kadar düzeltmişti bi, pek az yazdığı halde, bir çok çizdim sandı. Yazmadığı şeyleri de çizmiş gibiydi.

Noktanın gururuyla kalktı, aynada mülâlife baktı. Volanının ıstırabını yaşayan san'at adamı kadar yüzü kırmızı ve güzeldi. Yüzündeki heyecana sevinecekti. Fakat uzaktaki anası, öksürüğünün sesiyle mahzenlegen odasından, kof akisterle öksürdü. Ciğersiz ses. Sevincinin içine düşen bu öksürüğü, Adnan, her zamankinden korkunç buldu. Kırmızı adam bembeyazdı. Ayrada teessürüne hakimiyetini kaybedecek kadar heyecanla hastanın odasına koştu.

BİR KÖŞKTE BATAN BİR İMPARATORLUK

«RUMİ 1293 yılı nisanının 11'inci pazartesi günü bir Moskof Babıâli'ye bir mektup getiriyor; Moskof Rus Maslahatgüzarıdır.' Mektup, ültimatom. İki gün sonra Osmanlı-Rus harbi başlıyor. Bundan dokuz gün sonra Sultan Hamit, sulhu Moskova'da imzalamanın kolayını Yıldız sarayında bir İngiliz memuru ve bir İngiliz amiraliyle konuşuyor. Ve bundan dokuz gün sonra Sultan Hamit Şeyhülislâm kapısının fetvasıyla ge-

si oluyor: Moskof'tan kutu kadar küçük Sohum kalesi alındığı için Saray İmamı Ayasofya camiinde, «Ulu gazi İbnilgazi Abdülhamit» diye bayduyor. O, İstanbul'da gezi olurken, Moskof Çarı cebinden yere düşmüş bir ipekli mendil gibi Erdehan'ı geliyor, Moskof ordusu Tuna'yı haritedaki çizgiden atlar gibi telefatsız geçiyor.

Nihayet 1924 şubatının 19 uncu pazartesi günü Ayastefanos'ta bir Ermeni'nin köşkünde Grandük Nikola ile Hariciye Nazırı Saffet Paşa, Osmanlı İmparatorluğunun hattığını alaturka saat on birde tasdik ediyorlar. 93 muharebesi bitti. Ayastefanos muahedesi imzalanıyor. Aynı yılda 14 mart salı günü saat ikide Yıldız'dan bir grahe kalkıyor. Ayastefanos'tan da iki vapur hareket ediyor. Arabada Abdülhamid var; galip Moskof Başkumandanı Grandük Nikola'yı selâmlamak için Dolmabahçe sarayına iniyor. Ayastefanos'tan kalkan iki vapurdan biri de Dolmabahçe sarayına geliyor. İnsanın sırtında taşıyabileceği kadar sakal ve sırma yığını göğsünde, Grandük Nikola bu vapurdan çıkıyor. Abdülhamid, Dolmabahçe sarayı merdivenimin taşlarında duruyor ve Osmanlı İmparatorluğunun ayağa kalkan cenazesi Moskof başkumandanını selâmlıyor.

Ertesi günü Moskof başkumandanı, Yıldız sarayındaki akşam ziyafetine alaturka saat on birde davetli. Galip kumandan, ziyafette gecenin dördüne kadar Abdülhamid'e gözlerini dikiyor, mağlûbu beş saat seyrediyor. Bu gözlerden Abdülhamid'in bile rahatsız olduğunu tarih yazar.

Saray Müşiri[1] İngiliz Salt Paşa[2] sarayındaki bu rahatsız[3] ziyafetinden ve Moskof başkumandanının gözlerinden, bağı göğsüne çarparak ve göğsü sırtına vapurarak kaçtı.

Sarayda ziyafet verilirken İstanbul sokaklarına sandık, yastık, bohça muhacir yığılıyordu. Fesli ihtiyarlar; pabuç

[1] İlhami Kapanoğlu'nun Yeşilköy'de Çekmece cephesindeki köşkü.
[2] Müşir: Mareşal.
[3] Rahatsız: Cesur.

da ölenler, ikişer gözden ibaret yüzler; bahçelerde kadınlar... Camii kapılarının meşin perdelerini iterek taşıyorlar. Her gün beş binle on bin arası muhacir geliyor ve çoğu gömleğinde yatıyor.

Müşir Sait Paşa, Saray'dan Kuzguncuk'a gelince, yolcuna alınan 157 muhacirin arasından ona bir kadında bir çocuk getirdiler. Kadın, Edirne'de şehit düşen Tefeçili Miralay* Salim Beyin karısı Naciye idi. Elinden tuttuğu çocuk —kadın bu eli paşanın önünde de bırakmadı— sekiz yaşındaki Adnan'dı. Odanın kapı aralığından paşaya bakan çarşaflı ve yakında ölmeyeceği belli olan kadın Naciye'nin hizmetçiydi, veremdi, verem! İnsanların acımağa yakından cesaret edemeyecekleri hastalık. Onu, derin ve büyük yalının en uzak odasına yatırdılar.

Adnan, teyzesini hatırlayarak burada durdu. Romanının ikinci faslını okuyordu. Dün Hukuk'ta son doktora imtihanını vermiş, dün gece doksan saat uyumuş, bugün öğle yemeğini bir saat uzatarak bitirmiş, şimdi bu faslın üstünde düşünüyordu. Romanını bir gün Mısır'da bastırırken, bu fasıldaki vaka şahıslarının simalarını değiştirecek, onların ve kendisine başka adlar bulacak, fakat babası öldüğü için onun ismini değiştirmeyecekti.

Şehit Salim Bey, adıyla sanıyla bu romanda ebediyete girmelidir. Adnan sevinerek düşündü. Babası öldükten sonra da mes'ut olabiliyordu!

Karar verdi. (93 Muharebesi) diye yazdığı birinci fasıl artık lüzumsuzdu. Bu ikinci fasılda, 93 Harbinin muhacirlik sancısı da var. O halde birinci fasıl yazılabilirdi. Bir taraftan birinci fasıl yazmağa heyecanlıyor, bir taraftan da bu ikinci fasılda da muhacirliği yazdığına memnun oluyordu. Halbuki o, Edirne'den muhacir olup gelirken, yalnız kışın ve Moskof'un ne demek olduğunu görmüştü. İngiliz Sait Paşa'nın sıcak yalısına annesi ve teyzesiyle beraber sığındıktan sonra 93 muha-

* Miralay: Albay

cilerinin İstanbul camilerinde ve caddelerinde neler çektiklerini görmemişti. Bu görmediği şeylerin müellif olduğu için yarıyordu. Bu yazılar muhacir'in kelimeleri ve satırlarıydı; muhacirin kendisi değildi. Kâğıttaki muhacirle sokaktaki muhacir arasındaki farkı bilmiyordu ve hiç görmediği şeyleri yazdığı için çok sevindi. Cigarasını yakarken, sokak kapısı çalındı. Saatine baktı. Madem ki sekizdi, Şair Mehmet Raif gelmişti.. Çünkü insan onunla saatini ayarlayabilirdi.

Adnan ona daima yazdığı şeyleri okurdu. Bu faslındaki muvaffakiyetini de ona mutlaka göstermeliydi. Bir muharrir için kibirlenin en tatlısı olan gururla fasıl okudu. Adnan biliyordu: Gündüz iki üç defa konuşan Raif fasıl bittikten sonra bir şey söyleyemeyecekti. Hakikaten fasıl bitmiş, o hâlâ susuyordu. Fakat içinden susmuyordu. Çünkü bu Raif de 93'te muhacir olmuştu. Binayı ev yapan merdivenlerin, bölmelerin ne kıymetli olduğunu o zaman anlamış, camilerde sabun ne felâket olduğunu hasırlarda yatarak görmüştü. Kubbenin başağı bir kuyuya benzeyen boşluğunda, uyurken bile uzanamayan muhacirler o arasında 93 felâketini tartmıştı. Birinin tıktığı ökçenin önüne durarak uyuyanların vücutlarındaki bin bir şekil cinnetlerin kollarında, bacaklarında görmeyenler bunu ancak yazamazlardı. Bunu anlatmak için cami merdivenlerinin önünde dank gibi günlerce durmak lâzımdı.

Şair Raif bir çok düşündükten sonra küçük sakalını kısa kısa çekerek itiraf edecekmiş gibi konuldu:

— Adnan, gördüğün şeyleri yazmalıydın! diyecekti. Halbuki Adnan romanını o kadar heyecanla okumuştu ki, şu anda önünde tenkit hakkına benzeyecekti.

Ve Raif dakikadanberi susuyordu. Onun yalnız gözleri konuşur, dinlediği şeyleri kendi kendine tartar, yahut kabul eder, cevap vermeği fazla görür, vereceği cevaplarda kibir, dava bulur, susardı.

Yalnız gözleriyle konuşan Raif, daha birkaç saat, kendisini Adnan'la konuşuyor farzederek oturacaktı. Fakat sokak

kapısında iki atın muntazam ayak gürültüsüyle bir anda durdu. Adnan sarardı. Bu evin önünde başka bir konak arabasının durmayacağını bilen Raif fena'aştı; hemen fesini giydi; hakaret görmüş gibi, suratı eksileşerek Adnan'a dik dik baktı:

— Yoksa Hidayet mi geldi?

Adnan kabahat işlemiş gibi beynunu büktü, yalvaran gözlerle Raif'e baktı. Bu, «Evet,» demekti.

Bir saattir kollarının, bacaklarının odaya girdiği zamandaki ilk çizgileriyle oturan Raif, birdenbire yerinden fırladı:

— Artan herifi görmeyeyim — dedi ve gerilip de Hidayet'le karşılaşmamak için Adnan'ın elini sıkmıyarak kaçtı gitti.

Hidayet yirmi yedi yaşında, bâlâ* rütbeli ve Osmanlı İmparatorluğunun devlet adamlarındandır. Gündüz Saray'dan para alır, gece Saray'a söver.

Çeşmeciğlu'ndaki antika eşyalarla dolu konağında lâkırdı ederken husust tavırları olan adamları toplardı. Bir adam hem bir Avrupa dili bilir, hem Beyoğlu terzilerinden giyinir, hem de pek çaba söverse konağında ona antika bir kalemlik verirdi. Kendi gibi ehemmiyetli adamları saraya çurnal ederdi. Fakat bu çurnallar «lâyihalarım»dır. Haklıydı; çünkü bu çurnallarda Avrupa hukuk adamlarının da adı geçer ve insan bu kâğıtların bazı yerlerini eliyle kapayıp, yalnız bir kısmını okursa lâyiha sanırdı. Adnan'ın Yıkılan Vatan adında siyasi bir roman yazdığını duyunca Hidayet onu salonlarına açmış, gittikçe dost olmuşlardı. Ya'nız Adnan'ın uzun terslerden giyinmesine, Hidayet bir türlü alışamıyordu.

Hidayet, uşaklarıyla ağzından ahbaplarıyla burnundan konuşurdu. Odaya girerken, Adnan'a bu ikinci sesiyle:

— Canım bu Mehmet Raif ne dolgun adam? dedi. Kapıdan o çıkıyor, ben gir'yorum da görmüyor. Bu şairler hep

* Bâlâ: Osmanlı devlet yönetiminde üçüncüsünden sonra en yüksek rütbe.

böyle aptal mı olurlar? Alınma Adnan, çok yükür sen gaip değilsin. Fikir adamı başka şiir adamı başka...

Hidayet, Adnan'dan İngiliz Salt Paşa'nın hâtıralarını almış, bugün Adnan'a onlar geri getiriyor ve Cağaloğlu'ndaki konağına Adnan'ın haftada iki üç defa yaptığı ziyaretleri rade ediyor.

Hatıralardan «bazı yerleri mühimdir» onları Adnan'a okuyor.

Adnan sebere bildiği bu sayfaları dinler görünüyor, içinden Raif'le Hidayet'i düşünüyor. Hidayet'i nerede görürse Raif atılayan adımlarla koşardı ve Adnan'ın bu adamla dostluğu onun içinde zehirli bir düğümdü. Bir gün bu zehir taşmış ve Raif, bu cumalarıyla ne diye görüştüğünü Adnan'a sormuştu. O gün Adnan ne kaldı Raif'e karşılık: «Hidayet cumaları?» İşte bu kabil değildi. O, Abdülhamid'e yazdığı bütün kâğıtları Adnan'a okurdu. Bunlar ıslahat layihalarıydı. Hem Hidayet dünyada tek bir şeyden iğrenirdi: Cumalılardan!

Raif o gün, «Bu kalledir; insan kendi yaptığı şeye başkasında hücum eder,» diyecekti; vaz geçmişti. Fakat Hidayet'in cumalıklığını Adnan başkalarından da bazen duyuyordu; bu lâflara onun gıyabında inanacak gibi oluyor; sonra onunla yüz yüze gelince bu adamın dedikleri gibi korkunç olmadığını görüyor, ifrikalarını önünde onu neşeyle seviyordu. Memleketin telâfiâtlerine her akşam on, on beş misafirin önünde hıçkırık kuvvetinde kelimelerle ağlayan bu adam «cumalıklı» böyle mi? Adnan buna gülerdi. İstanbul'da yalnız onun konağında Abdülhamid'e yüksek sesle sövülebilirdi. O halde şimdi Hidayet geldi diye Raif'e karşı Adnan neden hiçulmuştu? Bunu kendisi de anlamıyordu: Adnan öyleydi.

İngiliz Salt Paşa nâşirinde Abdülhamid'in Sarayı Perilâ eldu ve ilk sayfada (Cumalı) diye bir defter (ülke) görüyor sözlerine gönü ayrıntısı yazdı. Bu ayrı basılmadı.

Hidayet, kitabı bitirmiş, Adnan'ın dalgınlığına hayretle bakıyordu. Adnan bozuldu:

— Ben de sana romanımı okuyayım, dedi. Demirkî parçaları okudu.

Hidayet, başını önüne eğdi.

— Tebrik ederim Adnan, dedi. Paul de St. Victor'dan bir sayfa dinliyorum, sandım.

Gözlerini kapadı, durdu. Ve gözlerini dakikalarca açmadığına çok iyi etti. Çünkü Adnan'ın yüzündeki can sıkıntısı epeyce sürdü. Çünkü bu müellifi Hidayet'in hiç okumadığını Adnan biliyordu. Sonra da bu müellif romancı değildi.

Zaten bir müddettenberi Hidayet'in fikir işlerindeki entelektüelliklerini Adnan görmemezlikten geliyordu.

Bir gün onunla Makrikoyi'nin* ilerisindeki Siyavuş Paşa kasrına gitmişler. Hidayet yolda vazgeçmiş. Yedikule'de bir tanıdığına uğramıştı. Adnar o gün Hidayet'in konak arabasında, kasrı tek başına gitmişti. Binayı gezerek aldığı notlar sonra ona okumuştu. Artık ondan sonra Adnan salonda yokken, Hidayet misafirlerine hep bu Siyavuş Paşa kasrını anlatıyordu: «Koca Mimar Sinan'ın eseri harap oluyor efendiler! Haremlik selâmlık arasında fevkalâde* gibi yükselen muazzam köşk! Makrikôyi'nün kefeki taşından yapılma o nefis cephe! Şöminesini kucakladım! Mermer hücrelerini öptüm.»

Halbuki Koca Sinan'ın eserine Hidayet'in yalnız konak arabası gitmişti. Fakat Adnan, Hidayet'in bu zararsız entelektüelliklerini onunla yüz yüze gelince unutuyordu.

Ve hatta da alışıyordu.

Hidayet gözlerini açtı:

— Adnar, dedi, romanından okuduğun bu faslda bir eksik var. Ayastafanas'tan iki vapur kalkıyor, diyorsun. Biri Tatlısubaşı sarayına geliyor, peki; ya ikincisi? İkincisi nereye gidiyor?

* Makrikôyü: Bakırköy
* Fevkalâde: Harikulâde

Adnan:

— İkincisi de Beylerbeyi sarayına gidiyor. İçinde iki bülük Rus askeri olarak.

Hidayet:

— Pekâlâ! O halde onu da yaz; ve Sultan Hamid'in Beylerbeyi sarayına gidip Nikola'ya iade i ziyaret ettiğini de oraya koy.

Adnan Hidayet'e hak verdi.

Hidayet gittikten sonra Adnan o fesli kendi kendine bir hayli daha okudu. Hidayet'in dediklerini doğru bulmadı. İkinci vapur romanına lüzum duydu. Ve bu fasılda yazdığı münasebetin olgunluğundan memnun, uzun uzun hallarla gerindi. Bu gece hukuk arkadaşlarından Moiz ve Tevfik Horasyalı Beyoğlu'nda gidecekleri kadını düşündü. Koridorunda Meryem Ana kandili yanan sessiz ev.

Gözlüğünün ölçü camları altında Adnan'ın sarı gözleri fosforlu iki kedi gözü gibi parladı.

SİYAH VE BEYAZ

BEYOĞLU'NDA. İbil sokağındaki bu eve Adnan ve Moiz, Tevfik Hoca'yı bu gece zorla götürüyorlar. Tevfik Hoca'nın evvelâ sarığını çıkarması lâzım geldi. Zaten bu, o kadar ilgeziydi ki, başından hemen düştü. Yalnız gereksiz minare gibi sarıksız cübbesiyle hoca çok uzun duruyordu; fakat öyle bir ev ömründe ilk defa gittiği için çok toy, çok sevimliydi. İtiraf edilen cehalet — hattâ bu türlü bir cehalet bile— güzel oluyor. Yalnız bu güzelliği acayip bir inat asabiyordu. Kadın denen lüzumsuz mahlûka karşı Tevfik Hoca'nın inadı. Fakat Moiz ve Adnan karar vermişler; bu ikinci cinsin ne kadar lâzım olduğunu bu gece hocaya mutlaka göstereceklerdi.

Galata'daki mezeci bal birahaneye girdiler. Adnan mezeye kendini verdi, Moiz ve Tevfik Hoca da içkiye.

Hukuktan yeni çıkan üç adam, hayatta ne olacaklarını konuşacaklardı. Adnan kararını daha mektepler çıkmadan vermişti: Adliye'ye girmeyecekti. Çünkü Adliye'ye girince onu ispiyon müddeiumumi muavini yapacaklardı. Adnan, o zaman, reis ve müddeiumuminin yanında üçüncü adam olacaktı. Onların yanında Adnan'ın sesi yüzü daha az, daha aksak olmaya mahkûm kalacaktı. Adnan içki sevmiyordu. Fakat içecek olsa bile üçüncü adam kadar sarhoş olabilecekti. Halbuki Adnan memur olmadıkça bir hükümet o üçte (bir)di; Adnan bu üçte (bir)!

Avukatlık da etmeyecekti. Çünkü Adnan (hadise-adam) di. İnsan yığınında ayrı duran cehre*. Halbuki memur gibi avukat da izdihamda* görünmezdi. (Bir) vakanın izdihamda kendini kaybedemezdi. Sonra Adnan'ın kelimenin sonundan damlamaya hazırlanmış bir uyan edebiyatı vardı. Bu kalemle avukat layihası mı yazacaktı? Adnan tanıdı. Maden adam, mahkemeye beğendirilecek lâkırdı arayamazdı. Heykel'in hükûmeye tahakkümü yoktu. Terbiyeli tebessüm, hürmet eden göz kanalları dolu selâm, etten kemikten bir insan isterdi.

Adnan'ın elindeki mermer buna mani idi. Sonra hâkimin ve avukatın yorgunluğu edebiyatsız bir alın teridir. Halbuki heykeltıraş Adnan'ın seyircileri olacaktı ve o izdihamı uyandıran seslerle memleketle ağ'layacaktı. Bu isyanda üç kutu bir geniş meydandı. O bir heykelin alnıyla bu meydanda daha kalkacaktı. Bu, resim çıkartan adamın kibri kadar gülünçtü. Fakat Adnan bu vaziyette kendine bakarken gözleri doluyordu.

Bununla üçüncülüğüt soran Tevfik Hoca'ya Adnan nihayet cevap verdi:

— Ne mi olacağım? Eskisi gibi muharrir!

Moiz sordu:

— Sade muharrir mi?

* İzdiham: Yığın, kalabalık, ayrı bulunmak

Adnan:

— Bir de hususi evlerde hocalık alacağım

Adnan da Moiz'e sordu:

— Sen? Sen ne yapacaksın?

Moiz:

— Daha karar vermedim, dedi

Adnan, Tevfik Hoca'ya hayatta ne olacağını sormadı. Çünkü ne söylerse bir şey anlaşılmayacaktı. Hoca kendisinin üstüne kat kat eğilen adamdır içi görünmüyordu. Fakat Moiz dayanamadı, sordu. Tevfik Hoca'nın hayatta ne olacağı 15 dakika sürdü. Ne Moiz, ne Adnan bir şey anlayamadılar. Nihayet Hoca, Adnan'a döndü:

— Sen de avukatlık edeceğim. Amma senin gibi değil. İnsan cemiyetinin yakasından yakalıyacağım, «Bana borcun var! Ewet'i nou var!» diyeceğim.

Hoca 93 harbinde şehit olan iki kardeşini 25 milyon insanın kendine borcu diye bir tarafa kaydetmiş, sarhoş olduğu zaman hep bu alacağından bahsederdi. Moiz ile beraber Irgat Pazarı'nda bekâr hanında oda tutmuşlar, kalın bir gıdık içinde yaşıyorlardı. Başka renkte yama ve sefaletin en son rengi olan siyah, ikisinin de yakasından, paçasından sarkıyordu. Ancak Tevfik Hoca, üçüncü dedesinden başlayan sefaletin —bünyesine henüz geçtiği için— farkında değildi; fakat yine tokatara düşmandı. Abdülhamid'i bazan öldürmeğe kalkıyor, sonra kendi kendine vaz geçiyordu. Bu saray düşmanlığı onu Adnan ve Moiz'le dost yapmıştı.

Moiz, güzel bir tarzda adamdı. Malûmatı sağlamdı, gösterişsiz ve güzeldir. Memleketin felâketine kimseyi güldermeyecek sebep, büyük mülâhazalar —kendisine bir şey sorsalar— belli olurdu. Mendili yoktu. Ve sefaletten bazı diğerleri de yoktu. Fakat Moiz kendi sefaleti ile eğlenerek onu azaltıyordu. Kansızlıktan sapsarı yüzünde, bir fikir uğrunda ölenlerin güzel dostluğu vardı. Sabah gazetesine muharrir olmadan evvel bazı geceler aç yattığını Tevfik Hoca ve Adnan bile bilmiyordu

Birahaneden çıktıkları zaman, Tevfik Hoca kendini sarhoş sanmamak ve ağzını bozmak istiyordu. Fakat Hoca'nın sarhoş olmadığını bilen Moiz'le Adnan, ısrâr etmeyiorr, Hoca, sahil tavrını takındı.

Adnan, İhlâl sokağındaki evin kapısını çalarken, Moiz ayaklarının ucuna basarak Tevfik'in kulağına uzandı:

— Hayata bu kapıdan girilir Hoca, dedi.

Tevfik Hoca tuhaf bir koyluk içinde acı acı güldü.

Bu sıral Uranya tuvaletteydi. Kalın boylu, kat kat etli, resmi gösterişli kadın.

Adnan Uranya'nın kulağına, «Hoca'ya iyi bir şey bulun. Fakat sakın içki vermeyin,» dedi, gitti. Kadının aynı kulağına Moiz: «Kıyafetine bakınız! Hocadır, sarığı bu akşam çıkardı. Büyük adamdır, zengindir; bol içki verin,» demiş, odadan çıkmıştı.

Uranya Tevfik'in hoca olduğunu duyunca onun evin en tombul kadınını getirdi. Bir şişe konyak açtı, ikisini yalnız bıraktı.

Fakat bir saat sonra tombul kadın odadan öfkeyle çıktı. Uranya'ya:

— Bu nasıl herif? İnsanla lâkırdı bile etmiyor, ya tavana bakıyor, ya haliya' diyordu.

Uranya müşterilerini hakkın bulamazdı, kadına kızdı:

— Biz gençliğimizde âlâyiğ dirilttirdik. Sizin gibi mıymıntılar çalışacak da biz de ekmek yiyeceğiz! dedi. Sonunda rak kadını elinden yakaladı, gülerek Tevfik'in odasına girdi.

— Konyak istemezsen vermut getireyim, dedi; ve tombul kadını Tevfik Hoca'nın önüne itti. Hoca, kadını iki eliyle tuttu. Uzun bir mesafenin ucuna oturttu. İçtiği zaman dünyanın en edepsiz adamı olan Hoca, demin den beri gizeyi yarıladığı halde, tombul kadının önünde bir kız gibi soy, mahçup yere bakıyordu. Uranya yeni müşterisini umumi bir kadından tiksiniyor sandı:

— Bu, familya kızıdır, öyle Beyoğlu kadınları gibi değildir, dedi. Tevfik Hoca gene önüne bakıyordu. Birdenbire ka-

şını kaldırdı. Tombul kadın ve Uranya sevindiler, halbuki Hoca saatini çıkardı. Adnan'la Meiz'in lüzumsuz meşguliyetlerinin ne kadar sürdüğünü anlamak istiyordu. Tombul kadar Rumca söylenerek odadan kaçtı. Uranya bozularak kalktı, bir vermut içti. Hoca'nın birdenbire tabiiliği geldi. Kadın olduğu belli olmayan yaşlı Uranya ile Tevfik Hoca konuşabildi, hasbıhal başladı: «Vaktiyle Sultan Aziz devrinde saray adamları onu nasıl paylaşamazlardı. O, randevularına nasıl şezaportörle* giderdi!» Bunları uzun uzun anlatırken nihayet odadaki adamı unuttu. Geçen günlerinde, kendi kendine, yaşamaya başladı. Fakat birdenbire şezaportörü hocanın anlamasını istedi, kelimeyi tekrarladı. Tevfik Hoca'nın aklı başka şeye takılmıştı. İki parmağıyla sayarak sordu:

— Para yapabildin mi, para?

— Bırak... Açma cesaretini 93'te kayınç yüzünden yedi bin liram kül oldu.

Uranya, avucunda bir tabaka kül duruyor gibi eliyle üfledi. Hoca sevinçinden sıçradı. Küller, göğsünün içine dolmuş gibi kurşuni renkte bir takallüs* ağzını oydu. Suratında bu yırtık delikle kadına bakıyordu. Sonra birdenbire bu delik, sakal ve bıyığın siyahlığında kayboldu. Ve hoca somurttu. 93 harbindeki iki şehidi —kardeşlerini— köyde ölen dilenciyi —babasını— düşündü. Bir vermut daha içti. Uranya hâlâ kendisini anlatıyordu. Göğsünden ikinci bir vücut gibi memesini itti:

— O zaman böyle miydim ben? Filareti gibiydim tıpkısı... Sülün gibi!

Hoca, kadehi tekrar doldurarak sordu:

— Filareti kim?

Sematyalı güzel Filareli'nin kim olduğunu Uranya anlattı: «Necip Melheme Paşa'nın dostu. Necip Melheme, ona

* Şezaportör: Chaise à porteurs (Fr.) Tahtırevan
* Takallüs: Kaalmak

avuç dolusu para vermiş fakat Filareti onu sevmez. Sevmez. Filareti Adnan'a vurgun. Ondan para bile almaz.»

Uranya, öfkeyle bakan Tevfik Hoca'yı, kendisine yalan söylediğine kızıyor, sardı. Doğru söylediğine hükmediyordu. Halbuki Tevfik Hoca, Nerip Melheme'nin aklına çelmiştir. Bağdaş kuran Hoca, pabuçunun tabanına vurdu:

— Nerip Melheme Paşa avuç avuç para verir; tabii. Çünkü o paralar benim paramdır da ondan.

Öfkeyle ayağa kalktı. Niçin bilmeyerek Uranya da hemen ayağa kalkmıştı. Anlamıyor, Hocaya hayretle bakıyordu. Mülk'ün kalantor dediği bu kılıksız adam, Nerip Melheme'nin dolandıracağı kadar mı zengindir? Tevfik Hoca ayakta bir vermut daha içti:

— Evet, bizim paralar! Evet, koylünün parası! Evet, şu ankaston geçen adamların parası! Senin anlayacağın muhterem, hırsızlığın adını komisyonculuk koymuş hırsız; sahipsiz memleket bulmuş kerata! Vuruyor, çalıyor, çırpıyor... Ama...

Gözleri kafasına sığmıyorak taştı, elini uzun tırnaklarıyla ürpermiş penye gibi uzattı:

— Bu paraların hesabını onun bağırsaklarından bu tırnaklar soracak!

Siyah, uzun tırnakları gürültümsü bir silah gibi uzunda beş çelik parçasıyla havada parladı.

Oda kapısı açıldı, Adnan bir kadınla elele girdi:

— Ne o Tevfik? Uranya'ya ilânı aşk mı ediyorsun?

Ve Uranya'ya gözucuyla Tevfik'in dersinki kadını alıp almadığını sordu. Uranya, Tevfik'ten korkmuş, cevap vermek halde değildi. Adnan'ın odaya geldiğine seviniyordu; başlarını yukarı kaldırdı: «Almamıştı.» Adnan'ın elinden tuttuğu kadın Sümatyon güzeli Filareti'ydi. Hoca Tevfik, Filareti'yi görünce şaşırdı. Bir kadın nasıl güzel olabilirdi? Bir kadının karşısında kendisi nasıl değişebilirdi? Bu uzun saçlar yoksa böyle miydi?

Tevfik ömründe ilk defa bir kadının çehresinden gözlerini alamıyordu. Dersinki hiddetle büsbütün artıp taşan sü-

cudu, şimdi güzel kadının karşısında iri yarı bir hüzündü. Dağ gibi adam, inanılmaz gözlerle bir köşeye çöktü. Arkasındaki bütün ömrünün beddahlığı suratına dolmuştu. kadına baka kaldı.

Adnan:

— Filareti! dedi. Gideceksin. Tevfik Hoca'yı iki yanağından öpeceksin!

Kadın, Adnan'a öfkeyle baktı.

Adnan:

— Benim hatırım için! dedi. Kadın Rumca öfkelendi. Adnan kızdı:

— Filareti! diye bağırdı. Sonra alaylı gözlerle kadına işaret etti. Kadın kalktı şehadet parmağı şeklinde çehresinden ayrılan bir uzun dudakla Tevfik Hoca'yı öptü.

Tevfik, sapsarıydı. Gözleri dolmuş, kadına bakıyordu. Bir insan yüzü hem bu kadar korkunç, hem bu kadar güzel olamazdı. Ve Tevfik Hoca bu çehresiyle şimdi ölseydi yüzü bu andaki bu mazlum güzelliğini ölümün damgasıyla kıyamete kadar saklayacaktı.

Moiz odaya sarışın bir kadınla girdi.

O, bu Poliksen'ye çıldırıyordu. Moiz için yalnız sarı saçlılar güzel kadındı.

Moiz bağırdı:

— Vermut bid'atiir* Hocal Bakı rakı!

Ve rakı içmeye başladılar.

Moiz davulu eşsiz hüzünden hazır bir şarkı söylüyordu. Adnan böyle evlerde şarkı ve çalgı sevmezdi. Sinirleniyordu. Filareti, Adnan'ın kolunu dürttü. Tevfik Hoca'yı gösterdi. Hoca ağlıyor, gözlerinden inen yaş'ın sakalının başladığı yerde kaybolduyordu. Adnan, demin Hoca'yı Filareti'ye öptürerek yaptığı alaya pişman oldu. Arkadaşı Hoca'nın yanına oturdu, elini iki eline aldı, sıkarak şakıya daldılar.

* Bid'at: Peygamber döneminden sonra dine sokulan yenilik.

Moiz, şimdi **şarkıyı** bırakmış, şiir okuyordu: Türkçe, Arapça, Fransızca şiirler... Tevfik Hoca adamakıllı sarhoştu. **Demindenberi Pilareti'yle konuşmaya kendini lâyık görmüyor**, utanıyordu. Büyük bir **zevkle kadına bakıyor**; ve hiç **bir şey söylemiş olmak** için, odanın köşesindeki büyük saksının tepesinden sarkan geniş, kalın yapraklara gibiydi:

— Ne ağacıdır acaba? dedi.

Pilareti, **gergin yanağının iki tarafında iki güzel çukurla** güldü, **çok tatlı ve çok acı Rum kadını sesiyle**:

— Kauçuk ağacıdır beyim! dedi. Sıcak memleketlerde bu ağaçların altına kovalar koyarlar; yapraklarından damlayan sütleri toplarlar, bununla kauçuk yaparlar.

Kulağındaki kıymetli iki taktaş küpe yanağından iki gamzenin üstüne sarkıyordu.

Koridorunda **Meryem Ana kandili** yanan evden sabaha yakın döndüler.

Karanlık yavaş yavaş soluyor, havi dökülen fena bir çuha **gibi siyahlığı unutulmayarak ağarıyor ve gecenin vücudu de**risinin rengini beraber alıp götürüyor, içinin tenhalığını sokaklarda bırakıyordu. Ve tenha sokaklarda sesleri iki kişi misali arkaları Moiz, Adnan, Tevfik Hoca konuşuyorlar parasız kalmamış, yaya yürüyerek gidiyorlardı.

Moiz yine **tutturmuştu**: Polikseni'yle evlenecekti; kadın çok iyi sihbedendi; **kardeşi bir zaman** Sivas'ta **reji memuruydu**; okur yazar kadındı; *Sefiller*'in Rumca tercümesini okuyordu; sonra Moiz kendisi Hukukta kafa patlatıp ne diye böyle iyi çıkmıştı? Avukatlık edecekti; zaten matbaadan da aylığı yok muydu? Bir Polikseni'yle bir yuva kuracaklardı.

Kurulacak yuvanın saadetini düşünerek ağlamaya başladı. Adnan, Moiz'i teessüründen ağlıyor sandı:

— Budala mısın Moiz? dedi. Bir'ye çocuk gibi ağlar mı adam? Yarından tezi yok, onunla başgöz edersin seni!

Ve Tevfik'e döndü, görünü kurtardı:

— Değil mi Hocam?

Halbuki Tevfik Hoca, Meir'den daha sarhoştu; başını yumruklu yor:

— Yanık bu kafaya! Zeyd'in, Amr'in dayağını tasrif* etmekle, İsaguci* ezberlemekle ömrün geçti Tevfik, heder oldun Tevfik! diye haykırıyor, bu yaşa kadar İslâm ağacını bilmediğine, Filaretî'den öğrendiğine utanıyor. Fıkh'a* küsüyor, Nahv'e* köpürüyor, medreseye tükürüyor. İbrahemal'e Beharame mülliti* diyordu. Yanlarından sütçü beygirleri, demir ve bakır gürültüleriyle geçtiler ve gülâbîlerin arasında Hoca'nın Allah'a sövdüğünü Adnan iyi işitemedi.

Hoca birdenbire susarak durdu. Adnan'a uzun uzun baktı:

— Ver elini! dedi.

Tevfik Hoca'nın her sarhoşluğunda tekrarlanan bu müsafahasını,* Adnan ezberden biliyordu.

Hoca, Adnan'ın elini sıkarak:

— Tebrik ederim seni Adnan! dedi. Filaretî çok müstesna bir mahlûk! Cismaniyeti onu toprağa bağlayan bir bahanedir: o, ruhtur, ruh!

Adnan:

— Meir Polikseni'yi alacak; beri sana da Filaretî'yi alalım.

Tevfik Hoca:

— Onu sen alamıyor musun?

Adnan:

— Yok! Ne münasebet!

Tevfik Hoca ağladı. Gözlerinde bir şeyler vardı. Bu şeyler yavaş yavaş yüzünü kapladı. Arkaya kaldı. Düşünceği

* Tasrif: Fiil çekimi. Arapça grammerde fiil çekimi alışılmalarında genellikle Zeyd ve Amr isimleri alırlar. (Zeyd'in, Amr'in dayağını tasrif etmek gibi.)
* İsaguci: İsagoji (İlâhiyat bilimine giriş)
* Fıkh: Şeriat hukuku. Nahv: Dil dizimi.
* Beharame mülliti: Cinsel ilişkilerden açık seçik söz eden kitap yazarı.
* Müsafaha: El sıkışmak.

şeylerin yalnızlığa ihtiyacı vardı. Bunları Adnan'dan çok uzak kalarak düşünmeliydi.

Bir müddet kendi kendine yürüdü. Sonra koştu, Adnan'a sevinçle:

— Kurtuldum! dedi.

Kadından anlamaya başlamıştı. Seviniyor, kendi kendini seviyordu. Cübbesinin yakasını Adnan'ın burnuna uzattı, boğarak:

— Kokla! dedi. Şu kara cübbeyi kokla; bütün Şark çamuru kokuyor. Kurtuldum, kurtuldum, kafamdaki beyaz felâketten, sırtımdaki kara felâketten kurtuldum nihayet!

Adnan, Hoca'nın koluna girdi:

— Herkesi uyandırıyoruz. Pencerelerden bize bakıyorlar; bunları başka zaman konuşuruz...

Hoca, Adnan'ın yüzüne eğilmiş, kısık sesle, «Sarığımı da yakacağım, cübbemi deniz diyordu. Adnan içmediği çin Hocanın ağzındaki üç içkinin kokusu Adnan'ı bulandırdı; kaçmak istiyordu... Meiz tam vaktinde bir çukura yuvarlandı. Adnan Meiz'e koştu.

Tevfik Hoca durdu, düşünüyordu.

Birdenbire mahzunlaştı. Rüştiye mektebindeki hocalığından aldığı aylığı düşündü. Fikreti'nin kulağındaki iki pırlanta küpede Necip Melhame'yi düşündü, gözünde çok güzel görünen Adnan'ı düşündü, kafası önüne düştü.

İKİ UYKU

FİKRETİ'DEN dönen Adnan eve gelir gelmez uyudu: Kadınla erkeğin birbirine verdikleri güzel uyku.

Hastalıksız olmaktan başka dileği olmayarak ölüme benzeyen bu derin uykunun içinde, Adnan, anasırın öksürüklerini duymadı. Verem hastalarını her dakika yeni bir hasta yapan bu öksürüklerden, bu sevişip uyku daha kuvvetliydi.

Naciye ilâcını içirsin diye oğlunu —duymasını istemeyerek— hafif sesle çağırdı

— Mehmet! Mehmet!

Mehmet Adnan'ı bu isimle, bütün dünyada yalnız iki kişi çağırmıştı; biri şehit Miralay Salim Beydi; Adnan onu sekiz yaşındanberi duymuyordu; biri de Naciye'dir; Adnan girdi bunu da duymadı. Fakat kabahat Adnan'da değil; oğlunun uykusunu seyrek yavaş çıkan bu hilekâr ana sesinde idi. Zaten Fikret'i tanıdığı günden beri Adnan'ın uykusu, hattâ da üç dört defa böyle ağırdır.

Naciye, sabaha kurşı geçirdiği buhranları, gündüz çok geç uyanan oğluna söylemedi. O zaman çağırdığını Adnan'ın duymadığı anlaşılarak ıstırabı. Zaten hastalığına alışan oğlunu bir de bu türlü üzmezdi.

Adnan, hastaneye dün geceyi diğer gecelerden daha rahat geçirdiğini anladıktan sonra sevinerek yine yatağına döndü. Anasının yanında biraz oturabilirdi. Fakat geç yatanlar uyandıktan sonra da, birkaç saat yatakta kalmağa mecburdur.

Adnan yatağına uzanmış, dün gerek cuma'yı düşünüyordu. Tevfik Hoca'nınki, ne haldi? Bir acaiplik Allah'a da galiba sövmüştü. Yoksa Adnan kendisi de dinsizdi. Fakat Hoca'nın dinsizliği bambaşka bir şeydi. Züğürt adamın zengin ve züppe görünmek isteyişi gibi bu sarıklı'nın da açıkta duruşları için dinsiz olurlardı.

Hele, Hocanın, bir kadını beğenmesi Allah'ı inkâr etmesi kadar yalandı; Tevfik'in Allah'ı samimi inkâr edeceğine bir türlü inanamıyor; bir softanın kendisi gibi dinsiz olmasını farkında olmıyarak Adnan'ın kibrine dokunuyordu. Yatakta dinlendikten sonra artık edebiyat heyecanına muhtaç oldu. Kalktı «Muhacir Çocuğu» diye romanına bir fasıl yazmaya başladı.

«Her çocuk bir parça şair, biraz romancıdır. Gözünde masalların umacıları hokkabazlaşır; korkuyla oyuncak gibi vakit geçirir. Uyurken, arasına, «seni korkuta» diye yalvaran

çocuk vardır. Heyecanı para ile satın almak için kaplan avına giden büyük para zenginleri gibi, çocuklar da hayat ve hayal milyonerleridir. Fakat bu talihli çocukların yanında, yaşlı insanlar kadar bedbaht olan çocuklar da vardır. Muhacir çocukları. Bir cılız çocuğu bir devlet, bir ordu kovalar. Göğüslerinden sarı maden gözler bakan annelerinden siyah süngü dişler uzanan harp umacalarının önünden, annesinin elini tutmak kaçan bu bir dondu insan anlar ki, bunlar masalın değil, tarihin umacalarıdır.»

Bir iki satırını bir müelliften aldığı bu fasılı Adnan kendi ıstırabını anlatan bir adamın sevinciyle yazıyordu. Istırap, duruyordu ve duruşunu gösteren insan sevinirdi. Fakat bu fasılda kendini yazdığı halde kendi muhacirliğinin en güzel tarafını bilmiyordu.

Sekiz yaşındayken onun sarışın olması 'Anımdı. Fakat o Kuzguncuk'taki yalıya muhacir geldiği gün mevsim 93'ün şubat ayı, iskeletin bütün cihazlarından soğuktu. Kış, Moskof ve muhacirlik akıla vermişler, Adnan'ın çehresindeki güzelliği bir yumruk gibi ezmişlerdi. Fakat Kuzguncuk'taki yalıda bir hafta rahat etikten sonra Adnan'ın portre yanakları, bir portre ressamının elinden çıkmış gibi, geri gelmişti. Adnan, bu güzel resmi görmemiş, bilmiyordu ve romanına kıyamıyordu. Yalnız şimdi romanından başını kaldırmış, Sait Paşa'nın yalısında Şehzade Yusuf İzzettin'in sünnet düğününü anlatan hanımefendiyi düşünüyordu. Yemek yerken küçük parmağını kepazeleyecek kadar iri, tektaşlı yüzük çatalın üstünde titreyen hanımefendiyi!

O gece Adnan'ın annesi yemekte yoktu. Hemşiresinin hastalığı ağırlaştığı için Nuriye onun yanındaydı. Masanın en başında tekmil yüzüklü hanımefendi oturmuştu; bahriyeli kocası henüz miralay olduğu için bulasının Paşalığı ile anılan hanımefendi. Kısa saçlı, nefti bıyıklı bu kadın, üstündeki pırlantalar gibi lâkırdısına da padişahları, paşaları ilâştirirdi. O gece de Yusuf İzzettin'in ve öteki şehzadelerin sünnet düğününü anlatmıştı. Babası vükelâdan olduğu için, bu sünnet

düğününe annesiyle davet edildikleri gün on dört yaş nda olan bu nefti hotozlu hanımefendi. Üsküdar'da oturdukları Reşit Paşa yalısından annesiyle üç çifte kayığa nasıl bindiklerini, Dolmabahçe sarayında Şehzade Yusuf İzzettin'in düğününe nasıl gittiklerini anlatmaya başlayınca Adnan, çok kurnaz olduğu için bu şehzadenin Edirnede dadısından dinlediği peri padişahının oğlu olduğunu hemen anlamıştı. Fakat bu nefti hotozlu kadın gittikçe anlaşılmaz şeyler söylemeye başlamıştı.

Bir haremağası bir altın tepsiye «Müjde!» diyerek şehzadelerin kesilmiş el parçalarını getirmiş ve bütün vükelâ hareketleri bu elleri yerden selâm vermişlerdi.[1]

Ve masanın burasında Adnan'ın gözleri küçülmeye başlamıştı. Sonra Sarayda akşam olmuş, nefti hotozlu hanımefendi Sultan Aziz'in huzuruna girmiş, sedirdeki kırmızı minderde oturan «Cennetmekân» iki altın gamzesinin çifte yıldızı arasında, bu hotozlu hanımefendinin yeri öptüğüne bakmıştı. Ve nihayet bu hotozlu kadın —o zaman on dört yaşında— annesiyle beraber Müayede[2] salonundaki pandorama tahtının soyunderken uyumuş kalmıştı.

Kuzguncuk'taki yemek masasının üstünde de, o gece bunu dinlerken Adnan dalmış, uyumuştu. Cenesinden bağlanan peçetenin iki ucu tavşan kulağı gibi uzanmış, sünnet düğününü o gece bu iki kulak dinlemişti.

Ve o gece tam o anda, Kuzguncuk'taki yalının yemek odasının kapısı ağır ağır açılmış, kapıyı dışarıdan açan tülbent başlı gölge —yalının baş kalfası— odaya girmeyerek geri geri çekilmiş, yalının hanımefendisine işaretler etmiş, gözlerini kapamış, başını sallamıştı: Beş dakika sonra Adnan'ın teyzesi yalının en uzak odasında ölmüştü.

Şimdi Akaraydaki evinde, yazı masasında düşünen Adnan'ın aklında bütün bu masaldan yalnız bir şey vardı: O ge-

[1] Bunu on dört yaşında Sarraya annesiyle giden ve yıllarca bütün hayatta değil bu hanımefendiden birkaç defa dinledim.

[2] Müayede: Ziyafet salonu.

ce yalnız annesiyle yatmayışı! Bunun sebebini, sonra öğrenecekti. Neslye güneş doğuncaya kadar ölüyü beklemişti.

Birdenbire sarardı. Teyzesini öldüren hastalıktan yatan annesi yanındaki odada yine öksürüyordu. Bu öksürükler hemşiresinin eskiyen ölümünü yepyeni bir vaka yaptı.

Adnan veremden ölen teyzesini düşünerek annesinin öksürüğünü dinledi. İnsanın göğsüne uyku karanlığı veren ve bütün mahallelerde komşulardan duyulan öksürük.

Adnan'ın gözleri doldu.

BİRBİRİNE BENZEMEYEN İKİ DOST

BUGÜN, Adnan Direklerarası'nda Raif'i bulacak ve ilk defa Abdülhak Hâmit'i görecekleri. Adnan, Zeynep Hanım konağının önünde Muiz'e rastladı.

Muiz:

— Sana inanmayacağın bir havadisim var. Nedir, bil bakayım.

Adnan bu havadisi bilemezdi. Muiz güldü, güldü: «Bizim Tevfik evlenmiş ayol!» dedi ve anlattı: Dört ay evvel İstanbul sokağındaki eve hep beraber gittikleri günden beri Tevfik Hoca gizli gizli oraya birçok tasarmış. Filareti'den yüz bulamamış. Nihayet geçen hafta eski Sivas Valisi Hacı Hulusi Paşa'nın çıraklarından bir dul kadınla evlenmiş.

Adnan bozuldu: «Filareti bendine bunu niçin anlatmamıştı?»

Adnan:

— Hoca'da para mara yok. İç güveysi mi girdi yoksa?

Muiz:

— O, avukatlık ediyor şimdi. Geçende İzmir'de bir dava aldı, kapak gitti, kelepir döndü. Bir aydan beri bir odada oturmuyorsun. Ev tuttu; haberin yok senin. Artık cüppenin altına kolalı gömlek giyiyor.

Adnan:

— **Fakat evlendiğini benden ne diye saklıyor[1] Ayıp şey!**

Moiz:

— **Yalnız senden mi? Benden de sakladı**

Adnan:

— **Sebep[2]**

Moiz:

— **Utanmış**

Evlendiğine utanan adama Adnan hayret edecekti Kargadan Şair Raif göründü Moiz, Raif'e yumuşak bir tebessümle bakacaktı; Raif somurtuyordu Adnan, yanına baktı, Moiz kaçmıştı: «Bu Raif çok çetin adamdır»

Dağda i'âb olarak oturan büyük ilham adamına nasıl gittiler, meyus döndüler. Onlar o gurûr yıldırımlarına koşmuşlardı Halbuki karşılarına, kendileri gibi bir insan çıktı. Şair Raif somurtuyordu. O, zaten kahkahaya garazdı; fakat Ümit'i gözünce Adnan da Raif kadar şaşırmıştı Ümit ne kadar peltek konuşan bir yıldırımdı, Yelesinde berberin, tarağın izleri vardı Bitmeyen alnında aradıkları güzel tecennünü[3] bulamadılar Uzun sakalında vücudu kaybolan velinin[4] yerinde, cübbesi [illegible] bir zat vardı: Halbuki, onlar o dağa, gayritabiî bir hilkat vak'ası görmek için tırmanmışlardı.

Adnan, şimdi yanında çatık çehreyle yürüyen Şair Raif'i kendi kendine çekiştiriyordu: Bu Raif zaten acı adamdı. Tesadüfen güldüğü olursa yine rahatsız olurdu Dostlarını herşün muayene eder, dünkü adamı bugün aynı adam bulmazsa, bırakır kaçardı; ona göre insan, havasız yaşaması imkânsız olan mumyaydı, hariçi havaya bir kıymeti değerse çürürdü Her sabah evinden çıkarken Mark Orel gibi: «Yine bugün bir sahte vekara, bir yalancıya, bir hakaza, bir akılsıza rastlayacağım,» derdi. Fakat bu sözü Mark Orel gibi: o adamları mazur gör-

[1] Tevazudan: Tahlilik
[2] Veli Remiz Bey
[3] Mark Orel (Marcus Aurelius); Romalı kumandan

meye hazırlanarak söylemezdi, herkese kızmaya niyetlenerek sokağa çıkardı. Zaten sokaklar tıkanırdı. Ve Ah, evinden çıkamayabilenin derdi. Caddelerden tenha sokaklara sıvayı vücudunu duvarlara çevirerek kaçıyor gibi yürürdü. Selamını kimseye vermemek için elleri herzaman cebinde sokaklardı. Bir bilmezdi insanlığın parasız devrinde yaşıyordu. Hükümdarı kuvvetli, silâhta birinci diyordu. Makrokhylia'da sağlam dostu varsa Frenköyü'nde pek az'ları vardı. Çiçekler, yıldızlar yüzüne vağsa yine sımsıkıydı.

Adnan böyle değildi. «En pis çehre yoktur ki bir dakika gülüşünün arasından temiz görünmesin» gözlerini dikmek bakınız, zamur da mumyadır» derdi. Adnan, Şair R...'i hasta bırakmıştı.

Parasız, kapısız bir ramusun inzivasında kendisini hapsederken bu zehirli anonim hayatı unutmak için «Güzel düşündüğünüz yalana, üstübası temiz rezalete insanlar mahkûm» gibi mâi silâh olan iffetini, tesellî olan dedikodusunu, kazanılmış parayı kaldı, bütün müesseseler yıkılıp yeniden yapılmıyordu.

Refik, uzun uzun düşündüklerini sonra

— Halkın önüne düşecek kudretimiz yok, diyordu, bu yüzden yürüyerek onun da hilesine varıyoruz, dedi.

Adnan

— Refik, dediğin o meşale adamla ateşle adamı karıştırıyorsun, sanayi adamı Hümit meşaleydi, hareket adamı olduğu gün bu meşale sönerse, tepesinde upuzun bir dumanlı insanbıyığı bir siyah değnek kalır.

Fuzuli Emeğinde'den tramvaya binmişler, orada tanışmışlardı. Pilotçu para istiyince birbirlerine bakmışlar. İkisi de birbirine güvenerek tramvaya binmişler. Ve cebinde de on para yokmuş. Pilotçu tramvayı durdurmuş. Onu sütlüm, bu-

lüm tramvaydan inerken, biletçi bilet parasını gürültüye getirmek için istiklâl* konusuna bu iki delikanlının arkalarından başını sallıyordu

ŞARK ODASI

ADNAN, Hidayet'in konağında, merdivenden çıkarken arkasından gelen uşağa sordu:

— Beyefendi kalktı mı?

— Evet efendim. Şimdi uyandılar, giyiniyorlar

— Giyiniyorlar mı? E tamam!

Hidayet'i bir saatten evvel göremeyecekti

— Başka kimse var mı?

Uşak cevap vermedi. Adnan sebebini anlamak için başını çevirdi. Uşağın da maksadı zaten buydu, cevap verirken yüzünün manidar olduğunu Adnan'ın görmesini istiyordu ve mânâlı yüzle

— Sacit Bey var efendim, dedi ve Adnan sormadan ilâve etti:

— Sacit Bey de şimdi uyandı efendim

Adnan, uşağın bu lâfını anlamaya özendi:

— Başka kimse yok demek?

— Süleyman Bey de burada efendim

— O da mı uykudan yeni kalktı?

— Hayır efendim. O, sabahtan beri salonda, yazı yazıyor

Hidayet'in, Sacit, hususi katibidir; Süleyman da hâdemi dahi sadık ve eski Cön Türk. Adnan'ın bu konakta sevmediği birçok adamlardan biri Sacit'tir, biri de Süleyman

Ve Süleyman'ı görmemek için salona girmedi; Şark odasına gidiyordu

* İstiklâl Caddesi: Ahalisinin tercihen Hıristiyanlardan, Avrupa gelenekleri hâkimdir.

Uşak!

— Salona buyurmaz mısınız? Süleyman Bey sizi görmek istiyordu. Hatta biraz önce sizi gelecekti sandım.

Adnan cevap vermedi. Şark odasına girdi.

— Beyefendiye söyle, ben buradayım.

— Süleyman Beyle...

— Sen dediğimi yap.

Hidayet, Adnan'a, üç gün evvel bir iş bulmağa, Erkânıharp Müşirinin kızına tarih dersi vermek. Fakat bu adamın kızına hocalık mı etmek? Adnan'a, bunu, Hidayet nasıl teklif ediyordu? Adnan o gün Hidayet'e sert sert bakmış, susmuştu.

Hidayet, pişkin adamdı. «Bir düşün, Adnan Bana bir cevap ver,» demişti. Ve o gün bu teklifte sinirlenen Adnan, Erkânıharp Müşirinin hafiyeliğinden ve başka şeylerinden tarih hocasının geleceğine ne yolar geleceğini Meriç'le çok düşünmüşlerdi. Sonra bunu, Adnan Halit'e de sormuş. Halit cevap vermemiş, kısa sırkalını sinirli sinirli çekmiş, başını sallamıştı. Bu baş hareketi hem «kabul et» hem «etme,» mânâsına gelebilirdi. Adnan bu kafa işaretini birinci mânâya almıştı ve bu gün bu hocalığı evvelâ reddecek, Hidayet ısrar edecek, sonra o da kabul edecekti.

Artık koltukların satılacakmış gibi karmakarışık konduğu bu konakta Adnan, yalnız bu Şark odasını sever. Bir cigara yaktı. Sırtı sedirdeki Üsküdar çatmasında; papuçları Gördes seccadesinde; gözleri, tavandaki Selçuk oymasından Süleymaniye manzarasını sarkan Acem kandilinde,, daldı. Babasının şehit olduğu günden bu ana kadar geçen hayatını düşünüyordu. Ne tuhaf tesadüflür: Adnan Hukuk'a yazıldığı gün Hidayet'le bu Şark odasında tanışmıştı. Dersin Maarifteki diplomasını almış ve mektepten çıktığı bugün yine bu odada Hidayet'le görüşecekti.

O, zaten hayatında yalnız tesadüfe inanıyordu: Allah'ın, memleketin, mektebinin Allahlarını birer birer atarak kendine bir put yaratmıştı. Tesadüf. Yüzü karanlıklarda kaybolan bu putun karşısında öldü kopardı.

Teyzesinin veremden ölüşü, annesinin verem olması, babasının şehitliği, kendisinin gittiği mekteğler hepsi tesadüftü.

Hiç unutmam: İngiliz Sait Paşa'nın hâtıralarında okumuş ve Paşa'nın oğlundan da dinlemişti. 1904 mayısının sekizi, bir pazartesi günüydü. Sait Paşa, Moskof hafiyesi Trediyanovski ile Sultan Hamid'in huzurundaydı. Trediyan huzurdan çıkacak ve Sait Paşa, Adnan'ı Galatasaray'ına koymak için ruhsatını alacaktı. Tam o anda Çırağan'da tüfekler atılmış, Suavi vak'ası olmuştu. Abdülhamid haremine koşar, selâmlık üniformasını giyer, silâhlarını takıp at üstünde Suavi'yle muharebe etmeye hazırlanırken, Sait Paşa, Adnan'ın mektep iradesini alamazdı ve alamamıştı. Ondan sonra da, Suavi vak'asında çok telâş etmedi diye, Sait Paşa'yı Abdülhamid sürüyor ve Adnan, Galatasaray'a giriyordu. Adnan'ın tahiriyle «Suavi beş dakika sonra gelseydi» Adnan, Sultanî'ye girmiş çıkmıştı. Beşiktaş muhafızının sopayla öldürdüğü Suavi'yi düşündükçe Adnan, esüğürgo sopasıyla başlarının gülünç ihtilâlini kızıyordu.

İnsanların taptığı şeylere bile başka türlü inanıyordu: Fesadat, tesadüftü; namus, insanı rahat ettiren manevî konforduu.

Şair Raif, her zaman kısa sakalını sinirli sinirli çekip, «Namus!» diye inledikçe o da içinden acı acı gülüyor: «Namus ve namussuzluk, görmediğimiz bir çengüne oynadığı yanlış bir tuş mudur?» diyordu.

Abdülhamid'e bile tesadüftü. Yalnız, yirmi beş milyon İslâmın hükümdarı tesadüf olmasına inanmıyordu.

Şark odasının kapısı açıldı; gözünde tek gözlük, yakasında çiçek, genç ve buruşuk derisiyle lövbekâr bir orospuya benzeyen bir adam girdi: Süleyman.

Süleyman:

— Nerelerdesin a Adnan? Müjdem var; şimdi sana koşup gelecektim. Neyse... Madem ki sen geldin; beyefendi, müjdeyi kendisi versin.

İngiliz Sait Paşa'nın hâtıraları

Süleyman insanları kendisiyle beş dakika meşgul etmek için böyle müphem lâkırdılar söyler, sonra altından manasız bir malûm çıkardı.

Öyleyken, Adnan, «müjdeyi merak etti» Süleyman:

— Muzip oğlan, arkasından seni ne kolayladım, bilsen! Beyefendiye Buckle'ın kitabını tavsiye etmiştin. Saraya yine lâyiha yazacak; o kitapları bana üç gündür tercümeler yaptırıyor; Allah'tan bu!

Adnan:

— Sadi'le, neden tercüme ettirmiyor, kâtibi değil mi?

Süleyman:

— Sadi'nin adı kâtip! Onun nasıl işi... Lâkırdısını bitirmedi. Odaya Hidayet girdi. Sedef rahlenin üstündeki *devr-i zaman* cetvelini çaldı. Uşaklar, tahtı duymadı; iskarpinin ucuyla yerdeki elektrik zilinin düğmesine bastı; uşağa, «Açık arabayı hazırlasınlar!» dedi.

Hidayet girince Süleyman odadan kaçmıştı. Adnan, tarih hocalığını kabul etmek için Hidayet'in ısrar etmesini bekliyordu. Halbuki Hidayet, «Erkânıharp Müşirinin kızına bir tarih hocası bulmuşlar» dedi. Adnan bozuldu; geçen günkü teklifle bunu kabul etmediğine pişmandı. Sahte sesle:

«O hocalığı» dedi, «ben zaten kabul edemezdim!»

Hidayet daha sahte sesle cevap verdi:

«Kabul etmeyeceğini ben daha o gün anlamıştım!»

Adnan, neledilmiş bir tarih hocası kadar mahzundu ve asabi tarih hocası içinden Süleyman'a kudurmuyordu. «Müjdesi bu muydu? Süleyman, onunla eğlenmişti demek! Hidayet:

— Fakat sana başka bir şey söyleyeceğim; sevineceksin. Maliye Nazırı Sıddık Paşa yok mu hani? Sabah gazetesinde yazılarını okumuş; kızına seni edebiyat hocası yapmak istedi. Ben senin tarafından kabul ettim. Yarın seni Nezaretde bekliyor; git mektupçuyu gör, dedi.

Adnan, buna sevinmişti. Maliye Nazırı namusalı adamdı. Onun kızına, o, paresiz de ders verirdi.

Şark odasının kapısında, uşak bir şey söylemeyerek durdu. Araba, hazırdı. Hidayet:

— İngiliz Sefirine iadei ziyarete gidiyorum Adnan, beni bekle, şimdi geleceğim.

Üç yıl evvel İngiliz elçisi bu konağa bir defa gelmişti. Hidayet, bu tek ziyareti bunumla dördüncü defa iade ediyordu. Adnan gülecekti; Hidayet sofadan döndü, edebiyat hocasına ayluğunun ne kadar olduğunu söyledi. Ve edebiyat hocası sevinmek için gitti, yalnız kalmak istiyordu.

Artık odada kendi kendineydi. Bir sigara yaktı; kurşundan çekinmeyerek rahat rahat seviniyordu. Sigarayı sigaradan yakarak akşamı etti. Duvarlar kararıyor, tavan, Bağdat köşkündeki ceylân derisi gibi kubbenin nakışlarıyle akşam karanlığında tutuşmuş bir ipek kumaşa benziyor, kırmızı büklüm'leriyle kıvrılıyordu. Sultan İbrahim'in sünnet odasındaki pencere kenarlarından kopya edilen gül nakışlardan hayalin en berrak suyu akıyor, açık kafesli pencerelerin renkli halkalarında sokağın akşam aydınlığı bir gözün kirpikleriyle edebiyat hocasının saadetine bakıyordu.

GEÇ KALAN ADAM

«TOLSTOY, boynundaki madalyonda, Jan Jak Ruso'nun resmini taşırdı.»

Akaraydaki evinde Adnan, bu satırları okuduğu kitaptan başını kaldırdı. Seviniyordu. Çünkü, o da, bir vakitler Namık Kemal'in fotoğrafını göğsünde taşırdı. Kemal'in Cedâlettin-i Herzemşah'ı kopya ettiği zamanları düşündü; Celâlettin bu fotoğrafla gezerken kendini güzel bir adamın kucağında bulurdu. Bu kitabı okumayanların niçin dünyaya geldiklerini bir türlü akıl edemiyordu.

Dakikalardanberi, Tolstoy'e benzediğine seviniyordu. Fakat, o bugün Maliye Nazırına gitmeyecek miydi? Saatine baktı:

Ooo... Geç kalmıştı! Zaten o, daima geç kalan adamdır. Vapura, trene, yemeğe, hiç bir yere bütün hayatında vaktinde yetişmemişti ve galiba, biraz da, isteye isteye geç kalıyordu. Geç kalıp telâş edecek, bu telâş hayatındaki ıstırabı azaltacak, vak'asız hayatında vak'a olacaktı. Onun yaşayış tarzı, bazen san'at kadar güzeldi.

Kitap cebinde, evden acele çıktı. Tramvayda kitabı okumak istiyor, fakat okumuyordu. Okursa tramvay, ona yürümüyor gibi gelecekti.

Maliye'de, odacı, onu mektupçunun paltosu asılı olan boş bir odaya soktu. «Biraz burada bekleyin, beyefendi meşgul.» Odacı, efendisinin olmadığı yerde efendisinin çehresiyle gezen her uşak gibiydi. Adnan, adama sinirlendi. O, çocukluğundanberi kibirliydi; fakat, bir müddetlenberi, fukaralığın kibriyle birleşen genç'liğin kibri —güzelliğinin camıyla büyüyerek— gözlerinden taşıyordu. Ve zaten ötedenberi kendi talihsizliğine gerekti; ve bu garez başkalarının yanında gurur duyuyordu. Bu yüzden de talihsizliğinin ayrı bir hususiyeti vardı. Haberi olmadan düşman kazanmak! Bu lâkaydi, en evvel mektepte başlamıştı. Darüşşafaka'da, yetimlerin hepsi kadar sefaletli olduğu halde, onu hoşlanmıyorlar: Niçin o da sefil değildi? Niçin güzeldi? Bunu kendi gündüz gözü düşündü. Mektepte, güzelliği, herkesin satın alamayacağı bir elmas çıplaklığıyla parlamış, yetimlerin arasında talihsizliğin müsavatını bozmuştu. Ve mektebin bahçesinde her gün yapyalnız. Yalnızlığın hüznü içinde, yüzü ortasına bir dalga çizilmiş gibi, göze fazla çarpıyor ve bu hüzün ikinci bir kibir gibi herkese batıyor; onun etrafından hep kaçıyorlardı. Bir gün Salıb isminde bir çocuk tanıdı. Ufak bir vücut; başka türlü parlayan iki göz. Bu, Salih Zeki'ydi ..

Adnan duvarda asılı paltonun karşısında bu tahatürleri* biraktı. Saatine baktı; yarım saattenberi bekliyordu. Cebindeki kitabı çıkardı; bunu okursa bekletildiğini unutacak

* Tahatür: Anımsama

saniyor, fakat kitabı okurken de bekletildiğine kızıyordu. Mektupçunun odacısı kapıyı yarım açtı, Adnan'a, «Beyefendi sizi çağırıyor,» dedi. Mektupçu, Adnan'a ayağa kalkmamak için ayaklandı ve Adnan'ın oturmasına imkân bırakmayarak:

— Geç kaldınız efendim. Nazır Paşa Hazretleri gideli bir çeyrek saat oldu, yarın gelecekseniz, dedi. Zile bastı, kollarını iki kulp şeklinde koyarak odacıya işaret etti. Paltosunu istiyordu, gidecekti. Adnan, odacının kolundaki paltoyu tanıdı, demin beş odada bir saat bu paltoyla birbirini kovalamıştı.

Geç kaldığını söylemek için paltosuyla kendisini bir saat başbaşa bırakıp bekleten mektupçunun yanından çıkarken Adnan, kendinden utanıyordu. Sokakta, beş adımda, mektupçunun odasından yeni çıkmış gibi yeni bir hınçla Aksaray'daki evine dönerken, karar verdi: Maliye Nazırının kızına edebiyat hocası olmayacak ve yarın mektupçunun suratını yine görmeyecekti.

Aksaray'daki küçücük evin toprak avlusuna geçecek merdivenden çıkarken, arası Naciye'nin öksürüğü üst katı doldurmuyordu; ev o kadar küçüktü. Adnan, merdivenden tekrar indi. Mahalle hekimini çağırmaya gitti.

SATILAN KÜPE

MAHALLE HEKİMİ, hastanın odasından çıkınca Adnan'ı bir köşeye çekti ve o yaz Heybeli'de mutlaka ev tutmalarını söyledi. Adnan acı acı güldü. Adada ev tutmak için verem olmak kâfi miydi? Bu doktorlar, insanları hasta okuyunca zengin oldu sanıyorlardı. Bu anda fukaralığından ziyade hekime nüfuzsuzluğu, Küçük evin sefaletini görmemek için insan, hekim olmalıydı. Göğe, anasının ağaç kovuğuna benzeyen boş koltuğuna derecesiyle koydu. Doktorun hissizliğinden sonra civcivin duygusuzluğu başlıyor, derece, Heybeli'ye mutlaka gidilmesini Adnan'a haber veriyordu. Kalbi her gün ölümün koynuna biraz

daha sokulurak çehresi gölgelenen bu kadın, onun dünyada sevdiği tek insandı. Bu kadın olmadığı gün, bu küçük ev bütün kimsesiz evlere benzeyecek her akşam oraya koşmak lüzumsuz olacaktı. Hastayı hemen ölecek sandı.

Şimdi kendisinin sıhhatine bile garez oluyordu. Ve kendini sağlam olduğu için suçlu gibiydi: utanmamak için, rahat etmek için onun gibi hasta olmak istiyordu.

Hastayı unuttuğu ve Fikret'ye gittiği gecelere baktı. Utandı. Sonra birdenbire düşündü. Birçok veremliler gibi onun da daha uzun müddet yaşayabilirdi. Hayatının ihtiyarlayıncaya kadar yaşayacağını düşünürken bu şikayet[1] eden hastalıktan korkmaya başladı. Anasına, tesadüfsüz[2] şikayetsiz bir hastalık vermeyen tesadüfe kızıyor, bu kadından kendi kanına düşecek verem tohumları gözlerinde birikmiş gibi sarı gözlerle kendi hayatına bakıyor, hastaya garez oluyordu. Annesi yanındaki odadan yine öksürmeye başladı. Ah, çabuk ölmeyen veremliler bu türlü öksürenler değildi. Demin hastaya bütün yüzüyle, gözleriyle garez olmuştu. Şimdi başı eldaki çehresini gözyaşları gibi iki eliyle örtmüş, sessiz ağlıyordu. Mahkûmdu. Tesadüfi deren kocaman putu sırtlayacak, hayatı bir dağ gibi tırmanacaktı. Yarın Maliye Nazırıyla hocalığını konuşmak için mektupçuya girmeye de mahkûmdu.

— Kâğıtların üstüne koy Sefika Hanım. Of, koy oraya canım. Zararı yok.

Sefika Hanım elinde gaz lâmbasıyla girmişti; lâmba koymak için yazı masasının üstünde Adnan'ın romanından yer yoktu; Adnan'ın her gün eğildiği kâğıtların üstüne bir şey koymaya kadın korkuyordu.

Adnan, lâmbayı kadının elinden öfkeyle aldı, masaya koydu. Kadını güceniriş sandı.

— Ehemmiyetsiz kâğıtlar, Sefika Hanım[3] dedi. Bunu söylemekten maksadı, Sefika'yı «Şafika Hanım» demekti.

[1] Şikayet edip. Bulanık.
[2] Tesadüfe atfen. Kabahat yalnız tesadüfte.

Saliha, ihtiyar olduğu için, bu evde hoğaz tokluğuna çalışıyordu. Aylık yerine ona «Hanımelik» verilmişti.

Derin karanlıkta oğlunun Adnan, şimdi limanın ışığından, başkasının çehresi gibi, utanıyordu.

Anası, yanındaki odadan seslendi:

— Mehmet, yine mi roman? Bırak şu yazıyı. Yatıp okunacak nerdeyse. Kalk, yemeğini ye. Hadi diyorum oğlum.

Sesi, yavaş yavaş öksürük oldu.

Adnan sinirleniyordu. Veremliler, çok konuşmamalıdırlar; öksürüklerini tutardı.

Adnan, bu gece çok geç uyudu: sabaha karşı kararlar verecek; Maliye Nazırının kızına hoca olmayacaktı; anasının köpeğini satacak ve parasıyla onu Heybeli'ye götürecekti.

Sabah gazetesindeki muharrirlikten aldığı para o kadar azdı ki, buna köpeği, mutlaka ilâve etmek lâzımdı. Zaten, onların bir şey satmadan hava tebdiline gidemeyeceklerini, sorulsa komşular da söyleyebilirlerdi.

Sabah konuşurlarken, Adnan bu hava tebdiline, anasını, inanıyor sandı. Halbuki Naciye biliyordu. Heybeli, parası olanların hatırına gelecek bir güzâh ve Adalara gitmek için bu küçük evde birinin verem olması lâzımdı. Ana, oğul bu verem hastalığını, bir kabahat gibi, aralarında bilmezlikten geliyorlardı.

Şehit Miralay Salim Bey'in evlenirken kızına verdiği köpek evin bir tarafında çalınmış eşya gibi sinelerden beri saklıydı. Naciye onu, evin meçhul yerinden oğluna çıkarttı. Kadife kutuyu açtı. Elmas, odanın sefaletini artırıyordu. Kalın, elmasa ağlıyacaktı; kendini tuttu, kirpiklerinde kuruyan gözyaşlarının sesinden de uçmasını bekledi. Kayıtsız sesle:

— Zaten bilirsin Mehmet, ben elmas sevmem; gelinime Allah daha güzâlini olacaktır, sen' dedi.

Adnan, «gelinim» kelimesinin karşısında donda: Anası, yakında öleceğini bilmiyordu demek! Ölümün gelmiş olur muydu? Sonra, karşısına takılacağı gerçeklere acı acı güldü.

O, bu elmasları hep başkasında görecekti. Babası Salim Bey bile, bu küpeyi, Lofça'daki tarla hissesini sattığı için kuruşuna alabilmişti. Annesine, burnu anlatan gözlerle baktı. Naciye bu gözleri anladı:

— Göreceksin Mehmet, dedi. Sen çok büyük adam olacaksın.

Ve oğlunun ilerideki büyük adamlığına sevindiğinden ağlıyormuş gibi bu hileyle küpeye kuruca gözleri doldu.

Evden çıkınca, Adnan, rahat etti. Sokak ne kadar gürültüydü; ıstırabını hafifletmek için, çarşıya niçin gittiğini düşünmüyordu.

Kapalıçarşı'da, az konuşan kuyumcu, elmasını o kadar ucuza kapattı ki, başlık hanımlarını sayarken istemeden, Adnan'a bir küçük fazla verdi. Adnan da elması satarken hatırladı. Bu fazla beş liranın ancak eve dönünce farkında oldu fakat inat ediyordu; burnu adama geri verecekti. Naciye, kocasının beğendiği yeni satın alınan kuyumcuyu garez olmuştu; parayı fazla olmamakta intikam lezzeti buluyor ve

— Zaten adam senden küpeyi bedava almış Mehmet! Ne diye geri vereceksin? diyordu.

Adnan, hayatında ilk defa bir burnuzluk imkânının dönüşündeydi, sevindi ve annesine kızdı: «Neden mi geri verecekti? Bu para onların değildi de ondan.»

Hayret ediyordu: İngiliz Sait Paşa'yı, ona anlatan onası değil miydi? Paşa'ya, Sarayda, rüşvetî izah etmişler. O bir türlü anlamamış ve intikâmı anlamadan ölmüştü.

İki saat sonra Kapalıçarşı'dan, kendine hürmeti artarak dönüyordu. Kendi namusunu kendisinin görmesi ne kadar tatlıydı; fakat bu lezzetli, hastanın parayı muhtaç olması anlatmaya

Ellerinde toplam bir para olunca, borçlarını düşünmek kudretini kendilerinde buldular ve ona oğul, hesapladılar

- İstiklâl Yolunda büyük kahramanlık yapan oğlunuz

Küpeyi satmakla Ada'ya gidemiyorlardı. Esnafa biriken borçlar ödenince kalan para azdı; fakat bununla bir şey yapamazlar mıydı? Meselâ bir şey satın almak? Meselâ... Meselâ?... Buldular: Şefika Hanıma terlik alıncaklardı.

Şefika Hanımın kafası, oda kapısından uzandı:

— Raif Bey geldi, dedi.

Adnan seviniyordu. Maliye Nazırının konağına hoca olmak istemediğini, lâkırdı sırasında, Raif anlayacaktı.

Fesini çıkartınca çok güzelleşen Raif, çabuk çabuk konuşarak:

— Sevindim Adnan, dedi; Direklerarasında bizim Dilâver'le rastladım, o söyledi; Maliye Nazırının kızına hoca olmuşsun.

Bu Dilâver, Adnan'la Raif'in çayhane arkadaşı ve Maliye'de kâtipti. Onun konağa hoca olduğunu Maliye'de duymuşlardı demek!

Birdenbire değişti. Raif gibi namuslu bir adam, onun hocalığına madem ki seviniyordu, Adnan bu hocalığı kabul edecekti.

500 LİRA

MALİYE NAZIRININ körüklü paltosu, teşrifatla* Nazırdan sonra, Müsteşardan evvel gelir.

Polis, Hacı Kâhyanın kollarına yaslanarak, devlet adamı edasıyla odadan ağır ağır çıktı; Nazır makamına oturdu.

Dağıstanlı Hoca — Maliye Nazırının üç kuruşluk tek dostu — bir köşede sessiz sessiz Kur'an** okumakla meşguldü. Dudağında bir

* Teşrifat: Protokol.
** Kur'an: Kur'an'dan seçme bölümler.

ana iskeleti kımıldıyor, uzun sakalı duanın sedde ve meddine* takılarak aşağı yukarı inip çıkıyor, kalın kaşlarının altında gölgelerde dolaşan tarih ve masal adamlarının iri gözleriyle Nazır'a bakıyordu.

Nazır:

— Bu mübarek Ramazan günü yine Saray'dan geliyoruz; bununla üçüncü gün hocam, dedi.

Hoca eğlendi:

— Yani Konbur Mahmud'un torunundan!

Dağıstanlı Hoca, Sultan Hamid'e bu lâkabı vermediği zaman, «Deli İbrahim'in torunu» derdi.

Nazır sevindi. Havayı kızdırabilecekti.

Dağıstanlı Hoca için Saray'a sövmekte, göğsünü rahat ettiren maddî bir lezzet var. Fakat o, Sultan Hamid'e göğsünden değil, karnından söver ve ciğerlerinin en derin yeri rahatlardı.

Maliye Nazırı Abdülhamid'in ülke hâzinesini elinde bulundurduğu halde namussuzdur. Yalnız kaldığı zaman zulme kızar, yanında kimsenin yoksa memlekete acırdı ve Dağıstanlı Hoca'ya —bu emniyet ettiği tek adamla— konuşurken, kendisinin Babıâli'de ve Saray'da kalan sadakasını, Hoca'yı kızdırmak için kullanırdı. Bu sefer de sahte ciddiyetle:

— Sultan Mahmudu Sani'nin hafidinden* geliyorum, dedi.

Ve Dağıstanlı Hoca'nın çıldırmasını bekledi. Hoca, Paşa'nın muzıptığını bildirdi, fakat sırası geldiği için kızdı:

— İsterse Süleyman'ın oğlu olsun, ne çıkar? Kanuni, ot yiyerek öldü; seninki kadın elbisesinde can verecek, dedi ve Abdülhamid'i düşünerek:

— Be adam, Sarı Selim kadar da mı olamıyorsun? O hiç olmazsa ne küçük padişah olduğunu bildi de Sokullu'ya, Piyale'ye, Kılıç Ali'ye, Sinan Paşa'ya dayandı; ayakta yaşadı,

* Metin: Bir kerre ibi hoc olmuşun [illegible] Medd. Bir kerre ovatarak sadeleştirdim.
* Hafid: Torun.

ayakta güldü. Sen bir Mithat Paşa'ya tahammül edemedin, dedi. Sonra Nazır'a döndü, söylendi:

— Sen de bu adama Mahmud'un torunu diyorsun; tuhaf ki Yavuz'un oğlu olmuş; ne çıkar? Herif tahtının altında kaplumbağa gibi! Yüzünü yerden kaldıramıyor.

Nazır:

— Dil uzatma Molla! Fatih'in tahtında oturuyor.

Hoca haykırdı:

— Fatih'in tahtında tahtabiti gibi oturuyor ama...

Hocanın öfkesi biraz daha artarsa odadan taşabilirdi. Nazır, yaptığı münasebetsizliğe pişman oldu; gözlerini yumdu, içinden salâvat getirmeğe başladı. Değişti Hoca kızık, mahrem sesle çıkıştı:

— Senin Fatih'in torunu Buhari'yi[1] geçende Çemberlitaş hamamının külhanına attırdı; hadisleri odunlar gibi yaktırdı; duymuşsundur tabii... Frenk gömleği hikâyesini bir düşün, bir de hadis yaktırmayı!

Bu frenk gömleği hikâyesini, Nazır ve Hoca, bir hafta evvel bir mabeyinciden bu odada dinlemişlerdi.

Abdülhamid'in çamaşırlarını satan alın bu Mabeyinci bir gün «Frenk gömleği de alayım mı?» diye sormuş; Abdülhamid kızmış, «Halife frenk gömleği giymez; Halife'ye kelâh gömlek satın alınız,» demiş.[2]

Mabeyinci bu vak'ayı Abdülhamid'in ne kadar dinî bütün olduğunu göstermek için anlatırken biliyordu ki, dalkavukluğun en muvaffakiyetlisi insanın gıybında yapılanıdır. Fakat bunu Dağıstanlı Hoca bilmiyordu; frenk gömleği giymek dinine dokunan adamla din kitabını yakıveren adamı yanyana koydu; coştu; yerinden fırladı, odanın ortasına hücum etti. Birden birdenbire durdu. Siyah cübbede boyu uzuyor, havayı kılıcıyla indirdiği siyah kollarının geniş yenlerinden yarasalar uçuyordu.

[1] Buhari: Hadis kitabıdır.
[2] Nazır, Mabeyincinden bizzat dinlemiştir.

Nazır zile bastı; hemen giren Hacı Kâhya ya

— Hacı, sen kapının önünde dur; yanında bir selamla mektupçu bey gelecek; onlar kapıya yaklaşmadan hızlı hızlı öksür, dedi.

Artık, ode kapısından korkmayarak Dağıstanlı Hoca'ya takılabiliyordu.

— Hoca, bir gün seni ben cumaî edeceğim, dedi. Alayla tesbihini çekiyor, gözlerinin gizli taraflarıyla Hocaya bakıyordu.

Dağıstanlı Hoca sarığını, cübbesini göstererek:

— Yastığı başında, yalağı sırtında Dağıstanlı neredeyse olsa yalar, dedi.

Sonra böyle iddialı lâflar söylemeye kendini mecbur ettiği için Nazır'a kızdı.

— Paşa, cemaze büyüklüğü; dersiniz, en nazır onu kaldıramaz. Vatanı Muhammed'in naaşı gibi öldüğü yere gömecek-siniz, dedi.

Nazır, gözlerini hüsbütün yumarak yüksek sesle salâvat getirmeğe başladı. Hoca da köşeye oturdu; pencereden bakıyor, sessiz, evradını okuyordu. Abdülhamid'in zalim olduğunda bugün ittifak edememişlerdi; birbirlerine dargındılar.

Dağıstanlı Hoca, Fatih'teki sarıklılardan ayrı adamdır. Beş vakit namaz kılar. Dostları ona «sayran için Luther» derler. Mahallesinde de adı çıkmış: Hakkaniz, kasabın «gâvur hocasıdır. Sultan Hamid'i Darüşşafaka'daki ders kürsüsünde üç kere fetva vererek kendi kendine haletti. Sırtı, göğsü sırma'lı kazaskerlere «Haccacı Zalimin» kavuşlarını der. Bir tek oğlu var; kendi tabiriyle, «Abdülhamid'in karı ile abdest alsa, oğlunun cenaze namazını kılmaya razıdır.

O zulme kızdığı zaman çok girirdi. Memleket adaletle idare edilseydi, simasını kaybeder, umumileşir, bakkal masalı, soğuk bir adam olurdu. Küşünü zulme çalıştığı vakit yüzü

* Haccacı Zalim: Irak valisi olup Hazreti Muhammed soyuna ve taraftarlarına eziyet eden Yusuf bin Sakafi'nin ismini.

en kuvvetli çizgisini buluyordu. Abdülhamid olmasa Hoca'nın asabi sesi, bu sakalı kaybolacak ve ortada siyah bir adem kalacaktı. Çenesinden çirkin bir suç sallanarak Maliye Nazırının oru nuru sırıtmasını adeta bir sanat eseri kadar güzeldi. Nazır, ağır ağır gözlerini açtı:

— Dargın mıyız hocam? Kokla, sinirlerin yatışır, dedi, enfiye kutusunu uzattı. Hoca, barışmış sayılarak «Koklayalım,» dedi. Nazır:

— Saray'a uğur, neden çağırıldık? Sormuyorsun.

Maliye Nazırı mezar kadar bir sakla yan Dağıstanlı Hoca'ya emniyetle içini döker, bu sayede rahatlar ve başkalarına karşı kalın kalabilirdi. Ve Hoca'yla böyle biraz dertleşecek, onun kızına edebiyat okutmak için Hidayet'in gönderdiği Adnan isminde, Darüşşafaka'dan ve Hukuk'tan çıkan gencin nasıl adam olduğunu Dağıstanlı Hoca'dan öğrenecekti.

Hoca, Nazır'ın Saray'a üç defa niçin gittiğini soracaktı, Hacı Kâhya kardeşler, ökündü. Nazır ve Hoca gözlerini kapıyarak biri salavat getirmeye, öteki evrad okumaya başladı.

Eşikte mektupçu ve Adnan durdu. Hoca:

— Buna izin Paşa; Beyazıt camiinde buluşuruz, dedi. Kapıya doğru gitti.

Nazır:

— Unutmadın ya; akşama iftara bizdeyiz, camide mutlaka beni bekle, dedi. Hoca, kapıdan, âsi bir sesle Adnan'ı tenkiye etti:

— Bu çocuğa tevecchünü* istirham Paşa!

Memleketin gencine, ihtiyarına yaşlarıyla mütenasip lütufkâr olan Dağıstanlı Hoca'nın Adnan'ı beğenmeyi Maliye Nazırı'nın hoşuna gitti. Demek ki, bu edebiyat hocası namuslu çıkıktı.

Mektupçu, içice selâm kavisleriyle odaya girdi, sandalyeye oturdu. Adnan —yalnız kravatı yeni olan adam— göz-

* Tevecchü: İlgi göstermek.

iğünün canına yapışan şaşkın gözbebekleriyle odanın ortasında ayakta kaldı.

Mektupçu Nazır'ın odasına mahsus sesiyle, «Hidayet Beyefendi Hazretlerinin tavsiye buyurdukları edebiyat hocasının takdim etti!» Yanlış bir yere girmiş gibi ayakta hayretle duran Adnan'ı, Nazır yanına çağırdı. Adnan, Paşa'yla yanyana otururken bu Maliye Nazırına «çok namuslu» diyenleri haklı buldu.

Adnan, Nazır'ın Bozdoğan Kemerindeki konağına gidecek, kızıyle oturacaktı. Namus mülâhazasıyle dolu olan konağa girecek olan delikanlıya çok dikkatle bakmak lâzımdı. Fakat Maliye Nazırı bir bakışta Adnan'ın ne yanbesicisi olmadığını anladı: Paşa, hal fesl, hal setresi olduğu halde aptal değildi. Yalnız hiç namaz kılmadığı halde namaz kılıyor zannettiren bir hali vardı. Fakat O, hayatın iptidaî tasaffularını bir vakitler tanımış kovserlerle, hurilere cennette konuşacak kadar sabretmemişti. Ve gençliğinde şimdi aşkalınır hiç hatırlatmadığı için, utanılı birtakım günahlara girmişti. Anladı: Kızına bu adamın **İhtisâr**[1] okutması tehlikeli değildi; zaten konağının namusunu bu edebiyat hocasının ihlâl etmeyeceğini Hacı Kâhya da yerinden öğrenmişti.

Ders günlerini, Adnan, mektupçu ile konuşacaktı. Nazır, bunu Adnan'dan bir nevi rica etti; sonra artık kalkıp gitmesini anlatmak için Adnan'a «müşerref» olduğunu söyledi; biraz öksürdü: bir şey daha söyleyecekti; kapı açıldı: içeriye Saray Kâtibi ve Reji Komiseri Nuri Bey,[2] arkasından da elinde şapkasıyle uzun boylu bir adam girdi. Nazır, «Kendilerini üç gündür irade-i seniyye[3] ile bekliyordu.

[1] O tarihte Ali Bey'in çıkardığı bir dergidir.

[2] Nuri Bey'in annesi Sultan Hamid'i büyüten ve sonradan adı Sultan Mecid'in dördüncü karısıyle akrabadır. Nuri Bey'in annesi ve babası küçük yaşta ölmüş ve akrabalarından olan Sultan Mecid'in karısı Nuri Bey'i Saray'a almış. Nuri Bey Saray'da Abdülhamid'le beraber büyümüştü.

[3] İrade-i seniyye: Padişah buyruğu.

Temizlikten beyazmış gibi bir süt sakalı; ayda ancak bir-kaç kere giyilen buruşuk bir fes; Nuri Bey O. Abdülhamid'in süt kardeşi ve Namık Kemal'in arkadaşıdır; Sultan Aziz devrindeki Yeni Osmanlılardandır; hürriyet rüyasından Namık Kemal Magosa'da, Nuri Bey Akkâ'daki zindanlarda uyanmıştı. Şapkalı adamı Reji Müdürü Rumber'dir. Osmanlı İmparatorluğunun devlet esrarını Sadrazamla beraber haber alan gizli memurlarından Hüsnen, Düyunu Umumiyeri Kumandan Berjo gibi bu da bir ayağı Babıâli'de, bir ayağı Saray'da duran İsviçrelidir.

Demin üşenerek konuşan ve sanatkâr öksürükleriyle yoğuna yirmi yıl zammeden Maliye Nazırı yerinden bir delikanlı çıkarak fırladı; Nuri Beyle Rumber'i dipdiri karşıladı. Bu hareketi Nuri Beyin namusuna ve Rumber'in şapkasına hürmetti.

Odaya biri girerken, Nazır'ın daima önüne bakan gözleri, gözlüklerinde kırıldayarak Nuri Beyi Adnan'ın elini sıkarken gördü: Edebiyat hocasının çapkın olup olmadığını Nazır, Nuri Beyden de öğrenebilecekti; sevindi.

Nuri Bey anlatıyordu. Rumber, Karadeniz'de Reji'ye sevdalanmış, bu sahalı dönmüş, onun için Maliyeye bugün gelebilmişler.

Nazır'ın âdetidir; istediği şeyi söylemek için evvelâ istemediği şeyi söyler. Bir kâğıda yazılırsa tehlikeli olmayacak birçok lâflardan söyledi; Asıl maksada damdan düşmeyip, kapıdan girmek için misafirlerin odada eskimesi lâzımdı; bu lâflar bunun içindi.

Fakat ikisi de bunları konuşmak için karşı karşıya oturmamışlardı. Bunu kendileri de biliyorlardı. Nihayet Nazır, sarayın biraz borç para istediğini anlattı.

Reji Komiseri Nuri Bey efendisi Rumber'e tercüme edecekti. Bu terdümeye —ve bütün bu tercümelere— hiç lüzum yoktu. Nazır Fransızca, Rumber Türkçe bilmedikleri halde ikisi de tercümanı dinlemezler, birbirlerinin yüzlerine bakarlardı ve Rumber daima Nazır'ın rejiden Türkçe borç para

istediğini, Nazır da daima Rambert'in bu hareni Fransızca yapmayacağını — birbirlerinin suratlarından — selâmlar ve teşekkürler boş yere yorulur, iki dilde kuvvetli kelimeler aradı. Şimdi berrun Fransızcasını dinlemeden, Rambert, sterlinin parasının ne kadar olduğunu Nuri Bey'den, o da Nazır'dan sordu. Nazır, küçük diline dolanan bir sesle cevap verdi:

— Beş yüz lira!

Nuri Bey sakalına kadar sapsarı oldu. O gün devlet hazinesinde 500 lira yoktu; Osmanlı İmparatorluğu fiili sekiz sterlik sakalıyla dilenmeyecekti.

MEKTUPÇU

BİR EDEBİYAT HOCALIĞI, daha şimdiden Adnan'ı nelere mahkûm ediyordu. Mektupçu, Nazır'ın odasından çıkar çıkmaz koşuyor gibi yürüyor, Adnan ona yetişmeye mecbur, arkasından koşuyordu. İnsan, uşağıyla giderken bile daha kısa bir mesafenin ucunda yürürdü. Fakat Adnan, bu adamı mazur görüyordu: «Adnan'ın elindeki kalemin memlekette bir gün ihtilâl çıkaracağını, bu adam nereden bilecekti?»

Mektupçuyu makamında görünce, Adnan şaştı. Demin Nazır'ın odasında oturan redingotlar şimdi elleri, ayakları vardı.

Mektupçu, Adnan'a, ders günlerini kısaca söyleyerek, oturmasına imkân bırakmayacaktı. Fakat Adnan küçükteki koltuğa geçti. Ayak ayak üstüne atarak! Bu münasebetsizliğe pişman olmak için Adnan'a vakit bırakmak istemeyerek, mektupçu masasındaki kâğıtlara eğildi. Halbuki Adnan, hep aynı bacaklarla oturuyor, mektupçuyu düşünüyordu: «Bu nasıl adamdı ki Nazır'ın yanında kendi sesiyle konuşamıyor ve Nazır'ın hergünkü çehresine göre kendisine o günlük bir yüz

Rambert'in Revue et Impressions de Turquie adındaki kitabı, sah. 16

seçiyordu. Kim bilir kaç senedir, her değişen Nazır'ın meşrebine göre şu ilahi redingotun içine bir başka adam, bir iblis, bir avanak, bir tayassamî[1] sofu, bir kaşıklı bakkal dervişi girmiş, çıkmıştı.»

Mektupçu, başını hayretle kaldırdı: «Bu edebiyat hocası hâlâ aylığının ne kadar olduğunu, konağa hangi günler gideceğini sormayacak mıydı?»

Adnan'ın bu kayıtsızlığına kızan mektupçu, ertesi vezne indiğinde öğrendikten sonra, aylığının ne kadar olduğunu ve hangi perşembe günleri gideceğini Adnan'a zevkle bakmayan yüzle söyledi, lâkırdısının muhavere[2] olmaması için yine önündeki kâğıtlara eğildi. Adnan anlıyordu: Bu adam, onu, Hidayet'in konağında sığıntı sanmıştı ve bir edebiyat hocası da bir muhavereye layık değildi.

Adnan:

— Perşembeleri meşgulüm. Fakat Hidayet'in de hatırını kırmak istemem, dersin gitmek lâzım... Şimdilik perşembeleri gideriz!

Bu lâkırdı da bir muhavere olmadı. Çünkü mektupçu başını: «Edebiyat hocası, Hidayet Beyefendi Hazretlerine «Hidayetü» diyordu. Bu, üç kitapta kimsenin haddi değildi.»

Adnan odadan çıkarken mektupçu arkasından başını sallıyordu: «Seni acemi hakkından sonra!»

Adnan, mektupçunun odasından kibirli çehre ile çıktıktan sonra, artık kat'îleşen bu edebiyat hocalığına birdenbire sevindi. Fakat mesut çehresini hemen saklayacak bir yer bulmak istedi. Nazır'ın Hacı Kâhyası, uzun hacıklarının cephane dersesi gibi diş çıkıntısı dolu adımlarıyla koridorlarda ağır ağır geziniyordu. Bu adamın anlayarak bakan gözlerinden Adnan'ın mesut yüzü utandı ve cürmü meşhut olan[3] sevincini

[1] Tayassum: Hoş mânâ bir sanat ismi.
[2] Muhavere: Mantıklı konuşma.
[3] Cürmü meşhut olan: Suçüstü yakalanan

çehresinden silidi. Kâhya'nın önünden somurtarak geçti. Merdivenden, saadetini düşünmeyen yüzle indi.

Kâhya, edebiyat hocasının arkasından uzun uzun bakıyor, gülüyordu.

BUHARİ'Yİ YAKTILAR

MALİYETTEN çıkınca edebiyat hocalığından kurtulmuş gibi, Adnan fırlamıştı. Tâbiî görmek ne ağırdı: Hacı Kâhya'ya, mektupçuya, Maliye Nazırı'na, kızına ve Nazır'ın konağına —hiçbiri hile— şimdiden eziliyordu. Paket bir taraftan da her şey para alacağı için kendinden gülleyerek mesuttu.

Maliye'nin önünden, bir masalın kadınları geçiyordular. Saray ve konak arabalarının leş koyunda —bir camekânın kadifesine konmuş renk renk taşlar gibi— insansız gözler, kolalı yaşmakların rüyaları arasından görünüyordu. Başka bir dünyanın yıldızlarına bakıyor gibi, bebeklerinde nokta nokta renklerle, yeşil, siyah, sarı gözler... Otuzar uşakla durmuş zünnetlikten uzun fesleriyle arabacılar ve seyisler.

Bu arabalar halkın arasından geçerken halka bir hatıra kadar uzaktılar.

İpekler, elmaslar dolu arabaların arasından, birdenbire Aksaraylı'nın meczubu "Çıplak Ahmet" fırladı; kalın fakuryelerini taşlara çarparak koştu; tıraşlı, çıplak başını Adnan'ın hasırlı fesine değdirerek uğultulu ve iptidaî sesle:

— Buhari'yi yaktılar! dedi, kaçtı.

Anadan doğma çıplak vücudunda çuvaldan bir donla gezen, yazın güneş göbeğinde doğan, kışın kar göğsünün kıllarına yağan Çıplak Ahmet, araba pencerelerinden sokağa taşan ipek, elmas halkası arasında büsbütün çıplaktı. Adnan, edebiyat hocalığının sevincini bir an için unuttu. Başka şeye seviniyordu. Bu tezadı romanına koyacaktı.

* Meczub: Keşiş

Birdenbire, serbest bir ses haykırdı:

— Adnan!

Adnan durdu. O, bu sesin ne demek olduğunu bilirdi; kırıyağın verdiği salâhiyetle bütün Beyazıt meydanında serbest çıkan tek ses! Ve, koyuk koken bu şair, Adnan'ın karşısında sallanıyor. «Duydun mu? Buhari'yi yaktılar!» diyor, Namık Kemal'in üstünlü bir beytini okuyordu.

Adnan bu adamdan kurtulunca kolundan bir sarıklı yakaladı. Bu da Adnan'ı bir saldırdı. Bebeksiz allı[1] gözleriyle Sokrat'ların, Omeros'ların Louvre'daki resimlerine benzeyen adam.

— Hey! Adnan Bey! Uyumayalım, uyumayalım; Buhari-i Şerifi yaktılar, diyor, zalimli, mazlumlu bir şiir okuyordu.

Durak yerlerinde, mısraların parçalarını avucunda sakalak yumruğunu sallıyor, şiir, geciktiriyor; şair homurdanarak, uzaklaşıyordu.

Adnan, düşüne düşüne Tâlî'yi anmaya başladı: Demek ki Abdülhamid Buhari'yi yakmasaydı Şarkî Rumeli'yi düşmana muharebesiz veren adama hâlâ kızmayacaklar?

Fenalaştı. Karşıdan bir başka şair geliyordu. Buhari'nin yandığını başka bir şiirle dinlememek için Adnan kaçacak yer aradı. Koca Ragıp Paşa kütüphanesinin önündeydi; bahçesine daldı.

Adnan bu kütüphanenin farkında olmayarak, bir dela hile geçmemiştir. Onun gözünde iki İstanbul vardır.

«Camilerin kurşun kubbelerinde fetih ordularının mığferleri duran İstanbul! Bir devin ufka yuvarlandığı bir dağ! Süleymaniye Camii! Altında bir millet ayağa kalkıyor gibi duran kubbe! Süleymaniye'nin bu kubbesi ufuktan sökülmelidir ki, İstanbul ne kel, ne uyuz bir topraktır anlaşılsın... Sonra bu minareler Gökyüzünü madalyon bir ayna çerçevesi gibi tutan birer kız kadar narin minareler! Bunların ucuna bir fetih bayrağından takılan bir hilâl! İstanbul, Süleymaniye yapıldığı gün bizim oldu!»

[1] Allı: Sakat

Adnan, romanına, kendi İstanbul'unu bu duygularla yazıyordu. Dinliyordu; fakat bu camilerle konuşur, bu mermerlerde sayfalar çevirirdi.

Bir de İkinci İstanbul

«Beyoğlu' Damarsız, kansız bir toprağın ayağa kalkmasını andıran bu beyaz binalar... Çamurun bayramlık elbiseleri giydiği, ışığın sarıdan görme olduğu bu caddeler... Pasaj'ın tiyatro'larına benzeyen bu evler... İçinde Konyalı Rumun, Arnavutluklu Fenerlilerle komita oynadığı odaları! Bu yerde en kerkak gözler, bir şapkanın gölgesinde, korkunç olur ve bir şapkanın altında bu sokaklarda Samatyalı Şarlmanlar, Tatavlalı Venedik Dojları dolaşır. Bu tahta bıçaklar, bu mukavva bombalar, Moskof bayrağının altında durduğu gün demirdir, alevdir Şehinkarahisarlı kadar alaturka dalaverelere akıl eren bu yerli İrenk' Eski ter ve ekşi lavanta kokan bu kokona! Sonra bu Konsolos medeniyeti . Sonra bu vatansız sokaklarda, bir damla asalet kanı gibi cımbız gülleri bükes dolaşan bayrak. Sonra, yüzünü ağlar* gözlerden dizlerinin arasına gizleyen dul kadınlar gibi bu yıkık Kamerhatun camii... Beyoğlu fetbedilmeyen İstanbul'dur.»

Adnan, Beyoğlu'ndan, romanına yazdığı bu satırlarla iğrenirdi. Fakat, gittiği zaman, Beyoğlu'nu, yazdığı kadar fena bulmuyordu. Hattâ orada oturabilirdi. Oradaki bir evden Süleymaniye camii, Sinan'ın eli ve Süleyman'ın devri kadar büyük mabet belki daha iyi görünürdü. Fakat, Adnan'ın bu taraf, vücudunun o kadar derin bir yerinde gizleniyordu ki, bunu kendisi bile görmüyordu. O, kubbeleri, minareleri kavuklu mezarlarıyla yalnız öteki İstanbul'u sevdiğini sanıyordu. Sade bilerek ve isteyerek yaptığı bir şey vardı: Moiz'le dost olduğu için, Yahudiler aleyhinde romanına bir şey yazmıyordu.

Hilâliyle bir kubbe gördüğü vakit, damarlarındaki eczalı kanıyla serbest olan Adnan, daima bu Koca Reşid kütüphane-

* Ağlar Yabancı

sinin sarın karanlığına kendinden geçerek dalar. Kitap cami-kanlarını kuşatan demir parmaklığa alnını dayar, düşünür, sonra Koca Ragıp'ın cenklerde bile boynunda taşıdığı beyaz kitapdanlı kitabını kabını öper, içine Ragıp'ın kendi eliyle yazdığı hâşiyeleri[1] okşar; sonra kubbeden sarkan dört tahta ay-sarın siyah püsküllerini, ikiemleye çıkıp parmaklarıyla kandilleri ve kütüphaneye her girişinde, sarığın yüzü, kırmızı bayrağa sarılmış ölü gibi sararırdı.

Bu sanlık kütüphane kapalıydı. Koca Ragıp'ın bahçedeki kabrine gözlerini dikti. Bu mermer kavuk Bekka'ya giden kavuktu. Önünde dakikalarca durdu. Mezar taşının boynuna sarılmak istiyordu. Ve Adnan, caddeye çıkınca bu taş, kalbin-deydi. Koca Ragıp'ı verseler, Adnan, bu mezar taşıyla değiş-meyecekti. Milyonla ecdat sarığını tek kavukta görüyordu ve bu kabirde, istilâ ordusunun uyak sesleri vardı. Tarihin ma-kullaşması ne kadar güzeldir. Adnan şimdi demir kaşlı yeni-çerilerle altı yüz yılın rüyasında yürüyordu.

Yürüdü yürüdü; harbiil tüfeklerin ormanı karanlığında, tatlı başı serin ve uyuşuk; tarihe hasan ayakları dimdik gölge saçarak, yürüdü, kendi vücudunun karanlığında kayboldu. Bu siyahlıkta, yeniçerilerin kırmızı çizmelerinden fecirler uçuyordu. Bu hayal ordusunun yanında her şey oyuncaktı: Mukavva tramvay, tahta heykeller, kumaş insanlar, şekille-rinin seslerini çıkarmayarak geçiyorlardı.

Yeşil, kırmızı yeniçeri sancaklarının yüzüne vuran lâci-vert gölgesi içinde Aksaray'a geldi. Fakat birdenbire gözüne bir çocuk ölüsü çarptı: Eczanenin ca nekâmında cam kavanoz-da göğsünde iki yumrukla duran, yüzü buruşuk çocuk ölüsü. Adnan arkasına baktı. Tarihin kalabalığı bu ufak ölüden kaç-mıştı. Eczaneye gireceğini hatırladı, annesinin reçetesini uza-tırken eczacı Kamık, Adnan'ın yüzüne sokuldu:

— Duydunuz mu, Kur'an-ı yakmışlar! dedi.

[1] Şerhlerini yazmış.
[2] Hâşiye: Not.

Çemberlitaş'ta yenen «Buharî», Aksaray'da «Kur'an» olmuştu. Adnan bunun farkına varmadı: Edebiyat hocalığından aylıklarını almaya başlayınca, bu reçeleleri artık veresiye yaptırmayacağına seviniyordu.

KAZASKER KONAĞI

YENİCAMİ'DE, orta kayığıyla hem yavaş yavaş gezinmeye, hem güzel güzel konuşmaya'dılar. Ratip birdenbire durdu:

— Ay, ay, ay... Bize doğru geliyor; o tarafa bakmayın; muhabbete dinliyor gibi yapalım.

Salt:

— Kim geliyor efendim?

Ratip:

— Konuşmayalım; başka tarafa bakın. Hacı Hulûsi Paşa geliyor.

Ve amedî hulâsasından* Ratip, Dahiliye'de gördüğü mümeyyizi Salt, hâfız dinler gibi durdular. Arkalarından, eski Sivas Valisi Hacı Hulûsi Paşa bir tehlikeye yakınmayacak kadar ağır ağır geçti.

Ratip:

— Yakalanmaydık felâketti. Sivas Valiliğini anlatmaya başladı mı, ilâhi camide ederdik.

Eski Sivas Valisine camiin önünde de sızlanmayacak kadar hâfız dinlediler. Ratip:

— Çıkalım Salt Beyefendi, dedi.

Bülâ rütbeli Ratip, Yenicami merdivenlerinden dümdüz vücutla inerken mülemmaiz* rütbeli Salt, gemiliyesini ortasın-

* **Amedî:** Eyâletlerden saraymma gelen mektupları okuyarak ve cevaplarmakla görevli yüksek devlet memuru. Hulâsalar (hülâsalar) sözlüğünün çoğulu olan hulâsât bu kelimede görevli memurlara ait idiler.

* **Mülemmaiz:** Osmanlı devlet yönetiminde sanıya rütbesinde bulunan askerî sınıf. Bilhassa kaptanlığındaki sivil rütbe.

dan tutmuş, kaşlarını yukarı kaldırarak terbiyeli bir tebessümle mermer basamakları teker teker hesaplıyordu.

Hacı Hulûsi Paşa kayadan su sızar gibi iri göğsünden çıkan çocuk sesiyle kira arabasının penceresinden bağırdı: «Nurüosmaniye'ye.»

Sait:

— Hulûsi Paşa da Hidayet Beyefendi Hazretlerine gidiyorlar galiba.

Ratip:

— Halimiz harap. Sahura kadar Sivas Valiliğini dinleyeceğiz demektir. Mazuliyeti[1] uzadıkça eski Sivas Valiliğini gurbete bindirdi: «Pendenize Sivas'ta Vali iken...» başka lâf yok. Kırk yıllık hukuk var. Bir taraftan da konuşuluk... Yoksa bendeharaye geldiği zaman «yoksa dedirteceğim, artık illallah...

Sait:

— Kendileri de Beylerbeyi'nde mi otururlar efendim?

Ratip:

— Otursa ya! Evet orda oturur. Hem nasıl oturmak! Burun burunal Sağda Kazasker merhumun konağı; ortada bendehara; solda da Hacı Hulûsi Paşanın köşkü...

«Kazasker merhum», Ratip'le Sait'in bu akşam iftarına gittikleri Hidayet'in dedesidir.

Ratip bıyığının iki ucu elmacık kemiklerinin hizasında, kritik hareketsiz, vücudu kımıldamadan yürüyor, sokakta rastgeldiklerine rütbelerine göre selâmlar veriyor. Miktarsız rütbeli Sait, hâlâ rütbeli Ratip'in yanında, başkasını selâmlamayacak kadar, terbiyeli Tanıdıklarını görmemezlikten geliyor.

Ratip kazasker deyince, konağını anlatmadan yapamadı:

— O ne konaktı, ne konak! dedi. Ve lâfındaya, «çubuk selâmından başladı. Fakat, birdenbire durdu; Sait'in gözlerine

[1] Mazuliyet: Görevden uzaklaştırılma hali.

hakkı, belliydi, şibre mümeyyizi ömründe hiç çubuk odası görmemişti. Ratıp bu cehaletle sevinerek:

— Siz genç sayılırsınız. O zamanlara yetişemediniz; bilemezsiniz Sait Beyefendi, dedi.

Bu «Beyefendi» kelimesi dinleyenden ziyade söyleyenin kibarlığını anlatan bir nezaketti. Zaten kendisine «Beyefendi» denilmese de cenaze meraklısı Sait bugün ferik* rütbesinde bir cenazeye gittiği için çok memnundu. Bu sevinçle Ratıp'ı isteyerek dinliyordu.

Ratıp:

— Eski konaklarda bu çubuk odaları bir âlemdi! dedi.

O, söyleyecek fikir bulamadığı zaman «bir âlemdi» derdi. Anlatabileceği az mevzulardan birini ele geçirdiği için bu âlemi bitirmemeğe çalışıyordu.

— Bu odalarda çubuk dolapları vardı. Üst gözlerde Ortaköy yasemininden utkü dizilmiş çubuklar. Alt gözlerde Tophane lülelerinin ellerinden çıkma lüleler. Kavunozlarda kehribar sarısı tütünler... Yanında Süleymaniye'nin dökme sigara tabakası. Konağın çubukçusu lüleye sarılan parçanın bir tutam tütün koyar, üstüne «mercan kiriği» bir ateş oturtur; müşteriye doğru yavaş yavaş yürür; birdenbire bir yalla öyle döner di ki, çubuğun kehribarı şıp diye müşterinin ağzına girerdi.

Ratıp, birdenbire gene durdu; kargıdı kaldırımdan geçen Adnan'ı göstererek:

— Vay vay, Sait Beyefendi, dedi. Galiba bu herif de Hidayet Beyefendinin konağına gidiyor. Yanında at hırsızı gibi biri var. Kim acaba?

Sait de Adnan'ın yanındaki Meziz tanımıyordu:

— Allahü âlem ama, kılığına bakılırsa o da Adnan bey gibi muharrir olmalı, efendim.

Ve Adnan'la Meziz'in at hırsızına benzedikleri'nde ittifak ederek güldüştüler.

* Ferik: Fırka (tümen) komutanı.

Ratıp bu aralık uzaktan geçen bir arabaya iki çınberli bir selâm verdi, Saît'e:

— Beylikçi beyefendi geçtiler, görmediniz mi?

Saît, beylikçiyi selâmlamamıştı, kahırlandı.

Ratıp, şimdi kazaskerin uşaklarını anlatıyordu. Bunlar da «bir âlemdi»:

— Kısa saltalar, kumaşlarından üç adama ruha çıkan bol şalvarlar, ayaklarda «serbdilkları»[1] Yalının Mengenesi bir alıçkınışı vardı. Kara mahfazalı pirol saatı bir âlemdi. «Sakız yutkası» ile bir hörek açardı, tadı hâlâ damağında.

Oruç keyfiyle Saît'in ağzı sulandı ve dudağındaki tebessüm dudağından midesine kaydı. Ratıp hâlâ kazaskerin iftarlarını anlatıyordu: Sarayda'lar[2] kenarları dirhâlı sahanlarla gidiyorlar, Çeşmihüsnübil bıçak kâselerıyle geliyorlardı. Turnak, nezef, sarın, kuşgaga, hindistancevizi, boynuz kaşıkları anlatırken Âmedi hafızasından Ratıp, sahici bir insan kadar sevimliydi. Yıkılmış bir dünyanın parçaları gibi vücudunun içindeki bir yerallı karanlığından şimdi yemek odasının antika tabaklarını çıkarıyor, gösteriyordu. Fakat çok ehemmiyetli bir meseleyi unutmuştu. Yemekten kalkanların ellerini mümessek sabahlarla yıkadıklarını. Onu da söyledi. Artık bahsediyordu.

Likırdı çabuk bitsek diye kendi zekâsına emniyet edemiyor, kendinden korkuyor, yalıyı uzatmak için bütün imkânları hatırlamak istiyordu.

Bu yalı onun hayatını yapan dört şeyden biriydi: Mahalle mektebine başlaması, sünnet olması, evlenmesi, bir de bu yalı.

Hidayet'in konağına ne kadar kaldığını düşünüyordu: Yol mu, yalı mı daha evvel bitmişti? Binayı oda oda gezecek ve yalının kapısından çıkarken, «O konaklar şimdi nerde?

[1] Çorap gibi yünden yapılmış kısa çizme
[2] Ayvansaray
[3] Mahmuna

Hey gidi günler hey! diyecekti. İftara daha vakit vardı. Yabadan çıkmadı ve:

— Ya kazasker efendinin odası! dedi. Gül ağacı çekmecenin üstünde, kuka tepsi, onun üstünde de blöklan* bekkalar, kalemtıraşların envai; Cevrinin maktaları,* Vasıli* kamış kalemler ve Bosna işi muraassa kâğıt makasları, sopi «Ya fettah» şeklinde. Kazasker efendi merhum iki parmağının ucunu çiğle «Ya fettah»taki «ha»ların köşelerine geçirir, bu makasla kâğıdı çizgi gibi keserdi! Ya enfiye kutuları!.. Kazasker efendi Lavrent enfiye kutusunun kapağına iki parmağını vurduğu vakit insanın gübek atacağı gelirdi.

Ratip kendi söylediği nükteyi gene kendi tuhaf bularak kahkahalarla gülüyordu. Fakat rüfekası müsait olmayan bu kahkahadan utandı; ciddi bir burunla devam etti:

— Ya merhumun enfiye çekişindeki o incelik! Kâğıda enfiyesini burnuna götürürken parmaklarındaki o zerafet...

Bu zerafete bir teşbih aradı, bulamadı; «Bir âlemdi!» dedi. Sait'in gücendiyeni kalmıştı. Sokağın bu tenha noktasında bir istiğna gibi ötüyordu. Ratip bu iftiraların artık tadına kanamıyor, şimdi kazaskerin cübbelerini anlatıyordu:

— Hepsi de Eyüplüoğlu Artin'in elinden çıkmayda! Ya kürkler! Elma,* nafe,* cülkaye,* erkân kürkü, iç kürkü... Nasıl arzedeyim!

Sait bıyığından hiç düşmeyen ve dudaklaşan tebessümü ile:

— Bir âlemdi! dedi.

* Blöklan: Blackburn (İng.) Mart' Peyaze ventilerin kullanıldığı 19-18 s.y. Çin (hassa İran) porseleni.
* Maktaa: Eski kamış kalemlerin yarıklarının sonra açılmasını kendiği sert ağaçtan kamik ya da madenden yapılma ufak.
* Kamış kalemlerin çıktığı Vasıl şehri.
* O zamanın lüksü sayılırdı.
* Elma: Tilki postunun yan tarafından elde edilen kürk.
* Nafe: Bir hayvanın göbeğinin karın kısmından elde edilen kürk.
* Kızıl renkli bir kurdun [illegible] derisinden yapılan kürk.

Ratıp haykırdı:

— Hay Allah sizden razı olsun: evet bir âlemdi!

Ratıp, artık yalının çitleri örtülü döşemelerini, Selimiye kapılı yorganlarını, emrine kazasker'in her gün başı ağrıyan kayınının alnına her gün nasıl «kaş bastır» bağladığını anlattı.

Sait,

— Tevekkeli değil, Hidayet Beyefendi hanımefendileri bu kadarcık yetişmişler... dedi.

Ratıp bu mütalâayı tamamladı:

— Hidayet Beyefendinin pederleri kazasker merhumun tek evlâdı idi, Avrupa'da elçi iken bir balodan terleyip soğuk aldı, öldü; Hidayet Beyefendi, babasız kalınca, kazasker efendi torununu namussuz olur diye mektebe vermedi, yalısında ona Arapça, Acemce gösterttü; biraz da yazı dersi verdirdi. Lâkin bir gazete muharririnden de biraz Fransızca okuttu. Fakat bunların hepsi biraz... Çünkü Hidayet Beyefendi için çocuk iken hekimler, «Hastalıklıdır, çok yaşamaz» diyorlardı. Zaten bu hocalardan ziyade Hidayet Beyefendi anne Mevlevî âbdeşi ile, Safranbolu'lu çubukçunun aktüaliteriyle iştigâl etti. Bu iki emekdar adam çok kıymetliydiler.

Ratıp arkasına baktı, sesine mahremiyet verdi; Sultan Hamid'in adını söyleyecekti:

— Hidayet Beyi çocukken amcası, Şehzade Abdülhamid Efendi'nin Kâğıthane'deki köşküne götürürdü. Şevketmeap efendimizin o zaman bir küçük kızı vardı. Bunu büyüyünce Hidayet Beyefendiye vermek istiyordu. Fakat bir gün bu kız piyano çalarken annesi bir kibrit çakar, kızın bütünceğe elbiseleri tutuşur, kız yanarak ölür. Bu izdivaç da bâtıl. Şimdi zannediniz buyuracaksınız ki: «Şevketmeap Efendimizin başka bir kızlarını Hidayet Beyefendiye neden vermediler?» Bunun da sebebi var; çünkü...

[1] Bir ilaç ve ağ pamuk adlı ince bir kumaş.
[2] Çubuk.

Ratıp, sözünü bitiremedi; çünkü, Abdülhamid, Hidayet'in bazı şeylerini duymuş, başka kızını onun için vermemişti.

Ratıp:

— Çünkü, çünkü . dedi, sustu. Fenalık geçiriyordu. Bu «çünkü»lerden sonra mutlaka aleyhte bulunmak lâzımdı. Salî'in yüzü, bu dedikoduya hazırlanmış bekliyor. Ratıp, Hidayet'e sürmek için zararsız bir leke arıyordu. Yanlarında birdenbire bir araba durdu; kapısı açıldı; tek gözlüklü, muktedirlerdi* bir edâ uzun bir selâmla Ratıp'e sordu:

— Galiba Hidayet Beyefendiye teşrif buyuruluyor* Biz de oraya gidiyoruz; salâhiniz de aramıza alabiliriz.

Ratıp, Vezir Sâmih Paşa'nın damadı olan bu tek gözlüklü sefaret müsteşarı Nail'e cevap verecekti; arabadan bir baş daha uzandı:

— Ratıp Beyefendi, aramıza sıkışabiliriz.

Kırmızı arabasının lâcivert karanlığında üniformasının yalnız sarı düğmeleri görünen bu Alaeddinoval Nuşit sefaret müsteşarı tek gözlüklü Nail'in kayınbiraderi idi. Ratıp, Salî'yi göstererek arabaya gelemeyeceğini anlattı. Bu sefer, Nail mahzun suratla, Ratıp'e baktı:

— **Felâketi duydunuz mu?**

Ratıp, duyacağı felâkete hazırlanan yüzle iza etti:

— Birdenbire söylemeyiniz; zaten asabım bozuk.

Nail, birdenbire söyledi:

— **Maliye** mektupçusu **sizlere** ömür!

Maliye mektupçusu ile Ratıp o kadar dosttu ki, Eldüğünü duyunca gayritabiî şeyler yapması lâzımdı. Gözleri dolmadığına üzüldü; bu heyecanla yüzü kızardı; çehresinin kırmızı olduğuna sevinerek:

— Vah, vah, vah . **Ne zaman** irtihal **ettiler?*** dedi.

— **Bugün etendim, makamlarında...**

— **Hasta filân değillerdi fakat** .

* Müsteşar [illegible] (Fr.) Paşaya gidiyorsa erkek gelmesi
* İrtihal etmek: Ölmek

— Füreeler[1] efendim.

— Cenaze ne vakit kalkıyor efendimle?

— Zannederim yarın beyefendimiz.

Yarın kalkacak cenazeye şifre mümeyyizi Salt'in ağzının suyu aktı. Bugün, sıvari ferikinin tabutu; yarın belki rütbesinde bir mektupçu cenazesi... Bu ne saadetti Allahım! Fakat Salt, bu kadar ak saadete inanamazdı; Konak arabasının uzaklaşmasını bekledi ve Ratip'e sordu:

— Bu haber, sakın yanlış olmasın, efendimiz?

Ratip, artık Salt'ı unutmuş, dalmış, kordinden evvel belki rütbesi alan Maliye mektupçusunun iki hafta evvelki telâşını kendi kendine düşünüyordu. Adnan Maliye Nazırı'nın kızına edebiyat hocası olunca, bu Maliye mektupçusu Ratip'e koşmuş, «Adnan'ın Nazıra damat, sonra da Maliye'ye kendi yerine mektupçu olabileceğini» söyleyerek fenalıklar geçirmişti. Şimdi Ratip, kendisinden evvel belki ölünün o zamanki telâşına belki bir hüzünle bakıyordu.

Ratip'in yanında Salt yarın gideceği cenazenin daha ufak, daha kırmızı yaptığı tebessümle yürürken bir arabanın tekerleğinden sıçrayan zifos bu tebessümü çamurla doldurdu.

ÜÇ ŞAPKA

HİDAYET'in iftarı bu akşam kalabalık olacak

Eski Sivas Valisi Hacı Hulûsi Paşa ömrü hulefasından Ratip, şifre mümeyyizi Salt, Sefaret müsteşarı Nail, Ataşemiliter Naşit, Adnan, Moiz, hepsi Hidayet'in koreğüne başka başka sokaklardan giderlerken Beyazıt camiinden de oraya gitmek için iki kişi çıktı. Birinin yüzü, ötekinin karnı çirkin. Çıkış bozuğu Müstantik[2] Behçet'le Hakiye'de mümeyyiz[3] olmuş Burhan.

[1] Füreeler: Birden fazla.
[2] Müstantik: Sorgu yargıcı.
[3] Mümeyyiz: Bilirkişi.

Bu akşam, Burhan, iftarda Behçet'i Hidayet'e takdim ederek

Galatasaray Sultanisindeki talebeliklerinden beri başkalarını beraber çekiştirecek kadar dost olan iki arkadaş birleştikleri zaman İstanbul halkı için bir tehlike olurlardı. Ve kısık sesle kimi konuşurlarsa o adam dünyanın en bedbaht adamı sayılabilirdi.

Burhan, Behçet'in koluna girdi.

— Çok eğlenceksin, diyordu. Bilmezsin, bu Hidayet ne herifmiş. Kimse yokken Nâilce okur, misafir gelince elinde Plutarque'la karşılar. Geçen Sarny'in sivri, gürültü Sarny'den ihsan alır. Salonlarını döşeyen antika eşyalar gibi konuğuna sıdığı misafirlerde de duygu ve üslûp ararı Hidayet'in konuğunu biraz da misal yerine döşer.

Müstantik Behçet sordu

— Biz de orada eşya gibi duvarların dibinde durmaya gidiyoruz demek?

Burhan:

— Ne münasebet canım? Birtakım aktörler tahrire çıkacak; biz sade güleceğiz.

Müstantik Behçet:

— Fakat ben tiyatro sevmem. Sahnenin ne içinde olmak isterim, ne dışında.

Burhan:

— Canım sahne, sahne yok! oyun orta oyunu. Hidayet Kavuklu'ya çıkacak. Neler söyleyecek, sana şimdiden anlatayım: Lâkırdıya, «Ben hükûmet olsam,» diye başlayacak, «Muasır medeniyetlerde duracak, «müsbet ilimlerle bitirecek. Midhat Paşa'nın Kanunu Esasi'siyle eğlenerek, «Hafta Şeflik Efendinin kitabı» diyecek.* Onu, o yazmalıymış. Ömer'in deve ve köle hikâyesini her akşam anlatır. Bu akşam da anlatacak ve, «Ömer, tam benim meşrebime göre yaratılmış adammış» diyecek. Fransa inkılâbından bir satır bilir. Bu bir

* Midhat Paşa hakkında ve temsil Şeflik'te

satır malûmatı yine tekrarlayacak ve Danton'un lâfını hatırlatacak: «Kesik kafamı millete gösterin; bu kelle bu şerefe layıktır» ve bunu söylerken fesini çıkarıp sallayacak. Fransa aleyhtarlığındaki Hünkâr yaverleri için «Papa'nın Vatikan ordusu» der, yine diyecek; hayır, Fransızcasını söyleyerek: «*Armée du Pape*».

Müstantik Behçet, rahat gülmek için Burhan'ın kolundan çıktı, kahkahalarla Koca Reşit Paşa türbesinin duvarına dayandı:

— Bu herif deli mi yoksa? dedi.

— Deli, meli değil; klasik edepsiz. Dahası var, konağı Palais Royal'dir. Kendisi de Duc d'Orléans!

Müstantik Behçet:

— Vay, Hidayet kendine böyle mi diyor? Desene bu, dilli dışarda gezen bir budala.

Burhan, Behçet'in koluna girdi, yürüyerek anlatmağa başladı:

— Sen, dünyada budala edepsiz gördün mü? Cin gibi herif! O, kendine, ben Duc d'Orléans'ım, benim konağım da Palais Royal'dir, der mi hiç?

Müstantik Behçet:

— Bunu kim diyor ya?

— Hidayet'in kendinden daha maskara bir dalkavuğu var, o diyor. Yani Süleyman. O, Hidayet'i bugün Danton yapar, yarın Duc d'Orléans yapar.

Müstantik Behçet:

— Fakat Cağaloğlu'ndaki konağın Palais Royal'le münasebetini anlayamadım?

Burhan dalgındı; başka şey düşünüyordu. Müstantik Behçet, Koca Reşit Paşa'nın türbesine dayandığı zaman, Burhan cildleşecek ve «bir millet hem Koca Reşit Paşa'nın hem Mahmud Nedim Paşa'nın türbesine aynı miktarda mermer koyarsa, vay o memleketin haline!» diyecekti. Bunu diyemeyiş,

muzdaripti. Bunu şimdi de söyleyemiyordu. Çünkü türbeden uzaklaşmışlar, anne yok olmuştu.

Müstantik Behçet, Burhan'ın dalgınlığını anlayınca sualini tekrarladı:

— Hidayet'in konağıyla Palais Royal'in münasebetini anlamadım.

Burhan dalgın dalgın, «Anlamadın mı?» diye mırıldandı; sonra birdenbire cevap verdi:

— Bunda anlaşılmayacak bir şey yok... *Palais Royal* Fransa inkılâbında ilk ihtilâl kulübü değil miydi? *Duc d'Orléans* de hem prens hem ihtilâlci... İşte Hidayet de *bâtegâhi** hem asilzade, hem inkılâpçı... Konağı da *Palais Royal* gibi aylığının miktarından memnun olmayanlarla, borcunu ödemeyenlerle, züğürt kibarlarla, kendisine mevkiini az gören devlet adamlarıyla demagoglarla, karnı adamakıllı doymayan şairlerle, muharrirlerle dolu...

Müstantik Behçet:

— Fakat Hidayet çok korkunç adam...

Burhan:

— Korkunç değil, gülünç. Bir kral çengidir bu Hidayet! Bu adamda Avrupa boyadır, renk olamadı; kanmaz, eline kaynamadı. Yağlı boya adam! Adam kopyası...

Müstantik Behçet ramuslu ve çekingen olduğu için kimseye kendisini sevdirememiş, hakkında çok aşağısında müstantiklikle kalmıştı. Parsh, mevkili adamların bir rezaletini öğrendiği zaman hayatındaki mahrumiyetlerin intikamını almış gibi sevinirdi. Burhan, Hidayet'in maskaralıklarını anlattıkça, Behçet sevinçten Burhan'ı öpecek istiyordu. Burhan da bir ay evvel Hidayet'in yardımıyla Hariciyede mülâzeyyib olmuştu. O zaman, bir iki gün Hidayet'i sevmişti. Fakat gün geçtikçe kendisine iyilik edecek kadar onun talihli ve kendisinin iyilik görmeye mahkûm olacak kadar talihsiz olduğunu anlıyordu. Ve Hidayet'i çekiştirdikçe Hariciyedeki mevkii,

* Bâtegâhi: Benzemek gibi olmasın

Hidayet'in lütfu olmaktan çıkıyor, kendi kıymetimin neticesi oluyordu. Gördüğü iyiliğin sırasını arzlemek için girdi, zehrini hepsini döktü:

— Seyislerimi, Hoşi besler; cep harçlığımı Rüsumat verir; mutfağıma Hazine-i Hassa bakar... Ha! şunu söyleyeyim ki mutfağı da mutfaktır. Ahçılarının her biri Cordon bleu! Yemekler enfes mi enfes! Yalnız kadınsız ev...

Müstantik Behçet gülerek:

— Acayip! dedi.

Burhan:

— Evet! Bu konak Cenova'un* hiç çıkmadığı, Venüs'ün hiç girmediği bir binadır.

Müstantik Behçet:

— Veli değil mi, Hidayet?

Burhan:

— Değil...

Müstantik Behçet:

— Sebep?

Burhan:

— Sebep mi? dedi. Bir şey söyleyecekti, söyleyemedi. Orasını, Sacit'e sor, o bilir, dedi.

Müstantik Behçet:

— Hangi Sacit?

Burhan:

— Canım, hani Galatasaray'da bizimle beraber Fransızcaları ikinciydi, Türkçeden dördüncüydü, sonra koğuldu... İşte o Sacit...

Müstantik Behçet:

— Ay, o yaşıyor mu?

Burhan:

— Namussuzlar genç yaşlarında ölürler diye bir kaide mi var?

Güldüler.

* Cenova: Hasan mütekaitlerinde genç bir efendinin ve onun annesi

Müstantik Behçet:

— Şimdi Sacit adam oldu da, demek Hidayet'in ahbabı?

Burhan:

— Ahbabı lâf mı? Can ciğer dostu... Azizim Behçet, sen taşradan yeni geldin daha İstanbul'u bilmiyorsun galiba. Sana ben anlatayım da öğren:

İstanbul'da üç şapka vardır. Çamlıca tepesinden evvel bu üç şapka görülür. Reji'deki Hamber'in, Dilyunumumiyeci Berje'nin, şimendiferci Hügnen'in kafasında duran üç serpuş! Bu üç şapka, bu üç kafadan hazan kaldırıma iner, hazan bulutlara fırlar. Şimdi iki elde bir topaç olur, döner, şimdi iki çalık kaş üstünde bir urgancı olur, durur. Osmanlı İmparatorluğu denen uşak odasını bu üç şapka idare eder. Hidayet'in konağına bu üç şapkadan biri girdiği gün Hidayet yerlere kadar eğilir. Kalasmın durduğu yerde hell yürer. Bu üç adamdan birine bir gün Hidayet, dostu Sacit'i, «Türk cinayan Türk'ü» diye takdim etti. Sacit:

— Hoddim değil, son akşelans bana dalma iltifat ederler, dedi. Ve ertesi gün, Sacit o şapkanın dairesinde kalem şefi oldu.

— Hidayet'le ben de münasebeti keseceğim ama, babalarımızdan başlayan hukuk var; birdenbire ayağımı kesemiyorum.

Müstantik Behçet:

— Beni bu Hidayet herifinin konağına ne diye getiriyorsun, Burhan?

Burhan:

— Gör de, memleket ne halde, anla diye. Bu işin sonu inkırazdır azizim, inkıraz...

Müstantik Behçet Hidayet'in konağına gitmekten vaz geçmiş görünmek istedi, fakat Burhan bunu ciddiye alır diye korktu; bir şey söylemedi.

Bu konakta, arabalı adamın rezaletini yakından görmek istiyordu. Burhan kendisine iyilik eden adamı anlatmakta bitiremedi. Nihayet:

— Azizim Behçet, sana Hidayet'i şöyle anlatabilirim, dedi Hafiye değildir, fakat sarhatiye ondan korkar, hırsız değildir, fakat Necip Melheme ona imrenir, tulumbacı değildir, fakat Fehim ondan yılar...

BUNLAR DA HİDAYET'İN KONAĞINA İFTARA GİDİYORLAR

KALIN KAŞI Ermeni, sivri bıyığı Rum, yanağı kokona, sesi harem ağası, Düyunumumiyede kalem şefi ve Hidayet'in konağında hususi kâtip Sacit oynaya bakta. Tırnaklarını cebtetinin iki yakasında, fotinlerini pantalonun iki baldırında cilaladı; Berberden sokağa fırladı; Hidayet'in konağına gidiyor.

Tapu müdürü Semih Efendi, komşusu Sakallı Vasfi'yi bu gece Hidayet'e takdim edecek. Ayasofya'dan çıktılar; Cağaloğlu'nda Mahmut Nedim Paşa'nın türbesinde fatiha okudular. Semih Efendi, gerisiyesi koltuğunda, yüzü ve sakalı havada... Sakallı Vasfi, çehresi bu gece tanışacağı Hidayet'in heybetiyle dolmuş... Hidayet'i düşünerek yürüyorlar.

Geçende Amerika'dan dönen Habibullah Efendi, Fatih camiinde vaize kızdı; kolları, bacaklara birbirine karışarak camiden fırladı; sokağa çıkınca Hidayet'e iftara gideceğini hatırladı; bir arabaya atladı; vaize öfkesi bitmeden aklına Ali sakinesi geldi; kira arabasında Muaviye'ye kızıyor.

Sefaret müsteşarı Nail ve kayınbiraderi Aligennevi Nagi, fakanca boyalı konak arabasında, Hidayet'in konağı ile eğlenerek oraya gidiyorlar: «Ampir kelliğun karşısında Onüçüncü Lui masa... Kemanda sandığının altında Zülsultan sevdası... Konağını müze sanıyor; müze değil, mağaza!..»

Eski Sivas valisi Hacı Hulûsi Paşa, arabada, bacağını altına alarak oturmuş. Sivas'taki sekiz aylık valiliğini bu gece Hidayet'in konağında boya boya anlatacağını düşünüyor ve sevincinden gözbebekleri şakaklarında

Sahhaf Arif Hoca, sokağının kapısı, cemaatinin kapısı olan tek odalı evinden fırladı; Hidayet'in konağında iftara yetişmek için Herbor'da kira beygir'ine alınan alacağı dış kirasının peşinden doludizgin atını koşturuyor; sarık havada bir metre inip kalkıyor, cübbe caddelerde uçuyor.

Antikacı Beşinalı Sadık, muhacir arabasına bir yeşil kaperyol küpü ile bir Rönesans koltuk yerleştirdi; sağ bacağı küpün içinde, iki eliyle gazete okumuş okuyor ve bu gece iftardan sonra küpü ve koltuğu, Hidayet'e ne kadara satacağını —muhacir arabasında titreyerek— kararlaştırıyor.

Tevfik Hoca, Hidayet'in iftarına gideceği için kırmızı kravat takmış; göbeğinin altındaki kalaylı gömleğinde göğsünün ifadesi artıyor ve sokağın buruşuk kaldırımında —kimseye aldırmadan, dimdik— yalnız ayaklarıyla yürüyor.

Alacaklılarından başka herkesle oğlanan Fransız musallimi Kadri, Hidayet'in bu gecekî maskaralıklarına daha Çemberlitaş'ın önünde güülmeye hazırlanıyor.

Adnan ve Muzaffer kol kola girmişler. Muzaffer, Tevfik Hoca'nın evlendikten sonra Abdülhamid'e eskisi gibi kızmadığını Adnan'a anlatıyor. Adnan bu tuhaflığın yanlış yerlerinde güleceği kadar da gün, zamanını düşünüyor. Ve Hidayet'in iftarına gidiyorlar.

Cağaloğlu'ndaki konağında da «Saray adamı» Hidayet, yatak odasından çıkıyor, salonunda efendi Türk Hidayet'ine gidiyordu.

HİDAYET'İN KONAĞI

İFTARA yarım saat var.

Habibullah Efendi, konağın mermer merdivenlerinden, Karabağ halıları üzerinden, dalga dalga yükselen sarığı ile çıkıyor; merdivenin iki kenarında sekiz salmiyenin yeşil kubbeli sütunlarından geçti; merdivenin üst başında insan boyu

ki tunç ampir şamdanın kesilmiş kurşun dilimlerini andıran kısa kollarındaki mumların yıldızları arasında beyaz sarığı titredi. Bu kadar iddialı döşenen bu sofaya şaşmıştı. Valdızlı tavandan bir Venedik avizesi dönmüş bir deniz parçası gibi, buzlanarak, ışık ve altın yağmurları içinde yerlere sarkıyor, mermerden[1] dört kûp, sofanın dört köşesini sütunlaştırıyor. Hilâ seccadelerinin havaya karışıp yere vuran renkleriyle parkeler esmer.

Napolyon'un Mısır dönüşünden sonra ortaya çıkan modanın yuvarlak çizgileri ve pastel tonlarıyla bütün eşya bir hükümet kadar resmi.

Mısır kölemen'lerinin tunç sarıklı heykelleri koltukların, konsolların kollarını ve bacak'larını kuşatıyor; yeşil ipeklere işlenen altın arslar kanatlarını açmış dikiliyorlar.

Başında sarık, cebinde Voltaire, Amerika'da keten helvası satan Habibullah Efendi büfenin çağırdı. Kırmızı genç ordu milletvekiliyle Napolyon bu konakta basabilirdi; bu eşyada o derece Napolyon vardı.

Karnaval kadar boşalı ve tarih gibi çekiliyoldu olan bu konağa kırmalı mı, gülmeli miydi? Habibullah buna karar verememekten duvardaki büyük resmi gördü. İçinden İsa'yı sürükleyen ikon çerçevede Hidayet'in yağlıboya resmini. İşte Peygamberin yerinde birinci mevkii nişanlı Hidayet!

Habibullah Efendi düşmüşlere acıdı, ikon çerçeveye baktı, içinden «Maruzatınızın sevkli üstadı iki bin yıldır, kim bilir yerlerine kaç ton beyaz, ahşap sakalının ne kadar cimrice basacaklı, bir çerçeveyi bile zorla çok gördüler,» diye Mesih'e acırken, sofanın bir köşesinden Hidayet haykırdı:

— Büyüksunlar efendi hazretleri, dedi. Burunun ortasında bilen açıyıp bir selâmla Habibullah'ı karşıladı. Kendisiyle beraber konuşup arkasında duran ak gözlüklü, yakası çiçekli Süleyman'ı takdim etti.

[1] Mermerden: Mermerden'de yapılan açık mavi-yeşil renkte bir çeşit cimlek. Bu renkteki çömlekler için de kullanılır.

— Süleyman Beydeydi. Jön Türk hareketinin bayrağını taşıyanlardan. Ahmet Rıza Beyin eski silâh arkadaşlarından.

Ve Süleyman'a döndü:

— Habibullah Efendi hazretlerini tabii tanırsınız, Paris'te çok görmüşsünüzdür.

Habibullah Efendi, ikinci teklifle Hidayet'ten evvel odaya girmeye razı olmasaydı kapının önünde nezaket çok sürecekti. Fakat esaslı hakkabazlık odada başladı. Tek gözlüklü Süleyman kalabalık bir adamdı; kaşları, kolları hareketle geçerek ağzından çıkan dört, beş sesle konuşurken, insan bir düzine konuşuyor sanırdı. Elleri havada arabesklar çizerek sözü uzatarakta. Fakat Habibullah, lâkırdı etmeye ne kadar meraklı bir adamın karşısında olduğunu çabuk, sanlını çıkardı, oruçlu çehreyle, Hidayet'e vakit verdi.

Ancak, Süleyman'ın bu konakta memuriyeti vardı: Yeni gelen her misafire konağın antika eşyalarını tanıtmak.

İlâra vakit vardı; uşaklar da tembihliydi. Öteki misafirleri Lulkenz salonu alacaklar, topa kadar bu odaya sokmıyacaklardı.

Üçü de ayakta. Süleyman pencereye doğru gidiyor. Cüzdanını birdenbire çıkarmış kuyu hörgüçlerdeki teşhir koleksiyonu ilgili: İskender'lerin, Dara'ların yüzleri eşit, ayaklarını arka dönen resimleriyle işlenmiş Acem tespihinden bir tespih aldı; Hidayet'e:

— Bu koleksiyonunuzu görmemiştim efendim, anfes. Fakat bu tespih ne ağacı? Tanıyamadım, beyefendimiz! dedi.

Hidayet makamına oturdu. Onun, konağında da resmi daire gibi makamı vardı. Yüksek arkalı rahatlı bir koltuk. Bu Rönesans siyah koltuğun tepesinde, duvara konmuş, dar uzun bir kadife. Bu lâçlık, Hidayet'in dedesi Kazaskar Efendi merhumun «Tabanıdır.»

* Taban. Müslüman kıyafetindeki çocukların ayaklarına giydiği bir tür ayakkabı. Bu türlü sandal ağacından bir değnekle bağlı, sırma işlemeli, dar uzun bir kadifedir.

Habibullah Efendi, enfesten sonra bu salona geçirmiş. Lui Filip koltukta hayretle oturuyordu. Her koltuk başka milletin, başka sarayın Fakat Hidayet, misafirinin salona hayrandığını zannediyor seviniyordu Habibullah Efendi Avrupa'yı gezdiği için sayısı böyle karışık Galüpların seçmenin İtalyan tarzı olduğunu anlamıştı

Hidayet, demin Süleyman'ın ne dediğini duymamış gibi sordu:

— Bir şey mi söylediniz? Süleyman Beyefendi?

Süleyman

— Bu teshilin ağacını tanıyormadım da Beyefendimiz.

Hidayet:

— Fethi Paşa ağacı! Allah Allah! Neden hayret ediyorsunuz? Duvara böyle siyahlı, heyecanlı olur Fethi Paşa ağacı

Süleyman gözlerini tavana kaldırdı:

— Fethi Paşa?. Fethi Paşa?

Hidayet:

— Sultan Mahmud'un damadı Fethi Paşa .

Süleyman:

— Adam isimli ağaç? Anlayamadım . Beni af buyurun. .

Hidayet:

— Bu Fethi Paşa Rodosto değil miydi ya? Rodos'tan İstanbul'a bir ağaç getirtmiş, adı olmuş size Fethi Paşa ağacı . Heykor dediğimiz sürahileri yapan fabrika yok mu? İşte onu uçuşu zat .. Paris'te alçı ikon Sevr fabrikasından aldığı ilhamla bu fabrikayı ..

Süleyman:

— Evet, Heykor'da açmıştı.

Hidayet:

— Heykor'da değil, Paşabahçe'sinde! Fabrikanın adı Heykor'dur ama açıldığı yer Paşabahçe'dir.

Hidayet göz ucuyla Habibullah'a baktı: Tarihteki kuvvetine hayret ediyor muydu?

Süleyman artık memuriyetine başlamıştı: Teshilin bileti kontrol edilmişti. Hidayet de gözleri havada anlatıyor:

— O tuttuğunuz tesbih hanlı zergetendir; zengerdanı vurarlar; ölmeden boynumunu keserler, bunu ondan yaparlar efendim

— Bu, narçıl Dilenci keşkülündendir.* Dilenci keşkülünün içi sut gibi yumuşaktır. Dura dura katılaşır... İşte bunu o katı kısımdan yaparlar... Bu tesbihim Benli Ali Beyin tesbihlerindendir, efendim. Ve Hidayet, Habibullah'a nazik bir tebessümle sordu:

— Bilmem, yoksa rahatsız mı ediyoruz efendi hazretleri?

Habibullah, insan kanının, başına gelen her felâkete kalkışacağını anlatan gözlerle:

— Bilâkis, istifade ediyoruz efendim, dedi. Hafif hafif içini çekti. Süleyman ve Hidayet, istifade ettiğini söyleyen misafiri hüsnüzün müşterifi* etmeliydiler. Ve Süleyman her tesbihini havaya kaldırarak okşuyor, Hidayet de biteviye artırıyordu.

— Onlar, ikisi de fil ağacı.. Koyu çizgilisi «Maverâ». Öteki «Düveydarî». İkisi de «Hazret Salihin hakkeden en iyi çektiği tesbihlerdan efendim.

— Ha! Bu, neydi bakayım? Neydi, neydi? Buldum: Şeyh Mahsut... Hint'te çıkar, gayet katı bir taş... Bu tesbihim de Nuri ustanındır...

— O, gül ağacı... Beşiktaşlı Sağır Rıfat'ın tesbihlerinden efendim.

— Onların ikisi de amber. Biri ak amber, biri kara —Habibullah'a dönerek— eski vükelânın bu tesbihleri kullanmalarında gizli hikmet varmış; sağ elleri öpüldüğü için tesbihlerin güzel kokmasını isterlermiş. Bu, ne inceliktir efendim! Ellerini öpen adamlarının burunlarını düşünmek! Beri isterseniz tayip* buyurun; bendenize bunu bir nevi ehlikmeti hükümetle sayarım.

* Keşkül: Dilenciler, dervişlerin kullanmağa başladıkları hindistancevizi kabağından yapılmış kap.
* Müşterifi: Tarafgirane.
* Tayip etmek: Aş yalamak.

Habibullah Efendi cevap vermedi. Bir şey söylemeyeydi ötekisi aralarından anlaşılacaktı.

Süleyman gene tesbihleri göstermeye, Hidayet anlatmaya koyuldular. Hidayet:

— O tesbih, Kerbela toprağından. Onu Bektaşiler kullanır.

— Bu, bakın, Topkapılı Mahmut'un tesbihlerinden. —Habibullah'a dönerek— malûmdur ki efendim, Topkapılı Mahmut, tesbihçilik sanatını bugünkü haline koyan adamdır. Sultan Mahmut bunu sarayına getirtmiş orada üç gün tesbih çalıştırmış. Fakat bu adam, «Saray'da sanatımı unuturum,» diye oturmamış, kaçmış. Cayet ince, gayet uzun gayet kıymetli; adam.

Hidayet bu «gayet»lerin eliflerini uzatırken, araba çukurdan çıkarken insanın içinden geçen boşgunlukla Habibullah fenalaşıyordu. Nihayet loş atıldı. Habibullah Efendi bayılmadan yemek odasına geçtiler.

Yemek salonunda on üç kişiydiler.

Hidayet bu rakamdan korkar. Beyaz eldivenli uşakların bir vazifesi de bunu halletmekti; hemen yemek masasına yakın yerde küçük bir masa hazırladılar; üstüne fok mumlu bir şamdan koydular; eski Cön Türk Süleyman oraya oturdu.

Hidayet'in kanaatinde akşam yemeği şamdanlarla yenirdi. Bunu bilmeyen Habibullah şaşırmış —duvar, mahut karanlığıyla kaplanın, yerler gölge içinde kat kat— ayakları sürçerek, hafif müphem sürünerek yemek masasına oturdu. Uşakların fesleri salonun karanlığında kayboluyor, kadeh gömleklerinin müstatil beyazları ağır ağır kımıldıyordu.

Uzun bir yemek masası. Fransız gümüşünden altı büyük şamdan. Hususi uzun mumlar misafirlerin yüzlerini sarıya, masanın beyaz örtüsünü bütün beyaza boyuyordu. Cordova derisi kaplı İspanyol koltuklarında on iki misafir, mumların sarı aydınlığında gaslı burunlarıyla tunçtan heykeldiler.

Habibullah, yavaş yavaş etrafını görmeye başladı. İspanya paçavralarının üyle cübbelerini kuşkuları siyah kitap dolapları yanıp kömürleşmiş sfenksler gibi Habibullah'a somurtuyorlar.

Habibullah, yemek odasında bu engizisyon gardroplarının mânasını anlamadı; çünkü, o bilmiyordu. Hidayet dahi demişti ki: «Yemek odası, yemek odasına benzemeyecektir. Büyük Avrupa'da küçük burjuva kullanır; bütün yüksek asalet tahammül etmez: yemek salonu bütünüyle, laf, hüviyet bir oda olmaktır...»

Hidayet çok sinirliydi. Konağına Dağıstanlı Hoca ile Şair Refi'i bir türlü getirtemiyordu. Hastalıkça kendi'sini bir türlü görmeyen bu iki adamla dost olmaya o son zamanda merak sarmıştı. Adnan'a o kadar rica ettiği halde bu akşam on'ar yine gelmediler. «Hastaymışlar!» Halbuki Hidayet'in konağı bu iki adamın namusuna muhtaçtı: Söylenmiş, kadınların temiz ailelerle görüşmek istemesi gibi.

Yüksek arkalı koltuklarda, bir siyasi kongrenin murahhaslarına benzeyen misafirler kuşkonmaz çorbasını içerken Avukat Tevfik Hoca'nın, Antikacı Sıdık'ın, Sahhaf Arif'in dudaklarından oklara çatalları gibi keskin sözler uçtu. Hidayet, dudaklarını bu münasebetsizliğine sinirlendi. Onun her ülkesini dalkavuk Süleyman anlamakla mükellefti. Küçük mumun yıldızı, siyah yüzünde durarak kafesi karanlıktan uzandı, duvarda iyi görünmeyen tabağa elini salladı ve Habibullah'a:

— Ne Mertebani! Ne Mertebani! dedi.

Hidayet somurttu. Süleyman, tabağın Fransızcasını söyleyeceğini hatırladı ve bu sefer duvara tekrar elini sallayarak haykırdı:

— Ne *Céladon*! Ne *Céladon*!

Fransızca muallimi Kadri güldü. Kadri, alemlikilerinden başka herkesle alay eden adamdı. Bu akşam bu konağa ikinci gelişiydi. Fakat son gelişi olacaktır. Çünkü o, yalnız, bu ga-

* Murabbaa Tercümesi

ve *Cihadın* kelimesine gülmemişti, geçen gece de Hidayet'in Şark odasındaki Edirne işi sandığa «İtalyan işi» demişti.

Bir Avrupalıdan da Atmosferval Nasıl, sadrazam müsteşarı Naili (Vladon kelimesini gözleriyle alaya alıyorlardı. Hidayet, misafirlerine kızdığı için dalkavuğu Süleyman'a çıkıştı:

— Habibullah Efendi Hazretlerini çanak çömlek tüfeyle rahatsız etmeyin efendim!

Süleyman bozuldu. O, başkası varken hakaretten rahatsız olurdu. Hidayet, Süleyman'a acıdı, gönlünü almak istedi:

— Süleyman Beyefendi, dedi. Ahmet Rıza Beyin üç makalesi hâlâ gelmedi, kaç kere vaat buyurdunuz. Tetkiklerime sizi yardım etmezseniz ben eksik adam sayılırım!

Süleyman namusuna yemin etti: Bu hafta mutlaka tekzibini edecekti. Habibullah geçti, bu üç makale İstanbul'da duyuldu; herkesin yanında bunlar, yüksek sesle, nasıl konuşulurdu? Habibullah bilmiyordu: Hidayet'in Ahmet Rıza'yı okuduğunu Sultan Hamid duyacak ve Avrupa'ya kaçmasın diye Hidayet'e ihsan verecekti.

Hidayet'in annesi, Sultan Hamid'in adamıdır, evi yoktur; Saray'da yatar. Padişahın bütün sırlarını bilen bu bekâr annenin Hidayet, yeğeni ve evlâdıdır. Ve Hidayet, Avrupa'ya kaçarsa, Cibali Türkler Saray'ın bin sırrını biz sonra öğrenebilirlerdi.

Habibullah'ın duvarda Gobelen halısına baktığını görünce Hidayet dayanamadı:

— Belçika Gobelen'i değil, Fransızdır, Efendi Hazretleri! dedi. Fakat eşyasına ehemmiyet verdiğine utandı:

— Elde bulunmuş da duvara koymuşuz! dedi. Yoksa bir Kula bin Gobelen'e değer. Bizim Görmelerimizi, Kulalarımızı, İtalyan resimlerinin onaltıncı asır tablolarında görmeli!

Saadet, Burhan'ın gözünü kırptı; bu Gobelen halısının tarihini vermeyerek bu odada yemek yiyip giden olursa daima Hidayet onun ağzından: «Hayvan herif!» Demirci kılıncından başka halı görmemiş bi'is derdi.

Eski Sivas Valisi Hacı Hulûsi Paşa'yı ne vakit görse niçin bilmeden, fenalaşan Adnan sofrada ondan uzak oturmak için hiç sevmediği Sefaret Müsteşarı Naili'le bile yanına oturmaya razı olmuştu; ikisi yan yana, demindenberi sessiz konuşuyorlardı, fakat birdenbire kızardılar ve Naili yüksek sesle:

— Yok, bakınız Adnan Beyefendi, dedi. İşte bu noktada sizinle ayrılırız: Siz, biliyor musunuz ki Sultan Hamid olmasaydı, Osmanlı İmparatorluğunu Avrupa çoktan taksim ederdi!

Adnan da küçülmemek için, Naili kadar bayklerek:

— Hangi Osmanlı İmparatorluğu? Dünyada böyle bir şey mi var?..

Artık kavga başlamış sayılabilirdi. Konağını namuslu bir eve döndüren bu kavgaya Hidayet sevinirdi. Hidayet'in keyifli yüzünden anlayan Adnan bütün dikkatini Naili'ye.

— Memleketi taksim mi ederlermiş? Memleketin zaten neresi benim? Ereğli'de kömür Fransız! Haydarpaşa'da demir Alman! Yalnız Yemen'de dökülen kan Türk! Üstünde ölüp altında gömülecek kadar toprak; bu mu memleket? Elçi tercümanlarının çiğnedikleri leşe siz Osmanlı İmparatorluğu mu diyorsunuz? «Maliyeyi düvelleleştirdik» Bunu Fuat'la başkaca kiminle düşünüyor? Sadrazamla mı? Hayır! Almanya Başmütercümanı Testa[1] ile Ermeni ihtilâlinde 28 Ermeni'yi Osmanlı Bankasından çıkarmaya Sultan Hamid kimi gönderiyor? Zaptiye Nazırını mı? Hayır! Moskof Başmütercümanı Maximoff'u[2]... Siz ne diyorsunuz Naili Beyefendi? Hangi devlet, hangi imparatorluk? Diyarbekir'de bir Türk bir Ermeni'nin nasırına kasa devletler Galata'ya bir düzine kasabalı gemisi gönderi-

[1] İstikrazı maliye komisyonunun başkanlarından Abdülhamid'i razı eden Almanya sefareti baş tercümanı Testa'dır.

[2] İstanbul'da 1896 ayaklanmasının bilançosu gibi başarı Ermeni ihtilâlinde 28 Ermeni ihtilâlcisi Osmanlı Bankasını basmışlar, dışarı çıkamıyorlardı. Moskof Baş Tercümanı Maximoff, Abdülhamit'in iradesiyle bankaya girip ihtilâlcileri çıkarmak üzerine bombalarla Osmanlı polisinin önünden geçirdi. Dönüşte vapuruyla eski müttefiki Moskof'a gönderdi.

yor. Avrupa Hariciye Nazırları vilâyetlerimize Dahili Nazırımız kadar karışıyor. Sonra da «Avrupa bizi taksim etmez, çünkü Sultan Hamid padişahtır» diyorsunuz. Demek ki Abdülhamid'ten korkuyorlar?

Nail'in sefaret müsteşarlığını çekemeyen Hariciye Mümeyyizi Burhan eğlendi:

— Nail Beyefendinin hakları var, dedi; Efendimizden Avrupa korkar!

Adnan bu alaya sevindi: Hitabet edebiyatı:

— Valahi Avrupa Efendimizden korkar mı bilmem; fakat efendimiz zaten Moskof Çarından korkuyordu, sonra içinden korkmaya başlamış gibi şimdi tercümanından korkuyor. Zaten neden korkmuyor ki? Sahilden korkuyor; kalem odasından ayak sesine kadar her gürültüden korkuyor; gazeteden, seçmeden korkuyor; kendi karyolasından korkuyor, kendi hafiyesinden korkuyor; operken çocuğundan, çocuk yapmaken karısından korkuyor... Korkacak kimse bulamazsa aynada kendisinden korkuyor... Abdülhamid sağ kaldıkça Osmanlı İmparatorluğu muvaffak olacaktır, Avrupa para ve asker harcamayacaktır, onun için bizi taksim etmiyorlar!

Saadet, Burhan'ın kulağına:

— Müellif gene romanını yazıyor, dedi. Ha ha gülüştüler.

Fransızca muallimi Kadri, otuz iki dişle gülüyordu.

Kızı Melâhat'ı Adnan'a vermeyi düşünen Tapu Müdürü Server Efendi, dakikadanberi Adnan'ın burnunu, saçlarını, yanaklarını birer birer beğeniyordu. Fakat Adnan'ın Abdülhamid'e sövdüğünü duyunca kızının evlenmesini bir tarafa bırakarak, beşinci yemek tabağına eğildi. Sabahat Arif, antikacı Hadik, Hacı Hulûsi Paşa, Amedi hulefasından Ratıp, gümrük müdürü Sait, onlar da bir anda yemeklerine eğilmişlerdi. Avukat Tevfik Hoca'nın başı zaten dakikadanberi yemek tabağındaydı.

Meriç, öfkeli bakışlarla, Nail'e baktı ve Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'nın niçin taksim etmediğini edebiyatsız, kısa

cümlelerle anlatmaya başladı. Konağında yüksek seviye memleket işleri konuşuluyor diye sevinen Hidayet birdenbire sinirlendi: Uşaklardan biri yemeği sağ eliyle seviyordu! Habibullah hushûlün şaşırmıştı: O, Amerika'da bile Abdulhamid'e bu kadar sövmemişti; bu konaklarda hürriyetle çenesine kadar inen gözlerle, hayret ederken Fransızca muallimi Kadri'nin sırıtan dudaklarına, Atıfoğlu Nejat'ın alay eden gözlerine baktı, hiç bir şey anlayamadı. Şimdi sinirli sinirli yemek masasında tepeleşip ararken Bruges denizleri ile işlenmiş İngiliz kaşığının üstünde bir dişçinin muayene masasındaki yığın yığın şişeler kaynıyor, bükülüyordu: Ceviz mayaları, üzüm mahsulleri, gargara testereleri, kuşkonmaz zımbırları!.. Habibullah Efendi, bu iftar mı, yoksa bir operet provası mı anlamıyor, erkânıharp müşirinin yanında tanıştığı Hidayet'in bu yemek ve yalı davetini ne diye kabul ettiğini düşünüyor, kendi kendine kızıyordu.

Hidayet yine sinirlendi. Sahhat Arif önündeki yemeği yerken, uşakların girdiği başka yemeğe tavandan inen gözlerle bakıyordu. Fakat Süleyman Hidayet'i, bu iç'ükte lâyık görüyordu: Çünkü Hidayet, konağına kim gelirse ezbersine alır, misafirleri birbirlerine karıştırırdı. İşte Amedi hulefasından hâlâ rütbeli Katip'in yanında oturan antikacı Boğnak Sadık'tı. İşte Atıfoğlu Nejat'ın sağında taşra adliye memurluğundan atılan Sakallı Vasfi oturuyordu. —Bu gece buraya ilk defa gelen bu adamın içinden niçin çıkarıldığını Süleyman, uşaklardan yemek salonuna girerken bir dakikada öğrenmişti. — İşte Sefaret Müsteşarı Nail'in solunda Dahiliye sıfır mümeyyizi Sarıt, sağında Adnan vardı. Avukat Tevfik Hoca'nın yanındaki de Sarıt'tı: Duyunumumiye'de kalem şefi, Hidayet'in konağında hususî kâtip ve şiklik hakemi Sarıt. Ve Hidayet bunların hepsiyle devletin batığını konuşurdu.

Bu akşam bu sofrada eski Cön Türk Süleyman'ın gözüne batan yeni bir misafir de Mazdi. Konağa yeni adam geldiği zaman Süleyman rahatsız olurdu. Her meçhul adam dalkavuk Süleyman'a rakip çıkabilirdi ve Süleyman, Adnan'a dış bili-

yordu. Çünkü bu Moiz'i getirmişti. Avukat Tevfik Bey'i de geçende Hidayet'e o takdim ettiği gibi.

Moiz'i bu akşam bu konağa sokmak için Adnan onu gündüz, saraydan hamama, berbere, kundura boyacısına, fes kalıpçısına götürmüştü. Fakat sefalet muzipler ve fukaralığın insan vücuduna oyduğu izler, uzaktan kir gibi görünen kemik gölgeleri, suyun heyecanı ve sabunun maddiyle kaybolamazdı. İnsan derisinin temiz olduğu belli olması için altında kan lâzımdır. Moiz, temizlenince büsbütün çirkin olmuştu.

Yalnız, Yahudi gencinin siyah, güzel gözleri bu ihtişamlı yemek masasının gümüşler, kristaller dolu havasında iki damla ıstırap gibi. Duygun yüzü, lâkırdı ettiği zaman, zihnî malûmatının olgunluğu ile kahramanlaşıyor, dayudi sesle söylediği sağlam fikirler onu güzelleştiriyordu. Hidayet haklı olduğunu çok iyi bilen bir adamın hoşgörüsündeydi; onunla muhavereden haçı; yalnız sofrasında değerli bir adamın bulunduğunu da misafirlerinin anlamasını istedi. Bu öyle görünmeliydi. Kısa sualleriyle onu, uzun uzun söyletti. Sefaret müsteşarının, Ali Şeneval'in, Süleyman'ın, Sacit'in gözleri, sekiz taneden çok Yahudi gencinin sefalet yüzüne demindenberi hafifçe eğilmiyorlardı. Moiz garipten olmayan sesle, ölçülü heyecanla konuştukça demindenberi eğilmiş gözler aydınlanıyor, düşman yüzler yavaş yavaş mağlûp oluyorlardı. Biraz sonra bütün salonda tek bir adam vardı: Moiz. O şimdi fikir kadar, kadın kadar güzeldi. Hidayet böyle bir adamı eski elbisesiyle sofrasına alan bir devlet adamı olduğu için gurur duyuyordu; fakat vücudunun gizli bir yeri de bu kadar esaslı malûmattan rahatsız oluyor; bir daha bu adamı konağa getirmemesini Adnan'a nasıl hissettireceğini düşünüyordu. Yahudi gencinin bu salona girince birdenbire altında ezildiği bu gümüş takımlar, bu muazzam tabaklar şimdi bir tenekeden kadar ucuzlu olmuş bunların üstünde onun bir eski dın kadar güzel eski elbisesi duruyor, mağrur olduğu için güzel olan kafası yükseliyordu. Sivas Valisi Hacı Hulusi Paşa'nın boynu sakalı cuha parçası gibi göğsüne yapışmış, Amedi hulefasının-

dan Ratıp'in dik bıyıkları şimdi burnunun iki tarafından sarkıyordu. Sokollu Vasfi kılçıklığı, küçülmüş, bu yemek masasının yanlışlıkla oturan bir uşak gibi çatalının, lokmasının arkasında yüzünü gizlemek istiyordu.

Herkes yemeğini lokmasında unutmuş, Moiz'i dinliyordu.

Moiz bazen işaret kadar küçük kelimelerle anlatıyor, bazı coşuyor, konağı küçülten bir sesle söylüyordu.

Hidayet de mutlaka bir şey söylemeliydi; çok susmuştu, biraz daha susarsa ahmak olacaktı. İşte misafirler Hidayet'in yüzüne bakıyorlardı. O, hâlâ bir şey söylemeyecek miydi? Burhan'ın sokakta Müstantik Behçet'e anlattığı şeyleri yakın Hidayet çoktan söylemiş, haremiyle; fakat onun açıklanmış başka fikirleri daha vardı: Mısır'da Arabi yakası çıkacak, yarım asır sürecekti. Sonra Büyük Napolyon Varna'da gelip gelecek, küçük Napolyon Sedan'da resil olacaktı. Sonra Sultan Hamid, Namık Kemal'e: «Beni mi seversin kardeşim Sultan Murad'ı mı?» diye soracak. Namık Kemal: «Sultan Selim'i severim,» diyecekti. Sonra Rodülüm intiharında Abdülhalimsagir'e ansızın çıkışacaktı: «Vatanımı erkekler gibi kurtaramadın, şimdi kadınlar gibi ağla!» Sonra Jan Jak Russo'nun mezarında Bonapart haykıracaktı: «Bir bu adam, bir de ben doğmamışlık, insanlar rahat edemedi.» Sonra Ahmet Veliç Paşa'yı Fuat Paşa terkit edecekti: «Çeki işi bir yüklüğünde parlantadır. Ne yüzlük yapabilirsiniz, ne küpe...»

Bunları anlatmasa bile Berlin kongresi murahhaslarına Hidayet mutlaka kızacaktı. «Kongreye neden Saffet Paşa gitmedi de Kuva Tedrisi Paşa gitti?»

Fakat bu akşam bu yemek toplantısında bir aksilik vardı: Bunları anlatmak için hiç vesile olmuyordu.

Bir orduluk söz Masonluğun dükkânda Moiz, fikirciliğin güzelliği içinde gövdesini çıplaklaştıran bir heykel başıyla kımıldadı; oda'nın olacakerasızlığını profilinin keskin çizgisiyle yardı:

— Masonluk... dedi; durdu. Sahne işlerinden anlayan bir sanatkâr kurnazlığıyla birçok anları Misafirler dinleyecekle

malûmatın ağırlığından korkarak bekliyorlardı. Moiz, Hidayet'e döndü:

— Masonluğu dünyaya İngilizler sokmuştur. Paris'te ilk Mason locası bir İngiliz lokantasının evinde açılmıştır; ikinci loca da yine bir İngiliz kuyumcusunun odasında... Malûmu devletimizdir ki, Hollanda'da Masonluğu Lord Chesterfield kurmuştur.

«Malûmu devletinizdir» Hidayet bir hükümdarın profiliyle dinledi; sonra burnundan mırıldandı:

— Evet, malûm! Bu İngiliz lordu «Oğluma Mektuplarım» isimindeki kitabın sahibidir! Montesquieu'nün de dostudur! dedi.

Hidayet bu güzel tesadüfe seviniyordu. Bu İngiliz lordunu ona daha dün, Süleyman, Lorenzo'dan okumuştu.

Moiz:

— Dünyada iki büyük kuvvet vardır: İngilizler! Masonlar! dedi.

Bitaraf söz söyleyen adama bir dilsiz susan adamın duyduğu hisle Mustantik Behçet Moiz'e dik dik baktı:

— Unuttunuz efendim, dedi. Üçüncü bir kuvvet daha var, hem de en korkunç...

Bu üçüncü kuvvetin Yahudiler olduğunu anlatmak istiyordu. Moiz anlamamazlıktan geldi; Hidayet'e döndü:

— Malûmu devletin odur ki, dedi, tarihte en büyük adamlar Masondur. Meselâ: Büyük Fredrik; ki Napolyon'la; Papaz Sieyes; Washington... Hepsi Mason!

Hidayet:

— Müslümanlarda da büyük adamlar arasında Mason'lar vardır efendim, dedi.

Ve bunlardan birinin kendisi olduğunu Habibullah'ın anlamasını isteyerek ona manalı manalı baktı. Fakat Habibullah işin farkında değildi:

— Evet, Mısır'da «Şeyh Mehmet Abduh Masondur, dedi; İskenderiye'deki ehramlar locasını o açtı... Sonra Sultan Murad... Namık Kemal... Onlar da Mason!

Hidayet'in canı sıkılıyordu. Kendinin Mason olduğunu Habibullah niçin anlamamıştı. Fakat Habibullah'ın bu dalgınlığı çok yerindeydi, çünkü Hidayet zaten Mason değildi; bu ima yalandı.

Sultan Murad'ın, Namık Kemal'in Mason olduklarını öğrenmemek için Tapu Müdürü Semih Efendi —lâkırdıyı, insan gözleriyle dinlermiş gibi— başını tabağa eğmiş, hiç bir yere bakmıyor, bu sözler başının üstünden geçsin, gitsin diye bekliyordu.

Meiz hep anlatıyor, Hidayet de hep susuyordu ve sustukça ufalıyor, kısa kısa öksürüyor, öksürüklerine birer fikir, birer cümle çalışını veriyordu.

Yemekler kalkarken Sefaret Müsteşarı Naili Ateşenaval Nagil'in kulağına «Bu akşam da acılı musaret yemeği yedikle» diye fısıldamayı unutmadı.

Dalkavuk Süleyman uşaklara emir verdi: Kahveler Şark odasında içilecekti.

Bu Şark odasına girince Meiz'in gözleri aralıyordu. Yüzü yıkılmış gibi parça parça gölgeydi. Renk renk eşya gözbebeklerinde yandı, söndü. Bu güzel oda, bu bağdaşmaz ölüm saadet, bir hiçran* gibi içinde kanadı. «Bütün ömründe onun böyle bir odası olmayacaktı.» İşkence olan bu güzellikten bemen kaçmak istedi. Ve yelkesiz adam pantalonunun cebinden lakfon saatini çekti. «Vay! Matbuaya geç kaldık.» Provalara bakacaktı.

Meiz'in çabuk gidereğine Hidayet sevindi. Ağzı bir kütüphane gibi çıtırık kitap kokan odamdan, Hidayet iki santim iki senelik hükmüydü. Farkeye geçirilmiş elektrik zilini, iskarpinin ucuyla bastı, uşağa emir verdi: Meiz efendiyi matbuaya bırakmak için konağın arabası çabuk hazırlanacaktı.

Kimsenin yüzüne bakmadığı Sakallı Vasfi bu Şark odasında şimdi birdenbire adam oldu. Hidayet, onun yanına gel-

* Hiçran: Unutulmaz acı ayrılık

miş, ona vitrinoeki el yazılarını, Habibullah'ın duyacağı yüksek sesle anlatıyordu.

Vasfi birdenbire kazandığı bu ehemmiyetten küçüldü. Mümkün olsa kaçacaktı. Hidayet ora, boş yer: «Bu, Hafız Osman hattı! Bu, Topkapı Rasim'in Kur'anıdır» diye anlatıyordu. Koynunda yaldızlarla yere inmiş yahiylere benzeyen altın kenarlı sayfaları Sakallı Vasfı görüntüyordu. Zaten o, bu sırada, Adnan'ı gördüğü dakikadanberi düşünceliydi. Çünkü biliyordu, kendisini hukuk mektebindenberi sevmeyen Adnan, Hidayet'le yalnız kalır kalmaz, onun aleyhinde bulunacaktı. Ve ikinci gelişinde yüz bulamayacağını bilen Sakallı Vasfi, Hidayet'in bu iltifatları önünde hazin ve budala oluyordu. Kıymetli bir şey çalarken yakalanmış adam gibi.

Eminöü, bu iltifatlar ondan yarın geri istenilecekti. Yani Adnan'la Hidayet başbaşa kaldıktan sonra!

Ve Adnan bu gece haberi olmadan bütün ömrünce sürecek bir düşman kazanıyordu: Sakallı Vasfi!

Dalkavuk Süleyman koşlu. Hidayet'e, «Siz verilmeyiniz efendimiz!» dedi, ve odanın öteki antikalarını Habibullah'ın işitebileceği sesle Sakallı Vasfi'ye anlatmağa başladı. Evinde varın yiyerek ekmeği olmayan mazul adliye memuru geçmişi hülbül hâselerin helezonlu oluşuna çok makul sebeblerini dinliyordu. Süleyman birdenbire hayret etti: «Nasıl? Vasfi Hayetendi bu Şark odasının bir köşesine gazavat gibi konulan şu yaldızlı cumbayı duymamış mıydı? Fakat bu İstanbul'da çok meşhurdu! Üstünde A A markası vardı! Bunu Sultan Aziz'e Üçüncü Napolyon hediye göndermişti!»

Habibullah Efendi, demindenberi Endülüs medeniyetini anlatmaya hazırlanıyor, Endülüs'e Araplara sokan kadının adını arıyor bulamıyor, kendine kızıyordu. Zihni bu cumbaya takıldı, sınırlendi; cumbadan Şark odasına, oradan bütün konağa öfkelendi, yatar Habibullah Efendi, insanların bir evi olmasına kızardı: O, Topbaşı'ndaki odadan kalkar, yumruğunun çantasıyla Londra'da Abdülhak Hamid'e misafir giderdi.

Nihayet Şark odasından çıktılar, salona geçeceklerdi. Fakat Hidayet birdenbire durdu; sofanın bir tarafına haykırdı:

— Vay efendim! Sizi gören ne olur?

Salonda duran adam Doktor Haldun'du.

«Haldun geldi» demek Habibullah Kadılığa medeniyetin, Hulûsi Paşa Sivas valiliğini anlatamayacaklar demekti. İkisi de sararmışlar. Zaten, salonda, uşaklar Hacı Hulûsi Paşa'nın ağzını Hint işi bir nargilenin kehribarıyle kapatıp Hidayet bahtiyar oldu; Paşa'nın ağzından köpüğün bir antikası sarkıyordu.

Doktor Haldun'u görünce, Süleyman Adnan'a sokuldu. Bir şey fısıldadı: «Erkânıharp Müşiri Kerim Paşa'nın kızına bir tarih hocası bulduklarını Hidayet, Adnan'a söylediği zaman bu tarih hocası Haldun'muş! Ve bulan da Hidayet'miş! Fakat Haldun tarih okutacağı yerde, kısa ilmühaberaa'dan* bahis ediyormuş; nasıl ki hastaya çağırdıkları zaman da tarih anlatırmış.»

Adnan, Hidayet'in bu alâkalığına hasıldı.

Doktor Haldun, şimdi bu salonda da Hidayet'e tarih anlatıyordu. Fransızca muallimi Kadri, bu gevezeliğin ne kadar sürüneceğini anlamak için saatine baktı; köpüğün antikalarını terkit eden Kadri'ye, Hidayet zaten geçen gelişinde içerlemiş, istiskale* etmişti.

— Galiba mutad üçleri* erken yatmak olmalı; müşerref oldum! dedi; ve teşyi* için ayağa kalktı. Halbuki odada on, on bir kişi vardı; bu, Kadri için en, on bir tane alay mevzuu idi, sabaha kadar bunlarla eğlenecek, herkesin budalalığına gülecekti. Hidayet teşyi için ayakta sabırsızlanıyordu. Kadri haksızlığını kabul etmeye mecbur oldu.

— Erken yatmak mutadım değil. Fakat ölümde muhim bir tercüme var. Gibbon'un tarihi. Geceleri beş, altı sayfa

* Devlet işleri. Nezaketler dilimi.
* İstiskal: Küçümsediğini ağır bir şekilde belirtme.
* Mutadı üzere: Alışkanlığımla.
* Teşyi etmek: Uğurlamak.

çalışmaya mecburum' dedi. Kovulduğunu büyük bir tarihçinin adıyla örtmek istedi ve Gibbon için ayakta uzun bir nutuk söyleyerek gördüğü istiskali unutturmaya çalışıp çıktı, gitti.

Adnan, bu konağa kendi getirdiği adamın kovulmasına sararmış, Hidayet'e dik dik bakıyordu. Haldun kendisini dinlemek fırsatına kıymet vermeyip giden adama içinden kızdı: Kadri'nin kovulduğunu o derece anlamamıştı, sinirlendi. Bir eliyle enfiye çekiyor, öteki eliyle de fıkırdının uzunu tutuyordu.

Müstantik Behçet, Galatasaray'ı bitirmeden çıkan ve sonra Avrupa'ya kaçan eski Cön Türk Süleyman'ı görünce, Burhan'ın yukarıda anlattığı Süleyman'ın kim olduğunu anlamış ve sevinmişti. Demindenberi bir köşede konuşuyorlardı. Behçet emrinde tek kadırdan güler yüz görmemiş, Süleyman da Paris'ten İstanbul'a sürülmüş. Ahmet Rıza onu Cön Türklükten atmış. İkisi de acı, ekşi birer adamdı. Evvelâ konağın dışarısındakileri çekiştirmişler, şimdi sıra salondakilere gelmişti.

Süleyman, şimdi Ahmedi hakkından Ralip'i anlatıyordu:

— Sultan Hamid'e damat olacaktı; fakat Irenguli var diye devre dışı edildi. Bu durum üzerine Ralip damat olamadı, siyasî mağdur oldu. Hidayet de ona bu salonda bir Krinolin koltuk verdi. Hidayet de şimdi bu Ralip'e çok minnettar. Çünkü bu vesile ile damat arabalarını Hıristiyanların cenaze arabalarına benzetti ve konağın eskiliyatı bir lâşbir kazandı.

Müstantik Behçet, Ralip'in damat olamadığını anlayınca sevincinden Süleyman'ın boynuna sarılacak gibiydi. Bağdat'ın mahrum kaldığı saadet onun oldu.

Süleyman şimdi Sabiha Arif'i Behçet'e fısıldıyor. «Dış kapıda bekliyor; bak, oturuşa bakın» diyor, küçük kahkahasını burnunda avucuyla tıpacık kalıyordu. Müstantik Behçet bakıp Sabiha'nın sarığı ve kaftanı tavsan nazır, iki eli kucağında ve parmağındaki kasır halkası göbeğinde bakıkalır bir şey bekliyordu. Sabiha konuşursa Hidayet'le belki

ahbap seviyesine çıkıverir, para bekleyen bir adam olduğu belki unutulur diye hiç lâkırdıya karışmıyordu.

Dalkavuk Süleyman, iki aydanberi kenağa devam eden Avukat Tevfik Hoca'yı mutlaka anlatmak istiyordu. Bu Avukat Tevfik Hoca zalim Hukuk'tan çıkalı dört ay olduğu halde zengin olmaya başlamıştı. Müstantik Behçet ile, bu servetli bütün fazileriyle dikkleyecekti; bütün bir kin ve hınç edebiyatıyla anlatmaya başladı.

— Hiç tanımaz olur muyum? Her ölenin mirasçısı odur, her doğanın da velisi o. Yıkılan evin enkazı, yapılan evin temeli onundur; şahit kiralar; dava satar, borç yaratır; ölüye mülk sattırır; kıza çocuk doğurtur... Geçenlerde evlenmiş. Bir Sivas valisi varmış; Hacı Hulûsi Paşa mı ne... Onun zabıtlarından bir kadın almış.

Süleyman:

— Sivas Valisi Hacı Hulûsi Paşa işte karşıda nargile çiyor.

Behçet:

— İnanmayacaksın; dünündenberi suratına bakıyordum da bu adam «bir karışık ismihail»e diyordum. Aleyhinde ne duyduysa berilin suratında duruyor!

Süleyman:

— Ama eminim, bilmediğin taraflarını çok çok...

Behçet:

— Sivas'ta valî iken bir Sofokli'si varmış, onu söyleyeceksin galiba...

Süleyman:

— Canım onu dünya biliyor... Asıl söylenecek tarafı var. Soğuktan ödü koparak yatı misafirliğine gittiği zaman çuha cübbesini arkasında uşağı taşır. Fanilâsı eskidiği vakit, yenisini eskisiyle tartıtır; yeni fanila terazide eskisine müsaviyse alır. Kimi yakalarsa yakasından tutar, Sivas'taki sekiz aylık valiliğini anlatır.

* İsmihal: Kendisinden bir iş çıkan bilgenin mistik ismi.

Behçet:

— Bu gece ağzını açmıyor ama?

Süleyman:

— Ondan da var da onun için: Doktor Haldun!

İkisi de gülüştüler. Doktor Haldun hakikaten bu saatlerden beri Osmanlı tarihini anlatıyordu. Dinlememekle onun intikamını almak isteyen Habibullah Efendi, eline bir gazete almış, okur gibi yapıyor, fakat gazetenin üstünden Doktor Haldun'a hınçla bakıyordu.

Süleyman'la Behçet gülüşünce hâlâ Erdülüs'e Araapları sokan kadının izahını bulamayan Habibullah, yüzündeki istirapla eğleniyorlar sandı, bozuldu; Süleyman'la Behçet'e ters ters baktı.

Mustantlik Behçet, Adnan'ı gösterdi:

— Kuzum Süleyman, bu herif sahiden budala mı? Bak kendi kendine bir şeyler okuyor, dedi. Süleyman çenesini göğsüne âlimane dayayarak:

— Budalanın sahtesi olur mu? İnsan istediği vakit akıllı, istediği zaman budala olmak için çok zeki olmalı... Beş dakika konuş, ne olduğunu anlarsın, dedi.

Adnan, bu salonda bir dava gibi duran yüzüyle hakikaten aptal görünüyor, bu adamların hiç birini beğenmeyen gözleri onu soğuk yapıyordu.

O, zaten bu salondaki adamlardan **müzdeniçti**; hepsini içyüzleriyle görüyor ve onları anladığını da hepsine belli ediyordu. Gözlerindeki bu zekâ soğuktu. Bu adamlar Adnan'ın edebiyattaki mevkiine alâka göstersinler, Adnan onları sevimli bulsun diye bu konakta yalnız Hidayet oturuyordu. «Ona onunu dinlediğim zaman değişiyorum Adnan'la. Ve Adnan da Hidayet'in bu lâflarını dinlediği vakit yeni kuvvetle yaşamaya başlıyor, kendini cehennem kadar kuvvetli buluyor. Hidayet'i hakikaten seviyor, bir ucuz kadını tüksinmeden öpmek için kahramanlığa muhtaç olan adam gibi Hidayet'in içyüzünü görmemek için her şeye gözlerini kapıyordu. Ve onunla bu konakta Hidayet'ten başka kimse meşgul değildi. Ataşemaval Naşit

için Adnan yalnız kravatı yeni olan gülünç adamdır ve bu salondaki kalabalığın bihaberliği Adnan'da bir tenhalığın acı hüznünü uyandırıyordu. Bir yaratılan da Adnan, herkesin ihtilâk ettiği fikirleri kabul ederse, başkasının elbisesini giymiş bir uşak gibi olacağını sanıyor, bu adamları eksi cevaplarla biriyordu.

Hepsi Adnan'a düşmandılar. Fakat en eskili düşman Süleyman'dı. Çünkü Süleyman'ın dalkavuk olduğu Adnan'ın bir inkılâbı önünde daha çok belli oluyordu.

Avukat Tevfik Hoca koltukta adamakıllı uyumuştu, gür sesleriyle horluyor, burnunda köpükler kopuyordu. Doktor Haldun uyuyacak devrede kendisini dinlemeyen adama kızdı; hidayet'e döndü:

— Hoca değil mi? Hepsi uyuyor. Şimdi konağa gelirken Dağıstanlı Hoca'ya rastladım; beni yakaladı; saatlerce anlattı. Buhari'yi yakmışlarmış, din bitiyormuş! Aman bu heriflar!..

Hidayet, Adnan'a mânalı mânalı bakıp: «Bu gece bu iftara gelmeyen Dağıstanlı Hoca ve Şair Raif beni hatırladılar mı?»

Fransızca muallimi Kadri'nin konulduğunu sanat eden Adnan'ın gözleri, yakalanan yalanının önünde çaşkaldı. Dominik oflıesinden vazgeçti. Hidayet'le uzaktan ve gözleriyle sulıoldular.

Doktor Haldun, Tevfik Hoca'ya bayılıyordu:

— Molla! On dört asır uyudun, artık yeter; uyan! uyan!

Tevfik Hoca gözlerini mazlı mazlı açtı. Uykuyu Haldun'un lâfından daha ehemmiyetli bulmak gene doldu.

Haldun Dağıstanlı Hoca'ya kızmış, uyuyan Tevfik Hoca'yı azarlıyordu:

— Padişah Buhari'yi yakmışsa ne çıkar? Yakar a!.. Her yer zaten yangın yeri! Ben okuma hamamları değil, fırınları da din kitaplarıyla ısıtırdım. Harıf memleketi yakıyor, bir şey demiyorsun. Şarkî Rumeli'yi veriyor, Mısır'ı veriyor, Bosna'yı, Hersek'i veriyor. On padişahın aldığını bir padişah verdi; aldırmıyor, uyuyorsun. Hoca! Hoca! Fennin çelik dişi, dinin

çürük kafesini delik deşik etti, Sinan kalfanın kubbesi altında Allah'ı arayan bir sen kaldın, bir de kör Hafız' Asır, tek can, tek mabet asrı' Benim Allahım ne senin Allahındır, ne mahalle imamı ninki! Benim kubbemin kandillerini kozmoğrafya* yakar, seninkini evkat kayyumu!*

Habibullah lafa girerdi; dişleri, gözleri parladı; elinde gazetesiyle ayağa kalktı: «Kozmoğrafya'nın yaktığı kandil kim, sen kim! Orunla senin arasında ne münasebet var? Hekimin yanında şairsin; şairin yanında hekimsin; şair ve hekimin yanında filozofsun; hem şair, hem hekim, hem filozofun yanında neyim? Hiçbir diyecekti; diyemedi. Kolunun ucundaki gazeteyle ayakta kaldı; çünkü Hidayet söze karıştı, burnundan inen sesle

— Efendim, dedi; durdu.

Bütün başlar ona döndü; herkes ehemmiyetli bir sual bekledi. Hidayet Rönesans kelimesinin ucundan, başını, dedesinin «Tahavvi»sine dayadı, karşısına uzun uzun baktı, anlatmaya başladı:

— Din neymiş? Hele bizim din? Müslümanlıkla ne yapılabilir? Banka açamazsın, çünkü faiz haram! Halbuki banka faiz demektir efendim.

Habibullah lâkırdının aşağısını bekliyordu; çünkü lâfa iki sayfa sürecek bir sesle başlamıştı.

Halbuki onun fikirleri azıma iki satırda biterdi.

Habibullah gazeteyi salladı:

— A, Hidayet boyefendi; «Haremenhavadaki «riba», usure demektir; faiz *inferet*'dir, yasak olan usure'dür .. diyecekti; diyemedi. Doktor Haldun lâkırdıyı ondan evvel yakalamış, boyuna anlatıyordu...

O, eski vücutlara çöken büyük hastalıklar gibi lâkırdıyı durdurmayan yerlerinden yakalar, adeta mevzuuna arız olur. Bu akşam, Habibullah'a inat, lâfı o kadar uzatıyordu ki, he-

* Kozmoğrafya: Evren bilimi.
* Evkat kayyumu: Camii bekçisi.

nağında ilim ilâkaresi duyuyor diye sevinen Hidayet bile bu bir türlü bitmeyen saadetlerden usandı; sinirli sinirli esniyor, büyük İngiliz mendilini ağzına kapıyordu.

Eski Cön Türk Süleyman, Müstantık Behçet'le Naili anlatıyordu:

— Sen'ki o zaman daha sefaret başkâtibi, *şeref gecesi* bakmış (burnunu kulağına söyledi) giyinmiş, yatak odasından kaçacak. Kayınbaba göğsüne dayanmış, «Aman damat bey, ola sanısı»*. Damat razı değil. Kayınbaba: «E, ev ânım. Buna diyeceğin yok ya. Bâlâlo deyince seninki memnun.»

Behçet, bir hayalet nasıl öğrendiği için bahtiyardı, bütün omuzlarıyla gülüyordu. Süleyman, Müstantık Behçet'in kulağına fısıldadı:

— Karı benim defterde ce muksayyet!*

Sefaret Müsteşarı Naili ve Atageneval Nagit de kulak kulağa Cön Türk Süleyman'ı konuşuyorlardı:

— Bilmezsin Nagit, Avrupa'da bu Süleyman herifden neler çektim. Borcuna borç para ister; mektupla ister, pusulayla ister, telgrafla ister, garsonla ister; hattâ...

— Artık başka vasıla kalmadı.

— Nasıl kalmadı? Parmakları! Gün oldu, herif lokantada karşıdan garsonla benden on frank istedi. Nihayet Allah razı olsun Ahmet Rıza'dan. Maskarayı Paris'ten kovdu. Çürük Süleyman Marsilya'da düşük bir kadınla evlenmişti. Karısının umumhanede biriktirdiğini kocası kumarhanede yiyordu. Şimdi eski Cön Türk diye Hidayet de tutmuş, ona sofrasında Türkçe bir kelime vermiş.

Bu aralık Sefaret Müsteşarı Naili ile Cön Türk Süleyman göz göze geldiler, uzaktan birbirlerine dudaklarının en ince çizgileriyle güldüler.

* Bir gemiyi Osmanlı devleti yükümlerine mahkûm edebilmek için bir gece evvel sahibi, sonra kaptanı, nihayet yolcularından bir kısmını rüşvetle (Türkçe Bâlâ) alması.
* Mukayyet: Yazılı.

Doktor Haldun dinden fenne, fenden felsefeye seke seke atlayarak durmuş; şimdi ard ayağı felsefede, ön ayağı tarihle anlatıyordu.

Tapu Müdürü Senih Efendi, lâfa karışarak bu salonca lüzumsuz bir adam olmadığını, komşusu Sakallı Vasfi'ye göstereceklti. Ancak Doktor Haldun'un ağzındaki fen lâkırdısı fabrika çarkı gibi tapu müdürüne karmakarışık görünüyor, felsefe lâfları da reçete gibi anlamıyordu. Fakat söz tarihe dökülünce Tapu Müdürü Senih Efendi başını kaldırdı. O, tarih ve masal tarafını epeyce bilirdi.

Herkesin her gece başka yüzle oturduğu bu salonda Senih Efendi, Adnan için «Kendi ortazında kendi başını bağlayan adam»dı; onun lâfa karışacağını görünce Adnan dinlemeye hazırlandı. Senih Efendi de söz söyleyeceği için keyiflenmişti; bu neşeyle ağzına bir cigara taktı; bir tane de Sakallı Vasfi'ye verdi. Konağın ihtişamından ürkerek koltuğa arkasını dayamadan oturan adamdı.

Salonun tutuşmuş canavarlara benzeyen yaldızlı koltukları arasında Sakallı Vasfi, mahallesinin, evinin selâletini yüzünde taşıyarak otururken, cigarasının dumanındaki hürriyetten utanıyor, diliyle dumanı yakalıyordu.

Senih Efendi gözlerini süzerek Doktor Haldun'a:

— Sözünüzü balla kesmiş olmalıyım; malûmu ihsanınız, İstanbul fethinde yeniçeriler Ayasofya'ya girdikleri gün Sultan Fatih Hazretleri... dedi.

Doktor Haldun çileden çıktı; tapu müdürüyle Fatih'i mi konuşacaktı? «Bu anlatacağımız şey masaldır» dedi. Sakallı Vasfi bu tekdirle karşısında Senih Efendi'den evvel bozuldu; bitmeyen cigarasını hemen eski Viyana fabrikasının çiçeklik'e yerinde söndürdü. O, zaten bilmiyordu. Burada cigara içmek ve lâkırdıya karışmak onların hakkı değildi.

Doktor Haldun, Hidayet'e döndü:

— Hani bir hikâye var, dedi; Fatih İstanbul'a girdiği gün Hıristiyan papazları Ayasofya kilisesine kapanmışlarmış. Allah'a yalvarmışlarmış; Türkler Ayasofya'ya girince, duvar yarılmış,

papazlar da ellerinde altın kadehlerle bu yarıktan çıkıp kaybolmuşlarmış. Bütün Rumlar 450 senedir beklerlermiş. Bir Ortodoks hükümdar gelecekmiş; Ayasofya'ya girecekmiş; duvar tekrar açılacakmış; bu papazlar da aynı yarıktan Ayasofya'ya girip, fetihte yarım kalan âyinlerini tamamlayacaklarmış, yani mış, mış, mış...

Şenih Efendi'ye döndü:

— Bunları anlatacaksınız değil mi efendi?

Şenih Efendi mahzundu, sesini çıkarmadı; başıyla tasdik etti.

Doktor Haldun, Şenih Efendi'ye, «Bunlar martaval efendim,» dedikten sonra, «Efendileri dinleyiniz!» diye göğsünün her tarafıyla haykırdı:

— Şimdi zihnen tarihin heyecanından hâlâ titreyen yaprağın önündeyiz. Tarihin bu sayfasına gözlerim kamaşır, bakamam; efendiler, bundan 450 sene evvel, bir gün, Ayasofya kilisesinin gümüş kakmalı, tunç kanatlı kapılarının önünde sivrikavuklu, kırmızı bıyıklı bir oğlan atından yere atladı; yerden toprak aldı, başına serpti. Bu çocuk Konstantiniye fethine hamdeden* ikinci Mehmet'tir; bu kavuk, tarihin iki devrini bağlayan bir düğümdür, efendiler.

Doktor Haldun, kolunu uzatmış, salonu ikiye bölmüştü. Gözleri kapalı, durdu, durdu. Sonra başını sallayarak, titrek sesle haykırdı:

— Bizans İmparatoru Konstantin yara anmış, ölmüştü. Cesedi bir serseri gibi kaybolmuştu. Bizans İmparatorunu papuçlarından tanıdılar, efendiler.

Ve gözlerini birdenbire açtı, sesini daha yükseltti:

— Efendiler, dedi. Bu ölünün papuçları, başında Roma İmparatorluğu taşıyan hükümdarın papuçlarıydı.

Süleyman, Müstantik Behçet'in kulağına fısıldadı:

* Hamdetmek: Tanrı ile teşekkür etmek

— Bu pabuçları aynı kelimelerle, aynı heyecanlarla aynı adamdan, aynı odada yirmi defa dinlemek... E yani asılmış bu bir çile...

Eski Sivas Valisi Hacı Hulusi Paşa, Ayasofya önünde Fatih'in alnı beş bulunca hayalen değüne atlamış Sivas'ta cuma namazındaki vali selâmlığına ağır ağır gidiyor, iki kaçalı halkın arasından geçerken, sağ eli havada selâm vaziyetinde kalıyor, iniyor, hayal içinde hareketleri serin serin uyuşuyordu.

Halbuki bu salonda hayalin şimdi hiç bir yeri yoktu. Salona ilk defa tek bir hakikat girmişti: Şerbet!

Ve şerbetler içiliyordu.

Süleyman «Usta» yapar* gibi, bardağı yukarı kaldırdı; salonun ortasına haykırdı:

— Ne elmastır ki! Ne elmastır ki!

Ve şerbeti burda,* ufak yudumlarla adeta virgülleyerek, noktalayarak, küçük dudak parçalarıyla içmeye başladı.

Hidayet, bardakları kibirli bir hüsnüyle anlatıyordu:

— Dedem kazasker efendi merhum, bu takımı Prenses Zeynep Hanım'ın terekesinden almıştı; merhumeye de İngiltere Kraliçesi Viktorya Hazretleri hediye buyurmuşlardı. «Cristal de Roche»turlar; hem de...

Filozof Haldun, Hidayet'in sözünü kesti; ve Ayasofya kilisesinin **lahan mermerlerini «gâvur malıdır» diye kıran yeniçeriye Fatih'in attığı dayağı** —kollarının geniş kavisleriyle— kendi elinden çıkmış bir şahsiyet gibi anlattı. «Gelelim kayın Şeyh Efendi'nin papaz hikâyesine,» dedi ve devam etti: «Şimdi İkinci Mehmet Ayasofya'da Vezirleri arkada, önde, asırların kemiklerine sürünerek mermer sütunlar arasından ağır ağır ilerliyorlar. Birdenbire duvarda bir kapı açıldı; içinden papazlar indi: Fatih'in ayaklarına kapandılar. Anlaşılan Fatih İstanbul'a girince bunlar Ayasofya kili-

* Toast (İng.) Şerefe kadeh kaldırmak.
* Burda: Küçük

sesinin yan odalarına aksettiğini anlatmak istediğini masalın sonu.

Cön Türk Süleyman dönüp dolaşıp Nail'in karısına geliyordu. Kadını fasılasız, haplara ayırıyor, hallarını, bacaklarını sahife sahife anlatıyordu. Süleyman, defterde mukayyet deyince, Müstantik Behçet, rezaletin kahramanıyla konuştuğuna bütünüyle sevinmiş, lezzetinden sulanan ağzı yere kadar ıslak, tatlı tatlı dinliyordu. Süleyman dişleri kelimelere, cümlelere saplanarak kısık sesinin küçültüğü ağzında karanlık bir delikle, Müstantik Behçet'in kulağına fısıldadı:

— Geçen sene Büyükada'da bana bir yaz yaşattı, hâlâ unutamam.

Müstantik bu ilk sözleri kaşlarına kadar batmıştı; rezaletin yerini duyamadı; mahrem sesle sordu:

— Nerede? Nerede?

Süleyman, biraz hızlı sesle, cevap verdi:

— Büyükada'da.

Doktor Haldun atıldı:

— Evet, Büyükada'daki muharebe! Hay Allah layığını verdin Süleyman; ben de şimdi onu anlatacaktım, dedi ve Fatih in Büyükada'daki muharebesini anlatmaya başladı.

Cön Türk Süleyman, Müstantik Behçet'e şimdi bir sonraki şirket direktörünün lüzumluğunu anlatıyordu. Bu şirket müdürü, Hidayet'in adamıdır diye Süleyman'ı evine sık sık çağırır, Ayşeciye'yi, Koriye cami'ni karısına gezdirmesini Süleyman'dan rica edermiş; kadının kiliseden dönüşe camilere merakı varmış; kocası çok meşgul, beraber gelmezmiş; Süleyman camileri kadınla başbaşa görmeye gidecekmiş.

— İstanbul'da kaç tane kiliseden başka cami varsa say, kadınla kaç defa yattığının sayısını öğrenmiş olursun, dedi Behçet. «Enfes!» diye haykırdı.

Doktor Haldun entrika çekiyordu, bir an için susmuştu. Hidayet Süleyman'a uzaktan seslendi:

— Behçet Beyefendiyle yemek lâfı mı ediyorsunuz?

Süleyman:

— Evet efendimiz, konağın mutfağını konuşuyoruz

Hidayet, bu yalana memnun olmaya vakit bulamadı; sarardı. Odaya Sarıt girmiyordu.

— Neredeydin Petron?

Petron, yani Sarıt, demindenberi Şark nasında idi; divana uzanmış görüşlüğü kadınlara dalmıştı. Nail'in karısını, onunla Ada'da geçirdikleri yaz mevsimini, sonra emekli şirket direktörünün, Hidayet'in adamı diye, kendisini evine sık sık nasıl çağırdığını, karısını kiliseden bozma camileri gezdirmek bahanesiyle kendisine nasıl emniyet ettiğini, kadının garsoniyere gelirken parmağından nikâh halkasını çıkarmayı bir gün olsun nasıl unutmadığını, hülâsa Cân Türk Süleyman'ın kerdi zaferleri diye Müstantik Behçet'e biraz evvel anlattığı yalanları, bunların sahici kahramanı Sarıt birer birer gözünün önünden geçirerek ve sonra bunları Süleyman'a anlattığı zaman Süleyman'ın bunları nasıl kıskandığını, sararıp solduğunu düşünerek, odada uykuya dalmıştı. Rüyada şirket direktörünün karısıyla en son heyecanda iken bu kızgın sarıyemin üstüne Şark odasının tavanında Arem kandili büyük gürültüyle birdenbire düşmüştü. Bu, sabır davulunun ilk tokmağı idi. Sarıt sıçrayarak uyanınca, Arem kandili tavanda duruyor, sabır davulu, karanlıklara kan sıçrar gibi ankaktan geçiyordu. Gülmüş, görünmüş, acı acı düşünmüştü. Bu rüyadan sonra Hidayet de çekilir miydi? İstemeye istemeye kalkmış, şimdi bu salona geliyordu.

Sarıt hâlâ sabır davulunu kızıyordu. Dalgındı.

Hidayet yavaş sesle suâlini tekrarladı:

— Neredeydin, söylesene, Petron?

Hidayet'in konağında Sarıt, Nero'un sarayında zarafet hakemi olan Latin şairinin adıyla çağrılırdı: Petron.

Sarıt, yapma hiddetle Hidayet'in koltuğuna fırladı:

— Petron sana dargın.

— Niçin?

— Ne kadar meâlez adam varsa salonlarına doldurduğundan ötürü.

Ve Sacit, evvelâ Adnan'ın siyah pantalonundan dilini çıkaran sarı pabuçlarıyla, sonra Müstantik Behçet'in kalın saat kordonuyla oğlendi.

Nihayet Sakallı Vasfi'yi gösterdi:

— Bu tebdil gezen softa da nereden çıktı?

Tevfik Hoca için de:

— Bu kadar terbiyesiz hareketlerle irfan yatağında uyumaz, dedi.

Hidayet, kıkır kıkır gülüdü, Sacit'in kolunu gizlice çimdikledi:

— Kâfir oğlan... Bu lâkırdıları nereden de buluyorun? dedi. Ayağa kalktı, hâlâ Falih'i anlatan Doktor Haldun'a:

— Haldun, dedi; ben Falih'i, matihi anlamam; benim mizacıma Sultan Süleyman uygun gelir. Perikles asrında Atinalı, Mark Orel devrinde Romalı, Ondördüncü Louis devrinde Fransız olmak isterdim; Sultan Süleyman zamanında da Osmanlı.

Adnan da ayağa kalktı:

— Ben taş devrinde Türk, tunç devrinde Türk, altın devrinde Türk olmak isterdim. Bütün hilkat devirlerinde Türk, devirsiz hayatlarda Türk, hayatsız devirlerde Türk. Türk doğmak, Türk ölmek! Türk, Türk, Türk!

Habibullah da ayağa kalktı, haykırdı:

— Yaşa!

Sonra sordu:

— Adınız nedir hayfendi?

Adnan hiddetle ayakta duruyor, Hidayet'e bakıyordu; Habibullah'a cevap vermedi. Amedî hulefasından Ratıp, Habibullah'ın kulağına:

— Adnan Beydirler; muharrirdirler, dedi.

Habibullah, Ratıp'a baktı; şaştı; kaç saattir salonda oturur, bu adamı görmemişti.

Amedî hulefasından Ratıp ve Şifre mümeyyizi Sacit, onlar, bir salonda kendilerini unutturarak oturmayı bilen adamlardı.

Habibullah, Ratip'e sert istihza ile sordu:

— Bu ne meclis azizim?

Ratip ondaki öfkeyi hayret ve tahdir sandı; tasdik için:

— Bir âlemdir efendim! dedi.

Habibullah hayretle Ratip'in suratına baktı: *Yoksa bu salonda herkes* deli miydi? Habibullah farkında değildi: Her devirde Türk olmak isteyen Adnan'a «Yaşa!» dediği için feylesof Haldun ona acı acı bakıyordu.

Göz göze geldiler. Haldun:

— Sen zalim medeniyet düşmanı bir adamsın! dedi.

Zaten Habibullah Efendi Amerika'ya kaçmadan evvel Haldun'la İstanbul'da daima kavga ederlerdi. Bu kavgalardan biri yine başladı.

Habibullah:

— Basit medeniyet nedir bilsen yüreğim yanmaz.

Haldun:

— Anlat da bilelim.

Habibullah:

— Evet, anlatayım da öğren!

Haldun:

— Hayır, onu ben sana anlatayım da sen öğren. Medeniyet konfordur molla! Konfor da Londra kolalarıdır, anladın mı?

Artık herkes ayaktaydı; güleşek, bağırarak herkes. Yalnız Sakallı Vasıf yerinden kalkmıyordu. Bu ihtişamlı salonun içyüzü meydana çıkınca artık kendini buraya birdenbire lâyık görmüş, sırtını sandalyesine dayamış, sekiz saatlik yorgunluğunu çıkarıyordu.

Avukat Tevfik Hoca, gürültüden uyandı; göğsünün içinde bir tahtaperde kırıldı: Geğiriyordu.

Filozof Haldun, mısra okudu: «Bakî kalan bu kubbede bir hoş sada imiş.»

Hidayet şimdi sofada migatirlerini tayin ediyordu.

Habibullah salonda yalnız kaldı; biraz kendi kendini dinleyerek, nefes olacaktı. Bu sefer de Hidayet'in bir dükkân

kadar büyük kütüphanesi boş salonda birer dehr büyüyerek Habibullah'ın karşısına dikildi. Bu kütüphane Anadolu'daki Bizans kiliselerinin yaldızlı, oymalı tahtalarından yapılmıştı; siyah, kırmızı sütunlarda sanki Mesih'in hâlâ elleri, ayakları kanıyor, sanki kan gölleri, et parçaları titriyordu. Raflarında operet generalleri gibi yaldızlı kitaplar duruyor, onların önünde de Sevr hıkkâsından* yapılmış Fransa ihtilâlcileri küçük heykelleriyle düşünüyorlar ve Habibullah'a bebeksiz gözlerle bakarak:

— Biz üç beş frangа dayanamadık; kendimizi Hidayet'e sattık; her gece bu salonda bir rezalet dinleyeceğiz ve cezamızdır, çekeceğiz; fakat sen bu işe sekiz saat bedava nasıl katlandın? diyen dudaklarla sırıtıyorlardı.

Bu sırada odaya uşaklar girdiler, antikacı Boğoğlun getirdiği İspanyol köşkünü ve Rönesans koltuğu bir köşeye koydular. Habibullah köşke, koltuğa bakarak öfkesinden bayılacaktı.

Bu salondaki toplantının ertesi günü Sabah matbaasında iki arkadaş yavaş yavaş konuşuyorlardı:

Meliz:

— Biliyor musun ne oldu Adnan? Dün gece ben Hidayet'in konak arabası ile matbaaya gelmedim mi? dedi, sustu.

Adnan:

— Evet... Sonra?

Meliz:

— Ne sonrası? Anlamadın mı?

Adnan:

— Canım, neyi anlayım?

Meliz:

— Ayol, matbaada kıyamet koptu!

Adnan:

— Neden kopmuş? Yine anlamadım.

* Hıkkâ: Bükülü (Ar.) Biçimlikten sonra da mat beyaz kalan porselen

Molz:

— Gazetenin sahibi Mihran, arabayı pencereden görmüş. Hafiflediğime zam yaptı.

Adnan kalkıyordu.

Molz:

— Fakat sonra benim zamdan vazgeçti, bu parayı senin hafiflediğine ilâve etti.

Adnan:

— Neden?

Molz:

— Hidayet'e beni senin tanıdığını söyledim de ondan!

Adnan:

— Ben bu zammı almam.

Molz:

— Hayır... Sonra utandı: İkimizin hafiflediğine zam yapmayı kabul etti. Şimdi sen dün gecedenberi matbaada «Adnan Bey»lendi-sin!

MALİYE NAZIRI

MALİYE NAZIRINI, Maliyeye nazır yapacağı zaman Sultan Hamid onu Saray'da herkese sordu.

Tütekçibaşı:

— Ol diye irade edinir, ölür, dedi.

Kilercibaşı:

— Harcını, borcunu bilir, dedi.

Seccadecibaşı:

— Namazlı, niyazlı adamdır, dedi.

Sultan Hamid de kendi kendine «Namuslu adammış» dedi. Bir de Gazi Osman Paşa, «Namuslu adamdır, çalmaz» demişti. Ancak cumhuri olmadığını Saray'da kimse söylememiş, bunu da Saray'ın dışarısındakiler söylüyorlardı: Bakkal, kasap, kâtip, zâbit, memur, muharrir, herkes.

İşte böyle her sokakta, her binada namuslu olan Maliye Nazırı, Beyoğlan Kemerindeki sessiz, misafirsiz konağında bu altı yedi türlü namusuyla her gece bir köşeye çekilir; nahif* yüzüyle büyük odanın bir tarafında silinir; samur kürkünün ucundan pembe fesi eğilerek halen kitaplar okurdu ve Arapça bildiği için, kime sorulsa, o, beş vakit namazında adamdı. Araba penceresinden başını görenler, Arapça beyitler mırıldandığına bakarak, hatır indirdiğini anlarlardı. Ancak Ramazanlarda arabada bir kitap açar okurdu: Delâilülhayrat.

Onun beş tane Delâilülhayrat'ı vardı: Kazasker İzzet, Hafız Osman, Yedikuleli Abdullah Efendi, Eğrikapılı Rasim hattıyla... Bir de Şeyhin el yazısıyla...

Eşhalta merdiven başında bekler, bunlardan bir tanesini öpüp başına koyarak Maliye Nazırına verir. Paşa da verilen cildi alır, öpüp başına götürür. Şemse* kabını okşayarak merdivenlerden iner, arabasına girerdi.

Şeyhin yazısıyla olanı aldığı zaman o günü uğurlu sayardı. Çok sevdiği bir tane kızı bir ramazan ayı, Şeyhin Delâilülhayrat'ını okuduğu günün akşamı doğmuştu.

Misafirsiz konağına yalnız Dağıstanlı Hoca gelirdi: o gece Maliye Nazırı yarım saat geç yatardı.

Konaktaki vak'asızlık, misafirsizlik, gece ancak üç, dört tanesi sararan pencerelerden, gündüz iki üç defa açılan ahşak kapısından belli olurdu. Kapı esneyerek açılır, konadının uşak gerinen hellerle çekerdi.

Bu konakta halıların, hasırların üstünde sanki herkes çıplak ayaklarla yürür, sanki ülkeniyi birbirlerinin kulağına söylerlerdi. Eski İspanya saraylarına benzeyen bu sessiz binada Hacı Kâhya gürültü eden tek insandı. Uyku bile, konakta, azalacak gürültü ve hareket bulamıyordu.

* Nakıl Çalımda.
* Şemse: Kitap ciltlerine, kapı üstü, pervazlık gibi yazılara işlenen güneşçiğimsindeki süs.

Ve bu konağı eşya bile görünmeyerek değiyordu.

Adnan, aynayı, resmi düzelttiği gün görmüştü. Bu Adnan'ın ilk defa geldiği gündü. O gün, kapıyı ona sessiz bir uşak açtı; O, sessiz bir odada oturdu; sessiz bir kızı dara verdi.

Adnan'ın sesi o gün odada gürültülüydü. Kalaşnikof gülleleri bu konağa sokağı sokuyordu.

Ev halkının belli olmayarak yürüdüğü bu konakta yalnız Hacı Kâhya fazla sesle konuşabiliyordu. Konağın mukaddesatı Hacı Kâhya'nın elinde idi; vezirlik maaşını paşa alır, Hacı Kâhya harcardı. O, haremde Paşa'nın salâhiyetleriyle değil, fakat bütün edalarıyla girer çıkardı.

Adnan'ın okuduğu kızın göğsündeki elması, Hacı Kâhya biraz elmadığı için, paşa sanmıştı.

Halûk Adnan bile onun «gifahl mucibiyle» konakta hocadır. Mektepten temiz çıktığını, Hacı Kâhya öğrendikten sonra Adnan bu konağa girdi. Yalnız Cün Türk diye bir şeyler duyduğunu da Paşa'ya söyledi; bir de gözlerini, oğlundan çok açarak Paşa'nın yüzüne sokuldu, yavaş sesle:

— Bir kere de Sivas Valisi Hacı Hulûsi Paşa'nın yalısından çıkarken görmüşler! dedi.

Paşa kızardı; biraz isbesüm ederek:

— Güzel çocuk! Söylerler Hacı! dedi.

Zaten Paşa, Adnan'ı Hidayet'in tavsiye etmesini, Adnan'ın güzel çocuk olduğunu görünce pek beğenmemişti.

Adnan'ı Hacı Kâhya, kendine belli etmeyerek, seviyordu. Fakat bu sevgi bir taraflı idi. Adnan konağa her geldiğinde bu Hacı Kâhya'nın gözlerini karşısında bularak, onu bu gözler muayene edecek, henüz hazırlanmadığına bu gözler karar verecek, sonra odaya girmesine bu gözler müsaade edecekti.

Adnan, konağa giderken, bu gözlerden daha sokakta sıkıntılanıyordu.

* gifahl mucibiyle: Şöhret sebebiyle

Dikkatini gizlemeye lüzum görmeden hakan her derde Adnan'ı konuğun ovlusunda bekleyen bu güzelin önünden geçtikten sonra ikinci bir ıztırap odada başlayacaktı.

Sessiz bir kız yarım sanat onu, yarım sosyal dram hayatsız bir kızı dinleyecekti. İlk derste henüz ağlamış gibi kırmızı gözlerle, göğsünde kocaman elmasla karşısına çıkan Maniye Nazırının kızını

Aradan iki ay geçmişti

Bir gün Adnan bu kıza —daha ismini bilmiyordu— lemhal bir arzu ile bir Türkçe romanın vak'a şahsını anlattı.

Kızın birdenbire sesi çıktı:

— Adnan Beyefendi, dedi, romandaki bu adam sonra yaşar mı dersiniz?

Adnan sessiz kızı nutka getirdiğine pişman oldu; bu ukalâlığa tutuldu; kimbilir hangi arkadaşının ağzından bu dudaklara kaçara düşen bir ihtar! Adnan, bu ihtarının bîçareliğiyle eğlenmek istedi.

— Müsaade ederseniz yaşar, hanımefendi.

Kız:

— Müsaade etmeyeceğim.

Adnan kızdı — ukalâlığın en güzel cezası istihzadır! — kız'a acı acı eğlendi.

— O halde hangi romanlardaki hangi vak'a şahıslarının yaşamasına izin veriyorsunuz?

Kız:

— Meselâ .. dedi, durdu.

Adnan gülecekti; fakat kız acıdı; gülmedi:

— Meselâ?

Kız cevap verdi:

— Hangisini söyleyim... Meselâ...

İnsan, bu kadar ahmak bir ukalâlığın karşısında terbiyesiz olabilirdi. Adnan da terbiyesiz tahassümle:

* Tatlıcak Abay

— Yoksa beğendiğiniz romandaki ölmeyecek tiplerin ismi «meselâ» mıdır? dedi.

Adnan kızdığı zaman kuvvetli hiçbir şey yapardı. Bu nükte de öyleydi; kendi de beğendi, fakat yine kızamadı. Acı ile eğlenmek ayıptı. Onu da sinirlendi, kendine de.

— Geç kalıyoruz; İktitaf'ı açalım, derse başlayalım, diyecekti.

Kız:

— Hangisini söyleyeyim bilmem ki... dedi; düşündü. Bu kez artık çok oluyordu. Adnan öfkelendi; İktitaf'ı açtı.

Kız:

— Meselâ Homais' dedi.

Adnan bu ezberlenen ismi duymamazlıktan geldi. İktitaf'da okuyacağı yaprağı arıyor, sayfaları buruşturarak çeviriyordu.

Kız devam etti:

— Meselâ Vautrin'.. Meselâ Jack!.. Meselâ...

Adnan başını İktitaf'tan kaldırdı. Karşısındaki başörtülü heykel kımıldıyordu.

Kız:

— Ben, dedi, Homais'yi Madame Bovary'nin kendisine tercih ederim; Vautrin'i de Gorlot Baba'ya... Bilmem yanlış mı düşünüyorum?

Adnan birazcık öksürdü; biraz gözlüğünü düzeltti; biraz masanın kenarını okşadı. Rahatsız bir yüzle Maliye Nazırının kızına sordu:

— Fransızcayı kimden öğrendiniz?

— Hiç kimseden!

Adnan suratına baktı. Alay mı ediyordu? Kız anlattı:

«Babası Rumeli'de bir yerde vali iken Sörler'de* okumuş.»

Adnan bozuk bir sesle yine sordu:

— Mektebi bitirdiniz mi?

* Sözler Fransız edebiyatçılarının

Kız, cevap vermedi. Başka şey söyleyecekti; fakat Adnan'ın bekleyen gözlerini görünce,

— Evet bulurdum efendim, dedi.

Adnan dersin eğlendiği kızın gözlerine bakamıyordu.

Kız:

— Adnan Beyefendi, dedi, artık İktisat'ı bırakmak da bir şey olsa, beşten aşağı onu okusak.

Adnan:

— Kimi meselâ?

Kız:

— Hürriyet'i.

O günlerde Eğbert'i okuyacaklardı.

Adnan, o gün dersten sonra ders için geldiği komşudan kızın adını öğrenecek çıktı: Süheylâ!

BÜHEYRÂ

ADNAN artık Süheylâ ile arkadaş. Artık, İktisat'ı okutmaya değil, onunla konuşmağa geliyor. Artık Hoca Kühya'nın avlusunda bekleyen gözlerini de eskisi gibi hınzır ve zeki bulmuyor.

Süheylâ da derste Adnan'ın annesini merak ediyor. Hastayı sorarken gözleri dolu'yor. Fakat her derste hastanın yine hasta olduğunu duymamak için bir zamandan beri Süheylâ, Adnan'a annesini sormuyor. Bu sualler Süheylâ'nın kendi merhametini göstermek için Adnan'ın acısını artırmak değil miydi? Ve Süheylâ bu sualleri terkediyor. O, Adnan'ı üzmemek için kalpsiz olmaya razı.

Sessiz bir konak! Yirmi oda dolusu bir kimsesizlik!

Bu sessiz konakta, koca bir oda ikisinin heyecanlarıyla üçüncü bir insanın sığamıyacağı kadar küçük bir köşeydi. Temiz bir şey görmek isterse gökyüzüne bakan Adnan; pis İstanbul'dan Şair Raife, ebedî lâhûtlere kaçan Adnan şimdi aradığı gökyüzünü Süheylâ'nın gözlerinde buluyordu. Temiz iki göz! Bir kızın tecrübesiz gözleri!

Adnan, Şair Raifi, Koca Ragıp'ın kabri kadar seviyordu. Abdülhamid'in karanlığından bu şaire, bu kabre kaçardı. Abdülhamid'in karanlığından. Zulmün ayağını her adımda dev gibi hilyüten çamurdan!

Cevi Osman Paşa'dan başlayan, Çerkes Mahmut Paşa'da biten bir memleket: İstanbul. Şair Raif'te başlayan, Hidayet'te biten bir adam: Adnan. Bu Adnan, bu İstanbul'daki Hidayet'in konağında tunçlu kolluklarını, sırmalı kitaplarını, lak güzlüklerini, yemek listelerinin sahte, yalınkat, beyadan ihaneti Avrupasından — kendi de farkında olmayarak — biktıkça Şair Raif'in, Koca Ragıp türbesinin içindeki gizli Şark'a kaçardı. Şimdi bu şaire, bu kabre bir dost daha ilâve etti: Maliye Nazırının kızı Süheylâ'yı.

Süheylâ ki, kıymetini aylarca Adnan'dan gizlemişti. Meçhul bir mezar bile bir fevkalâde şehidini bu derece saklayamazdı. Adnan, Süheylâ'da yürütülüp bitmiş sevdayı seviyordu. Sağlam iki ay, Adnan'dan İktitafı okumaya kalkanacak kadar dayanıklı bir kızı. Herşeye tesadüf diyen Adnan Süheylâ'nın bu halini «Tesadüf!» diyemiyordu. Güzel yüzler, ancak onlar, tesadüftür; bu derin kalp, bu gösterişsiz zekâ tesadüf olmamıştı.

Gittikçe, Adnan, bu edebiyat hocalığından aldığı paradan utanmaya başladı. Mânâ vermeseler bu aylıkları almayacaktı. Hattâ bu onur almamak isteyişi bu paraya bir gün zam yaptırdı. Adnan'ın buna canı sıkıldı; anlıyordu. Bunu Süheylâ yaptırmıştı. Demek Süheylâ için, Adnan muallimdi? Hem de bu zamma muhtaç olduğu kibrinden belli olan bir muallim! Bu kabalıktı. Bu, Adnan'a «Acınacak adamsın!» demekti. Kızdı. Bu ülkeyle Süheylâ'ya düşman kesildi.

İntikam almaya muhtaçtı. Göğsünde elmasla Eşber okuyan kızı gülünç buldu; kendi fikaralığına bu kadar açık yılda acıyan Süheylâ'nın «göğsündeki rezalet»le içinden acı acı eğlendi. «Süheylâ, malûmatlı olabilirdi. Fakat iptidaî kızdı. Elmasını çekmeceden ziyade göğsüne koyan kız!»

Adnan, bu edebiyat hocalığını kabul ettiği gün zaten bu konaktan alacağı parayla muhtaç olan adam demekti; bunu unutuyordu. Ve bunu, biraz da, Süheylâ ile dost olduktan sonra unutuyordu.

Bir gün derste Adnan boynuna somurtuyordu. Hocalığını kaşlarının, burnunun bütün çizgileriyle inkâr ediyor, yalnız Hâmid'in Ecbar'de İskender'e söylediği büyük lâflarla anlatıyor, lâkırdı etmiyordu. O, bugün Süheylâ ile arkadaş değildi. Geçen haftaya kadar iki kısık sesin mini mini kelimeleriyle güzelleşen bu oda bugün yüksek ve tok bir sesle bir mektep kadar soğuktu. Süheylâ, dudakları bembeyaz, Adnan'a bakıyor, onun niçin böyle birdenbire edebiyat hocası olduğunu anlayamıyordu. Nihayet Adnan niçin darıldığını söyledi. Süheylâ yalan söylemeye alışmayanların telâşıyla anasının başına yemin etti: «Hocasının aylığına zam yaptırmak için o, babasına hiç bir şey söylememişti!» Anasını — başına yalan yere yemin ederek kadar — Süheylâ'nın sevmediğini Adnan bilmiyordu. Fakat bu ehemmiyetli yemine, niçin bilmiyerek yine inanmadı.

Süheylâ:

— Bu evde benim ne hükmüm var, sanıyorsunuz? dedi.

Adnan'ın yine inanmadığını görünce evin sırlarını Adnan'a kısık sesle açtı:

— Adnan Bey, annemden neler çektiğimi bilmezsiniz, dedi. Size ikide birde kahve sormak için gelen Menekşe Hanım... Sonra, oda kapısının önünde dolaşan Hacı Kâhya... Bunlar ne yapıyorlar, biliyor musunuz? Benim namusumu bekliyorlar! Izdırabımın yanına nöbetçi koncak kadar ben çürük kafalı, sayısız, duygusuz bir kız mıyım?

Süheylâ'nın gözleri doldu. Adnan da — lâkırdı olsa — ağlıyacaktı. Süheylâ, parmağının ucunda bir damla mendille gözlerinin köşelerini kurulad; sonra birdenbire bir çocuk yüzüyle güldü; göğsünün içinden bir şey çıkardı: Kocaman bir elmas.

Süheylâ:

— Bu maskarayı tanıdınız, değil mi? dedi. Buraya ilk geldiğinizden beri göğsümden ayrılmayan bu taş...

Süheylâ hıncından ağlamak isteyerek gülüyordu.

Adnan, «Hatırlamıyorum,» diyecek oldu. Süheylâ'nın bu nazik yalana canı sıkıldı. O bilmiyor muydu? Bu elması ilk defa geldiği gün Adnan, gözleriyle alay edecek kadar görmüştü!

Süheylâ:

— Annem bu taşı her dakika boynuma geçirecek, ben ikna ederim. Eğer'i okumaya sizin yanınıza mutlaka göğsümde bununla geleceğim. Sınıf derslerde yanınıza girmeden göğsümün içine sokuyordum. Düğünün bir kaç gün Babam, bayram selâmlıklarına giderken nişanlarından utanır da, kimse görmesin diye pardesünün yakasını kaldırır. Bir o adamı düğünün, bir de o adamın karısını... Bu kadının elinden neler çekiyoruz. Bu Çerkez kadını beni de öldürecek, babamı da... Bu evde mi benim sözüm geçecek? Benim hatırım için babam sizin aylığınızı artırırsa, annem kıyametleri koparır.

Bu son sözler yalandı. Süheylâ, uzar eltiği için babası Adnan'ın aylığını artırmıştı. Zaten Adnan da, fazla tahrik görünmek isteyen bu yalana bir türlü inanmadı. Yalnız geçiyordu. Süheylâ annesini ne derecede kadar seviyordu! Onun hatrına yalan yere yemin edecek kadar! Ve bu korkunç yemin Adnan'ı memnun etmek için ediliyordu.

Adnan kendine bu kadar bağlı olan Süheylâ ile yine eski muhabbetle, eski şeyleri konuşmaya başladı. Eğer'deki «İskender» o şahsî âlem örfüne unutulmuştu. Adnan, bütün gururuyla meşrutiyeti ve kızının namusunu hafiyeliklere, uşaklara bekletten çerkez kadınını, hayatına kıyan yemine layık görüyordu.

Maliye Nazırının konağından bugün çıkarken, Adnan, kahramanlığı faziletleri tekrar bulan adam kadar seviniyordu. Hidayet'in konağına artık gitmeyecekti. Maliye Nazırının konağı ne kadar temizdi: Şehirsiz bir toprak gibi temiz!.. Bu konağın değmelerinde bir insan alnı kadar namus vardı.

Sonra Süheylâ, bir erkeğe yetecek kadar malûmatlı idi. Öyle ilkin Adnan'dan bu malûmatını aylarca saklamıştı. Bu hıza karşı takındığı muallim tavrından Adnan utanıyordu. Artık Hidayet'in konağı, Maliye Nazırının konağına nispet fena bayorm'ş bakkalsardı.

Memleketin tarihini ekkayla bayrağını arsızla satabilecek adamlarla dolup boşalan Hidayet'in konağı! Sonra Hidayet'in kendisi! Ağzını açınca kirli parayla çürük malûmatın karmakarışık döküldüğü Hidayet!.. Halbuki Süheylâ'nın gülüşünde, paturdasız irtanı bir çiçeğin boynunu bükmesi kadar güzeldi. Sonra Maliye Nazırının salahından utanıyor gibi sesi çıkmayan konağı! Bu konağın halı eşyada, taşta, tahtada tıkırtısı!

Adnan artık Hidayet'ten öğreniyordu. Bu adamdan onu Şair Rüşt kurtaramamışsa; Süheylâ kurtaracaktı.

KORKUNÇ KOMİTELER

AKSARAY'DAKİ küçük evinde Adnan, odasının pencere perdeleri önüne yatak çarşaflarını asmış, kavanlık görlerde odada dolaşıyor, ikide birde elyle bakıyordu. Çarşafların kenarları perdelerle bir hizada mıydı? Içerde lâmba yandığı sokaktan belli olmamalıydı. Çünkü Mithat Paşa'nın memleketten kovulduğunu İngiliz Salt Paşa'nın hatıralarından, Adnan, bu gece gazete abajurlu lâmbanın altında okuyacak, birçok odam da dinleyecekti: Dağıstanlı Hoca, Şair Rüşt, Fransızca muallimi Kadri, Avukat Tevfik Hoca, Moiz, bir de Maliye'de hâtıp Dilâver.

Fakat bu gece toplanmayı kararlaştırmadan evvel, dün, Rüşt'le Adnan'ın arasında kavga çıkmış: Rüşt, Moiz için, «O yahudi gelirse ben yokum!» demiş. Adnan da, «O yahudi»nin

* Bitkisel. İnsanlık yerine yürüyüşünü.

Girit'e, Mısır'a, Şarkî Rumeli'ye, Bosna Hersek'e ağladığını söylemiş; Raif, «Bu gözyaşları, bu perişanlıklar Felemenk tasdırı» diye kaykırmış, nihayet Adnan acemice bir yalanla Raif'i kandırmış: «Moiz bir gün Adnan'ın yazı masasında sihirli bir reçete buluyor: Adnan'ın anasına reçetesi... Adnan'ın paraszlık yüzünden günlerce yaptıramadığı bu reçeteyi Moiz gizlice alıyor, ilâçları kendi cebinden yaptırıyor» dur.

Adnan'ın anlattığı bu güzel masalı Raif bozularak dinlemiş. Adnan hüsbütün çışmuş: «İşte o yahudi böyle bir yahudidir, anladın mı Raif? Onun kalbi beş on adamın göğsünü dolduracak kadar büyüktür,» demişti. Nihayet Raif de nadirden vazgeçmişti. Mithat Paşa'nın memleketten nasıl kovulduğunu Moiz'le beraber dinleyecekti. Ancak ailî komitacı Adnan'ın evine nasıl gelecekleriydi? Evvelâ ökçülük pazarlığına oturdular. Fakat gecenin karanlığı ile birleşen alı okçuluğu Moiz'in aklına gelmedi. Nihayet kararlaştırdılar: Gelenler sokak kapısının önünde öksürmeyecekler, kapıyı da çalmayacaklardı. Muayyen saatten sonra onar dakika arayla gelecekler ve Adnan onları evin avlusunda bekleyecek, on dakikada bir kapıyı açacaktı. Bu tedbirler lâzım olmaktan ziyade güzeldi. Mithat Paşa'nın memleketten nasıl atıldığını dinleyen gibi öğrenmeliydiler. Buna lüzum var, karanlık, pencere, yürek çarpıntıları, büyüyen gözler, az konuşan çehreler lâzımdı. Vakıa, gelecek adamların dünyada olup bitmelerinden Abdülhamid Hükûmetinin haberi bile yoktu. Vakıa, bu komitecilerin sayısı değil, mahallenin karakolu bile meşgul değildi. Fakat bizce aktör olmayan insan yoktur ve her aktöre «facia»dan evvel, sahne lâzımdır.

Mithat Paşa'yı «dekor»suz konuşmak mı? Uzun sohbetiyle Doğulardı Hocayı bile buna razı değildi; zaten o, bu işlerde, lâzımından fazla çocuktu.

Vaktî esnafı okurken Adnan, küçük evinin avlusunda, yere çömelmiş, mumun alevini iki elliyle örterek sıkılarak saate bakıyor, komitecileri bekliyor, Süheylâ'yı düşünüyordu. «Ah, bu kahramanlığını görmeliydi!»

Birdenbire mumu üfledi, sokak kapısını açtı. Şair Refik'in gözleri karanlıkta parladı. Adnan, Süheyla'ya o kadar dalmıştı ki bu gözlerden ürktü. Refik bir kerelik kadar sesiz, merdivenden çıkarken Adnan karar veriyordu. Süheyla ile evlenecekti! Bu kararı düşünerek avukat Tevfik Hoca'ya, Dilâver'e, Fransızca muallimi Kadri'ye, Dağıstanlı Hoca'ya da onar dakika arayla kapıyı açtı. Gene sesle eğilerek düşünmeye başladı: *Müfide nasıl oldu da bu ana kadar gelip çattı? Bu olacak şey miydi? O halde Adnan kendisi oraya iç güveysi gidemez miydi?*

Annesi, yukarıdan, öksürdü.

İç güveysi gidecek bu öksüzün kadını kime bırakacaktı? Birdenbire canı sıkıldı, gene birdenbire ümitlendi: *Öksüzün kadın* olacaktı! Birdenbire farkına vardı: *Ölecğini düşündüğü kadın*, anası idi! Bir anda dişlerini, tırnaklarını, kıllarını uzamış sandı: Bir canavar gibi! Karanlıkta gözleri kan kokuyordu. Kendisinden korktu.

Tam bu anda sokak kapısında Müfide öksürdü. Adnan geçirdi: Demek ki demindenberi saatte boş yere bakıyordu. Müfide merdivenden çıkarken:

— Adnan, çok akıllısın, mağallahın var! diyordu. İnsan seninle ihtilâl yapmağa değil, zamparalığa bile gidemez. Tam yirmi dakika bekletiyordun beni... Aldı bir kurumu. Acaba basıldılar mı? Acaba haber mi aldılar?

Adnan Müfide'nin fesini arkasından burnuna itti:

— Hınzır yahudi, mahsus bekletiyordum, kork diye!

Müfide'yle Adnan girdiği zaman, odadakilerin hepsi, ellerinde saatleri, kapıya bakıyorlardı. Yalnız Şair Refik, iki eli cebinde, dalgındı.

Dağıstanlı Hoca, kısık sesle:

— Nerde kaldınız, a çocuklar! dedi. Ömrümde korku bilmezken ben bile korktum. Kendi hesabıma değil billâhi... Buna zaten yaşamak demezler... Gebercem ne mutlu... Canım cehenneme... — Adnan'ı göstererek — Bunun anasını düşündüm! Hem hasta, hem kadın..

Maiz:

— Efendi hazretleri, bu Adnan bey oğlumuz yok mu, çok dirayetle şey maşallah! Kapının önünde beni öksürmeye mecbur etti; beni o beğenmediğim öksürük olmasaydı, kapının açılacağı yoktu.

Lâmbanın etrafında toplandılar. Adnan, İngiliz Sait Paşa'nın hatıralarını okumaya başladı.[1]

2 Muharrem 1294 ve 14 Kânunusani 1292 ve Şubat 1877, Pazartesi — Bugün Sadrazam Mithat Paşa sadaretten azledilmesek bu tecdidesine vesaiti selzanemle memleketi şahanededen tebit olunması için İzzeddin vapuru - hümayunu ile İtalya'da Brindizi iskelesine gönderilmiştir. Nasıl tebit olunduğu hevesçiziz beyan olunur. Mithat Paşa Sadrazam olduktan sonra hilafı me'mul icraatları [illegible] ve sonraları da bu alemi olacak cinayetleri seniyei adalethâraneye irtikabetmek olmuş müteaddit olduğu Zatı şahane efendimiz cülûsu hümayunlarından beri gerek Mithat Paşa ve gerek Mehmet Rüştü Paşa[2] hakkında «Bu adamlar vatan ve millete hizmet edemez hainler haindirler,» deyu efkârı şahanelerini beyan buyururlardı.[3]

Dilâver, Abdülhamid'e fena halde kızdı:

— Şu zalimi haklayacak bir fedai çıkmadı! Ama çıkmayacak mı? Çıkacak! Hem de çok yakında... Hepiniz göreceksiniz!

Şair Raif somurtuyordu; ötekiler tahassüm ederek anladılar: Bu fedai Dilâver'di.

Ancak Abdülhamid'i haklamaya Dilâver'in sıhhati müsait değildi. Ayağı kalktığı halde elmayan boyu ile, elbisesi de dahil olduğu halde kırk iki kilo gelen vücuduyla Dilâver «Dilekler arası'nın Don Kişot'u» idi. Şair Raif, onun kabadayı görünmek istedikçe gülünç olmasına mahzun olur ve onun he-

1) Adnan sonra müşfik olan İngiliz Sait Paşa'nın hemen hatırlamıyan hatıralarının birinci cildinin Sirkeci seyirlerinden

2) Milletçe

3) Bu satırların günümüz diliyle açıklanmasını kitabın sonuna eyrica eklemiştik

sabına ona hizardı. Fransızca muallimi Kadri otuz iki dişiyle Dilâver'in Donkişotluğuna gülünce Raif gene kızdı:

— Sen, dedi, Hamidi, mamidi öldürmekten vazgeç de bu kış kalbiyeğin iç, kendine biraz bak Dilâver!

Adnan, Midhat Paşa'yı okurken Süheylâ'yı düşünüyor, onunla evlenmeye her kelimede yeni bir hazır hazırlıyordu ve Maliye Nazırından kızını isteyen rakik sayfa hatıraları gene okumaya başladı:

Efendimizin hâkim olduğunu beyan olunan vukuat tasdik ve itaat eder. Evvelâ, Midhat Paşa, şevketmeşâb efendimizle sadrıazam sanıyorlar'ına adem-i ihtiyat hâlinde bulunmağa dikkat etmiştir. Sonuncu, Midhat Paşa'nın memleket hakkında ne derece mazır ve tehlikeli bir âdem olduğu, daima cumhuriyet efkârında ve kendilerini idamdan ve cihâlî ölüme sürükleyen ve ilkelerde bulunan bir takım adamlarla ve edebiyat ile görüşüp konuşmayı sakınmamış olmağı değil âdeta bir dürüstlikten hey'etine kaymış olmasından ileri gelmiş olmalı. Çünkü müşarünileyh kendi efkârıyla mutabık efkârda birini görecek olsa derhal fırsat bir odada, münasebet olsun olmasın, mükâlemeyi saltanata sevgiye dönecek, -Hamidiye Osmâniyeden artık hayır gelmeyecek, cumhuriyete tâbiiyet etmekten başka çare kalmadı,- sözlerinde bulunmuş olduğu hadsiz tevâlüde varmıştır.

Bu arada, Adnan'ın evinin önünde, sokağın karanlığını artıran uğultuyla bekçi bağırdı: Cerrahpaşa'da yangın var! Demirden beri, odadakilerin hepsine gülen Fransızca muallimi Kadri birdenbire ciddî oldu, yerinden fırlayıp bağırdı: «Felâket! Yangın bizim semtte!» Adnan, Kadri'yi bu kadar samimî yürekle hiç görmemişti. Kadri odadan telâşla çıkarken, Dilâver de arkasından gitmeye davranarak:

— Kadri'yi yalnız bırakmak doğru değil... Ateşle şaka olmaz, yanında bulunayım! dedi. Odadakiler gene güldüler. Şair Raif gene kızdı:

— Otur oturduğun yerde! dedi. Hava zaten yağmur. Sana hastalanır, haftalarca yatarsın.

Zaten Dilâver gidecek değildi, yalnız gitmek istediğini odadakilere göstermek istemişti. Yalnız Avukat Tevfik Hoca

haru görecmedi; çünkü uyumuştu. O, evlendiği günden beri, akşam yemeklerinden sonra oturduğu yerde uyurdu. Molla Adnan'ın kulağına eğilmiş, Avukat Tevfik Hoca'yı göstererek, «İntihasını hayvanat üzerine tesis...» diyecekti; fakat Tevfik Hoca gürültüden uyandı:

— Zavallı Kadri, dedi; borç zaten gırtlağında... Evi de yandı mı, sokakta kaldığı gündür...

Molla Adnan'ın kulağına fısıldadı: «Tevfik Hoca, uyumadığını anlatmak için Kadri'ye acıyor-du...»

Dağıstanlı Hoca: «Cidden alalım, çocuklar!» dedi ve gözlerini yumdu; iki yumruğu göğsünde, Midhat Paşa'yı dinlemeye hazırlandı.

Adnan okudu:

Midhat Paşa'nın azlinden bir gün evvel, yani dünkü pazar günü Kemal Bey'in[1] konağında daima toplanmış olmakla o'an fesadın kökü olduklarını mükâlemeyi mülkiyyenin zaptiye nezaretinden bilâ-ilgâyı gâhenceye dâir cetvel takdim olunmuş bunların bilâ-ilâ, «Midhat Paşa isticvâbiyle» alâ, o sâyede Murad-ı berhurdar mükâlemeleriniz vukuu münderiç olduğundan ve bu komitelerin başka daha sair mahallerde saltanat-ı seniyenin aleyhinde komitelerin daha mevcut ve bunların cümlesinin reisi Kemal Bey olduğu tahakkuk ettiğinden Midhat Paşa'nın azil ve nefy-i âyni[2] ferman buyurulmuştur. Binaenaleyh, işbu pazartesi gecesi akşamından ta sabaha kadar zatı şâhane efendimiz, Mahmud Paşa[3] ve Başkâtip ve Şeyhülislâm ile beraber bir odada münâkaşaya iştigal ederek, bin, işbu azil ve tebid meselesini biraz müddetçik tecrübe buyurulmak üzere ve tatbikan etmek de Meclis-i vâlâ'nın kararı aynı hakkında olduğu cihetle, neticesi münâkaşaları Midhat Paşa'nın azliyle beraber Kanun-u Esasi'nin 113'üncü bendi ahkâmınca memâlik-i şâhaneden tard ve tebîd mahallerinden ibaretdir. Bu kararın hayriyet-i hâlesini ifâdeye müteallik emirlerinde Efendimiz hazretleri şu kelimât-ı fermân buyurdu: «Sabahleyin saat iki buçukta zaptiye müşiriyle beraber Midhat Paşa'nın ko-

[1] Namık Kemal Bey.

[2] Bu işte Hamid'in ortağı olan dahiye Mahmud Paşa'dır. Ahalinin bu Paşa'yı Midhat Paşa ile Tâlî kalmamak için boğduğunu

[3] Akabinde sadâret ve ittihat ve Terakki devirlerinde Sadrazam olan ve Ayan Hamidiye'den Sait Paşa'dır.

nağına gidip mührü aldıktan sonra, Ahırkapı açığında hazır bulundurulacak İzzeddin vapuru - hümâyununa gönderilmesi için zaptiye müşirine teslim kılınacak ve fakat ihtiyatın kenâğın elyarında biraz asker ile zaptiye bulundurulacaktır -

Gece saat altı raddelerinde zatı şehane efendimiz Ieri hareket hümâyuna celb edip Başmuhasip ile Kahyerbeğisinin, evvelki gün, yani pazar günü şehrin her tarafında «Eğer Mithat Paşa arlonursa b'lâ'mle ahâli ayaklanıp mabeyni hümâyuna gelerek cehrem yine padişahım ettireceklerini işitmiş olduklarını» ve ağlayarak «Aman efendim, Mithat Paşa'yı azledecekmişsiniz Sakın etmeyin hal pek fenadır,» dedu eylediklerini, Efendimiz hana hem hikâye eyledi ve hem de akşamki kararın sabahleyin icra olunmasını tekrar ve Mahmut Paşa'nın dahi mabeyni hümâyuna gelip yatmasını ferman buyurdular.

Dağıştanlı Hoca, «Allah, Allah,» dedi «Korkusundan bu Mahmut Paşa'ya hayatını bekleriyor, sonra da aynı Mahmut Paşa'yı Tâif'e boğduruyor.»

Adnan şimdi zihninden babasıyla Süheyla'yı konuşuyor, Maliye Nazırının Adnan'ı, parasız, mevkisiz diye damat almemesi lâzım geliyor; Adnan da hıçkırıklar, hıçkırıklar dolu sesle Mithat Paşa'yı okuyordu:

Ben (yani İngiliz Salt Paşa) odama avdet edip kendi kendime şu mülâlâatı düşündüm ve zihnimde karar verdim: «Ben sabahleyin bu herif'in (yani Mithat Paşa'nın) konağına gideceğim. Ol vakti belki haremden daha çıkmamış bulunacak, hareme haber göndereceğim; geceliğ ile selâmlığa çıktı mührü hümâyunu istedim. «Yanımda yoktur gideyim, getireyim,» dedi Hareme girip mührü gönderdi, kendisi gelmedi, veyahut geldi. «Ben bir yere gitmem Kanunu Esasi'ye iltica ederim» dese, bu halde ne yapacağım, çocuk gibi kucağıma alıp bağıra çağıra arabaya koyacak mıyım? Elbette kuvvet sahibiyle istişmaline müracaat edeceğim. Bu iş zâten konağa girişte olan ahâli arasında belki bir velvelevi mucip olur. Bu fena bir mülâhaza değildir. Böyle olmaktansa Mithat Paşa'yı Paşa dairesine celbederim. Oradan Bir «şümhotla» vapuru hümâyuna imal ederim. Bunu da sabahleyin güzel bir tedbir ile hiç bir ferdin haberi olmaksızın icra ederim.» Şu mülâlâatı mesruudeme karar verir vermez gece saat sekiz buçukta Mahmut Paşa odama geldi: «Paşa ne için uyumadın? Bir şey düşünüyorsun?» dedi. «Evet, Mithat

Paşa'nın hakkında hiç bir terbi duymak istemiyorum şu tedbiri düşündüm,» diyerek mütalâatı mezkûreyi söyledim. Pek tabiîn etti. Saat dokuzu çeyrek geçerek müşarünileyh kendi odasına gitti; ben uyuyamadım; sabahın yarısını çalıştığımı duydum. Saat biri beş geçerek yataktan kalktım, saat ikide Efendimiz içeriye çağırdı. Mütalâatımı Efendimize arzettiğimde Şevketmeâb Efendimiz: «Ben de bu gece böyle düşündüm; bu tedbir pek iyidir.» buyurdular. Kendi odama avdet edip vükelânın maiyeyi hümayuna gelmeleri için yaverler gönderdiğim gibi vapuru – hümayûnun sevvarisi celp ile talimâtı lâzımeyi verdim ve Mithat Paşanın saat dörtte gelmesi için dahi Seryaver Mehmet Paşa'yı müşarünileyhin konağına göndermem ve tembihâtı lâzımeyi icra etmek için Paşa dairesine gittim. Mithat Paşanın maiyeyi hümayûnda mülâkatı vaki olmuş diyerek Kalyoncu Kapı'ya gitmesi tabiî olduğundan bunun menfî zımnında Demirtaşçe'deki muvakkitin önüne bir binbaşı ile bir çavuş göndermiştim. Binbaşıya: «Mithat Paşa gelecek; arabasını uzaktan gördüğün anda bana haber vermek üzere bu çavuşu Paşa dairesinde bana göndereceksin. Sen de, araba senin önüne gelir gelmez: «Efendim bu taraftır» diyerek arabayı Paşa dairesine doğru çevireceksin.» talimatını verdim. Dairede dahi kara ve deniz ve bahriye nazırının kapılarına ikişer çavuş tertip edip bunlara, «Şimdi bir misafir gelecek, şu odada kabul edeceğim. Ağaları, benim emrim olmadıkça hiç bir tarafa gitmeyecekler ve arabasıyla arabacısını hiç sebepte teklif olunmayacaktır.» talimatını dahi verip: «Bu evrakta elbette bir mânâ vardır, araba nedir?» diyerek yaverler birbirleriyle fısıltı etmemeleri için nöbetçi gibi aralarında ve merdivenler üzerinde saat beşe kadar gezindim. Nihayet muvakkitin önündeki çavuş: «Geliyor!» haberini getirince ağır ağır kapıya doğru gittim ve kendisi dahi arabadan inip sarayın bahçesine doğru gitmek istediyse de: «Bu taraftan buyurunuz!» diyerek Paşa dairesinin sol tarafındaki deniz tarafında olan dairaye aldım. Çubuklu kahve ısmarlayıp koltuğa üzerinde yemiş oturdum. Birinci sözüm: «Saltanat mührünü bendenize teslim etmenize bâdel seniye ikrazından bir miktar» kelimesinden işaretle: «Bir yarım milyon lira» diye duydum; ben de alıp cebime koydum, bunu müteakip: «Bir vakitlerden beri elde bereket kalmamış» seniye sıcaklığında lâkırdıya devam eylediyse de bahriyelerde bulunanlar zatâlînizin konağına devam eden insanlardan olduklarından bu hal hakkınızda tahlî şüpheyi davet etti. Ve hattâ dün akşam zabıta tarafından tatbik olunan dört sarnıçlar birinde zatâlînizin ismi zikredilmiş ve Kemal Beyin isimleri de bulunanlar tarafından. «Mithat Paşa istikbaliyetini aldı,

Murad bermurâd rocuz,» deyu söyledir mefevvah olunduğu yazılmış olduğundan, çünkü zatı şahane efendimiz, sizin doğrudan değruya bu emniyetlikte mahallinize olduğunuza inanmak istemediğiniz de madem ki ismi Allah'tır böyle sarahaten mevkûfdur. o halde hem nefsi ilânlar vukuya etmek ve hem de memleketin bu makule ifsâdın önünü almak için celîlimiz efendimiz zatı âlînizin mümkün olduğu mertebeden bugün çıkmanızı ferman buyurdular ve bunun için işte izzetin vapuru - hümayunu buradır,» diyerek penceresinden vapuru gösterdim. Bu fermanı padişahiyi işitir işitmez rengi kireç ve bir tuğla gibi oldu. «Vallah, billah bendeniz bu emniyetlikten haberim yok; Allah bu çaşnilerime belâsını versin. Bu, Rasyo paşayla ve Halim Paşa'nın hud'asıyla vücuda gelmiş bir sevdir. Eğer beni buradan tard ve tehcîr ederseniz ölmelidir memleket mahvolur. Bu gibiler hürriyetindeki donanma üç güne kadar buraya gelir, buraları iyi düşünmelidir» dedi. Bu adamın kendisine bu kadar ehemmiyet vermesi efkârı umumiye var zannıyle izharı hürriyet ve cehl olmış olmuyor mu? Sonra

— Vükelâmız burdan malûmatlı var mı? diye sual etti.

— Bilmiyorum, cevabını verdim.

— Ey ağayeğen, rica ederim gidiniz, zatı şahane efendimize söyleyiniz ki benim bu işlerden haberim yok. Madem ki mesâil burasındadır, bu iki erkân da müzakere etsinler. Eğer Efendimizin emniyetleri yoksa beni mahreçinde bir odada tevkif etsinler, evime gitmeyeyim. Bedevî işlerini buradan görebilirim. Gerek burada ve gerek Avrupa'da memleketimizin bu müşkül zamanında işleri ben gördürdüm diye bir hissi zan hâsıl olmuş olduğundan eğer ben buradan gidecek olursam memleket olmallah biter,» dedi.

Ruh gibi herifin sözlerine Memleketi hâlâ buhrana ilka eden kendisidir. Her neyse Ben de

— Siz burada oturunuz. Ben gidip Efendinize arzedeyim, diyerek bahçeden mabeyne girerken Efendimizin bahçeye nazır kapıda gezindiklerini görünce süratle gittim.

— Ne yaptın? buyurdular.

— İşte efendim mührü alamıyorum» diyerek mührü verdim. Sonra Mithat Paşa'nın istirhamını arzettim.

— Bu olmaz, mutlaka gitmeli. Bundan sonra bu adamı burada bırakmak daha tehlikeyi mûcib olur. Al bu vesikaya zümrelerini de kendisine götür, fermanı hümayunu sadr-ı alîye Mithat Paşa'nın yanına varıp

Adı Beşiktaş olan bu kütüphane sarayın bahçesinde muhafaza ediliyor.

— Şimdi İzmirle vapuru - hümayunu ile hareket etmeniz kat'iyyen lâzım geldiğini buyurdular. Ve bu cümleleri de Efendimiz size göstererek; okuyun da iyi anlayın buyurdular, dedim.

İsmi olan cümleyi okuduktan sonra, «Haberim yok. Çapkınlar lâfını etmişler!» deyip cebinden renk gide bile bile bir kâğıt çıkardı.

— Uşağınızı gönderiniz; cümleyi ve para ve saire lâfının olan eşyayı vapura götürsünler. Çünkü Efendimiz, her ne ve her kimi lazımlarında gülünmek istese götürsün buyurdular.» dedim ve uşağını oraya sevkettim. Verecekleri evrakı kulağına söyledi ve arabasının dahi hiç oradan gitmesi için me'muriyet verdim. Üçüncü gidişimde sonra

— Beni nereye gönderecekmişsiniz? diye sual etmesi üzerine lâf da

— Hududu memalikî sahanedor çıktıktan sonra nereye isterseniz oraya gitmeğe me'bunsunuz; lâkin Sira en yakın olduğundan oraya çıkabilirsiniz, cevabını verdim.

— Oradan başka bir yere gitmek için vapur bekleyecek değil miyim? Öyle olduğu halde beni Rumlar içinde bırakmayınız. Merakım vardır: Rumeli'ye çıkarınız, demesi üzerine

— Hikâyeyi sahasına aracederim, dedim.

— Yanımda param yok; birkaç da para istedim, demekle, «Bunu da aracederim,» dedim.

— Lâkin benim emniyetim olan bir yaver dahi alacağım; çünkü emniyetim kalmadı; nefsime suikast edecekler, dercesine üzerine

Amma böyle bir emniyet hiç kimsenin hatırına gelmedi; fakat söylediğimiz şey mümkünattan değildir, cevabını verdim.

Muahharen kanapeden kalkıp biraz gezindikten sonra pencereden birkaç defa denize doğru bakıp ve bu vechile iki dakika mikdarı etüdlerden sonra

— Gitmeli ha? dedi.

— Evet gitmeli. Bir yaver ile iki çavuş asıl istirahat ile İzmit'e gönderilmek için iskelede bekliyorlar, cevabını verdim.

Allah rahmet eylesin bu milletin diyerek kapıdan çıktı. İşittirdi. Hindirdim ve vapuru - hümayuna gönderdim. Vapur dahil dahil hareket etti. Ben arabaya ayak basmada Efendimiz kapı önünde merdivenlik üzerinde gezinmekteydiler.

Dur, ne yapıyım? buyurdular.

Efendim, vapur denize alıp hareket etti, cevabını verince sinirlenip fenalaşıp mahzuz oldular ve ölüler buyurdular. İzzeddin vapuru - hümayunu sirayı - hümayun pişgâhından hareket edecek. Ahırkapı açıklarında Mithat Paşa nâm selâmını ve eşyasını ve

Efendimiz tarafından ihsan buyurulan beş yüz altını bekleyip kimlen kimlen aldıktan sonra orasan dahi Brendiz'e müteveccihen sâat on buçukta hareket etti.

Tarzı ve tahlîliyle gerek dahilen ve gerek haricen hiç kuvvetli temâlik olur diye herkesin korktuğu Mithat Paşa tarafından tedbir ile hissettirilip ve hiç bir ferdin haberi olmaksızın tahlîl edildi. Hattâ Paşa dairesinin ilân ettiğine hesap komisyonu azasından hiç birinin haberi olmadı. Akşamı âlâ tebeddülü vükelâ olduğundan Zarifi sabi gelmişti. Para:

— Canım ne yapılmış? Memleketi kaybetmek mi imiş? Şimdi ahali bu vak'ayı duymuş; herkes ne olacak diye heyecandadır, dedi.

Mabeyin halkı bile, «Mithat Paşa meziyetsizdir, olmamak olursa bir büyük felâket olur,» diyerek Bâbıâli hattında aldıklarımızdan iş böyle suhuletle ve hiç bir ferdin haberi olmayarak bitirilince bize ciddî olarak, «Gazanız mübarek olsun» dediler.

Dağ gibi. Hoca yerinden fırladı. Cübbesinin siyah kolları kürsünün müphem ışığında dalgalanarak, küçük evi titreten sesle haykırdı:

— Mithat'ı sürdü diye Saîd Paşa'yı tebrik edenlerin adı Mehmet, Mahmut!... Sonra da memleket batıyor diye haykıran adam gâvur... Zarifi! Çocuklar açın el'ân'ını, Mithat'ın Zarifi'nin ruhlarına fâtiha okuyalım; Mehmet'lerin, Mahmut'ların ruhlarına da lânet!...

Muzo, Avukat Tevfik Hoca'nın kulağına fısıldadı:

— Tevfik, uyan! Mithat Paşa Brendizi'ye yanaştı!

Adnan, Mâliye Nâzırının kızını alamayacağından perişandı; ağlayan bir sesle, yine İngiliz Saîd Paşa'nın hatıralarını okudu:

22 Muharrem 1294 ve 25 Kânunusanî 1293, Salı. — Bugün akşam saat üçte sabî gahane Efendimiz, beni huzurlarına celp ile:

— Saîd Paşa, size bir hediye vermek isterim; lâkin şu parayı al da sen istediğini alırsın! diyerek nâzikâne bir adet ellilik kalıma yani elli bin kuruş ihsan buyurdular. Bu ise Mithat Paşa'yı dünkü suhuletle tebrik ettiğime mükâfat idi; efendimizin bunca lûtfu celîlesine lâyık teşekkürlerimi ifa etmekten ibâret

Misafirler onar dakika arayla gittiler. Adnan'la başbaşa kalınca Şair Raif'in yüzünde bir damla yaş titredi. Adnan gayretli; sakallı çehre, gözyaşını hiç görülmemiş bir fena halinde sakıyordu. Vurulan kadın, aç, çıplak gezen çocuk; ağlayan erkek... Bu üçü dünya facialarının en büyüğüdür.

Raif, demin okuyan şeylerden hâlâ olanıyor gibi önüne bakıyordu. Kısa sakalını küçük küçük çekti:

— Adnan, dedi. Bu İngiliz Sait Paşa Edinburg darülfünûnundan çıkmış, alanlı bir adam. Nasıl olur da Mithat Paşa'yı ölüşüne yollar?

Adnan:

— Mithat Paşa'yı idama mahkûm ettiren adam ilmiyle miydi? Hattâ bizim memleketin ulûmu[1] dediği adam değil miydi?

Raif:

— Fakat Sait Paşa böyle mi? Bana kaç defa söyledin ki adâletin adını duymuş da mânâsını anlamamış. Bu kadar temiz adam Mithat Paşa'yı nasıl sürer? Bunu da Şehname gibi nasıl yazar?

Adnan:

Benim anladığım, Sait Paşa ilk zamanlar Abdülhamid'e aldanmış. Hatıralarının öteki kısımlarını okursan görürsün; kendisini Abdülhamid Ankara'ya sürünce yanıldığını anlıyor; ve hatıralarına Namık Kemal'in, Mithat Paşa'nın büyük adam olduklarını yazıyor, dedi.

Şimdi Abdülhamid'i konuşuyorlardı; Şair Raif:

Ona ne zamana kadar katlanacağız? Ne zamana kadar? Hangi günahımızın cezasını çekiyoruz? diyordu. Raif, Abdülhamid'in adını ağzına almazdı. Abdülhamid «O» idi.

Adnan:

O ceza, ceza değil; delil! Zırdeli! Onu delilerin de Ali Suavi'si vardı.

[1] ulûmu: Darülfünûn hocaları gibi.

Rail

— Deli mi? Altından tahtını al. Bak nasıl akıllanır

Adnan

— Doğru düşünmüyorsun; bu ağama hakim de deli der, hâkim de .. Zaten bu Osmanlı hanedanı Dostoyevski'nin Karamazof ailesine benzer İçlerinde dâhisi var, budalası var; sarhoşu dellisi var; katili, bestekârı, şairi var; ne ararsan var

Rail

— «O», Kanunu Esasi lâyihasına hafiye ve düğün maddesini sokduğu zaman, daha Ali Suavi vak'ası olmamıştı ama Salt Paşa'nın hatıralarından bunu bana sen okumuştun

Adnan

— Zaten küçük adam Bir evin küçük penceresinden oturmak için doğmuş; talih onu bir tahta oturtmuş Fakat tahtında esneyerek oturuyor

Rail

— Esneyerek mi? Bilâkis, korkarak, titreyerek!

Adnan

— Tamam! İşte birleştik Onda (ortaöğ hastalığı) var Fatih'in tahtına oturunca bağı döndü Ve kendini herkesten evvel kendi, oraya lâyık görmedi; onun için hem korkak oldu, hem korkunç Fakat asıl delilliği Suavi ihtilâliyle başlar Ali Suavi, Çırağan'ı basıp, Sultan Murat'ı tekrar tahta geçirmek teşebbüsüne kadar Abdülhamid *Çırağan*[1] delliydi; sonra tıpkın çıldırdı Düğün bir kere Suavi vak'asından sonra Pavlaya çıkışine, «Beni muhafaza edin!» diye yalvarışıyor, Dolmabahçe'nin kapısına taşıyan bir adamın bir kavga kadar heyecanlı

---

[1] İngiliz Elçi Paşa'nın hatıralarına bakınız. Sultan Murat, [illegible] 6 Zilhicce 1293 ve 11 Kânunuevvel 1293 cumartesi. Elçinin ziyaretine Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın cevap mahiyetinde olarak söylediği bazı sözleri Sultan Murat'a aynen nakletmiştir: «İşte dün akşam nedimlerime söylediğim kendi ne cevaptır bildin mi? Diğer bu da kabul edecekmiş! Bana da Kanuni Emir'i söylüyorlar» diyerek kızgınlıklarını ifade ettiğini ve şu sözleri ilâve ettiğini yazar: «Padişah nedimleri mevkiinden tamamen tahlis edilmek suretiyle Zat Hazretleri Padişahlıkta Mahmut Efendinin tamamen hür ve serbest bir şekilde hakkı vardır» sözlerini gönderdi.

Üstteki: Ölümünden sonra

yok. Bir esnebi sefirine bunu söylemek için bir devlet reisi deli olmalı!'

Saatlerce Sarayı konuştular. Yatak çarşaflarının pencere perdeleriyle birleştiği odada sabah olduğu belli değildi; lâmba yandığı için hâlâ gece sanıyorlardı. Adnan, uykusuzluktan ağlayan gözleriyle kalktı, dolaştı. Sonra Raif'in yanına oturdu:

— Sana bir şey söyleyeceğim, ama gülmeyeceksin! dedi, ve Maliye Nazırının kızıyla evlenmek istediğini anlattı.

Raif:

— Neden güleceğim? Bilâkis, sevindim. Maliye Nazırı memleketin en temiz adamı... Kızı için de Dağıstanlı Hıra'dan çok iyi şeyler duydum.

Adnan:

— Fakat e, bir nazır kızı! Bana verirler mi? diyecek oldu; Raif kızdı:

— Nazır kızı ne demekmiş? Sana yalvarsınlar! Senin gibi temiz adamı nerede bulacaklar?

Raif, vaktiyle Adnan'a temiz demişti; artık Adnan ölünceye kadar temizdi. O, bir adama bir defa temiz yahut pis derse, onu bundan kimse döndüremezdi. Bu kanaatini eğer vak'alar sarsmak isterse, o zaman vak'alara karşı gözünü kapardı; meğer ki bu gözleri zorla açarak kadar vak'alar kuvvetli olsun...

Adnan:

— Canım Raif, dedi; bu adamlar için ahlâk temizliğinin ne manâsı var? O, bir nazır! Kızını da kendi gibi bir adamın oğluna vermek ister.

---

1 Jeune Sait Paşanın hâtıralarının birinci cildinin 183 üncü sayfasından: Bir gün, Efendimiz Prenses Seniha Hazretlerini Yıldız'a gönderdiler. Bunlar saat sekizde geldiler. Bu cevvelden daha hâlâ yoktu. Sefir ile hanımı hemen karşılamayarak haremi dâhiliyesine çekilip oturmak teşebbüsünde bulunmuş. Biraz müddetten sonra haremcan çıkıp odama gelmişler. Rasim Efendilerden (Efendimizde hiç kimseye emsalleri olmayan) o cihetle mahsus bir halde riâyetlerini ve saltanat kanunlarının yerine getirilmesini söylediler. Sefir dahi efendi olarak bu suretle muhafaza olunduklarına hayran kalmış idi.

Raif:

— İş senin bildiğin gibi değil. Dağıstanlı Hoca'dan kaç defa duydum. Maliye Nazırı kızını bir nazırın oğluna tilâ değil, bir adama evlâdının vermek istiyormuş.

Adnan:

— O halde sen Dağıstanlı Hoca'ya bir açsan!

Raif:

— Açmak kolay... Fakat sen iç güveysi giremezsin, değil mi? Anamı nasıl bırakırsın?

Adnan:

— Kız da bizim eve gelmez! diyordu. Raif bu lâf'ı değildi.

— Neden gelmeyecekmiş? dedi. Adnan kızdı. «Bu Şair Raif bu zamanın adamı değildi. Tufandan evvelki bir hilkatti. Yirmi odalı konakta oturan kızın bu eve gelmesindeki imkânsızlığı anlamıyordu. Ve madem ki Adnan namusluydu, onun fikrince Adnan'ın küçük evinin Maliye Nazırının konağından farkı yoktu!...

Adnan bahsi kapamak istedi. Fakat Raif susmuyordu:

— Ben Dağıstanlı Hoca'yı araya koyar, kızı istetirim. Bana öyle geliyor ki, bu iş olacak! dedi. Adnan içinden, «Bu iş olmayacak!» diyordu. Raif gittikten sonra Adnan birçok düşündü. Bu izdivaç o kadar güzeldi ki, sevinemedi. Bu derece istediği şeyi insan elde geç'remezdi. Sonra Süheylâ'nın halinde de Adnan'ı ümitlendirecek hiç bir şey yoktu. Süheylâ sessiz bir konakta bir arkadaşa muhtaçtı ve Adnan bu arkadaştı. Fakat Süheylâ onunla niçin o kadar candan konuşuyor, niçin konağın sırlarını bile söylüyordu? Adnan düşünüyor, bunun da sebebini buluyordu: «Kızının namusunu hizmetçilere bekçilik ettiren bir anacan Adnan'a dert yanmakta Süheylâ için bir gurur vardı; kendi faziletini bu kaba güpheterin üstünde göstermek gururu!... Süheylâ kendisinin ve babasının bu kadından muztarip olduğunu söylerken Adnan'ın gözünde büyüyecekti! Bu ince, hürde bir gururdu ve bu, Adnan'ı ümide düşürecek bir şey değildi. Hattâ şimdi Adnan

emindi: Süheylâ, onun kendisiyle eğlenmek istediğini duyunca, bu, kibrine dokunacaktı. Ve isyan eden kibrini ilk defa Adnan'a belli edecekti. Adnan bu hakarete nasıl katlanacaktı? Şimdiden hakaret görmüş gibi utandı. Kararını verdi. Biraz uyuyacak, sonra Raif'i gidip görecek, bu gece söylediği şakaya ciddiye alınmaması için haber verecekti.

Uyandığı zaman Adnan değişmişti: «Süheylâ neden ona varmayacakmış? Onu gördüğü zaman Süheylâ o kadar sevinivermişti ki, Adnan, konağa, Hoca Kâhya'nın hınzır gözlerine sinki batarak, o kadar hürriyet'e girip çıkıyordu. Ve bu hürriyet o kadar çoktu ki, damat olduktan sonra bile azalacak yeri yoktu. Sonra nişanlısından utanan Maliye Nazırının, elinden, süsünden sıkılan kız, bu kadar temiz bir kız, bu küçük evin odalarını mı sayacaktı?

Süheylâ'nın babası Karadeniz köyünden bir memleketlendi. Kızın ceylân gözleri, gür saçları bambaşka bir güzellikti, mert, namuslu bir güzellikti. Bu gözlerde, bu saçlarda, çehresinin bu keskin çizgilerinde yumuşaklığı hatırlatan bir kadınlık yoktu. Bunlarda taşlaşmış güzel insana benzeyen bir şey vardı. Bu kız düşse bahçe bile olsa çehresi namuslu kalacaktı; bu o kadar temiz yüzdü. Adnan, birdenbire Filorella'yı hatırladı. Bu insan boyu çamuru şimdiye kadar nasıl kucaklamıştı? Bir, ıslak karanlığında Meryem Ana kandili yanan ev! Bir de, Süheylâ'nın çehresinde bir çöl kızının ikinci ismetini çerçeveleyen Maliye Nazırının sessiz konağı! Birdenbire Hidayet'in konağını düşündü. Elbise adamlar, boya yüzler, öğrenilmiş sesler, roberlermış heyecanlarla dolu salonlar! Geçen gece bu konaktan Fransızca muallimi Kadri'nin nasıl kovulduğunu hatırladı. Hidayet'ten büsbütün öğrenmek için Kadri'ye uzun uzun acıdı. Karar verdi; Hidayet'in konağına gitmeyecekti. Fakat gitmeyeceğini ona yazmalıydı. Adnan, ona darıldığını haber vermese, yavaş yavaş anlaşılan bu durgunluğa Hidayet belki alışabilirdi. Halbuki Adnan, Hidayet'in bu durgunluğa teâlî etmesini istiyordu. O, daha doğrusu Hidayet'in konağı ile münasebetini kesmek azminde de-

gildi. Kalktı. Hidayet'e on sayfalık bir mektup yazdı. Bunu yazdıkça kendisinin ne kadar adam aldığını anlayacağı yerdeydi. Mektubunu bitirince Silheylâ'yı düşündü: «Silheylâ, bu mektubu görmeliydi.»

BEKLENİLMEYEN MİSAFİR

KAÇ GÜNDÜR Raif'ten haber çıkmadı. İyi bir cevap alsaydı, mutlaka Adnan'a koşacaktı. Demek ki, Silheylâ'yı kendisine vermeyecekler. Bunu Adnan zaten biliyordu.

Sokak kapısı çalındı. Adnan, Raif'in geldiğini anladı. Ve bu kadar gün sonra gelişinden belliydi ki, Adnan'a fena haber getiriyordu. Talihinin aksiliğinden acı bir lezzet duyarak, Raif'in fazlasıyla inanan safiyetiyle alay etmeğe hazırlanmış bir çehreyle Adnan sokak kapısını açmaya gitti.

Kapının müstahil* boşluğunda bir kulisle gibi tek gözlükle, yakasında çiçekle Cön Türk Süleyman kahkahalarla duruyordu; ağzı mevzu dolu idi.

— Ümmadır değil mi? dedi.

Herkesin susarak girdiği bu hastalı eve daha sokak kapısında haykırarak giren bir adam ilk defa geliyordu. Adnan:

— Hangi rüzgâr attı seni Süleyman?

Süleyman:

— Rüzgâr değil, fırtına! O ne mektup yahu? Okuyunca Hidayet fenalaştı. «Bana Adnan böyle mektup yazmaz, onun yazısını taklit etmişler,» dedi. Mektubu geri verdi, getirdim gözümün önünde yırtacaksın; seni alıp karaağa götüreceğim!

Adnan, mektubu başka zarfa koydu; üstüne Hidayet'in adresini yazdı. Süleyman'a uzattı. Ve bir sahne lâvrının tatlı gururu ile...

Süleyman mektubu cebine koyarken, Adnan'ın karaağa gelmeyeceğine seviniyordu. Hidayet'in karaağına ne kadar az

* Müstahil: Dikdörtgen

adam gelirse Dalkavuk Süleyman o kadar tahliyeye olurdu. Fakat birdenbire Adnan'ın bu dargınlıktan vazgeçmeyeceğine iyice emin olmak istedi.

— Sacit de sana yalvarıyor. Bu dargınlığa onun da canı sıkıldı dedi.

Adnan:

— Sacit mi? Ne münasebet! Haberim yok, Sacit'le o kadar dost muyuz?

Süleyman:

— Sacit şimdi biraz da koruk sahibi sıfatiyle müteessir... Haberin yok! Sacit'in annesi öldü, hastağı başlayalı üç gün oluyor. Sacit de pilyi girdiği için tapadı, Hidayet'in koltuğuna taşındı.

Hidayet'in koltuğuna Sacit'in yerleşmesinden, Dalkavuk Süleyman müteessirdi ve Hidayet'i çekiştirmek iştiyakındaydı. Adnan'ın önünde Hidayet'ten gördüğü hakaretlerin de intikamını almanın sırası gelmişti.

— Canım Adnan, dedi, ben senin akıllı olduğundan şüphelenmeğe başlıyorum.

Adnan:

— Haklısın Süleyman, senin akıllı dediğin adamların yanında ben deliyim!

Süleyman:

— Yine edebiyat! Ayol, Hidayet'in kimliği mi? O, delilerin biri... Geçen hafta Naim'i kafasına nasıl attı, unuttun mu?

Süleyman'a bu hakareti Hidayet, Adnan'ın yanında yapmıştı. Adnan o gün yok'anın, bugün de hikâyesinin karşısında Süleyman'ın hesabına utandı:

— Yanılıyorsun, ben o gün konakta değildim, dedi.

Süleyman:

— Konakta değil miydin? Lâf! Hidayet, Naim'in beyinci sildini altı metre uzaktan başına fırlattığı gün sen Şark odasında değil miydin yani? Evet beyinci sildini! Malûm ya, Hidayet, Naim'i Tarihi'nin yalnız beyinci sildini okur!

Süleyman manâlı yanaklarla gülüyordu; çünkü bu hafiften cilâlı Kara Çelebi Aziz Efendi'nin uşaklarıyla helvet yaptığı açık açık yazılıydı. Adnan, anlamamazlıktan geldi.

Süleyman:

— Azizim, Hidâyet soyca delidir! Büyük babası Kazasker Giyasettin Efendi «Perîşo Yalının Deli Mollası» diye Beylerbeyi'nde bir tarihtir. Gerçeğinde ölen babası ise salı geceleri uğursuzdur diye karısıyla münasebette bulunmazmış. Ya Sarayda ki amcası? O, artık zırdeli! Ne divane olduğu telgraflarından belli. Fırlayan gözleri resminin çerçevesine sığmıyor. Sokağa çıkacağı zaman geri geri koşar, sonra sokak kapısına doğru yavaş yavaş yürür, sırt sağ ayağına gelmezse bir türlü sokağa çıkmazmış. Amcalı halefasından Refiğ'le bir akşam iki kadeh rakı içsen, sana hepsini anlatsın!

Adnan, zaten bildiği bu şeyleri tekrar dinlediğine rahatsız oluyor; Süleyman, bunları söylerken, Adnan'ın çehresindeki istiskali görmemek için yüzüne bakmıyordu.

Adnan'ın artık konağa gelmeyeceğine sevinen Süleyman sokak kapısından çıkarken, durdu; mektubu cebinden çıkardı:

— Bu kadar hukuk ayak altına alınmaz! Gel şaytana uyma... Şu mektubu yırtalım! dedi. Adnan sözünden dönmeyen adamın bütün fazîletiyle Süleyman'a dik dik baktı. Süleyman, Adnan'ın üzüle ısrar etmediğine sevinerek mektubu tekrar cebine sokmuş, sokakta hızlı hızlı giderken elini göğsüne basıyor, yoklıyordu: «Mektup koynunda mıydı?»

ADNAN TARİH HOCASI OLUYOR

OYUNCAK kadar küçük bir ev. Şair Refî'in evi.

Bu evde, ufak odayı dolduran Refî:

— Dağıstanlı Hoca'ya ikidir gittim, Adnan; kapıyı çaldırdım, çaldım, kimseler yoktu. Nihayet dün gece komşu kadın cumbadan seslendi: Hoca, kerası bilâr, evcek Üsküdar'a yatı misafirliğine gitmiştir.

Adnan:

— Zarar yok, artık girme. Hastaların söylersin, dedi.

Yoksa Raif komşuya haber bırakmıştı: «Doğalan! Hoca, misafirlikten dönünce kendisi mutlaka gelip görecek!»

Raif'in evinden dönerken Adnan, kendi kendine, «Bir iş olmayacağı zaman böyle akıllıkla başlar,» diyordu. Bu fena tesadüften cesareti kırılmıştı. O, zalim talihinden bir düşman gibi korkardı. Şimdi, kızını isteyeceği için sokakta yürürken Maliye Nazırından utanıyor, Süheyla'nın yüzündeki utancı düşünüyor, sebinde yumruğu farlıyordu.

Akaretler'deki evinin sokağına sapınca, Adnan kapıda duran Hidayet'in arabasını tanıdı. Yalnız başka bir konak arabası daha vardı; bu ne demekti?

Hizmetçi Sefika kapıyı açar açmaz, müjde verdi: «O, geldi.» «O», Hidayet'ti. Hizmetçi, bu küçük eve gelen bu konak arabasının önünde her defa böyle şaşırır, arabanın altında kalmış gibi çırpınır. Adnan da fakirliğin bu hazin saadetinden utanır, görmemek için kadının önünden kaçardı.

Hizmetçi Sefika, merdivenden yarım yamalak koşarak, Adnan'ın sesinden kulağa, yemek kokan sıcak sesle:

— Hem bu sefer, annenize hekim getirdi. Hekimin de konak arabası var! dedi. Adnan, annesinin odasına girince Hidayet biraz dargın, ayağa kalktı: Doktor Horasandi'yi ve Adnan'ı birbirlerine tanıştırdı. Horasandi, bu mahallelerde anarak gidecek hastalara bir defacık gelen bir nevi hekimdi. Adnan sarardı.

Hastanın veremden pembe olan yüzü, beyaz başörtüsünde çok güzeldi. Örtülüyken bu baş, bir kafatasıydı. Hekimle Hidayet'in bu çirkin saç yığınını görmediğine Adnan seviniyordu.

Naziye'nin öleceği belliydi. Fakat Hidayet'i hekim o kadar sayıyordu ki, hastanın göğsünü uzun uzadıya dinledi; hastadan ziyade Hidayet'e gelen hekim! Ve pahalı doktor, kendisinin hastaya çok gelmesine evin vaziyetini müsait görmeyerek, mahalle hekiminin reçetelerini beğendi.

Hidayet, Naciye'ye «İzin verirsenız hanımefendi, Adnan'ı bize getireceğim,» dedi. Naciye, uzayan hastalığından oğluna karşı utanıyor, onun oyalanmasını istiyordu. Israr etti: «Oğlu beyefendinin konağına gidecekti.»

Hidayet, şimdi, aralarında hiç bir şey geçmemiş gibi, aralarındaki dargınlıkların sebebi olan vakadan başka her şeyden Adnan'a bahsediyordu.

Hidayet'in konağında, Lüküs koltuklar içinde Cön Türk Süleyman, Hidayet'in arkasından Adnan'ın salona girdiğini görünce fenalaştı. Ağlar gibi bir sesle, «E, namusum hakkı için dünyalar benim oldu, ne kadar sevindim Adnan Bey'le Firuz birbirinden ayrılır mı?» diyordu. Ve Süleyman o kadar fazla telâşlıydı ki, Hidayet'le barıştığı için Adnan, Süleyman'a karşı utanmayı hatırlayamadı. Yalnız Hidayet, geçmiş bir dargınlığı Süleyman'ın hatırlamasına sanat ediyordu. Süleyman, bu münasebetsizliğini heyecanlı bir lâubaliyle mazurlamak istedi:

— Ortalıkta bir rivayet dönüyor beyefendimiz, Habibullah Efendi'yi Taif'e sürmüşler! dedi. Hidayet memnun oldu; konağına gelenlerden biri politika kurbanı oluyordu. Hidayet'in salonları misafirlerinin felâketiyle temizlenir, güzelleşirdi.

Ve Hidayet, Adnan'a döndü:

— Biliyor musun ki bu Habibullah Efendi delidir! dedi. Amerika'dan davetsiz İstanbul'a geldi diye Hünkâr memnun oldu, Kandilsiz Şurayı Devlet'e âza yapmak istedi; Ataş İzzet Paşa bu iradeyi geçen gün sarayda Habibullah'a söylerken ben de oradaydım! Senin Habibullah Efendi bir köpeğinin ölüsünü bir zâlimin lütfunu kabul edemezmiş! Sultan Hamid zalimmiş! «Beni kendi haline bırakınız» diye avaz avaz bağırdı.

Bir musiki artisti, çalgısına birkaç gün ara verince kemanını çalmakta melekesi artığı gibi Hidayet'le Adnan'ın da dostluğunu birkaç günlük dargınlık kuvvetlendirmişti. Ve Hidayet sanat ediyordu: Yarın gece de Adnan mutlaka konağa gelecekti.

Fikri gene, Hidayet salonun kalabalığı arasında, Adnan'ı elinden tutarak, Şark odasına götürdü.

— Bugün Erkânıharp Müşiri Kerim Paşa Sarayda benden, kızına bir tarih hocası istedi. Hazım Doktor Haldun'dan memnun değillermiş; Haldun'u ne bilirsem bi, kim tavsiye etti? Hiç horozluk edebilir mi? Neyse. Ben bir halt ettim; senin tarafından söz verdim; bu hocalığı kabul edeceksin!, diyor. Erkânıharp Müşirini anlatıyordu: «Kerim Paşa'nın iki kızı varmış, Belkıs, büyük kızıymış; bu, Adnan'dan tarih dersi alacakmış. Ve bu Belkıs yirmi dört yaşında Bahriye Mirlivası Hüsrev'e bir sene evvel evlenmiş; fakat Erkânıharp Müşiri o kadar ilim meraklısı imiş ki, damadı Hüsrev'i Kiel'de Alman filosuna staj yaptırmak için evlendikten bir ay sonra göndermiş. Öteki damadı da kavuşuyla Montpellier'ye gitmiş, ziraat öğreniyormuş. Kızlar Avrupa'da bile muhitmatlı sayılacak kadar çok okumuşlarmış. Sonra Erkânıharp Müşirinin mermer yalısı, tamamen Avrupalı bir konakmış.

Adnan, Hidayet'in yüzüne öfkeyle bakıyordu: Bu Erkânıharp Müşirinin ne kadar korkunç bir saray adamı olduğunu İstanbul'da bilmeyen yoktu. Adnan onun kucağına nasıl gidecekti?

Fakat bu isyan, Adnan'ın yalnız gözlerindeydi. İçi çoktan müşfiktü ve Hidayet'in uzun bir ricasıyla hocalığı kabul etti.

BELKIS

ADNAN, bugün Rumeli hisarındaki mermer yalının büyük kapısından girerken kızın babası için eskidenberi duyduğu korkunç sıfatları düşündü ve bu Erkânıharp Müşirinin kızına ders verecek için kendi gözünde kendi küçüldü. Daima kendisinde gördüğü müfferih, sorguçlu kahraman, büyük kapının altında kayboluyor, onun yerine yüreğinin bir köşesinde sebatlı bir kâtip boynunu bükmüştü.

Onu büyük bir salona aldılar; hiç bir şey parlamıyordu; her taraf yaldızsızdı; yüksek pencerelerden koyu kırmızı renkli Cenevre kadifesi perdeler bol hükümlerle yerlere sarkıyor, duvardaki Hollanda tablolarının koyu renkleri duvardan odaya doluyor, ayağa kalkan eşyadan sakin bir azamet çekiliyordu, pencerelere hilâlin Boğaz'ı sığıyor, denizin mavisi ve dağın yeşili tablolardaki boyaların kararlığına karışıyordu.

Chippendale koltuklar ve kanepeler köşeler teşkil ederek odayı döşüyorlar, bir tarafta aynı İngiliz evinin yuvarlak camlı uzun vitrininde yeşim istatüleri* meriçbeni heykeller, Rodos vazoları duruyor, bir tarafta da velurdöriyen* kaplı paravananın üstünde çok kıymetli Polonya kuşağının ipek çizgileri dalgalanıyordu.

Adnan, yerdeki Aubusson halısının dalları dairelerle arasından yeni boyanmış hurmalık kunduralarıyla geçerek Chippendale koltuklardan birine inceltmiş rekatiyle oturacağı sırada, büyük masif kapı bir kubbenin altında bir mihverin etrafında dönüyor gibi açıldı; iner uzun bir harem ağası kapının kanadını tutarak yol verdi, odaya uzun boylu, beyaz bir kız girdi.

Açık ve düz sarı saçlı, beyaz linon kebeni* elbisesiyle yüzü duru beyaz, genç kadın simalı bir kız.

Bu onun talebesi Belkıs'tı.

Nebatî bir güzellik.

Yemek yemeden iyordu, sözü alan kendisiydi,* herzaman, nebatî bir güzellikti. Altından göz bebekleri, hem etli, hem etsiz yüzünün, uzun ellerinin ve parmaklarının kati çizgileri, üstü biraz kabarık olan ve küçük olmayan ayaklarıyla mermere sanki şeklini, beyaza en mahrem rengini veren Belkıs kanepenin ucuna üstüste kilitlediği bacaklarında iki tek çizgiyle oturdu.

* Istatü: Statue (Fr.) | Heykel
* Velurdöriyen: Velours de Gênes (Fr.) | Cenova kadifesi
* Linon kebeni: linon kebeni
* Kendisiydi: Yorulmağı olmayan

Elinin maddileşen beyazlığı bütün vücudunun çıplak olduğu hissini veriyordu. Biraz kısa eteğinin gergin şekillerle sardığı bacaklarının ince kıçık kemiklerinde çorabını geren, ustura keskinliğinde nâzın, ince iki kemik çizgi vardı. Çorabından görünen hafif damarlar mermerin canlı olduğunu hatırlatıyordu.

Tabii bakarak, sahat tesirlerle, telâşsız, ilâkırdıma devamsızlıklarla devam ediyor gibi konuşmaya başladı.

Lâkırdıya son şeklini vererek anlatan, lügatsiz bir dil, başka bir Türkçe konuşan bu kızın fikirlerinde, tavırlarında bir genç kadın olgunluğu vardı.

Adnan bu mermer yalıya geldiğine pişman oldu; hakaret görmüş gibiydi. Çok başka olan bu kadın güzelliğinde insanı hakaret eden bir tefevvuk* vardı. Bellının sesinin yumuşak Adnan kendi sesini bazen insanın bayağılığını anlatan bir tek kelime gibi âdi buluyordu ve bu güzelliğin karşısında Adnan'ın kendi gözlerine kendi elleri, kendi yanakları hasep ve kıkırdıklarının çengellerinden korkuyordu. Adnan hiç bir günahı olmayan bu kızı affetmeyen bir adamdı; bu yalıya bir daha gelmeyecekti; bir anda bedbaht olmuştu.

Fakat Bellını, bir sual süren bu dersle dakikalar geçtikçe güzelliğinin, sesinin, yüzünün kibar başkalığını unutturacak kadar sadeydi ve bu başkalığa — kendi de onu hatırlamadığı için — Adnan'ı alışmadı. Kızın samimî terbiyesi teker teker bahislerde, birer birer tavırlarda değil, sesinin, tavrının, lâkırdısının devamsızlığında, hepsindeydi. Adnan buna yenildi; dersten dönerken gelecek hafta da buraya gelecekti.

Bu karara sevindi; fakat mermer yalıdan çıkınca — niçin bilmiyor — rahat nefes aldı.

Boğazın akşam serinliği değince alnının yandığını anladı. Boğaziçi'nin bir avuç denizi, bu ufak suyu, deniz kelimesinin bütün manasını bir engin kadar büyütüyordu; çünkü büyük heyecana, bu bir avuç suyun kelimesi tekabül ediyordu.* Bir ta-

* Tefevvuk: Üstünlük.
* Tekabül etmek: Karşılamak.

rafları da denizin vak'asızlığı, insansızlığı, tenha bir sokak gibi sakin olan Boğaziçi donuk, insanın bütün geçmiş hayatını bir an içinde hatırlamayacak kadar geniş ve büyük olan bu tenhalık onun karşısına Belkıs'ı dikti. Şimdi bütün Boğaz'da bir tek dağ, bir tek deniz ve bir tek kadın görünüyordu: Belkıs.

Bugüne kadar evlenmek istediği kızı, Maliye Nazırının kızı Süheylâ'yı birdenbire hatırladı. Bu tahattur Belkıs'ı tahammül edilmeyecek kadar güzelleştirdi.

Süheylâ ile evlenmeye nasıl razı olmuştu? Bunu acı bir hayret duydu. Şimdi onun gözünde Maliye Nazırının kızı Süheylâ bütün kalpten hiriydi. Erkânıharp Müşirinin kızı Belkıs ise hiç görülmemiş bir iştahla kadar başkaydı, insanı muztarip edecek kadar güzeldi. Adnan onun önünde utanmış, hocçülmüştü. Belkıs odaya girince Adnan onu hep birden görmüştü; o her tarafıyla güzeldi.

Bu kadar güzel olacağına ihtimal vermemiş, konuşmaya başlayınca onun kusurlarını görmeğini sanmıştı. Zannetmişti ki bir anda görülen kadın gibi onu çok güzel sanmıştı. Halbuki Belkıs konuşurken, gülerken, tereddüt ederken, susarken hep başka kadın olarak güzeldi.

Halbuki Adnan, Maliye Nazırının kızı Süheylâ'yı uzun uzun düşünerek güzel bulmuştu. Adnan'ın muhakemesi, tetkiki, izahı Süheylâ'yı güzel yapmıştı. Bir de Süheylâ'nın Adnan'a verdiği ehemmiyetin gururu... Adnan bu gururla onu karı diye almaya razı olmuştu.

Ve Süheylâ'yı istemiş, Maliye Nazırı da kızı vermiş olsaydı? Adnan bir an için korktu. Sonra sevindi. Sevindi. Çünkü manileri çıkmış, Adnan, Maliye Nazırının kızını henüz istememişti. Talihi önünde ilk defa Adnan'dan daha dirayetliydi.

Rauf'in evine koştu. Maliye Nazırının kızıyla evlenmekten vazgeçtiğini söyledi. Fakat evine dönerken mahzundu. Erkânıharp Müşirinin kızı evli bir kadındı, onun yalısında uşaklar bile Adnan'dan temiz giyinmişti. Adnan bu kızı ümit edemezdi. Fakat onu gördükten sonra o türlü bir kadın ilahi-

leceğini anlayan bir adamdı; Belkıs'ı aradığını Belkıs'ı gördükten sonra görmüştü. Belkıs'la evleneceği ve onunla seviş-i leceği için değil, onu gördüğü için Süleyla'yı istemiyordu.

Korkudan büyüyen gözler gibi ümitsizlikten büyüyen bu aşk da başka hiç kimseyi görmüyordu. Yalnız bir tek kadını arıyordu. Belkıs.

TEKİRDAĞLI CEMİLE HANIM

O, KONAKTARA, hizmetçiyle hanım arası bir çehreyle gi-rer bir nevi kadınlardandı; misafir varken dalkavuktu; fakat konakta kimse yokken hanımefendiyle arkadaştı. Bu sık fikir-dünyanın fani olduğuna ve ikbale fazla güvenmemeliy-dik. Tekirdağlı Cemile hanım bu vecizeyi söylerken çehresi bütün karar beyaz'ağır; başı çok hususi bir tavırla sallanır; gözlerinden uğultular, mistik sesler çıkar; mırıldanır, korku-nun en güzeliyle mahzun olurlardı.

Hiçbir bekâretini hasan kitap, mektup gibi şeylerin üstün-de kaybetmiş kafasıyla herkese hâkimdi. Fakat her konağa kolay girmesinin asıl sebebi başkaydı: Sır saklamak. Noter gibi sır saklardı. Erkânıharp Müşirinin mermer yalısının es-rarını, Maliye Nazırının Boğaziçi Kemerindeki konağında söylemezdi; demek konağın esrarını da yalıda anlatmayarak-tı. O halde iki tarafta da hürmet görürdü.

Namuslu sesi, dindar gözleri vardı; erlerinin bile kıldığı namazlar sinmişti. Mermer yalıda onu o kadar severlerdi ki, namaz kılmasına tahammül ediyorlardı. Erkânıharp Müşiri dinine kızdığı halde Cemile Hanımın namazlarının meşiyet olduğunu kabul etmişti.

Cemile Hanımın çok derin ve ince tarafı vardı. Tükürdüyü çok güzel dirlemesini. O derece yüzüyle ve o derece gözleriyle dinlerdi ki, ona bir şey anlatmak saadetti.

Güzel de yoktu. Hiç bir karşılık beklemeden İstanbul'da da konuklu'k ederdi; fakat bundan ziyade Tekirdağ'ında istifade ederdi. İstanbul'daki konaklara girip çıktığı için Tekir-

dağ'ında mutasarrıflan* sonra gelirdi. Fakat kusurları da vardı: Meselâ, beş vakit namazını bir türlü edemiyor gibi kalıyordu. Ve bu namazları, Tekirdağ'ında kahvede anlatan küçük memurlara bayramlarda çil yavrukları dalıp yumruğunu öptürürdü. Ancak, peygamberlerin bile aleyhinde neler söylenmemişti! Cemile'nin de gençliğinde müfettişle yakalandığını Tekirdağ'ında söyleyenler vardı. Ama burada kimler söylüyordu? İşi leziz giden birçok bir ihtiyar... Veremli ve kavgacı bir delikanlı... Bir de tırnak bir oğlan... Zaten ihtiyarlar kime namuslu derler? Zaten hastalar kimi kıskanmazlar? Sonra, malûm ki, sakatlar da küstah olur!

Tekirdağlı Cemile bir aydanberi Erkânıharp Müşiri'nin mermer yalısında misafirdi. O, bu konakta halaylıkların düşmandı. Buradaki refah o kadar büyüktü ki, halaylıkların hanım zannedilmesi için bir sandalyeye oturmaları kâfiydi. Ama Tekirdağlı Cemile Hanım, bu halaylıkların lekesiz gözlerine sert sert bakar, sinirlerini cevapsız bırakırdı. Ve Cemile Hanımı kendilerinden saymak isteyen hizmetçiler, hizmetçi olduklarını hemen anlarlardı. Cemile Hanımın da hanım olduğu en ziyade yemekte anlaşılırdı. O, sofraya hanımefendilerle beraber oturur ve halaylıklar ona yemek verirken, onun da hanım olduğunu kabul etmiş olurlardı.

ADNAN'A DEVLET KUŞU KONACAKTI

ADNAN, Süheylâ'ya da, Belkıs'a da rahatsız olmak için gidiyordu. Bu iki ders, iki ıztırap! Fakat bu iki ıztırap birbirine Belkıs'la Süheylâ kadar benzemiyordu. Adnan, Süheylâ ile hasta olduğuna müteessifti, Belkıs'la olmadığına. Nihayet bugün, Erkânıharp Müşirinin yalısında, öğlen kahvaltısına Adnan'ı da aldılar. Yemek odasına girince Adnan, kendini yalıya hareketle sandı, sevinecekti; fakat sofraya oturur oturmaz

* Mutasarrıflık Tanzimattan sonra Osmanlı devletinde liva ve il arasındaki idarî bölümün yöneticisi.

yalnızlık mevkii bütün açıklığıyla ortada durdu. Belkıs'ın hocasıydı, ailenin dostu değildi.

Yemek masasında Erkânıharp Müşirinin yaldızlı isim bağlarını taşıyan Maple koltukların arkaları kafaların üstünden yükseliyordu. Masada iki mürebbiye ve bu iki kadından sonra üç boş koltuk vardı, bu üç koltuktan sonra da Tekirdağlı Cemile oturuyordu. Cemile, bu masada yalnız İnsar'dan değil, bu koltuklardan da sonra geliyordu. Adnan kendisini tam Cemile'nin karşısında görünce fenalaştı.

Bir müddettenberi, Cemile bu yalnız en çok Adnan'ı seviyordu: Güzel, genç, âciz olduğu için!

Adnan, aşkının ve fukaralığının verdiği toylukla çay masasında bakacak başka yer bulamayıp Tekirdağlı Cemile'ye dalabilirse elli yaşında kadın kendisinden gözlerini alamayan delikanlı ile Riyemezade Bahçacı Hayriye'nin evinde geçirmeyeceği altı gecelere yanıyor, son lâvbesine kanıyordu. Adnan'ın yüzünden sonra da fukaralığı Cemile'nin boğuna gidiyordu. Bu masada Cemile'ye en çok müsavi olan insan Adnan'dı.

Cemile, bu çay masasında, bugün Adnan'ın yüzüne bakarken karar verdi: Belkıs'ı Adnan'a verecekti! Bu Belkıs, lâbâli Erkânıharp Müşirinin kızı Belkıs değildi; Cemile'nin Tekirdağ'ındaki kızı Belkıs'tı.

Tekirdağ'ında, Cemile'yi kocası müzzinle yakalandıktan iki dakika sonra dövmüş, bir hafta sonra da boğmuştu. Çünkü sabi'i ancak bir hafta sonra duyu bulmuştu.

Çabuk dul kaldığı için Cemile'nin bir tek çocuğu vardı: bu kız çocuğuna Erkânıharp Müşirinin kızının adını koymuştu. Kız, topaklak ve kırmızı olduğu için Tekirdağ'ında ona güzel diyorlardı. Yüzünde onlu çocuk doğuracak kadar kan vardı. Cemile, kızını, Erkânıharp Müşirinin kızını bakarak yetiştirmişti. O da -Belkıs'tı- o da roman okuyordu; o da Fransızca biliyordu; Tekirdağ'ında Reji katibinden iki ay ders almıştı! Yalnız topaldı. Fakat evlenecekleri gün topallayan ayağı

ayağının altına Cemile'nin Tekirdağ'ndaki kargaz tarlası konursa bu topallık bir yürüyüş tarzı sayılabilirdi.

Ancak Cemile'ye iftira eden işi bozuk ihtiyar, yaramil gerç, topal eğlen, Cemile'nin kızının adını da kötüye çıkarmışlardır. Oğlu kız, Reji katibinden Fransızca öğrenmemiş de çocuk düşürmüştür. Adnan, Cemile Hanımın kargaz tarlasını öğrendikten sonra bu iftiraya inanmayacaktı; zaten Adnan evlendiği gece karısının namuslu olduğunu görecekti. Tekirdağ'ndaki ebe, Cemile Hanıma yemin etmişti.

Erkânıharp Müşirinin damadı Bahriye Miralayı Hüsrev Almanya'dan yakında dönecekti. Cemile onu bekliyordu. Kızı, Adnan'a Hüsrev'i teklif edecekti, fakat kendiliğinden!

Bugün çay masasında, Cemile'nin kuşlarının iki uçuşları ehemmiyetli bir mesele halledilerek, sarkıyordu. Cemile, Adnan'ı damat aldıktan sonra bir vilâyete mektupçu yaptıracaktı, çünkü Dahiliye Nazırının karısının rüyalarını Cemile tabir ediyordu.

Erkânıharp Müşirinin kızı Balkan cephesi mütehhiyesinin birine İngilizce sual sormuş, ötekine Almanca cevap verirken çay masasından ayrıldı; Vekilharç Salih'in elindeki tepsiden telgraf kâğıdı; makbuzu Fransızca imzaladı; altın kurşun kalemiyle telgrafı parçalayarak açtı, haykırdı:

— Hüsrev geliyor!

BAHRİYE MİRALAYI HÜSREV

BUGÜN, mermer yalının bahçe merdivenlerinden çıkarken Adnan omuzlarını taşıyamıyordu. Orbindeki gazetede Balkan'ın kazanın Almanya'dan geldiği vardı. Zaten Adnan salona girince, beyaz çerçevelerdeki Alman generallerinin resimlerinden de yalnız Almanya'dan birinin geldiği büsbütün anlaşıldı. Zaten uşakların da gözleri değişmişti; korkaklıklar. Zaten Adnan da demindenberi salonda bekliyor. Balkan bir türlü gelmiyordu. Hasılı Miralayın geldiği her şeyden belliydi.

Salonun kapısı nihayet açıldı. Adnan, Belkıs için ayağa kalktı. Halbuki kahve getiriyorlardı. İçeriye Belkıs'ın girmeyeceğini Adnan neden anlamadığına kızdı; çünkü kapının kenarına bir haremağası yapışmamıştı.

Acaba, kadın kaşlı Alman prenslerinin resimlerine dalmış, elindeki kahveyi unutmuştu; kapı yine hızla açıldı ve bu sefer kenarına bir haremağası yapıştı. Ve Adnan bu sefer hakiki emrale Belkıs'a ayağa kalktı; fakat karşısında Bahriye Miralayı Hüsrev durdu. Adnan'ın yüzü bitmemiş bir resme benzedi: Kopmuş çizgilerle, tamamlanmamış hakiklarla, bu yüz, bir ressamın ancak birkaç ay sonra imzasını koyabileceği bir tasvirdi.

Miralay kapının uzun boşluğunda başaçık, güzel endamıyla durarak sekretinin sebini dışından yakaladı. Almancaya benzeyen bir sesle:

— Kim var orda? diye haykırdı.

Koşar haremağalarına bağırdı: Yukarda puro tabakasını unutmuştu. Sonra emir verdi: «Arabamı hazırlasınlar.»

Bir haremağası, korkusundan fısıltıyla çıkan bir sesle:

— Arabanızı mektebe gönderdiler, Cevat beyefendiyi almak için... Küçük hanımefendi emretliler, dedi.

Cevat'ı mı almak için? Sultani'de okuyan bu Cevat, Belkıs'ın amcasının oğlu ve Hidayet'in konağındaki süs insanlardandır. Ataşemaskel Naşit'in ona ayrı kardeşidir. Hüsrev, Naşit'i de sevmezdi, Cevat'ı da...

Kızdı: «Bu oğları mektepten almak için bula bula onun İstanbul'dan gelen arabasını mı bulmuşlardı?» Faytonu emretti. Ora da paşa binmişti; çünkü paşanın kendi arabası tamirdeydi. O halde Serkisyan'a kayranasının kapısıyla gidecekti.

Bahriye Miralayı, bu arabaları Adnan'ın aşağıda dinlemesini tabii buluyor ve bu emirleri sesle etmeyerek veriyordu. Adnan girdi. Kendini takdim etti:

— Miralay Hüsrev!

Yirmi dört yaşındaki Miralay Hüsrev matruş bir beydi; o devirde beyliğini taşı eden tek Türk... Erkek kemiğinin ne güzel şey olduğunu gösteren sıska vücut... Uzun ve ahenkli boy... Tamam yaratılmamış bir yeri yok... Elleri eldi kolları bal... Ve Bahriye Miralayı kumral saçlarında hatlı dalgalarla, üniforma cebinde yeşil kordonunun altın örgüsü ile salonun ortasında dururken, Adnan, şaha kalkan bu erkek güzelliğinin karşısında fenalaştı. Karısını sevdiği adamdır işte!

Adnan her defasında Miralayı karısına daha layık görüyordu. Bu yüzde bir hayvan güzelliği vardı. Ayakta dururken bastığı yer, bir Paladin'in* at üstünde durduğu bir kayanın ucuna benziyordu.

Adnan'la birkaç haftada arkadaş oldular. Birbirlerini isimleriyle çağırıyorlardı. Hüsrev, Adnan'ın yanında Abdülhamid'e pislik isimleriyle sövüyordu.

Alafranga olan Miralayın küfürleri alaturka idi. Fakat Adnan bu çok pis küfürlerde bile Avrupa'nın sun'i gülmelerinin kimya lezzetliğini buluyordu. Adnan için bu salonda her şey lezzetli. Kurulmuş bir kürkün parçalarını yuvarlayarak çağlayan bu sarı çamurlar bile.

Miralay bağıran sesiyle:

— Tenkit mi? Almanya İmparatoru tenkit edilir, bizimkine ancak sövülür, diyordu.

Adnan geçti Abdülhamid'e adamları da sövüyordu, hem de Hidayet gibi, Hüsrev gibi yakın arkadaşları.

Yalnız Hidayet'ten Hüsrev'in farkı vardı. Hüsrev her tarafı görünen düz meydandı. Lâkırdısında kuytu köşeler yoktu. Lâfının hiç bir köşesi ağzında takılıp kalmıyordu. Sonra tamamlanmamış tek bir tavrı yoktu. Otururken ayaklarını uzatacaksa bacakları bitmiyordu. Bir şey anlatıyorsa lâkırdısının söylenmedik yeri kalmayacaktı.

* Paladin (Fr.) Atlı şövalye

Almanya'dan geldiği halde, Hüsrev, İngiltere doluydu. Londra'da, görünmemeyi bilen kibarlığı bilmiyordu:

— İngiliz, İngiltere'ye benzer, anlamak için yıllar lâzım. İngilizin kibarlığı hükümeti gibidir; dikkat etmezsen göremezsin. İngiliz, aptal olmadan on iki saat susar odamdır... diyordu.

Her yere Alman bilgisiyle gitmişti. Bunu anlattıktan sonra:

— Avrupa, İngiltere'dir, diyordu. «Paris'te yaptırdığı elbiselerini Londra'da giymeye utanmıştı.» İstanbul'a kahkahalarla gülüyor; tahta sandalyelerle, kadife salonlarla, servetlerini parmaklarında, göbeklerinde taşıyan adamlarla eğleniyordu. Bir Londra'daki bilyük alışveriş caddesine bakıyordu; bir de «binicilerin iptidai büyüklerine, ağdalı memurlara, sultanlarını bir tek çizgiyle beyaz perdeye getiren komedilere.

Kendi mevkiinde gençlerle görüşmeye tahammülü yoktu ve Adnan'ın fikirsizliğinden rahat ettiği için «ondaki sadeliği sevdiğimi» sanıyordu. Dostluğu da temelsiz ve Adnan'ın da Hüsrev gibi bir insan olduğunun hiç hatıra gelmemesi... Hüsrev bunun için onunla dostu. Onunla konuşmuyordu, onunla konuşurken dinlemiyordu.

Bir gün salonda yalnızdılar. Hüsrev'in içi sıkılıyordu; gelirken dün gece oyunda verdiği sözleri söyleyecekti; evlenmekten vazgeçtiğini, karısını sevmediğini Adnan'a söyledi. «Hakikaten kemikliymiş!» Adnan kemiklerine çıldırdığı kadına sarıldı. Fakat onun yanında Balkis'i, karısı kendi eliyle nasıl soyardı? Adnan kendinin Miralaya bu kadar mahrem olmasını istemedi. Şaşırmıştı. Bu lâftan sonra yüzünün nasıl olması lâzımdı? Adnan icap eden yüzünü bulamıyordu.

Tam bu sırada harem ağası, Sevr lavantasında çiğ kereviz gelirdi. Miralay kerevizi çiğ yemekteki hikmeti anlattı: «Almanya'da böyle yerlerdi. «Adnan da sıhhatini seviyorsa bilyiz yapmalıydı.»

Adnan bu tavsiyeyi duymadı; demiryolu müjdenin önünde resmi çiziyordu. Dünyada Balkis'i sevmeyen bir adam bul-

muştu: hem o odam korkaydı! Belkıs tahtından yuvarlanmıştı: Miralayın ayaklarının ucunda yatıyordu. Ve Belkıs, Adnan'ın kollarına düşseydi, Adnan bu kadar çıldırmayacaktı! Miralayın boynuna sarılmak, öpmek istiyordu. Miralayın ayağının ucuyla itiliği bahçe, Adnan'ı aylardanberi seren heykel kadın mıydı?

Miralay, Adnan'a yaptığı iyiliği bilmiyor, Almanya İmparatorunu anlatıyordu.

— Kayser, süpperin biridir; geceleri Saray Müşirine kadın dakolteni giydirir, Sarayda oynatırdı. Bir gece odam göbek atarken göbeği kalbine çarptı, öldü, diyor ve kendinden büyük bir kahkahanın içinde Miralayın kolları, bacakları kopuyor, duvara, tavana yakın yere çarpıyordu.

Hüsrev'in kahkahası bilmiyordu. Adnan'ın da gülmesi lâzım geldi, tebessüm etti. Fakat çok meşgul olanlar gülmezler; dalarlar; düşünürler. Adnan da — sanki sonuçluyordu — o kadar sevimsiz yüzle saadetine daldı. Bu kadın sevilmezmiş? Adnan bu saadeti, aptal olmadan rüyada bile göremezdi. Ama bu tuhaf saadetin bir ucu bile Adnan'ın eline geçmeyecekmiş, ne çıkarı! Belkıs'ın sevilmemesi mümkünmüydü? Adnan bunu görmüştü. Şimdi kendi de sanki Belkıs'ı sevmiyormuş gibi bakıyordu.

Acı bir lezzetle düşünüyordu. Şimdi Belkıs'ın cenazesi bu odaya Adnan'dan tarih dersi almaya gelecekti. Tarih Hocası, Kanuni Süleyman'ı beyaz gözle dinleyecek ölü kadını dişleri ağzına sığmayacak bekliyordu. Bahriye Miralayı da Almanya İmparatorunun ne kadar zeğinlik olduğunu, Şam'da valinin konağındaki karaçe tak mını isteyecek kadar dilenci olduğunu anlatıyordu.

— Bu kadar çirgene hükümdar görmedim. Baalbek harabesini de Berlin Müzesine taşıdı! diyordu.

Adnan artık bu odada küçülmüyordu. Artık zekiydi; artık natürlüydü, artık insandı. Ayağa kalktı. Almanlar için:

— Memleketin kalbini çaldılar, kanmadılar, barsaklarını da sgırdılar. Profesör Pagiayı'lerini gönderdiler. Memleketin

harabe bırakmadılar, toprakların koynunu, karnını avuç avuç taşıdılar, dedi.

Ve Adnan artık sesini bulan adamdı. Fakat birdenbire bu sesini kaybetti. Oturdu. Susup Susuyordu. Saadet beş dakikada eskimişti. Demin sevindiğine utanıyordu. Kocası Belkıs'ı sevmiyorsa bundan ona ne? Bu sevilmeyen kadın onun mu olacaktı? Belkıs'a bıktı. Sonra düşündü. Belkıs'a ne diye kızıyor, onu hangi günahının cehennemine atıyordu? Bulmuştu, günahını bulduğu için hürmetin soğuk tebessüm Belkıs'ta azalmıyor, niçin Belkıs onunla arkadaş oluyordu? Belkıs'ın gözleri bazan niçin başka türlü bakmıyor, sesi bazan niçin değişmiyordu? Kardeşi için ilmek ateşen bir adamın karşısında oturduğunu Belkıs aylardanberi niçin bilmiyordu? Belkıs niçin başka türlü güzeldi? Hele bütün kadınlardan niçin başkaydı? İşte Belkıs'ın günahları!

Birdenbire yine sevindi. Kocasının sevmediği Belkıs bir gün Adnan'ın olabilirdi.

Birdenbire yine heyhatı oldu. Ahşap'daki küçük ev... Küreç duvarlar... Yük dolabının çiçekli kapısı... Tahta, ölüm merdiveni... Bahçe kapısından toprak avluya insanla beraber giren sokak... Odayı daha çıplak yapan soyut pencere perdeleri... Belkıs'la arasında ne kadar çok düşman vardı! Adnan ehemmiyetsiz adamdı, devlette yüksek bir yere değmeyen eski rakibine kızdı. Murat Bey gibi vaktiyle Avrupa'ya kaçıp Şurayı Devlete dönseydi, kendisini sevmeyen Maraştan bir gün ayrılan Belkıs, bir Şurayı Devlet azasına verebilirdi.

Kapı açıldı, Belkıs, salona kahverengi bir elbise içinde giriyordu. Kulaklarının bembeyaz uçlarındaki bilûrdan iki tektaş gözbebeklerinin altın sathında yanıyordu. Adnan bakıp; salona erkek girmeyen bir kadın görmedi. Huzur'a bakarken alnını şefkatle buruşturan Belkıs, önünde bir tacın güneşten gölgesiyle oyalıp duruyordu. Ağzında sımsıkı, bembeyaz iki diş sırasıyla gülerek kocasına sordu:

— Adnan Beye neler anlatıyordun Hüsrev?

Hüsrev, Adnan'a hâlâ Almanya İmparatorunu anlatıyordu.

— Kayser, Bağdat haltını aldı, ona mukabil Osmanlı ordusuna bayağını fakat diyordu.

Balkız odaya girince Hüsrev susmuştu. Damın Belkıs'ı sevmediğini söyleyen Bahriye Miralayı, Belkıs'ın bu güzelliği karşısında, yokulanmış bir yalanı söyleyen adam ne kadar Adnan'a müdanî,* beceriksiz görünüdü. Adnan sevilmekte ne kadar acele etmişti! Bu kadının sevilmemesi hiç kabil miydi? Bu kadar gayrikabil saadete Adnan nasıl inanmıştı? Ne kadar aptaldı! Adnan kendinin bu kadar akılsız olduğuna kızıyordu.

Halbuki Adnan yanılıyordu. Hüsrev'in Belkıs'ı sevmediği yalan değildi. Belkıs'ın salona girerken taşan neşesi, kulağındaki, alnındaki süsler gibi kocası içindi. Hüsrev'i gördüğü için gülüyordu. O, Miralayın, elime geçmeyen geye çıldıran kadın gibi topluyordu. Belkıs'ın gözünde, Miralayın kabalığı bile heykelin çıngılarına oyulmak, değinmemek imkânı veren bir mermer sertliği idi. Belkıs, kendi güzelliğine hayret etmeyen bir dağ parçasına sıkıldıkça ezilmek istiyordu. Belkıs'a bakarken şaşırmayan Hüsrev, Belkıs'ın sevebileceği tek erkekti.

Fakat Hüsrev'in dünyada sevdiği tek kadın yıktı. O, insan yüzündeki güzellikten anlamazdı. Av, oyun... başka heyecanı yıktı. Hattâ kumarsız para bile hiçti; oyunda bulduğu heyecanı paranın başka nafilelerinde bulmuyordu. Güzel giyindiği için güzel giyiniyordu. Babasının ve kayınbabasının saray gibi konaklarında oturduğu için saraylarda oturuyordu. Kulübe, ara girmek şartiyle Adnan'ın evinde, Adnan'ın cebiyle oturabilirdi. Adnan başına dikkat ediyordu. Hüsrev'in Belkıs'ın bedbaht bir karı koca olduklarını bu anlarda görmemesi. Onlar, yalnız bir tek odasında bedbahtlardı. Yatak odalarında... Belkıs, kucaklayamadığı putun yanında yatarken ölü gibi kımıldamıyordu. Bahriye Miralayı, dünyanın en gü-

* Müşteri: Sayfa

zel kadınının koynunda iç çıkartmasından patlıyordu. Karısından kulübe, eve kaçıyordu. Belkıs gündüzleri, yalnız odasından çıkınca bedbaht olduğunu anlayacak kadar yalnız kalamıyordu. Zengin konakların daha kapıdan şen yüzle giren misafirleri... Büyük servetlerin her günü ayrı bir gün yaşayan hayatları... Yeni çıktığı için kitapçıların mutlaka gönderecekleri Fransızca, Almanca, İngilizce kitaplar... Paris'e, Londra'ya sıvrılanan elbiseler, iskarpinler gelince duyulan kısa heyecanlar... Belkıs bunların arasında yalnız sayılmazdı. Ve bedbaht olduğunu görecek kadar gündüzleri kendi kendine değildi. O, gece yarısı talihsizdi.

Adnan dersa başlayacaktı. Baktı, Belkıs kocasına bir şey işaret ediyordu. Tekirdağlı Cemile'nin kızını Adnan'a teklif etmeyi Hüsrev her hafta unutuyordu. Belkıs gözlerini bile bile bütün güzelleştiren işaretle kocasına bunu hatırlatıyordu.

Bahriye Miralayı — mukaddeme[1] yapmak külfetli — birdenbire esneyerek sordu:

— Evlenmek fikrinde misiniz Adnan?

Adnan öyle bir fikirde olmadığını ani'atış hitirdiği zaman, Bahriye Miralayı, koltukta uyumuştu.

Adnan ve Belkıs tarih dersine başladılar. Muhasara[2] başlamış, Macaristan fetholunuyordu.

Belkıs beyaz parmağını dudağına götürdü:

— Adnan Bey, biraz yavaş! dedi. Sonra, uyuyan Hüsrev'i göstererek izah etti:

— Gece kulüpten geç geldi de...

Tarih hocası, Süleyman'ın Macaristan'ı aldığını kısık sesle anlatmaya başladı. Kabahatini anlayanlerin sesiyle!

Ve Macaristan fethi Hüsrev'i uyandırmadı.

[1] Mukaddeme: Söz giriş
[2] Muhasara: Kuşatma

SÜHEYLÂ'NIN ÇOCUK OLMADIĞI ANLAŞILIYORDU

SÜHEYLÂ'NIN Adnan'a çıldırdığını Maliye Nazırı'nın konağında kimse anlamıyordu. Bu ağlı ancak Süheylâ'nın yüzü haber verecekti. Fakat bu cehreyi de sonra sade Hacı Kâhya oldu. Bu az okur, güç yazar adam bir çok ümmiler* gibi her şeyi gözüyle anlardı. Maliye Nazırı ve Hacı Kâhya daima her meseleyi beraber düşünürlerdi. Süheylâ'nın Adnan'la evlenmesine de bugboga razı oldular. Fakat Süheylâ'nın anasına bunu açamıyorlardı. Cemaliler, «dünkü çocuğu evlendirmemekte iki senedir inat ediyordu. «Aceleleri yoktu. Maliye Nazırının kızını vakti gelince herkes kapışırdı.»

Paşa nihayet kolayını buldu. Yirmi iki yaşına kadar Süheylâ'nın bebek olmadığını Cemaliferle Tekirdağlı Cemile Hanım ispat edecekti. Sonra da Adnan'ı Hacı Kâhya Cemaliferle söyleyecek. Paşa da bu intihabı* çok beğenecekti.

Fakat bu Cemile Hanım'ın dirayetli olduğu ne kadar doğruymuş! O, Maliye Nazırı gibi Süheylâ'nın yirmi ikisine bastığını söyleyerek Cemaliferi kırk saklasına çıkarmakla işe başlamıyordu. Süheylâ'nın «hâlâ bebek olduğunu o da biliyordu. Fakat «Ah hanımefendi, ben anlamam» diyordu, «Fatma Sultanı da Nevşehirli İbrahim Paşa'ya on dört yaşında vermediler miydi?»

Tarihte Abdülaziz'den, Abdülhamid'den başka padişah bilmeyen Cemaliferi, bu Fatma Sultanı onlardan birinin kızı sanıyor, Damat Nevşehirli İbrahim'in Kuruçeşme'de Direkli Saray'da mı oturduğunu soruyor. Cemile, bu yanlışı ihtiyatla düzeltiyor, nihayet Cemaliferi kendi kızının Fatma Sultan gibi çocukken evlenmesine razı ediyordu.

Maliye Nazırı sevindi. Kızına bir kere aramasına, hattâ ses çıkarmayacaktı. Ancak kaşları, bütün yüzünü uzun bir burun haline koyan yakışıklı bir çizgi içinde somurtuyor:

* Ümmi: Okuma yazması olmayan
* İntihap: Seçim

— Fakat bu konağa yakışacak bir koca! diyordu.

Burada Cemile de onunla beraberdi; kocası tabii Süheylâ'ya değil, konağa yakışacaktı. Cemaliler merak ediyordu; acaba Tekirdağlı Cemile Hanım'ın bulacağı ve bu yirmi odalı konağa yakışacak koca kimdi? Cemile:

— Bir Hünkâr yaveri! dedi. Hem de paşa oğlu, paşa torunu...

Cemaliler nikâhta gazetenin basacağı üç paşayı, gururundan devleşerek düşündü: Maliye Nazırı da, damadın babası ve dedesi de... Amar yarabbi, üçü de paşaydı!

Berber havanları kokan Hünkâr yaveriyle evleneceğini Süheylâ bilmiyordu. Ona söylemediler. «Çocuk» bu kadar ciddî bir sırrı ağzından kaçırır, bir çuval inciri berbat ederdi. Hem de Tekirdağlı Cemile'ye göre tesinin kenarından lepiska perçemi yukarıya kalkan bu Hünkâr yaveri, Süheylâ'nın karşısına ağasız çıkmalıydı. Saadetli, hayretin heyecanı güzelleştirecekti.

Kimseyle konuşulamayan aşk, bu zehir, Süheylâ'yı kemiriyordu. Bir taraftan da konağın tenhalığı. Her gün ayrı günü yaşamak... Kimseye anlatmadığı için kızın göğsünde karanlık bir hıçkırık gibi gömülü kalan kuvvetli Avrupa romanları... Uyuşdurulan şehvetin dimağlaşan, bünyeleşen terakümü...[1] Karında şehveti bile uyalayan moda ve terzi meşguliyetlerinin bu konakta yokluğu... Bütün bunlar Süheylâ'nın aşkını büyütüyordu.

Bu aralık Hariciyede mümeyyiz Burhan, Süheylâ'yı istedi. Burhan'ın babası Beylerbeyi nüfuslu paşa idi. Cemaliler, Hünkâr yaveri kadar bunu da beğendi. Ve bugün Süheylâ'ya ikisinin de resmini Tekirdağlı Cemile gösterdi. Kız, Hünkâr yaverinin kâküllü, Burhan'ın kelini karşısında ellerini yüzüne kapayarak dakikalarca ağladı.

Kısa kollarıyla karnını kucaklayamayan şişman Burhan'ın çıkın olduğunu Cemileyle Cemaliler de kabul ettiler. Ve

[1] Terakümü: Birikim.

Burhan'dan vazgeçtiler; amma Hünkâr yaverinde ısrar ediyorlardı. Ancak Hacı Kâhya —Cemaliye'in demesine göre Tekirdağlı Cemile Hanım'ı sevmediği için— onun bulduğu bu Hünkâr yaverinin hakkında çok fena şeyler duyuyordu: Umumhanelerde dayak yiyormuş; meyhanelerden evine baygın getiriyorlarmış; evinde ahçıbaşısıyla tavla oynuyormuş; halay kılığı ikide birde çocuk düşürtüyormuş gibi şeyler... Hacı Kâhya, Maliye Nazırı'na bunları anlatırken:

— Paşam, Tekirdağlı Cemile'nin bulacağı kocaya kız mı verilir? diyor, Paşa'nın yüzünde mütalâasının* tasdik edildiğini görmek istiyor, karşısında hiddetle bekliyordu. Cemaliye de, bu uşak parçasının bu konakta artık çok olduğunu söylüyor, kocasının bu sözü doğru bulmasını bekliyor. Paşa'nın karşısında öfkeyle oturuyordu. Nihayet Maliye Nazırı, Hünkâr yaverini Saray'a sordu. Hacı Kâhya'nın haklı olduğu meydana çıktı.

Hünkâr yaverinin il olduğu anlaşılınca Tekirdağlı Cemile, Hacı Kâhya'ya kızdı. Konaktan gitti.

Süheylâ, dışarı koruşulan eşya gibi bu alan biten şeyleri bilmiyordu. Zaten onun halinde evlenmesine karar verilen kızın ne ihtiyatlı hürriyeti vardı, ne kibirli sevinci! Konakta hayal gibi dolaşıyordu. Cemaliye, kızının yatak odasını kilitli buldukça, kapıya sinirli sinirli vuruyor, burun ne demek olduğunu soruyordu. Ve elinde kitapla kapıyı açan kızının kırmızı gözlerine bakarak kendini okumaya çok verdiğine kızıyor, söylenmiyordu. Fakat bu tekdirlerin* hiç hükmü yoktu. Süheylâ'nın oda kapısı yine her gün kilitli... Kız, odasına yine her gün kapanıyor, ağlıyor, saatlerce okunan bir kitabın kızaracağı gözlerle akşam yemeğe iniyordu.

Maliye Nazırı, kızının halini karısı Cemaliye'nin merak etmeyişine kızıyor, karısına gözlerini manalı yaparak bakıyor, sesini değiştirerek kısa kısa soluyor, kadın bir türlü anlamı-

* Mütalâa: Düşünce, fikir
* Tekdir: Azar

yordu. Paşa nihayet bir gece görülmü, sesini bırakıp, diliyle anlattı:

— Hanım, hanım, Süheylâ, Adnan'ı seviyor!

Bir felâketin birdenbire söylenmesi ikinci bir felâkettir. Cemaliler mahvoldu. Bir kız nikâhlanmadan evvel bir erkeği nasıl severdi? İşte orospuluk bu demekti.

Fakat Cemaliler bu felâkete de alıştı. Üç hafta sonra kızının yüzüne bakmaya razı oldu. Maliye Nazırı artık Adnan'ı konağa damat almanın o kadar vahim olmadığına Cemaliler'i kandırmak istiyordu.

Ancak, Cemaliler, Hidayet'in dedesi Kazasker Giyasettin Efendi'nin halaylıklarındandı. Maliye Nazırının karısı olduğu günden beri bu eski cariyeliğinden rahatsız oluyor, bu ikbal içinde eski hizmetçiliği meydana çıkmak için fırsat bekliyor sanıyordu. Babasının adı nüfus tezkeresinde Abdullah'dı. Bütün meçhul babalar gibi. Ve Cemaliler, evvelâ, bu Abdullah'ı Çerkes beylerinden Abdullah Bey yaptı. Zaman geçince buna kendi de inandı. Babasının beyliğiyle kocasının paşalığı birleşince Cemaliler için başka insanlarda da asalet iddiası halini aldı.

Kocası paşa, babası Çerkes beyi... O halde damadı da böyle bir şey olmalıydı. Adnan'ın madem ki babası Mısırlıydı; o, paşa olamazdı. Fakat büyük babası, yahut dedesinin dedesi mutlaka paşa olmalıydı. Yoksa Süheylâ başka türlü alınmazdı.

Süheylâ da Adnan'ın babasını paşa olmadan öldüren kocasına içerliyor, edebiyatın arayıp bulamadığı bu güzel şahadet vak'asına garaz oluyordu.

Süheylâ'ya arıyan Hacı Kâhya sokakta, kahvede, Maliye'de Adnan'ın soyunda bir paşa arıyor, bulamıyor, bulamıyordu.

Bugün Maliyede Hacı Kâhya, Nazırın kapısının önünde dolaşırken birdenbire durdu; iyi görmek için kaşlarını çattı; ağzı gülüyor gibi yarım kapanan eski Yemen defterdarı Emiri Efendi büyük dişleriyle karşısında duruyordu. Hacı Kâhya sevincinden sarardı: Adnan'ın soyunda bir paşa varsa, bunu

bu Emiri Efendi mutlaka bilecekti. Çünkü bu Emiri Efendi meşhur şark âlimi Emiri Efendi idi. O, bütün mevzuları bilir insana, «Senin üçüncü deden Yanya'da falân selvinin altında yatıyor!» dedi. Mazide oturur, mazide yatar kalkar, mazide biraz nefes alırdı; fakat çok mazide! Yeni'den muztaripti. Abbasîlerin çakşırlarını* bilir, kendi fesinin nerede yapıldığını öğrenmek istemezdi. Her şeyin eskisini severdi: Kitabın eskisini, âlimin eskisini, hattâ letâfetin eskisini! Meçhul bir mağlûbiyetini ağzına almaz, lakin Beyazid'in Timur'a yenildiğine yanardı.

Hususi bir kitâbı vardı. Parmağında bir maka'alik mürekkep ve paçasında bir mahallelik çamurla dolaşırdı. Hangi yeni eseri sevdiğini yeleğinin önünden belli olurdu. Fakat temiz bir ruhu vardır. Abdülhamid devrinde defterdar olduğu halde hırsız değildi; namusun parasıyla eski kitap topluyordu, memlekete bir kütüphane bırakacaktı. Ve bu yazma kitapları görünmeyen bir göle dökerken mavinin bir an önüne dökülüp dükçe eski alâmeti eski bir din kadar güzelleşirdi.

Maliye'ye Hacı Kâhya'yı görmeye gelmişti. O Maliye'de kimseyle görüşmez, yalnız namuslu diye Nazırın uzaktan bazan selâmını alırdı. O öğleydi. Maliye Nazırıyle düştüğü zaman görüşecekti.

Hacı Kâhya, Emiri Efendi'nin kahvesinin köpüklü olmasına bugün çok dikkat etti. Çünkü onu Adnan'ın dedesini soracaktı.

Sordu.

Şark âlimi kahvenin telvesini içmekten vazgeçti; somurttu.

— Hangi Adnan? dedi. Şu Hidayet hergelesinin konağından çıkmayan Adnan kâtibi mi?

Şark âlimi Emiri Efendi, kızarsa, adama mektep kitaplarının yazamayacağı kelimelerle söverdi. Şimdi Adnan'a o türlü söylüyor, «Hidayet'in konağının önünden geçenler bile

* Çakşır: Bir çeşit erkek şalvarı.

namussuzdur: içinden çıkmayanları düşün! Ben bu Adnan karakterinin esrarını nereden bilecekmişim? Kalem çöp tenekesi mi, Hacı?» diyordu.

PAŞA NİHAYET BULUNDU

ADNAN, Süheylâ'ya Ejder'i okutmaya canından bezerek gidiyordu. Süheylâ ile arasındaki fesi arkadaşlık bir türlü azalmıyordu, bitmiyordu. Kaza bu kadar çok sürer miydi? Adnan onunla hazara dost olmuştu. Ve Adnan bu arkadaşlığı Süheylâ'ya unutturmak için gücü yettiği kadar fena adam oluyordu ve derslerde, derslerden başka lâkırdı hatırlar geçtikçe azalıyordu. Süheylâ, bazan dolan gözlerini Adnan yakalamasın diye odadan sebepsiz kaçıyor, sonra daha sebepsiz neşeyle odaya dönüyordu. «Bu kızı istesem acaba verirler mi?» diye bir zaman düşündüğü Süheylâ mıydı? Beşiktaş iskelesinde Ejder okuyan Süheylâ nerede? Altın saçlı Rekkâs nerede?

Süheylâ, Adnan'a aşkını söyleyemediği için onun yanındayken de onu düşünüyordu. Adnan'la aşkını konuşmayan Süheylâ için Adnan orada değil demekti. Kız, paylaşılmayan bu aşkından eziliyor, sebepsiz neş'elenerek yüzünü değiştiriyordu; fakat gözleri? Gözlerini bir türlü idare edemiyordu. Bu gözler hep Adnan'ın yüzünde kalıyor, Adnan da bu gözlerin farkında olmamak için hep Ejder'e eğiliyordu.

Fakat Adnan bu sessiz ihtilâftan[1] bezar oluyordu, o zamanın eski arkadaşlıkları yine ortaya çıkıyordu. O zaman Süheylâ mes'uttu. Böyle mes'ut olduğu bir gündü Süheylâ sordu:

— Bir defa söylemiştiniz Adnan Bey, unuttum, büyük babanızın adı neydi?

— Ben mi söylemiştim?

Adnan, dedesinin adını bu kıza hiç bir defa söylememişti. Bu suâlin ne diye sorulduğunu Adnan düşünürken Süheylâ ümitler içinde bekliyordu. Lefçalı Salim Bey'in bir paşa ba-

[1] İhtilâf: Uyuşmazlık

bazı rivayetleri vardı. Eğer bir mezarlıkta böyle bir paşa yatıyorsa Süheylâ hemen Adnan'ın karısı olacaktı.

Adnan, soy sop davasına ehemmiyet vermediğini anlatmak isteyen nazlı bir sesle düşündü:

— Büyük babamın adı... Adı .. Adı .. Adı .. Mehmet! dedi.

Süheylâ'nın ümidi bütün bitmedi; Mehmet'in yanına konulacak kelimeyi bekliyordu.

Sordu:

— Mehmet?

Adnan cevap verdi:

— Evet, Mehmet Bey.

Kız, sorardı. Fakat ümidi yine bitmedi. Mehmet Bey'in babasını sormamıştı, onu da sordu.

Adnan çok sinirlendi. Bu sualler çok sürüyordu. Kudretini göstermemek için işi şakaya döktü:

— Madem ki bu kadar merak ediyorsunuz Süheylâ Hanım, söylemeyeceğim! dedi.

Süheylâ, yalvaran gözlerle, bu şakanın bitmesini bekliyordu.

Adnan:

— Süheylâ Hanım, siz benim şeceremi öğrenmek istiyorsunuz ama, bakalım ben biliyor muyum?

Fevkadeni birdenbire hatırlamak, Adnan'ın kibrine dokunuyordu. Süheylâ'nın hâlâ cevap bekleyen gözlerine dayanamamış gibi soyunu isteye isteye hatırlamaya başladı:

— Dedemin babası... Durun bakayım... Evet, Salim Bey imiş. Rumeli eşrafından mı, neymiş. Öyle bi şeyler... Za'ametli de varmış galiba... Onun babası? Onun babası? Buldum, Celâli Mehmet Paşa!

Süheylâ, sevincinden, İlkkardının aşağısını dinlemedi. «Şimdi geliyorum,» Haremo koştu.

Adnan, verdiği cevabın haremle münasebetini anlamadı. Daldı. Belkıs'ı düşünüyordu. Ve Belkıs'ı düşündüğü için Süheylâ'yı hatırladı. «Belkıs'ın yanında Süheylâ ne kadar hiç-

di! Fakat, bu Süheylâ, onun dedesini neden soruyor, öğrenince niçin seviniyordu? Süheylâ bu zevzekilikle kendine güzel bir koca bağlığı mı vermek istiyordu? Bu kadar münâsip fevkalâde bir kıza yakışmak için o kız — hele o kız Süheylâ ise — güzel —yani Belkıs kadar güzel— olmalıydı. Yoksa bu konakta Adnan'a evlenecek bir kız mı bulduklardı? Yoksa —maazallah— Süheylâ'yı mı vereceklerdi? Hiç verirler miydi? Hayır. Süheylâ'yı ne kadar istemediğini bilseler verirlerdi; çünkü hayat böyleydi: insanın istemediği şey ayağına gelirdi. Fakat Adnan'ın Süheylâ'yı istemediğini bu konakta nasıl bilirlerdi? Belkıs'ı tanımalılardı ki, Adnan'ın Süheylâ ile evlenmekten nasıl kaçacağını anlasınlar.»

Şimdi Adnan, yalnız Belkıs'ı düşünüyordu; birdenbire kendine hayret etti. Belkıs'a o kadar çıldırdığı halde koridorunda Meryem Ana kandili yanan evdeki kadına —Samatyalı Filareti'ye— bir müddettenberi yine nasıl gidiyordu? Ve oradan döndüğü zaman, rahatlığın vücudu bir kaç saat Belkıs'ı nasıl unutuyordu? Ve Filareti'den döndüğü zamanlar bir kaç saat Belkıs'a nasıl kinini unutuyordu?

«Şimdi geliyorum,» diye odadan giden Süheylâ'nın bu «şimdi»sinden yarım saat sürdü. Yarın konağı olacağı için Adnan'a onunun gececeğinden Süheylâ o kadar emindi ki, onu yarım saat bu bir odada bekletebiliyordu. Artık Adnan ev halkındandı.

Süheylâ döndüğü zaman:

— Affedersiniz Adnan Bey, sizi çok bekletttim! dedi. Adnan bu nezaketi fazla buldu: «O beklememişti ki. Süheylâ bir dakika gitmiş, gelmişti!»

Süheylâ'nın her tarafı gülüyor, yüzünden yanakları taşıyordu. Cemaliler, Adnan'ın üçüncü dedesi Çelik Mehmet Paşa'yı, evvelâ göze görünmeyecek kadar uzak bulmuştu. Süheylâ gizli istihza* ile annesine anlatmıştı: «Gazeteye Adnan'ın Çelik Mehmet Paşa'nın torunu diye yazdıracaklardı. Okuyan-

* İstihza: İnce alay

lar Çelik Mehmet Paşa, Adnan'ın birinci cedd mi, dördüncü cedd mi nereden anlayacaklardı?» Cemaliler dü'şündü: Bir selvinin altında yatan bu gölge nihayet bir «paşa» idi ve kızı o gölgenin torunu ile evlenebilirdi.

Süheylâ, dalgın dalgın Adnan'ın karşısında, annesinin bu müsaadesine sevinivor, bir çok konuşmak istiyor, gulmek istiyor, gayritabiilikler yapmak istiyordu.

Adnan, ağzında barsakları görünen büyük bir delikle esnedi. Süheylâ bu perişan dudakları bile çirkin bulmadı.

BİR HASBİHAL

BOZDOĞAN Koridordaki konak, Süheylâ'nın Adnan'dan dersini aldığı oda. Fakat bugün bu odada Süheylâ yok. Maliye Nazırı köşede oturmuş Adnan'ı bekliyor.

Öğleden sonra yalnız bayramlarda çalınan sokak kapısının zilini duyunca Paşa anladı: Edebiyat hocası gelmişti. Gözlerini yumdu, dudaklarını damla damla kımıldatarak teşbihini çekmeye başladı. Çünkü Adnan'ı odaya girer girmez görürse onunla ta oda kapısından meşgul olması lâzım gelecekti.

Adnan odanın ortasına gelince, Paşa odada birinin bulunduğuna karar verdi ve gözlerini sahte bayıtkılık açtı; bir yorgun hürmetle ayağa kalktı. Adnan, Paşa'yı odada bulunca sinirlenmişti; çünkü biliyordu. Bu devlet adamları hiç bir şey söylememiş olmak şartiyle konuşurlardı; Lütfen* sözlerdi; yüzleri konuşmayarak gülerlerdi; anlatılan şeylere inanmazlardı; inanmadıkları şeyleri anlatırlardı.

Maliye Nazırı, Adnan'a damat olmaya karar vermiş, çocuğun bu izdivaca ne kadar lâyık olduğunu bugün yakından görmek istiyordu.

Maliye Nazırı edebiyattan lâf açtı; hem de Şair Ziya Paşa'yı anlatıyordu. Adnan saştı, yalnız saray düşmanı genç-

* Lütfen: Rica.

lerin okunmaya selâhiyetli olduğu «Terkibi Bend»i bu adam ne hakla ezber biliyordu?

Maliye Nazırı

— Ziya Paşa'nın mektupçusu Nazım Paşa'dan dinlemiştim. Ziya Paşa Adana valisi iken konağının balkonuna oturur, bir taraftan şarap içer, bir taraftan Nazım Paşa'ya gürleyip söyler, yazdırırmış.

Adnan yine hayret etti: şarap içen şair «gâvur» kelimesine sarmadan bu sözü nazır nasıl ağzına alıyordu?

Maliye Nazırı mütalâa da söyledi:

— Terci Bend'inde Ziya Paşa'nın imânı görünür, Terkibi Bend'inde şairliği!

Adnan karar verdi, artık alay edecekti. Bu Maliye Nazırı elinin hamuruyla ne işlere karışıyordu? Bu yetmiyormuş gibi Maliye Nazırı yeni şairleri sordu. Bu münasebetsiz merakla Adnan içinden güldü, alayla:

— Yeni yetişen şairlerimiz var mı ki Paşa hazretleri? dedi.

Maliye Nazırı:

— Tabii ki var, dedi. Meselâ, bizim Hüseyin Efendi'nin oğlu!

Adnan, Hüseyin Efendi'nin oğlunu tanımadı. Nazır:

— Hani bir çocuk var; adına Tevfik Fikret mi ne diyorlar? Geçende bir Nesti'nin okudular; o ne esmuyetli* manzumaydı! dedi. Tevfik Fikret'i beğenen sakallı ve vezir rütbeli adamı Adnan bir kaç dakika anlamadı. Sonra birdenbire söyledi: Bu Maliye Nazırı, Fikret'i değil, onun peygamberce yazdığı şiiri beğeniyordu; hiçbirşey diyememek istedi:

— Evet Paşa Hazretleri, Fikret nasılda bir Nesti Şarl yazabilmiş! dedi.

Nazır, Adnan'ın alayını sezdi ve kendisi de gizli istihza ile iki (ayın)ı çatlatarak:

* Cesaretli. Bkz. bu kitap yönetim anlamlı sözcük.

— Yalnız, Nasıl Şeriî değil, bir de Nefsî Şeriî yazmış. Kızım okudu; bayıldım, manzumede gök gurlüyor, dedi.

Adnan, artık Maliye Nazırıyla sahici insanmış gibi konuşmaya razı oldu. Nazır, Adnan'ı eliyle yanındaki koltuğa çağırdı. Etrafına korka korka baktıktan sonra, gözlerini kapayarak:

— «Sa» diye bir manzumesi var. Geçende, Reji komiseri Nuri Bey'in konağında bir genç okudu. Bu şiiri hara bulur getirir insin oğlum? O gün Nuri Bey'in konağında tanımadığım birtakım adamlar vardı. Onların yanında manzumeyi yarıda bıraktım, dinlemeden kaçtım.

Adnan:

— Fakat Paşa Hazretleri, dedi; Nuri Bey'in konağına namussuz tek bir adam girmez. Fazla telâş büyütmüşsünüz!

Maliye Nazırı gözleriyle hiddetlendi:

— Siz gençsiniz beyefendi, dedi. Nuri Bey'in evine namussuz adam girmeyeceğini ben de bilirim. Ancak benim mizacım* budur. Bir odada birden fazla adama emniyet etmem.

Ve Adnan'a dik dik baktı. Birdenbire değişen bir sesle:

— İnsanlara teker teker emniyet edilir! dedi.

Deminderberi biraz sevmeye başladığı bu adamın böyle basit lâkırdıları bir tebliğ sesiyle söylemesindeki ukalâlığa Adnan'ın canı sıkıldı; nasihat dinlenmekteki küçüklükten kurtulmak için lâkırdı söylemesi lâzımdı:

— Sa'ye manzumesi berdenizde var. Süheylâ Hanımefendiye veririm; efendimize takdim eder, dedi.

Maliye Nazırı surat etti; uzun uzun susttu. Enfiye çekti. Bir daha çekti. Hâlâ susuyordu.

Adnan tekrar:

— Manzume berde var; Süheylâ Hanımefendiye...

Deyince, Nazır:

— Süheylâ'ya vermeye hacet yok, dedi.

* Mizaç: Tabiat, huy

Adnan!

— Hacı Kâhya'ya bırakırım, o da Süheylâ Hanımefendiye...

Nazır, gene sözünü kesti:

— Hayır efendim, kapalı bir zarfla bizzat, benim elime vereceksiniz.

Adnan sarardı, bu kadar namuslu bir adam kızına bile emniyet etmiyordu. Maliye Nazırı, Adnan'ın yüzünü anladı:

— Süheylâ, manzumeyi sizin verdiğinizi bilmesin; çocuktur, belki ağzından kaçırır, dedi.

Sonra biraz daha sustu. Kızına emniyet etmediğine Adnan'ın yanlış mâna vermemesini istedi:

— Süheylâ'nın da bu şiiri bilmesini isterim. Ancak, ona bu şiiri ya siz vereceksiniz, yahut ben. Manzumeyi üçümüz birden bilmiş olmayalım!

Adnan haykıracaktı, bu ne oyuncu adamdı!

İkisi de susuyorlardı. Yalnız Maliye Nazırı, Adnan'a çok manâlı gözlerle bakıyordu. İkisi de o türlü susuyorlardı ki, odada öyle bir sükût vardı ki, kibrit kutusu düşse yıldırım gürültüsü koparacaktı. Ve bu korkunç sükût odadan taşarak gökyüzünü doldurmuş da, biri ufuklara atmış gibi komşu evde ut çalmaya başladı.

Maliye Nazırı gözlerini yumdu. Sonra mahmur bakışlarla Adnan'a:

— Musikimiz ne kadar ruhanidir! dedi.

Adnan bir şey söyleyemedi. Maliye Nazırı sordu:

— Bizim musikiyi sevmez misiniz yoksa?

Adnan, o odada başkası olmadığı için «bizim musikiyi» sevdi. Fakat beğenişine bir inşikâk vermek istedi:

— Ama bendeniz ancak eski bestekârlarımızı beğenirim efendim, dedi.

Maliye Nazırı gaşyoldu.* Müstakbel damadı demek ki Itrî'leri, Dellâlzade'leri, Zaharya'ları, Dede Efendi'leri, Hafız

* Gaşyolmak: Kendinden geçmek.

Post'ları beğeniyordu. İki elini müsavi seslerle vurdu; Menekşe Bey'in iki limonata ısmarladı ve:

— Hafız Post! O ne kerameti[1] adamdır! Bine yakın beste yapmış. Mecmuasını tabı görmüşsünüzdür; dedi.

Adnan bozuldu. Bu Hafız Post'u gündüz kadar açık bile işitmemişti. Fakat Maliye Nazırı'na karşı bu sanat adamının yalnız mecmuasını görmemiş olmaya razı olmadı:

— Evet efendim, bestelerine hayranım; fakat muntazam[2] mecmuasını olmadığını.

Maliye Nazırı dudaklarındaki istihzayı, burnunun burgu ile örtmek için enliye çekti ve:

— Zannederim mecmuasını daha basmadılar, Revan kütüphanesinde kendi el yazısıyla bulunduğunu, dedi. Ve azametle ilâve etti:

— Hatırımda kaldığına göre mecmuanın numarası da 1724 tür.

Şimdi Maliye Nazırı hüsbütün keyifli, limonatası elinde, Ulah Bey'i Kantemir'in notalı musiki kitabını, Necip Paşa kütüphanesinin Hamparsum notalı beste mecmualarını anlatıyordu:

— Bütün bestelerimiz iki mühim koleksiyondadır. Biri Ethem Paşa koleksiyonudur ve dört bin parçadır. Güfteler bütün ta'lik kırmasıyol[3] yazılı... Besteler de bütün alafranga notayla!... Öteki[4] Mısırlı Halim Paşa koleksiyonudur.

Adnan içinden kudurıyordu. Konağı nereden ul çalmıştı da bu konferansa sebep olmuştu[5]!

Şimdi Maliye Nazırı devletin battığını gizli sesle anlatıyordu:

— Maliyeye buraya ilk geldiğin gün, odama Reji Komiseri Nuri Beyle bir frenk gelmişti; bu frengi tanır musun oğlum? dedi.

---

[1] Marifetli. Kerametsiz olgun.
[2] [illegible] Bir yazışı bi.
[3] Ta'lik kırması... arası harflerle bir yazı türü.

Adnan, «bu frengi» tanımaktan gurur duydu, hemen cevap verdi:

— Evet efendim, Rambert.

— Nereden tanıyorsun oğlum?

— Hidayet'e gelir de...

— Hidayet Beyefendiye mi?

— Evet efendim.

Nazır, Hidayet'in adına telâş etti. «O, Adnan'ı kendisine Hidayet'in tavsiye ettiğini nasıl unutmuştur? Lüzumsuz birtakım şeylerle Adnan'ı dedikodu* ne diye söylemişti?» Güya bunları şimdi hatırlamış gibi bir tavır takındı. Bu sahte telâş bu odada söylenmiş ve söylenecek şeylerin Hidayet'e anlatılmamasını Adnan'dan zımnî* bir rica idi. Bir de bu rica ile bu odadaki hashıhal, Adnan'a münhasır* oluyor, Adnan Maliye Nazırı'nın mahremiyetine giriyordu.

Fakat Adnan bir türlü anlayamıyordu; Maliye Nazırı'nın neden oğlu oluyor, niçin asabî oluyordu? Devletin batığını söyleyecek kadar, Paşa ona birdenbire niçin emniyet ediyordu? Nazır:

— Evet oğlum Adnan Bey, dedi. O gün yanıma gelen frenk Rambert'ti. O'nu o gün niçin çağırttım, bilir misin? Rejiden Hünkârın iradesiyle beş yüz lira borç istemek için!

Adnan titredi. Bir zamanlar Veredik'e, Viyana'yı askerinin ülfetsiz Adrien Osmanlı İmparatorluğu, Rejî'den sadaka istemişti.

İkisi de ağlayacak haldeydiler. Adnan memleketin hâline yabancı gözleri dolan bir devlet adamına ilk defa rastlıyordu. Maliye Nazırı içini çekti:

— Ne talihsiz adamım, bilmezsin oğlum! Maliyeye Nazır olduğum gün hazinede kaç lira buldum? Ne tahmin edersin? dedi. Sustu. Adnan'dan cevap bekliyordu.

* Dedikodu: Dolaylı olarak belirtilen
* Münhasır: Özel

Adnan:

— Nasıl bilayim efendim, meselâ iki yüz bin lira

Nazır, zayıf vücudunun içinden bir başka adamın sesi çıkıyor gibi haykırdı

— On yedi lira!'

Adnan'ın gözleri ıslandı. Maliye Nazırı müstakbel damadının bu rakik' gözlerine sevindi. Heyecanı birbirini artırdı; onun da gözlerinde iki damla yaş titreyerek'

— Bu felâketleri görmek için mi bu yaşa kadar yaşadım? Erzeli' demiş bunu derler oğlum' diyor, bir zamanki şimendifer dolandırıcısı Hirsch'in, bir zamanki devlet müfettişleri bizim Miras'in dalaverelerini anlatıyor, kürkünün yeniyle gözlerini siliyordu. Adnan, Maliye Nazırı'nın göğsüne sokulmuş, başını omuzuna koymak, ağlamak istiyordu. İkisi de iki çocuk kadar güzeldiler. Maliye Nazırı birdenbire kendi haline kızdı, dipdiri bir sesle:

— İyi olacak, çok iyi olacak. Ölmeyeceğiz, bu millet ölmeyecek. İyi günler göreceğiz. Yaşayacağız' dedi. Sapsarı ayağa kalktı.

Odada gene dar ve bir sükût başladı.

Kapı, odanın sükûtunu buruşturarak yavaş yavaş açıldı. Süheylâ, bugün saçlarını tamamen örtmeyen beyaz başörtüsüyle, birinden çekinmeyen serbest bir tebessüm gibi.

Paşa, odadan çıkarken, Adnan, onun sayıklarını iki eliyle yakalayarak öptü; o da Adnan'ı alnından öpmek isteyerek fesinin kenarından öpebildi. Onlar öpüşürken Süheylâ uzaklaştı.

Maliye Nazırı'nın ayak sesleri, koridorun merdivenlerindeki eski yol halılarına birer gölge parçası halinde sürünürken odaya koridorun bütün sükûtu toplanıyor, bu sessizliğin ortasında Süheylâ, Adnan'a, «Bu hashıhalin manasını anlıdın mı?» diyen gözlerle bakıyordu.

☆

1 Hashıhalin: Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın Türkçe, meyhaneci ağzı ile.
2 Rakik: İnce.
3 Erzeli: Gümrük memurlarına Türkçe, aptal demek.

Maliye Nazırı bu hasbihalden Adnan'ı çok beğenerek, damat olmaya son kararını vererek çıkmıştı.

Ve bu hasbihalden bir hafta sonra, Hacı Kâhya, eski Sivas Valisi Hacı Hulusi Paşa'nın yalısına Adnan'ın bir defa bile gitmediğini öğrendi. O gece de, Maliye Nazırı'nın bir tane destur Dağıstanlı Hoca, konağa iyi bir haberle göğsünü gere gere geldi: Hidayet'in karağında Adnan'ın vaziyeti, Sacit'inki gibi değilmiş! Yalnız Adnan'ın annesinin verem olduğu Paşa'yı düşündürüyordu. Fakat Dağıstanlı Hoca tevekkülün ilmi-kelâmdaki[1] mevkiini on beş dakika anlattı; Maliye Nazırı da işin bu cihetini Allah'a bırakıtı.

Ve Hoca, konaktan gece, mühim vaziyetle çıktı: Yarın Adnan'ı görecek, Süheyla'yı ona kendiliğinden teklif edecek, «Sen kızı istersen, Paşa benim sözümden çıkmaz, ben onu razı ederim!» diyecekti. Kızının evlenmesine sarıklı bir adamın vasıta olmasını Cemaliler de konağın namusuna muvafık[2] bulmuyordu.

Dağıstanlı Hoca, Adnan'ın temiz bir kızla evleneceğine o kadar sevinmişti ki, o gece kendi evinde keyfinden çocuk gibi şakalar yapan hoca, hayretle bakan karısına bu saadetinin sebebini anlattı ve kadın kısmına her şey söylenmez kaidesini ömründe ilk defa unuttu.

Üç gün sonra, Dağıstanlı Hoca, Maliye Nazırı'nın odasına kabahatli bir yüzle girdi. İlk sözü şu oldu:

— Bu iş olmuyor Paşa! Perim gibi oğlunuzu ne diye ateşe koyarsın? Dünya işine benim aklım ermez ki!

Maliye Nazırı:

— Otur molla, telâş etme! diyordu.

Dağıstanlı Hoca, ayakta, kollarını uzatarak:

— Bu ellerden iş gelmez; bu eller dua için gökyüzüne açılmaktan başka bir şeye yaramaz, diyor, kendine öfkeleniyordu.

[1] Kelâmcılar: Din söyleme sanatı.
[2] Muvafık: Uygun.

O gece, Maliye Nazırı yatak odasında, birini çağırıyor gibi yüksek sesle, karısı Cemaliter'e:

— Dağıstanlı Hoca yerinden öğrenmiş; annesinin hastalığı Adnan'da da beş atmış; çocuğu hiç bir şey söylememiş; bu iddiadan vazgeçelim hanım, dedi. Süheylâ, konağın sessizliği içinde, babasının bütün ömründe ilk defa bu kadar çok çıkan sesini, yandaki odada, gözleri kırpıldayarak dinledi; karanlık odada, dakikalarca bir noktada durdu; sonra bir tek hıçkırıkla karyolasına düştü

HABERİ OLMADAN DÜŞMAN KAZANIYOR

TEKİRDAĞLI Cemile'ye Bahriye Miralayı Hüsrev, Adnan'ın evlenmek niyetinde olmadığını söyleyince, o daha söylemeden — bundan değildi— anlamıştı: Adnan, Cemile'nin kızını kendine lâyık bulmamıştı ve Bahriye Miralayı nezaket ediyor, işin doğrusunu söylemiyordu Tekirdağlı Cemile artık Adnan için bir düşmandı

Kendisini Hidayet'e çekiştiriyor diye Sakallı Vasıf; kızını almadı diye Tekirdağlı Cemile; Dağıstanlı Hoca'nın Kuhyar'daki evinde karısına söylediği lâkırdıyı duyan Beyoğlu'ndaki umumhanede Samatyalı Filareti ve Adnan, Maliye Nazırı'nın kızını alacak diye bu Samatyalı gibiler Filareti, hepsi Adnan'a düşmandırlar Adnan bunların hiç birine temalık etmeden, haberi olmadan üç düşman kazanmış, arkasından bu üç düşmanla hayatını yürüyor, Belkıs'a koşuyor, Süheylâ'dan kaçıyor, arasıra verem döşeğine eğiliyor, roman yazacağım diye sanata girmeniyor, Hidayet'i, hem beğenmiyor, hem onun gibi olmak istiyor, Şair Nâilî beğeniyor onun gibi olmak işine gelmiyor, çırpınıp duruyordu

Adnan'ın peşinde takılan bu düşman'ların içinde kımıldadığı belli olmadan yürüyen Tekirdağlı Cemile iki günden beri Maliye Nazırı'nın Boğdağan Kemerındeki konağında misafirdi

Bir aralık Adnan'ın lâfı oldu Cemile'

— A, bizim Adnan, dedi, Demek sizin de hocanız...

Süheylâ telâşla sordu:

— Tanıyor musunuz?

— Hiç tanımaz mıyım efendim? Bizim Erkânıharp Müşiri'nin kızı Belkıs hanımefendiye de ders veriyor

Süheylâ, yüzünü Cemile'den saklamak için yanından kaçtı; yatak odasına kapandı.

Süheylâ, düğünlerde, Belkıs'a rastladıkça ona küçülerek bakar, onu tetkik ederdi

«Adnan, Belkıs'ın hocası! Bu, Süheylâ'nın uğrayacağı en büyük felâketti. Belkıs, kadınların bile güzel buldukları kadındı. Adnan'ı, yanında ahmaklaşacak kadar seven Süheylâ, sevilmeyen bir kadın kadar kendini çirkin bulan Süheylâ, demek ki, bir de Adnan'ın önünde Belkıs'la yanyana duruyordu da haberi yoktu. Fakat kadınların güzel buldukları kadınları erkekler beğenmezlerdi. Bunu Süheylâ, Selânik'te Sârler'de mektep arkadaşlarıyla beraber biliyordu. O halde Adnan'ın Belkıs'ı beğendiği ne malûmdu? Sonra Belkıs kocalı ve namuslu kadındı; bir erkeğin bir kadını sevmesi onu ümit edebilmesiyle başlardı. Her aşk bir tahmin, bir tasavvur, bir ümitti. Bir kadın ki mümkün değil; fakat çok güzel; bu, aşk için kâfi miydi? Fakat bu düşünceler Süheylâ'nın az bedbaht olmak için bulduğu çareler değil miydi? Bir de Adnan, Belkıs'tan bir şey umamayacağı için onu sevmeyebilirdi; fakat herhalde onu beğeniyordu; hem çıldırasıya beğeniyordu, aşk da bu değil miydi?»

Süheylâ zihninde, Adnan'ı Belkıs'a ihanet yapmak için çalışıyor, olmuyor, olmuyordu. Tekirdağlı Cemile ile konuşmak lâzımdı. Süheylâ, mahzun çehresinin bir duvar gibi gizlediği sonsuz zekâsıyla Cemile'yi söyletecekti. Zekâsını meydana çıkarıp onu ürkütmeyerek, budala sualler ile onu da budala yapacak, onun ağzından kaçıracağı şeyleri az bulacak, ondan, —hattâ yalan söylemesine razı olacak kadar— birçok ilhamlar bekleyecekti. Cemile o kadar şey söylemeliydi ki, za-

kâsız, tertipsiz o kadar anlatmalıydı ki, lükürdisi bir gevezenin heyecanına yakışacak kadar samimî olmalıydı. Bu lâflar tamamen doğru olmasın, zararı yok, fakat hal olmalıydı, ağzından doğru şeyler de kaçıracak kadar çok lâf... Çünkü kısa lâkırdı yekpare bir yalan olabilirdi. Cemile çok söylemeliydi, çok, çok, çok.

Süheylâ bilmiyordu: Adnan bahsi açılınca Cemile de gevezeleşmeye mecburdu.

Kızını Adnan'a veremediği gündenberi Cemile, Adnan'a Erkânıharp Müşiri'nin mermer yalısındaki ikindi kahvaltılarında, seven gözlerle değil, gören gözlerle bakıyordu. Adnan, tuzlı şeyin kapağını iki defa düşürecek kadar ley ve gülünç oldukça, Cemile, yalının dışarısında duyduğu dedikodulara inanıyor, Adnan'ın Emine'ye âşık olduğunu anlamış oluyordu. O, Tekirdağlı Cemile Hanımın karpuz tarlalı kızını mı beğenmemişti? O halde koca Erkânıharp Müşiri'nin kızına âşıktı. Bu, mutlaka böyle olmalıydı ki, Cemile için bu sersemi gülünç olmanın feci çizgileri içinde —dünyanın bu en korkunç kafesinde— herkese göstermek mümkün olsun. Adnan'ın bu budalalığını anlatmak için, ağzı sıkı olan Cemile, kimden olursa olsun, bir sır, bir yemin bekliyordu.

Cemile, bugün Maliye Nazırı'nın konağının musallâ odasında öğle namazının son rekâtından sonra selâm verirken, kapının yanındaki sandalyada oturan Süheylâ'yı sol gözünün bir kısmıyla gördü; görmemezlikten geldi; kafası koyuna gömülü, uzun uzun tesbih çekti; derin nefeslerle inledi, duaya kalkan elleri muallâkta* dalgalandıkça kaldı; nihayet Adnan'ı düşünerek kalbindeki cehennem gözlerinde yanan kâbus, seccadeden litreye litreye kalktı; yere, Süheylâ'nın dizlerinin önüne oturdu. Konuşmaya başladılar.

Konuşa konuşa, Cemile beklediği itirafın, sırrın karşısında kaldı. Adnan'ın aşkını —budala bir mum gibi kendi ısıtarak— Süheylâ'nın önünde dalgalandıracaktı. Fakat birdenbire

* Muallâk: Boşlukta asılı

kendini tuttu. Bu, bir ihtiyatsızlıktı; sır sakladığı için bu konaklar ona açıktı. Geveze olmaya başladığı anda İstanbul'daki bu konakların kapısı ona duvar kesilirdi. Fakat Tekirdağlı Cemile, Adnan'ın gülünç olduğunu Süheylâ'ya anlatmayacak mıydı? En açık boğboğazlık bile ince bir ihtiyatla tehlikesiz hale gelebilirdi. Bu işte de yemin en iyi bir ihtiyattı.

Ama, dinin değil, hayatın yeminiydi. Cemile, hayat işlerinde, din yeminlerini teminat saymazdı. Tereddüdü bıraktı; Süheylâ'ya içini dökmeye başladı. «Evvelâ, böyle dedikodular, onun çok ilgerdiği şeylerdi. Sonra, Süheylâ hanımefendiyi o, hiç bir sırrını saklamayacak kadar seviyordu (bu sevgiyi Süheylâ telâşlı başıyla tasdik etti). O halde Süheylâ hanımefendi, duyduklarını başka yerde söyleyemeyeceğine Paşa kahyasının başına yemin edecekti.» Süheylâ, bu tedbirlerden Cemile'nin haber verecek telâşını zaten anlamıştı ve «Koca Erkânıharp Müşiri'nin evli barklı kızı Bekiş hanımefendiye âşık olacak kadar sersem olan adamın», Tekirdağlı Cemile bütün vücuduyla gülerken, Süheylâ'nın dudaklarında zehirden bir çizgi duruyordu; kansız, beyaz bir tebessüm.

SON TERS

CEMALİFER, sandık arabalarını yazı çekmecesine vurarak:

— Paşa, Paşa, diyordu. Ben sağ kaldıkça senin Adnan beyin bu konağa ayağını alamaz.

Maliye Nazırı, karısına baktı. Yani kızlarını almadı diye edebiyat hocasını konaktan kovacaklar mıydı? Bu, ayıp şeydi. Kadın, bunu günlerce anlamadı. Fakat, asil değil miydi? Kocasının bu asil hissini nihayet anladı. Zaten kadın, Adnan'a duyduğu garazla, beyni kalbi bilenmiş, zeki ve ince olmuştu. Adnan'ın konaktan uşak gibi aylık almasında intikam lezzeti bulmuyordu. Ve Adnan'ı sevmekten biraz da bunun için vazgeçti Maliye Nazırı.

— Hem merak etme hanım, dedi Adnan dersi kendiliğinden bırakır, bak görürsün!

Cemalifer, Paşa'nın dediğinden çok evvel gördü Adnan iki haftadır derse gelmiyordu Kadın küçüldü; çabuk telâş etmişti Arasının kendi budalalığını kendi gözleriyle gördüğüne Süheylâ acı acı sevinıyordu Anasına o kadar garazdı ki, Adnan dersi, kovulmadan bıraktı diye, Süheylâ memnundu Tuhaftır, annesine hınç, Adnan'a aşkından da büyüktü Şehvetten bile güzel olan hınç Fakat birkaç gün geçince Süheylâ hıncını unuttu Aşkıyla kaldı Sevilmeyenler meğer romanlarda ağlarlarmış; Süheylâ ağlayamıyor, sade düşünüyordu Eğer göz yaşının çıkacak yer bulamayıp da çehrenin içinde birikmesine «düşünmek» denirse

Geçen gün Akaretaydaki kahvede, Dağıstanlı Hoca'ya Adnan konağa gitmediğini ve gitmeyeceğini söyleyince, Hoca

— Ayıp etmişsin! Gitmediğin dersler için Paşa'ya kâğıt yaz, hastaydım filân de Önümüzdeki derste de kalk, git Herhâlde bir vesile bulur, dersi bırakırsın, demişti

Süheylâ'yı teklif ettiği gün, Dağıstanlı Hoca'nın söylediklerini bugün, Adnan, Maliye Nazırı'nın konağına giderken yine düşündü Süheylâ sora gıdımıyordu «Beni Adnan'a vermezseniz ora kaçarım diyordu Çünkü Dağıstanlı Hoca, bir izdivaç teklifini ömründe ilk defa böyle bir yalana ve mübalâğaya* sarmıştı Tek şu iş olsun diye

Şimdi Adnan, Boğazdağan Kemerindeki konağın odasında Süheylâ'nın derse inmesini beklerken, kendisine kaçacak kadar sebun olan kızı düşünüyor, avucunun içindeki bu «dişiyi» manâsız buluyordu Süheylâ gururundan mahrum olan kadındı Kadını, yüzünden evvel güzel yapan gururdan Dünyada erkek namusundan daha güzel bir şey vardır Kadın gururu Bu duygudan mahrum olan Süheylâ, Adnan'a yıllardanberi kendisinin olan kadın kadar eski görünüyordu Adnan, Süheylâ'yı istemeyince Hacı Kâhya bile dayak yemiş gibi küçül-

* Mübalâğa: Abartma.

müştü. Maliye Nazırı'nın damadı olmak istemeyen edebiyat hocası, kâhyanın gözünde koca man bir adam olmuştu.

O gün Süheylâ Adnan'ın yanına geç indi. Ağlayan gözlerinin beyazlaşmasını beklemişti. Yüzünde onun olmayan bir neş'e vardı; başkasından almış gibi arîyet* neş'e; fazlalığı sahtelliğini gösteren neş'e...

Her dersle Süheylâ fazla tahsil, Adnan fazla nazık... Bir kaç hafta böyle geçti.

Bir gün, Süheylâ derse inerken Cemaliler söyleniyordu: «Bu adam hâlâ dersi bırakmayacak mıydı?» Süheylâ da bu derslerin bitmesini istiyordu. Kendisini istemeyen adamı her hafta görüp ne olacaktı? Süheylâ odaya dalgın girdi. Hüznünü tabiîleştirmek için sesini tabiîleştirdi:

— Pencereyi kapatayım mı, Adnan Bey? Terlîsiniz, dedi.

Adnan:

— Ben kolay üşümem ki; hattâ müsaade edin de fesimi de çıkarayım.

Adnan'ın sarı saçlarının önünde Süheylâ hilâlîlüğün mahcubleşti; vücudunun mahrem yerleri görülüyor gibi bu hüzünden utandı; kendini topladı:

— Bugün size bütün Eşber'i ezber okuyacağım. Bütün zeki olmayanlar gibi hafızam ne kadar kuvvetlidir göreceksiniz! dedi.

Kaç aydır bu derslerde o kadar başka şeyler konuşmuşlardı ki Eşber bitmemişti. Kız kitabın kahrın bakarak Eşber'i ezber okurken, Adnan, Filaret'li ile dargın olduğu için biriken şehvetle Süheylâ'ya kımıldamadan bakıyordu. Kızı hayalinde soydu. Çıplak ayaklarını, lepiska kemiklerini, göğsünün iki sivrisini düşündü. Gözleri eriyordu. Birdenbire kalktı. Kanapeye oturdu; çatallı sesle:

— Siz de buraya gelmez misiniz Süheylâ hanım! dedi.

Süheylâ, kanapenin ucuna ilişti. Fakat, niçin bilmiyor, şaşırmıştı. Adnan birdenbire kitabı Süheylâ'nın elinden aldı; kızı

* Arıyet: Ödünç alınmış.

bileğinden öptü. Süheylâ koltuğundan kaçmak istedi. Adnan kolundan tuttu. Şimdi kanepenin koluyla Adnan'ın arasında sıkışan Süheyla'nın yarısı Adnan'ın göğsündeydi. Adnan, ufak bir hareketle Süheylâ'yı öptü. Süheylâ yerinden fırladı. Elleri arkasında, duvara dayandı.

— Hasta mısınız? dedi. Adnan emindi: Kendisine çıldırsan bu kızın bu namusu muvakkatı.* Fakat bunu anladığını belli etmedi. Sahte bir hiddetle başını iki yumruğunun arasında, önüne eğdi. Sonra alnını ağır ağır kaldırdı. Bir kuşdili zamparasının edeb'yatiyle:

— Evet hastayım, senin hastanım Süheylâ! dedi.

Süheyla'nın bu anda sarkî çehresi yoktu; yüzü o kadar kansızdı, o kadar gerilmiyordu. Yalnız gözleri iki zehir gibi parlıyordu. Adnan'a uzun uzun baktı.

— Ben odama gideyim. Siz de evinize gidin, dedi. Kapıya doğru yürüdü.

Adnan koştu:

— Gitme Süheylâ! dedi, ve kızı, bu sefer sanki yalvarmak için öpmek istiyormuş gibi kucakladı; dudağı başörtüsü ile etinin birleştiği yeri öptü. Süheylâ, Adnan'ı itterek:

— Sizi böyle tahmin etmiyordum! dedi.

Adnan, kendini soğukkanlıya çıkaran bir sesle:

— Bir deliyi affet, Süheylâ diyordu.

«Bu deli daha geçen gün Süheylâ ile evlenmek istememişti.» Süheylâ bunu söyleyecekti. Fakat bunu söyleyecek kadar zavallı olduğuna bütün kibriyle utandı. Cevap vermedi. Adnan bir zamparaya lâzım olan titrek sesle:

— Annemin hastalığı olmasa seninle çoktan evlenmiştim Süheylâ! Çoktan bahtiyar olmuştum... Öyle tuhaf tuhaf ne bakıyorsun? Yoksa muhabbetime inanmıyor musun?

Süheylâ cevap vermiyordu.

Adnan:

— Yoksa yalan mı söylüyorum? dedi.

* Muvakkat: Geçici

Süheylâ acı acı güldü, bir şey söylemedi. Adnan ısrar etti:

— Söyle, gücenmeyeceğim, yalan söylüyorsun da..

Süheylâ:

— Yalan söylüyorsun, hem de becerememezlik söylüyorsun!

Adnan sevindi; Süheylâ onunla sevgili benli konuşuyordu: bu sevinçle hüznü sarsıntılıydı:

— Beni bedbaht ediyorsun Süheylâ! dedi.

Süheylâ:

— Bedbaht mi? Doğru! Fakat benim için bedbaht değilsin! dedi, dik dik baktı.

Adnan, kimin için bedbaht olduğunu sormadı. İkisi de mutlu'lar. İkisi de Refik'i düşünüyorlardı. Süheylâ ağlayacaktı. Gözlerini göstermemek için pencereye gitti; başını kafese dayadı. Ağlayamadı, düşünüyordu. Komşu evlerin kiremitlerinde güvercinler boğuk seslerle mahallenin alâkâtını uzun cizgiler halinde koyuyorlardı. Adnan, Süheylâ'nın arkasına gitti; yalvarıyordu:

— Beni affedin; affettim, deyin; öyle gideyim...

Süheylâ birdenbire döndü:

— Hayır, gitmeyeceksiniz, sizinle konuşacağım! dedi.

Adnan zaten biliyordu, bu kızla anlaşacaklardı; sevindi. Bu işlerde yatak kadar amelî* olan kanapeye oturdu:

— Yanıma gelmez misin Süheylâ? dedi.

Süheylâ, Adnan'ın yanına oturarak Adnan'ın elini ellerinin içine aldı. Adnan sapsarı oldu: Süheylâ teslim oluyordu.

Süheylâ:

— Beni hakikaten seviyor musun Adnan? dedi.

Adnan:

— Çıldırıyorum! Ölüyorum Süheylâ! dedi. Ve bu sefer Adnan, Süheylâ'ya hakikaten çıldırıyordu. Şimdiye kadar bütün geçirdiği kadınların hepsi silinmiş, yalnız Süheylâ vardı. Şimdi şu anda Refik'i bile yoktu. Süheylâ'yı birdenbire bu ka-

* Amelî: Müessir.

dar beğendiğine kendi de şaşıyordu. Süheylâ, Adnan'ın elini sıkarak sordu:

— Bana çıldırıyorsun; benim için ölüyorsun; o kadar çok sevliyorsun öyle mi? Yemin et! Annenin başına yemin et bakayım! dedi. Adnan yemin etti. Süheylâ durdu, düşündü:

— Adnan, dedi, bir yemin daha edeceksin: Başka hiç bir kadını sevmediğine! Adnan düşündü, yemin edebilirdi. O, bu anda başka hiç bir kadını sevmiyordu. Bu dakikada bu saniyede yalnız Süheylâ'ya çıldırıyordu. Ve başkasını sevmediğine yemin etti. Süheylâ durdu, düşündü. Adnan'ın yüzüne uzun uzun baktı:

— Şimdi beni dinle Adnan, dedi. Sen dünyanın en hokkabaz adamısın!..

Hakaretin karşısında Adnan şehvetini unuttu. Fakat öfke vasiyetin çirkinliğini artıracaktı. Kibrî, etinin zaruret ne bile üstündü. Fazla küçülmemek için işi tuhaflığa vurdu. Kahkahayla:

— Ne yaramaz çocuksun Süheylâ! dedi.

Süheylâ deli gibiydi:

— Ya sen? dedi. Sen, sen, dünyanın bütün namussuz adamları gibi ne kadar akılsız adamsın!

Adnan şaşırdı. Birdenbire bulaca oldu. Demindenberi yüzüne takılan kurnaz çizgilerin altında maskeleşti. Süheylâ kanepeden kalktı:

— Gidiniz, dedi. Sizin için gitmek daha iyi olacak!

Adnan, kımıldamıyordu. Buradan bu hakaretin mânasını azaltacak bir vak'ayla çıkmak istiyordu. Ve bu vak'a Süheylâ ile dudak dudağa barışmaktı. Bu ododan kızın kollarında bir muvaffakiyetle çıkarsa, gördüğü hakaretin hükmü kalmayacaktı. Kibirli adam şimdi şehvetini değil, kibrini memnun etmek istiyordu. Bu maksatla ve dargın sesle tekrarladı:

— Seni sevdiğime inanı İnsandım de, öyle gideyim.

Süheylâ:

— Gidiniz diyorum size.. Bu sahibi gibi söylüyorum size...

Adnan kovuluyordu. Kibirli adam şimdi şehvetle münasebeti olmayan başka bir heyecanla, Süheylâ'yı öpmek istiyordu. Hakaret etmek için öpecekti. Gözlüğünü cebine koydu; yerinden fırladı.

— Demek ki, aşkımın derecesini denemek istiyorsun? O halde seyret! dedi. Süheylâ'yı kollarının arasında sıktı; dudağını arıyordu. Süheylâ, başı göğsünde

— Avaz avaz haykırırım... Bu halkını başımıza toplarım, diyordu.

Adnan, bu sessiz korkakta sesten korktu. Süheylâ'yı bıraktı. Kızın başörtüsü sıyrılmış, çok siyah saçları kalın dalgalarla omuzlarına düşmüştü.

Demindenberi oda kapısı yavaş yavaş aralık ediliyordu. İkisi de farkında değildiler. Şimdi Adnan, karşısındakinin gülmediği bir şakanın ekşi tebessümüyle, gözlüksüz gözlerinin altında başka bir adam olmuş gibi duran yüzü ile soğuk, becerıksizdi. Süheylâ, Adnan'a dik dik bakıyordu. Bir şey söyleyecekti. Kendini tuttu. Sonra tuhaf tuhaf güldü.

— Siz beni, beyefendi, siz beni bir hafta, bir ay, bir sene için istiyorsunuz, değil mi? Ben size bir müddet için lâzımım değil mi? dedi. Yine durdu. Adnan cevap verecekti. Sözünü kesti:

— Tabii hakkınız var, bu başörtülü kızın bu kafesli evinde siz kendinize bir zevce arayamazdınız. Beni bir odalık gibi... Beni... Bir...

Süheylâ susuyordu. Gözleri büyüdü. Öfkenin içinde tüsbüllün güzelleşen yüzü birdenbire korkunç çizgilerle çirkinleşti. Çığlık çığlık haykırarak:

— Sen beni budala bir orospu gibi istiyorsun değil mi? Alçak! dedi.

Kapının aralığı birdenbire büyüdü. Hacı Kâhya girdi:

— Küçük hanımefendi, valideniz sizi çağırıyor, dedi. Ve Adnan'a baktı.

Süheylâ haykırdı:

— Çık dışarı!

Hacı Kâhya:

— Val deniz...

Süheylâ:

— Çık... Şimdi çık diyorum. Fena yaparım!

Hacı Kâhya Adnan'a bakarak odadan çıktı. Süheylâ koştu, oda kapısını kilitledi. Anahtarı bluzunun cebindeki elmasın yanına koydu. Odanın ortasında durdu. Omuzundan bizle çekerek başörtüsünü iki eliyle parçalıyor, haykırarak:

— Beni bu paçavranın, bir Çerkes kadının boynuma bağladığı bu paçavranın zebunu sanıyorsun, öyle mi? Beni bu kafesli odada dişi hayvan sandın öyle mi? diyor, pencereye koşuyor, iki yumruğuyla vura vura kafesi kırıyor.

— Dişi hayvan! Süheylâ son dişi hayvanım! diye çığlık çığlık haykırıyor, ağlıyor, yumruklarıyla kafesi kırıyor, parçalıyor, güzel yumruğu ıslak yıldızlarla kanıyordu.

Komşu evlerden pencereler çürük seslerle kalkıyordu. Kadınlar pencerelerde, erkekler kapılardaydı. Kibirli koraktan küçük evler intikam alıyorlardı.

Oda kapısı vuruluyordu. Adnan bembeyazdı. Titriyordu. Nasıl ölmediğine şaşıyor:

— Çocuk musun Süheylâ hanım? Ev halkına, komşulara rezil oluyoruz, diyordu.

Süheylâ hâlâ haykırıyor:

— Söyle, diyordu. Söyle, ben dişiyim, ben hayvanım, ben orospuyum değil mi?... Söyle, söyle...

Oda kapısının tokmağı kurcalanıyor, Süheylâ'nın annesi kapının dışından:

— Biraz bakar mısın Süheylâ? Kızım! diyor, duyuramıyordu.

Süheylâ bütün sesiyle ağlıyor, yerde başörtüsünün parçalarını ayaklarıyla çiğniyordu. Adnan yere diz çökmüş, Süheylâ'nın dizlerini öpüyordu:

— Affet beni! Ben dünyanın en alçak adamıyım!

Birdenbire oda kapısının dışarısında halayıkların sesleri, «Su!» diye haykırdılar. Süheylâ'nın anası bayılmıştı.

Kapının önünde gürültü patırtılar birikiyor, toplanıyor, uzaklaşıyor, merdivenlerden ayak sesleri inip çıkıyordu. «Doktor çağıralım!» «Paşa'ya adam yollayın!» «Karakola haber vermeli!» sesleri havayı bıçaklıyordu. Oda kapısının önünde sesler kesildi. Süheylâ'nın anasını yukarıya çıkarmışlardı.

Süheylâ, bir hayal gibi sessiz, oda kapısının anahtarını Adnan'a uzattı. Büyülü bir kahrın soğuk tılsımı gibi bu anahtarla Adnan, sapsarı, kapıyı açtı, kuyhadı. Süheylâ bir daha artık gelmeyecek olan adamın arkasından hakarak uşağın yere mıhlandı. Kapıyı yine arkasından kilitledi. Pencerenin kenarına oturdu. Maliye Nazırı'nın sessiz konağına kırık kafesin dolığından lokayt* çalgı parçası bir ninni gibi giriyordu. Süheylâ yüzünü pencerenin kenarına dayadı, düşündü, düşündü. Akşam olmuş, ortalık kararmıştı. Uzaktan boğuk bir ut sesi hafif bir kadın sesiyle birleşerek bir şarkı söylüyordu:

Sen bu yerden gidelî ey sığır zar,
Seni söyler bana dağlar, dereler...

Pencerenin kenarında Süheylâ'nın yarı görünen çehresinde bir damla yaş titredi.

ÜÇ KONAK

HİDAYETİN konağı, Adnan'ın hayalinde bir insan gibi karışmıştı. Bu salonların alaca karanlığı, koltukların iltihap kadar canlı yaldızlarıyla karışıyor, bir düzme dinin mihraplarına yalan söyleten mabedindeki loşluğa benziyordu. Bu koridordan döndüğü vakit Adnan'a ev biraz daha küçük görünüyor, ken-

* Aksak ilgiler

di odasında misafir gibi kısa hareketlerle oturuyor, duvarların çıplaklığına kendini alıştırdıktan sonra yayılıyor, evine karışıyordu. Adnan, Hidayet'in peçesinden çehresiz sarkıyordu. Rüzgâr gibi içi boş, şekilsiz.

Bu kanak, Adnan'ın hayatını, kullanılmış su gibi istediği mecralardan akıtıyordu. Onu, mermer yalıya hoca yapan bu karakter, Adnan yalının vatanperver cleragını bu konakta öğretiyordu. Çalınmış paraların altın tablında bir peygamberin sakalıyla oturmak... Adnan onu da bu konakta gördü. Ve bu konaktaki teneke adamlar arasında Adnan her gün yüzünün bir kısmını kaybediyor, kendini her gün biraz daha talihsiz buluyor, her ne pahasına olursa olsun saadet bekliyordu.

Tam bu sırada karşısına başka bir felâket çıktı. Mermer yalı! Balkis'in oturduğu mermer yalı korkunçtu. Bu yalının yanında Hidayet'in konağı maskaraydı. Sırıklarda sahici camların arkasından çıkıp taklit eden hireç yüzlü, kömür dişli maskara!. Adnan, saray adamlarını Beşiktaş'tan başka coğrafya, Cuma selâmlığından başka tarih bilmezler sanırdı. Ertuğrulcular Müşirinin yalısına gittiği gün, bir adamın hem cumalcı, hem de konağının bir Darülfünun gibi olacağını görmüştü. Balkis bir nevi malûmatlıydı. Memleketin edebiyatını beğenmezken, Baudelaire'i, Stendhal'i iyi tanıyarak böyle bir kibirle beğenmiyordu. Ve Adnan, Balkis'in karşısına malûmatının gurûru ile de çıkamıyor, onun elbisesine lâyık olarak oturuyordu. Bu yalıda Adnan, namusunun gurûrunu da duyamıyordu. Bu salon'arda onun namusu, köylü çocuğu gibi toy, aşağılık, kaçacak yer arıyordu. Farkında değildi, bir cinayet olan bu servetin içine girmeğe Adnan razıydı. Bu yalıdaki refah, memleketi vuran hançerdi, fakat bu hançeri elinde tutarken Balkis, asırların ötesinden görünüyordu. Adnan'ın kahkahalarına, salıverişine tapığı İstanbul bile Balkis'in ayaklarının altında yalvarışla duran bir memlekeltti. Adnan kendi memleketini bile bu kadına layık görmüyordu.

* Mecra: Su yolu.

Birdenbire kendinden korktu. Kendi yazüne uzaktan başkası gibi bakınca işgendi. Refika onu anasından, evinden, hattâ memleketinden uğutmuştu. Sonra Maliye Nazırı'nın konağını düşündü. Peygamberlerin köşelerinden sesler duyacağı kadar sessiz olan bu konağı düşündükçe ruhen nefes alıyordu. Sonra Süheylâ'yı düşündü! Bu kızın on ufak seyden kızarar yüzünde Türk ırkının temiz kanı vardı. Altı yüzyıldan beri aktığı halde solmayan kan! Halbuki Adnan, murdarlığı burnundan sarkan canavar gibi bu kıza saldırmıştı. Bir kıza karşı bir erkek ancak bu kadar tulumbacı olabilirdi. Bir tulumbacı gibi bu kızın karşısında kımıldayamazdı. Adnan artık Refika'lar, Hidayet'ten kaçmak istiyordu. Süheylâ ile evlenecekti! Bir yanda tertemiz karısı... Bir yanda 'ekasız dostları. Sâir Nâil Doğıstanlı Hoca, bir de Salih Zeki... Darüşşafaka'dan çıktıktan sonra sahtel malûmatına tahammül edemeyecek kadar çok görüştüğü Salih Zeki! Kendine saygı! Bu eski arkadaşını o, niçin sevmiyordu? Bütün dünyaya: -Bizde de adam var, işte! diye gösterecek Salih Zeki'yi! Kendi kendine büyük olan bu adamı!...

Süheylâ'yı istemek için Doğıstanlı Hoca'ya koştu.

Maliye Nazırı'nın kızıyla evlenmeğe karar verdiğini söyledi. Sevinçten Hoca'nın gözleri yanaklarının içinden taştı. Fakat Adnan ertesi sabah uyanınca bir sevdiğinin ölümünü hatırlamış gibi acı duydu: Süheylâ ile evlenmeye dün ne çabuk karar vermişti! Doğıstanlı Hoca dün gece Maliye Nazırıyla konuşacak, bu sabah Adnan'a cevap gelecekti. Sokak kapısı çalındı. Adnan fenalaştı. Sarıklı kâbus Adnan'a ölünceye kadar bedbaht olacağını söylemeğe gelmiş, kapıyı vurmuyordu. Fakat boğuna telâş etmişti. Süheylâ, Adnan'ı istememişti. Doğıstanlı Hoca anlatıyordu:

-Maliye Nazırı, Adnan'ın Süheylâ'yı almasına razı olmuştu. Fakat kız istememişti. Evlenmeyeceklermiş. Paşa, geceyarısına kadar kızıyla yeni odada konuşmuş. (Maliye Nazırı ömründe ilk defa bu kadar geç yatmış.) Kız hiç türlü razı olmamış.

Adnan, sevincinden, utanmasa Hoca'nın boynuna sarılacaktı; heyecanını gizlemekte zahmet çekecek kadar mesutdu. Kendisiyle evlenmek istemediği için Süheylâ, Adnan'ın gözünde şimdi bisliydi, inceydi, hattâ güzel ve sevimliydi. Adnan'ın içine sığmayan sevinç, Süheylâ'nın ayaklarının altına bütün meziyetleri seriyordu. Süheylâ'yı bulsa kendisine varmacı niye öpecekti.

AVUKAT TEVFİK HOCA

TEVFİK HOCA zengin olunca sarığını attı. Fakat sarık kafalaşır, cübbe derileşir, insandan çıkmaz. Tevfik Hoca'nın da fesi «Ben sarıktım!», çekeli «Ben cübbeydim!» diye haykırıyordu. Softa yoktur ki bil'ğını değiştirdikten sonra da hattâ, ensesinden belli olmasın.

Daha zengin olunca karısını da bırakmıştı. Zaten bir zamandanberi Tevfik Hoca, Meiz ve Adnan'a:

— Efendim, diyordu, bizim kadınlarla aile kurulmaz. Avrupalı kadın olmalı.

Meiz bir gün Adnan'a koştu:

— Tevfik karıyı boşadı, senin Samatyalı Filareti'yle evlendi. Meğer Avrupa Samatya'ymış, diyor, gülmekten kelli yordu.

Adnan sarardı: «Tevfik Hoca, sor zamanlarda kendi'nden onun için kaçıyordu, demek?»

Tevfik Hoca'nın yalnız bir istinadı kalmıştı: Çehresi. Zeki yüzünü saklayamıyor, yüksek alnını bir türlü himayeleştiremiyordu. Halbuki kimse bu kadar zeki avukatın namuslu olacağına inanamıyordu. Sarığını attığına pişmandı. Kırmızı yüzü çırçıplak meydana çıkmıştı. O da artık gözbebeklerine dua ve tekva* yapıştırıyordu; sakalının üstüne mahmuz iki çocuk yanağı koyuyordu: Kırmızı iki elmacık kemiği.

* Tekva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma.

Fakat müşterilerini ve hâkimleri inandıracak kadar yüzü budala olamıyordu. Nihayet bu çehreye bir gün bir kahkaha icat etti. Artık bu kahkahanın buruşuklarında yüzü görünmüyordu. Hürmet de eteler gülüyordu, hakaret de. Kahkahanın gürültüsünde hakareti duyulmuyordu.

Adnan, Maliye Nazırının koruğundaki dersi elinden kaçırdıktan sonra parasız kaldı. Avukatlık edecekti. Moiz'e sordu:

— Tevfik Hoca'yla birleşsem mi? Ne dersin? Ama Hoca'nın Filareti ile evlenmesi fena oldu. Hergün yüzyüze nasıl duracağız? Adamcağız benden utanır.

Moiz güldü:

— Merak etme! Tevfik Hoca bir zamandanberi hiç utanmıyor. İki yıl evvel bir parça namusluydu. Geçen yıl bazan, vesile düştükçe utanıyordu. Bu sene artık utanma mutanma kalmadı. Ne kadar namusu varsa paraya kalbetti! Yükte hafif, bahada ağır ne rezalet arıyorsan Tevfik'te bulursun!

Adnan'ın canı sıkıldı: «Bu Moiz, Tevfik Hoca'yı kıskanıyordu. O da avukatlık etmiş, becerememişti; sonra Tevfik'le ortak olmak istemiş, olamamıştı.» Moiz hâlâ anlatıyordu.

— Sen bana Yahudi dersin: bu Tevfik Hoca'da bir düzine Yahudi var.

Adnan bugün Tevfik Hoca'nın yazıhanesine giderken utanıyordu. Filareti'nin kocasına, Filareti'nin eski sevgilisi gidiyordu. Adnan odaya girince, birbirlerinin yüzlerini birdenbire görmesinler diye Tevfik Hoca, Adnan'ın boynuna sarıldı, dakikalarca öpüştüler.

Bir aralık, Adnan, Tevfik Hoca'ya sordu:

— Bizim Moiz'le neden çalışmak istemedin, kuzum?

Tevfik Hoca güldü, güldü, nihayet sustu; gözünü kırptı:

— Niçin mi beraber çalışmadım? Yahudi de onun için! Vallah senin namusunu lekelemek zarar da haberim olmaz Adnan! Bak, sen başka... dedi. «Adnan'la beraber çalışmak şerefi» -Ortak olabilirlerdi.»

— Ver elini! Kazar mı? Kazar!

Birlikte avukatlık edeceklerdi, Adnan kârdan yüzde yirmi alacaktı.

Adnan ve Tevfik Hoca, ikisi de başka başka adamdılar. Ancak müşterilerden aldıkları paraları taksim ederlerken ikisi de birbirlerine benziyorlardı. Fakat tuhaftır, zaman geçtikçe iş azalıyordu. Bir gün Adnan, «Yahu Tevfik Bey, kâr kesildi» diyecek oldu. Sözünün ucu Tevfik Hoca'nın kahkahasında kayboldu. Artık Adnan ne vakit işten lâf açsa Tevfik Hoca'nın suratında hep bu kahkaha!

Zaten Adnan bilgide bu yazıhaneyi anlamıyordu.

Bir sabah sokakta beraber giderlerken Muiz'e sordu: «Bu ne demek? Hem yazıhaneye dava gelmiyor, hem de Tevfik Hoca, ev alıyor, köşk alıyordu!»

Muiz bir çok güldü.

— Darılma amma, sen enayisin Adnan, dedi. Ayol hangi dava? Hangi mahkeme? Tevfik Hoca, Necip Melheme Paşa'nın akıl hocası oldu. O, şimdi Paşa'nın hususi müşaviri. Beraber iş yapıyorlar.

Adnan bu sefer de Tevfik Hoca'yı kıskanan Muiz'e için için kızıyordu: «Tevfik Hoca, Necip Melheme Paşa'yla birleşir miydi hiç? Hoca dünkü kadar Paşa'ya ağız dolusu sövüyordu. O, bu darede en çok onu sevmezdi!»

Fakat yazıhaneye gelince, sırasını geçirdi. Necip Melheme'ye sövdü; Hoca'nın da küfretmesini bekliyordu. Hoca sarardı. Büyük gözleriyle Adnan'ın yüzünü hapsederek birdenbire sordu:

— Muiz dün Tarabya'deydi, sana söylemedi mi?

Adnan, Tevfik'in gözlerini bu kadar hiç görmemişti; şaşırdı:

— Hayır, söylemedi, dedi.

Hoca'nın gözleri tabiîleşti. Istediğini anlamıştı. Adnan'ın bu sabah Muiz'le görüştüğünü ve Necip Melheme meselesini ondan duyduğunu.

Şimdi artık, Tevfik Hoca, Muiz'i anlatıyordu:

— Bilmem haberin var mı? Birkaç gündenberi İstanbul'da bir Yahudi peygamberi var. Birinci dünyadan sonra Mecidi nişanlı bir Yahudi peygamberi... Théodore Herzl adındaki bu peygamber Tarabya'da Abdülhamid'in misafiridir. Yaveri var, Saray'dan arabası var. Bu adam, Filistin'de Abdülhamid'den yer satın almak için İstanbul'a geldi. Orada Yahudi devleti kuracak... İşte senin uyuz Moiz dün Tarabya'da onu gitti.[1]

Adnan bu sefer de Tevfik Hoca'ya içinden kızdı: «Hiç Moiz böyle şey yapar mıydı? Moiz memleketin her felâketine Adnan'la beraber ağlıyordu.» Yalnız Adnan bir şey anlamamıştı: Hadi diyelim ki bu Yahudi peygamberi hakkındaki bu Saray malûmatını Tevfik Hoca, Necip Melhame'den alıyordu. Fakat Moiz'in Tarabya'ya gittiğini Tevfik Hoca'ya kim söylemişti? Bunu bulamıyordu. Bulamazdı. Çünkü bunu Tevfik Hoca'nın karısı Filareti'ye Moiz'in dostu Polikseni, dün gece Hoca'nın evinde ve yanında söylemişti! Koridorunda Meryem Ana kandili yanan umumhanenin kadınları, artık eski kapı yoldaşları Filareti'ye misafir geliyorlardı.

Adnan, acaba bu avukatlıktan vaz mi geçseydi? Çünkü hiç iş olmuyordu. Zaten Filareti de kocası Tevfik Hoca'nın başının etini yiyordu: Ne diye Adnan'la birleşmişti? Tevfik Hoca da Adnan'ın bu yazıhanede barınamayacağını karısına her gün vaadediyordu.

Bir zamandanberi, Adnan Şair Rafi'yi göremiyordu: Erkânıharp Müşiri'nin kızına Adnan, hoca olduktan sonra, Rafi onun evine hiç gelmemişti. Tevfik Hoca ile beraber avukatlığa hiç adıktan sonra da Adnan onu evinde hiç bulamıyordu.

«Yok» dedirttiğini bilmiyor, bugün yine ona uğramak için yazıhaneden erken çıkmak istiyordu. Karşısına eski Can Türk Süleyman dikildi. Terini silerek:

— Senin damatlık az kaldı soya düşecekti, al, oku! dedi. Bir mektup uzattı. Maliye Nazırı'na yazılmış imzasız bir kâğıt. Bu mektupta neler yoktu: Adnan bu mektupta namussuz-

[1] Albert Londres - Le juif errant est arrivé

du; babası bu mektupta alaydan yetişme yüzbaşıydı, ama bu mektupta Edirne çingenesiydi.

Adnan:

— Bu ne? Hem yazı da Sacit'in!

Süleyman:

— Tabii ki Sacit'in. Benim mi olacak? Haberin yok demek? Hariciye müfettişi Burhan, Maliye Nazırının kızını almak istiyor. Sana vereceklerini duyunca, geçen gece Hidayet'lere Şark odasında başbaşa verdiler; bunu Burhan söyledi, Sacit yazdı. Burhan kendi yazamazdı, çünkü yarın kızı alırsa yazısı meydana çıkardı. Allah'tan olacak! Mektup yazılırken ben üzerlerine geldim. Sana söylemeyim diye beni de rezalletlerine reşrik* ettiler. Mektubu Maliye Nazırı'nın konağına bırakmak için bana verdiler, ben de sana getirdim.

Adnan mektubu Süleyman'a geri verdi:

— Boş yere yorulmuşlar, bu iş zaten bozuldu, dedi.

Süleyman sevindi. Demek ki zahmeti boşa gitmemişti, çünkü Sacit'in yazdığı bu imzasız mektubu Süleyman ondan aldıktan sonra kopyesini çıkarmış, Maliye Nazırının konağına bırakmış, aslını da şimdi Adnan'a getiriyordu.

BELKIS'IN BABASI

ADNAN, bir akşam Belkıs'a gitmek için evinden çıkarken postacı bir mektup getirdi. İmza: Süheylâ! Bu kadar vakadan sonra Süheylâ'dan mektup? Adnan, kâğıttan korktu, kız evlenmeye razı mı oluyordu acaba? Okudukça sarardı. Son satırlarda hemheyazdı:

«Demek ki, Adnan Bey, benimle evlenmeye razı oldunuz? Demek ki bu felâkete katlanıyorsunuz? Fakat siz bilir misiniz ki, bana acıyarak verdiler sancaktan memur olacak kadar ben iyi yürekli bir kız değilim. Siz bana acıdınız; benim'le onun için evlenmek istediniz. Bu merhametsiz hayatımda güreşe

* Teşrik etmek: Ortak etmek.

gim hakaretlerin en zalimidir. Ben evlenecek değilim! Ne sizinle, ne de başkasıyla... Yalnız Adnan Bey, ben bekleyeceğim. Sizin arzu edeceğiniz hale geldiğiniz günü bekleyeceğim; ve o gün ben merhamet ederek, her size «evlenelim!» diyeceğim. O gün ne vakit mi gelecek? Bilmiyorum. Fakat bekleyeceğim. Beklemesini bilen bir kızım.»

Sevilmediği için, ne yazdığını bilmeyen kıza Adnan, evvelâ güldü. Sonra telâkkisini bu kadar açık lisanla bekleyen mektuba gülüldü. Kâğıdı yırttı. Şaşkınlıkla zarfı cebine koydu. Son meseleden sonra Süheylâ'ya duyduğu merhameti de bu mektup sildi.

☆

Belkıs bugün Beyoğlu'na inecekti. Onun için, Adnan mermer yalıdaki dersi geç gidiyordu. Geç vakit Boğaziçi vapuruna bindi. İkindi vakti, Adnan'ın, hüznünden ölmek istediği dakikalardır; evvelâ renksiz, sonra kül rengi olan kirli vakti... O, geceyi severdi. Gece bir sır kadar güzeldir. Belkıs'la vapurda rastlaşacağını umdu. O, çarşafının içinde, çarşafı, onun üstünde ikisi de kimbilir ne kadar başkaydı! Birdenbire Belkıs'ın Beyoğlu'na, kanatlarından biriyle ineceğini hatırladı. Ve Belkıs'ı, sokakta, vapurda hiç görmediğini şimdi öğrenmiş gibi.

Salonda, bir saatten fazladır, Adnan, yalnız başına oturuyordu. Belkıs, dersini geç alamayacak mıydı? Geç olmadan tarih hocasının yanına inmeye lüzum yoktu.

Demek ki, onun bu yalıya geldiğini, bu tarih dersi olmasaydı, Belkıs bilmeyecekti. Sonra onu bu salonda yalnız başına bir iki saat oturması da bu kadın için hiç bir şey değildi.

Adnan o kadar sinirliydi ki, yemek odasında Belkıs onun elini sıkarken, Adnan büsbütün zehirlendi. Bu ne ters bir el sıkışı; bu kadın onun elini hiç çekinmeyerek, bütün eliyle sıkıyordu; demek ki Adnan, bu kadının nazarında erkek bile değildi. Şimdi Belkıs, bir saat beklettiğinin ıgbırarını[1] yüzünde

[1] Isparta: Geçinme, görünüş, alınma.

arayan gözlerle Adnan'a bakıyordu (Adnan böyle zannediyordu) Tarih hocası birdenbire büyüdü: demek ki, Belkıs onun güzeneceğini bildiği halde yanına inmemişti!

Müşir, akşam yemeğini kendi odasında yedi

Uzun yemek masasının başında hoşnaş bir hanımefendi vardı Küçük parmağındaki iri pırlantasıyla bu kadını Adnan'ın gözü ısırıyordu, Kadın, Şehzade İzzettin'in sünnet düğününü anlatmaya başlayınca, Adnan kadını tanıdı: Sakız yağındaki Adnan, İngiliz Sait Paşa'nın yalısında, 18 93 harbinde bu meşhur bu kadından dinlemişti Şimdi bu hanımefendi hatırasını beğeren gelini Belkıs'a:

— Gazi Osman Paşa'nın hanımefendisi her zaman buraya kutu kutu hatıra gönderirler, bu da kendilerinin hediyeleridir, diyordu

Adnan bu yalıda Gazi Osman Paşa'nın adını anmıyordu Bu yalıda her şey bulunabilirdi: Londra'da üç bin İngiliz lirasına Müşir'in yaptığı merdiven... Westminster'i çalan üç metre İngiliz saatleri... Erkânıharp Müşiri'nin Londra'daki hususi komiserciğine karısı için yaptırdığı yirmi beş bin İngiliz liralık pırlanta gerdanlık

Adnan, Hidayet'ten dinlediği bu şeyleri, bu yalıda gördükçe şaşmıyordu Fakat, Gazi Osman Paşa'nın adı bu yalıda ne arardı? Demek ki, Plevne kahramanı da bunlardandı Demin beş bin salonda bir saat yalnız başına oturan tarih hocası, bu arada, Gazi Osman Paşa'ya da yanaşıvermişti.

Şimdi, Belkıs'ın kaynanası büyük koleraya anlatıyordu -Bir cenazeyi taşıyan dört hamaldan biri kalçasından düşüp ölüyor, tabutun dördüncü kolu havada kalıyordu.» Belkıs, kocasına, Fransızca

— Annen ne kuvvetli görünüyor değil mi Hüsnü? dedi Kaynanası Avrupa'da olsa, hatıralarını yazsa, edebiyata girerdi

[1] İstanbul'un bir şivesidir. -Bilmem hanımefendisi- demenin -Bilmem kadınefendi- demek

Adnan buna da bulduğu «Geçende Macaristan fethinden hocası uyanmasın diye tarih hocasının ağzına sarımsak» takmaya kalkışan Belkıs, «Emil Husrev'in onası anlattı diye bir kolera masalını Avrupa edebiyatına sokuyordu».

Hoca'lı hanımefendi

— Amaaan! kasvetli şeyler! dedi, neş'eli şeyler anlatmaya başladı.

— Üçüncü Napoleon'un karısı Eugénie İstanbul'a geldiği zaman Türk kadınlarını meşrebde görmek istemişti. Bize vükelâ aileleri konak arabalarımızı pazar kayıklarıyla Beykoz'a geçirtiler. Çayırlara gittiler sergiledi. Sırmalı ayvazlar, beyaz peştamallar içinde yemek tablalarını getirdiler. Beykoz çayırına bir ahşap kösk kurulmuştu, etrafı tirdelayı balkon. Bu balkondan Sultan Aziz, İmparatoriçe Eugenie'yle yanyana, yemeklerimizi yiyip bitirinceye kadar, bizi seyretti!

Adnan'ın bulunduğu masada da şimdi yemek yenmiş, bitmişti!

Yemekten sonra Hüsrev, Belkıs, Adnan salona geçtiler. Harem ağası, gümüş İzmir tepsisinde ihlamur, çay, onasın getirdi.

Kahve yerine gelen bu iç sıcak içkinin tuhaflığı Adnan'a bu yalı için, Hidayet'in söylediği şeyleri yine hatırlattı.

Ve Adnan, Erkânıharp Müşiri'nin, karısına Londra'dan getirttiği elmasla yine durdu. Yemekten evvel Belkıs'ın bir saat yalnız bıraktığı tarih hocası, Belkıs'ın anasının göğsüne bu yirmi beş bin İngiliz liralık elması, yirmi beş milyon aç adamın taktığını, Belkıs o bitaberarak, acı acı düşünüyordu. Bahriye Mirlivası, ayakta ihlamur içerken bir harem ağası ödü koparak salona girdi, dua eder gibi bir sesle:

— Araba hazır efendimiz! dedi.

Belkıs'ın yüzü birdenbire mattı, yalnız saçlarının, yalnız kaşlarının rengi vardı. Miralay oyuna gidiyordu.

Hocası gittikten sonra Belkıs kibirli bir nepe takındı.

* Beyoğlu (Pt.) Rum çalgılarda ana havaya yapışan parça

Adnan'la derse başladılar.

Şimdi Belkıs ince uzun ağızlığına cigarasını takmış, ucundan süzülen dumanı Sokullu'nun bıyığına, Köprülü'nün burnuna takılıyordu. Birdenbire cigarasının ucunu tabakta ezdi; oda kapısına bakarak ayağa kalktı.

Bir harem ağası gözlerini yukarıya kaldırarak, kapının kenarına yapışmıştı. Önünden hızla bir liknaz adam geçti. Belkıs'la öpüştü; Adnan'ın elini sıktı; elindeki *Illustration*'u Belkıs'a uzattı. Kapıya yakın koltukta oturdu.

Salona tedricen[1] giren bu adam Belkıs'ın babasıydı.

Kulaktan geçme gözlük; siyah atlastan kalı fokka; ode cekeli, sivri sakalı. İki bacağında kırmızı iki şerit olmasaydı bu Erkânıharp Müşiri, Yükseklcaldırım'da kullanılmış kitap satan **ihtiyara benzeyecekti**. Müşir olduğu halde çabuk yürümüştü, çabuk konuşuyordu.

Adnan düğündü. Bu saray adamı, sakalsız ve binbaşı iken Midilli'de Namık Kemal'in ve Hafiyullah'ın arkadaşıydı. Üç Avrupa dili biliyordu. Mekteplerde riyaziye[2] okumuştu. Şimdi bu adam, Abdülhamid'in önünde parmaklarını cımızlarına yapıştırıyor, göğsünde çapraz iki kolla yirmi beş milyon kurbanı mihraba sunuyordu. İkinci Hamid makinalı bebekler yapan Vaucanson'du.[3]

Vaucanson, düdük çalan bebek yaptığı gibi İkinci Hamid de başka şey çalan kukla yaratıyordu.

Belkıs, *Illustration*'dan başını kaldırdı:

— Koch, Nobel mükâfatı almış, dedi.

Müşir cevap verdi:

— Lâyıktır hariî!

Adnan, Koch'un başına gelen bu iltifata içinden güldü.

---

[1] Tedrîcen: Aşamalı

[2] Riyaziye: Matematik

[3] Vaucanson: 1709-1782 yılları arasında yaşamış, yaptığı otomat oyuncaklarla ün kazanmış bir Fransız mekanikçisi

Düşünüyordu: -Kant'ı beğenen bu adam, Goethe'yi, Fichte'yi Almancasından okuyan bu adam, mahlûlden* hırslar olmak için cuma selâmlıklarında Abdülhamid'in pabuçlarını öpüyordu.- Hidayet'ten bunları daima dinleyen tarih hocası, yemekten evvel, salonda, Behlûl'ün kendisini bir saat yalnız bırakmağını düşünerek karar verdi -Kimbilir, dedi, bu adamın malûmatı nasıl bir ruha yaldızdır.»

Erkânıharp Müşiri, birdenbire Adnan'la arkadaş oldu. Sonraları, hırslar bekleyerek konuştu. Evvelâ Alman edebiyatını anlattı. Sonra hikâye söyledi:

— Onaltıncı Louis, Marie Antoinette'le evlenirken, nikâh salonunun duvarına Fransızlar Gobelen halısı asmışlar. Seyircilerin arasından bir çocuk: «Fransızlar bir prenseslerini evlendirmeyi bile bilmiyorlar. Bakın, halıdaki esatirî* resim uğursuz bir nikâh resmidir,» demiş.

Erkânıharp Müşiri ilâve etti:

— Bu çocuk, şair Goethe'ydi.

Müşir, bu hikâyeyi anlatmakla, ülkücülüğünü tarih yapıyor, edebiyat yapıyor, ilim ve mitoloji yapmış oluyordu. Sonra, Namık Kemal'le dostluğunu anlattı; -Çocuk gibiydi, dünyaya ümitle bakar ermezdi!» dedi.

Demindenberi, ayağını ayağının üstüne atmış, iki dizinin arasında Illustration'a eğilen Behlûl, gözünün ucuyla, Adnan'ın yüzünde babasının ülkücülüğünü takip ediyordu. Adnan bu saray müşirinin kendisiyle, bir alay ülkücü edecek kadar sade olmasına şaşıyor, Behlûl, Adnan'ın bu hayretinde babasının büyük malûmatından esiken çehreyi görüyordu.

Müşir birdenbire Ahmet Rıza'ya kızdı:

— Bu adam siyasete nasıl karışır, anlamam, dedi. Ziraatçıdan politikacı!.. Bu mu memlekette ihtilâl çıkaracak? Hem ihtilâl ne kelime? İnkılâp, evet! İhtilâl, hayır! İnkılâp bir insanın uykusunu tamamen aldıktan sonra uyanmasıdır. İhtilâl,

* Mahlûl: Mevkiini bulunmayan ve devrede kalan
* Esatir: Mitolojiye ait

birini gece yarısı dürterek uyandırmaktır; insan birdenbire uyanır, çok uyanır, fazla uyanır.

Adnan, İhtilâlin başına gelenlere bakıyordu. Fakat bitmemişti: Müşir, şimdi de Fransa İhtilâlini beğenmedi. O, Hippolyte Taine'in fikirlerini kabul ediyormuş, Robespierre maskeli adammış; fakat bu maskeyi surratında o kadar çok taşımış ki, nihayet «Maskem mi, suratım mı?» diye kendisi de tereddüt etmiş. Marat kaçkınmış; Danton işsiz avukat, hırsız muzurmuş.

Refika ayağa kalktı, odadan çıkarken:

— Baba, Danton'u hırpalamayın; o, benimdir! dedi.

Müşir izah ediyordu: «Demin Refika'nın yanında söylemek istemedim; Marat yalnız deli değilmiş, frengiliymiş de...»

Adnan geçirmişti. Müşire cevap verecekti; fakat Taine'e ses çıkaramıyordu. Ve Hippolyte Taine'in hışmı Saray'ın maksadına kullanan bu zavallıya şaş yordu.

Müşir, artık fena coştu:

— Memleket Efendimizin sayesinde Avrupa'ya döndü, dedi.

Adnan da nihayet kızdı; korkmak lüzumunu unuttu:

— Yalnız bir farkla Paşa hazretleri dedi. Mektepsiz, gazetesiz, efkârı umumiyesiz,* hürriyetsiz bir Avrupa!

Müşir haykırdı:

— Hürriyet! Güzel kelime! Fakat bu kelimenin arkasından gelecek felâketleri siz biliyor musunuz? Efendim?

Adnan hürriyetin arkasına bakıyor, felâket filân görmüyordu:

— Ne felâketleri efendim? dedi.

Müşir bu gaflete de kızdı:

— Ne felâketi olacak efendim? Fırkalar!.. Gazeteler!..

Adnan:

— Fakat Paşa Hazretleri!..

Müşir:

* Efkârı umumiye: Kamuoyu.

— Fakat, maalesef yok... Parlayan birtakım kelimelere inanmamanızı size tavsiye ederim. Demin «efkârı umumiye» diye bir tabir kullandınız. Dünyanın hiç bir yerinde «efkârı umumiye» diye bir şey yoktur. Sonra demin «gazete» dediniz. Hangi gazeteler? Bizimkiler mi? Bakınız, bunu siz de güldünüz! Kaldı Avrupa gazeteleri... Müsaade edin, onlara da ben güleyim! Avrupa gazetelerinin Yıldız Sarayı'nda celsilerle fiyat cetveli vardır. İstediğiniz Avrupa gazetesinin bana adını söyleyin; ben de size o gazetenin ramusunur fiyatını söyleyeyim beyfendi!

Adnan'ın aklı demin ki «İhtilâl - İnkılâp» lâkırdılarında kalmıştı:

— İhtilâli inkılâptan ayıran izahlarınıza cevap arzetmek isterdim Paşa Hazretleri, dedi. Bir milleti uykusundan haydi gecenizsiz uyandırmayalım. Fakat güneş doğduktan sonra da horul horul uyuyan bir milleti!...

Müşir:

— Hani güneş? Bizim güneşimiz galiba sizinle bir değil! Benim güneşim mekteplerden doğar. Sizin güneşleriniz köşe başlarında pusuya yatan bombalar galiba!...

Adnan:

— Efendim, Hudâphale gibi gölgesinden korkan bir millet var. Bu atın kafasını yumruğu her içine alarak onu güneşe koşturacak bir fikir lâzım! Kebiri lâzım. Bu İskender, bizim kitapsız, hocasız mekteplerimizden çıkmaz sanırım.

Müşir:

— Bakınız beyfendi, buna gülerim! Siz biliyor musunuz ki bu mektepler bize hiçe başladır. Bana verseler hepsini kapatırım. Bu mekteplerin bütün hünerî bize her nevi'den formüller vermektir ki, bu formüllerde ilimler hulâsa edilmiş. Bu neye yarar? Hiç bir şeye. Efendim ilmi yaşayan şekliyle vermeli: İlmi, hayat gibi, uyuî hakikat gibi, hünye gibi görmek lâzım! Anlıyor musunuz efendim?

Erkânıharp Müşiri şimdi Michelet olmuştu. Adnan şaşıyordu. Bu adam, okuduğu kitapların yapraklarını iki parma-

ğın ucunda bir diye çevir yor, her sahifeden iki kelime gö-rünüyordu. Fakat bu Erkânıharp Müşir'inin asıl mahareti bü-yük ilim adamlarının fikirlerini kesirin payına koyun gibi baş aşağı tutmasındaydı.

Müşir, Adnan'ın hayretinden memnun, havuna anlatı-yordu:

— Bizim cinayetimiz Tanzimat'la Fransa'yı kopya et-memiz oldu. Anglo-Sakson irfanını alsaydık, bugün adam ol-muştuk.

Adnan, pekala biliyordu ki, Anglo-Sakson irfanını alsak o zaman da Erkânıharp Müşiri, «Latin irfanını almadığımıza fena etti!» diyecekti.

Nasıl ki, şimdi, «Ne yaparsınız yapın,» diyordu. «Bu mem-leket adam olmaz; İskodra'da Cambridge, Pera'da Oxford açın; yine eski hamam, eski tas... Bu memlekette adam çık-maz!»

Adnan, bu yaldan kovulmayı da göze alarak, Paşa'nın-kine müsavi sesle cevap verdi:

— Adam tahsil yok. Çünkü istibdat var, dedi.

Erkânıharp Müşiri, karşısında insan istiklâliyle duran Adnan'ın önünde birdenbire küçüldü; bozuk sesle:

— İstibdat mı? dedi. Rusya'da istibdat yok mu? Fakat Rusya'daki istibdadın içinden bir Tolstoy, bir Dostoyevsky çıktı. Siz de onlar gibi yazın; zarar yok, biz burda yasak ede-lim, Avrupa'da, Amerika'da okurlar. Bir *Anna Karenina* yazdınız mı?

— Fakat Tolstoy'un yazılarını Çar'ın karısı ağlayarak okuyordu. Tolstoy, *Sivastopol Hatıraları*nı yazdığı vakit, Rusya'nın bu büyük çocuğu harpte kara kurşunuyla ölmesin diye, Çar idare etti. Sivastopol'de askerlik eden Tolstoy'u cephe arkasına aldılar. Paşa Hazretleri!

İkisi de sustular. Adnan korkuyordu, fazla ileri gitmişti. Bellini'nin hayali beyaz sürahisiyle karşısına dikildi. Tarih hocası itirazsız sesle lâfa girdi:

— Bizde de hiçbirinin adam yok demeyin efendim! Mesela Cevdet Paşa! Bizim Ernest Renan'ımızdır. Mesela Vefik Paşa! Devlet adamları içinde muntazam mektep tahsilli görendir. Mesela Salih Zeki...

Müşir vasiyet eder gibi hazin sesle:

— Salih Zeki... Eh.. Esat... Müstakil* çocuk! dedi.

Salih Zeki'nin ardından Erkânıharp Müşirinin rahatsız olduğunu gördüğü için Adnan sevindi. Bu adamdan «Namık Kemal'in çocuk olduğu»nun nasıl intikamını alacağını keşfetmişti:

— Mesela Vidinli Tevfik Paşa! dedi.

Erkânıharp Müşiri cevapsız; bir zaman riyaziye hocalığı etmiş olduğu için kendisinin riyaziye âlimi olduğuna yine kendisinin verdiği bir karar vardı. Bu kurum, mukaddes din eşyası gibi, hayatının bir köşesine kaldırmış, lâyık olacak adamı bulunca köşesinden çıkarıp göstermeliydi. Vidinli Tevfik Paşa'nın adını bilmiyordu.

— Siz Henri Poincare'yi biliyor musunuz? dedi.

Adnan, Vidinli Tevfik Paşa'yı da bilmiyordu. Yalnız Salih Zeki'den duymuştu. Fakat Erkânıharp Müşirini kudurtmak için:

— Poincare'yle fazla meşgul olmadım. Fakat Vidinli Tevfik Paşa merhumla çok görüşmüştüm! Vezneciler'deki konağında bir gece quaternion'u anlatmıştı; zannederim ki bunun mucidi Hamilton da bunu bu kadar bilir, dedi.

Adnan'ın bu mevzuda bildikleri üç satırdı; bunu da Salih Zeki'den bir yemek dinlemiş gitmiş de anlatmış bitirmişti. Islar istemeye uzuyordu. Fakat Erkânıharp Müşiri işi olay tarafından alıp da Adnan'a «quaternion nedir? Hamilton kimdir?» diye sorsaydı, Adnan'ın hali harap!

Bu sırada salona elinde muşamba bir kitapla, Refik girdi. Babasının görmeyeceği noktada durdu; gizli parmağını dudağına götürerek artık bahsi kısa kesmesini Adnan'a işa-

* Müşirin Yaveridir.

vet adiyor, kitabı kolluğuna sıkıştırarak iki elini üst üste yanağına koyuyor, gözlerini kapıyor, babasının uyuyacağını anlatıyordu. Bu kadın resmi ne kadar güzeldi! Adnan bu Belkıs'ı bütün ömründe unutmayacaktı. Bu çok kibirli kadın, istediği zaman ne güzel çocuk oluyordu.

Fakat Erkânıharp Müşiri, iâkıdının bilmesini istemiyordu; derdi büyüktü. Vidinli Tevfik'in âlim olduğunu inkâr etmekte akmak olmak vardı; kabul etmek, kendinden başka riyaziye âlimi var, demekti; bir şey söylememek kıskançlığın verdiği hüzündü.

Ve Müşir, Vidinli Tevfik'in lâfına yanaşmadı, yalnız namusunu beğendi. Sonra ona da pişman oldu. «Evet namusuyla öldü, gitti» dedi. «Namussuz olmağa ömrü veta etmedi» demek istiyordu. Adnan içini çekti:

— Hâlâ yaşayan, namusuyla ihtiyarlayan devlet adamlarımız da var. Meselâ Abdürrahman Paşa! Adliye'yi ikinci tarihindeki mabed kadar yükseltti! dedi.

Adliye Nazırı'nın namusuna Erkânıharp Müşirinin canı sıkıldı. Başka lâf arıyordu.

Belkıs, şimdi babasının oturduğu kolluğa arkasından eğilmiş yanağını Müşirin sakalına sürerek:

— Uyku saatin geçti; sonra rahatsız olacaksın baba! diyordu.

Erkânıharp Müşiri kalktı; Adnan'ın elini, iâkıdılarından memnun olmuş gibi sıkacak kadar sıktı. Gözlerinin ortasına bakarak:

— Bu bahisleri sizinle yine konuşuruz! dedi; çabuk yürüyerek çıktı. Belkıs da Adnan'ın kulağına, babası için:

— Vaktinde yatmazsa, beş ağrısıyla kalkar, dedi; Adnan'a iyi geceler temennisi ederek gitti. Beş kişinin kokusuz lavantalarından kalan temiz hava parçasının içinde Adnan kendisinin bütün bir günlük terini duyarak kendi vücudunu âdi buluyordu; kulağına iâkıdı söylerken de yüzüne Belkıs'ın saçı değmişti, büsbütün mahzundu.

Şimdi bir köşesinde Belkıs'ın uyuduğu yalının başka tarafında yatan Adnan, onunla bir odada yatıyormuş gibi ıstırap duyuyordu. Uyuyamadı. Sabaha yakın Hüsrev'in sesini duydu. Belkıs'ın kocası oyundan dönüyordu. Adnan sevindi. Belkıs da uyuyamamıştı. Sonra birdenbire mahzun oldu; artık gözlerini kapadıkça Belkıs'ı ve kocasını yüzünün içinde hissediyordu. Beyninin tekellüm* merkezlerinde, ikisi de ayrı ayrı durdu. Adnan güneş doğuncaya kadar onlarla konuştu.

Sabah, yolcudan çıktığı zaman, Fransa ihtilâli'nin dün gece kağıda olan kahramanlarını düşünecekti, fakat birdenbire Belkıs, baharı mermerleştiren beyaz vücuduyla Boğazın kıyılarından yükseldi ve Dantonlar, Robespierre'ler Boğazın mavisinde siyah birer nokta gibi, birer sinek gibi düşerek kayboldular.

BAYRAM TEBRİKİ

HİDAYET, bayram günleri, kurşuni rakortaşı'nı* Lüleburgaz salonuna girer, kolluğun altın madalyonunda hükümdarlaşarak otururdu. Tebrikler başlardı. Fes, şapka, sarık, Bektaşi tokkası, Mevlevi külâhı, Rumca ezan yerine* İngiliz ko'pağı, salona yığılarak, kalkarak girer, kavislerle uzayan koller tavanlara yakın yerlerde çırpınır; emzikten kopup düşen alınlar yerlerde yuvarlanırdı. Ve Hidayet'in üç yarı (eli, ayağı, etrafı) sureleriyle, dualarla dolu, e, ötkeli bir tavazuyla «kendisini mahcup etmemelerini» rica ederdi. Tebrikine gelenlerin ıstıraplarını kibar bir sesle merak eder, veremliye «Ada'nın iyi gelip gelmediğini», yangından çıkana «eşya kurtarıp kurtaramadığını» sorardı. Sefaletlerine merak edilen adamlar, kimi sakalı yere sarkarak, kimi hayalî tavana kalkarak teşekkürler ederlerdi.

* Tekellüm: Konuşma, söyleme.
* Cokortaşı: Jeolojide *il tertiaire* (Fr.) Yirmi, kırkyedili sekiz zabıtı
* Arabiye: Yuvarlak veya tahta.

Fakat Hidayet asıl Frenkler geldiği zaman bir âlemdi: Alman sefaretî başkâtibine Alman ordusunu anlatır, İngiltere elçi kâtibine İngiliz donanmasını beğenir, Karadağ elçisiyle Karadağ Prensine selâm söyler, İspanya Mesahatgüzarına Alfonse'un kulağındaki hastalığı sorardı ve Moskof başterceümanını akşam yemeğine alakoydu.

Hususî kâtibi Sacit Hidayet'in emriyle, bu akşam yemeğini jurnal eder. Hidayet ertesi gün Saray'a çağırılır, ihsan alırdı.

Fakat Hidayet, bu bayram tebriklerine sinirlenir, Adnan'a:

— Ben böyle maskaralıklardan memnun olarak adam mıyım? Bu ne ahlâkı düşük memleket! Bayram tebriki neymiş? derdi.

Adnan da, bu bayram tebriklerini Hidayet'in ne kadar beklediğini bilir, bildiği halde:

— Ne yapasın Hidayet; ibtidaî memleketler böyledir. Madem ki bu diyardan gitmiyoruz; bu devreyi güdereğiz; derdi. Ve memleket ceve, Hidayet üzerinde haçı, Adnan yanında devecî olur, bu salonda gezerler, tozarlardı.

Tuhaftır, bunu diyen Adnan en bu sabah Hidayet'e bayram tebrikine gelmişti, fakat tebrik etmiyordu.

Salonun kapısı yavaş yavaş açıldı; Tapu Müdürü Sen h Efendi, Sakallı Vasfi taranmış sakallarıyla eşikte durdular; Hidayet'in uzun pabuçlarına uzun aldılar, hürmet edeceklerdi. Vasfi'nin bu konaklara bir kovulmadığı kalmıştı. Fakat Hidayet, adî günlerde görüşmediği adamlarla bile bayramlarda kendisini tebrik etmelerine müsaade ederdi.

Adnan'ı görünce Sakallı Vasfi bozuldu: «Adnan, onun aleyhine Hidayet'i dolandıran adamdı.» Halbuki Adnan, Vasfi'nin aleyhinde Hidayet'e hiç bir şey söylememişti. Adnan'ın yalnız yüzü Sakallı Vasfi'nin aleyhindeydi; o kadar aleyhte bir çehre ki, Adnan var diye Hidayet, Sakallı Vasfi'ye bayram günü bile iltifat etmekten çekiniyordu. Ve Hidayet, bu hâliyle bilmeyerek Adnan'a feraklık ediyordu; Vasfi kararlık

sakalında bıçak gibi parlayan tebessümle Adnan'a bakarak düşünüyordu, günü gelecek, ona gösterecekti.

Adnan, bir müddet Tapu Müdürü Senih Efendi ile mündericatsız* konuştu. Sonra, «Ben gidiyorum Hidayet!» dedi. Odadan çıkarken Hidayet, yarın Saray'a gideceklerini Adnan'a hatırlattı. Tapu Müdürü Senih Efendi, Adnan'ın gidişine mahzundu. Aylardanberi kızı Melâhat'ı ona vermeyi tasarlıyordu. Şimdi onun yüzüne bakarak yine bu meseleyi düşünecekti. Adnan'ın çehresi ortadan kalkınca, onlara uçan kemancının kolu gibi Senih Efendi'nin kalası* muallâkta* kaldı.

Ertesi sabah erkenden Hidayet ile Adnan Saray'a gittiler. Fakat Gazi Osman Paşa'ya gittiler. Bir şairin dediği gibi her büyük isim bir cihaddır. Kleber cumhuriyettir. Gutenberg medeniyettir. Gazi Osman Paşa da Adnan için ordu idi. Adnan onun adını mermer yalnız, namusunu sarraya yakıştırmıyordu. Plevne'de esir düşüp kılıcını Grand Duc Nicolas'ya verirken çıkan resmine bakarken Adnan, Plevne kahramanının resmine haykırırdı: «Sen düşmanına kılıcının yalnız demirini verdin, o kılıcın kerdisi* sende kaldı!» derdi. Onu görmek için Saray'a girmeye bile razı oluyordu. Fakat bulamayacaklarına emindi; insan bu kadar talihli olamazdı. Ve bulamadılar.

Hidayet:

— Hazır Saray'a gelmişken sana dünyanın yedi acaibinden* sekizincisini göstereyim! Avrupa kıt'asında okuyup yazması olmayan bir müşir! dedi. Adnan'ı sürükledi. Tek merdivenli bir odaya girdiler.

Yerde yuvarlak bir minder... Üstünde kırmızı kurşunlu, kına rengi büyük, ufak gözlü, şişman bir adam: Tüfekçibaşı Arnavut Tahir Paşa! Bakkalava dikişli sarı cekt takke... Şal bir kuşak... Öksürdükçe hilâli görünen gömleğinin gözlük yakasından memesi görünüyor; kımıldadıkça işlemeli saray uçkurunun ucu bir-

* Mündericatsız: İçindeki, barındırdığı şeyler
* Muallâk: Beşikte asılı
* Acâibe: Şaşılacak şey

kanın kenarından dilini çıkarıyordu. İki parmağının ucundaki enfiyeyi bir türlü çekemiyordu: Bir nevi parmak hıyarlığı!

Birdenbire oda kapısı açıldı. İçeriye bir müşir girdi, çelik bir bina yıkılıyor gibi kılıç ve mahmuz sakırdısıyla kendini yere attı; Tütekçibaşının enfiyeyi hâlâ burnuna sokmayan elinin üç parmağını öptü. Çuha kıçı tavana kalkan bu adam Bolkis'in babasıydı. Altında kafası kaybolan bu adamın kıçına Adnan baktı, mermer yalıdaki retahın nereden çıktığını gördü, dondu.

Saray'dan dönerlerken arabada Hidayet, Adnan'a anlatıyordu: «Bu Tütekçibaşı Tahir Paşa, her gece Saray'da yatar, evine gündüz giderdi. Abdülhamid ona güvenerek uyurdu. Birçok Arnavut kaldırımlarını vaktiyle bu Tahir ağa yapmıştı. Kaldırımcı şimdi müşirdi. Herkes onun elini öpüyordu.»

Adnan, aptal aptal sordu: «Abdülhamid kaldırımcıyı niçin müşir yapmıştı?»

Hidayet alay ederek cevap verdi:

— Müşirlikten sonra başka rütbe olmadığı için!

Hidayet, Adnan'a konağa döndükleri zaman Sefaret Müsteşarı Nail ve Atıgeneral Nogit sakındaydılar. Maliye Nazırına damat olacağını duydukları gündenberi Adnan'ı ikisi de seviyorlardı. Dil dökmeğe başladılar. «Onlar Adnan'la görüşmeyeli «bir asır» olmuştu! Bugün görüştükleri için «talihleri vardı.»

Bu iki adam, damatlık işinin suya düştüğünü öğrendikleri gün Adnan'ı sevdiklerine ne kadar pişman olacaklarını; Adnan bunu biliyor, bu iltifatlardan sıkılıyordu.

— Ben gidiyorum Hidayet, yazacak birçok yazılarım var, dedi, gitti.

HALEP ÇIBANLI KADIN

YALANDI. Adnan'ın Hidayet'e söylediği gibi yazacak hiç bir yazısı yoktu. Ne zamandır kaleme elini sürememişti. Roma-

nına bile baktığı zaman ... «bu kadar lâkırdıyı o mu yazmıştı?» Şimdi Hidayet'in konağından çıkarken çok bezgindi. Konuşmaya, gülmeye, hattâ evindeki hastaya ağlamaya üşeniyordu. Halbuki anasının ağzından daha dün gece kan gelmişti. Ağlayamayacak kadar neşesizdi. Sebepsiz mahzundu. Sebepsizlik ikinci bedbahtlıktı. Hüznün sebebine alışa alışa insan o sebebi aşmıştır; sebep yıpranır, hüzün artardı. Halbuki, Adnan hüznünün tutacak tarafını bulamıyor, hattâ hüznünü bulamıyor, yakalayamıyordu. Ve bu hüzün meçhuller kadar büyüyordu.

Sultan Mahmut türbesine kadar, yıkılmış bir vücutla, yavaş yavaş yürüdü. Türbenin mezarlığı önünde durdu. Mermer saltanat dükkân kadar beyaz mezarlıktı. Adnan dinsizdi, fakat mezarlıklarda Allah ve karanlık arardı.

Bir arabaya atladı. «Köşedeki eczacının göstereceğin evde» Fransızca muallimi Kadriye bayram tebrikine gidiyordu. Hunu Hidayet'e söyleyemezdi. O, bayram tebrikine gidecek kadar Hidayet'e karşı iptidaî adam değildi. O yavaş yavaş Hidayet'e benziyordu. Bu «yavaş yavaşlık, bu tedrîc, maddî olmayan âlemde saadetti. İnsanların birdenbire namussuz olması lâzımgelseydi, az adam namussuz olurdu.

Birinin bayramını tebrik edeceğini Hidayet'e söylese küçülecekti; eczacının esiri olmak, Hidayet'e karşı Adnan'ın namusuna dokunmuyordu. Zaten Kadriye bayram tebrikine ısrarla gidiyordu. Kadri ondan altı ay evvel sekiz lira ödünç almıştı. Her ay sonu, «Size ufak bir borcum var; unutturmam sanmayınız» demiş, bu parayı altı ayda altı kere hatırlatmış, altısında da vermemişti. O zamandanberi bu borcu, mümkün olduğu kadar geç ödemek için geçen şeker bayramı Adnan'a bayram tebrikine gelmişti.

Fakat Adnan bu bayram tebrikini rede etmeyince Fransızca muallimi Kadri kudurmuş, aleyhinde korkunç ağızları, iki eğri iki cehennem parçası gibi görünecek kadar açmıştı.

Adnan bu adamı susturmak için bu kurban bayramı Cerrahpaşa'daki eve gidiyordu. Araba kapıda vaktile olarak durdu.

Cumbada bir kadın başı, kalkan kafesin altında ezilerek, fesli Fransızca muallimi Kadri; sokakta iki çocuk, dilenci, turşucu, poşu müvezzi; arabacı ç rağı hep birden durdular.

Adnan cepkrini arıyor, kızıyordu: Hiç ufaklığı bulunmazdı. Kadri'yi pencerede gördü:

— Kadri Bey, ufaklığım yokmuş, bir çeyrek alır mısınız?

— Alerte'suel'ayn* monşer

Şimdi ikisi de odada pem pezeye girmişiyorlar gibiydi:

— Yemin etme Kadri Bey

— Nasıl etmem; bu, bana hakaret!

— Canım neden hakaret oluyor?

— Hakaret'tir işte

— Canım birader; bayramınızı tebrike geldik diye arabaparamızı size verdiremeyiz, değil mi?

Adnan, lirayı Kadri'nin beş işareti verir gibi, sergin duran eline sokmak, paranın üzerine parmaklarını sarıla bükmek istiyordu

Kabil değil almayan adam,» imkânsız değil vereceğ olan adamla birbirlerine sarılmışlar; bir türlü Kadri, lirayı alıp hizmetçi kıza vermiyordu Parayı bozdurup içinden çeyreği almayacaktı Altı aydır borcunu vermeyen adamın bu kahramanlığına Adnan yavaş yavaş kızacaktı; fakat bu aralık Kadri'nin omuzunda duran baş — Adnan'ın başı— oda kapısının aralığında şerit gibi bir deri parçası, sonra şeritin üstünde bir örümcek gördü Manasız şeyler, «Böyle görüyorum» sandı. Fakat, birdenbire şerit güzel bir esmer yüz, örümcek Halep çıbanı oldu Adnan çıbana sezerdi. Yüz, kapının yavaş yavaş genişleyen çizgisinden Adnan'a, Adnan Kadri'nin omuzundan ona bakıyordu Adnan iki kişiyle birden konuşan tek adamın karşılık lâkırdılarıyla kadına bakıyor, kocasıyla konuşuyordu Elini unutmuş, elindekini unutmuştu; avucundan bir şey düşünce tuttuğu lirayı hatırladı Kadri, paranın düştüğü yeri görmek için başını çevirdi Adnan bitti: Hesaplaşacaklardı. Ad-

* Alerte'suel'ayn: Baş ve göz üstüne hoşgeldiniz

nan'ın ve kadının gözleri birbirine sarılan iki vücut kadar mânâlıydı. Adnan rahat nefes aldı. Para dilşinee kapıdaki çizgi kaybolmuştu.

Adnan, «Bu eve şimdiye kadar niçin gelmemişti?» diye düşünüyordu. Buradan Marmara görünüyordu; bu Cerrahpaşa'nın havası galiba Ada havası idi; acaba Kadri Bey ne dedi? Annesinin bu mahallenin havası Aksaray'dan daha iyi gelmez miydi? Ona komşu mu gelselerdi?» Fakat Adnan hastasını ne maksatla hatırlıyordu? Vicdan azabı duymak istediği şehvetin haklı kuvveti, kilogramın vicdan azabıyla eğleniyordu. Haleç çıhanına çıldıran Adnan, bunun ne demek olduğunu anlamayan insan yığınları içinde kimsenin olmayan bir şehveti bulmuş, insanlardan ayrı sevmiş oluyordu. İzdiham* bu şehveti anlayamazdı.

Şimdi konuşuyorlardı. Kadri, Saraya söyüyordu. Biri çıkmalıydı, bu memleketi kurtarmalıydı, bu adamı bekliyordu.

Adnan, Kadri'nin üç ay evvel Suavi'yi beğendiğini hatırladı. O zaman Kadri Suavi'yi bir bayrak gibi göklere çıkarmıştı. Adnan, bugün ona sevimli görünmek için:

— Bir Ali Suavi daha çıkar, memleketi kurtarır, dedi.

Bu cevap Kadri'yi memnun edemezdi. Kadri'nin kendi beğendiği Suavi memleketi kurtarırdı, Adnan'ın Suavi'si değil. Çırağan Sarayı kahramanlarını, Kadri, şimdi çamura batırıp çıkarıyordu. Kahraman, sarığına kadar siyahtı.

— Suavi'nin karısı İngiliz; kardeşi İngiliz casusuydu.

Kadri, itiraz edecek adam bulmuş bırakmıyor. Adnan'ı öğle yemeğine alıkoyuyordu. Kalktı. Adnan'la konuşarak odadan çıktı; karşısını kapının önünde buldu. Kadın emsalsizin yemeğe kalıp kalmayacağını soruyormuş. Kadri cevap verdi: «Kalıyordu.» Yalnız, «Zehra ne yapıp yapacak, veresiye külbastı alacak,» öğle yemeğinin sefaletini azaltacaktı.

Yemekten sonra Mithat Paşa'yı telkik ettiler. Kadri yine bir aralık odadan çıkmak için ayağa kalkınca kapı vuruldu.

* İzdiham: Kalabalık yığınlar.

«Biraz bakar mısınız bey?» Adnan bu kadar sesiyle, demin gördüğü yüz arasında bir münasebet buldu; hele «bey» kelimesinin karşısında o çehre büsbütün Kadri'nin karısıydı ve bu kadın kapının bir yerinden, anlaşılıyor ki, içeriye bakıyordu ve Kadri'nin dışarı çıkacağını anlayınca kapının önünde yakalanmamak için kocasını çağırıyordu: «Biraz bakar mısınız bey?»

Kadri, Mithat Paşa'nın odadan kaçacağından korkuyor gibi, kapının tokmağını tutuyor, karısıyla lâkırdıyı çabuk bitirmek istiyordu:

— Bize iki shududu gerbeli, Zehra, dedi; hemen odaya gelecekti. Zehra şerbetleri hazırlamaya gidecekker, durdu: Kocasını dışarıya çağırmıştı, ona bir şey söylemeyerek mi'ydi?

«Zavallıcığının canı sıkıldı. Söylendi, söylendi, gitti,» dedi. Bu bir yalandı; fakat bu evde doğruya en çok benzeyen yalan alacaklılardan birinin sokak kapısında söylenmesiydi.

Kadri, gözlerinin derinliğini artıran simsiyah sağından karısını öptü. Adnan'ın yanına koştu. odaya girince sevindi, çünkü Adnan, «Mithat Paşa'yı konuşuyorduk,» dedi.

Kadri'nin birkaç gün evvel Mithat Paşa'yı beğenmediğini düşünerek, Adnan da bu sefer, Mithat Paşa'yı inadına beğeniyor, itiraz etmek saadetini Kadri'ye vermek istiyordu. Fakat Kadri, Adnan'ın fikrine bugün itiraz etmedi. Adnan bu uysallığa hayret edecek, sebebini anlamayacaktı. Fakat Kadri birdenbire asabi bir sükûtla kalktı, duvardaki seccadeyi çivisinden söktü. Altından bir resim çıktı: bu, *Illustration*'dan kopartılmış bir fotoğraftı; dört kişinin resmi vardı: Mithat Paşa'nın, Gambetta'nın, Bismark'ın ve Freycinet'nin. Resmin altında «Zamanımızın Mühim Adamları» yazılıydı. Fransızca muallimi bir resme, bir Adnan'a bakıyor, başı gururundan tavana kalkıyor; seccade, kapanmış tiyatro perdesi gibi yerde yatıyordu.

☆

Adnan, Kadri'den dönerken sokakta düşünüyordu. Bu evde altı saatin nasıl geçtiğini duymamıştı; şimdi o, birden-

bira Kadri'yi ne kadar seviyordu? İnsanlar evlerinde seviliyorlardı!

Ve Adnan Kadri'yi evinde gördükten sonra çok anlamaya başladı; günler geçtikçe sanki kardeş oldular. Kadri'nin yanında ikinci, üçüncü derecede bir adam olmayı acı tasdikleriyle kabul ediyordu. Kadri'nin edebiyatlı tabiriyle ikinci kapalı bir kitabın iki sahifesi gibi tek bir, tek ruhtular. Adnan okuyorsa, demek ki Kadri nezle olmuştu! Kadri'nin her lâfı gülünecek kadar tuhaf, ağlanacak kadar doğru, not alınacak kadar ilmi idi.

Adnan, babası annesinin hastalığına Kadri'nin yanında ağlayacak kadar korkunç, kurnaz, melun oluyordu. Bu ağlanılan verem hastası, Adnan'la Kadri'nin hesaplı dostluğunu artırıyordu.

Bir vak'a bu dostluğu son hadde çıkardı. Aldığı gürden on bir ay sonra Kadri, sekiz lirayı bir ay bugi Adnan'a —sonunda— ödemek istedi; Adnan güldü, Borcunu iki kere ödeyecek kadar dalgın olan Kadri'yle ağlendi. Kadri de kendi unutkanlığından —neyse— mahcup oldu. Ondan sonra artık canciğer oldular.

Yalnız, Adnan alavağın, Zehra'nın kocasına bu kadar ince bir ihtarlıkla bağışlarken, evindeki hastanın ecesi ve hekim borçlarını hatırlayacağı anda beynindeki inliliyi (annesinin öksürüğünü) duymamak için sesini yükseltiyor, öksürüsünü görülü haline soluyordu.

Adnan bir müddettenberi Kadri'ye sık sık gidiyor... Fakat hep Kadri'nin evde olmadığı münasebetsiz zamanlarda!.. Kadri çok üzülüyor, evde bulunacağı günleri söylüyor, Adnan da muntazaman unutuyor...

Adnan bir müddettenberi Kadri'den kaçıyor... Onu görünce iki eliyle yüzüne kapanmak istiyor. Onu öldü zannetmek ve onu o kadar unutmak! Bu saadet mümkün olsaydı ne olur-

dul. Fakat bu vicdan azabı içinde bile Zehra'dan kaçamıyordu. Somurtarak, kendisinden utanarak ona Zehra'ya gidiyor; o zamana kadar inandığı şeyler karşısında dikildikçe hepsini devirerek, çiğneyerek Kadri'nin karısına koşuyor, kendini Zehra'nın kollarında buluyordu. Fakat Zehra'nın koynunda mes'ut olurken dargın yüzle mes'ut oluyordu.

Bazı günler Zehra'dan kaçmak istiyor. Belkıs'a dersi gittiğinin ertesi günler Belkıs'ın bir fakiresi nezametiyle talebelerin önüne çıkan o güzelliği karşısında Zehra'nın zavallı fuhşunu Belkıs'a ilgili olan kendine layık bulmuyor, o fuhşa bir hizmetçi gibi müsavi olmayan göz'le bakıyordu. Fakat bu dersten, bu yoldan dönüp de Akaretaydaki evin sefaletine bir iki gün alıştıktan sonra dersinin, talebelerinin ihtiyacı önünde Zehra ekmek, güneş ve hava gibi lüzum katı bir zaruret oluyor. Belkıs günlerce yıkanmış bir insanın dişleri, dudakları karşısında bir ağız, bir tül, bir lavanta gibi kalıyor ve Adnan yine Zehra'ya koşuyordu.

☆

Bir zamandanberi Adnan artık mustarip değil... Kadri cinayeti duyuran, cinayetten telâkkuf çıkaran, kocasının boşayacağı Zehra'yı Adnan nikahla alarak, yıktığı eve uzaktan bakmıyorsa, Bu yapılanları namussuzluk bile olsa Adnan, onunla evlenince Zehra yine namuslu olmaya başlayacak. Ve Adnan muhakkak ki onunla evlenecek. Yalnız bunu ona şimdiden söyleyecek kadar hafif adam değil. Fakat herkes ne diyecek? Ne derlerse desinler. Adnan zaten günün birinde nasıl olsa evlenmeyecek mi? O alacağı kadın neden Zehra olmasın? Onu almayacak da Belkıs'ı mı kocasından ayırıp Akaretaydaki evine karı diye getirecek? Hem Zehra ile ihtiyarın dersi birbirini anlıyordu. Buna Adnan'ın fuhuş dersi doğru değil ki. Bu, aşk!

Kocasını sevmeyen kadın on üç yaşından beri beklediği erkeği Adnan'da bulmuştu (Adnan kendisinden evvel Zehra'

ben onu kapısından daha baş hiçiye bakmığını bilmiyordu) Zehra madem ki kocasının dairine yalnız kendisini sevmişti. Bu fuhuşta aşk temizliği vardı. Bir kadın kalbinin bu kadar bir hakkı olamaz mıydı? Bu hakkın ismi orospuluk mudur? Herkes ne diyecekmiş? Herkes kim? İnsanlar değil mi? Bu insanlar fazileti hep başkasında sevenler, fazileti işleyecekleri zaman değil, konuşacakları zaman severler değil miydiler?

Hangi insan yalnız kaldığı zaman fazilettedir? Yanında başkası yokken, insan faaliyetinin, bir ağacın bir tek yaprağı kadar olsun sesi çıkar mıydı? Hem vücutlarının ufak bir noktası hariç kalabilen bu hazlardan bu Zehra milyonlarca defa temiz değil miydi? Artık Zehra kanlı gibiydi: onu rahat rahat seviyordu. Zehra'nın kocasını, o yabancıyı kıskanmaya bile başlıyordu. Gündüz onun, gece Kadri'nin olan kadın, Adnan için gayrıtabii bir mıknatıstı. Hiç bir kocanın kapısına gelmeyen bir mıknatıs! Ve burada «koca» Adnan'dı. Ve bir zamandan beri Adnan, Kadri'den kaçıyor; fakat bu sefer ondan utanarak değil, onu kıskanarak, ona tahammül edemeyerek.

Fakat uzun müddet kaçmasına da sebep kalmadı: Kadri'yi hastaneye kaldırdılar.

HASTANEDE

GUHABA Hastanesinde kanserden yatıyordu. Hastalığını hiç bir arkadaşı «duymadı». İnsanlara zayıf taraflarını her gün bir iğnenin ucunda gösteren müstehzi adamın kanser olduğunu kim duyacaktı? Kanser kelimesine, tek başına, hastası, belki daha ziyade acıyacaklardı; fakat ölümün bu rakam kadar kat'i demirine, Kadri'nin midesine saplandığı için, kimse dinip bakmıyordu bile. Kadri, hasta ziyaretçilerinin, cenaze alaylarının güzel kelimelerden, tasdik eden tebessümlerden, lâf da emellerden, ümitlerden çıktığını unutuyor, acınacak, unutacak sanıyordu. Bu merhametli beklemeye yavaş yavaş

alıştı. Fakat Adnan'ı her saat bekliyordu. Gündüzleri hastaneye gelen karısına:

— Başkaları neyse, fakat Adnan gelmemeli miydi? diyor, gözleri doluyordu. Adnan, bu kadar beklendiğini bilse belki giderdi! Bir ölüm hastası için, ziyarete gelen adam, hastanın hâlâ yaşadığını anlatan biriydi. Hasta, gelen adam'la beraber yaşamaya, onun kadar kendini hayatta bulmaya başlardı. Bu ziyaret, hastanın çıkamayacağı sokağın hastaya gelmesi, dünyanın odaya girmesiydi. Adnan bunu bilmiyordu, yoksa, ne çıkar, ölmeye başlayan adama bir gün uğrardı.

Zehra, bir kaç *defa*, Adnan'a, Kadri'nin bu intizarını* söylediği, ikisi, kocasının ağza alınmayacağı vaziyetlerde iken, Kadri'nin yaklaşılmasını rica eden, basit kadına Adnan'ın canı sıkılıyordu. Hem Adnan, Zehra'nın kollarından çıkıp kanepeli koltuğuna giderken bütün tavırlariyle rahatsız olacaktı.

Bu gece kışın en soğuk gecesi... Kış! Fakir olanları daha çıplak, hastaları daha sayıl yapan kış... Akseray'daki küçük evde gaz lambasının ışığı, soğuktan, ateşliğini kaybed'yordu; yalnız rengiyle alevdi. Sarı alev içinde Adnan'ın veremli annesi bu gece çırpındı.

Adnan, gün oluyordu, annesinin hastalığından usanıyordu. Hastaya duyduğu hüzün, garazsızlığın, kışın rutubetiyle bazan şiirini kaybediyordu. Annesinin ölmesini değil, fakat yok olmasını istediği dakikalar vardı. Belki'nin güzelliğindeki ihtişamın sebebi bu ıstırap içinde Adnan'ı bazan romanı, bazan Zehra oyalıyordu. Fakat odasını iyi ısıtamadığı zaman romanı da, kışın paltosuz gezen yoğurt adam gibi, ona zıbidi görünüyordu. Bu dakikalarda başka İstanbul'da okuduğu büyük eserler, karşısında duruyor; romanından, edebiyattan vazgeçmeye karar veriyordu. O zaman iyi bir hayvan olmak, murdar ilâçlardan* ibaret kalmak istediği dakikalardır. O zaman hayatın yalnız bu mânâsını doğru buluyor, Zehra'ya koşuyordu.

* İntizar: Beklemek.
* Murdar ilâç: Temiz ilâç.

Fakat bir müddetlerberi Zehra da aşk miştî; bedava kadın olmaktan başka kıymeti kalmamıştı; istediği kadını seçecek parası olmadığı için Zehra'ya tahammül etmek... Aşk buna mı derlerdi? Fakat Zehra, üstünden bir hafta, on gün geçince bir aşk kadar güzelleşiyordu.

Bu gece Cerrahpaşa'daki eve Adnan, kar tipisinin içinde, karanlıkta, delikdeşik bir hayalet umacılığıyla bağırken Zehra bu kirli güzeldi. Adnan, Zehra'nın bu gece, vicdanına dayanamadı. Söz veriyordu, yarın Kadri'yi yoklamaya gidecekti.

Zehra'ya verdiği sözü sabah hatırlayınca bu vaadin tutulmasına Kadri'nin ne kadar lâyık olduğunu düşünmeye başladı. Adnan, Zehra'ya fazla tasarruf ettiği zamandanberi zaten Kadri'ye kızıyordu; karısına lâyık olmayan hayvanı Zehra'nın aldatması tabiî idi; bir kadın, ancak kocası istediği için düşerdi. Bu kadar manasız bir adamın mı hastalandığına mahzun olmak için, bağırsına gidecekti? Korsesi olduğunu düşününce hastayı birdenbire sevdi; ona sevdiği bir dost kadar acıdığı için bu merhamet bir anda sevgiye benziyordu; hastaneye giderken, yeniden yağmaya başlayan karın altında, ikî yalınmış tavşan yavrusuna benzeyen kırmızı yumrukları cebinde, kaldandığı bu angaryaya kızıyordu.

Şimdi hastaneye girmiş, karları düşürmek için paltosunu bir kabahatli gibi dövüyor, ayaklarını yerlere, bir hiddetin güzel hararetinden mahrum, içi boş hareketlerle vuruyordu. Kurtulmak isteyen adam şimdi hastayı unutmuştu; herhangi bir binanın kapısından, hastaneye girdi. Kışın sabahtaki ıstırabından kurtulunca hastanenin manâsıyla karşılaştı. Kadri'nin odasına giderken, hastanenin koridorlarındaki insanların yüzlerine baka baka, bir ölüm hastanesine geldiğini unutuyordu. Ölüm, burada tıbbiye eşyasına dönmüştü; tadı kalmamıştı; burası, istirahatın mağazalaşan binasıydı. Burada ölülere ağlamak, bir alışverişe, bir mağazanın paket yapıp verdiği kumaşa ağlamak kadar tuhaf olacaktı. Sokak kapıları gibi numaralı hastalarla, makbuzlu ölülerle bu bina feciydi. Aşkın umumhanelerde kaybolan güzelliğini, ölüm, hastane-

lirde kaybed'yordu. Açık bir koğuşta yanyana yatan hastaları gördü; istiraplarını anlatacak adam aramanak gerçiyle yatan yüzlerce mustarip —halbuki on hasta vardı— bir kapının dar çerçevesine sığıyordu. Bu hastanede yatmadığı için anasını ölüm hastalarının en mes'udu buldu. Hastane hademelerinin ölüme memur sıratiyle bakan çehrelerinden aldığı lâkaytlikle Kadri'nin odasına sakin yüzle girecegim sanıyordu; kapı açılınca birdenbire girmedi; eşikte muhlandı.

O, farkında olmayarak, Kadri'yi eski çehresiyle hemen etabilir zannetmişti. Halbuki odada Kadri'nin yalnız sesi vardı; başka her tarafı uçmuş gitmişti; ölümün insana çok yaklaştığı zaman büyüyen eli Kadri'nin yüzünü kaplamış, güstermiyordu. Hasta bir mektep çocuğunun yaptığı resim kadar kendisine benzemiyordu. Alnına elvanla ilgitilmiş çok uzun burnunun iki kenarında kimin olduğu belli olmayan iki büyük göz vardı. Kadri, sesinden umulmayacak kadar dirl sesle:

— Beni ihya ettin, Adnan dedi. Gözleri doldu. Adnan sagırdı: Hasta, herkes gibi ağlıyordu. Yatakta en iyi kalpli insan yatıyordu. Adnan ilk defa bir kansır hastası görüyordu. Kadri ufalmıştı; yalnız gözlerinin hacmi —bakarken— artıyordu. Bu iki göz iki korkunç dikkatti. İki üç gün göreceği dünyaya iki üç yüz senelik görmek isteyen bir dikkati.

Kadri bir saniyelik tebessüm etmek istedi. Bir türlü tanıyamadığı eski çizgilerini hatırlıyamayan hafızasız bir tebessüm! Adnan bembeyazdı. Yanından kaçamayacağı bir dilleyle konuşuyordu.

Kadri, Adnan'ın teessürünü senden fazla buluyordu. O, bir hasta'lıktan kurtulacaktı. Adnan'a teselli verdi:

— Üzülme! diyordu. Bir müddet sonra kalkacağım.

Hastanın ümidi karşısında biraz kendine gelen Adnan, odanın bir köşesinde duran Zehra'yı gördü. Zehra ne kadar sefildi: çarşaf, onluk pabucu, kadının ihtiyarlığını artırmıştı. Güzel sanat yüzündeki güzel. Halep çıbanı bile, şimdi dert-

sinde beceriksiz bir yamaydı. Yatağına Adnan'ı alacaklı geceler, ağrın azalttığı cihetle, yeni tecrübelerindeki güzel çıplak uyukları Zehra'yı gizliyordu. Fakat o beygir dersli esmer çıplak uyuklar bu kalın kundurasının içinde ayrı idi yerlerdi. Zehra'dan tiksinir gibi oluyordu. Fukaralığın kadında bir nevi çirkinlik olduğunu ilk defa görüyordu. Çıplakken hikâyelerin kadınları kadar güzel olan Zehra'yı çarşaf ve peçeyle mahvediyordu.

Kadri, Adnan'a bakarken, gözleri doldu; siyah iki orman patlıyan gibi büyük gözlerinden iki ırı yaş damlası düştü; Kadri, patiska mendilini kor sına uzattı; Zehra, kocasının gözlerini sildi.

Adnan'ı çabuk kaçmaya mecbur etmekten korkarak, Kadri ona sıhhatli bir çehreyle güldü; fazla sevle konuşmaya başladı. Fakat bir hastanın sıhhatli adam olması ne kadar güçtü! İki dakikada yorulduğu; eski yüzünü, eski sesini yavaş yavaş kabul etti. Şimdi bir hastanın tavırsız yüzüyle Adnan'a bakıyordu: onunla Midhat Paşaları, Sosyalleri konuştuğu günleri hatırlıyordu. Bu kadar fikir israfına bu dünya değer miydi?

Böcek gibi, ağaç gibi rahat yaşamak, makine gibi rahat hareketsiz varken! Fakat bunları konuşmadıktan sonra, yaşamak neye? Ölmeğini demin inkâr eden adam, şimdi kabul ediyordu.

Birdenbire:

— Adnan, kardeşim; dedi. Karısına kolu ile işaret etti; Zehra çıktı.

— Adnan, ben öleceğim!

— Bu nasıl lâkırdı Kadri?

— Sen teselliyi bırak da beri dinle. Zehra senin hemşiren sayılır; ben ölürsem bu kadın kimsesizdir; ona sen bakacaksın!

Adnan, vasiyetin karşısında sendeledi. Bula bula çocuklu bir sevgilinin karısını mı bulmuştu? Kadri'nin gözlerinden kaçmak istiyordu.

Zehra, kapının aralığından bu vaziyeti dinlerken, bu lâkırdıların vasiyet olduğuna gözleri doluyor, fakat —Kadri öldüğü zaman Adnan'la evleneceğinden emin— bir maraba okur gibi kederine sevinerek ağlıyordu. Fakat Kadri birdenbire hastalığın verdiği iştiyakla* şimdi, Adnan'a ölmeyeceğini söyledi: «Demin bu vasiyeti hezeyandı;* bir aya kadar kalkacaktı; Adnan'la Gibbon'un tarihini tercüme edeceklerdi.

Adnan, kapıda, hekime, hastanın ne kadar yaşayacağını sorunca, hekim alt dudağını büktü:

— Çok çok iki hafta!..

Hekim bunu söylerken, bankada borcunun vadesi ne vakit biteceğini sinirliye söyleyen sermaye sahibi gibiydi. Adnan düşünüyordu: «Demek ki Kadri, öldükten iki hafta sonra Gibbon'u tercüme edecekti!»

*

Kadri öldüğü gün, Adnan, hastayı yeniden hatırlayacak kadar unutmuştu. Ertesi gün Kadri'yi gömdüler. Adnan, mezarlıkta o kadar muhzundu ki, Zehra'yı görse hemen alacaktı. Mezarlık, Adnan'ın edebiyat tarafını artırmıştı. Düşünüyordu: Bütün insanlar Kadri gibi ölümü beklemeyecek ölürlerdi. Şu mezarlardaki ölülerden birinin eline vurup postaya bırakılacak bir mektup düşecek; şu iskeletin dudağına dokunan bitmeyen bir şarkıya parmak'arı takılacak; şu kafatasını karıştırıp falına yatırılacak para bulacaktı.

Şimdi mezarlıktan çıkarken Zehra ile evleneceğini şüpheli buluyordu. Caddeye çıkınca, Zehra'nın bir parçası rüküşlerde, bir parçası gelip geçerlerde, bir parçası sokağın başka gürültülerinde kaldı. Adnan, evine girdiği zaman Zehra onlarda bitmişti.

Bir hafta sonra Zehra'yı başka türlü hatırladı. Yüzeti gibi... Ara sıra kadına gidecekti. Fakat kocasını kadın bir tehlikeydi. Gidince evlenmek lâfının açılması ihtimali vardı. Gitmedi.

* Istırapla. Ömür.
* Hezeyan: Saçma sapan söylemek.

Vicdan azabı duymaya da hacet yoktu. Adnan'ın Zehra'ya sürdüğü leke, siyah bir benin üstünden onu yakmayacak uçan bir alev gibi geçmiş, bu cehennem hiç bir yangın çıkarmadan, sarı bir rüzgâr gibi uçmuş, gitmişti.

Zehra'yı hastanede sokak kılığı ile gördüğü günderberi soğumuştu. Artık bu kadına kendini fazla bulmuyordu. Ona şimdi yalnız acıyordu. Fakat bir kadına acıyacak kadar olmak biraz fazla edebiyat olurdu. Her yalnız vakası edebiyatla başlar, fakat dalma hayatla bitirdi. Hayatın kemik kadar kuru yüzüyle!.. Hem Adnan, Zehra'nın esmer ayaklarını artık bir türlü çıplak düşüremiyor, bu boyanın renkli güzel şeylere kadınını hep kahn kundura arı kokuyordu. Hem bu kadının vücudunu çıplak olduğu gecelerdeki kadar güzel yapabilecek elbiselere Adnan'ın hangi parası yetişebilirdi? Karısı kibar bir cenazeyle sokağa çıkabileceği güne kadar Adnan hiç bir kadınla evlenmeyecekti.

Şimdi hasta olduğu için sokağa çıkamayan annesinden memnundu: Evlerinin sefaleti evlerinde kalıyordu! Kafasındaki cinayeti anası hissetmiştir gibi bir mesafeyle hastanın yüzünü görmek istedi. Kapıyı yavaş yavaş aralık etti; şakak'ının üstüne saplanmış iki çivi ile yeremin yastığa mıhladığı kafatası kırmızı gözbağcıklarıyla uyuyordu. Annesini uyanık bulsaydı, düşündüğü karanlık şeyleri sezdi sanacaktı. Rahat nefes aldı.

SOFULAR MAHALLESİ

İŞAK HİDYANIN kolundan sarkan feneri havalayarak Tapu Müdürü Sami Efendi, bu gece de Hidayet'in konağından Sofular'daki evine dönüyor, müstakbel damadı Adnan'la kızı Melahat'in yüzlerini fenerden kaldırıma düşen sarı tepsinin üstünde çizgi çizgi muayene ediyor.

Sami Efendi, aydan birkaç gece Hidayet'in konağına bu fenerin arkasında gider gelir. Fakat o, saray adamı Hidayet'e

gider ve Cân Türk Hidayet Saray'a sövünce Senih Efendi kendi her günkü çehresinden korkar, göz kapaklarını ve dudaklarını yumar, yüzünde üç düğümle dinler.

Bunlar mahallede iki bigidirler.

Biri bu Senih Efendi. Onun iki meziyeti vardı: Rüşvet almazdı; bir de Nazırın yanına giderken o kadar eğilirdi ki, yüzü görünmezdi. Defterhane Nazırı da onu ulâ sanisi yapmıştı. Fakat Senih Efendi, Allahın bu resmî lûtfuna husûsî bir saadet daha ilâve etmişti: Hidayet'in konağına gidip gelmek saadeti... Çünkü Hidayet, Abdülhamid'den mahlul* bina aldıkça Senih Efendi tapusunu çabuk çıkartırdı. Hidayet de konağının misafir salonunda ona rokoko bir koltuk vermişti.

Üçlü Sakallı Vasfi

Taşrada mahkeme reisi iken, Adliye Nazırının kaydıhayat şartıyla anlattığı adam.

Vasfi'nin beş senelik sakalı adının yarısıdır. Çünkü, o devirde «hâkim» demek, «sakallı ve namuslu adam» demekti. Adliye Nazırının aradığı bu iki şartları, bir aralık, Vasfi'de yalnız sakal bulmuştu. Bu yetmezdi, içinden atıldı.

Bu Sakallı Vasfi haftada bir defa tramvaya ve vapura binmek için bakkaldan borç para alır, Mısırlı Prens Hasan'ın köşküne —Büyükdere'nin bir tepesindeki mavi köşke— vazife geçerdi. Bazı pazarları sıraklara, tırmanırdı. Bir tarafı silah adam, Prens'in karşısında en uzak sandalyeye vücudunun bir kısmıyla oturur, cevap vermekten ihtiyat ederek bir muhavereye iki saat katlanırdı. Eğer Prens o gün biraz neşeleniyorsa, onun avdaki hünerlerinden bütün çehresiyle hayran olur ve dipçikleri fildişli, İngiliz fabrikalarından çıkma av tüfeklerini terbiyeli el'iyle okşar. Lâkin o yüz İngiliz lirasına alındığını Çerkes halayık lelâfuzuyla anlatan Prensi, tüfekleri iki kolunda tutarak müselleh* bir sipahi gibi ayakta, gözleri serasî*

* Mahlûl: Sahipsiz olmaktan dolayı hükümete geçen emlâk.
* Müselleh: Silâhlı.
* Serasî: Yiğitlik.

dolu, dinlerdi. Derken birdenbire kapı açılır, Prensin karısı, Prenses Bahire içeriye girerdi. O zaman Prens Hasan ve Sakallı Vasfi birbirlerine müsavi olurlar, ikisi de memuriyet cehtleriyle kadının karşısında otururlardı.

Fakat Tapu Müdürü Senih Efendi'nin ve Sakallı Vasfi'nin bu ziyaretleri pek de münâsız zahmetler değildi. Bu yüzden ikisinin de Sofular mahallesinde bir nevi haysiyetleri vardı. Onlar bu ziyaretleri ağızlarına almazlardı. Fakat Yunların kibar bir temkinle ilân etmedikleri bu talihlerini iki konak arabası, yılda iki kere, mahalleye yayardı. Saray adamı Hidayet'le Mısır Prensinin konak arabaları Senih Efendi ile Sakallı Vasfi'nin kapılarında her bayram birkaç dakika dururdu.

Sofular mahallesinden bu iki araba geçerken dört atın çıkırdından sesin fakr-ı zaferleri uçardı. Bu iki konak arabası o iki evin önünde ne demektir? Onu anlamak için Sofular mahallesini tanımak lâzımdır. Burası gilneşin, ayın bile güzelleştirmekten ümidini kestiği yerdi; geceleyin, karşısına dikilse ağaç denen güzel şeyden insan bu mahallede korkardı. Eğri eğri güreşçi gürlerde sarmaşıklı, Mehtap-ı gecelerde çamur taşın saliyesi ve toprağın kahveren safrasıydı. Ceza Kanununaki zindan penceresizdir. Sofular mahallesinin karanlık gecelerindeki zindan hem penceresiz, hem kapısızdı.

TAPU MÜDÜRÜ SENİH EFENDİ

BİR ADAMDA birkaç adamlık esvap. Zıbın, fanila, mintan, kalaklı gömlek, çuha ve şal iki yelek, redingot, pelte, yağmurluk.

Yirmi altı yaşında Macide'nin elli beş yaşındaki kocası Senih Efendi soyunduğu zaman bu elbise ve çamaşır yığınının tepesinde bir çocuk vücudu çırpınır, onun insan manzarası çıkardığı elbiselerinde kalır, cinsi ve nev'i olmayan bir mahlûk Macide'yi kucaklardı.

Kadın, başına gelecek felâketi görmemek için yatakta gözlerini kapar, vücudunun üstündeki elleri, ayakları unutmaya çalışırdı.

Yatakta hüsbütün çirkinleşen Senih Efendi, Macide'nin dokuz senedenberi her gece sarılıp yattığı bir iskeletti. Kocasının çürük elinden iğrenir, ölü eline değdikçe ağlamak isterdi. Senih Efendi'nin çehresinde ihtiyarlık, insan elinin çamurlaşmasıydı; fakat bundan ne çıkardı? Macide'nin dudaklarıyla bu çamura tahammül etmesini Senih Efendi, erkekliğinin hakkı olarak kabul etmişti; hem de Macide namuslu kalmak şartiyle. Ve Macide'nin namuslu kalması bu erkeklik hakkına ruhani bir ta'âlî[1] veren nikâhtaki kerametin neticesiydi. Senih Efendi de dargiyle evlenmiş bir kocanın serin istirahati içinde Macide'nin derisinden en kolay lâzımları beklerdi.

Ve bütün tiyatrolar gibi bu dram gece oynanırdı. Aşkta dünyanın en güzel sadeliği olan çıplak insan vücudunu, kurt kuş arasında, bitmeyen bir tekerrürle bir facia haline getirmekten medeni insanlar, yarım karanlık, zarif hiyleler, ayrılan odalarla kurtarırken, Macide'nin yatak odasındaki aşk, Senih Efendi'nin yukarıda saydığım beş altı pâtlek'ginden soyunur, çıplak bir vicdanın altında kımıldar duvarda dünyanın en çirkin gölgesi siyah bir hakkabaz gibi uzalır, kısalırdı. Macide gölgenin bitmesini bekleyerek gözlerini kapar, fakat nihayet açılan gözleri gölgenin yorgun adımı yanıbaşında uzanmış görünce kadın haykırmak, kaçmak isterdi.

Kaçmak mı? Fakat nereye?

Dünyanın dışında başka bir dünya parçası olmadıkça Macide bu yataktan bir karış kaçmayacak, Senih Efendi'nin rutubetli dudaklarına vücudunun biç bir tarafı itiraz edemeyecekti. Ve iki ayağı çukurda olan Senih Efendi her gece mezarından yarı beline kadar uzanacak, Macide'yi kucaklayacaktır.

[1] Kelimat Tahlik, yemin-boşluk

O, bunun için kadın doğmuş, bunun için güzel olmuştur. Tesadüflerin kararı, insanların kanunları, fukaralık, kimsesizlik Senih Efendi'nin gövdesinde Mecide'yi delemezler, bağlamışlardır.

Bu izdivacın dokuz sene sürmesinden de kırk koralık ara bir türlü eskimiyordu. Genç yaşlarında evlenen bir karı kocanın arasına, ihtiyarlıklarında girem eskilik, onlar o izdivacında ilk günden başlamıştı. Başka izdivaçların üzerinden yıllar geçince tahattur'lanır, büyümüş çocukların, gelinlerin, torunlarının karı kocayı birbirine bağlayan düğümü, Senih Efendi ile Mecide'nin arasında yarısı kopmuş bir taraflı bir düğümdü. Onların dokuz senesinde bu tası doldurucak eskimiş saadetler yoktu. Senih Efendi, dokuz sene evvel de bu suretiyle, bugünkü sakalıyla Mecide'nin karşısında durmuştu. Sonra Mecide, insanoğlu hangi fazilette bu adama katlanacaktı? Yarısı tes, yarısı sakal olan surat. Bu Senih Efendi idi. Dolu murçlar ağzının devamı olan ağıltılı beyni. Hamburg kafatasında birikmiş şehvetten dönen iki göz. Bu da Mecideydi. Senih Efendi, Mecide'nin güzelliği önünde küçülerek karısına bir gurur da vermiyordu.

Bu izdivacın haksızlığını azaltacak bir refah da yoktu. Bir kadının vücudundan evvel, hayatını süsleyen elmaslar, şekler... Mecide, böyle şeyler beklemeyerek, kocasına bağlanmanın ağırlığına ağlak olacaktı. Bir hizmetçi kadar yaşamak! O, bu saadete gülerdiğ olurcaktı.

Karısı süslenmek istedikçe, Senih Efendi, dargın sesle bu serbestliğe doğru bulmuyordu. «O ne süsleniyordu? Tapu Müdürü Senih Efendi'nin zevcesine kötü kadın mı desinlerdi?» Bu namus titizliği, cimriliğin bu hazır edebiyatı, Senih Efendi'nin en güzel sanat eseriydi.

Senih Efendi'nin hayretine rağmen Mecide'nin çocuğu da olmuyordu. Fakat fahişe gibi çocuksuz kadından alıp çocuklu anne gibi evine düşkün olmak da beklenilyordu. Çöşemsiz evde, çocuksuz ve tuvaletsiz kadın, ihtiyar kocasını her akşam

merdiven başında gülerek karşılayacaktı. Macide, bunda bazen çok muvaffak oluyordu. Evin dışarısında kılıç, kemikli bir erkek bulunduğu günlerin akşamında etli dudaklarını hisbilûn güzelleştiren demevi[1] tebessümle merdivenin başında kocasını karşılıyor, yanağını sakalsız yerlerinden öpüyordu.

Senih Efendi, bu ahenkli dudakların altından iki elmacık kemiğinde iki kan damlasıyla yemek masasına gelince sevincinden tıkanıyor, şehvetinden yemek yiyemiyor, yatak odasına gitmek için Macide'ye kimildayan gözlerle bakıyordu. O zaman bir taraftan Macide'nin kefası kesilmiş gibi önündeki yemek tabağına düşüyor, bir taraftan da Senih Efendi'nin kızı Melâhat gülmemek için başını tavana kaldırıyordu.

RAHAT KOCA

SENİH EFENDİ, bir gece karısı Macide'ye müjde verdi. Adnan'ı damat olacaktı.

Macide, Hidayet'in annesine kandil tebrikine gittiği gün Adnan'ı konuklan çıkarken —geçesinin altından— süzmüştü; gündüz dikkat etti ği erkeği gece lâf kalığına sokarak, kocasına sordu; kocası karısına bıyığı, fesi tarif ettirdi ve Adnan'ın gümüş burnuna altın gözlüğünü karı koca beraber ve bir anda takınca Senih Efendi haykırdı:

— Tamamam, Adnan Bey!

Senih Efendi'ye damat olacağından Adnan'ın haberi yoktu; fakat her akşam yemeğinde Adnan'ın adı geçtikçe Melâhat kırmızıydı. Bıyığı terlemiş bir aşiret reisinin oğluna benzeyen esmer kılıç Melâhat'e Adnan ne derece kaçık olur? Bunu üvey annesi Macide bilemezdi; ancak, Macide her gece Adnan'ın damatlığını Sofular'daki eve girecek kadar düşünür, her erkeği çarşaflarına kadar soyan sanatkâr gözlerini ona di-

[1] Demevi: Kanlı, canlı.

ker, kendi elinde çıplak Adnan'ın kemiklerinden acı, latif sıyılar duyar, dilinin kökündeki yerlerinden damağına sızan mayhoş rutubet içinde dakikalarca dolardı.

Senih Efendi genç ve güzel Macide'yi aldığı zaman kadını kendine çok layıkmadı. Macide güzelse, Senih Efendi erkekti. O zamanlar on sekiz odalı Macide genç kız, o zamanki kırk altısındaki Senih Efendi de dik direği; Macide'nin leylaksa sağlam, kiremit göğsü varsa, Senih Efendi'nin Sofular'da sekiz odalı evi, Unkapanı'nda fırın hissesi, Tapu'da müdürlüğü vardı. Yalnız Senih Efendi'nin ölen karısından bir de kızı vardı: Melahat. Fakat Macide'nin de hiç bir şeyi, bir sandık çeyizi bile yoktu. Bundan başka Macide namusunu kaldıkça, kocasız ve hiç bir şeysiz Macide'nin masrafsız şımarıklıklarına katlanmak faziletini göstermeye de Senih Efendi'de evvelden verilmiş —ve yatakta her gece sağlamlaşan— bir karar vardı. Macide de, ikinci kocası Senih Efendi'nin adını gürültülü tarzda kirletmedi.

Bir defa İspanya Kralı Alfonsu'un gazetedeki resmine âşık oldu. Fakat bunaar Senih Efendi'nin namusuna halel* gelmemişti. Sivastaki Macide'yi bırakın, İstanbul'daki Macide'nin Senih Efendi'yle dokuz yıllık karı koca hayatında beş erkek vardı. Biri İspanya Kralı Alfonsu'un resmidir; bunu adam yerine koyamayız. O halde bunu beşten tenzil edin; kalır dört! Bu dört, Macide'nin hayatına, çıplak ayakla, sessiz, sadasız girdi, çıktı. Ve Sofular mahallesinde Macide'nin bu dört âşığını kimse duymadı. Fakat Sofular mahallesine göre fazla güzel olan Macide'ye tanımadığı erkeklerden çocuklar düşürtüldü. Kadının koynuna kim'eri sokmuyorlardı ki... Ve bu haftır, asıl bu dört erkeği kimse bilmiyordu. Onun için Macide'nin mahallede kimseden parvası yoktu; ve yine onun için bu akşam eve arabayla gelen kocasını sevinerek karşıladı; çünkü Senih Efendi eve bir ulâ sânisi olduğu gün arabayla gelmişti, bir de bu akşam... Dokuz senedeki bu ikinci araba-

* Halel: Zarar

dan kocasının ulâ evveli* çıkacağını sanan Macide'ye doğru merdivenlerden yine eski ulâ sanısı Senih Efendi, biraz sarhoş, çıkıyordu; merdivenin başında Senih Efendi, Macide'ye bir erkek ismi sordu; Macide ismi duyunca kocasının da mahalle halkı gibi kendisine iftira ettiğini anladı, rahat nefes aldı; Allah'a, Peygamberine ve kendi başına ettiği yeminle iftiraya hücum etti; gözleri dolarak kızdı. Macide ağlayacak kadar öfkelenince Senih Efendi'nin de sevinçinden gözleri doldu; Kocasının ismetli isyan ediyordu. İhtiyarın suratını ruhani bir rahatlık kaplad ve karı koca merdiven başından yemek odasına barışık indiler.

Odasının anahtar deliğinde, çok durmaya hazırlanan Melâhat kavganın iki kelime olduğuna sağır. Kız şimdi yemekte o hayretle oturuyordu.

Senih Efendi, saadetinden şaşırmış, bu gece hayatında ilk defa soyunmadan yemeğe oturmuştu. Başında fakke sırtında redingotla sarhoş ihtiyarın yüzü çarpık asılmış resim gibiydi. Melâhat, babasına içinden katılıyordu. Üvey anasının orospuluğunun sabit olmamasından duyduğu acı bir kızın gözünde babasının ruhaflığını azaltmadı; yemek lokmasıyla genzine tıkanan kahkahanın acısı burnundan fırladı.

Kansını bu akşam da namuslu bulan Senih Efendi, o kadar keyifliydi ki, Melâhat gülünce o da güldü. Macide kocasıyla çabuk barıştığına pişman oldu. Onun bu itiraflara bir daha inanmaması için Macide'nin uzun müddet dargın durması lâzımdı. Şüphe edilen namuslara yakışan dargınlık bu kadar kısa olmazdı. Kadın hırçın olmak istiyor, dargın suratını merdiven başında neyle bıraktığını yanıyordu. Bu hırçınlığın fırsatını Melâhat'in kendine güldüğünü zannetmekte buldu ve:

— Bakasın bana Melâhat, dedi. Bir daha gülersen tokatı yersin!

* Ulâ evveli: Osmanlı devlet yönetiminde bilâdan bir önceki, ulâ sınıfından bir memuriyet mülkî rütbe

Melâhat gaşardı.

Macide:

— Hem bundan böyle Seniha karısının evine gitmek yok. Anlıyor musun? İşitmeyeceğim!

Bu Seniha, Sakallı Vasfi'nin karısıydı.

Melâhat gözleri dolarak yemekten kalktı, kapıyı çarparak gitti. Hizmetçi de istediğini yapan şahsiyetli insan olmak sıfatını Melâhat'ın üfürmesini paylaşmakta buldu; o da gözleri dolarak Melâhat'ın arkasından koştu.

Macide, demindenberi iftiranın nereden çıktığını düşünmüştü. Senih Efendi evrakları Asmaaltı'nda tapudan aldığı için, mahallenin bakkalı onun adı geçtikçe başını sallardı. Bu sallanan kafa, mahallede, Macide'nin aleyhine hep mânâ alıyordu. Zaten mahalle, güzel Macide'nin dırdırcı olmasını istiyordu. Fakat Macide, bakkalın Senih Efendi'ye bir şey söylemesini zayıf buldu. Düşüne düşüne yakaladı: Bu iftira Sakallı Vasfi'nin karısı Seniha'dan çıkmıştı. Çünkü Macide, Seniha'ya son günlerde «abla» diyordu. Kadın, sanki Macide'nin güzelliğini affedemiyordu, bir de bu «abla» kelimesiyle Macide'nin genç olduğunu elinden almak istiyince buna bütünüyle hizmetçi; çoktan beri Macide'ye gelmiyordu. Macide de bu kesilen münasebetten bir tehdit seziyor, bir felâket bekliyordu.

Macide kendini tutamıyordu. Kocasına Sakallı Vasfi'nin kötü niyetini mutlaka anlatacaktı.

— Bak yine söylüyorum, dedi. Bu kızı çok gıcıklıyorsun. Sonra karışmam. Hem Seniha'nın evinde bir genç kızın işi ne? Elbette benim de bir bildiğim var ki, söylüyorum.

Senih Efendi, hasta bir sesle:

— Üzme kendini!.. dedi.

Macide kudurdu:

— Kendini üzme mi? Kulağını arkaya ver de söylenenleri işit...

Karşısının sabahki namusunu akşam da yerli yerinde bulan Senih Efendi'nin içi o kadar rahattı ki, Mecide'nin hırçınlığına ehemmiyet edemiyordu. Ve karısının ne demek istediğini anlamak istemedi. Zaten ne anlayacaktı? Semiha'ya gidiyor diye mahallede Melâhat'le ne söyleyebilirlerdi? Mecide, Melâhat'in güldüğünü kızmıştı, onun için ne dediğini bilmiyordu! Ve Senih Efendi, Semiha'nın sevici olduğunu Mecide'nin ifşasından bir türlü anlayamıyordu. Mecide de istediği zaman kullanacağı silâhı gizleyen yumruk gibi şimdilik bu sırrın yalnız ucunu gösterdi.

Yemekten kalktılar. Yarım saat mevzuusuz konuştular.

Senih Efendi birdenbire karısına manâlı manâlı baktı, ağzını büsbütün geniş yapan derin bir çizgiyle güldü; beyitler okudu; nihayet kadını bileğinden yakaladı. Mecide şimdi yatak odasında Senih Efendi'nin olmaya gidiyor.

Senih Efendi iki saatten ve Mecide on dakikadan beri uyuyor.

Her beğendiği erkeği çıplak düşünmekle Mecide'nin gözlerindeki incelik, uyuduğu zaman büsbütün artar, mermerin kolunu büken sanat adamlarının kudretine yükselirdi. Şimdi de heykeltıraşın iş odasına benzeyen Mecide'nin kalorifer her köşesinden çıplak erkek parçaları sarkıtı; beyrin bir tarafında bir pazı şişti; öteki köşesinde bir baldır kabardı; güzelliğin akında yanan ateşi güneşi, kadınlık aleminin tunçunu erkek heykeltıraşın mermerine katıp; tunç ve mermerden sürüt parçaları onu uykusunda dürttü, kadın, derisinde bir canavar ağrıyla uyandı; lezzetin lehasiridi* içindeki katı etini, kocasının sünger avuçları, pelte uykuları arasında buldu; yanağının kızgın seçiniz, kirpiğinden düşen inci damlalarıyla ıslattı; başını bir yastığın değirmi içi sardı; solgun yüzü ölenlerin dalgın tevekkülü ile uykusuna indi.

Bu kıyametin yanında, yaşlı koca, akşam yemeğinin buharında rahat yaşayanların pürüzsüz bacaklarıyla uyuyordu.

* Tahavvür: Bürgermek, kalınlık.

MACİDE

ALAYLI BİNBAŞI MEHMET, Yemen'de öldüğü zaman iki kızından biri dört yaşındaydı. Ötekî kızı Macide —şimdi Semih Efendi'nin karısı olan Macide— sekiz aylıktı. Parasız ölenlerin ardılarının, yangın yerleri gibi birbirlerine benzeyen selâleti içinde Macide, ablası, annesi bir müddet süründüler. Dul ve yetim aylığının irsaları çabuk ödenmeden kurtaran yardımıyla çamaşırsız, kömürsüz, şekersiz, meyvesiz yaşadılar. Büyük kız on iki yıl sonra Sivas'ta bir idadî* muallimine vardı. Macide de bundan üç sene sonra bir gün Cerrahpaşa'daki bir katlı evlerinin kapısını çaldı, çaldı, açtıramadı. Evi, bekçi, polis ve çilingir açtılar. Evin mutfağında yatan annesini, Macide öldü sanmadı. Kızın ilk gördüğü ölüydü. Halbuki annesi çamaşır yıkarken kalp sektesinden henüz ölmüştü; hâlâ sıcaktı; ağzında, avuçlarında köpüklerle, pembe tuğlalar üstünde yatıyordu.

Macide'yi, Sivas'ta dadı muallimi olan enişteşi yanına getirtti, orada Nafıa mühendisiyle evlendirdi. Macide bir gün, kocasını, sokakta uzun boylu biriyle gördü. Gece kocasından, uzun boylu adamın belediye hekimi olduğunu öğrendi. Ve ertesi gün Macide hastalandı. Belediye hekimi hastanın vücudunu, iâkırdısını dinledi, anlamadı, anlamadı; nihayet hekim iyi bakıp hasta iyi anlattı; ve hastalık anlaşıldı. Fakat bu sefer hekim inat etti, tedavi etmek istemedi. Teydiler. Macide ısrar etmiyordu, hekim de memuriyetinden korkuyordu. Nihayet son günü, belediye hekimi hastaya, «İyileşmesi lâzım geldiğini» söyledi, bağırdı. Bu hakaretten sonra da Macide iyileşmedi.

Macide'nin kocası o gün için belediye hekiminden söz almıştı, gene gelecekti. O gün çıplak Macide beyaz gecelikiyle koltuğuna uzandı; kalçasından kalbine kadar bütün vücudunu göğsünün iki sivri ucuna topladı, bekliyordu. Çıplak ba-

* İdadî: Ortaokuldan ortaokul sonra gelen yüksek öğrenime hazırlayan okul. Bugünkü lise karşılığı.

çekleri gerildi; ayak parmakları ayrılarak büküldü; kâfuri* kolları kucaklama müşevvideleri yaparak gerindi; kısa kısa esnedi; çene çizgisinde karar veren bir kalın kemik vardı.

Sokak kapısının tokmağı tek bir noktayla vurdu; Macide pike örtüyü üstüne çekti; merdivenlerden yavaş yavaş çıkan hekim odaya dargın yüzle girince, Macide'nin çene çizgisinden, deminki karar verer kemik kayboldu; kadın kocasıyla olduğu gibi hekimle de tahrik yüzle kaldı. Fakat geceliğinin içinde vücudundan başka şey olmayan Macide'yi bugün belediye hekimi fazla güzel buldu ve ciğerlerini bir aralık erkeğinde dinlemeye başladı.

Macide, ensesini hızla hekimin ıslak dudağından çekti; Havada kalan bıyık gülünçtü. Şaşkın bıyığın üstünde iki elmacık kemiği kızarmaya başlarken, kadın örtüyü üstünden attı; boğulan bir insanın deriz sathındaki son kollarından uçan keskin çizgilerle yatakta şimşek çaktı. Macide geceliğinden ayrılmıştı; alnından ayağına kadar çıplaktı; gelge olan yerleri görünen çıplak vücut yatağa uzandı; mermer lâhitin kapağında mermer heykel —yüzünde çöküntü— bekledi, utanmaya başlayacak kadar bekledi. Nihayet kızdı, yatağında hızla doğruldu; beyaz uzun parmaklarının kemiklerini erkeğin ensesinde hınçla kilitledi; havadaki bıyığı dudağına çekti. Hekim, yakasında kolayı bırakmayan sağgun parmakların mor düğümlerini kendi parmaklarının kılıç demiriyle vurdu, kırdı; el parçalarını ense-inden havaya fırlattı; Odadan kaçıyordu.

Çıplak vücut, yatakta izzetinefis meselesi olmuştu. Karşıyakadan Macide'nin kolu, hekimin redingotuna hücum etti, etliğini arka cebinin astarından yakaladı; erkek kaçmaya hamle etti, karşıyakadan düşen kadın eteği bırakmıyordu; redingot cebinin astarı yırtıldı ve çuha akuyor gibi siyah bir şey sarktı. Bu ziyan önünde Macide dersin n sıtmasını unuttu ve korkunun dalgınlığı başladı.

* Kâfuri: Hindistan'da yetişen bir ağacın reçinesinden yapılan beyaz kokulu bir madde olup kâfuru andıran.

Sessiz süren bu kavgaya odadaki eşya, hayretin kuyusundan uzanmış bakıyordu.

O gece, kocasının derece koymasına Macide ilk defa razı oldu: Otuz yedi üç! Adam kızacak

— Niçin bu kerife takıldın kaldın o Macide? Bu hekim değil, memur Görmüyor musun? Bir türlü anlamıyor. Bi'mem bergi pegan r süt ninesinin komşusu diye koca vilâyete doktorsun demişler göndermişler. Sana kaçtır söyledim, b r kere ne Rum hekimi çağıralım

Macide, Rum hekimini istemiyordu; kocası görünüşte kızıyor, fakat içinden haklıya diyordu. Bir hastayı, ancak emniyet ettiği hekim iyileştirdiği. Ertesi gürü Macide'nin kocası belediye doktorunu tekrar hastaya gitmeye razı etti. Hastanın hakikaten hekim yollayan adam kadar yalvardı

— S v beri dinleyin doktor: Ne naz, ne gımanlık! Macide'nin sahiden hasta. İki aydır iştah namına b r şeyler yok. Yalnız o kadar mı? Benim halim malûm, duramam. Karıma gelince...

Macide'nin kocası iğkırdının bu kısmını hekimin kulağına söylüyor, sonra yüksek sesle

— Halbuki Macide'nin çok temperamanlıydı," diyordu

Ertesi günü Macide'ye ge ee hekim, kocasını hasta buldu. Acem dizarteri olmuştu Ve Sivas'ın Tavra suyu insanı üç günde öldürür. İmanın sarığı, hekimin reçetesi, hastanın tabutu üç güne sığdı.

Bir aydan beri kocası ölen Macide, en gıles'nin evindeydi. Ve bu defa da enişteslnin evinde hastaydı. Kocasının cenazesi ordan çıkınca, hekim ve hasta ducak dudağa kaldılar

Belediye hekimi, kollarındaki kadını kız bulduğu gün dendu Macide'nin bugüne kadar kendine dilenci gibi yalvaran derisini anladı ve kadının kedi gibi yalnızlaşan kalbine

* Temperamanlı: [illegible] (Fr.) Atağlı mizaç

hekim nihayet acıdı ve hekim —ilim adamı sıfatıyla— hâdiselerden kaideler çıkarırdı; bu vakadan da düstur çıkardı. İnsan kendi zayıf tarafını, herkesin bildiğini zannederse ve onu ölmek için ziddını söylerse, gecede dört beş heyecanını hekimin kulağına söyleyen Macide'nin korası, sorulmadan istikamet ilâ açan ve bir ay evvel azledilen valinin —Sivas Valisi Hacı Hulûsi Paşa'nın— tıpkısıydı.

Belediye hekimi, evlendiği zamandanberi kocasız olan kadını bugüne kadar düşünüşüne pişman oldu. Macide ile üç ay sıkı sıkı bulaştılar. Fakat üç ay sonra Macide, belediye hekimini aldatmak ihtiyacını duydu; çünkü zampara, koca kadar tahlilleşmişti ve her yeri malûmdu. «Namussuzluk kocasından başka erkeği aldatmaktır» tarifesini, Macide, İstanbul'da mektepte iken, zoraki düşkünü bir sınıf kızdan işitmişti. Vücudunun bir köşesinde uyuyor sandığı bu tarife, birgün birdenbire Macide'nin göbeklerinde uyandı; aynı dakikada cumbanın önünden Reji memuru Sofıklı geniş omuzları yuvarlanarak geçti ve o gece Macide hekimiğinde Sofıklı, beyninde tarife dört kere uyandı. Bu sefer hastalanmaya lüzum yoktu; Sofıklı hekim değildi, ancak Macide, Sofıklı'nın Vali Hacı Hulûsi'ye azledilmeden evvel, gece yarıları Fransızca İbni Batuta'yı tercüme ettiğini öğrenince adımdan tıksırdı. (Bu Sofıklı, Mecaz'ın dostu Poliksenı'nin kardeşidir!) Macide, belediye hekimine haber gönderdi. Yine hastalanmıştı. Hekim, «Hakkımdır!» diye cevap verdi.

Artık belediye hekiminin fikrat kendisine bakması için Macide'nin içi, dışı, abdestler, muskalar, dualar, adaklar doluydu. Ve kader, Sivas'ın Hilfet Gazi türbesinde değilse Şemsi Sivasi tekkesindeydi. Macide'nin çok sofu olduğu hakkındaki kanaat Sivas'ta bu tarihten başlar. Ancak, Macide'nin enişteşi bir müddetlenberi belediye hekimiyle kanlı bıçaklıydı ve evde de baldızının yüzüne bakmıyordu. Bu aralık enişteşi Sivas'tan Edirne idadi muallimliğine tahvil olurdu* ve İstan-

* Tahvil olunmak: [illegible]

bul'dan geçerken parmaklarımın ucunda müddeti sayılı, tamamıdır Mecide'yi Tapu Müdürü Senih Efendi'ye «mahremdir» kayıtlı bir telgraf gibi verdik. Nikâh beş günde oldu. Fakat iş adamı Senih Efendi bu beş gün içinde Mecide'yi yeniden öğrendi. Eski Sivas Valisi Hacı Hulusi Paşa, «Benderiz Sivas'ta vali iken» ibaresini bir hafta da bulamamıştı. Halbuki bu ibare Hulûsi Paşa'nın beyaz için bir kürk gibiydi, dimağı bu elmasların ipek ve ilik tüylerinde uyuşuyordu. Ve Sivas'ın ilkbaharını edemediği zaman bu mustarip beyin, tüyleri yolunmuş tavuk gibi çırpınıp duruyordu. Bir haftadır Sivas'ı unutamayan Hacı Hulusi Paşa, Beylerbeyi'ndeki konağının selâmlık odasına indiği zaman, Senih Efendi, odada ayakta durmuş, «Sivas'taki Mecide Hanım...» diye başlayan ibareyi elinde tutuyor, Sivas'taki Mecide'yi öğrenmek istiyordu. Hulûsi Paşa hemen, «Benderiz Sivas'ta vali iken...» diye başlayan ibarenin sahir başına hayranla sarıldı, anlattı ve saatlerdenberi süren meditleri bitirdiler.

— Velhasıl, dedi, Mecide Hanım'a Sivaslılar evliya derler; o, Sivas'ın Rabiatülâdeviyesi'dir.

Ve bu hülâsa üzerine Mecide'nin tekkelerden, türbelerden zaman zaman dua dolu ellerini, iki ihtiyar, sakalları hasada seyrettiler.

İŞ ADAMI

SENİH EFENDİ'NİN başı, kafataslarının en rahatı idi. Sanki içi yulaf dolu, bulutla döşenmiş hafif, serin bir başı. Fakat bu kafanın bile iç sesli ıstırabı vardı. Ona evvelâ olarak ölmek, Sultan Mahmut türbesine gömülmek; kısası kul olarak yaşatmak.

Senih Efendi, Adnan'ı damar etmeye son kararını verince bunu çocuğa tebliğ için vasıta düşünmüştü. Çocuğa! Çünkü Senih Efendi'nin damatlık kararının karşısında Adnan birden-

bire çocuk olmuştu. Adnan, bu kararı kabul edecek miydi? Senih Efendi'nin damadı olmaya Adnan can atacaktı. Senih Efendi ulâ sanısı idi; fırın hissesi, ev vardı; Melâhat da esmer güzeliydi. Ancak bunu Adnan'a kim söylemeliydi? Hidayet'i büyük, kâhyasını küçük buldu. Zaten Hidayet'ten onun başka ricası olacaktı. Gelecek cülûs* dolayısında rütbesini ulâ evveliliğine arzetmesini yalvarmak; bir de ölünce Sultan Mahmut türbesine gömülmesini ona vasiyet edecekti. İlçinin bir ricada bulunamazdı. Hidayet'in önüne hiç bir şey istemeyen adamın ricasındaki hekâretle çıkmak istiyordu. Dişgündü, buldu. Bunu Adnan'a söyleyecek adam, Cin Türk Süleymandı. Yalnız bir mesele vardı: Süleyman'ın gözünde Senih Efendi adında bir adam yoktu. O kadar yoktu ki, Süleyman, Senih Efendi'nin aleyhinde bulunmaya bile üşeniyordu; ve Süleyman'ın Senih Efendi'ye verdiği selâmlarda bile sadaka tavrı veren elin alan ele değmemek için uzaktan attığı paranın gizli hakareti vardı.

Senih Efendi bunu insan hiç ferasetle* anlar gibi değildi. O halde karısı Mecide'nin bir ricasını dilemek için mânevi kardeş demek olan Süleyman'ı evine çağıracaktı. Süleyman, Avrupa'da âkilbâliğ* olan, Paris'te yaşlanan adamdı; kendisini bekleyen bir kadına gelmemezlik edemezdi.

Mecide, kocasının bu geceki sakâsına şaştı. Kızdığı vakit eşşek, hiddetsiz zamanında akıllı dediği ihtiyar kocasının akıyor gibi bakan gözlerinde Mecide birdenbire bir kıvılcım saçtı. Bu yıldız akıldı ve Senih Efendi'nin sarı kürkünden Manakyan'daki Frengin bonjuruyla bir iş adamı Mecide'nin gözünde bu gece ilk defa yükseldi. Çürük hayatında bir defa zeki olan Senih Efendi'nin tedbiriyle bu hafta, Mecide ve Süleyman karşı karşıya oturacaklar. Melâhat ile Adnan'ın evlenmeceğini konuşacaklardı.

* Cülûs: Padişahın tahta çıkması.
* Ferâset: Çabuk kavrama.
* Âkilbâliğ: Bulûğa ermiş, ergin.

KADIN HIRSIZI

SOFULAR'DAKİ EVİN misafir odasını düzelten hizmetçi kadına Semih Efendi'nin karısı Macide yalnız başına yardım ediyor.

Melâhat, yatağından çıkmadı; üvey annesine haykırmıştı: «Hastayım gizli.» Şimdi yatakta sessiz ağlıyordu. Halbuki bugün eve Cân Türk Süleyman gelecekti ve Adnan'ın Melâhat'le evlenmeleri görüşülecekti. Melâhat'in sevineceği gündü. İşte Melâhat bu saadete sinirleniyordu. O, evlenme ihtimali olduğu zaman — irzına dokunulmuş bahire gibi — hıçkırmalar olur, odasına çekilir, gözyaşını kahkaha şekline boyar sarsarcasına ihtiyatla gizli ağlardı. Bugün de ağlayan kendi yüzünü, kendi yatağında yabancı bir erkek gibi yorganıyla örtüyordu.

Halbuki üvey annesi, evlenecek bir kız kadar keyifliydi. Adnan bu eve iç güveysi girerse Macide üvey kızı Melâhat'i çok sevmeye şimdiden hazırlanmıştı.

Yerdeki Demirci halısını yarım saattir süpürmeyen hizmetçiye, bu keyfin heyecanıyla sinirlendi, süpürgeyi kaptı, halıyı beş dakikada temizledi. Sonra konsoldaki tamamlı iki lâmba gömleği uçlarından koncuklu birer kutuya kapaklarını çekerek içine üflerken, düşündü, kendi kendine mırıldandı: Süleyman Bey gündüz yerine gece gelseydi bu lâmbaları yakardık.»

Bu iki lâmba büyük vak'alarda yaktıkları iki meşaleydi. Şimdiye kadar bu evde tepe tepe üç defa yanmıştı. Bir Semih Efendi, ölen karısıyla, bir de Macide'yle evlendiği gece, bir de Melâhat'in doğduğu akşam... Misafire kulplu küçük lâmbayı kullanırlardı.

Macide süpürgeyi attı; hizmetçinin elinden bol peçavrayı kaptı: şehit Abdülaziz Paşa'nın destarlı resminin camını, fotoğrafın kırmızı karusunu kolunun üç dört çizgisiyle sildi. Komşuları Hattat Sami Efendi'nin hediyesi olan «Hüsnemanzu a'lim»in çerçevesinden de — hizmetçiyi tenkil eden ho-

muşlarla — tozlarını aldı. Beti attı. Elinde elbise fırçasıyla Sezih Efendi'nin ulâ sınıf formalı resminin hedife çerçevesine baktı. İskemleye sıçrayacaktı: sokak kapısı çalındı. Kadın mavilerini giymeye yatak odasına koşarken, kocası redingotunun son düğmesini ilikleyerek oradan sokak kapısına koştu: Hidayet'in konağında Süleyman'ın dalkavuk olması, Sezih Efendi'nin gözünde resmî makam gibiydi.

Süleyman'ın beş altı bilgili kahkahaları, Sezih Efendi'nin (sayın)ları ve (lâmelil)'leri merdivenden salaya doldu. Macide odasında giyinirken düğünüyordu: Süleyman'ın sanki Sofular'daki eve konuk edası veriyordu; ancak bu kibarlığı, kocasının duaya benzeyen sesi bozmasın!.

Süleyman, evin çıplak merdivenlerinden, çırılçıplak antresinden geçerek birdenbire döşenmiş kısmına, misafir odasına girdi. Lübran kumaşlı döşemelere, Demirci halısına, kibrit kutulu lâmbalara baktı; bu eve ne diye geldiğini düşündü: Sezih Efendi gibi karısı da mutlaka bu eşyanın insanlarıydı. Son zamanlarda Süleyman, başkalarının eşyasına ve elbisesine Hidayet'in konağından bakıyordu.

Bir yere gittiği zaman, âdetidir, hemen oturmazdı. Ayakta, tek gözlüğünü düzelterek Abdülezel Paşa'nın eniştesi resmine baktı:

— Ama, Yunan zaferini Ethem Paşa'ya borçluyusa! dedi.

Şahidi bu çerçeveye çok şaşkın bir hâle koyan Sezih Efendi'yi Süleyman'ın lâtı inciti. Çünkü Sezih Efendi'nin herkesten ayrı bir sanat adamlığı vardı. O, kendi kahramanının çehre çizgilerini Abdülezel Paşa'da bulmuştu. Sezih Efendi'nin nasıl ki, kendisine mahsus bir memleket adamlığı vardır. Geçen gün Sadrazamın eğlenip vurdular diye Sezih Efendi teessüründen arabayla eve gelmişti: Bütün hayatındaki bu üçüncü arabada siyah gözlerle oturarak!

Nihayet ikisi de oturdular. Süleyman ayağını üstüne o türlü attı ki, birini tekmelediğini tarif ediyor gibiydi. Sezih Efendi iki katlı: saadetinden utanıyordu: Süleyman'ın buraya gelmesi bu ev için o kadar fazla saadetti ve Sezih Efendi

lây k olmadığı saadete kavuşan namuslu adamın çocuklaşan yüzü ile önüne bakıyordu.

Kapı açıldı. Macide girdi. Bu evin dekorunda bu yüze Süleyman şaştı. Sabah hamamdan gelen Macide'nin mermer yüzü başörtüsünün mermer büklümlerinde bir azize çehresiydi. Süleyman oturduğu koltuğa ikinci bir hareketle bir daha oturdu. Ve burada çok kalmaya karar vererek cebinden bir puro çıkardı. Senih Efendi, ev sahibi olmakla meşguldü. Puronun geç yanmamasına, kahvenin vaktinde gelmesine ehemmiyet ediyordu. Hizmetçi kahve getirdi. Macide'nin sevincinden elleri üşüdü. Kadın, Süleyman'ın geleceği gün için hizmetçiye beyaz önlük almıştı; hizmetçinin bu kıyafetli evi biraz değiştirmekti. Fakat Macide, birdenbire fenalaştı. Hizmetçi çorapsızdı. Kenarsız terliklerde topuklarını toprak lağtıran çıplak ayaklarla odanın ortasında duruyordu. Macide yerinden fırladı, kahveyi kendi verdi. Odadan hemen çıksın diye hizmetçiye iki mühiş gözle baktı.

Senih Efendi o kadar önüne bakıyordu ki, onun gözlerinden Macide ve Süleyman rahatsız olmuyorlardı. Kadınla erkeğin gözleri "se naluk," halip, geveze, neş'eli, mahzun oluyorlar ve Senih Efendi başını kaldırınca ciddileşiyorlardı. Odada sailleri ve samitleriyle[2] yeni bir dil kuruluyordu. Fakat acayip bir sükût içinde! Bu sessizliğin ne demek olduğunu anlamak ister gibi Senih Efendi biraz başını kaldırdı; onun üzerine Süleyman'la Macide, ağızlarıyla konuşmaya mecbur oldular.

Macide:

— Darmadağın bir ev... Zatıâlinizi ağırlayacak bir yer değil...

Süleyman, Hidayet'in korsağından bakan gözlerinin kibrini servetinden hikmiş bir zenginin tevazuu[3] ile örterek,

[1] Naluk: Kötüyükle ala alaşayan
[2] Sail ve Samit: Kaal ve sessiz harf
[3] Tevazu: Alçakgönüllülük

«Aman efendim, ne demek efendim...» diyordu. Yine susuldular. Lâkırdı edilmiyor, Melâhat'i bir türlü konuşmuyorlardı. Başını hep önüne eğen Senih Efendi sakallarından ırgalanan gözleriyle, kısa öksürükleriyle, Mecide'yi, nihayet, Melâhat'in ilâlardını açmaya mecbur etti ve Süleyman'la Mecide için karşı karşıya oturduklarını nihayet hatırlattılar. Fakat Mecide, Melâhat'i o türlü anlatıyordu ki, kızın güzel olmadığı anlaşılıyordu. Bu evde bir tek güzel kadın vardı: Mecide'ydi; Süleyman bu evden bir kadınla yalnız Melâhat'a hayran olmamalıydı. Mecide, Süleyman'a bunu anlatmak istiyor: «Melâhat çok namuslu kızdır; ev kadınıdır, temizdir; Adnan Bey, Melahat'le çok rahat edecektir,» diyordu.

Senih Efendi, Mecide'nin Melâhat için «Esmer güzel'dir» devrini de bekliyor, kesik kesik öksürüyordu.

Süleyman, kolunun geniş kavisiyle puronunu havada tutarak:

— Efendi hazretlerine damat olmak, Adnan için şeref tir. Siz bana bırakınız bu iş olmuş, bitmiş sayılır, dedi.

Senih Efendi, Adnan için bunun şeref olduğunu zaten biliyordu. Üyleyken Süleyman'ın sözüne yine sevindi. Ancak sevindiğini Süleyman'ın anlamasından korktu. Başını kaldırarak, kızarıcak öksürüğüne benzeyen ıcırtılı sesle:

— Kısmetse olur efendim! dedi.

Yine kafasını önüne eğdi. Süleyman'la Mecide de yine susuldular. Göz'leriyle hasbihal edecek'erdi. Artık Melâhat konuşulup bitmiş için Senih Efendi sakaldan, festen ibaretti; çerçeve, dudaksız, odada silinmişti. Süleyman'ın tek gözlüğü Mecide'nin bakışlarında, dudaklarında, kalçasında dolaşıyor; kadın, terpişlerek sonra, vücudunun her tarafını bırakıyordu.

Senih Efendi, Mecide'nin her akşam yediği pekmez vermeğiydi. Süleyman, karşısında ziyafet gibi duruyor, kadının dirsiklerdeki ramazan, ağzını kapı kadar açmış, bakıyordu.

Sokak kapısında Senih Efendi, Süleyman'a Sofular'daki eve geldiği için yazı üslûbuyla teşekkür ederken, misafir, ev

sahibinin karısını çalmış sırtlamış götürüyor; Süleyman'ın altından, Maide'nin dersaadetteki canavar boğazlanmış, kelleli yere serilmiş, sallanıyordu.

KADIN, DEĞİŞEN KADINDIR

ESKİ CÖN TÜRK Süleyman'ın dudağından düşmeyen pürsüzü ona Hidayet satın alıyordu; bir de salonunda ona Lüleburaz kalfalık vermişti; hepsi bu kadar... Para vermiyordu. Varlıklı dalkavuk, parayla yatan kadın gibi tatsız olmasın diye -Süleyman, Hidayet'in ihtiyarına bedava mefturdu!- Bu dalkavukluk böyle bir mânâ taşımalıydı. Fakat Hidayet'in bu hevesi Süleyman'a pahalıya mal oluyordu. Mahmutpaşa yokuşundaki ufak dükkânın irâdı, Süleyman'ın gıkığından artıp da bir kap yemek pişen mutfağına yetmiyordu. Süleyman'ın karısı, Marsilyalı kadın, bu bir kap yemeğe bir tiyatro manzarası vermek için tabaklarla, çatal bıçaklarla masayı doldurmuyor, küçük lokmalarla yemeği uzatıyordu. Fakat bu küçük lokmaların doldurmadığı bu ağızda hazin bir menfez* karanlığı duruyordu. Süleyman, akşamları Hidayet'in koynunda kırkını yirmi dört saatlik duyurduğu için karısının ağzındaki bu karanlık dolığın farkında değildi.

Marsilyalı kadın, gençliklerinde vücutlarının ticaretini yapan kadınların yaşlandıkları zamanki terbiyeli tevekkülü ile Süleyman'a katlanıyordu. Süleyman'ın gık olması için yemek bir kaplı kadın öğleye kadar aşçı, öğleden sonra hizmetçi idi. Mutfak kokan kadın, iç kıyafetiyle sevimliydi. Fakat pazar günleri süs evinde yeni çerçevede antika tablo gibi asılıp kalıyor, parmaklarının ucundaki sarı çatlaklar, kısa çizgilerle meydana çıkıyordu. Kadın bazı gecelere yatakta Süleyman'a karısı olduğunu hatırlatmak istediğinde Süleyman ters'leniyordu. Süleyman onu aşçı ve hizmetçi diye beğeniyordu. Zaten

* Tarım. Yerdeki oyuk.
* Mecaz: Delik, yarık.

kadın, ruhsuzluğu muğlaya dönen etiyle çirkinleşmemiş olsa ve İngiliz sedefinden, fildişinden yaratılmış olsa bile, Süleyman onu tahammül edemezdi. Zaten eğer değişemeyecekse Süleyman hiç bir kadına tahammül edemezdi; Süleyman için kadın demek, değişen kadın demekti. Bir yıl giyilen gömleğin artık yıkanmaz, fakat bir ay süren kadını anlamıyordu.

Bir aralık, Şehir Tiyatrosu'nda, Erkânıharp Müşirinin damadı Mirzalay Hüsrev'in oyunda, epeyce parasını aldı. Fakat bunun da sonu kesildi.

Zaten Süleyman, kendisinden para ve hediye beklemeyen kadını severdi. Bu bedava değeriyi Semih Efendi'nin evinde yakaladı, Mecide.

DİŞ AĞRISI

MACİDE, son üç ay zarfında sinirliydi. Hergün hırçındı. Bazan kocasının tıkırtısına kızıyordu. Yatakta, en heyecanlı dakikada bile kocasının tepesinden düşmeyen o hınzır, o tirizli tıkırtıya! Bazan kocasının müfredatına* kızıyordu. Dört senedenberi artmayan aylığına, cimriliğine, sakalına, cuma namazlarına giderken sokakta giydiği entarisine ve kürküne! Bazan toptan kocasına kızıyordu: Müfredatsız Semih Efendi'ye!

Hırçınlaştığı zaman tek bir kadın, Sofular'daki eve bir millet gürültüsü sokuyordu, bayıldığı vakit evin içinde sanki cenaze vardı. Semih Efendi her akşam sokak kapısını çalarken sapsarıydı.

Erkeksiz kaldığı zaman çok okurdu. Zaten o, Sofular mahallesinde Manakyan Tiyatrosu'na giden ve roman okuyan tek kadındır. Bugün sabahlarken *La Dame aux Camélias*'nın Türkçesini okuyordu. Odanın havasını tavana kadar beyaza yapan çıplak topuklarıyla kitabın üstüne yüzükoyun kapanmıştı. Beyaz duvarlara çöken akşam karanlığı görmemek için burnunu sayfaya dayamış, Marguerite Gautier'yi koşarak oku-

* Müfredat: Aylıklarının tümü.

yordu. Sokak kapısını duymadı. Yalnız Senih Efendi'nin odaya girdiğini sezdi.

Başını kitaptaki Armand Duval'den kaldırmadı. Üç aydanberi erkek bulamadığı için zaten kocasına düşmandı. Evinin, fırının tapularını yırtıp Senih Efendi'nin suratına atarak, elinde *La Dame aux Camélias* ile sokağa fırlamak, mahalleye haykırmak istiyordu: «Orospuyum, fakat bu kitapta yeri olan gibi!»

O, Armand Duval'i Manakyan'da oynayan Benemecyan kadar alafranga bir erkek isterdi; Süleyman o erkekti; tek gözlüğüne bayılıyordu. Zaten erkekte tek gözlüğe, kadında saplı gözlüğe bitərdi. Erkânıharp Müşirinin kızı Belkıs'ın görümcesi evlendiği gün, Macide, Cağaloğlu'ndaki konağa seyirci gitmişti. O gün Abdülhamid'in hediyelerini getiren birinci hazinedar ustanın üç saç örgüsünü saymadı[1]. Kadının elindeki bastonu görmedi; şefkat nişanlarının hamaillerine[2] görmeden baktı. Ancak bir tek şeyi bakmadan gördü: Bir ekşi karının uzun saplı gözlüğünü! Şimdi de Süleyman'ın tek gözlüğüne aşıktı.

Senih Efendi, *La Dame aux Camélias*'dan başını kaldırmayan karısına seslenmeden odadan çıktı, muslukta abdest alıyordu. Macide, kanapeye arkası üstü uzandı. Çıplak ayaklarının ucunda düşmeye hazırlanan terlikler parmaklarını örtüyor, ayaklarının en güzel tarafları, akşam karanlığının içinde ne acı yaran beyazlığıyla görünüyordu. Vücudunun en hassas yeri olan çıplak ayaklarını kimsesizlikleri içinde kendi kendine düşündü. O, bir hafta evveline kadar Adnan'ın hastasıydı. Onun ellerinde bu ayaklar bir kere çırpınmadan şimdi Süleyman'ı nasıl seviyordu. Fakat Süleyman da başka erkekti; sesiyle, gözlüğüyle Sofular'daki ev bile değişmişti.

Bu salı sabahı Eczacı Karnik'in karısı Sirpuhi, Macide'ye renkli bir mektup getirdi. Süleyman'dan gelen bu kâğıdı

[1] Bu saç örgüleri üç [illegible] hazinedar usta [illegible]; bir tane [illegible]
[2] Hamail: Kordele.

okuyunca Macide'nin üç aydan beri unuttuğu diş ağrısı birdenbire tuttu. Tedavisi dokuz yılda bir defa yirmi gün, bir defa bir buçuk sene, en son defa da dokuz ay süren diş ağrısı!..

Ertesi çarşamba gününün akşamı Senih Efendi neşeliydi: Çünkü, Macide, Süleyman'dan döndüğü için keyifliydi. Kansı kadın sesinin en iptidaiyle dişini anlatıyordu:

— Meğer derinden derine çürümeğe başlamış; meğer üç aydanberi sinirlerimi o koyuyormuş.

Sakalı, bıyığı Macide'nin ağzına dolanarak Senih Efendi kadını öpmeseydi bu «meğerler» bitmeyecekti; Senih Efendi bu hüsnden sonra, yemek yemiş gibi, yumruğu ile bıyığını silerek, «Diş meselesi mühimdir hanım!» demeğe gerek görüyordu. Halbuki Macide çok güzel dişlerine iftira ediyordu. Vaktiyle oydurup doldurduğu dört sağlam dişinin dört siyah noktasının yanında şimdi beş neşe bir diş oyulmuş, bir damla karanlık her çarşamba Süleyman'ı Sürpuhi'nin evinde bekliyordu.

Fakat Macide'nin sinirleri sahiden geçmişti; her çarşamba vücudu oyuşuk, başı serindi: Cön Türk Süleyman'dan döndüğü için Senih Efendi karısını öperken, kadının ağzı hep ilâç kokuyordu. Macide buna da sevinliyordu.

Diş hekimlerinin evlere gitmeleri ne kadar emsalli idi, Macide'nin bu sebeple hiç başı ağrımıyor, hep dişi ağrıyordu.

Her çarşamba akşamı, Senih Efendi ile Macide, çok sevişen, çok keyifli karı koca idi. Ve bir çarşamba Macide, Süleyman'dan Armand Duval'in Armand Duval olmadığını, bir başka çarşamba da tek gözlüğün Fransızcada ne olduğunu öğrenerek döndü. Karar vermişlerdi: Süleyman, Macide'ye çarşambaları Fransızca öğretecekti. Fakat dört çarşamba başlayamadılar; günde üç saat sürdü. Nihayet bir çarşamba başladılar. Allahtan 25 çarşambada bitti. Bir de Süleyman'ın geçen Macide'nin kendisine uğursuz geldiğini söylemişti. Süleyman, Şehremaneti ne zaman almıştı. Hidayet, son zamanlarda para istiyen Süleyman'ı Şehreminine tavsiye etmişti.

Fakat tuhaftır, Macide, Süleyman'ı Şehremaneti meclisine aza olduğu diye kıskanmıştı. Ona, Süleyman elinden kaçacak gibi gelmişti. Bir de «Tapu Müdürlüğü» kelimesinin ihtiraslı yanında «azanın kınından kılıç gibi sıyrılan» azayı Macide'nin gözünü kamaştırmıştı. Mahmundu. Sevmediği kocasının sevdiği Süleyman'dan üstün olmasını istiyordu.

Bir çarşamba Sürgüh'nin evinden Macide, akşam olmadan, döndü. Sapsarıydı. O akşam kocasına «gülkorçel cinanın mânasını sordu. Senih Efendi anlattı:

— Fakat dedi, «konçer değil, «gonce»dir; «cinanın» değil, «cenanın»dır.

Ve Senih Efendi, gülgoncei cenanını* bileğinden yokalayıp müşterek yatıklarına sürükledi.

ÜÇ SES

— ADNAN evlenmiyor!

Bunu, bir ay evvel Cin Türk Süleyman, Macide'ye gündüz yatakta, Senih Efendi'ye de gece konakta — Hidayet'in kemeğinde söylemişti — Senih Efendi bir aydanberi namaz kılarken, yemek yerken, uykusu gelirken kızı Me'ahat'le hep düşünüyordu.

Birini buldular: Sırtında «sümbelli,* elinde kamçı, at üstünde makamına giden muhasebeci vardı, onun oğlunu... Fakat bu oğlan için fesliler sarıklı, sarıklılar serhoş dediler. Senih Efendi bunu istemedi.

Bir kaşkasını buldular: Ölmüş bir kazaskerin halayıktan olma oğlunu... Fakat onun mektepten kovulduğunu, Onikilerin Reisi Arap Asmullah Paşa, Senih Efendi'ye söyledi; Senih Efendi kızını buna da vermedi. Gencin niçin mektepten kovulduğunu Macide, «Neden dolayı?» diye yatak odasında kocasına sorduğu gece Senih Efendi, duvarındaki tabancanın ol-

* Gülgoncei cenanın: Cennetin gonca gülü.
* Sümbelli: Bir çeşit uzun erkek saçı.

unda durdu. Silâhın heybeti gözlerindeki siyah hırıltılarla damlayarak cevap verdi:

— Bir hadisa söylenmesi raiz* olmayan bir vak'adan dolayı!

Nihayet Onikilerin Reisi Arap Avnullah Paşa, Meâlihat'a birisini buldu.

Arap Avnullah, Paşa olduktan sonra Senih Efendi onunla dost olmuştu. O geldiği zaman Sofular'daki evde üç ses birbirine girerdi.

Hizmetçi'nin merdivenlerden koşan kısık sesi Maelde'ye

— Paşa geldi!

Maelde'nin kocasına hücum eden hırçın sesi

— Çabuk kalk ha, Paşa geldi!

Senih Efendi'nin hizmetçiye hayhuran gururlu sesi:

— Çabuk, fanusu lâmbaları yak, Paşa geldi!

Derdi Arap Avnullah Paşa sağır olduğu için bu üç sesi duymazdı.

Bu gece Sofular'daki evde bu üç ses yine birbirine girdi; Paşa gelmişti ve Paşa, Senih Efendi'ye damadını söyledi: Dahiliye'de Şifre Mümeyyizi Sait!.. Arap Avnullah Paşa, Senih Efendi'ye: «Amedi hulefası Ratıp Bey de bu Sait'in merhumu çocuk olduğuna şahitlik edecek. Ratıp Bey... Hani balo olan Ratıp Bey!» diyordu.

Senih Efendi, Ratıp'i duyunca Sait'i tanıdı: «Hidayet'in konağına Amedi hulefâsından Ratıp'le ramazanlarda iftara gelen Sait'li...» Yalnız Senih Efendi bu Sait'in babası Tufan Efendi'yi tanımıyordu. Evkaftan cihet kalemi müdürü olan Tufan Efendi, Saray haliyelerindendi. Fakat Tufan'ın kendini ve evrakını Abdülhamid bir aydınberi Saray'a sokmuyordu. Bu felâket hiç bir hafiyenin başına gelmemişti: Mânâsız evrak tahliplerini bile, bir gün de mazbatamı yazar diye Abdülhamid ihmal etmezdi. Halbuki Tufan Efendi'yi nasıbın-

* Caiz, Uygun

dan* fazla ramuasız bulmuştu yüz vermiyordu Fakat bu Tufan Efendi büyük bir akıcılıkla düğünmüştü Ona «hafiye olmayacaksın!» diyebilirlerdi; fakat «hafiye görünmeyecaksin!» diyemezlerdi O da fesi solmaya başlayınca hemen bir berberinin elir, haftada bir kere açık arabaya biner, Yıldız Sarayı'nın karşısına gider, Hamidiye camisinin önünden dönerdi Bu suyede onu bütün İstanbul, Sarayı'a gidiyor, cumaal götürüyor sanırdı İşte bu Tufan Efendi'nin oğlu Sait, bir sy sonra Sirkeci'deki eve içgilveyi girecek

NAZİK ADAM

DAHİLİYE'DE Şifre Müemeyyizi Sait, çok hasud Adamdı Adamın umumiliği kendisine yakışmayacak kadar hasudi. Ona coğrafyadaki memleket adları gibi eşsiz bir isim lâzımdı Bir tane olan adamın adı da bir tane olmalıydı Çünkü eşi yoktu Mesela bitevliye nazikti Dudağında tebessüm memuriyet hayatına gelmiştir Her zaman aynı uzaklıkta, aynı genişlikte bir tebessüm! Ve dünyanın en tuhaf şakalarını duysa, bu tebessümünü dudağında ısırır, kahkaha olmasına fırsat vermezdi Sonra İdâre'ye yarısı alkaptı,* insana evinin yandığını, çocuğunun kuyuya düştüğünü uzaktalınızın evde «hakkınızın çorağu» diye haber verirdi Kimseden bahsetmezdi ve kimsenin kendisinden bahsetmediği adamdı Evinde bile adı geçmezdi Kitap ve gazete okumuyor sayılabilirdi. Kitap olarak Salnâme'yi okurdu, gazetenin de nefat yerlerini... Çünkü bütün hayatında tek bir zevki vardı: Cenazeye gitmek! İşte her tâkındığı mânâsız yüzle, red ve kabul etmeyen tebessümle dinleyen: bugünün çarşamba olduğunu şimdi sadrin yediği geçerek geçtiğini mahremane yüzle söyleyen, eğer bunları ona söylüyorlarsa dinlemeden evvel tedbir alarak mahremane et-

* Nâzımiye: Darağacından
* Alkaptı: Kâbusları Bülbüller

rafına bakan, yatakta nezaketle uyuyan, merdivenden terbiyeyle değen bu Sait, Sonih Efendi'nin kızı Melâhat'ı aldı. Dün gecedenberi Sofular'daki evde iç güveysi.

Melâhat, kocası Sait'in muntazam hendese* hatlarıyla çerçeve gibi kuşkulayan kol'arından sabah dar kaçtı ve Semiha'nın çırpınmasını bilen kollarına atıldı.

Tapu Müdürü Sonih Efendi, bir haftadan beri, daireye giderken her sabah Sakallı Vasfi'nin evine uğruyor, yalvarıyor, söylüyor, kızı inat ettikçe ağlıyor, okuyor, dövüyor, fakat Melâhat, babasının evine dönmüyordu. Çünkü babasının evinde, Sait, dudağında ışı boyasından bir tebessümle onu bekliyordu. Emindi, babasının evine gider gitmez, Sonih Efendi Sait'i yine eve getirecek, herif dudağındaki nazik tebessümle Melâhat'ın yatak odasını telâşsız gibi ayaksız, sessiz girecekti. Yatakta bile hiç bir yeri buruşmayan bu kusursuz kocasıyla yatak odası Melâhat'e korkunç geliyordu. Kadın aşkları düşünülen, bu yatak odasını bir erkek muhafaza ediyordu.

Hem oraya Sait tekrar gelmese bile Melâhat, babasının evine ne diye gidecekti? Semiha'nın evinde o kadar mesutlu ki!

Sakallı Vasfi, evde olmadığı zaman Sunbur, Melâhat, bir de ak saçlı Bahçıcı Hayriye birbirlerinde yüzüyorlar, uçuyorlardı. Melâhat bunu en sonunda babasına da söyledi. Sonih Efendi canavar gibi güzelleşerek, en son sesiyle kızına lânet etti.

Fakat iki kadının korkarak bellikleri maaşet bir ay sürdü. Geçinmek için evde satılacak eşyası kalmayan Sakallı Vasfi, Melâhat'i istiskale başladı. Bağırıkları tavan arda kavgalarak Melâhat'le Semiha birbirlerinden ayrıldılar. Ve Melâhat artık Bahçıcı Hayriye'nin evindeydi. Bu evde erkeksiz aşkın tatlı alevlerine bütün güçlüğüyle yine dalmıştı. Dar günler Semiha da geliyor, dişiler birbirlerine vücutlarına kıvrılıp hükülüyorlardı. Geceleri ev, başka dişilerle doluyordu: Odalar yığın yı-

* Hendese: Geometri

ğın kol, bacak, kalçaydı. Gecenin sarı karanlığında odalarda 'alalaktitleriyle' korkunç bir yeraltı vardı.

Fakat aylar geçtikçe Melâhat eskidi, vak'aların gahı olmaktan çıktı, vasıta oldu. Hayriye'nin gündüz bahçesini, misafirlerin geceyataklarını taşıyordu. Sabahlara kadar süren bu lezzetlerde bir zaman onun da payı varmış! Şimdi başkalarının saadetiydi. Melâhat bu aşkların yataklarını yapıyor, yastıklarını kovuyordu. Buna razı olmazsa onu kapıda sıkıntı bekliyordu. Ve bu talihine katlandı; kadından kadına mektup taşırken başkalarının saadetini onun gebresi ancak bir hizmetçi kadar kıskanabiliyordu. Kız, bir zaman'lar içinde titrediği yatakları, başkaları için seriyor, arsasını kendi yaptığı binaların akıtlerini, katlarını, çatılarını anahtar deliklerinden görmeğe razı oluyordu.

KADIN ANLATILMAK İÇİNDİR

ÇÖN TÜRK SÜLEYMAN, bir kadınla münasebetini anlatmazsa rahatsız olurdu; yıldızlı görmediği bazı alelâ kadınlarıyla bile yattığını söyleyer adamdı. Kader elinin hesmeti[1] onun aşktan beklediği birinci lezzetti; aşkın asıl kendi hazzı sonra gelirdi. Ancak Maride'nin içtimai mevkii, kendi zamparalığının payesine lâyık görmüyordu ve bu yüzden onu bir müddet kimseye söylemedi. Fakat zaman geçtikçe sabredemiyordu. Nihayet bir gün Adnan'a açtı:

Her çarşamba akşamı ortalık kararmağa başlarken evine dönmek istemeyen Maride'yi ne kadar zorla kocasının yanına gitmeye razı ettiğini anlatıyor:

— Benim talihimdir, diyordu; bangi kadına yüz versem üstüme yapışır; göğsümden söküp atarken elimi, kemiğimi koparır.

Bu lâkırdıdan kadınlara karşı dayanılmaz erkek olduğu anlaşılacaktı. Ve bu yalanı yüzü değişmeyerek söylüyordu.

[1] Tesadüfler. Sarkis.
[2] Hesmet: Yazılış

En rezaletsiz sözü en namuslu yüzle söylemekte onun kuvvetinde öyle acayip bir sanat derinliği vardı ki, bu uçurumda en kocaman yalan kaybolur, ucu bile görünmezdi.

Bu mahremiyete Adnan'ın canı iki türlü sıkıldı. Bir defa böyle bir kadının evindeki kızı Adnan'ın karı diye almasını Süleyman nasıl istemişti? Bunu sordu Süleyman'a.

— Bilir miydim? Sonradan anladım! dedi.

Bir de Adnan yatak vak'alarını gizlemeyen adamlardan öğrenirdi. Fakat bunu ona söylemedi. Sade bu rezaleti dinlediği için kendine canı sıkıldı. Bir de Süleyman'a bir şey daha soracaktı: Böyle sırnaşık bir kadınla bir defadan fazla ne diye görüşmüştü? Henüz sorulmayan bu suâlin tabiiliğini Süleyman da gördü ve buna cevap olarak Macide'yi eski Yunan fahişesi Lais'e benzetti. Bunu söylemekle Süleyman en mübtezel* hadlere giden Yunan filozoflarının hizasında durmuş oluyordu.

Fakat Macide'yi Adnan'a söylediği halde Süleyman'ın içi yine rahat etmedi: Adnan bu mahremiyeti paylaşmamış, yekpare bir iğtiyakla bu sırrı dinlememişti.

Ve Süleyman, Adnan'a mufassal* an'attığı rezalete söylenmemiş bir sır diye, göğsünden çıkmamış bir iç sıkıntısı diye bakıyordu. Artık Macide'yi önüne gelene anlatmaya başladı. Kadın, fuhşunu sokaklarda yapsaydı, bunu insanlar ancak bu kadar öğrenebilirlerdi. Macide'nin yüzünü görmeyenler bile kadının her yerini tanıyorlardı.

MAHALLE KAHVESİ

YAĞMUR, yağmur, yağmur...

Akşamüstü'nde yağmurun bir kısmı Adnan'ın odasına yağardı; bu müstarip rahmet onun rüyasını kaç defa tashih etti

* Mübtezel: Değersiz, kepaze.
* Mufassal: Ayrıntılı

Adnan gemideyken aklında çehresinin hiçbirini kaybedemediği halde yola gidiyordu. Birdenbire durdu. Kahvenin ortasında Doğulanlı Hoca'nın sarığını görmüştü. Hoca iki kısımdır: Kendi ve sarığı.. Bu harmanlanmış sarık, parmakla dokunulsa sönecek bir köpük gibi duran bu tülbent yığını, bir kaç okka şekil ve bir kaç damla maddedir. Adnan bu sarığa heyecanlandı. Çehreyi dilenci yapan cesur sarıkların, vücudu tahtlaştıran zabitlerin sarıklarının yanında Doğulanlı Hoca'nınki fırtınanın gardığı hür sarıktır.

Kahveye girdi. Kapan ses büyüyen ilahi gibi yeni kahveciye vermeden hocanın yanına koştu. Maliye Nazırı'nın kızı Süheylâ ile son vak'asından hiç bir dedikodu sesiz kendisini sızmamıştı ve Doğulanlı Hoca'yla eskisi gibi dostlular. Adnan'ı görünce, Hoca sevindi. Saray'a beraber söyleyeceklerdi. Fakat tavla ve iskambil oynamıyor, zarlar kâğıtlar tavanlarda atılıyordu. Bu gürültüde yüksek sesle konuşmak lâzımdı. Halbuki onlar duyulmaması lâzımgelen şeyleri konuşurlardı ve ikisi de tramvayda gibi yanyana susuyorlardı.

Birdenbire kahvede gürültü kesildi. Tavla zarları, nokta-lar gibi sessiz yuvarlandı. Mermere dayalı olan lakırtılı kâğıdı taşın sırtını okşadı. Tavana yapışan fes dereğacından sarktı ve kahvede mezarlık başladı. Adnan baktı; siyah göğsünde sarı Girit madalyasıyla Arap Avnullah Paşa kapıdaydı ve Cinlilerden bir kadayıfçı ile bir bahkalının kafaları Arabın omuzunda ve kendileri Arabın arkasında duruyorlardı. Adnan'ın kalbi ve bacakları son vaziyetine sığdırdı.

Arap Avnullah, nargile çekerken şah, elde muhtaç, arabada hidivdi. Mahallede karakol ondan sonra gelirdi. Saray'a misafir giderdi. Meclisi vükelâ* ile ahbaptı. Adı makamdı. Onlara aynı renkte, aynı şekilde ruhsuz* bir kişilik makamın, bir kişilik üniformasıydı: Siyah gömlek, siyah kravat, siyah fes, siyah ceket, siyah pantalon, siyah baston.

* Cemiyet Akıl Aklar Meclisi
* Meclisi vükelâ: Vekiller heyeti
* Ruhsuz: Cansız

Arap ve iki adamı Adnan'a yakın oturdular. Arap Avnullah sağırdı; sağ kulağına kadayıfçı dün geceki baskını haykırdı:

— Sıratı yamalı kadının evinde!

Arap:

— Tövbekâr olmuştu hani?

Kadayıfçı:

— Orospu kısmı, tövbe lutar mı?

Arap:

— Zamparaa kimmiş?

Balıkçı sol kulağına haykırdı:

— Acemi zamparanın biri... Şaşkınlıkla saatçinin canını gözüne takmıştı.

Arap:

— Saatçi Salih'in canını ne diye koyuyormuş? Adı ne bu herifin?

Balıkçı:

— Süleyman'mış... Şehremaneti'nde aza imiş...

Adnan, Değirmenli Hoca'nın kulağına eğildi:

— Tanıdınız, değil mi? Cin Türk Süleyman! dedi.

Hoca:

— Hani şu tek gözlüklü?

Adnan:

— Evet... Umumhanede basılmış. Halbuki karısı zatürreden yatıyor; ölmek üzere...

DİREKLERARASI

ADNAN, Süleyman'ın karısının cenazesinden dönmüş. Direklerarasındaki çayhanede her cenazeden dönenin dargın yüzüyle oturuyor, çaycı Hacı'ya Şair Raifi soruyordu. Raif, Adnan'ın gelecegi yerlerden kaçıyordu. Çayrı Hacı: «Aylardanberi gürünmüyorlu» dedi. Sonra sokağa baktı, olay etti: «Koca eşşek geliyor, marşavala hazırlanın!»

Kara aslan, Maliye'de Kâtip Dilâver'di· Direklerarasının Don Kişot'u

Siklet 48; boy bir metre kırk; iki ufak boyık; ince ibi kulak· Dilâver'... Bir kahraman ki dayak atmak değil, dayak yemek gibi bir vak'ası bile yok İç cebindeki kama, kimsenin gözüne ilişmediği gün bedbahtlir Mümkün olsa, bu kamayı kurşunkalem gibi kulağına takarak Çayhaneye giderken kalbi vuruyordu· Sol kolunun boynuna şalla niçin asılı olduğunu soracak bir ahbap çayhanede yoksa? Askıda olan kolunu kapıdan yan yan sokarak çayhaneye girdi, oturdu Kızmaya başladı; kolunu Adnan bir türlü merak etmiyor, niçin sakat olduğunu sormuyordu

Fakat Dilâver'in kolu mutlaka konuşulmalıydı Kendisi lâfı açtı·

— Geçmiş olsun demiyorsun Adnan!

— Geçmiş olsun Karyoladen mi düştün?

Dilâver, Adnan'a eğri gözlerle baktı Onun kolu bir yerden düşerek değil, birini döverken kırılmıştı Demek ki Adnan onun bir kavgada sakatlanması lâzımgeldiğini anlamıyordu. -Ne düşmesi?» dedi Anlattı·

— Evvelki gece Cevahirçe'de bir hâdiğe çıktım Döğüştüm bir de baktım, bir evin önünde kıyamet kalabalık... Bastım!

— Siyasi baskın mı?

— Hem hem baskın hem siyasi... Kadınla erkeği yuhalıyla evden çıkarıyorlar Polisler, Onikiler hep orada... Zamparayı bağladılar dövmeye .. Bir de ne göreyim? Dövülen adam senin Süleyman değil mi? Cân Türk Süleyman! Fena oldum Benim elim ayağım tutarken bir dostumun dostu karşımda dayak yesin! Artık ağzımın anlarsın, söylemeyim

— Kızım söyle Dilâver, anlamadım

- Burda anlamayacak ne var? Polise yanaştım. «Bu adamı ne hakla dövüyorsun?» dedim, saldırdım Karşıma Arap Avnullah Paşa dikilmez mi!

— Arap Avnullah da baskındaydı demek?

Adnan bu baskını Aksaray'daki kahvede Arap Avnullah'ın nasıl haber aldığını düşünüyor, gülmemeye çalışıyordu.

Dilaver

— Arap Avnullah da baskında mıydı lâf mı? Aksaray civarında Arap Avnullah'sız baskın olur mu! Derken Arap yakama yapıştı: «Eline ihtiyar, yazık olur sana,» dedim, baktım herif beteleniyor." Ben de yapmamalıydım ama, neyse oldu! Sırtı bodur dedim, bir tekme ağlettim. Baktım seninki yerlerde kaldırımla hasbihal ediyor, fakat malûm ya, yenilen pehlivan güreşe doymaz. Herif kalkıp üzerime saldırmaz mı? Bir tekme daha indirdim, bi, bi daha. Artık Arap bu sefer kaldırımlar'ın sınırı aştı, yüz üstü serildi.

Adnan:

— Fakat Arap Avnullah sağırdır derler; senin polise ne söylediğini nasıl duydu?

Dilâver:

— Polisin girtlağına yapıştıktı ya... Sağırsa, kör değil a, hem bir yavaş küfretmeyi bilir miyim? Süleyman'ın dayak yediğini görünce polise bi haykırmışım ki... Evet, ne diyordu k! Ha! Arabın yerde baygın yattığını görünce bu sefer de Çilli Mahmut...

Adnan:

— Malûm, Onliklerden...

Dilâver:

— Ne Onlikleri? Çilli Mahmut yahu.. Onliklerin onlikini birden yere serer herif!. Onliklere dahil değil! O, müstakil külhanbeyi!... Gözüm bi onda yıldı. Amo Allah'ın izniyle onu da hak ettik. Herif, tokadımın altında, kaldırımı boylayıp kalktıktan sonra, ister misin kalksın, usturupa ile saldırsın... Sol kolumu siper aldım. Dirseğime geldi. Kolum kırıldı. Acı

* Boylamak: Kafa tutmak, saldırganlaşmak

maçı duymadım bile... Yalnız tepem attı. «Haydi bakalım Dilâver, ne meydana gördündü» dedim. Aldırma herifi alırma...

Dilâver, Çilli Mahmut'a attığı hayali dayağı bütün edebiyatıyla anlattı. Sonra:

— Fakat felâket bununla bitmiyor, karakola Süleyman'ın cebinden üç tane Meşveret gazetesi çıkmış; onu da bugün duyacaksın, dedi.

Adnan sarardı. «Gabbe Dilâver'e anlattığı masalın yalnız bu kısmı yalan değildi.» Bu tahmin doğruydu. Hidayet'in bir zamandan beri istediği bu üç gazete Süleyman'da yakalanmıştı. Fakat Ahmet Rıza ile kendisini münasebette bulunuyor göstermek için Süleyman, bu gazeteler kendisine gönderiliyor diyerek takılıyordu. Son günlerde birinde bulmuş, Hidayet'e getirecekti. Gölbaşından sonra bu gazetelerle basılmıştı.

Dilâver:

— Süleyman'da da amma mice hal. Resmidir kuruyu görsen kusarsın; öööö! Yanağında patuç kadar Halep çıbanı... Karayağız bir surat... Dur bakayım, neydi adı... neydi... neydi...

Dilâver kadının adını o kadar çok aradı ki, Adnan başka şeye daldı.

Dilâver nihayet buldu:

— Çıbanlı Zehra! Ama bu kez sermaye değilmiş. Ev sahibiymiş. Süleyman o gece Zehra'nın evinde başka kadın bulmayınca onunla kalmış.

Adnan fenalaştı. Fransızca muallimi Kadri'nin karısı umumhane işletiyordu.

TARİHİN KAHRAMANLARI VE AV KUŞLARI

FRKANTHARP Mişonun mermer yalısı. Bolkis'in Adnan'dan tarih dersi aldığı salon. Bolkis bugün çok dalgın. Adnan da bugün çok heyecanlı. Kanuni Süleyman'ın Rodos'u nasıl aldığını anlatıyor:

— Bilirsiniz ki, Hanımefendi, diyordu; Rodos şövalyeleri hem papaz, hem askerdirler; iki defa korkunçlular... Dağlar, gövdelerini ufuklara bağlayan zincirleri koparmışlar gibi Kanuni'nin kadırgaları denizde ağır ağır yürüyorlar... Şövalyeler, beyaz pullu, kızıl boyalı robalarıyla Rodos kalelerinin burçlarında bekliyorlar... Cihan tarihinin en büyük muharebesi başlıyor. Rodos muhasarası!

Fakat Belkıs, Sultan Süleyman'ın Rodos'u nasıl alacağını bir türlü merak etmiyordu. Adnan:

— Bu muhasarada deniz, düşman'ımızın müttefiki diydi, dedi.

Belkıs bunu da dinlemedi. Adnan kızdı, birine söven sesle:

— Şövalyeler, Rodos kalelerinin burçlarından ordumuza kaynar zift, kızgın yağ döküyorlardı, Hanımefendi!... Alevli katranlar, kızgın zeytinyağları tepelerinden dökildükçe, yenıçeriler, can acısından yüzlerinin ellerini robalarının kumaşlarıyla karmakarışık sarıyorlar, kaburga kemiklerinden, omuzlarından, pazılarından koparıp atıyorlardı. Süleyman ordusu Rodos'un her kalesini taş taş aldı, her taşı yirmi şehit fethetti! Kanuni Süleyman, bir gemi seherliğinde muhasarayı seyrederken, şehit yığınları ağır ağır yükselerek Rodos kalelerinin duvarlarını kuşatıyordu.

Belkıs, şalının ucunda çalana gürültüsü duyar gibi oldu. Kalktı, pencereden baktı. Bu sırada Süleyman, Rodos'u aldı. Belkıs mahzun yüzle yerine oturdu. Adnan vücudunun bütün kanı uğultu halinde çağlıyor gibi bir sesle anlatıyordu:

— Şövalyelerin reisi, altı aylık muhasaraya dayanamadı. Yirmi sekiz yaşındaki Sultan Süleyman'ın elini öpüp bir yıllığına vaftizini gönlünde şövalyeler, Meryem tasvirli beyrak çektikleri gemileriyle Rodos adasından ebediyen uzaklaştılar. Cedlerimiz Rodos adasını bu türlü fethettiler, Hanımefendi!

Adnan durdu. Belkıs'ın sararmasını bekledi. Fakat Belkıs'ın yüzü bir türlü değişmiyordu. Adnan, Belkıs'ın Süleyman devrine hayret etmesine çalışıyor, Sadrazam İbrahim'in

kavuğuna Papa Kleman'ın taçındaki pırlantaları, Şarlman'ın yakutlarını takıyordu; hepsi nafile. Belkıs bir türlü dinlemiyor, yalnız rıhtımında bir şey bekliyordu. Adnan nihayet, Kanuni Süleyman'ı Rönesans'ın eşiğinde atına bindirdi, Belkıs'a gösterdi. Belkıs çıldırmış gibi pencereye koştu. «Hüsrev! Hüsrev!» diye haykırdı ve Adnan'ı, vücudunun hararetı içinde kalacak kadar yanına çağırdı, rıhtıma yanaşan çatanayı gösterdi:

— Hüsrev geldi; üç gündenberi avdaydı, dedi.

Saatlerden bir hanımeli kokusu ile sızıldı, gitti. Adnan, Belkıs'ın arkasında kalan hülyalık boşluğa yuvarlandı. Kimsesizliğini düşünüyordu.

Bahriye Miralayı Hüsrev, Belkıs'la beraber, salona, elele, göğüsleri, sırtları kahkahalar dolu girdiler. Genç miralay, sağ eliyle Belkıs'ın elini sıkarak sol koluyla Adnan'ın boynuna sarıldı, tarih hocasıyla öpüştüler. Hüsrev, Adnan'la görüşmeyeli tıpkı tıpkı bir halta o'muştu. Fakat Adnan'ı görmekle, Hüsrev'in uzaklardan, gurbetlerden, yani avdan geldiği anlaşılacaktı.

Salona hep açık giren Miralay, arkasından beyaz av kaskatını çıkardı, masaya fırlattı. Adnan, kendisini adem yerine koymayan kaskete tutuldu.

Miralay, sırtında kemerli yeşil ceket, ayağında kalın kunduralar, salonun ortasında resim gibi durdu. Anlatmaya başladı:

— Avcıya üç şey lâzımdır Adnan. Köpek, tüfek, yalan! Ama Belkıs on bilir bende yalan yoktur. Değil mi Belkıs?

Belkıs, dudağının iki keskin çizgisinde iki sıra beyaz dişle gülüyor, vücudunu veren gözlerle kocasına bakıyordu. Hüsrev, öldürdüğü kuşları saydı. Kuşları, Belkıs'ın ne kadar istiyerek dinlediğine Adnan, gözlerinin bütün zekâsıyla dikkat ediyordu.

Çatanadan tüfekleri getirdiler. Belkıs'a verdiler; kadının beyaz uzun parmakları, öldüren demirlerin üstünde Adnan'ın zavallılığını artıran bir güzellikle duruyordu.

Miralay, Belkıs'ın ellerinde demir ağırlığı ile duran tüfekleri lüy gibi aldı. Avrupa markalarını Adnan'a anlattı. Sonra av hikâyesine geçti.

Miralay'ın gözleri ufukta, Belkıs'ın gözleri Miralayda, Adnan'ınkiler de Belkıs'la... Ve av hikâyesi salonun ortasına tavandan çivisiz, kordonsuz sarkan levhaydı. Bu levhanın yağlı boyasından Miralay, Break'ten indi; köpekler fırlamaya* durdu; Miralay «Aport!» dedi; köpek ava koştu ve dumanlı gürültünün içinden ağzında kuşla, Miralay'a döndü.

Belkıs gülerek:

— Hünerev, dedi. Adnan Beye benim de avcı olduğumu anlat. Ben söylersem belki inanmaz.

Adnan mahzunlaştı. Belkıs'ın avcı olması kadını bir kat daha güzelleştirmiş gibiydi.

Belkıs, Adnan'ı yanına çağırdı; paz sını kabartarak:

— Tutunuz! dedi.

Adnan o kadar ferahlaştı ki, ağlamak istiyordu. Nazikleşmek istediği için gülünç olan iki kocaman parmakla Belkıs'ın pazısını sıktı. Kabahat işlemiş gibi kızararak:

Belkıs:

— Nasıl? dedi. Emin olun, ben sizden kuvvetliyim!

Sonra kocasına döndü, sordu:

— Hem ben, Adnan Beyden boyluyum değil mi Hünerev?

İskarpinlerini toplukların can, elinin ucuyla itti, o kadar hafifler ki uçar gibi düştüler. Kemerli, uzun, sivri ayaklar, parmakları görünecek kadar ince çorapla halının üstünde dururken Adnan mahvoldu. Bu çok güzel ayaklarda biraz fazla büyük olan baş parmaklar bile Adnan'a evvelâ bu vücudun değil gibi geldi, sonra onlar da başka türlü güzel görüldü. Belkıs, Adnan'ı kolundan çeker gibi yaparak yanyana ayakta durdular. Bir boydaymışlar!

* Fransız (İtalyanca) Köpeğin av gözlemesi durumu

Adnan, bugün Belkıs'ın her dakika başka türlü güzelleşerek kendini zehirlediğine kudumuyor, kocası geldi diye ne yaptığını bilmeyen kadını anlamıyordu. Fakat Belkıs, Hüsrev'le yalnız kalmak için acele etmiyordu. Kocasıyla başbaşa kalınca bedbaht olduğunu görecekti.

Miraslar boyunca, Belkıs'ın iyi avcı olduğunu Adnan'a söylüyordu. Birdenbire durdu. Zile basmıştı, haykırdı:

— Kim var orda?

Harem ağasından, yatak odasında, çekmecenin köşesinde duran resimleri istedi. Bunlar Belkıs'la Hüsrev'in av kıyafetiyle çıkan fotoğraflarıydı.

Hüsrev gözleriyle Belkıs'tan izin alarak Adnan'a resimlerden birini hediye verdi.

Dersten dönerken, Adnan, Boğaziçi vapurunun alt salonuna indi. Belkıs'la berabermiş gibi tenha yer istiyordu. Resmi cebinden çıkardı. Bura baktıkça, yüzü o kadar tuhaf olacaktı ki, bir mahzene, bir yeraltına muhtaçtı. Bu resmi hem yırtmak isteyecek kadar bedbahtı, hem yırtamayacak kadar!.. Mermer yerde çok güzel görünüyor sandığı Belkıs'ın dekorun dışarısında da güzeldi. Belkıs'ın nasıl olduğunu merak eden arkasına Adnan bu resmi göstermeyecekti. Annesi de beğenerek ya korkuyordu. Köprüye kadar baktığı resmi, vapurdan çıkarken cebinden çektiği buruşuk bir zarfa koydu. Farkında olmadı. Bu zarf, Süheylâ'dan alıp mektubunu yazdığı zarftı.

MACİDE KOCASINA NİÇİN KIZIYORDU?

MACİDE, köşede, kendi kendine kızıyordu: «Senin Efendi, kızını böyle mi ev'endirmeliydi? Nikâh, düğün böyle mi olurdu? Nikâhla topu topu bir paşa verdi: Arap Avnullah! Halbuki Arap Avnullah'ın Paşalığıyla, meselâ Defterhane Nazırı'nın Paşalığı arasındaki fark Macide'nin Cağaloğlu'ndaki dü-

günde gözdüğü eşi karısıyla Sürpuhi'nin gavurlukları arasındaki fark gibiydi: Kokona ve madam fazla! Sonra nikâhta Hidayet Beyefendi de gelmemişti. Gelmediği bir şey değil, nikâhta o yoksa o'ya hâlâ mahalle sevinliyordu.

Sonra düğün böyle mi olurdu? Ashıca, yapma koncalar ne kadar geyrekti! Sonra Senih Ekendi bir sitâri* bile tutmamıştı. Halbuki düğün, sitârî demekti. Sonra o mavi kalın kardaklar!.. Yeşil suyunda kahve kaşığından kalan siyah noktalarla o limonata!.. Üstelik gelin elbisesinin kuyruğu da üç arşın değildi!.. Bir de, Senih Efendi, yağlıkçı* Hegide Hanım'dan Melâhat'in yanağına üç yapıştırma alsın hiralayamaz mıydı?

Yapıştırma mı? Tamam! Senih Efendi Melâhat'in yüzüne tül yerine tülbent koymuştu. Halbuki Senih Efendi, gelin kızının yüzüne, «Pirvan Dangleterre»* takardı.

Düğünde, üvey kızı Melâhat'in yüzüne peştemal asalar Macide aldırmazdı. Fakat elinden kaçırdığı Süleyman'ın acısıyla ihtiyar kocasına hizmet için üvey kızı Melâhat'e değiyordu. Ve kocasına hizmetin gahvet lezzeti bulunuyor, düşünüyordu:

-Kendisine Çarşıkapı'sındaki Anastas'tan ferace almayı her gece yatakta vaadeden, sonra her sabah pantalonunu giyerken vazgeçen Senih Efendi, berâber yalmadığı kızı Melâhat'e ne alırdı? İlâç şişelerini birbirine ezdırmış, eski fesleriyi kestirip kendisine terlik yapan Senih Efendi mi kızına Macide'nin beklediği düğünü yapacaktı? Hadi bunlar sonraya muhtaç şeylerdi... Fakat Melâhat'in ud hocasını nikâha çağırmak ne demekti? Sağ elini çamurlu çocuğa dayayarak sol elini tavana uzatan bu kör ud ustası merdivenden çıkarken düğün evi yangın yerine dönmüştü. Sonra cumbadaki çifte fesleğen saksısını, nikâh günü olsun, Senih Efendi kaldırmamalı mıydı? Macide, Hidayet'in konağındaki palmiyeleri gör-

* Sitârî: Dalgıç, denizcilik
* Yağlıkçı: Düğünlerde gelin nikâhtan sol duvak gibi yağlıkla örtülürdü
* Pirvan Dangleterre: Paris d'Angleterre (Fr.) İngiliz damadı

dikten sonra bu fesleğenlere ne kadar garazdı! Senih Efendi'nin tahmini kadar şiddi olan bu fesleğenler!

Hakikaten Senih Efendi, bu fesleğenleri cumbadan kaldırmamak için Macide'yle üç gece kavga etmekte haklıydı. İnce, zarafetkâr Senih Efendi, bu cumbanın önünde kızı Melâhat'e utta şarkılar çaldırmış

Telif edebilsem felegi âh emelimle,
Dünyayı feryâd eyler idim kendi dilimle

gezdirmiş. Melâhat, Semiha'yı düğünerek söylerken, Senih Efendi'nin kaç defa gözleri dolmuştu. Kızının gelişiyle dolan bu cumbayı iki buçuk saat sonra Senih Efendi nasıl ayırırdı? Hem de Melâhat'le evlendiği gün!

Yalnız bütün müşterilerin başkalarındaki istirapları duyduğu acı saadetle Süleyman'ı evinden kaçıran Macide de kocasının son felâketine sevinliyordu. Senih Efendi, düğün resminin sabahı, yengenin kalbirindaki sıcak buharla dolu bahçede kahverengi lekelerle uzun buruşuk paçavralar görmeye hazırlanırken bembeyaz bezlere gözleri dolacak kakalanmıştı. Melâhat bir gecelik kocasını uyur bırakarak, sabah erkenden Sahaflı Vasfi'nin karısı Semiha'ya koşmuştu.

Macide, şimdi mahalleye kızıyordu: Melâhat'in Said'e teslim olmadığını, mahalle, Senih efendi ile beraber öğrenmişti. Macide kudurmuyordu: «Ah, bu fikara mahalleleri!» Bu küçük evler birbirlerinin saadetlerini, felâketlerini hep beraber duyarlardı.

Macide birdenbire sıçradı. O kadar dalmıştı ki, sokak kapısını duymamıştı. Senih Efendi dışarıdan gelmiş, karşısında duruyordu. Çok durgundu. Tabii durgun olacaktı; kızının felâketine hâlâ alışamamıştı. Senih Efendi, Macide'ye dikkatle baktıktan sonra:

— Haberin var mı? dedi.

— Hayır.

— Süleyman Beyin...

Senih Efendi lâkırdısını bitirmedi, boğazı tıkanıyordu. Maçide fenalaştı; bu sefer yakalanmıştı; kocası, Süleyman'la yattığını duymuştu; bunu nasıl inkâr edeceğini düşünüyordu. Nihayet her şeyi gözüne alarak talihsizliğinin bütün cesaretini takındı. Zaten Süleyman kendisini bıraktıktan sonra Maçide yaşamaktan yorulmuyordu. Dümdüz ıstırabın yerine görülmüş ıstırap arıyordu.

Senih Efendi:

— Süleyman Bey kaç gündür hapiste. Bir kötü kadınla basılmış.

Maçide, dem'inki yeisin* metanetini* kaybetti; hakimin karşısında sapsarıydı. Gözleri o kadar karanlıktı ki, konuşmur, bu değişen gözler görmesinden korktu; önüne baktı. Göz kapaklarıyla sanki bütün yüzünü örtüyordu.

Melâhat'i evlendirmek için, Sıtılar'daki eve kadar gelen Süleyman'ı Senih Efendi o kadar sevmişti ki, onun felâketine ağlayamadığı için karısı Maçide'den ulandı; odadan çıktı.

Yalnız kalan Maçide, şimdi artık her şeyi anlıyordu: Süleyman'ın son mülâkata* niçin gelmediğini... Son zamanlarda, birleştikleri günler, Süleyman'ın niçin geç soyunduğunu, yahut hiç soyunmadığını... Süleyman'ın dudaklarındaki geniş çizgilerin son günlerde niçin küçüldüğünü... Kollarındaki halkaların niçin azaldığını...

Sivanmış kolunun ucunda sarı pirinç şamdan, karanlıkta meşale kadar uzayarak, abdest tazelemeye giden Senih Efendi sordu:

— Doğrusu Süleyman Bey'den ummazdım bunu. Deli diye söylendi.

Maçide odadan:

— Ben de! dedi. Çenesi buruştu. Gözlerinden uzanan iki çizgi yüzündeki pudrayı ağzının iki köşesine topladı.

* Yeis: Ümitsizlik.
* Metanet: Dayanıklılık.
* Mülâkat: Görüşme.

FUZULİ'NİN ANLATILAMAYAN BEYTİ

O GÜN Defterhanede iş yoktu. Tapu Müdürü Senih Efendi koltuğa bağdaş kurmuştu; karşısında iki bükülüm adam başkâtibiydi. Uzun selâmlı bu başkâtip Senih Efendi için «yetişecek genç»tü. Fakat Senih Efendi ulû sanat olduğu günden beri Defterhanede çoğalan düşmanlarının en başında bu «yetişecek genç» vardı. Bu rütbe, zaten Senih Efendi'nin başına belâ oldu. O zamanlardan beri neler söylemiyorlardı! Senih Efendi sarhoşluğunda semâî kahvelerinde çığırtmalar, darbukalarla âlemler yapar, esrar kahvelerinde uyur, tulumbacı koğuşlarında uyanırmış. Annesinin Karagümrük'te ölü yıkayıcısı olduğunu bu başkâtip keşfetmişti; babasının uşak olduğunu da şimdi odaya elinde mektupla girip önüne bakarak bekleyen odacı duymuştu.

Fuzuli'nin bir beytini başkâtibine anlatacakken, odacının elindeki mektubu gördü, keyiflendi. Müsaitler, mektuplar... Şahsını makamlaştıran bu iki şeye Senih Efendi bayılırdı. Fakat zarfın üstüne kendi «İzzetlü» yazmışlardı. Çizdi; tâlik kırmasıyla «Saadetlü» yazdı. Zarfı yırttı; mektubu okuyamadı; odaya bir kâtip resmî bir kâğıtla girdi. Senih Efendi resmî şeyleri ağzından okurdu; bunun da sarı satırlarını sürünce işi anladı. İmzasını mendille marka işler gibi yavaş yavaş, tâlik hatla koyduktan sonra Fuzuli'nin beytini anlatmak için mânâlı vaziyet aldı. Beyti sekiz parçaya bölerek okudu:

«*Bu gamlar kim - benim mirdir - Rahmân bu - şiraz koysun,*
Çıkar kâfir - cehennemden - güler ehli - âzap oyunu»

Anlatanın dinleyene karşı takındığı gururla:

— Fuzuli'nin bu beyti bir âyeti kerimeye[1] telmihtir[2] dedi. Fakat bitiremedi, kapı açıldı.

[1] Âyeti kerime: Kutsal âyet.
[2] Telmih: Söz dolandırma kapalı biçimde söyleme.

Bir komiser girdi. Bekliyordu; beraber Zaptiye Nazırı'na gideceklerdi. Zaptiye Nazırı'nın Defterhane'de her zamanki gibi mahfûzdan işleri olabilirdi, fakat mahfûzdan aldığı binanın tapusunu çabuk çıkarmak için Zaptiye Nazırı, Senih Efendi'yi ayağına çağırtamazdı. Hem de sivil olmayan bir komiserle. Senih Efendi, kendi kendine öfkelendi. Sonra başkâtibine döndü:

— Sizin beyhûde zahmet edeceksiniz, bugün nasip değilmiş, dedi.

Başkâtip Tapu Müdürüne daima böyle edebiyat muammaları sorardı, bundan onun cahil olduğunu ve Senih Efendi'nin olmadığı anlaşılırdı. Bu gün yine bir sual sorulmuş maksat hâsıl olmuştu. Başkâtip beyfin mânâsını anlamasa da olurdu.

Senih Efendi, sokakta komiserle giderken kızıyor, Zaptiye Nazırı'nın tasarruf seredini çabuk çıkarmak için edeceği rüşvete ehemmiyet vermemeye hazırlanıyordu.

Senih Efendi rüşvete girince Zaptiye Nazırı ayağa kalkmadı:

— Bu imzayı tanıyor musunuz? dedi, bir mektup uzattı. Senih Efendi mektubun imzadan evvel elkabını gördü: «Gülgoncei cenânım, sevgili Süleymanım!..»

Kazası Macide'ye bir gece, «Gulgoncei cenânım»da tasfih etliği «Cim» gözünün önünde duruyordu; hâğitabi karmakarışık da Macide'nin el yazısı idi. Süleyman'ın son mülâkata gelmediği randevunun ertesi günü Macide, Süleyman'a yazdığı sitemli mektubun başına bu elkabı geçirdiği zaman «Cevrin»le «Süleyman»daki çifte «nun»lara bayılmıştı. Şimdi bu «nun»lardan bir felâket çıkıyordu.

Ancak bu, Senih Efendi için bir felâketti. Süleyman'ın cebinden çıkan bu mektup, Zaptiye Nazırı için saadet olabilecekti. Bir hafta evvel bir gulâmla bir erkek arasında aşk mektupları yakalanmış, Abdulhamid kızmış, Saray'da bu işi bir mahbeyiciye havale etmiş, Zaptiye Nazırı çağırılmamıştı ve bu, onun için bir izzetinefis meselesi olmuştu. Çıkanlı Zehra'nın evinde basılan Süleyman'ın cebinden, Meşrutiyet gaze-

telgrafla beraber bir de bu mektup çıkınca Zaptiye Nazırı kâğıttaki Mac de imzasını —çok karışık imzayı— Sultanın adına benzetti; vakıa bu işte erkeklik gösteren Süleyman, ancak ikinci dayaktan sonra imzanın Macide olduğunu söyledi ve Macide'nin de kim olduğunu ancak üçüncü dayaktan sonra anlattı; fakat Zaptiye Nazırı, Macide'nin yalan olmadığını ancak kocası Senih Efendi'den anlayabilirdi ve şimdi kâğıdı uzatarak Senih Efendi'ye onu soruyordu. Mektubu Nazır'ın elinde bağlan aşağıya kadar okuyan Senih Efendi cevap verecek yerde gözleri bir noktaya dikilmiş, duruyor, yüzünün yalnız sağ tarafı gülüyordu. Nazır bu tehessüme kızmaya hazırlanırken Senih Efendi yere yuvarlandı. Felç gelmişti.

Fuzuli'nin beyti Defterhane'de artık ebediyen anlatılmayacak.

AÇ VE ÇIPLAK İNSAN VÜCUTLARI

SÜLEYMAN'DAN sonra Macide erkeksiz kaldı. Derisi açtı; içinde bir türlü doymayan, cam, çivi yiyebilen, süpürüntüyü kaldıran midenin uçurumu vardı. Bu deride otmanları yutan Mastodonte*'ların iskeleti kımıldıyordu. Bu kadın derisi homurdanıyor, bir şey bulamadığı için Macide'nin kendisini yiyordu. Kanındaki yangından kurtulmak için derisinin kaşınması olmaya razıydı; içindeki cehennemin alevi alnına vuruyor, gözlerinin kızıllığında sönüp bir alev erkek olmak korkusuyla ölüler arıyordu. Siyah alnının haftalardanberi süren ıcıklığındaki dönmüş yıldırımı onunları kaldıramıyordu. Tutlu sızılar içinde hayılmak, olmak için halte, inguz, ichut, hülâşa; koran, burgalayan bir kıyamet bekliyordu. Kerdi uyuduğu zaman, eti, kemiği uyumuyordu. Ezilmeye, kanamaya muhtaçtı; öpen dudağın işkencesine, dişlerin sürgüsüne muhtaçtı. Şaha kalkan kanı, homurdanan, bağıran kanı onu boğuyordu. Çıbandı. Her tarafı çarpıyordu. Vücudunu bağlayan

* Mastodonte: Fil cinsinden soyu tükenmiş dev bir hayvan türü.

damarlardan, göğsünü hapseden elten kudurmuyor, hileğine dolan kalb rahmını parçalıyordu. Sönmeyen kanından onu kurtaracak beş on dakikalık ölümü, bir erkeğin dişiye vereceği ölümü hayvanların bağrında bulmaya razıydı.

Dersini yırtan gözlerle duvarda bir noktaya, çıldırmaya başlamış gibi bakıyordu. Hizmetçi kadın telâşla koştu:

— Kapıda bir araba durdu, gizli istiyorlar! dedi.

Maçide anladı. Senih Efendi ufak evveli olmuştu, içmiş ve arabayla gelmişti; yalnız bu sefer çok sarhoş olacak ki, arabadan çıkamıyordu. Ancak Maçide kocasının cürme aldığına sevinecek halde değildi. Süleyman elden gitiklen sonra o hiç bir saadete sevinemezdi. Kapıya sessiz öfkeyle indi: kocasının sarhoşluğuna çıkışacaktı. Komşular bu sarhoşluğu duymalı, Maçide'ye acımalı idiler. Vakâ, Senih Efendi bununla bütün ömründe üç defa sarhoş gelmiş olacaktı; olsun, mâdem ki Maçide erkeksizdi, kocasının bir senedeki bu üçüncü sarhoşluğu mahallede bu akşam bir rezalet olmamalıydı.

Senih Efendiyi polisle arabacı, sokak kapısında Maçide'nin kollarına bıraktılar.

O gece, hekimden *Paralysie*, *Aphasie* kelimelerini duyunca Maçide, bu tabirleri bu telâşın içinde bile başka buldu. Bu lügatler, cüzi havasına Süleyman'ın sesindeki Avrupalılığı sokuyordu.

Senih Efendi söyleneni anlıyor, fakat konuşmuyordu.

İzmirli adamın camdan gözleri, akmaktan korkan iki damla yaştı.

CAMDAN GÖZLER

ARTIK TEKAÜTTÜ: Eski Tapu Müdürü Senih Efendi yırtılmış gibi sarkan sakalı ile, çarpık yüzü ile aylardanberi, oda kapısına iki camdan gözle bakarak yatıyordu; bu oda bir zamandanberi mahallenin en pis köşesi. Kapı açılunca hastanın

ölen, çürüyen kısımları adeta koku halinde etrafa fışkırıyordu. Aşağıda mutfağın, yukarıda odanın açık kalan kapılarından taşan iki koku merdivenin başında çarpışıyordu.

Adnan, ilk defa bugün Senih Efendi'yi yoklamaya geldi. Hidayet'in konağında kendisini o kadar iyi selâmlayan Senih Efendi'ye can çekişirken bir defa gelmemeli miydi?

Bu ne zamandanberi Adnan'da vicdan azabıydı. Fakat Adnan ne zamandanberi bir hastaya hatır soracak kadar nezaketli değildi. Avukat Tevfik Hoca'dan para alamıyordu; yazıhanede iş yoktu. Sonra kadınsızdı. Zehra'yı bırakınca başka hedava kadın bulamamıştı. Paralı kadın Adnan için kadın değildi. Sonra Mimi de, Selânik'e gitmişti. Orada sevgilisiyle evlenecekti. Şair Refi'i de evinde hiç bulamıyordu. Arkadaşsız, kadınsız, parasız adam Beşiktaş'ın yokuşunda, Hidayet'in konağında hiçbirinin kimsesizdi. Bugün de sırf Hidayet'ten utandığı için Senih Efendi'yi yoklamaya geldi. Yoksa keyfi yerinde olduğu için değil.

Macide için duyduğu pis rivayetlerle Sofular'daki evin merdivenleri, sofaları dolmuştu; bu rivayetlerin içinden geçerken Adnan'ın midesi bulanıyordu; mutfağın ve hastanın kokusu da dedikodularla karışarak, Adnan'ın içine girdi. Kusacaktı.

Hediye getirdiği büyük kolonya şişesiyle hastanın odasına giren Adnan, Senih Efendi'nin sağ yanağına yapışan hareketsiz buruşuğun önünde durdu. Ve kendi annesinin veremli pembe yüzünü, Senih Efendi'nin nüzullü çehresine nisbetle ilkbahar kadar güzel buldu.

O hastaya bakıyordu, hasta kapıya.

Düşünüyordu.

Kocasını bu hale koyan Macide canavardı! Fakat Macide'nin yüzüne, doğru gören gözlerle bakmak için rüyet zaviyesini[1] bulmak lâzımdı. Evet, Macide katildi, ancak bu cinayetin asıl sebep şartları neydi?

[1] Rüyet zaviyesi: Görüş açısı.

İnsan başkasının felâketi önünde şair, alim, filozof olur. Adnan da şimdi öyleydi. Düşünüyordu:

Macide'nin intiharı belki tesadüfîdi. Yahut belki, hastalıklar ilminin bir gubesi idi; o halde bunu *desideratum*'lara* olacaktı. Ve «Macide-Semih Efendi» vak'asının meçhullerini bilmeden kadını mahkûm etmemeyi Adnan okuduğu şeylere muvafık buluyor. Semih Efendi'nin yüzüne durgun gözlerle bakıyordu. Semih Efendi'nin ne düşündüğü kımıldamayan gözlerinden belli değildi. Fakat Adnan'ın düşünürken büyüyen alnından belliydi. Macide'yi iki kadın olarak düşünüyordu. Bu kadar büyük bir adamla evlenmeseydi, mesela Macide, sonra Macide'ydi; evinin ışıklar temiz çerçevesinde yüzü her gün güneş'e beraber doğan temiz kadındı. Fakat yün sakallı ihtiyarın karısı Macide. Kızıl saçlı, bakır göz kapaklı bir cesetsi olmaya mahkûmdu ve Adnan bu karıyı öğrenerek affetti.

Bu sırada odanın ince kapısı sessiz açıldı. Önden Macide, başörtüsüz, arkadan hizmetçi, başörtülü, girdi.

Ve Macide, çiçekli ve kırmızı teneke tepsinin üstündeki beyaz patiskadan mavi kahve fincanını aldı; sıcak bir selâmla Adnan'a verdi.

Adnan kahveyi içerken ağzına odanın taaffürü* siyah su halinde dolmuş sandı. Fincanı yerinde bıraktı.

Fakat Macide'ye baktıkça şaşıyordu. Adnan, bu kadının derisinde deniz hayvanlarının kabuk sırtından daha katı dudaklardan kalmış hüsn beresi güzeçğim sanmıştı. Macide cesetsi değil miydi? O halde çiğlik gözlerinde kızıl ve kara şeytat yanıp sönerekli. Halbuki Adnan'ın karşısında beyaz bir aile kadını oturuyordu. Adnan'ın Süleyman'dan, heykelden dinlediği Macide bu Macide değildi. Karşısında oturan kadın sürmesiz, allıksız, dişleri ve tırnakları beyaz, yüzünde mâbet kadınlarının beyaz fazileti'yle bembeyaz Macide'ydi. Onun lepiska saçlarını en ismetli kadın başında taşıyabilirdi. Yalnız

* Desideratum: Elzemliği duyulan bilinmesi şey
* Taaffün: Çürüme, kokuşma

Macide başörtüsündü. Aile hadımlarından farkı bu kadardı. Sonih Efendi bu başörtüsünü niçin koymadığını sorabilseydi bu fark kalmayacaktı. Macide'yi bekleyince, Adnan, geciken zamanın mazur göstermek istedi: «Bir taraftan muallimlik, bir taraftan avukatlık... Bunlar yetmiyormuş gibi bir taraftan da gazete... Bu zamana kadar beylerdiye gelemedim; beni affediniz Macide Hanımefendi,» dedi.

Kadın, adını Adnan'ın bildiğine sevindi: Demek ki, kendisini Adnan başkasıyla konuşmuştu. Fakat birdenbire sevinci azaldı: Araba adını Süleyman'dan mı öğrenmişti?

Birdenbire Adnan'ın avukatlığını düşündü, içinden onu kendi odasına götürebileceğine masum yüzle karar verdi; Macide, korkusunu aldatırken şeytan'ışmak; günahını çocuk yüzüyle işlerdi; çok güzel çehrelerin hiç bir şeyden kirlenmeyen temizliği Macide'nin yüzünde, günahını işlerken pembe bir baharla dolar, daha çok melekleşirdi. Macide, Avukat Adnan'a felâketini sevinerek anlatmaya başladı:

— Zevcimin Paris'liğinden başka başımızda bir felâket daha var, Beyefendi, altımızdaki evimiz elimizden alıyorlar; yalnız ev mi? Unkapanı'ndaki fırın da gidiyor. Bu işleri sizinle konuşmak isterdim. Bu fırını da, bu evi de zevcim on yedi sene evvel mahlûldan satın almıştı; şimdi bir varis çıkmış, geri istiyor. On yedi yıl sonra dava dinlenir mi? Bu nasıl adalet, nasıl hükümet? Zevcim yataklara düşmeseydi bunlar başımıza gelmezdi... Ne yapalım... Bu da, alnımızda yazılıymış... Kader...

Adnan, Macide'nin anlamadığı adalet meselesinin maddelerini sayarak onu gülünecek hale koymak istiyor:

— Davada müdürüzaman da olsa Hanımefendi, varis uzak memleketten, meselenin tabiriyle (müddet-i sefer-i bail) olan yerden gelirse... diye bir takım şeyler söylüyordu.

Macide:

— Biliyorum, Beyefendi, dedi. Zevcimin evinden bir mektup çıktı; hasım tarafın avukatı göndermiş; durumu bakayım adı neydi? Avukat Tevfik...

Hastanın şiltesi altından mektubu çekti: Adnan'a uzattı. Küçük, Avukat Tevfik Hoca'dan Defterhane'de Semih Efendi'ye gelen, üstünde (izzetlü) yazılı, (saadetlü) tashihli mektuptu.

Tevfik Hoca bu mektupta Semih Efendi'yi meseleyle korkutuyordu.

Adnan mektubu görünce şaştı. Tevfik, demek ki, onun bu davayı gizli tutmuştu. Ve acaba bu, kendisinden gizlenen kaçıncı dava idi?

Mecide:

— Rahatsız olmayacaksa, içerki odaları size göstereyim; işi etrafiyle anlarsınız.

Adnan bu teklifte, hastayı dava lâkırdısıyla rahatsız etmemek merhametini gördü; fena kokan hastadan da kaçmak istiyordu.

Mecide'nin odasında Adnan'ın gözüne iki şey çarptı: Kar yolu; mutfak ve ölü kokan evde, ince bir kadının ayırdığı bu odada, rüzgâr kadar temiz bir hava!

Adnan bu karyolalı odada yarım saatteberi inmeli sıkmalı adamın gölgeleriyle renklenen iki yuvarlak cismi nihayet bir tarafa fırlattı ve Mecide'yi kollarının arasında nihayet sıktı. Mecide, iki saatteberi Adnan'ın her tarafında kırılıyor, parçalanıyor; vücudu lokma lokma, dilim dilim, sütun sütun kopuyor, dağılıyor, birleşiyor, yatağın her yerini kaplıyor, sonra bir kucak, bir avuç oluyordu. Adnan şaşırmıştı. Bu kadının aşkı öyle başı ve sonu olan bir kitap, bir terkip, bir sanat değildi. Bu aşk, vahşetin güzelliğine yaklaşan ipti dalîlik'e hayattı. Mecide'nin aşkında nikâhlı kadının vücudundaki tahrik ve bir kızın acemi elindeki deri dehası vardı; bu deride sanatın ihtiline çıkan keskin çizgiler, bütün tekerrürlerde ilk yapılan hoş şeydeki tazelik, bu dudaklarda erbarlanmamış, yazılmamış ve şimdiye kadar mermerin, rengin, sesin söylemediği şeyler vardı. Adnan, Mecide'nin kollarında kendisini ilk erkek sanıyordu. Bu vak'aya o derece insan eli değmemişti. Şimdiye kadar tanıdığı başka deriler Adnan'a her gün giydiği çamaşırları kadar hayatsız, sinirsiz görünüyordu. Bu kadın

derkî romanlardaki aşk mektuplarına benzemiyordu. Aşk, bu derinin daha vazıh* kanla, daha sarih* elle yoğurması, bu dudaklarda, bu gözlerdeki hayatın taşıp çağlaması idi. Şimdi Adnan'ın pembe ve mor kemiklerine Macide'nin bembeyaz vücudu ıtır halinde, çiğ halinde yağmıştı, kanın kendisini kayaya çarpmış, parçalanıp toz toz olmuş erkeğin kollarında kadının her zerresi damla damla akıyordu. Ortalık kapkaranlıktı. Kaburun bıçak gibi parlayan derinde deniz ve mehtap vardı.

Adnan odadan dört saat sonra çıkıyordu; sofada Semih Efendi'nin açık kalan kapısının önünden geçerken odanın cihetinden uzanan cam gözler önünde Adnan irkildi; deminki fazilet duygularına tekrar dönecek kadar Macide'nin odasından doymuş kemikleriyle, tok derisiyle çıkan Adnan, Semih Efendi'nin cam gözlerinden sokakta, evinde kurtulamadı. Yatağında kendi yüzünden ulanıyor, yorganı ile örtüyordu. Vicdan azaplarının, matemlerin, emellerin, hastalıkların kendisine şirk koşmasını* bir ilâhiyet* gibi çekemeyen uyku, Adnan'ı nihayet ezdi ve Adnan uyudu. Sabah, dün gerek: vicdan azabının içinde uyandı; karar veriyordu: Kendini bu kadar küçülten Macide'ye söz verdiği halde bir daha gitmeyecekti. Semih Efendi'nin dersine girerek onun ıstırabını paylaşıyor, avuçlarında ve dudaklarında hâlâ yaran günâha ancak bu cezayı vermek elinden geliyordu.

Fakat bundan sonra Adnan, Macide'ye bir haftada üç kere gitti; her defasında cam gözler Macide'nin odasında unutuyor, sofada karşısında buluyordu. Fakat Adnan, en çok kendisindeki iki Adnan'a şaşıyordu. Erkânıharp Müşirinin kızı Bolkaya kollarını bırakıp çırpınan Adnan aynı kollarla Macide'yi nasıl kucaklıyordu? Bu iki tecennün, bu iki kadir, bu iki aşk kendinde nasıl birleşiyordu? Yalnız bir nokta vardı: Mer-

* Vazıh: Şüphe bırakmayan, meydanda.
* Sarih: Açık, belli.
* Şirk koşmak: (Tasavvuf) Ortak koşmak.
* İlâhiyet: Tanrılık.

mer yalıcan Belkıs'a daha çok çıldırarak, Sofular'daki evden Macide'ye bir daha gelmemeyi tasarlayarak çıkıyordu. Belkıs'ın yanında Macide'yi hatırlayınca kendini hüsnüsün çirkin buluyor. Belkıs bir mağaranın deliğinden, ilkel bir karanlıklar içinde, bakıyor, ahmaklaşıyordu. Macide'nin kollarında olduğu zaman Belkıs'ı sevmediğini sanıyor, fakat buna on, on beş dakika inanıyor, sonra Belkıs'ın ıstırabı başlıyordu. Birkaç gün Macide'ye gelmediği zaman, beş hasiyle Belkıs'a çıldıran Adnan'da Macide ıstırabı hiç olmuyordu, bu ıstırabı duygu Adnan'da uzvileşiyor, Macide'ye gitmezse kalbi, kafası, hülâsa bir tarafı eksik kalıyordu.

Adnan, Sofular'daki eve o kadar sık gidiyordu ki, nihayet Senih Efendi'nin esmer gözlerine alışmıştı; bu gözler de başka şeyler kadar çirkindi. Ve Adnan bir türlü Macide'den kurtulamıyordu. Kadının derisinde Adnan gelirken bir yığın kedi yalıklanıyor, giderken bir sürü köpek oluyordu.

KIMILDAYAN LEKE

— ADNAN öp beni... Öyle değil... İyi öp, Macide'den çok bahtiyar... Çok bahtiyar...

Adnan, odaya girer girmez beynine deli gibi sarılan Macide'yi öpüyor, fakat kadının niçin bahtiyar olduğunu anlamıyordu. Kendi kendine, «Acaba kocası mı öldü?» diyecekti, fakat Senih Efendi'nin esmer gözleri Adnan'a demin buzdan iki ok gibi saplanmıştı. Adnan kendine kızdı. Niçin bu kadar aptal oluyordu; sanki bilmiyor muydu, bu türlü kadınlar sebepsiz sevinirlerdi! Macide'nin bu sevinci de bütün onun gibilerin bu sebepsiz, bu bazen reçetelerindendi! Bu türlü kadınlar yarı deli sayılmazlar mıydı?

Adnan'ın boynu kadının bir türlü çözülmeyen kollarından rahatsız olmaya başladı ve boyuğunun altında duran Ma-

cide'nin yanağı kızıllaştı. Kadın haykıra haykıra, bir şarkı bestesiyle, «Bahtiyar oldun nihayet Mecide!» dedikçe, Adnan, «Vavaş haykır, kocan duyacak» demek için, Sanih Efendi'nin bir ân mevcut olmamasını istiyordu. Fahişelerin sevinmeleri Adnan'ın öğrendiği şeylerdi.

Mecide birdenbire Adnan'ın boynundan kollarını çekti; tahrik tavrını takınmıştı ve Adnan'a bana tuhaf bir şeyler söyledi. Adnan anlamadı; kadına sade bakıyordu.

Mecide:

— Vallahi diyorum; iki gözüm elime akacak diyorum!

Adnan anlamıyordu. Fakat nihayet can sıkıntılı bir neşeyle sezdi. Mecide ona şaka ediyordu.

— Bu münasebetsiz şakalar ak ına nereden gelir, Mecide? dedi. Mecide, saadetine inanmayan bu adamın tuhaflığına gülüyor, «Lâkin mi, ne lâtifesi?» diyor, katılıyordu.

Adnan:

— Bırak şu münasebetsizlikleri... dedi; kadını kol'arının arasına aldı. Kadın ihtiraslı bir izdivaçlıkla ciddileşti:

— Senin için ben peşeyim ki doğru söylüyorum, dedi. Ve lâkırdılarının doğruluğunu bir kadın için mahremi olan şekilde bunu kolay olan imkânla ispat etti'kten sonra, karşında Adnan'ın çocuğu ile bir hal k* gururu içinde hareketsiz Adnan'ın karşısında durdu sonra karşındaki saadetin taşan kollarıyla Adnan'ın boynuna sarılmak istedi. Adnan, kadının iki bileğini yumruğu ile yakaladı:

— Otur şuraya bakayım! dedi.

Mecide bu kısa sesten bir şey anlamıyordu. Pembe bilekle rini bembeyaz yapan bu yumruk ne demekti?.. Şaşkın gözleriyle Adnan'a bakıyordu. Mecide gibi bir kadın olmadığına yakında dalma hayıflanan* ve onunla evlenmek için Sanih Efendi'nin ölmesini beklediği yanlışta müphem ihtiraslarının-

* Mazmul: İsmail.
* Bâtıl: Yanlış.
* Hayıflanan: Özlem.

den anlaşılan Adnan, Macide'nin karnındaki çocuğuna şimdi niçin sevinmiyordu?

Yarım saattenberi konuşuyorlardı. Çocuk bir türlü ilâlife olmıyor, doğruluğu her dakika artıyordu. Adnan düşüp bayılacaktı; bu yıldırıma nasıl tahammül edecekti? Yalvarıyor, kadının ellerini öpüyordu. Fakat Macide kendisini denize atmaya razı oluyor, bir türlü karnındaki çocuğu düşürmeye yanaşmıyordu.

Çocuk üzüleşmiş olsa Adnan, niçin boğazını Macide'nin karnında sıkacaktı. Fakat felâket o'le bitirilir halde değildi ve felâket onun için bitiyordu.

Adnan, başına gelen belânın kalın gölgesi gözlerinde, düşünüyor, Macide ana olacağına seviniyordu. Kadın, artık yumuşadığı sandığı Adnan'ın boynuna sarılacak oldu; Adnan iki eliyle kadını saçlarından yakaladı; geri geri çekerek başını duvara dayadı. Kulakları saçlarının altından çıkınca yüzü gergin saçlarının çerçevesinde bir kat daha güzelleşerek Macide gözlerini kapadı. Adnan haykırarak:

— Yalan söyledim de! Ne bakayım. Yalan söyledim de, dedikçe kadın aynı sesle:

— Doğru söyledim; diyor, Adnan:

— Düşüreceksin! Düşüreceğ ne yemin et! dedikçe kadın aynı sesle:

— Vallahi de düşürmeyeceğim, billâhi de düşürmeyeceğim, diyordu.

Adnan, Macide'nin çözülünce çoğalan lepiska saçlarını sol elinin yumruğunda yangın parçası gibi tutarak kadının boğazını sağ eliyle hafif sıkıyor, kadının korkmasını bekliyor, kadın, gözlerini kapayarak, kısık sesle:

— Sık... Allah aşkına iyi sık... Zaten sen öldürmezsen ben kendimi öldüreceğim! diyordu.

Adnan ürkmüş, Macide'nin orospuluğunu artırıyordu. Adnan geri çekildi. Macide duvardan kanapeye düştü. Gerdanında parmak yerleri, saçları iki dalgalarla kanapeden

sarkarak ölümden korkmayan kibirli gözlerle Adnan'a bakıyordu.

Adnan hiddetle koştu; oda kapısını açmak için takmağı tutarak Mecide'ye döndü:

— Hasta anamın başına yemin ediyorum, eğer bu çocuğu düşürmezsen intihar edeceğim! dedi.

Mecide, çığlıklar içinden fırladı; Adnan'ın kucaklarına sarıldı; ağlıyor, piçi düşürmeğe söz veriyordu.

Şimdi sıkı sıkıya, diz dize oturmuşlar, felâketten nasıl kurtulacaklarını konuşacaklardı. Mecide, evvelâ Adnan'ın boynuna sarıldı, intihar etmeyeceğine sevindi, hıçkırıklarla ağladı. Fakat birçok konuşuyorlar, çocuğu nasıl düşüreceklerini bir türlü bulamıyorlardı. Adnan birdenbire durdu. Duvara baktı; duvarda Hidayet'i, onun yanında Ataşemiliter Naşit'i hatırladı. Piçi düşürtecek ilâcı bulmuştu. Misafirlerini arkasından çekiştiren Hidayet, bir gece Naşit yokken babası Semih Paşa'yı, «Tarihe hizmetler bu hakikatler bilinmeli...» diye anlatmıştı. «Bu paşa çok kadın düşkünü idi; konağındaki hususi eczacısı, amber hapı uğuşturmaktan avuçları nasırlanmıştı ve Paşa'nın konağında her ay bir cariye çocuk düşürüyordu ve Balat'taki bir Yahudi bu konağa sarısabır fotoğrafları satıyordu.»

Adnan bu münasebetsiz şeyleri o gece hiç dinlememişti. Zaten böyle şeylere kızardı. Hidayet'in kütüphanesinden bir kitap almış sanmıştı; başını eğmişti. Bu hiç dinlemediği rezaletleri şimdi nasıl hatırladığına şaştı. Mecide:

— Ne düşünüyorsun Adnan? dedi.

Hidayet o gece Yahudi'nin adını da söylemişti; Adnan, onu düşünüyor, bulamıyordu. Mecide'ye anlattı; kadın sarardı. Eczacının karısı Sürpuhi'den çok dinlediği bu Yahudi'nin ismini az kaldı ağzından kaçıracaktı. Kendini tuttu.

Adnan ayağa kalktı; Mecide'yi saçından öptü; kaçacak, Hidayet'e koşacaktı. Kadın yumruk gibi vücudunun bir noktasına toplanan çizgileriyle Adnan'a sarıldı; Adnan boynundan

Macide'nin kollarını koparacak sokağa fırladı: Hidayet'e gidiyordu.

Sokakta herkes sanki Macide'nin karnındaki piçi bilen gözlerle Adnan'a bakıyor gibi, Adnan sokağın kalabalığından utanıyordu. Penceresiz bir odaya kapanmak, sokaksız bir dünyada kilitlenmek ve Macide'nin karnında kımıldayan lekeyle kendi suratında kimseye göstermemek istiyordu. Bitiyük ıstırabın içinde bir piçi, kımıldayan lekeye benzetmek bir nevi edebiyattan kurtulamıyordu. Sonra ahmak bir kibirle memleketteki Belkıs'tan utanmaya başlıyordu. Onun kibar, İngiliz çehresiyle kendisini adam yerine koymadığına hak veriyor; Belkıs, Adnan'ın aptal suratına bakarak, kanatlanıyor, uçuyor, yükseliyordu.

Ortalık kararmıştı. Çarşıkapı'da tramvaydan inerken uzaktan Berrazan Tevfik, Muhsin kahkahalarla geçiyorlardı. Hidayet, gündüz bunlarla, gece edebiyat ve politika adamlarıyla oturuyordu.

Berrazan Tevfik uzaktan aptal, tek gözlük, nargile taklidi yaparak Hacı Hulusi Paşa'nın, Neşit'in, Nail'in konakta olduğunu Adnan'a anlatıyordu. Fikret en çok Sacit'e tutuluyordu. Kendi tabiriyle «Kokona Sacit» ve «Paşka maskaralar karnıyla göbek atardı; Kokona Sacit yürürken arkasıyla göbek atıyordu.

Şimdi uzaktan onun da taklidini yapıyor. Muhsin'le ikisi gülmekten katılıyorlardı.

Adnan rahat nefes aldı. Macide'nin karnındaki cinayeti kimse bilmiyordu.

Adnan, Hidayet'in konağında, salona girince en evvelâ Hacı Hulûsi Paşa ile gözgöze geldi, onu gördüğü zaman sebepsiz fenalaşırdı. Yine rahatsız oldu.

Hidayet, Kütahya çinilerini anlatıyordu:

— Malûmunuz âlileridir ki efendim, diyordu, onaltıncı ve onyedinci asırda Kütahya'da çok güzel çiniler vardı ve esa-

son Çin gülâbtanları* da Anadolu ve İran için yapılmıştır; Jeune Royal denilen vazolar...

Adnan aşağısını dinlemedi. İçi içine sığmıyordu.

Adnan vakit geçmemişken öğrenmeseydi, Macide'nin karnındaki cinayet, elleri, ayaklarıyla meydana çıkseydi bu salondaki heriflerin örfünde ne hale gelirdi? Atagenaval Nagit sordu:

— Şam vazolarınız kaçıncı asırdır beyefendi?

Hidayet yanlış söylememek için gözleri tavanda, düşündü:

— Onaltıncı asırdır efendim... dedi. Ancak burların isimlerine bakıp da yanılmasınlar. Şam vazoları İznik'te de yapılırdı. Yerden çıkarılan bu vazolar ya kırıktır, yahut yamalı. E, şaka değil efendim, dört asır bu!

Nagit, alaylı mesakla gülerek sordu:

— Acaba neden İznik'te yaparlarmış?

Hidayet:

— Tebrik ederim, beyefendi, dedi; tam yerinde bir sual. Evet, acaba neden İznik'te yaparlarmış? Bunu kendiniz de kendi kendinize çok sordunuz. Sonra sebebini kitaplarda buldum. İznik'te birçok renkte toprak varmış; bunları karıştırarak bu vazoları yaparlarmış. Esasen...

Adnan lâfın aşağısını dinlemedi. Kalktı; Hidayet'in kulağına:

— Bilyük bir felâket karşısındayım. Seninle biraz gizli görüşeceğim, dedi.

Hacı Hulûsi Paşa atıldı:

— Bunlar porselen midir? Yoksa fayans mı? Çünkü benderiz Sivas'ta vali iken...

Hidayet, Adnan'ın elini «Biraz müsaadeler» demek ister bir tavırla sıktı; Hulûsi Paşa'nın sözünü kesti:

— Fayansın ayrı toprağı vardır. Porselen, kaolinden yapılır Paşa Hazretleri! dedi.

* Gülâbtan: Gül suyu kabı.

Sacit:

— Bu çini vazolar asır itibariyle ayrılmış mıdır beyefendimiz?

Hidayet:

— Tabii değil mi efendim; meselâ *Céladon* dokuzuncu asırdan kalır; *Famille Rose* onsekizinciden; *Famille Verte* de onyedinci...

Hidayet artık susmıyacaktı; bu vazolar daima iki saat sürerdi. Adnan ümidini kesti, sofaya çıktı; amgir koltukta sigarayı sigaradan yakarak odadaki ukalâlığın bitmesini bekledi; fakat kendisi odada olmazsa Hidayet onu unutacak, vazoların hangi maadenden yapıldığı bitmeyecekti. Tekrar odaya girdi. Hidayet'in kulağına sokuldu; yalvaran bir sesle kızdı:

— Ya beni biraz dinlersin, yahut ben gidiyorum. Hem de bir daha gelmemek üzere. Başımda ateş yanıyor diyorum sana, sen bir türlü aldırış etmiyorsun.

Şark odasına gülüler. Adnan ramazanın tekkede olduğunu anlattı. Hidayet kahkahalarla gülüyordu; bu kahkahalar Adnan'ın felâketini kat kat artırdı; o da gülümsedi. Fakat piç karşısına dikilince gene somurttu. Semih Paşa'nın Yahudisini sordu. Hidayet, gene birçok güldükten sonra:

— Yahudinin adresini ben nereden bilirim, a Adnan? Çıldırdın mı? Bizim doktor Haldun'a söyleyelim, o bir reçete versin, dedi.

— Bir de onu mu kopeze olacağız; zaten ağzında bakla ıslanmaz.

Hidayet gene güldü:

— Hakkın var, dedi. Doğacak çocuğun ağlama taklidini şunun bunun kucağında şimdiden yapmaya kalkışır.

Adnan:

— Sacit'e sorsak...

Hidayet:

— Bak, bunu iyi düşündün, böyle şeyler onun aklına kalır.

Rahledeki deve canını çaldı, duyulmayan çanın mevcudiyeti anlaşıldığı için memnun olduktan sonra parkedeki elektrik düğmesine iskarpininin ucuyla bastı, uşağa, -Saadi beyefendiye söyle, hemen gelsinler- dedi. Daha uşak odadayken Saadi kendiliğinden geldi, telâşla:

— Doktor Haldun geldi; içeride... Bir şeyler söylüyor... Süleyman'ı güya Tarife sürmüşler... Size haber vermeye gelmiş...

Hidayet:

— Bana mı haber vermeye gelmiş? Bu, tuhafıma gitti. Bir haftadan beri Hünkârı bir yalvarıyorum... Sahilsiz bir vilâyete sürülsün diye... Bana ermişti, Bursa'ya gidecekti, denizli bir yere iradesini almıştım. Maksadım İzmir idi. Tarif için irade çıkmış demek. Ehemmiyeti yok... Gitsin bakalım... Sonra İstanbul'a getiririz. Bana bak Saadi! Samih Paşanın bir Yahudisi vardı. Hani? Adı neydi kuzum? Hani Paşanın konağında kadınlara çocuk düşürtler, ilâçlar satardı...

Hidayet'in ağzıyla sorduğu şeyi Adnan gözleriyle soruyordu.

Samih Paşa'nın düşmanı sefaret müsteşarı Naili'in karısıyla Saadi'den olan çocuğu da bu Yahudinin ilâçları düşürtmüştü. Naili'ye kızdıkça Saadi bunu Hidayet'e anlatırdı.

Saadi bu vak'anın hatırlayan gözlerle Yahudinin adresini söyledi. -Kapısı mavidir- ekliyordu.

Adnan Hidayet'in konağından, gece dönerken Yahudinin adresine o kadar sevinmiyordu ki, dâvâsı için Mecide'ye yazmaya başladı.

Ertesi sabah Halat'tan cebinde Sarısahir ilâçlarıyla Sofular'daki eve koştu; fakat Mecide dürtkü Mecide değildi; çocuğa kıyamıyordu. Adnan'a yalvarıyordu: «Samih Efendi yakında ölecekti, Mecide, Adnan'a verecekti. Ölünceye kadar onun olacaktı, yalnız onun!... Çocuğu beraber yetiştirecekler, o'nla saadetinin...»

Adnan, bütün vücudu ile Mecide'nin gözlerine bakarak:

— Sen benimle eğleniyorsun galiba? dedi. Ve bunu, dün Mecide'nin saçlarını koparırken çıkan sesiyle haykırdı. Kadın, sesten korktu:

— Öyle mi? Peki Adnan! dedi; kapanan göz kapaklarında yaşları bir'kaynak ilâhileri Adnan'ın elinden aldı.

☆

O akşam Sofulardaki eve tekrar gelen Adnan, Mecide'yi yatakta bulunca sevincinden çıldırdı ve Mecide düşürdüğü çocuğa ağlamaya başlayınca Adnan birdenbire mevzu olanların o andaki faaliyetleriyle

— Sen üzülme Mecide; ben seni bahtiyar edeceğim, göreceksin, diyor; kurtulan mahkûmun saadeti içinde kadını yüzünden, gecelikinden, yorganından öpüyordu.

Adnan odadan çıkarken Mecide koynundan halsiz bir sesle sordu:

— Gene gelecekmisin değil mi?

Adnan, o güne kadar Mecide'nin hiç duymadığı bir sesle:

— Tabii... dedi.

Kadın, Adnan'ın her zamanki sesini işitmek için sordu:

— Ne vakit?

Adnan bir şeyler mırıldandı. Ve ne vakit geleceği anlaşılamadı. Mecide'nin mahzun gözleri kapının boş çerçevesinde kalmıştı.

Sokakta Adnan, bol nefes aldı. Oooh... Bir daha Sofulardaki bu evin önünden geçmeyecek. Fakat geçiyordu. Felâketten ne kadar kolay kurtulmuştu! Onun hatası böyle talihi vardı. Ve talihli adam sevinirken, atlattığı felâketi bu neşenin içinde, zihnileştirmek, romanlaştırmak istiyor, kurtulduğu belâya zihnî meşhedi gibi zevkle bakmakta acı lezzet buluyor, kendini Coppée'nin *Mücrim* adlı romanında piçini mahkûm eden hâkimin yerine koyuyor, oğlunu bilmeyerek

kanura kurban veren bahanın edebiyatı vicdan azabı ile sokakta keyfinden koşar gibi yürüyordu.

Adnan felâketin içinde çocuk kadar küçülmüş ve zail olduktan sonra o felâketle bir oyuncak gibi eğleniyordu.

☆

Sofular'daki evin bir başka odasının kapı aralığından başını uzatan Sürpuhi, sokak kapısının kapandığını duyunca Macide'nin odasına koştu, parmağı dudağında:

— Sus! dedi, adımlarını azaltmak için genişleterek ve iki kolunu açık parmaklarıyla havaya dayayarak pencereye ihtiyatla gitti, sokakta koşar gibi yürüyen Adnan'a bakarak dilini dudağının ucunda oynatıp Macide'ye eliyle, kalk! diye işaret etti.

Macide, ellî, beyaz, çıplak ayakları karyolanın kenarından havada uçarak terliksiz pencereye koştu; Adnan'ın arkasını seyrettikten sonra birdenbire Sürpuhi'ye sarıldı, öptü. Sonra durdu, eli dudağında, doldu.

Sürpuhi:

— Artık sevin, ne düşünüyorsun?

Macide:

— Hayır, karnım büyümeye başlayacak... Onu nasıl gizleyeceğiz?

Sürpuhi:

— Onun da bir kolayını bulacağız; Allah büyük! dedi. Sonra neye güvendiğini anlattı: «Karnik'e sorarız.»

FIKARALIK MASKARALIK

NİHAYET Sakallı Vasfi'de satacak şey kalmadı. Ev karısındı; satılmıyordu.

Fıkaralık üstüste dört ağzı olan kuyudur. İnsan evvelâ mülkünü satar; bu, kuyunun birinci ağzıdır. Sonra mobi sa-

tar, bu da ikinci uçurumdur. Daha sonra hırç eder ve en sonra dolandırır; bunlar da kuyunun üçüncü, dördüncü karanlığıdır. Fakat sefaletin bunlardan başka en son uçurumu gelir ki, dolandırmak kudretinin insanda bitmesidir.

İşte Sakallı Vasfi sefaletin bu beşinci numarasında çırpınıyordu. Sofular mahallesinde dolandırabileceği dükkân ve konağı kalmamıştı.

O, bu cuma Mısırlı Prens Hasan'a giderken, daha çok dalgın görünüyordu. Prensin huzurunda arzuhal* olarak durdu. Kazazede gemi, oturdu. Zaten kaç dan girerken misafirinin halini Prens hiç beğenmemişti, bugün sebebini bilmeyerek Prensin Sakallı Vasfi'den içi sıkılıyordu.

Sakallı Vasfi bir aralık hafif hafif öksürdü. Prens, misafir läkırdı edecek sandı; fakat misafir öksürmek için öksürmüştü. Bir aralık Sakallı Vasfi'yi artık gidecek zannetti; Prens Hasan aldandığını gördü. Vasfi, sandalyesine daha iyi oturmak için kımıldanmıştı.

Nihayet Vasfi läkırdı söyledi. Fakat sesi ağzından başka birinin sesi gibi çıkıyordu. Bu yabancı sesle, kendisinin söylemediği şeyleri söyler diye korktu, gene susttu. Ve o susuyor, Prens susuyordu.

Şimdi de, Sakallı Vasfi'nin, kafası omuzunda bir mesele oldu. Başını fazla ortada duruyor zannederek önüne eğiyor, sonra koynunda kaybolduğunu sanarak yukarıya kaldırıyor, sonra çok dik bulup yana çarpıtıyor, her zamanki kafasını bir türlü bulamıyordu.

Hâlâ susuyorlardı. Ve gözleri birbirinden tavanlara, halılara kaçıyordu. Bir aralık Prens başını çevirince misafiri onu seyretmiş gibi hazin gözlerle baktı. Prens, bu adamın kendisine ne diye acıdığını düşünürken, Vasfi nihayet anlattı: «Akşama yiyecek ekmekleri yoktu, ekmek parası istiyordu.»

Hiç bir canavar tamamen canavar olamaz. Sakallı Vasfi'nin de bir insan tarafı vardı. Mahallede borçlarını ödüyüp para

* Arzuhal [arz-ı hal]: Durumunu belirtmek

istediği halde Prensten böyle bir yardım istemek şimdiye kadar ona ağır gelmişti. Zaten bu köşke daha ilk geldiği gün, uşaklardan Prense kadar herkesin suratında, kendisi oraya menfaat için geliyormuş gibi bir tahmin sezmiş ve bu onda yarla bir izzetinefis uyandırmıştı. Açıktan ise bir Prensten bir şey istemeyecekti. Bir menfaat beklemeyerek bu köşke gitmekle, Prense müsavi olmak gibi bir gurur duyuyordu. Maaş'ıdeklilerden para alıyordu, çünkü onlar da onun gibiydi. Fakat Prensten asla! Bugün o gururunu kaybetmiş, istememek için üç günden beri neler çektiği borç parayı nihayet Prensten istiyordu.

Prens ilk defa rica edilen bu parayı, her cumaki nazik şehresiyle verdi.

Bir ay sonra yine bir cuma, Sakallı Vasfi, Prensin karşısında bağırın eski vaziyetleriyle oturunca, Vasfi bir şey istemeden Prens hareme koştu; elinde para ile döndü.

Nihayet bir cuma, Sakallı Vasfi'ye, uşak, Prensin köşkte olmadığını söyledi. Karşı karşıya, uşak bekliyor, Vasfi bekliyordu. O, halbuki bugün para istemeye gelmemişti. İki defa borç aldığı için bugün parayla geliş Prense bir teşekkür olacak ve köşke her defa para için gelmediği anlaşılacaktı. Prensi bulmadığına canı sıkıldı.

Birdenbire köşkün bir yerinden bir harem ağası koştu, ilâhi bir parçasına benzeyen sesiyle:

— Rıdvan Ağa bilmiyor, Prens Hazretleri buradalar efendim, dedi. Uşak bozuldu. Vasfi merdiveden çıkarken, uşak öfkeli gözlerle haremağasını kolundan yakaladı. Eliyle bunun ne demek olduğunu soruyordu.

Haremağası, uşağın kulağına, Prensin böyle emrettiğini fısıldadı ve Vasfi'ye yol göstermek için koştu.

Prens Hasan çok öfkeliydi. Bu köşkte uşaklar kadar Prens Hasan da parasızdı. Prenses Bahire'nin parasıyla yaşıyorlardı. Prenses çok merhametli kadındı. Prens Hasan, onun dağıttığı sadakalara arasıra mâni oluyor, karısına bu sayede emir lâyet

takmıyordu. İşine geldiği için Prensesi bu itirazlara ses çıkarmıyordu. Fakat bugün Vasfi'nin kapıdan kovulmasına razı olmadı. Prens Hasan'la çok oylandı.

Sakallı Vasfi odaya girerken Prens Hasan öfkeliydi. Prenses Bahire odada olmasa Prens, «Suratımdan anlamıyor musun herif? Evde değilim 'gitti' diyecektin. Karısının birçok aşk ilâkirdi'erine sebep olan Sakallı Vasfi'ye Prens bugünden itibaren gına olmuştur.

Artık ondan sonra üç cuma, Sakallı Vasfi'ye uşaklar Prensin köşkte olmadığını söylediler. Köşkün gündüz daima açık duran kapısını Vasfi'nin yüzüne kapıyorlardı. «Prens Hazretleri Berki Doryan'da» yahut «Prens Hazretleri asdadesalar içinde sahibi olmayan bu köşke Sakallı Vasfi her cuma gidecek, Prensin ve Prenses'in sıhhatlerini soracak dönecekti. Fakat uşaklar kısaca: «Prens Hazretleri yok!» diyorlardı; bunun da o kadar ehemmiyeti yoktu, fakat uşaklar köşkün yatsı ezanından sonra kapanan kapısını, öğle sıcağında onun suratına kapıyorlardı.

Kaç cumadır, içine giremediği bu köşk nihayet Sakallı Vasfi'nin bir cuma, izzetinefsine dokundu. Oraya artık gitmiyor, borcunu Prense ağır bir mektupla göndermek için Allahtan bir para bekliyordu. Yazacağı kâğıttaki hakaret edebiyatını paradan evvel hazırlamıştı. Gece sokaktan geçen simitçi de artık veresiye vermiyor, Sakallı Vasfi ve karısı aç yatıyorlardı. Evin mutfağı zaten haftalardanberi tek kıvılcıma hasret olmuş, serin, karanlık bir odaydı. Semiha'nın birkaçındaki son pişirdiği yemek kokusu da günden güne azalıyordu. Fakat Vasfi kadar Semiha da bu sefalete katlanıyor, genç kadın, Sakallı ve parasız kocasına oyun etmiyordu. Zaten Sakallı Vasfi'nin bu ıstırap içinde tek teselisi karısının kocaman namusuydu. Onun da Senih Ziyadi gibi tekaüdiyesi ve fırını olsaydı da, fakat Semiha'nın Macide gibi erkeklerle mektupları yakalanmasaydı, daha mı iyiydi? Semiha hiç bir erkekle oylanmamıştı.

İnsan zekâsını artıran açlık içinde Sakallı Vasfi'nin kafası karanlık odada bir gece bir bomba kadar korkunçtu.

Bir aç adamın bir karanlık odada düşüneceği en kızıl şeyler gözlerinde yandı. Bu cinayetlerin hangisini beğenmeliydi? Yankesicilik mi? Katillik mi? Fakat bunlar için Sakallı Vasfi'de cüreyan bırakmamış yetler şartlı. Nihayet işleyebileceği cinayeti buldu. Fakat bu o kadar korkunçtu ki, kendisinden bile sakladı.

ADNAN ROMANINI YAZIYORDU

ADNAN, mermer yalının loş ihtişamında her halta daha güzelleşen Perkis'ler, bu akşam, Abdülhamid'e daha artan garazla döndü. Aksaray'daki evinde, petrol lâmbasının mavi ahşamı altında romanına eğildi. Yıllardanberi bitmeyen bu kitap Adnan'ın kahramanlarından biriydi. Eseri bitmedikçe, bir romanını yedi yılda yazan Fransız müellifine benziyordu.

Halbuki Flaubert'le Adnan'ın eserleri, o çok, bu az çalıştığı için, senelerce sürmüştü. Perkis'in güzelliği alışılacak, azalacak, sonra bitecekti. Adnan bu saadeti boğucu bekleduğini bugünkü dersle büsbütün gördü; bedbahtlığını görmemezlikten gelemiyordu; sinirlendi. İnsanların kendi kendilerine yaptıkları dalkavuklukları vazgeçti; romanının ne kadar fena olduğunu birdenbire kabul etti; satırlar çiziyordu. Fakat biraz geçince, yeni ilhamlarına kıyamadı. Sildiği satırların yerine sahifeler yazdı. Kendini, çizerken bir müellife, yazarken bir başka müellife benzetiyordu. İnsanın kendisi olması ne kadar güçtü!... O, el yazısını bile birtakım meşhur adamlarınkine benzeterek bu yaşa kadar kaç defa değiştirmişti. Fakat en çok imzasına eklediği kuyruğu seviyordu. Ancak romanını Mısır'da âriyet imza ile bastıracağı için üstüne adının kuyruklu hecesini koyamayacaktı. Mahzun oldu. Böyle felâketlere üzülecek kadar iyi kalpli idi.

Şimdi Abdülhamid'in cülûs genliği için romanına yazdığı sahifeleri okudu. Bu fasılın adı «Karanlık Gece» idi. Bunu, «Kızıl Gece» yapılı. «Karanlığa dargın dargın bakıp, okuyuşa gülümsüyordu.

Şimdi eserin en güç yerindeydi. Bu donanma gecesini çirkin göstermek! Çünkü İstanbul, yılda ancak iki defa, bu cülûs ve velâdet* gecelerinde aydınlık ve güzeldi. Boğazın iki tarafından nurun dalları, yaprakları sarkar, ateşin gonceleri ürperir, karanlık gece Canaletto'nun Venedik tablolarına dönerdi.

Bu heyal figürlerini, bu kutuşan çarhıfelekleri ışığında milyonla adam asıp kesmiş kanlı elleriyle sorguluyordu. Ancak Adnan üç kat'ın karanlığında Bekir'i daha güzel, daha beyaz buluyor, haykırmak istiyor, isyanına ses arıyordu. Bu'du Geçer cülûs genliğinde Adnan, Hidayet'le Boğaz'da çatana gezintisi yapmıştı. Bu tenezzühî* kâğıt gibi yumruğunda buruşturarak tırnamayacak hale sokup, romanının koydu. Çatana, romana kayık olarak girdi. Adnan verem olup öksürerek kayığa oturdu; Hidayet'i ve çatanadaki saz takımını kayığa almadı; zaten bu kadar adama kayıkta yer yoktu.

Rizeli kayıkçı, Anadolu'nun derelerini saydı; Adnan hıçkırıklarını tutamıyor, kayık, romanın sayfasında Hisar'a doğru kayıp gidiyordu.

Fakat, yüksek sesle okuyunca, bu yazıları beğenmedi: «hoş» «derin» demişti.

Bu satırlar, rüyada bağırmak isteyen adamın çıkmayan sesiydi. Bekir'in silâh ambarı yanında oturduğu bu donanma gecesi, çok mürrim olmalı idi. Adnan'ın gönlünde, Bekir'in böyle çok güzel olması için hükümetin zalim olması lâzımdı. Onun güzelliğinden aldığı hüzünle Abdülhamid'e kızıyordu, o hınçla romanına eğildi. Boğaziçi denizini Abdülhamid'in gölgesiyle kararttı, yirmi dokuz bin metre çamur akıttı. Selimiye kışlasının ilerisindeki İngiliz mezarlığına girdi. Kırım har-

* Velâdet: Doğma, doğum.
* Tenezzüh: Gezinti.

hında orda kalan İngiliz gebitlerini uyandırdı; iskeletlerini mezarlıktaki dört mermer perinin ortasındaki granit sütunda ayağa kaldırdı. Yıldız sarayını göstererek

— Bakın, dedi, sizin Türk olmayarak kurtarmak istediğiniz Türk vatanını düşmana muharebesiz veren bu adam Türk padişahıdır.

Artık geçmişin İzmit'te yatan Anibal'ı Hamid'le yan yana koydu, gelecek nesillere göstererek

— İşte ikisi de tarihin adamı! Fakat tarihe, o, cümle kapısından girmiş; bu servis kapısından girecek! dedi.

Sonra Rumelihisarı'nda Dara'nın mermer tahtını kurduğu yerden bir saray adamını fenoke arabasıyla geçirecekti...

Sokak kapısı çalındı.

Hizmetçi Şefika kapıyı açınca felaketi. Polisi. Bir tek adamın devlet olduğu memleketlerde küçük evlerin kapısında gece ve polis, hizmetçi Şefika için de korkunçtur. Kadın korktu. Felâket eve birdenbire girmesin diye kapıyı açar açmaz kapadı; gösterdiği telâşın yarısı kadar koşarak merdivenden çıktı; Adnan'ın oda kapısında durdu. Soluktan bir sesle

— Polisler, imam, muhtar, bekçi... Kapının önü kıyamet kalabalık! dedi.

Sokak kapısı hızlı hızlı vurulmağa başladı, Şefika tekrar kapıya koştu.

Adnan kendi kendine, «Basıldık!» dedi.

Vaziyetin korkunç olduğunu, bir adım mesafesinden bir yabancı gibi kendine ihtar etmek ve «İhtiyat» namına ne yapacaksan yap!» demek istiyordu.

Annesini düşündü; o, bu gece mutlaka ölecekti!

Naciye, Adnan'ın oda kapısında durdu. Yatmaktan buruşup kısalan geceliğinin altından ince, çıplak bacakları görünüyor, öksüren hastaların öşümekten duydukları korkuyla sırtına batlaniyesini atmış, taranmamış kafası kabarıyor, hep

* İhtiyat: Harbiye düşünce

tahtadan asılan çehresi kapının karanlığında yer yer koyuyordu. Veremlilerin asabi kuvvetiyle

— Erkek ol Mehmet! Allah var, o herkesten hüyüktür! dedi. Okuyor, üflüyordu. Adnan, romanını ve İngiliz Sait Paşanın hatıra defterini anasının koynuna sokttu. Merdivenden halaç, çizme gürültüleri geliyordu.

Bir komiserle bir polis evi aramak için kalktılar. Adnan, bir arabada üç polisle karmakarışık giderken, bu gece anasının nasıl ölmediğine şaşıyordu.

Oğlu evden çıkarken Naciye her sabah onun arkasından okur üflerdi. Adnan sokağa çıkıyor demek, başına kaza gelecek demekti. Sokakta demirler, taşlar, atlar, insanlar, kuyular, tepeler, herşey Adnan'a düşmandı. Oğlu eve gelince, bu düşmanlar sokakta kalır, Naciye rahat ederdi. Adnan hastalanırsa, Naciye'nin merakı matemle başlar, oğlunun ölmesini beklerdi. Zaten oğlu hastalandı demek, ölmeye başladı demekti. Adnan büyüdükçe tehlike de büyüyordu.

İşte bu Adnan'ı şimdi üç polis götürüyor. Naciye ye bir şey olmuyordu. Adnan bir taraftan kendisinin de zannettiği kadar korkmadığına şaşıyordu. Ona kasılacaksın deseler, kasıldığı andaki korkudan daha fazla şeyler duyuyordu.

Hattâ Adnan hükümete kızıyordu. Saray'a gidince kendisini sorguya çekecek adama vereceği sert cevapları zihninde düzeltiyordu. Birdenbire Belkıs'ı hatırladı. Belkıs, Adnan'ın küçük evini hasan hükümetin mermer yalılarına tercih ettiğini söylemişti. Ve Belkıs bu anda su'mün çerçevesinde daha güzeldi. Polislerin yakaladığı Adnan, şimdi, Belkıs'a bir ilâheye lâzım olan mesafenin ucundan bakıyordu. Bir anda Belkıs'ı da unuttu; çünkü araba Zaptiye Nezaretinin sokağına saptı. Demek ki o, Saray'a gitmiyordu! Demek ki, onun romanını duya duya ancak Zaptiye Nâzırı duymuştu! Namık Kemal'i düşündü, onu Abdülhamid sürmüştü, halbuki Adnan'ın telâkkisinde böyle bir hususiyet yoktu. Namık Kemal'den tedrîc* ile gelir Leskof-

* Tedric: Derecesine.

çalı Galip'i hatırladı: «Vatan» kelimesini Kemal, «Millet» kelimesini Galip, nazımda, ilk önce kullanmışlardı. Bunları bu telâşın içinde nasıl düşündüğüne şaştı.

Sonra romanlardaki mahkûmların asılmaya giderken en ehemmiyetsiz şeyler gördüklerini hatırladı. Okuduğu zaman inanmadığı bu şeyleri şimdi doğru buluyordu.

☆

Zaptiye Nazırı önüne bakarak Adnan'a sordu:

— Şehremaneti azasından Süleyman isminde birini tanıyor musunuz?

Bu sorgu Adnan'ın bütünün kibrine dokundu. Demek Zaptiye Nezaretine bile, o, kaleminden korkulduğu için gelmemişti? Demek bu cinayetle bile Süleyman eğriliklyordu? İsmi, memlekette hâlâ bir mesele değildi! Ele geçmeyen zamanın Zaptiye Nazırı ona sorsaydı, bu ne bedava bir şeref olacaktı. Tehlike anasının koynunda duracak, şeref Adnan'ın göğsünde kabaracaktı.

Adnan:

— Evet, Süleyman Beyi tanıyorum.

Nazır:

— Yakından mı tanıyorsunuz?

Adnan:

— Yakından tanıyorum, evet.

Nazır:

— Çok mu yakından?

Adnan:

— Evet çok, çok yakından. Ne olacakmış efendim?

Nazır (Bağırarak):

— Ne mi olacakmış? Cebinden Meşveret gazetesi çıkan birini yakından tanımak ne demektir görürsün!

Zaptiye Nazırı, Adnan'ı görünce sevinmiş, Süleyman'la münasebetini inkâr etmesini istemişti. Adnan bunu inkâr etme-

yince Nazır iki türlü öfkelenmişti. Bir, memuriyet izbe kızmıştı; bir de odanın bir köşesinde oturan kaşkara sakallı Heyeti Tahkikiye* Reisinin önünde Adnan'ın Süleyman'la ahbaplığını söylemesine —Adnan'ın hesabına— sinirlenmişti.

Nazır:

— Demek bu Süleyman herifini yakından tanıyorsun?

Adnan (Biraz düşünerek):

— Evet!

Adnan, Nazırın sesinden korkmuştu.

Nazır:

— Onunla münasebetin nereden?

Adnan:

— Hidayet Beyin konağından.

Bu sefer Nazır korktu: Karşısına Hidayet'in adı dikilmişti. Heyeti Tahkikiye Reisine:

— Bizi yalnız bırakır mısınız? dedi.

Zaten Heyeti Tahkikiye Reisi, Hidayet'in adını duyunca odadan kaçmaya hazırlanmıştı.

Nazır, karşısında hürmetle oturan bu maiyetindeki memurdan korkuyordu. O çıkınca, tedricen gülerek Adnan'a:

— Oturunuz bakayım. Şöyle, şöyle, karşımal dedi.

Adnan iki defa yer değiştirerek Nazırla surat suratta durdu. Nazır Adnan'a başka sesle, başka gözlerle sordu:

— Hangi mektepten çıktınız bakayım?

— Hukuktan.

— Bir meslekten sayılırız. -Usulü Muhakemati Hukukiye kanununun mukaddemesini* ben yazdım. Daha odama girerken ben sizi evlât gibi sevdim. Böyle işler hiddetle olmaz, bu gece benim misafirim olun; burada kalır. Fakat ..

Nazır durdu; lâfının ne kadar ehemmiyetli olacağını Adnan anlasın diye, perdelere, boş kelimelere vehimle baktı.

* Heyeti Tahkikiye: Soruşturma Kurulu
* Muhakeme: Dava, kapışma

— Göreceksin, ben seni kurtaracağım oğlum; dedi; fakat telâş etmeyeceksin, sabırlı olacaksın!

☆

Evde kalan komiserle polisler, Adnan'ın kâğıtlarını, kitaplarını iki yatak çarşafına sarmak Zaptiyeye götürdüler. Naciye, Adnan'ın romanıyla İngiliz Sait Paşa'nın hatıra defterini koynundan çıkarmış, yatağının iki siltesi arasına sokmuş, bunlara yer değiştirmekle tedbirini artırmış olduğunu sanmış ve yatağına olduğundan daha fazla verimli bir tüzle uzanmıştı. Polisler gittikten sonra bir araba getirtti. Reji Komiseri ve Saray Kâtibi Nuri Beyin Sarıgüzel'deki konağına gitti. Oğlunun mahvolduğunu, kendisinin birkaç güne kadar öleceğini söyledi. Ertesi gün Nuri Bey Sarayda, Arap İzzet Paşa'ya Adnan vak'asını anlattı. İzzet Paşa da Cuma günü selâmlığa gelen Zaptiye Nazırına, Adnan Bey isimindeki çocuk için:

— Verilen curnal Hünkâra mı verildi? Size mi? diye sordu.

Curnal, Zaptiye Nazırına verilmişti. İzzet Paşa:

— Öyle ise, çocuğu serbest bırakınız! dedi.

Cuma akşamı Zaptiye Nazırı yatsı namazını, makamında kılmıştan sonra Adnan'ın emniyetle olduğuna dair bir kâğıt çıkarttı. Adnan odaya girerken, Nazır, masasından rahatsızlanmış, eğilerek kundurasını çıkarıyordu; masanın altından:

— Buyurunuz Adnan Bey! Sizi iki gece de saflr ettik; bilmem rahatsız oldunuz mu? dedi.

Ve Adnan karşısına oturduktan sonra, Nazır demin onun odaya girişine, ayağa kalktı, tekrar oturdu.

Tenha odada sesini kısarak:

— Seni curnal eden kimdir biliyor musun, evlât? dedi.

Adnan cevap bilmedi.

Nazır:

— Fakat mahrem! Kimseye söylemeyeceksin. Yalnız, düğmenin tanı diye söylüyorum; başkasına söylemeyeceğine yemin et bakayım.

— Vook... Alafranga yemin istemem... Şöyle Allaha, peygambere yemin et bakayım.

Adnan durdu; düşündü; kendini cumalı edene çok meraklıydı; inanmadığı şeylere yemin etti.

Nazır:

— Sofular mahallesinde oturur bir herif vardır hani; Adliye memurluğundan kovulma bir herif... Vas...

Adnan:

— Vasfi? Sakallı Vasfi?

Nazır:

— Ben söylemiş olmadım ha!

VEKİLHARÇ SALİH

ADNAN, Sakallı Vasfi'nin cumalığıyla Zaptiyede yatıp çıktıktan sonra, düşündü: Erkânıharp Müşiri'nin kızı Belkıs'a eskisi gibi derse gidebilecek miydi? Hapse girdiği için mermer yalıya kendini birdenbire yabancı buldu. Fakat haftada bir defa Belkıs'a gidemezse beş gün yirmi dört saat nasıl yaşardı? Haftalar ancak Belkıs'a ders verdiği için mânâsız değildi. Hapse girdiğini acaba yalıca duydular mıydı? Hunu Hidayet'le Erkânıharp Müşirine sordurmak istedi, fakat vazgeçti. Hidayet'e karşı, bu yalıya isteyerek gidiyordu. Mermer yalıdaki Vekilharç Salih'i düşündü. Salih, Belkıs'a karşı uşak ve Belkıs salonda yokken Adnan'a karşı beydi. Onun bu gizli kibrinden istifade edebilirdi ve mermer yalıdaki yarı kâtip, yarı vekilharç adama «Kardeş» diye başlayan bir mektup yazdı: Galata'da Cenyc'da görüşmek istedi.

Vekilharç Salih'le Adnan'ın terzileri birdi. Sonra ikisi de mermer yalıdan aylık alıyorlardı. Salih'in gözünde Adnan'ın kendisinden farkı yoktu. Müsaviydiler. Ve Belkıs salonda olmadığı zaman Salih, Adnan'la arkadaş olmaya kalkışıyordu. Adnan da, lâkırdıyı kısa kesiyor, birdenbire salona girecek olan Belkıs'ın gözü önünde bu adamla arkadaş vaziyetinde yakalanmamaya dikkat ediyordu. Salih bunu anlıyor, Adnan'ı küçültmek için yalıdan çıkarken arkasından koşarak, «Bugün Aksaray'a yolum uğrarsa gelip bir kahveni içeceğim inşallah!» diyordu.

Ve bugün Salih'in Aksaray'a yolu uğramış. Adnan'a gelmişti. Onu küçük evinde görmüş, mermer yalıya geldikçe sefaletini Aksaray'da bırakan adamı fakirliğinin içinde yakalamıştı. Sonra kaçarken de oraya gelmesini Adnan'a karşı fazla bir iltifat bulduğunu anlatmak istemişti:

— Aksaray'da bizim Mülkiye arkadaşları var da... Onları görmeye gelmiştim de... Yolum uğramışken seni de bir göreyim dedim de...

Mülkiye Mektebine bir iki ay devam eden Vekilharç Salih için oradan çıkanlar, «Bizim Mülkiye arkadaşları» idi.

Mermer yalıda rahatsız olduğu bu arkadaşlık şimdi Adnan'ın içine yanıyordu.

Mektubunu alınca Salih, Cenan'ya geldi. Adnan, evlenme meselesini açınca Vekilharç bozuldu. Geldiğine pişman oldu. Kahvede herkese ayrı ayrı baktı; Adnan'a:

— Şöyle kuytu bir köşeye çekilelim, dedi. Ve Adnan'ı cevap vermeden ayağa kalktı.

Adnan, Reji Komiseri Nuri Beyin ve Arap İzzet Paşa'nın kendini hapisten kurtardıklarını söyleyince Salih neşelendi.

Adnan:

— Yalıya gelmemde bir mahzur var mı? dedi.

Adnan bu münasebetsiz suâlle kendini o vaziyete sokmuştu ki, yalıya gitmemesi Salih'in iki dudağının arasında duru-

yordu. Salih birdenbire, tarih hocasına lütfedebilecek bir adam oldu. Vaziyet aldı. Ve hemen Adnan'la sanlı benli konuştu:

— Ben de geçen perşembe sen gelmeyince, bizim arkadaş hasta olacak galiba! demiştim. Kalkıp senin eve kadar uzanacaktım. Ama bizim Belkıs Hanımın tarsi mektupları bitmez ki... Her gün Galata'ya kadar inecekmiş. Avrupa'daki terzilere yazdığı sipariş mektuplarını ecnebi pullarına mutlaka elinle bırakacakmış. Yoksa kıyametin koptuğu gündür... Yalı yerinden oynar!...

Adnan, Belkıs'ın yalıyı yerinden oynatacak kadar çılgın olacağına inanmıyordu. Salih'in daha birçok şeyler söyleyecek bir çehresi vardı. Vazgeçti ve kardeşini görür görmez garsonun getirdiği rakıyı içtikten sonra çekmekle dudaklarını kurulu.

— Şimdi gelelim senin cumal meselesine, dedi. Bir defa Paşayı bir tarafa bırak; onun bundan hiç malûmatı yok.

Adnan:

— Emin misinle?

Salih:

— Emin de lâf mı? Onun malûmatı olsa benim de olur!

Adnan, Salih'i yakalıyor sandı, gülecekti; ama Vehbi'nin hırçınlığını hatırlayınca gülümsüyordu.

Salih:

— Sen eskisi gibi dersine kalk gel! O ne? Kahve mi içiyorsun yahu?

Adnan, Salih'in keyfini kaçırmak istemedi, kendine de bir rakı yumarladı.

Salih:

— Sen bu cumal meselesini yalıda kimseye açma! Sayat Paşa sana bir şey sorarsa o zaman anlatırsın. Bilir şu kadehi yahu... Haydi berabere...

Adnan:

— Hüsrev'e bir şey açmayayım mı?

Salih:

— Ona açsan da olur, açmasan da. O zaten başkasının hikâyesini dinlemez.

Adnan:

— Çok seviyoruz da ..

Salih:

— Kiminle çok seviyorsunuz?

Adnan:

— Nüzret Hoyle

Salih gülmekten katılarak:

— O herkes e sevişir, kimseyle sevişmez. Onu geç... Ha, ne diyordum.. Evet.. Eğer Paşa sana sorarsa Reji Komiseri Nuri Beyden hiç bahsetme. Seni doğrudan doğruya Arap İzzet Paşa hapisten çıkarmış olsun. Yani sen Nuri Beyi tanımış olma, sadece Arap İzzet'in adamı ol. Anlıyorsun değil mi? diyor, şehadet parmağını şakağına koyup bir gözünü kapıyordu.

Salih beşinci kadehi içti. Olmuştu.

— Adam sende... dedi. Paşa duyarsa duyar. Ne yapalım? Allah bir kapıyı kapatırsa, bin kapıyı açar.

Salih, mermer yalıdaki hocalığı Adnan için ekmek parası meselesi sanıyordu. Adnan acı acı güldü:

— Evet öyle.. Tabii.. Fakat Belkıs hanımdan da çok memnunum, çok kabiliyetli..

Salih:

— Canım bu görülmüş şey mi be? Evli kadın ders alır mı yahu? Gösteriş hep. Paşa hâlâ bu yaşında bir Kazaskere Fransızca okutuyor; kendi de ondan Mesnevi okuyor. Damatlarını da, evlendikten sonra, Avrupalara tahsile gönderiyor. Ev değil timarhane!

Adnan, kendi tarih hocalığını tehlikede görüp, telâş etti.

Salih:

— Hiiir şu rakıyı yahu!

İçtiler.

Salih, Adnan'a dik dik baktı:

— Salih ne söylerse hilevek söyler. Allah Paşasının da belâsını versin, Belkıs'ının da... Sen gösteriye bakma! Kabiliyetli dediğin Belkıs yok mu? O, ne evlere şenlik kadındır bil-

metsin ama! İki sene evvel Paris'teki terzisine mektubumu postaya vermeyi unuttum diye yüzümü tükürük içinde bırakmıştı. Huyu yüzünden, yüzü huyundan çirkin... Gâvur Elüsü suratlı karı!

Adnan:

— Kim?

Salih:

— Kim olacak, senin Belkıs hanımefendin

Adnan, Belkıs'ın nasıl çirkin olabileceğini anlamıyor, Salih'e «Bu adam deli mi?» diyen gözlerle bakıyordu

Salih:

— Malûm ya, zaten soylarında gâvur var.

Adnan güldü

Salih:

— Bilmiyor gibi yapma. Bütün İstanbul biliyor. Uzun etme, sen de bilirsin

Adnan:

— Neyi biliyorum Salih Bey? Ne söylüyorsunuz?

Salih:

— Sahi mi bilmiyorsun? Belkıs'ın büyük babası Rumdur yahu! Sultan Mahmut devrinde Rum Patriği ile beraber asılan bir Skanavi varmış. Belkıs'ın dedesi bu Skanavi'nin yalısında bahçıvan çırağı imiş. Zaten Belkıs'ın damarında gâvur kanı olduğu ne kadar bellidir, değil mi?

Durdu. Adnan'ın tasdik etmesini bekliyordu

Salih:

— Dinlemiyorsun, ilmek geçiyorsun galiba!

Adnan (Çok dikkatli):

— Hayır, çok dikkatle dinliyorum. Bir şey soracaktım da... Bu Rum... Evet, neyse... Sonra soracam, unutkum.

Salih:

— Ne soracağını ben biliyorum. Büyük babası Rum da, Paşa neden Müslüman? Onu soracaktın değil mi?

Adnan:

— Evet, iyi buldunuz.

Salih:

— Bahçıvan çıraklığı sonra Müslüman olmuş da ondan. Neyse, bu hikâye uzundur. Zaten ben bu yalıda oturmuşlardan değilim. Bununla onuncu sene oluyor; artık illallah... Tak dedi canıma... Allah seni de kurtarsın... Dur!

Altın saatini çıkardı, baktı:

— Felâket! Fransız postanesi kaçta kapar acaba?

Adnan omuzlarını kaldırdı, bilmiyordu.

Salih:

— Kapandı da mektupları vermezsek bittiğim gündür

Son rakıyı ayaküstü içti; selâm yerine Adnan'ın arkasına yumrukla vurdu:

— Düşünme; kalk, gel yalıya. Gene iyi insanlar sayılırlar: Paşanın da, Belkıs hanımın da iyi taraflan vardır..

Adnan'ın arkasına inen bu yumruk selâm, tarih hocasının mermer yalıda artık kendisine karşı tavır almaması için vekilharç tarafından ihtardı. Demin Galata'da kendisini yalıdan uzak bulunca, Paşanın, kızının aleyhinde söyleyen Salih, yalıya gene vekilharç olarak döneceği anda oradakileri iyi insanlar olarak görmeye başlamıştı.

Adnan ağlıyordu. Belkıs'ın karşısında dudaksız duran vekilharç Galata'da beş kadeh rakıyla yanardağ kesilmişti. Fakat bu adam bu lâkırdıları Adnan'a nasıl emniyet edip söylüyordu? Adnan bilmiyordu. Cumali meselesi Salih'in elinde Adnan'a karşı bir tehditti. Salih bunu Paşaya söylerse, Adnan yalıya giremezdi.

Salih, tarih hocasının bu sırrını öğrendikten sonra yalıdakilere söyleyecek bir mahrem adam bulmuş oldu. Fakat Adnan, bu sarhoş adamın bütün lâkırdılarının yalan olduğunu anladı. Belkıs'a nasıl çirkin demişti? Sonra Belkıs ağzına nasıl tükürürdü? Belkıs gibi bir kadın bu kabalığı bir insanın çehresine değil, mendiline bile yapamazdı. Adnan'a göre Belkıs'ın mermer vücudunda tükürük, ter, kan yoktu

SAKALLI VASFİ

SAKALLI VASFİ'ye, rumalı için Zaptiye Nazırı unde teşekkür etti, o kadar!

Vasfi geçti. Bu cumalıklık denen şey bu kadar ehemmiyetsiz miydi? Herkesi vali, eşi yapan bu hüğütlarını kıymetli bu kadar düşmüş müydü? Kırca bir teşekkür için mi âlem hafiyelik ediyordu? Bunda bir yanlışlık olacaktı. Düşündü, bu yanlışlığı buldu. O kadar talihsizdi ki, memleketin her tarafında para gibi geçen rumal bile onun elinde kalıp akçeye dönüyordu.

Sofular'daki evin serin mutfağından gene eski karanlık işlemiyordu. Ocağın tutuşturan esmer olan havasında günlerdenberi bir tencere kaynamamıştı. Ingerelarında hançer gibi keskin aleviler uçan mutfakların hayali Vasfi'yi fabrika gören köylü gibi sinirlendiriyordu.

Bekârın fikaralığı kolaydı. Fakat evli adamın parasızlığı başkasının bildiği bir mezelletti; karısından utanıyordu.

Adnan'ı Arap İzzet Paşanın kurtardığını bilmeyen Sakallı Vasfi, onu üç günde hapisten çıkaran Zaptiye Nazırını nihayet Saray'a rumal etti ve bir hafta sonra Tâife kaymakam oldu.

Vasfi artık namusunu bol bol satacak yer bulmuş, sevinmiyordu. Tâife sürgün giden Habibullah'a Hicaz valisi yüz veriyordu. Vasfi, hemen valiyi rumal etti, ve hemen Sivas'ta bir sancağa mutasarrıf oldu. Bu sefer Vasfi'nin cebinde Saray'dan şifre kitabı vardı[1]. Sivas'ın namuslu valisi bu şifreli mutasarrıfa sınırlandı. Ama herife dokunamıyordu. Şifre korkunç şeydir.

Ancak insanın rızkına, utanmanın mani olduğunu anlayacak kadar yaşlanan Sakallı Vasfi alenen hırsızlığa başla-

[1] Bugün Akıl Paşa.

yinca, vah kuş yuvalı[1] tepesini önüne eğdi, seyyar püsküllü[2] tepesinden yüzüne sarkarak dakikalarca düşündü.

Abdülhamid'e «mürtekipleri»[3] sevmeyen padişah olduğunu yazdı ve Abdülhamid kendisinin mürtekipleri sevmeyen padişah olduğuna inanarak mutasarrıf Vasfi'yi hırsız diye azletti. Sakallı Vasfi buna insalanmadı. Dört aylık mutasarrıflıktan İstanbul'a üç aylık refahla dönmüştü. Sofular'daki imama, komisere Sivas şalları getirdi. Hint şalları gibi nakışları olan bu kumaşlar, Sofular mahallesinin küçük evlerini sanki sokak kapısından tavan arasına kadar doldurdu. Ve bir şalı sarkı bütün ev halkı bir anda örtünmüşler gibi bütün kadınlar Sakallı Vasfi'yi övün buluyorlardı. Vasfi'nin kıymetini bilmediği için hükümete mahalleli kızıyordu.

Vasfi, mahalle bakkalına, Kongal'ın Kürt pardeliklerinden bir top getirdi. Bununla bakkala hem borcunu ödemiş, hem de hediye vermiş oldu. Ehemmiyetsiz komşulara Nihsar patlıcanından turşular, Dersim'de er giden reçeller getirmişti.

Vasfi'nin karısı Seniha, iyi beslenmiş hayvan hücumuyla bahçeci Hayriye'nin evinceki dişilere, asabında yılık'lar çalan yılanlarla saldırıyordu. Eski sevgilisi Melâhat'e Erzincanlı taşından yürek biçiminde, bir gögüs iğnesi hediye etti. Hediye hüviyetli eşyadır, rüşvet gibi namusa dokunmaz ve para gibi kıymeti mahdut[4] değildir ve Sakallı Vasfi'nin hediyeleri Sofular mahallesini felhetti.

Hediyelere sevinenlerin içinde patlıcan ve erik gönderenlerin saadetleri çabuk sekmişti; bir taraftan da Vasfi'nin karısı Seniha'nın çarşafları, iskarpinleri mahalle halkından bir kısmını rahatsız ediyordu. Sen bu daha dün mahalleyi doldurduğu üç adamın karısıydı; ona birdenbire gelen refahı, kon-

[1] Kuş yuvalı: Tepesi çukur demektir.
[2] Seyyar püsküllü: Tepe dikili olmayan püskül.
[3] Mürtekip: Yetkisini kötüye kullanarak kendisine yarar sağlayan.
[4] Mahdut: Sınırlı.

dilerine hediye diye Sivas zerzevatları getirilenler affetmediler.

Vasfi'nin hırsız olduğunu sade onlar biliyorlar, kıymetli hediye alanlar Sakallı Vasfi'nin namusunu Sarayı'n çekemediğinde ittifak ediyorlardı.

Sakallı Vasfi de Sofalar kahvesinde elini sallayarak Ziya Paşa'nın beytini okuyordu:

Derde uğrar kim mahkemat etse elbet devlete;
İstikamet mahvı zinnettir bu mülkü milleti!

Sakallı Vasfi mahalledeki alacaklıların bütün borçlarını ödedi. Yalnız Prens Hasan'a borcunu veremiyordu. Çünkü, bir defa Prens'e mahalle halkı gibi hergün rastgelmeyecekti; sonra da, eline büyük para geçtiği için borcun tediyesi imkânı içinde, borcunu Prens'in her dakika ödüyormuş gibi içi rahattı.

MÂNALI GÖZ YAŞLARI

ADNAN, yine bugün mermer yalıya gidecek.

Fakat bugün, müstesna bir vaziyet var: Belkıs'ın hemşiresi bu hafta Avrupa'dan dönüyordu. Geçen derste, Belkıs, «Baham sizden onun da ders almasını istiyor» Adnan Bey'e demiş, sonra kocasına bakarak Adnan'a anlatmıştı:

— Kardeşimi çok beğeneceksiniz, benim gibi değil, o, hem güzeldir, hem başkadır!

Belkıs'ın bu lâfı karası Hüsrev'e ağır. O, Hüsrev'in kendinden fazla hemşiresini beğendiğini sanıyordu. Halbuki Hüsrev ne Belkıs'ı beğeniyordu, ne hemşiresini, ne de bir başka kadını.

Adnan da bu lâkırdıyı kendisi için söylendi sanmış, boş yere içlenmişti: Demek ki Belkıs, başka kadının güzelliğinden bahsedecek kadar Adnan'a ehemmiyet vermiyordu!

Belkıs hemşiresinin güzel olduğunu söylemese bile, Adnan, Belkıs'ın güzelliğinden duyduğu ıstırap içinde onun hemşiresini de güzel ve kibar bulmaya hazırlanmıştı. Yalnız bu yeni vak'anın yeni bir felâketi vardı. Derslerde Belkıs'la yalnız kalmak saadeti ortadan kalkıyordu.

Vakıa bu yalnız kalmalar bir israflı bir saadetti. Kadınla erkek arasındaki yabancılığı eksiltmeyen bir hazın yalnızlıktı. Fakat bu esassız saadet bile bitiyordu. Mermer yalı artık mektebe dönüyor, Adnan artık büsbütün muallim oluyordu. Belkıs'a bir muallimin ki'şe yüzüyle, muntazam gözleriyle bakacaktı.

Aksaray'da her kış biraz daha siyahlaşan tahta evde her gün biraz daha azalan, kolları erimiş kalmakta Adnan bu sabah hep bunu düşünüyordu. Zaten o, Belkıs'a gideceği için, bir hafta sevinir, gideceği günün sabahından itibaren de bedbaht olmaya başlardı. Elindeki Sabah gazetesini bu ıstırabın içinde süzerken (ertibali müessir)*'te durdu. Ölüm haberi Erkânıharp Müşiri'nin adıyla başlıyordu. Heyecanla, Müşir öldüğünü sandı. Müşir öldüse yalının altın çerçevesi darmadağın olacaktı ve Belkıs'ın güzel yüzü çerçevesinden çıkarılırken üzülerek, güzelliğinden bir şeyler kaybedecekti. Fikrinin başlıca safsatasında Müşir'in Avrupa'dan gelen kızının filmden aldığını görünce dona kaldı. Talebesi ders dinlerken, sandalyede ölmüş gibiydi. Bir de bir şehir gibi gözüne büyük görünen mermer yalıdaki cenazeye saşıyordu. Sade burada oturmayanlar ölürlermiş gibi... Belkıs'ın oturduğu bu yalı o kadar başkaydı.

Karar veremedi: Cenazeye gitmeli miydi? Tabutun arkasındaki mevkili insanlar arasına kendi meçhul yüzü ile karışmak istemiyordu. Fakat yalıdaki tarih hocalığı bir memuriyetti. Bu memuriyete bu cenazeye koşmak da dahildi. Fakat Adnan, cenazeye bu türlü gitmeyecekti. Hüsrev'in candan arkadaşı olduğu için gidecekti. Kendi kendisini bu türlü kan-

* İrtibali müessir: Fazla etkileyici (düşündürücü) haber (Ö.R.)

durarak cenazeye gitmeğe karar verirken birdenbire düşündü. Kendi ölseydi Türkçe gazeteleri okumayan Belkıs bunu Vekâlet Salih'ten duyacak, kocasına hergünkü sesiyle, «Adnan Bey ölmüş, duydun mu Hüsrev?» diyecekti. Sonra Avrupa'dan gelen eşya hesaplarına geçecekti: «Londra'dan sandalet papuçlarının notları geldi Hüsrev! Yüz elli sterlin biraz fazla değil mi?»

Adnan biliyordu ki, Belkıs hesabını, kitabını bile görünmeye de mecburiyeti Beyoğlu mağazalarında pazarlık etmeye utanan zavallıların kadınlarıyla Adnan'ın yanında kaç defa eğlenmişti. Ve Adnan'ın öldüğünü kocasına söylerken bu sıkıntılı lâfın uzamaması için en iyi çare papuç ve tuba hesaplarını Belkıs'ın fazla bulması olacaktı. Adnan, kendi ölümü beş dakikadan fazla konuşulmayacak olan mermer yalıdaki cenazeye gitmek için hazırlanacaktı. Gazetede ikinci [bir irtibalı azim]* gözüne ilişti. Süheylâ'nın babası olmuştu!

Maliye Nazırının ölmesine hayret etmedi. İnce yüzünün ucundan sarkan cansız sakalıyla Maliye Nazırını Adnan her görüşünde hastalıklı sanmıştı. Halbuki bu dermansızlık Maliye Nazırının devlet adamlığı tarzı idi. Zatürreeden ölmeseydi ölümünden sonra belki yirmi yıl daha yaşayacak kadar sağlamdı.

Adnan düşündü: İki cenazeden hangisine gitmeliydi? Maliye Nazırına mı? Belkıs'ın birader-i kebirine mi? Dağıstanlı Hocanın Adnan'ı cenazede görmesi lâzımdı: o halde Maliye Nazırına gidecekti. Fakat Adnan'ın cenazeye geldiğini Belkıs'ın duyması da lâzımdı; o halde Belkıs'ın birader-i kebirine gitmeliydi. Ölünün arkasında malyyet* çehresiyle yürüyeceğini birdenbire düşündü; genç kız için «Nereden öldü!» dedi. İnsanların mevki farkları her yerden ziyade belli olan cenazeleri ve düğünleri zaten sevmeyen Adnan, boynuna Belkıs'ın hemşiresi niçin öldü diye kızıyordu.

* Asîm: Büyük
* Maiyyet: Yüksek rütbeli birinin emri altında olanlar

Giyindikten sonra anasının yanına gitti. Belkıs'ın kızkardeşinin öldüğünü söyledi. Naciye'nin gözleri doldu; tanımadığı ölüye ağlıyordu. Adnan sinirlendi: Bu gözyaşları servetin karşısında fukaralığın gözlerinin kamaşmasıydı; başka hiç bir şey değildi. Adnan kaç defa Hüsrev'e söylemişti de gene anasının verem olduğunu mermer yalıda kimse bilmiyordu: Hattâ Hüsrev bile! Unutmamıştı; çünkü öğrenmemişti.

Bu yalıdaki cenazeye anası ne diye ağlıyordu? Adnan kendi kendini yiyor, kuduruyordu. Hastayı üzmekten çekinerek odadan sessiz çıkarken Belkıs'ı öldürmek istiyordu.

BÜYÜK YANILIŞ

ADNAN yıllardanberi görmediği tanıdıklarına bugün Boğaziçi vapurunda rastladı. Salonlar, kamaralar o kadar kalabalıktı. Mermer yalıdaki ölüye ne çok kişi acımıştı!

Bazıları yüzlerini matemle şimdiden hazırlıyordu. Bazı konuşanlarla, gülenlerin de mermer yalıda, sırayla gözleri dolacaktı. Adnan mezarda bile açılan tiyatro perdesine —kendi de oynadığı oyunun içinden— bir seyirci gözüyle bakıyordu.

Mermer yalının arka sokağında duran konak arabaları birer insan kadar meşhurdurlar. Fakat Adnan yalnız Hidayet'in kupasını tanıdı.

Yalıya girebilenler, o mahallede oturmayanlardı. Mahalleli giremiyordu; cenazeyi uzaktan görmeye razı oluyorlar, cuvarlarda bekleşiyorlardı.

Çok süslü cenaze, güzel sesli ilâhilerle kalkacaktı. Bu, mahalle halkı için sahne, musiki fırsatıydı. Fakat tabutu taşımaya salâhiyetleri yoktu; sade bakabilirlerdi.

Yalının üç tekmekli kapı kanatları açılmış, kemiserler, havalar, haremağaları bir antika binadan kopmuş oymalar, renkli motifler gibi duruyorlardı. Ölülerin birbirlerinden farklı olduğu, burada ne kadar belliydi. Koyun pöstekisi kür-

günde hayvanlaşan mahalle bekçisinin, kapısında beklediği ölüyle bu komisetli, kavaslı kapının ölüsü Adnan'la Belkıs kadar birbirinden başkaydı.

Valının derin odalarında konuşmayarak yanyana oturan insan kalabalığı tuhaftı. Yüzlerce surat sigara içmiyordu. Herkes ayrı bir ölüye bakıyor gibi dargın.

Her yüz kendi ölüsünü düşündüğünü belli etmeyecek kadar sanatkârdı. Ve her alın bir Kur'an'a eğilmiş gibi ruhaniydi. Göz'ler, birbirlerine konuşmayarak bakıyorlardı. Ahbaplıklarına ölü gücenir diye korkuyorlar gibi.

Bu ölünün evinde insanlar ne kadar iyi yürekliydi. Bir cumalla Tıbbiye talebesini Trablusgarp'a sürdüren adam bile bu cenaze çıkacak evde ne kadar mahzun yüzle oturuyordu.

Tüccarın salonda, yüksek arkalı koltukta Hidayet somurtuyordu. İki tarafındaki iki boş koltuğa kimse oturmaya cesaret edememişti. Hidayet, kafasına hakimane bir hendese hatta vermiş köşedeki İngiliz elçisinin kendisine bakıp bakmadığını gecikmeyle tetkik ediyordu. Fakat boşuna. Bu adamlar hiç bir yere bakmayarak oturuyorlardı. İngiliz demek, uyuduğu, hattâ öldüğü zaman bile yüzü değişmeyen adam demekti. Hidayet, Semerkant seccadesince duran pugan iskarpinlerince yumruğundan sarkan antika mercan tesbihini havada sallayarak selâm aldı. Yanına Adnan oturmuştu.

Hidayet'in yanına müsavi* yüzle oturan adamı, herkes birbirine kısık seslerle soruyordu. Tanımadığı bir elçi Adnan'ı gülerek selâmlardı. Hidayet'le konuştuğu için Adnan bakmayarak elçinin ahbabı oluyordu, sinirlerdi. Şimendiferci Hügren, tütüncü Ramber'le konuşmaktan vazgeçti ve gözlerini Adnan'a dikti.

Tabut, Şark odası kadar süslü, Mihrace gibi zengindi. Ve cenaze, sofanın billur avizeleri altından geçerken ölüm güzeldi, Adnan bu kadar müreffeh* cenaze görmemişti.

* Müsavi: Eşit.
* Müreffeh: Rahat, varlık içinde.

Erkânıharp Müşirinin gözleri, *tazıyeden*[1] bir vezirin önünde doluyor, aynı güvenişleri —eteğine eğilen— bir orta memurun üstünde kaybolduyordu

Bu ölü, Adnan'ın gözünde, bu yalıya bir türlü yakışmıyordu ve cenaze kendi de bunu anlamış gibi yalının altın yaldızlı tavanlarına yakışmak için bu salonlar kadar süslenmişti

Fakat ne kadar süslenirse süslensin bir ölü bu yalıya yakışmıyordu. Sırmalarını çıkarabilseydi, Adnan bu tabutu sırtlayacak, Akaretler'deki evlerin kapılarını vuracak, nâlınüzü çaldılar; alın!» diyecekti

Adnan, sofadan geçen cenazenin arkasında sevinıyordu. Belkıs bütün felâkete uğramış insanlar gibi tabii, umumi bir insan olacaktı; Belkıs'ın bir türlü tabiileşmeyen güzelliği de belki bu umumiliğin içinde birkaç gün, sinecekti; ağlarken çocuklaşacaktı ve müşterilerin omuzsuz, çukur göğüdleriyle Belkıs da başka insanlara benzeyecekti. Fukaralık gibi matem de herkesi birbirine müsavi yapardı

Haziran güneşinin altında mavi denizden pürüzlenen cam kırıkları gibi beyaz kıvılcımlar saçıyordu. Yalının deniz tarafındaki mermer merdivenden bir insan kalabalığı, yekpare bir siyahlık bahçeye iniyordu. Güneşin altına geldikçe bütün bütün alyabasan kalabalığın sırtında yavaş kımıldanan tabutu menevişli bahar gülü örtülmüştü; üstünde «Lâilâheillallahın» siyah lâmelifleri süperen Beytullah örtüsü, belinde Kur'an işlemeli Kabe kuşağı vardı

Çiçek bahrine benzeyen cenaze, istimbote[2] konurken haremağalarının abanozdan ellerindeki gümüş buhurdanların şekli güneşin altında eriyor, silinir gibi gidiyor. Mevlevi külahları tabutun başkalığını artırıyordu

Adnan, ölüye acımaya başladı; bu sahne heyecanı taşmaya müsaitti. Yalı halkı —orta sınıflarda olduğu gibi— pek ce-

[1] Tazıyeden sonra [illegible] dilemek
[2] İstimbot: Sandal (ing.); Burada cenaze küçük tekne

relerden haykırsalardı, Adnan ağlayacaktı. Fakat bu teessür içinde gözünü bahriye miralayından alamıyordu.

Göğsünde altın kordonu ile güneşin zülüfü içinde dümdük duran genç miralay yüzünün içine girmeyen, alnında, burnunda duran malemle bugün her zamandan ziyade heykeldi. Başka çehrelere yedi sekiz renk fırçalayan güneşin altında bahriye miralayının tunçtan yüzü tek şekil, tek renkti.

Güneşe bile hâkim çehresinin profiline baktıkça Adnan, Belkıs'ı da unutuyor, sanki miralaya âşıkmış gibi onu vasıtasız kıskanıyordu. Belkıs'ı o derece seviyordu. Bahriye miralayı, haldızına ağlamayacak kadar pervasızdı; alnının maternasız enişteşine bakan Adnan, kendi suretindaki teessürü düşünüyor, kendini camayla tutulmuş «dâü ağlayanlar» sanıyordu. Belkıs'ın kocasını o kadar fevkalâde buluyordu ki, onun duygusuzluğu bile Adnan için bir tarz, bir üslûp oluyordu.

Bahriye miralayı güneşin altında bile çirkinleşmiyordu. Gölgesi bile muntazamdı. Adnan, miralayı sırkakta ilk defa görüyordu.

Miralay somurtkan dudaklarla Adnan'a geldi:

— Belkıs iki kere bayıldı; neler çektik; şimdi o da hasta. Yatıyor... Onun da halini bağrımlıyorum, dedi.

Adnan fenalaştı: «Nasıl? Belkıs da mı ölecek?»

Belkıs, Adnan'ın içinde öyle bir sarıydı ki, onun ölmesini bile isteyebilirdi. Fakat birdenbire ölen hemşiresinin cenazesinde, ölümün bir genç için bu kadar mümkün olarak durduğu yerde Belkıs'ın ölümünü düşünmekten korktu. Adnan'ın kaybedecek hiç bir saadeti yoktu. Talih elindeki bu tatlı ıstırabı da ona çok mu görüyordu?

Telâşla sordu:

— Alegi var mı?

Hüsnü güldü:

— Hayır canım, öyle ateşlik bir mesele yok. Fakat çok bitkin bir halde. Dersi birkaç hafta bırakalım mı? Ne dersin Adnan?

Refika birkaç hafta ders almak istemiyordu. Fahriye müralaası bunun için Refika'yı tarih muallimine hasta göstermek istemiş ve karısıyla fazla alâkası olmayan koca bu işi böyle yarımyamalak yapmıştı. Şimdi, karısını fazla hasta göstermeyince Hüsrev işi açığa vurdu:

— Ben sana mektup yazarım Adnan, dersa gene başlarsın.

Adnan bozuldu, teessürünü göstermemek için:

— Şu adam kim Hüsrev? diye sordu.

Hüsrev:

— Sefaret Müsteşarı Nail, dedi ve «Hergele» diye başlayarak korkunç kelimelerle sövdü.

Adnan, Nail'in bütün rezaletlerini öğrenecek kadar sabrettikten sonra:

— Hayır, o değil, şu sakallı adam, dedi.

Hüsrev:

— Hidayet'in yanındaki herif mi?

— Evet.

— O heriften tanımıyor musun, Adnan?

— Pek tanımıyorum da değil... Tanıyacağım sana... Adı neydi?

— Adı kerata!

— Alayı bırak Hüsrev. Hakikaten adı ne?

— Salim Melhame.

— Ay, bu o mel'un mu?

Hüsrev öfkelendi:

— Neden mel'un oluyormuş? dedi.

Gözlerini kapadı. Dargın yüzle cevap bekliyordu. Adnan gaşalandı; kendisinin mel'un dediği adam, Hüsrev'in kerata dediği adamdı. Hüsrev'in gözlerini açmasını bekledi:

— Mel'un değil mi?

— Belki mel'un, belki değil... Fakat sen madem ki mel'un diyorsun, mel'undur... Ama neden mel'un?

— Neden mel'un olacak? Fena adam da ondan

— Neden fena adam?

— Hırsız da ondan.

— Neden hırsız?

Adnan düşündü. Bu berif neden hırsızdı? Bilmiyordu. Hüsrev gene kızdı:

— Adnan, dedi, sen de, senin yeni yeşil arkadaşların da memleketin murdar adamlarına kızarken niçin kızdığınızı bilmiyorsunuz. Bu berif neden hırsız, nasıl hırsız, sana ben söyleyeyim: Bu Arap katolliği memlekete daha geçen gün, bir kalemde sekiz yüz bin altına mal oldu, dedi ve (Lozan'da Tuvini) günde Selim Melhame'nin oynadığı oyunu uzun uzadıya anlattı, Saray idaresine söydü.

Adnan hayret ediyordu. Hüsrev, Erkânıharp Müşirinin damadıydı, Bahriye Müşirinin oğluydu; yirmi üç yaşında miralaydı, Hünkâr yaveriydi; memlekete acımayı Adnan'dan iyi biliyordu. Abdulhamid'e Adnan'dan daha temiz bir ağızla söğüyordu. Rütbeden, nişandan, paradan, konaktan, şöhret kadından sonra hükümete söğmek saadeti de bunlarındı.

Adnan, Selim Melhame'ye bu sefer tanıyan gözlerle bakınca, Selim Melhame'nin ne kadar korkuya benzeyen hürmetle Hidayet'in bir iki parmak gerisinden yürüdüğünü gördü, Selim Melhame'yi unuttu, Hidayet'ten ürktü.

Bu Hıdrellezli cenazeden dönünce Akaray'daki evini daha sefil buldu.

☆

Üç hafta sonra Adnan, Hüsrev'den aldığı mektubu tramvayda, vapurda üç dört defa okuya okuya mermer yalıya dere vermeye geldi. Salon, kimsenin ziyaretini beklemiyordu; pancurlar kapanmış, pencerelerden tek tük ziya çubukları karanlık odaya uzanıyordu. Valide pancurlardan başka bir şey değişmemişti. Tunç merdiven başlıkları kadar bayağılaşmış sofaları da cennetyeli hatırlamıyordu. Sokak kapısının

önünde matemle hazırladığı çehresini Adnan da bırakarak asıl yüzünü meydana çıkardı.

«Küçük hanımefendi yukarıdaki odada ders alacaktır.» Bunu söyleyen haremağasının terbiyeli tebessümü karşısında Adnan, cansızlarına aylarca ağlayan, bedillerine kadar matem tutan küçük evlerin sırmaşık teessürlerini, fikirsizliğin asmurtmaya vesile arayan sözünü düşündü.

Tıkı[1] ağacı basamaklı, kristal parmaklıklı ve beyaz birazlı merdivenlerde Pendikuhara yol halı'ları üzerinden çıkarken Adnan mukavvadan bir adam gibiydi; merdiven basamaklarının sesi çıkmıyordu.

Yorgun renkli olan ve koyu rengi, tavanı kubbeye, duvar köşelerini sütunlara çeviren bahçeler halısı üzerinden, Londra'nın, Hint'in ahenkle, ipekle, gümüşle doldurduğu salonlardan geçiyor, haremağasının arkasında yürüyor, yürüyor, yolu bitmiyordu.

Küçük bir odaya girdiler, duvarları koyu ceviz lambriyle kaplanmıştı; Belkıs, Fransız mermerinden[2] yapılmış eski bir Bahû'nün[3] ince sarı Turç heykelleri önünde duruyor, Adnan'ı ayakta bekliyordu.

— Sizi rahatsız ettim Adnan bey, dedi. Annem hasta. Kendisine yakın bulunmak istedim, aşağıya onun için inmedim. Hürrem de rahatsız, iki gündür yatıyor.

Belkıs'ı görünce, Adnan ne münasebetsiz ümitlere düşmüştü, anladı. Zannetmişti ki Belkıs kendisiyle felâketini konuşacak bütün çok ağlayanlar gibi kibirsiz gözlerle, bütün nihnet çekenler gibi iyi bir insan olarak Adnan'ı karşılayacaktı. Daha neler ummamıştı. Çirkin bir kadın bekliyordu; halbuki matem bu güzel yüzün mermerine siyah bir kadife kadar yakışmıştı. Adnan tasiyet etmedi. Bu, Belkıs'ı, ölüsünü hatırlatmak olurdu. Belkıs da hemşiresine ait bir tek ke-

[1] Ünsî mağazalar ki, genel yapmak için kullanılır.
[2] Marbre de [illegible] (Fr.): Kalsma adı ile...
[3] Bahû' Bahuî (Fr.): Bandık

lime söylemedi. İşte Adnan bunu şaşıyordu. Bilmek istemiyordu ki, o Adnan, tarih hocasıydı; Akşaray'dan yalıya ders vermeye gelen adamsa, Belkıs, tenefüsünü onun tenefüsüne kalacak kadar yaklaşacak ve teessürünü anlatacak değildi. Adnan bunu anlamıyor, önünde ağlamayan, kendisini matemine sokmayan kadına hırç duyuyordu ve dersini bu ıstırap içinde anlatırken sesinden, bu matemi yalıya yaklaşacak emirler döküldüyordu. Adnan bu ölüm vak'ası içinde aradığı korkunç saadeti bulamadığı için hayret etmiyor, ne talihsiz olduğunu bir defa daha görüyordu.

Birdenbire odada bir sükût başladı. Belkıs, o türlü susuyordu ki, Adnan da susdu. Bu sessizlik içinde Belkıs'ın çehresi tenefüsle buğulaşmış cam gibi matlaştı; altın gözbebekleri paslardı; ellerini yüzüne kapadı, hıçkıra hıçkıra ağlayarak, çırpınan omuzlarıyla odadan çıktı. Belkıs ölen hemşiresinin Adnan'dan ders olacağını hatırlamıştı.

Adnan odada yalnız kalmış, gözleri dolmuş, kendi zavallılığını düşünüyor, ağlıyordu.

Bahriye mıralayı, arkasında deniz rengi uzun tahtelşambır, belinde pembe kalın kordon, ayağında sivri rugan pabuçlar, odaya koşarak girdi. Adnan'ı öpüyor, omuzlarından, kollarından Belkıs'ın hafif lavanta kokusu Adnan'ın içine doluyordu. Mıralay, tarih muallimine teşekkür ediyor. «Allah senden razı olsun Adnan; cemazede bizi unutmadın; bugün Belkıs çok müteessir. Dersini bitiremeyecek, affetmeni rica ediyor; ben de hastayım, bak ne haldeyim,» diyordu.

Mıralay, her zamanki güzel adamdı; halinde hiç bir şey yoktu, Adnan'ın gözyaşlarını ölüye sil sanıyor, kendisi ağlayamadığına sıkılıyordu.

Adnan'ı teselli etmek telâşının içinde hissizliğini kaybetmek istiyor, «Üzülme Adnan, ne yapalım,» diyordu, birçok lâflardan söylüyor, altın bilekliğinden uzun bir parça uzatıyordu.

* Entari bohça

NİŞANTAŞI'NDA SARAH BERNHARDT

ADNAN, Avukat Tevfik Hoca'nın ramussuz olduğunu nihayet karar verdi; ondan ayrıldı. Selânik'te avukatlığa başlayan Moiz, onu sık mektuplarla yanına çağırıyor, fakat Adnan annesini bırakıp gidemiyordu. Yalnız Moiz'le gizli mektuplaşarak Selanik'teki İttihat ve Terakki'ye yardım ediyordu. Bir zamandan beri Cemiyetin İstanbul'da adamıydı.

Bugün mermer yalıya giderken, Cemiyetten beklediği mektubu bu hafta alamadığına meraklanıyordu.

Bir aylık Mecide yi hatırladı; karnındaki tehlikeden güçlüksüz kurtulduğuna sevindi. Mes'ut oldukları için değil, bedbaht olmadıkları için sevinenlerin hazin neşesiyle memnundu. Tramvayda romanını düşünüyor, Sultan Mecid'e, zihninde, bir fasıl ayırıyordu. Bazı geceler Abdülmecid, Yıldız köşkünde sarhoş olur, onu bir sevdadeye anarlar. Dolmabahçe Sarayı'nda yatağına baygın bırakırlardı. Bunu Adnan yağlıboya bir edebiyatla bir levha yapacaktı. Sonra Abdülhamid'in yeremden ölen annesini yazacaktı. Sekiz yaşındaki Şehzade Hamid, ölen annesinin karyolasına gilmiş, yüzünden yorganını çekmiş, ölünün kafası bütün kemikleriyle meydana çıkmıştı; bu vaka için Adnan korkunç bir teşbih arıyordu. Fakat Boğaziçi vapuru kalkmak üzereydi. Havası eriyip uçuyor gibi halka halka bir duman uzanıyordu.

Vapurda Şark âlimi Ali Emiri Efendi'ye rastladı. Hidayet'in konağına gidiyor diye Adnan'a selâm vermeyen Şark âlimi, şimdi Adnan'ı görünce gülerek yanına oturdu. Adnan hapse girdiği için artık temizdi! Fakat Şark âlimi, bu temizliği Adnan'ı cumalı eden Sakallı Vasfi'nin pisliğine sövmek için seviyordu. Ve Şark âlimi için birine sövmek, onun dedesinden başlamaktı. Anlatıyordu: «1232 hicri senesinde Uşak kasabasında bir Tatar saka Mehmet varmış. Kasabanın vergi defterini ve buyurultusunu getiren bu Tatar Mehmet, mahkemede buyurultu okunup ilâm yazılırken çarşıya çıkmış, avaz

avaz bayıtarak, «Ümmeti Muhammet, Padişah vergileri affetti. Getirdiğim af fermanını mahkemede sakladılar,» diye halkı ayaklandırmış, ahalı müflüyü dövmüş, mahkeme kâtibini öldürmüş. Sakallı Vasfi, işte bu katil Tatar Mehmet'in torunuymuş.

Fakat Sakallı Vasfi, bu adamın nasıl olup da torunudur? Bunu sezmeyen Adnan'a Şark âlimi öfkelendi. Konuştuğuna pişmandı. Söylene söylene alt kumaraya koştu.

Adnan, dedeğinde Şark âlimine ait tebessümle vagondan çıktı. Tarih hocasını meşmer yalıda her zamanki salona girince, Belkıs hemen ge'di, ölen hemşiresine Adnan'ın ağ'adığını Hüsrev'den duyduğu için bugün sevinmedi.

Adnan'ın ölüye ağlandığını zannetmekle Bahriye Miralayı onu iyilik etmişti.

Hüsrev üç gündür aydaydı. Ölü çıkan evlerin derinliğine karısını kendi kendine bırakacak kadar Hüsrev katı idi. Biliyordu ki, kayınbabası buna aldırmayacaktı. Belkıs'ın sabah kahvaltılarında üç külhanisi unutulmayacak; hususi hocaları her hafta Belkıs'ın malûmatını artıracaktı. Erkânıharp Mi'girine bu kadarı kâfiydi; kocasının Belkıs'ı sevmesi şart değildi. Kaynanası da damadına ava giderken sırat etmemişti; çünkü Belkıs ona, Hüsrev'i avı zorla yolladığını söylemişti. Tuhaf bir kibirle bu yalanı bulmuştu.

Fakat yalıda iki yalnızlık vardı: Mahzun terbiyeliğin... Sevdiği erkekten ayrılmanın yalnızlığı... Belkıs bu iki türlü kimsesizlik içindeydi. Adnan'ın bugün yalıya geleceğine sevinmiyordu. Bir de Adnan onun hemşiresinin ölümüne ağlayan adamdı. Ancak Adnan, bugün birdenbire değişen Belkıs'ta, aradığı şeylerin yine bulunmadığı bu samimiyetsiz bir kadının başka bir kadına da gösterebileceği mânâsız bir arkadaşlıktı. Bu muhabbette Adnan'ın erkek olması bir sebep değildi. İçi olmayan bir şeydi: Seyahat arkadaşlığı gibi bir şey... Sonra bu arkadaşlık bile Belkıs istediği için başlamıştı. Adnan'ın bugün bu salonda sevimli adam olması, Belkıs'ın verdiği kara-

nın neticesiydi, bu dostluğu Belkıs ve Adnan elele kurmamışlardı; yalnız Belkıs, bugün tarih hocasını dost gibi karşılamayı münasip görmüştü. Beklenilen şeyin yanında, verilen şey azdı.

Koca sı avda gittiği için bugün çok yalnız kalan Belkıs, Adnan'la meşgul olacak kadar iyi kalpliydi, ancak kimsesizliğini hâlâ etmek kibrine dokunuyordu. «Hüsrev i avda zorla ben gönderdim; hemşiremle çok üzüldü, belki biraz açılırlar» diyor, bir havale söylediği «hemşirem» kelimesine gözleri doluyordu. Adnan, Belkıs'ın herkes gibi müteessir olduğuna sevindi. Belkıs, ıstırabını yiyormuş gibi yutkundu:

— Adnan Bey, dedi, yanılmıyorsam bugün yeniçerileri anlatacaktınız.

«Yeniçerileri» kelimesinin içinde Belkıs'ın yüzü daha kadındı. Adnan'a dost gözlerle bakıyordu. Adnan, neticesiz, yazısız olan bu dostluğa içinden latif bir isyanla kırılıyor, sevinmek istemiyor, hüzün duyuyordu. Mahzun sesle İkinci Mahmud'u anlatmaya başladı.

Sultan Mahmud, Yeniçerileri bu salonda mahvediyormuş gibi Belkıs, Adnan'a onu temsil etmek için, korkuyla bakıyordu. Adnan'ın malûmatını, bu kadar güzel dikkatle önünde kimse dinlememişti. Süheyl'ü'nun ordan edebiyat dersi alırken, hocanın çehresindeki zekâ dikkatleri, Adnan çoktan unutmuştu; şimdi Belkıs'ın bugün kendisine verdiği ehemmiyetle sevinliyordu, bu sevinçle hatip oldu. «Her tecedddüde* millet taraflar, ahali düşmandır» diye tevatür bir mazlet de söyledi. Sonra Pouqueville'den bir vak'a anlattı. İkinci Mahmut'un yenilik hamlesine karşı İzmir'in bir yerinde Kel Mehmet adlı bir okumaz yazmaz adamın nasıl hükûmet ettiğini söyledi. Belkıs, Adnan'ı, sevindirmek için gözlerini hüsnühün güzelleştiren bir hayretle açıyor, Pouqueville'yi okumadığını söyleyerek bu Fransız muharririni yalnız Adnan bilmiş oluyor-

* Tecedddüt: Yenilik, yenileşme.

du Belkıs, bugün Adnan'a karşı sevimli olmaya karar vermişti.

Birdenbire salonun kapısı açıldı. Adnan'ın nefesi kaçtı; içeriye sevmediği biri girdi: Atagenaval Naşit.

Maliye Nazırına damat olacak diye Adnan'ı birkaç gün seven Naşit, damat olmadığını görünce Adnan'a eskisinden fazla tatlılaşıyordu. Bir felâket daha: Bu Naşit, Belkıs'ın amcasının oğluymuş. Belkıs onu yüzünden, o Belkıs'ı saçından öpüp sonra Belkıs'a çıkıştı:

— Bu ne kadar ilim merakı canım? Bu güzel havada böyle cadaya kapanıp kalmak!

Naşit, Belkıs'ı öperken Adnan bozuldu. İki akrabanın öpüşmesini bile kıskandı. Başka yere bakarak hem gözlerindeki hasedi göstermemek, hem bu öpüşmeye bir lâubalilliğin çirkinliğini yüklemek isti'yordu. Adnan'ı bir başka felâket daha bekliyordu: Naşit, şimdi azametli gözlerle Adnan'a Belkıs'ın yanında da bakacaktı.

Halbuki Naşit, talihsizine ders veren Adnan'ı lâyık olduğu mevkide gören adamın fazla tabii tavırları takındı. Bu tabiilik azametten daha zalimdi. Ve Belkıs'a matemini unuttumak istedi; nefsen lâkırdı'lar söyleme'iydi:

— Bil bakalım Belkıs abla, dün gece bizde kim vardı?

Belkıs, Naşit'ten küçüktü ve bu «abla» kelimesi ona zıt şekilde ilişti. Sevmediği bu kelime bile Adnan'a bu anlarda güzel göründü.

Belkıs:

— Haberim var, konağa Sarah Bernhardt'ı davet etmişsiniz.

Adnan şaşırdı. Belkıs'ın hemşiresi öleli ancak beş hafta olduğu halde amcası Sarah Bernhardt'ı konağına çağırıyor, Belkıs da bunu tabii buluyordu. Bu ailelerin matemleri ne kadar kısaydı! Bu duygusuzluğu düşünürken Adnan, Naşit'in babası Sazmih Paşa'da durdu. Bu adamın konağında kadınlara çocuk düşürten ilâç, Adnan'ı Mecide'nin karşısındaki felâket-

ten kurtarmıştı; bu vak'a ile dolan korkak gözleri Belkıs'tan kaçarak salonun havasında kayboldu.

Nagit anlatıyordu:

— Paşa'yı nihayet razı ettik. Kadını dün gece yemeğe davet ettirdik: konakta Musset'nin «Geceler»ini okudu. Paşa'nın halini bilirsin. Hafızın bir gecesinde inceden bir gecesinde dervişlerden zikir, bir başka gecesinde Mevlût yahut Mesnevi mi'lis ünü.* Kocak, her gece ya çalgılı kahveye, ya tekkeye, ya medreseye dörüyor, illâllah! Nail'le birleşip Paşa'yı nihayet kandırdık. Sarah Bernhardt'ı nihayet akşam yemeğ ne davet ettirdik. Fakat ne ses, ne soluk. Altın ses dedikleri kadar var hani!

Nagit bunu söylerken, Adnan'a bakmıyor, bu İskenderiye tarih hocasının çehresini kâyık görmüyordu. Adnan'ı muhavverenin** dışarısında bırakan Nagit'e Belkıs'ın canı sıkıldı ve Adnan'a dönerek:

— Sarah Bernhardt'ı taklit gördünüz; çok beğendiniz değil mi? dedi.

İskenderinin içine Belkıs'ın merhametiyle girmek Adnan'ın kibrine dokundu:

— Hayır beğenmedim, dedi. Çok bağırıyor. Bu kadar fazla sesten ben anlamam!

Adnan'ı Nagit'in önünde küçülten bu cevabı vermeye mecbur ettiğine Belkıs pişman oldu. Canı sıkılarak başka yere baktı. Nagit, Adnan'ın bu ahmak cevabını tahlil buluyor, karnı göğsünü kaplamış gibi gövdesi çizerek uzanıtla Belkıs'a bakıyor, gözleri Adnan'ın lâfı ile alay ediyordu.

Adnan, bu İskenderiyi, aksilik olsun diye söylemişti. Sarah Bernhardt'ın adına bütün gövdesiyle sarılıp kendini gösteren Nagit'e karşı cevap vermek için! Belkıs bugün kendisine göstердiği fazla ilgiden Adnan'da uyanan gizlenmiş hüzün de, bu cevabın ikinci sebebi!

* Mi'lis: Dini çalgılı toplantı.
** Muhavvere: Karşılıklı konuşma.

Mermer yalıdan dönerken, Adnan, Belkıs'ın yanında kendisini küçülten bu Sarah Bernhardt'a, bu Nagil'e garaz oluyordu. Sünnet olurken binbaşı, evlenirken kaymakam, bildirin avlarken paşa olan bu adamların hem Yıldız Sarayı'nın duvarlarına, hem Avrupa'nın fikir mihrap'larına arkalarını dayayarak göbeklerinin azametiyle kurulmaları, Adnan'ı kudurtuyordu. Sonra Avrupa'nın bu mihrapları da Adnan'ın gözünde şimdi bir tahta perde kadar çürüktü.

Sarah Bernhardt, Nagil'in babası gibi bir mânâsız adamın ayağına gidiyor, Musset'in şiirlerini okuyordu.

Adnan gittikten sonra, Nagil, Sarah Bernhardt'ın Peyoğlu'ndaki liyatrada oynadığı gece locada Adnan'la Hidayet'in nasıl oturduklarıyla alay etti.

— Orada olmalıydın da görmeliydin. Hidayet, locanın arkasına çekilmiş, hem kibar bir mahviyet* balka görünmüyor, hem perde aralarında locada ayakta, konuşarak kendisini görsünler diye bekliyordu. Sonra Adnan'ın vaziyeti, o bilabilüm güllünçtü. Hidayet onu locanın önüne oturtmuş, sevalli, sırtında redingot, aynanın önünde oturan seyis gibiydi. Hidayet de tuhaf... İnsan beraber götüreceği adama bari bir smokin yaptırır.

Belkıs, Adnan'a acıdı:

— Çok zavallı adam... Yüreğim parçalanıyor... Yardım etmek istiyorum. Babama söyleyip birkaç kat elbise yaptırsak diyorum, ama çok da kibirli şey... Çekiniyorum.

Bu merhamet bir tarzdı. Belkıs, şık olmak için Adnan'a acıyordu. Tarih hocasının kibrine dokunmayarak ona iyilik edebilirdi; meselâ aylığını artırarak. Belkıs da bu sahici merhameti kendi içinde seziyor, fakat bunu herkes o birinci şık merhametiyle örtüyordu.

Nagil:

— Bu hikâye kısmı hep böyle olurlar, Belkıs. Acırsın kızarlar; ocmazsın yine kızarlar!..

☆

* Mahviyet: Alçakgönüllülük

Vapurdan köprüye çıktığı zaman Adnan'a tanımadığı bir adam yanaştı. Hani bazı adamlar vardır, hem sivillidirler, hem de polis olduklarını bellidir, onlardan biri.

Adam:

— Adnan Bey! dedi.

Adını bu adamın bilişinden Adnan utandı, etrafına bakındı.

Adam:

— Adnan Bey değil misiniz yoksa?

Adnan, bu külhanbeyini fazla nezaketle yanından kaçırabilirmiş gibi tuhaf bir hışla çok nazik oldu.

— Kiminle temerrüt ediyorum? dedi.

Sonra adamın bacağındaki tabanca boyalı[1] siyah çizmeyi gördü; bir sivil polisle konuştuğunu anladı. Hidayet'in adıyla herifi korkutmak istedi.

— Galiba Hidayet Beyefendi'nin konağında zatıâlinizle müşerref olmuştuk.

— Ben sepetiye kapısı sivil memurlarındanım. Beşiktaş karakoluna kadar gideceğiz.

Bunu söylerken adam biraz hükümet, biraz itti.

Adnan:

— Ne münasebet?

Birdenbire adamın iki tarafında iki adam daha durdu. Üçü de, bıyıklarına kadar, birbirlerine benziyorlardı.

Adam:

— Paşa Hazretleri öyle emrettiler.

Adnan:

— Hangi Paşa Hazretleri?

Adam:

— Beşiktaş Muhafızı Paşa Hazretleri.

Kapalı arabada Adnan, sivil polislerle giderken bu ânâ kadar çektiği ıstırapları düşündü. Bir türlü çıkınlaşmayan

[1] Pişene ve araba gibi şeylerin siyah boyası için kullanılan bir tebeşirdir.

Belkıs... Yavaş ölen anası... Ayın sonundan evvel bilen aylıkları... Her gün gazetede basıldığı halde meçhul kalan adı...

Fakat bu sıraları şimdi, niçin bilmeyerek seviyordu Farkında olmayarak bu ânâ kadar bahtiyardı Kendini serbest bırakalar anasını veremden şimdi kurtaracağını sanıyordu Belkıs'ı da haftada bir defa görmek şimdi saadetti Parasızlık ve edebiyattaki şöhretsizlik de şimdi o kadar acı değildi

Karaköy'e giderken korkmaya başladı İttihat ve Terakki ile münasebeti o kadar gizliydi ki, bunu kimse öğrenemezdi Romanı da her gün anasının yatağındaydı Fakat neden o kadar korkuyordu?

Bu vaziyeti atlatsa ve yine her akşam anasının yanına gitse, her hafta Belkıs'a ders verse bahtiyar olacaktı Bir saat evvel ne kadar mes'uttu, şimdi içinde Allahtan korkuya yuvarlanıyordu, eski hayatına kavuşursa kendisini mes'ur sayacağını kendine vâdediyor gibiydi

Beşiktaş Muhafızı, karakola niçin geldiğini söyleyince, Adnan biraz evvelki hayatının niçin o kadar özleyerek baktığını anladı

İttihat ve Terakki'den Adnan'a gelen mektup, Beşiktaş Muhafızı'nın elindeydi «Bu mektupta ne denmek isteniyordu? Bu mektubu yazan mel'un kimdi?» ve daha böyle birtakım sualler...

GECELERİ KALABALIK EV

MACİDE, ihtisas tahlili yaptığı günden sonra Adnan'ı bir daha görmedi Henüz duymamıştı Adnan, Selânik'teki cemiyetçilerin İstanbul'daki adamı olarak hapisteydi

Bunu öğrenince karnındaki çocuktan korkusu kalmadı Adnan'a ağlarken çocuğu, Adnan'ın duymayacağına da kendinden gizleyerek seviniyordu

Bir sabah Ermeni Karnik'in karısı Sürpuhi, Sofular'daki evden koltuğunda uzun bir bohçayla çıktı.

Uzun bohça, Macide'nin Adnan'dan olan çocuğuydu.

Kocası Karnik'i Ermeni ihtilâlinde Senih Efendi evinde saklamıştı. Sürpuhi, Senih Efendi'nin karısı Macide'ye minnetini ödemek için çocuğu, Samatya'daki evinde büyütecekti.

İki ay sonra Sofulardaki evde Macide'nin odası artık dükkândı: Macide'nin her gece pazarlık edildiği dükkân... Şehit Abdülaziz Paşa'nın çerçevesinde Fehim Paşa'nın gazeteden kesilen resmi vardı, Hattat Sami Efendi'nin *Hüsnessalâtülâlim*'inin yerine arma işlemeli Hereke seccadesi çivilenmişti. Fanuslu çifte lâmba artık her gece yanıyordu.

Bu lâmbaların ilk yandığı akşam Arap Avnullah Paşa, Senih Efendi'nin camdan gözleri önünden geçerek elinde bastonla bu odaya girmişti; burası bastonla girilen yalnız odasıydı. İçlerinden dışarıya uğrayan beş duygu, elin, gözün, burnun, kulağın ve dudağın beş hücumu bu odayı geceyenilerı cennetleştiriyordu.

Fakat bir acayip orman. Burda ziyanın ürpermesi, gölgenin ihtiyacı yoktu. Aşk bile burda güzel değildi.

Bu odanın en kuytu kısmı köşede duran karyolaydı; yatak tezgâhı, Macide arada iş adamıydı; Onikilerin birinden dokuzuna kadar hepsiyle alış veriş etmişti.

Odasından, geceyenilerı taşan yalık, boğuk zurna sesli türküleri, Macide'nin çıplak elinde erkek ellerinin çaldığı davulların darbukaları, Senih Efendi camdan gözleriyle yatağından dinliyordu. Pusların arasında Macide'nin sesinde kırlangıçlar, kumrular şakıyor, neş'eli şarkılar cevildiyordu. Macide henüz aile kadınıydı. Sesine henüz bir kadının hırıltısı henüz çökmemişti.

Senih Efendi'nin odasından uzanan camdan gözlerin önünden geçerek bu odaya her gece muhtelif kalıplarda fesler girip çıkıyordu: Aziziye, Hamidiye fesleri... Dar Beyoğlu fesleri... Şilik, Hereke fesleri... Üçarı biçimi, efendi biçimi,

zuhaf biçimi, tablokâr biçimi fesler... Bir numaradan on altı numaraya kadar boy boy kalıplarda fesler...

Akaray'ın ehemmiyetli külhanbeylerinden Çilli Mahmut fuhşun muhasebesini tutuyordu. Adnan'ı hâlâ seven Maside, bir yandan da Çilli Mahmut'a bayılıyordu; Mahmut'un kırmızı ve kalın kıllarına...

*

Dün gece çok çalışan Maside helsizdi; çift farlı lâmbaya takılan gözleri, bu lâmbaların ilk yandığı geceyi, Arap Avnullah'ın bu yatak odasında kaldığı erkek sanki hatırlıyordu. O gecenin sabahı Maside, pencereye koşmuş, Arap Avnullah'ı sokakta, sisli sabahın içinde seyretmişti. Siyah adam, sarı yumuşak duvarını vücuduyla oymuş, fistü bağı kireç taşları içinde kalmış, ceket ve pantalonu delinen duvarın çivilerine, tahtalarına takılarak parçalanmış, kopmuş, dağılmış ve hayal adam dumanda kaybolmuştu.

Şimdi pembe hisleri, çürük erkek dişlerine karışan Maside, bir zamanlar kendisine gelen Saray ferikini düşündü. Sırtında makferlan, elinde fildişi beyaz bastonu, sivil kıyafetli, asker püskürtülü, topaklak adamı o gece Maside ne kadar kibar bulmuştu! Her tarafında bir dairenin yuvarlaklığı vardı; fesin müstatil, hıyar şivrisi, bu topaklığa değişik noktalar koyuyordu ve koskoca yuvarlağın içinde bu noktaların Maside, farkında olmayarak beğenmişti. Bir de bu adamın raki içerken küçük parmağı havada titremişti; bu küçük parmak ne kadar kibardı! Maside, Çilli Mahmut'un kılı hileklerini bile bu adamın karşısında o gece unutmuştu. Fakat Süleyman ne kadar kıskançmış, vakiliyle ora bu Saray ferikı için «tulumbacının birisidir» demişti. O gece yatakta o uyurken yanında uyanık yatan Maside onun Şaven'den alınmış iç çamaşırlarını karyolanın yanındaki sandalyenin üstünde elliyle halil halil okşamıştı; Maside, erinde bu derece güzel erkek ça-

mağını görmemişti. Saray ferikli sabah, Macide'nin küçük parmağına firuze yüzük takmıştı. O, evden çıkarken Macide pencereye koşmuş, eşmi yukarı sürmüş burnunun, parmaklarının uçlarını kafesin deliklerine sokarak arkasından dakikalarca bakmıştı: Erkeğin avuçlarında dün gece eriyen kadın eti, ekşi hamur halinde, tahta evin deliklerinden fışkırır gibi. O gece yağan kar, sokağın yalnız iki tarafına inmişti; çamur, sokağın ortasında insan yüzü gibi canlı dipdiri, taze, uzvî bir siyahlıkla duruyordu. Cami'nin, ağaçların beyazlığı içinde geçen insanlar siyahtı; bu siyahların üstüne her siyriden, her uçtan köpük halinde kar sarkıyordu; sokağın beyaz havasında bir adamın arabası, arkasında siyah koridor bırakarak, köşede kaybolmuştu.

Macide bilmiyordu: Arap Avnullah'ın ve bu adamın geldiği gecelerdenberi Macide, Sofular mahallesinde imam ve muhtar gibi bir makamdı. Kadını, mahalle halkı Saray adamları sırasına koymuştu ve Sofular mahallesinde Macide'nin iyiliğini görenler artıyordu. Gümrüğe koca kaymak, yağ, meklebine çocuk yerleştirmek için gelen ve kaykıra kaykıra: «Allah gül yüzünü sıldırmasın!» diyerek evin kapısını çeken yemenili kadınlar, bu evin mahalleye yüz karası olduğunu sayıklayanları yalnız kısık seslerle tasdik ediyorlardı. Donanmalarda Macide'nin evinde karakol kadar fener vardı; ev siyah mahallelerin içinde dört köşe yangındı; pencerelerden Onikiler'in kalaları salkım salkım sarkıyor, kapıda laterna, odada ingeniz çalıyordu; ev, siyasi bina olmuştu.

Fakat artık Macide'ye Saray ferikli gelmiyordu; artık Macide balığın ana caddesiydi; yarağı pamayırdı; sansarla, maymunla, timsahla, hülâsa her türlü insanla yatıyordu; sesi telli yazıya benzeyen softayla, bıyığı aşı boyalı emekçi ahmakla, mutfak kokan bekârla, mektep kokan çocukla yatıyordu. Kazandığı paralardan bir kısmını Çilli Mahmut'tan geziyor, avcının karısı Sürpuhi ile Adnan'a hapishaneye gönderiyordu. Fakat yalnızlarak Sürpuhi paranın kimden

geldiğini söyleyecekti. Sürpuhi, göğsünde, kafasında put çıkararak söylemeyeceğine yemin ediyordu. Yemine içinden acıyarak: Bu paraları Adnan'a getirmiyordu ki...

ARABASIZ CENAZE

GECE YARISI

Oda kapısı ancak Maçide'nin şilepeği kadar vuruluyor.

Maçide, adını bilmediği sakallının koynunda ihtiyatla uyandı. Karyolanın yavaş yavaş indi. Şamdanın ucunu ateş kandilinin fitiline sürdü. Odanın azalan karanlığında çıplak ayaklarının ucuyla kaçarak kapının anahtarını çevirdi. Hizmetçi, onların içinde fazla ak'sler yapan kısık sesle:

— Öldüyor! dedi.

Senih Efendi'nin oda kapısında Maçide, elinde şamdan durduğu zaman Senih Efendi ali çeresi göğsüne sarkmış, nasıl* gözlerle kapıya bakıyordu. Ölmüştü.

Maçide, gözleri ölünün yüzünde, biraz düşündü. Sonra hizmetçisinin kulağına: «Sabah beni erken uyandırın» dedi, odasına koştu; karyolanın yanında, o gece kiminle kaldığını düşünerek sakallı adama baktı. Kocasının ölüsünden uğursuz kadın, yere düşen yorganı aldı, yatakta kendi yüzündünün ılık çukuruna sığındı. Uykusu şaşırmamak için ölüyü düşünmeyerek uyudu.

Şamdanı söndürmeyi unutmuştu. Mumun sarı ışığında, yorganın kenarında, iki kontatası, iki çıplak saçlı kesesinin sarı itibariyle kabarıyor, birbirler horluyorlardı.

Gece çok içmişler, geç uyumuşlardı ve Maçide sabah erken uyanamadı. Ölü, Maçide'nin ve başka odalardaki erkeklerle kadınların uyanmasını bekliyordu.

Tabut telleri azalmış güsküllü tesiyle ikindiye doğru evden çıkabildi; Çilli Mahmut, cenazenin ucuz olmasına dikkat

* Nasıl: Yaşım

olmıştı. Macide merdiven başında tahtaya bakarken kendisini ağlayacak sandı. Fakat gözyaşı da söz gibi karşısında birinin bulunmasını ister; Macide kendi kendine ağlayamazdı; mendilini gözüne getirmeye hazırlanırken burnunu kuralım, pencereye koştu.

Tabutun arkasından Orikler, Arap Avnullah'ın reisliği altında yürüyor, üç hammalın kaldırdığı cenazenin dördüncü kolunu Çilli Mahmut tutuyordu.

Arap Avnullah Paşa cenazelerdeki bütün mansıblı* adamlar gibi çabuk yorulduğu; eve Macide'nin yanına döndü. Macide gözleri dolduğu için, ne isterse yapılacağını bilmiyordu; kocası Senih Efendi'nin ölüm formalı resmînin Malûmat gazetesine konulmasını Arap Avnullah'tan rica etti. Arap sağırdı, kadın haykırarak yalvarıyordu. Ne güçlü! Ses şaha kalkacak, mevzu boynunu bükecekti.

Arap, yavaş yavaş, «Olur!» dedi. Arap'ta lütuflarını küçültüerek vaadeden kabadayıların inceliği vardı. Macide'nin sevinçten gözleri hüsbütün doldu. Kirpiklerinde hazır duran yaşlarla kocasına ağladı.

Arap gittikten sonra Ferzan Karnik'in karısı Sürpuhi Macide'ye bir başka cenaze haberi verdi. Adnan'ın anası dün gece ölmüştü. Bunu Sürpuhi'ye söyleyen Ferzan Karnik iki gün evvel Adnan'ın Trablusgarp'e sürüldüğünü de öğrendirmişti. Fakat Sürpuhi bunu Macide'ye açmadı; Macide'nin Sürpuhi ile Adnan'a para göndermesi için Adnan'ın İstanbul'da bulunduğunu sanıyordu.

SEKİZ YATAKLI EV

TIPKI hastane gibi. Artık Sofular'daki evin her odasında bir karyola var. Senih Efendi öldükten sonra sekiz karyola aldılar.

* Mansıb: Makam

Macide yalnız Çilli Mahmut'undu. Başkalarına çıkmıyordu Mahmut, evi serbest işletmek için, komisere vereceği parayı Macide'ye veriyordu. Hükûmetten korkmak ve polise kendi eliyle para vermek, namusuna dokunuyordu.

Macide geceleri vaktin nasıl geçtiğini duymuyor. Fakat gündüzleri iç sıkıntısından hali harap.

İç sıkıntısı insanın ne yapacak ne de yıkacak bir şey bulamaması demekse, bu sıkıntı çok haklıydı; çünkü Macide'nin yapacağı şey gere başlıyordu; yıkacağı şey de eviydi, onu öyle bir yıkmıştı ki, bu harabenin birpalanacak tarafı kalmamıştı. Ve gündüzleri bedbahtlık. Şarkı parçaları mırıldanan kendi sesini dinliyor, sonra boş olduğu için çok büyük sandığı evi kendi başına doldurmaktan yorulduğu için susuyordu. Susduğu zaman yokmuş gibi, büsbütün yalnız kalıyordu. Kendisinin oturup kalktığını seyredecek kadar yalnız.

Son zamanlarda artık kendisiyle de konuşacak lâfları kalmamıştı.

Sofulardaki bu evi ve Unkapanı'ndaki fırın hissesini mirasçısı, Avukat Tevfik Hoca'nın zekâsıyle geri almış, Macide'ye ve bahçıvan eder Senih Efendi'nin kızı Melâhat'e biraz para vermişti. Ev, umumhanenin firmasıydı; Çilli Mahmut, buradan çıkmalarını doğru bulmadı. Macide, kendi evinde kira ile oturuyordu. Fakat Macide, evin sahibi olmaktan çıkınca, mevkii, Çilli Mahmut'a karşı sarsıldı. Mahmut, ona âşıktı. Öyle iken, ev elden gittikten sonra, Çilli Mahmut her gece bir başka kadınla sıvışıyordu. Fakat Macide, kıskandığını belli etmemeye mecburdu. Umumhanenin hesaplarıyla uğraşan adamı bir de bu illetli rahatsız edemezdi. Böyle temkinli olduğu için, Macide, Çilli Mahmut'tan sevgi dayak yiyordu.

Mahmut, bırakdığı Macide'ye geceleri çalışmasını emretti. Kadın, artık her gece yatağında muntazam çalışıyordu. Nihayet yıprandı: ucuz kadın oldu; bedava kadın oldu, en sonra yalnız kadın oldu; bir gün artık kadın da değildi, ve-

remdi. Mart'ın ilkin soğuğunda çarşı hamamından döndüğü günden beri, ateşler içinde yatıyordu.

YALAN SÖYLEMEYEN ADAM

HÂKİM Çilli Mahmut'a Ceza Kanunu denen kitabı lâyıkıyla tatbik edebilirdi, fakat ona «yalan söylüyor,» diyemezdi. Kadın bile, kumar bile Çilli Mahmut'a yalan söyletememişti. O, Sofular'daki evi işletiyordu; fuhşun yalaklığından muhasebeciliğine kadar yapıyordu; fakat, üstüne bir yerasanın gölgesi vursa bu siyah alında aydınlık bir nokta vardı. Yalan söylememek... Ve doğru söyleyen bütün seslerdeki sertlik, onun da kalın sesini namusunun hiçsinliğiyle doldurmuyor. Bu ses hiç bir zaman yavaş konuşmaz, yalan söyleyen sesler gibi hiç çok perdelerden çıkmaz. Tek notalı ses.

Külhanbeylik hakkında hususî fikirleri vardı; yetişecek gençlere meslek hakkında, kahvede, keyfi olduğu zaman vecizeler söylerdi:

«İnsan, mesleğe külhanbeyi olarak girer, yaşını aldıkça kabadayı olur. Külhanbeyi demek hazır yiyen adam demek değildir; çalışan adamdır. Bir kumarhane mi olur, bir otomobil mi olur, hülâsa bir şey işletecekti; yani elinden ne gelirse, insan onu yapacak, alnının teriyle para kazanacaktır.»

Çilli Mahmut, bir gece Arap Avnullah Paşa'yı, Horhor'da beygir sürücülerinin durduğu yerde, ma yetindeki adamların ortasında tek başına dövmüştü. O tarihten beri Çilli Mahmut Onikiler'e müsaviydi. Ve Arap Avnullah öldüğü zaman onun yerine geçecekti. Onikiler bunda ittifak etti. Fakat Mahmut, Arap Avnullah'ı beğenmiyordu ki... Böyle külhanbeyi mi olurdu? Hükümet ve külhanbeyi karşı karşıya duracaktı. Hükümete kaşını çatmayan adam, nasıl kabadayı olurdu? Sadrazamdan komisere kadar bütün resmî adamların kendisiyle selâmlaştığı Arap Avnullah, Çilli Mahmut'un nazarında külhanbeyli-

gün büyük devrinden kaçan adamdı. Bir paşalık mukabilinde silâhını bırakmıştı.

Çilli Mahmut kahvede bazan soğuyor.

— Palavracılık, liyakatsizlik, hacamatçılık, racoculuk ilân para etmez; insan, anasından doğma kâhyabeyi doğmalı! diyor, elindeki otuz üçlü tesbihini havaya fırlatıyor, avucunun içinde sıkıyor, dakikalarca susuyordu. Fakat fikirlerini her zaman böyle söylemezdi. İş adamıydı. Lâkırdıyı sevmez, dayak atarken hele cimrilik ederdi. Onun için attığı dayaklarda bir vecize cevâhirliği vardı. Bir dar sokağı dolduran Çilli Mahmut, Mecide'nin kollarından tutan dağ gibi adam, cüssesine bakıyor, kendisini de için için beğenmiyordu. Topu topu henüz bir adam öldürmüştü!

Fakat bu katillik onun hayatında hayırlı bir başlangıç olmuştu: Hapishaneden büyük tekâmül'le çıktığı eskiden yalnız kumar oynardı; şimdi kumarhane işletiyordu; gece Sofulardaki umumhaneye bu kumarhaneden yorgun döndüğü zaman Mecide'nin gözlerini ağlamaktan kızarmış görünce, tepesi atıyor, «Gündüz çalış; gece çalış, bir de karşına bu ağlamış surat çıkmasın,» diyen gözlerle dik dik bakıyor. Mecide'nin üstüne yürüyor, kadın hemen gülerek, peçesini fırlatarak boynuna sarılıyor, eğer onu tahrik ederse beraber yatağa düşüyorlar, edemezse muhakkak bir dayak yiyordu. Mecide, verem olduğu günden beri bu dayaklar bitmişti.

☆

Bu gün kadını muayene eden genç hekim, hastanın beklediği gözlerine, kısa cevap, «Geçer, bir şey değil,» dedi. Mecide de biliyordu: Hastalığı tabii geçecekti. «Göğüs nezlesi olmuştu.»

Çilli Mahmut, adını hekimden öğrendiği hastalığı önce hükmükabul etti; kabadayılığın erkek tarafıyla Mecide'ye bir iki gün kadın gibi baktı. Çabuk ölecek sanıyordu. Attığı

dayaklara bile pişmandı. Fakat hastalık uzamaya başlayınca bu pişmanlık bitti.

Macide verem olduğunu bir türlü bilmiyordu. Kadına etrafında ilk defa tatlı bu yüzden gülmüştü: Verem olduğunu bilmemek!.. Lâkin büyük hastalıkların en güzel tarafı olan bu gafleti, hastalığının adını bilmeden ölmek saadetini, bir meleğin kanadından gözlere inen bu karanlığı, bu gökyüzü rolü gölgeyi Macide ve felek çok gördü. Kadın, uzun süren bu göğüs nezlesinden bir gün şikâyet ediyordu. O gün fazla içen Çilli Mahmut, «Ne nezlesi? Verem» deyiverdi.

Macide birdenbire verem oldu; öldürecekti. Çünkü biliyordu ki Çilli Mahmut katildi. Fakat yalanı değildi. Ona inanmamak, Macide'nin elinden gelmiyordu. Hem, verem korkunç, uzak felâketti; her hastanın kanserden başka hastalıklara gelebilecek bir felâketi. Hele Macide hiç verem olamazdı. Ölüm, müphemdi, uzaktı. Verem bu müphemi, bu uzağı Macide'nin yanına kadar getiren, katîleştiren bir yoldu. Allah'ı ona acır, bu zulmü ona görmezdi. Fakat kadın, Allah'la yalnız değildi. Aralarında Çilli Mahmut vardı. Yalan söylemeyen Mahmut!

Ve doğru sözlü Mahmut, başka hastalıkların tereddütlü, ihtimalli* güzel ölümünden Macide'yi mahrum etti. Onun ağzından çıkan tek kelime, uzak felâketi, sanki yaratan güneş gibi Macide'nin gözüne sapladı.

Macide o gün hemen öleceğini sandı; öldürecekti; fakat günler geçiyor, ölmüyordu. Yavaş yavaş rahat etti. İnsan verem olarak da yaşardı. Kendi cenazesine uzaktan, cılız kırk senenin ucundan bakıyordu. Evindi, ihtiyarlayınca ölecekti. Bu emniyetle o gün bütün bütün iyileşti; çarşafını getirmiş, sokağa çıkacaktı. Yatağından kalkınca, ayakta yeniden hastalandı, sıcak başı uzaktı. Yürümek isteyince, zarnetiği kadar kuvvetli değildi. Kolunda çarşafla yatağına düştü. Hiz-

* İhtimalli: Müphem, belirsiz

meçlerin elindeki iskarpinlere çok uzaktan bakıyordu. Biraz daldı.

Uyandığı zaman tekrar iyi idi.

Çilli Mahmut odaya girdi. Pergemi siyah tesinden birleşmiş, domates burunlu yarım kunduralarında mavi çoraplarının içinde kemik topukları kaynaşıyordu. Gözlerinin akında insan kanı içen adamın güzelliği vardı. Temmuzun sıcağı içinde mintanını çıkarmış, pembe tanrılarının çözülmüş göğsünden görünen kırmızı kılları, siyah sanı'acak kadar sıktı. Maçide bu kıl'ara bıktı. Onun göğsünde bu kırmızı kıl'arın ucunda kıvılcımlar titriyordu. Mahmut'un göğsüne uzun uzun baktı. Adamın çıplak kollarındaki çillerde deniz hayvanlarındaki pulların ıslak sarılığı parlıyordu.

Kadın verenin ve şehvetin iki ateşinde yanıyordu. Göğsünün içinde bir kertenkele koşuyor gibi bir ürpertme oldu; boğazı tıkandı; başını kaldırdı. Öksürmek istedi; ağzından kan boşandı. Yüzünün içinden elleri uçmuş gibi bembeş gözlerle kafası yastığa düştü.

Çilli Mahmut, Maçide'nin kendisine inanmadığını sezmişti. Sokağa çıkmak istemesi ona inanmamak demekti. O günden beri kadına kızmıştı. Yorganın altındaki kana, bir de Maçide'ye baktı. «Çilli Mahmut yalan söylemez,» demek isteyen dargın çehreyle, dudağında acı bir çizgiyle durdu.

10 TEMMUZ İNKILÂBI

MAÇİDE, öğleye doğru — iki sokağında iki uzun çukur — yatağında uyuyor. 10 temmuz sokaktan nâ'ralarla, bayraklarla geçiyor. Sokak halkının aldıktan sonra istediği, haykırarak istediği «Hürriyet», Maçide'yi dalgın uğultudan uyandırdı. Çilli Mahmut bardaktaki rakıyı dudağına getiriyordu; Maçide başını yavaş yavaş yastıktan kaldırdı.

— Sokakta ne salıyorlar? dedi

Çilli Mahmut bıyıklarını yumruğu ile sildi, haykırdı:

— Hürriyet salıyorlar, onu da mı merak ettin?

Elindeki beş hatdağı duvara fırlattı, parçalanan camlara kahkahası karıştı ve kapıyı çarpıp gitti. Çok yavaş ölen kadına Çilli Mahmut bir haftadanberi tutuluyordu.

☆

13 Temmuz Gece

Yıldız dağının tepesinde kızıl ve kara sakalı yere sürünerek eğilen adam kadit avuçlarıyla beldenin sokaklarına halva halva karanlık yuvarlıyor. Sofular mahallesine otuz üç sene alıştığı sessizlik gene çöktü. İkinci Abdülhamid'in gözleri geceyin karanlığına karışarak otuz üç senenin dibinden 11 temmuza bakıyor.

Yatsı ezanı okundu; camiden çıkan seyrek, fırtık birkaç gölge, birkaç dakikaya sokaklara silindi. İnkılâbın dört kelimesine kadar her şey susmuştu. Sükût!

Birdenbire cıvıl cıvıl bir kahkaha, sonra ince hırçak sesleriyle silâh gürültüsü yüksek perdesinde bir gürültü koptu. Mecide'nin evi taşlanıyordu.

Sokağın efkârıumumiyesi inkılâbın üçüncü gününe kadar sabredebilmişti. Sofular mahallesinde senelerdenberi Mecide için anlaşılmıyarak duyulan dedikodular bu gece birdenbire anlaşıldı. Mahallenin izzi kudurmuş, dili çıkmış soluyor. Sırtından, paçasından kilâhlar, şalvarlar, potturlar ve fokuryalar sarkarak Mecide'nin evine dalgalanıyor. İhtilâlin feneri kanlı sarık gibi saranlar kızıl, karanlık gölgelerle Mecide'nin evini taşlıyorlar.

Mahallenin edebiyatı oraspuya lâzım olan fırıkayı* coğrafyadan aldı. Sakallı Vasfi'nin sesiyle haykırıyor: «Sivaslı Mecide!»

* Fırıka: Ayyıldız nişanı

Düğen kadının doğduğu yerden ziyade ikâmetgâhı bağlı olduğu yer memleketidir. Evin kapısını mahallenin namusu lâpçınla, mezile, kalaylı tekneyle tıkmeliyor. Küçük, büyük taşlar camları parçalıyor, odalara içine yağıyor. Bir taneciğin düştüğü karanlık odada Mecide, yüzüne yorgan örtülmüş, ucundan bir tutam lepiska saç fularına, yatıyor. Yarım saatlerdir ölmüştü.

Sakallı Vasfi kalabalığa artık kızmamalarını emretti.

Sakallı Vasfi etibâtta memuriyetsiz kaldığı için resmî idi; mahallenin namusu onu dinledi ve dağılan kalabalığın arkasından Mecide'nin evine, kırık kapı kanadını itarak usulca girdi.

Cenaze'yi Önikiler kaldırdı. Tabut, Mecide'nin kendini verdiği gecelerdeki kadar çıplaktı.

Bir adam, yumruğu gerdanlığını ortadan bağmış, tabuta uzaktan koşuyordu: Sevin Efendi'nin eski damadı Sait.

Cenaze geçerken Sofular kahvesinde Sakallı Vasfi —mahkûmda zindan, ihtilâl heyecanlı gözlerinde alev— pürdüllü arkadan yere sarkarak, kolları havada anlatıyordu:

— Biliyorsunuz ki efendiler, Meşrutiyetimizin babası Mithat Paşa'yı, Abdülhamid, Taif kalesinde boğdurdu. Katiller sabunlu ipi Mithat Paşa'nın boynuna geçirdiler. Mithat Paşa'nın çırpınan kollarını alaylı mülâzim* İspartalı Kel Memiş sopayla kırdı. Şehidi sabah olmadan acele gömdüler, caniler güneşten korkuyor.

Kahve halkı ağlıyordu; Vasfi durdu. Gözlerini tavana dikti; gözyaşlarının bitmesini bekliyordu ve kahve halkına gözlerini yüksekten 10 temmuzdan sonraki yeni sesiyle hay kıydı:

— Efendiler, Taif'teki bu Mülâzım Memiş, Yemen'de terakkinin sebebi olan Binbaşı Mehmet'tir; evini taşladığınız Mecide de, Mithat Paşa'nın katili olan bu Kel Memiş'in kızıdır.

* Mülâzım: Teğmen.

Sakallı Vasfi'nin anlattığı vaka, küçük bir yanlışla doğruydu: Alaylı Mülâzim Kel Memiş, Mithat Paşa'nın değil Tâ'if'te onun'la beraber boğazlanan Damat Mahmut Paşa'nın kellesini kesmişti.

Mahalle imamı gözlerini iki yumruğu ile silerken yanındaki gümrük kâtibine yavaşça sordu:

— Bu Mithat Paşa kimlerdendir?

Kahve halkı hep birden ayağa kalkıldı. Sakallı Vasfi nutkunu bitirmiş, kahveden çıkıyordu. Göğsü iki gündenberi palavra ambarıydı. Namık Kemal'in sakalı, Mithat Paşa'nın Arap gömleği,[1] Ahmet Rıza'nın yanmalı eskisi karmakarışık göğsünün içinde kabarıyordu.

Sokağa çıktı. Nefes borularının içinden Cemiyet-i Sahare-i Osmaniye'nin bir metrelik kitlini sökmüş, yerine İttihâd'ın iki metrelik hilâlini yerleştirmiş birçok neferler, Sakallı Vasfi'nin arkasından yürüyorlardı. Vasfi, kucağında kahraman tahammülsüz'e cephane arabası gibiydi; sokaklardan geçerken gözler, ona bir parça bakabiliyor, korkarak duvarlara, ağaçlara, damlara kaçıyorlardı. İnsanları, evleri ikiye bölüyordu. Bunlar namusluydu, bunlar namussuzdu.

Sokakta yürürken sakalından, sesinden belliydi: İttihat ve Terakki'nin merkezine gidiyordu.

İKİ SANDIK

MANASTIRLININ yanında Mekkeli oturuyordu; sesle, telâffuzda, lehçede fetih hamlası vardı. Osmanlı İmparatorluğunun Meclisi Mebusanı açılmıştı. Fakat bir yandan da mahalle bakkalı ve mahalle bekçisi gibi mahalle ihtilâlcileri vardı. Sakallı Vasfi, Meclisi Mebusan'ın açılacağı hafta Sofular mahallesinin ihtilâlcisi olmuştu. Evvelâ terzisini, sonra berberini

[1] Mithat Paşa'yı boğdukları zaman üstünde bu Arap gömleği vardı.

değiştirdi, cebetten cüppe pantalondan cüppe uçtu; ceket beline, pantalon kaba etine sımsıkı sarıldı. Sakal, geneden, muntazam sarktı.

Adnan, sürgünden döndüğü gün, İttihat ve Terakki'nin merkezinde arkadaşlarıyla konuşurken, açılan kapıdan elinde birtakım kâğıtlarla bir odaya giren sakallı bir adamı görünce inanmadı. «Ya, bu adam Sakallı Vasfi değildir, ya bu Cemiyet İttihat ve Terakki değil» dedi.

Fakat sürahin insan gözüne verdiği dikkatle bakınca anladı: İkisi de ikisiydi.

Cemiyete lekeli adamların da girdiğini söylemek istedi. Cemiyetin hareket adamı, «Komitelerde fertler değil, heyet-i mecmualar" temyiz" olur,» dedi. Cemiyetin ilim adamı, «Cemiyetler ruhiyattır;" beyaz kürevyelerin" yanında renklileri de bulunur,» dedi. Adnan sustu; «renkli kürevyenine kerdisini cumhal ettiğini söylemedi; şahsından bahsedemezdi.

Sakallı Vasfi, Cemiyet'te eskiyor, eskidikçe gizli adım oluyor; az konuşuyor, hususi sesle selâm veriyordu. Gülerken, öksürürken, hatta geğirirken İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin azasından olduğu belliydi.

Çabuk kızıyordu. İnsana beş dakikada düşman oluyordu. Öfkesinin istinsali," temyizi yoktu. İki türlü bakıyordu, bakışlarında cennet ve cehennem vardı.

Bir gün Sakallı Vasfi'yi polisteki bir gizli vazifenin başına geçirdiler. Bir hafta sonra da Sakallı Vasfi bir gün iki sandık arasında kaldı: Meb'us seçimi olacaktı, Makrıköyü'nde intihap" sandığı vardı; aynı günde de karısı Seniha olmuştu; Sofular'daki evde cenaze bekliyordu... Sofular imamı Makrıköyü'ndeki Sakallı Vasfi'den bir telgraf aldı:

* Heyet-i mecmua: Topluluğun ilmü
* Temyiz: İyiyi kötüden ayırma
* Ruhiyat: Canlılık
* Beyaz kürevyeler: Akıncılar
* İstinsal: Bir davaya yeniden başlama
* İntihap: Seçim

dinlihuz sandığını ben kaldırmağım cesaretini ne kalbi-

Günler geçtikçe Sakallı Vasfi bir nevi edebiyat icat ediyordu; gecelere, ağzına acayip bir ses edinmiş, o sesle bağırıyor: «Azizim arkadaşlar, azimle» diyordu. «Siz azmedin; Londra'yı tekelara bırakarak, Berlin'i tahvilatla kaparak fethedemezsiniz!» Bu (T)lere, bu (K)lara izdiham hayılıyordu. İnsan kafaları, parmağının ucunda fırıldaklar gibi, pabucunun burnunda topaçlar gibi dönüyordu. Deve gibi yürürken arkasında insanlar, kösteblekler, şempanzeler, böcekler gibi küçüklü. Hakaretinin karşısında hazin bir nezaketle dudaklar, yanaklar sarkıyordu.

ISLAHAT LÂYİHASI

KARISI SENİHA öldükten bir hafta sonra, Sakallı Vasfi, Sezai Efendi'nin kızı Melâhat'le evlendi. Fazla bekleyemezdi. Çünkü İttihat ve Terakki klüplerinde sevişliği Avukat Tevfik Hoca'nın anlattığına göre Sofular'daki evin ve Ünkapanı'ndaki hanın hissesinin aylık paralarını Melâhat henüz yememişti; fakat bu parayı çarçur etmesi mümkündü. Vasfi alacağı kadının parasını düşünmeyecek kadar kara düşkünü değildi.

Meşrutiyetten sonra kravatının düğümüne merak sarmıştı. Bu sabah aynada kravatını bununa üçtür çözüp bağlarken sokak kapısının önünde bir araba durdu; küçük odada iki adımda koşarak rumbadan baktı: Mısırlı Prens Hasan'ın arabasıydı. «Vay muskara» dedi. «Altmış para alacağı var, onu istemeye Tarabya'dan Sofular'a geliyor.» Kızdı, cebindeki bütün parayı mendille sarıp pencereden Prensin müdahil ise ne atmayı düşündü; fakat, bu hafiflik olurdu; bugünkü mevkiyle mütenasip değildi. Ve merdivenin başında, yüzü meşrutiyet dolu, asabi yumruğu belinde, durdu: Mısır Prensini

bekliyordu. Ancak Prensin sokak kapısından başlayan sesi hizmetçiye, «Beyefendi Hazretlerinin devlethanelerinde olup olmadığını» soruyordu. Bir ses, alacağını istemeye gelen adamın nadeni sesi değildi.

Osmanlı meşrutiyetini şimdilik çok beğenen Mısır Prensi «Islahat lâyihası» yazmış, Cemiyet'in gizli adamı olan Sakallı Vasfi'ye bu kâğıdı getiriyordu. Danimarka edebiyatı, İngiliz dili, İspanya şeriatı, Çerkes kalesiyle yazılan ve adı «Mezopotamya Ahvali Hakkında Islahat Lâyihası» olan bu pergamen kâğıdın İngilizce asılma Türkçe tercümesi yeşil mumlu mühürle, kırmızı kurdeleyle bağlı idi. «Bu kâğıdı Vasfi Bey Dahiliye Nazırına takdim edecekti.» Sakallı Vasfi, «Bu herif aklını mı bozdu?» diyen gözlerle Prensin suratına bakmaktaydı. Fakat Prense henüz ödenmeyen borçlarını hatırlatan bu iki yeni göz vakriyle Prensten av hikâyelerini dinleyen iki eski gözün samimiyetiyle doldu ve Vasfi:

— Sizden istifade etmeliyiz Prens Hazretleri, bu gece yemekte Dahiliye Nazırındayım, lâyihanızı veririm, dikkatle okumasını da söylerim, dedi.

Halbuki son günlerde Dahiliye Nazırını, sesini işitmeyecek kadar uzaktan görüyordu ve Vasfi'nin çok uzaktan yalvaran gözlerine Dahiliye Nazırı'nın söven, kovan gözleri son baktığı günden beri Vasfi ihtilâlcilikten azledilmek ihtimalleri geçiriyordu.

Prens gittikten sonra Vasfi, şu lâyihadan bir sokak hutbesi, bir kahve konferansı, bir kulüp nutku çıkarabilir miyim diye kâğıdı üç defa okudu; her defasında aynı satırlarda kahkahalarla gülüyordu.

Karısı Melâhat, yanındaki odadan işi çıktı. Kocası yine Pol dö Kok'un Çapkın *Gustav* tercümesini okuyordu. Kadın, kendi kendine düşündü: «Hukuktan çıktığı günden beri bu kitaptan başka bir şey okumadığını yine kendisi söyleyen bu adam, koca memleketi nasıl çarmağında çeviriyordu? Anlaşı-

lan bu da bir zekâlı" dedi ve Melihat, merhume Seniha'yla bu odanın minderleri üstünde vücutlarının vaktiyle aldığı şekilleri düşünerek içini çekti, daldı.

MERMER YALI YIKILIYOR

ERKÂNIHARP MÜŞİRİ, bu zamana kadar kendisi de farkında değilmiş. O meğer 10 temmuzu altı senedir beklermiş. Meşrutiyetin ilk günü arabasından inerken, halk onun yüzüne tükürmüştü. Fakat Fransız ihtilâlini Taine'den okuyan adam, ayaktakımının bu dalâletini* affediyordu. Onu inkılâbın cihazesi takdir edecekti. O, kütüphanesinin beş rafına üç dildeki ihtilâl tarihlerini sıraylı dizen, İttihad-ü Terakki'nin şimdi erkânından olan Adnan Bey'le gece yarılarına kadar Fransız inkılâbını konuşan adamdı.

Bugün öğleden sonra mermer yalıya, ismini söylemeyen, müphem bir misafir geldi.

Erkânıharp Müşiri misafiri salonda karşılarken, biliyordu: İttihad-ü Terakki, onu sadrâzam yapacaktı; sadeceli teklif için adamlarından birini göndermiyordu. Abdülhamid onun kadrini bilemezdi, mâzurdu; fakat onun artık devri gelmişti. Ama o, bu teklifi hemen kabul etmeyecekti: Evvelâ, o sadrâzam değil, başvekil olacaktı; saniyen...

Müşirin kendi kendine çok uzun düşündüğünü gören misafir söze başladı:

— Adliyeden geliyorum efendim.

— Adliyeden mi? Cemiyetin'iz Adliyede mi çalışıyor?

— Hangi cemiyet?

— İttihad-ü Terakki Cemiyeti.

— Hayır efendim. Cemiyetin hususi müdahalesi yok. Adliye Nezâreti tarafından geliyorum. Zatâlinizi kanunen Adliye'

* Dalâlet: Doğru yoldan çıkma

ye çağırmak lâzımdı; fakat halk heyecanda... Hayatınızı tehlikede gördük; Adliye Nazırı bendenizi gönderdi. İfadenizi alacağım.

Müşir bu yanlışlığa güldü; sustu; düşündü. Misafirinin ne kadar çirkin yüzlü olduğunu ancak şimdi farketti ve ona vermeye hazırladığı cigarası ni kendi yaktı, kendi içti. Artık kendisini aldatamıyor, kızıyordu:

— Efendi, benim kimseye verecek ifadem, mütâdem yok; hem sen kimsin?

— Bir, Müstantik âzasından Behçet!.. Adliye Nazırı nezaket etti; beni senin ayağına gönderdi. İfade vermezsen bir tevkif müzekkeresi gönderirim; bu sefer sen benim ayağıma gel r, ifadeni istintak* dairesinde verirsin.

Demek bu memleket onu inkâr ediyordu! İnkâr edilen adam hazindir.

Müşir, bu hüznün kollarına dayanarak, bir zaman arkasında yürüyen polislerin emri ortasında sendeleyerek, Adliye Harbiye koridorlarında dolaştı; Tevkifhanede, Bekirağa Bölüğünde Polis müdürlüğünde yattı, kalktı. Bir gün bir vapura bindi, sürgüne gitti.

Belkıs'ın babası olan Erkânıharp Müşiri, İttihad ü Terakki'nin bir parçası, bir kısmı olan Adnan kurtarmak için çok çalıştı. Fakat bu adamı, Adnan'ın ancak sırası kurtaracaktı; halbuki Adnan yüzünü gösteriyor, kollarını uzatıyordu. Çırılçıplak ortaya çıkmak lâzımdı. Pehlivanlık yapacaklar, cambazlık yapmıştı.

Müşir gittikten sonra aile yine mermer yalıda kaldı; kaldılar, çünkü buna oturmak denemezdi. Belkıs'la annesi yalının bir köşesinde iki heykel gibi, boyunlarını bükmüşlüler. Eskiden altından çerçeveleriyle paranın simgeleri içinde parlayan yalı şimdi sembolleşmiş sökülmüş saat gibiydi; göğünde kara talihin iki parmağı, saadet günlerinin son dakikasına yapışmış, kımıldamıyordu.

* İstintak: Sorgu

Bahriye miralayının 10 temmuzla beraber, oyunu, avı bitti.

Sanki pokerde kareyi Abdülhamid tamamlıyordu; sarkî av, Saray'ın bahçelerinde oluyordu. 10 temmuzla beraber Belkıs'ın üç dildeki kitapları da Avrupa'dan gelmiyordu. Sarkî bu kitapları Abdülhamid yazıyordu ve sanki yalıya iradeyle geliyorlarmış gibi, müşteriler de 10 temmuz gelince ortadan kayboldular.

Bir gün yalının kapısında biri fesli, öteki şapkalı iki sivil adam durdu, bir sürü de gerdanlı adamlar... Fesli, Müşir'in Basra'da tanıdığı, Hint'te bildiği müteahhidi bir Ciddeli idi; şapkalı da yine Müşir'in Londra'da hususi kaymakamı bir İngiliz.

Müşir, taksitle yalın aldığı şeylerin hakiki bedellerini —kendi de bilmeyerek— bu iki hırsıza üç kere ödediği halde, bunlar ellerinde sipariş tahrifatları, yanlarında sarı muhasebeciyle yalıdaki eşyaya haciz koymaya geliyorlardı.

Bahriye miralayı Asyalı hırsızın yüzüne tükürdü. Avrupalı hırsızın bir elini iki eliyle sıktı. Mırıldanmak isteyen kaymakamına:

— İngiliz yalan söylemez! dedi.

Yalan söylemeyen İngiliz ve yalan söyleyen Arap birleştiler, üç defa ödenen eşyayı sattırdılar. Eşya bitti, borç bitmiyordu.

İnkılâptan sonra avukatlığa başlayan Adnan, artık Belkıs'ın hocası değildi, ailenin avukatıydı. İcra işlerini bedava takip ediyordu. Fakat İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kolunu bükmediği daire olan Adliye, Adnan'dan korkmadı; mermer yalıya da haciz koydu.

Çürük İngiliz ve Arap dolandırıcılık ellerinde kağıtlar vardı. Kâğıtlar... Hukuk işlerinde kâğıt korkunçtur.

Bir müddet sonra, Adnan, talâk* işinde de Belkıs'ın avukatı oldu: Bahriye Miralayının Belkıs'ı boşamasına ilâm aldı. Kumar oynamak için Belkıs'tan para isteyen Bahriye Mira-

* Talâk: Boşanma

layının Belkıs'ı dövmeye kalkıştığını, annesi, Adnan'a söylemişti.

Artık Belkıs, Adnan'a karşı yalnız terbiyeli değildi, sevimli idi de. Belkıs'ın ezici kibarlığının yerinde şimdi bir insan tahıllığı vardı. Haremağaları, yalının havasında seyyah kuğuları gibi alyak bir iz bırakarak, kaybolmuşlardı.

Eşyalar, halılar, yerlerinde biraz toz bırakarak gitmişti-ler. Eşyasız ışıksız yalıda Adnan şimdi Belkıs'a hem âşıktı, hem de onu seviyordu. Acaba Belkıs'ın bu fikarahğını Adnan arzu etmiş miydi? Bunu kendi kendine sormaya korktu. Yalnız Belkıs'a karşı daha mütevaziydi. Ve bu tevazuda bir intikam lezzeti vardı.

Ancak birkaç hafta çıplak duran yalının odaları yine kibar hususiyetlerle döşeniyor, Belkıs bodrum kaçırılan garderobunun ihtişamlı eksikleriyle, iri inciler, elmaslar içinde Adnan'ın önüne çıkıyordu.

Erkânıharp Müşirinin çok esham* olacağını, Adnan, Tâlî teki mertebesinden* dönen Habibullah'tan canı sıkılarak öğreniyordu. Belkıs'a bir türlü fikara olamıyor diye kızarak.

Birgün, Belkıs'ın annesi, yalıyı bodrum kurtaracak büyük parayı Adnan'a verince, eski tarih hocası gelince gaşrdı ve gizlice zehirlendi, bedbaht oldu. Esham lâfı, demek ki, değilmiş. Ve bu esham demek ki hacizden kaçırmışlardı. Bu, ne serveti ki bir türlü bitmiyordu.

Yalıda bir Fransız şoförü vardı; bir de paşalı olduklarını yüzlerinden belli olan iki uşak. Baş açık hizmet gören bu iki Avrupalı uşak, uzun bacakları, müstatil suratlarıyla bir alay haremağasından daha ziyade yalıyı doldurmuyorlar, havuz gibi uzun koridorlarıyla tavanları daha ziyade yüksek gösteriyorlardı.

Fakat artık Adnan da bu dehdebenin önünde fazla hüzün duyamayacak kadar refah içindeydi. Ancak Belkıs'ın düş-

* Esham: Hisse senetleri.
* Mertebe: Sürgün

tiği yer bile, Adnan'ın çıktığı yerden yüksekti. Adnan zengin, çok zengin olmaya mecburdu. Her gün biraz daha zengin, biraz daha, bir çok daha.

KIZIYORLARDI

KAHVEDE Çilli Mahmut, kenarda Hidayet, köşkte Mısırlı Prens Hasan, yalıda Hacı Hulûsi Paşa kızıyorlardı.

Sofular'daki umumhanesini hükûmet kapamıştı, Çilli Mahmut, «Şeriat elden gitti,» diye bayılıyordu.

Şehremini yapmamışlardı, Hidayet, «Hürriyet yok!» diye bağırıyordu.

Lâyihasını okumamışlardı, Mısırlı Prens Hasan, «Bu memlekete istiklâl ne kadar uzak!» diye yapınıyordu.

Sivas'a yine vali olamamıştı, Hacı Hulûsi Paşa, «Çocuklar elinde kaldık,» diye inliyordu.

Sakallı Vasfi de, gündüz Talât Bey konuşmuş, dargındı, gece Enver Bey'le konuşmuş, memnundu. Gündüz haklı olduğu Çilli Mahmut'a, Hidayet'e, Mısır Prensine, Hacı Hulûsi'ye göre kızıyor, hepsine «Mürteci!»* diye bayılıyor, kalfanın ucundaki ayın, Sinan'ın yaptığı kubbe gibi kabarıyordu.

ADNAN BİR TAKSİM, ÜÇ İTTİHADI TERAKKİ İDİ

ADNAN, Beyoğlu'ndaki bu meşhur terziyi az daha öğrecekti. Bu zamana kadar kendini dümdüz sanıyordu; meğer beli varmış! Meğer ceketin iki yakası da insanın yanağını iki taraftan aşağıya çeken iki muzip değilmiş!

Fakat biraz mahzundu. Her ceketin başka bir kravatı olduğunu Meşrutiyetin ilânından sonra öğreniyordu. Terzi

* Mürteci: Gerici

«Kravat görünmemelidir,» deyince Adnan, göğsünden utardı. Yeşil beyaz bağını boynundan çıkarırken eski tarih hocasının bir parçasından daha kurtuldu; rahat nefes aldı. Aynadaki adamdan ayrılamıyordu. Eski elbisesinin kabuğundan kurtulan adam, sevimli bir hışırtı ile giydiği ipek astarlı ceketin içinde yürürken gövdesi hiç bir yere değmeyerek yuvarlanıyordu. Pantalon, bezu gibi durmuyor, bir seviyetin asabi çizgileriyle sarkıyordu. Ve bu pantalonun üstünde vilmudu çiçek sepeti gibi hafif hafif uçuyor, görünmeyen kravatın tepesinde çehresi mutlaşıyordu.

Terzidan çıktığı zaman nikbindi: Epictete gibi, «İnsan istense kaçan bile fali beyirdir» ve Spinoza gibi, «Muvaffak olduğum için memnun değilim; memnun olduğum için muvaffakım» diyordu.

Artık, her gün bir parça daha zengin oluyordu. Dahiliye Nazırıyle köprüye beraber indikleri her gün Adnan'ın Emniyet'indeki yazıhanesinde birkaç koçaman dava geliyordu. Saray kadar, çiftlik kadar, memleket kadar büyük davalar. Salonunda bilârde, parkında tenis oynanacak kadar ucu bucağı görünmeyen davalar... Fakat, o, temiz avukattı. Ona Ceza Kanununun bir tek kelimesini bir usta hâkim talilik edemezdi. Yalnız insanlar kıskançtırlar. «Servet in kerimi değil, miktarı dürümdür» diyorlardı. Halbuki bu temiz adamın günahı yoktu. Memleketin havasında her işi onun yazıhanesine atan bir rüzgâr vardı. Her büyük dava mutlaka Adnan'ın yazıhanesinden geçecekti; bu bir «tabiatı eşya» idi. Ve bu acayip «tabiatı eşya» Adnan'ı her saat zengin ediyordu. Parasının sağındaki sıfırlar, tarla yer gibi, bir uzviyet vak'asının tabiiliğiyle artıyordu. Bu memleket bilmiyordu. Servetin zaman ölçüsü, Avrupa'da dakikaydı. Şarkta bütün bir ömür Avrupa'da avukat bir mektup'a, bir telgrafla, bir lâkırdıyla beş dakikada zengin olan adam demekti. Bizde ihtiyarlamadan zengin olanı dağdan şehire inmiş kurt gibi taşlıyorlardı.

Avukat Tevfik Hoca, Adnan'ın zengin olduğunu duyunca, onu da kendi gibi namussuz sandı, geldi, ortaklık teklif etti.

Adnan kaşlarını çattı; eski edebiyatçılığından kalan üslûpla:

— Bak bana Tevfik Hoca, dedi; aramızda çok eski hukuk var, ben sana elimden gelen her iyiliği yaparım, fakat elim cline değmemek şartıyla!

Tevfik Hoca, bu edebiyata güldü, güldü:

— Senin bugün ukalâlığın üzerinde ,ben münasip bir zamanda yine gelirim; anlaşırız! dedi, gitti.

ABDÜLHAMİD'İ BURNU KURTARDI

CAĞALOĞLU'NDAKİ bu taş konağa taşındığı günden beri Adnan yalnız kalamıyordu. Misafir, misafir... Hariciye'de, Dahiliye'de, Maliye'de işi olanlar Hariciye'ye, Dahiliye'ye, Maliye'ye gitmiyorlar, bu eve geliyorlardı. Ömründe yüzünü görmediği bir sakrabasıyla, bu yaşa kadar sesini işitmediği bir eski dostuyla bergün karşılaşıyordu.

Mermer yalıya da gidiyordu; Bekir'in, annesinin mahkemelerde hâlâ işleri vardı. Adnan davaları bedava bitiriyor ve bunları konuşmak için yalıya gittiği vakit, gazetelerin hâlâ sövdüğü Erkânıharp Müşirinin ailesine vefa beslediği için tatlı bir gurur duyuyor, bunu fazla tevazuyla örtüyordu. Artık mermer yalıdan dönünce Cağaloğlundaki evinde küçülmüyordu. Bekir'le bu evde oturabilirdi. Fakat evlenmeyi teklif edemezdi. Reddedilirse ölürdü! Zaten bir müddetten Bekir, Adnan'ın bütün hayatını doldurmuyordu. Firkacılık Bekir'e aşkından bile mühim, bir de Adnan'ın fazla refahı bu aşkı haset, garaz, ıstırap olmaktan kurtarmıştı. Eski dostlarıyla da münasebetini kesmişti. Zaten Mısır hâlâ Selânik beyidi. Fakat Mısır için çok fena bir şey duydu: İstanbul'da fena tanınmış, zengin bir Musevi'nin kızıyla Selânik'te evlenmişti. Mektuplarını aylardanberi cevapsız bırakıyordu. Avukat Tevfik Hoca da artık pis adamdı. Ona selâm veren kimse kalmıyordu. Adnan bu iki eski dostundan kaçıyordu. Başka iki eski dostu da ondan kaçıyorlardı: Bağdatlı Hoca ile Şair Mehmet Rauf

Bir gün sokakta Dağıstanlı Hoca'ya rastladı; zorla arabaya aldı, eve götürdü. Uzun müddetler, Hoca'yı görmemişti; Abdülhamid için siyasi temayül'lerini yoklamak istedi:

— Sonra Deli İbrahim'in torunu meğer ne saçma adammış. Hükümdar tarafı hiç yok. Evde oturmak için doğan adamı tesadüf Saray'da oturtmuş. Hükümdar ailesinden gelmeseydi kapıda mukayyit* olurdu. Sonra o ne hükümetmiş, bütçesi yok. Maliye Nazırı var; donanması yok, amiralleri var. Fakat Allah'a şükredelim ki, onun büyük olmaya merakı yoktu; sahne adamı değildi. Almanya İmparatoru gibi aktörlüğe kalkışsaydı halimiz harap!

Dağıstanlı Hoca:

— Onun merhum* bir büyüklüğe bile tahammülü olamazdı. Sultanî kurşunumun hedef dairesi büyür diye korkardı!

Adnan rahat etti. Hoca, Meşrutiyetten sonra Abdülhamid'i beğenmeye başlayanlardan değildi. Hocayı, Cemiyete almak istedi.

Dağıstanlı Hoca:

— Beni Cemiyet'e alıp ne yapacaksınız Adnan? Cennete de gitseniz, Cehenneme de, ben sizin yanınızdayım. Ama ben numaralı vatanperver olamam.

Adnan:

— Seni içimize alırsak bize bir kuvvet olursun, Hocam.

Hoca:

— İçinize alacağınız adamlar sizin kuvvetiniz değil, yanlışınız olacaklar.

Adnan:

— Yani pis adamları alırsak?

Hoca:

— Hayır, hayır; adı çıkan maskaralardan korkum yok; onların liyakatsizliğinden... Meçhul edepsizlerden kork.

* Mukayyit: Bir dairede, gelen giden yazıları kaydeden görevli.
* Merhum: Vefatı için, kullanılan sıfat.

Adnan:

— Mesele?

Hoca:

— Mesele, mesele... Sonra söylerim.

Hoca, düşündü; coştu; öfkelendiği için yine ayaklaydı.

— Bu lâfıma iyi dikkat et: İnkılâp yaptınız diye bugün kaymınuza sarılanlar yarın boğazınızı sıkacaklar! dedi, sustu. Çehresinden bir fildişinin yekpare beyazlığı ile ak bir sakal uzamıyordu.

Hoca:

— Sizin için en korkunç düşman kimdir, biliyor musunuz?

Adnan:

— Tabii ki biliyoruz. Alâtini köşkünde oturan Abdülhamid!

Hoca:

— Hâşâ, tövbeler olsun değil. Sizin en korkunç düşmanınız Fatih'teki yobazlardır. Sarıktan korkun. Müslümanlık geç kalan bir saattir derler. Hayır. «Ali Muaviye» vak'asından beri bu saat hiç işlemiyor, durmuştur.

Hoca madem ki lakırdıya başlamıştı, yine Tatarcık Abdullah'ı merhedecekti, kaç senedir buna merak sarmıştı, onu göklere çıkardıkça kendisi uçuyormuş gibi uyuşuyordu. Fakat Adnan daha evvel davrandı.

Adnan:

— Hükûmet kuvvetinin karşısında sarığın lâfı mı olur hocam? Bir softayı bir jandarma önüne katar.

Hoca:

— Yanılıyorsun. Hükûmet kuvvet değildir; vasıtadır. Bir memlekette asıl kuvvet, bir fikri temsil edenlerdir. Başka memleketlerde sahici «fikir» zümreleri var. Bizim memlekette hakikî «fikir» yok, bizde üç yüz seneden beri «fikir» diye bir tek şey var: Tasavvuf! Tatarcık Abdullah'ın tanzimat lâyihasında...

Tatarcık Abdullah'ın Üçüncü Selim'e yazdığı [illegible] layihasını ezber okuyacaktı; Adnan hocanın sözünü, işi dalgınlığa vurarak kesti.

Adnan:

— Fatih hocalarının dini de yalandır; dinsizliği de!

Hoca:

— Yalanmış! Tabii bi yalan. Onu ben de biliyorum. Onun için bu yalandan korkun diyorum ya! Sarıklı milletini hana sen mi anlatacaksın? Menfaat göster. Vapur bacası gibi bağırarak sana Allah'ı inkâr etsinler; Peygamberi de!. Sultan Hamid otuz üç sene sarığa sırma takarak; lâsusuba inaş vererek tahtında oturdu elendi!

Adnan saştı: Değirmenli Hoca, Abdülhamid'e eskisi gibi Deli İbrahim'in torunu demiyordu. Düşündü, düşündü, buldu: Hoca düşmüşlere sövmezdi.

Adnan:

— Şu ikinci düşmanımız kimmiş merak ettim hocam?

Hoca:

— İkinci düşmanımız sizsiniz!

Adnan, sokak edebiyatı yapan hocanın gicikliğine güldü; demindenberi müphemiyetinden korktuğu ikinci düşmanın ne kadar tehlikesiz olduğuna seviniyordu.

Hoca:

— Sizinle. Çünkü siz, halkı fikir idare eder sanıyorsunuz. İddiham, kafasıyla değil, gözleriyle düşünür. Bu gözleri idare etmeyi bilmeyeceksiniz, kendinize düşmanlığın en büyüğünü siz kendiniz yaparaksınız. Yığın, karnıyla düşünür; gözüyle öğrenir; kalbiyle hisseder. Avamın midesindeki yeniçeri kazanını tanımıyorsunuz. Halkın gözünü rahatsız etmemek için hiç değişmemeye mecbursunuz. Eski ceketinizi çıkarmayacaksınız, eski evinizden çıkmayacaksınız.

Hoca duvarlara, tavanlara baktı:

— Allah daha âlâ etsin. İhtişamlı konak. Fakat ben senin yerinde olsam Akaray'daki evi bırakmazdım Adnan!

Adnan bozuldu; artık anlıyordu. Bu Dağıstanlı Hoca da, Şair Naili de, onun saadetini yakından görmeye tahammül edemiyorlar, onun için ondan kaçıyorlardı. Fakat Hoca'nın bu lâfına gücenmek küçüklük olurdu. Canının sıkıldığını örtmek için güldü:

— Evlenmek istiyorum hocam; bu ihtişamlı konak de, diğin bahaneyi onun için tutturum.

Adnan bu yalanı söylerken, Belkıs'la bir gün evlenirse Şişli'ye taşınmayı düşünüyordu.

Hoca, Adnan'ın sefil yaşamasında inat ediyordu:

— Görmüyor musun? Ahmet Rıza'nın Paris'teki yamalı ceketini hâlâ alkışlıyorlar. Talât'a bak, Edirne'de giydiği sarı kaputunu hâlâ çıkarmadı, hâlâ asker tütünü içiyor. Üzeğe gitmeğe ne hacet? İşte Sultan Hamid... Ne sayede sağ kaldı? Burnunun sayesinde! Gazeteler her gün burnuna kandil asmakla meşgul. Biri çıkıp da, «Bizim bir Mısırımız vardı, bir Bosna Hersek'imiz vardı, bir Şarki Rumelimiz vardı; ne oldu?» diye hesap sormuyor mu? Sormuyorlar, neden? Çünkü halk fikriyle değil, gözüyle görür de ondan! Çünkü Şarki Rumeli'nin gitt'ğini fikir görür, Abdülhamid'in uzun burnunu göz görür de ondan! Sizin de yapt ğınız bu ihtilâlha, bu ehrama bakmayacaklar. Ruhanız kaç tane, evinız kaç katlı, onu sayacaklar.

Adnan, demindenberi, hocanın söylemek istemediği meçhul edepsizi merak ediyordu:

— Şu Cemiyet'e aldığımız meçhul edepsiz kimmiş? Merak ettim Hocam?

— Kim olacak? Senin Hidayet Beyefendin! Cemiyet'e sokmuşsunuz; Şehremini oluyormuş.

Oda kapısı açıldı, kapının kanadına Erkânıharp Müşirinin mermer yalısında eldiği gibi, bir uşak yapıştı: Sofadan Hidayet haykırıyordu:

— Aşkolsun Adnan Beyefendi Hazretleri, biz gelmezsek sizin arayacağınız yok!

Önden Hidayet girdi, arkasından Hacı Hulûsi Paşa; nedimgatında ilişkilemek için fırsat düşünüyordu. Adnan, Hacı Hulûsi'yi görünce fenalaştı.

Dağıstanlı Hoca, Hidayet'le Hacı Hulûsi'nin uzun selâmlarını, «Aleykümselam»a diye ağzıyla aldı. Odadan kaçtı. Arkasından koşan Adnan'ın göğsüne merdiven başında elini dayadı, manâlı baktı:

— Dostlarını yalnız bırakma!

Adnan, Hidayet'le konuşurken düşünüyordu: «Şu insanlar ne tuhaftır. Hoca'nın duydukları yarı yarıya yanlıştı. 31 mart'la İstibdat geri dönmeyince, Hidayet de, Hacı Hulûsi Paşa da İttihat ve Terakki'ye yazılmışlardı. Fakat dün şehremînliğini isteyen Hidayet'e, Sivas valiliğini isteyen Hacı Hulûsi Paşa'ya, Talât, «Zatsamîniz hafiyesiniz beyefendi! Zat âliniz de hırsızsınız Paşa Hazretleri!» demiş, kovmuştu. Zaten şimdi Hidayet, Adnan'la burun kavgasını etmeye gelmiyordu. Fakat bu Dağıstanlı Hoca'nın Meşrutiyet için ne fikri olabilirdi? Devlet kuvvetlerinin ayrılması mıdır ilim nazariyesini mi söyleyecekti? Dış politikada hükûmetin hangi siyasî mânzûmeye* katılacağını mı kestirecekti? Tabiî ki, Dağıstanlı Hoca, İttihatçı Adnan'a, «Madem ki inkılâp yaptınız, havyar yemeyeceksiniz!» diyecekti.

ADNAN EVLENİYOR

ADNAN artık kendi refahının alışmış, fırkacılığın da tatlı taraflarına kanmıştı; Belkıs, hayalinde, gene bir ıstırap olmaya başlıyordu. Bu ıstırap da olmasa, Adnan'ın bütün zenginler gibi içi sıkılacaktı.

* Mânzûme: Takım.

Belkıs, Meşrutiyet'ten sonra da değişmedi. O, daima başka kadındı. Cemiyete yalak odalarına kadar açılan bazı konaklardaki kolay kadınlardan bıktıkça Adnan, Belkıs'ı daha çok beğeniyordu, fikrinin değişmesini, sırtlarına yapıştırdığı siyah bir çelenk gibi Belkıs'ın başı daha vakarla taşıyordu.

Adnan, idbarını* bile adileştirmediği kadına hınç duyuyordu. Bu akşam beyecanıyla şimdi romanını yazacaktı. Şu romandan o kadar istediği halde bir türlü kurtulamıyordu. Annesi Naciye'nin cenazesini Dağıstanlı Hoca ile beraber kaldıran Şair Raif, bu romanın müsveddesini ölümünün yatağının altından çıkarmış, sürgünden döndüğü gün Adnan'a vermişti.

Romanına eğilirken kapı açıldı, paltolu, erkek kunduralı, beyaz mendil sarkan bir kadın girdi: Tekirdağlı Cemile. Meşrutiyet gelince Tekirdağlı Cemile içi nameler dolu yeldirmesini çıkarmış, bütün bir palto giymişti.

Vaktiyle sarsay adamlarının konaklarında misafir kaldığı için Tekirdağ ahalisinin korktuğu kadın, Meşrutiyetten sonra Adnan'ın kanadına girip çıktığı için Tekirdağ'da gene korkunç. Fakat Adnan'ın yanına girmek için Cemile'ye bir vesile lâzımdır. Mermer yalının Belkıs Hanımefendisi bu vesile idi. Adnan, Belkıs'ı konuşmak için, seumeriği Cemile'nin sık gelmesine katlanıyordu. Kadın, bugün Belkıs'ı birçok muhabbetler sonra gitti. Adnan neticesiz olsa bu lâkırdılara bile razıydı. «Belkıs'ın Adnan'a vaadi olduğunu zannedenler» Cemile'nin bu yalanına bile bile keyiflendi. Kadın gittikten sonra Adnan bu neşeyle romanını, «bu seferki güzel yazmaya» oturdu. Uşak'ta tenbihliydi. Gelen olursa, «Beyefendi evde yoktu.»

Kalemi hokkadan çekerek sokak kapısındaki kavgayı duydu:

— Estağfurullah! Bu adam hiç evde oturmaz mı yahu? Bu, üçüncü gelişim... Yoksa geldiğimi söylemiyor musunuz? Aptal aptal birbirinizin suratına ne bakıyorsunuz?

* İdbar: Mevkiini yitirme

Adnan, üşeklara çıkışan Habibullah Efendi'nin sesini tanıdı; merdivenin başından cevap verdi:

— Bu adam nasıl evde oturuyor? Oturtuyorlar mı a Habibullah Efendi?

Habibullah, «Bununla üçüncü defa Adnan'a Belkıs için geliyormuş. Annesi, Belkıs'ı Adnan'a vermek istiyormuş.»

Adnan sevinçinden şaşırdı. Bu 10 temmuz ne büyük rakamdı. O günden beri Adnan'ın her işi yolunda gidiyordu.

Belkıs'ı alabileceğini düşününce bu kadar büyük saadete birdenbire inanmak ona zekâsızlık gibi göründü, tereddüt etti.

Adnan:

— Fakat annesi istiyor, bakalım Belkıs Hanım istiyor mu?

Habibullah:

— Belkıs da tabii istiyor. Onu düştükleri için ister görünmek için gelmiyor. Zenginsin diye sana varmak... Bu, kibrine dokunuyor. Annesi diyor ki, «Benim teklif etmem doğru olmaz Adnan Bey, Belkıs'a talip olsun; fakat ısrar ederek!» Yani maksat kızın kibrini kırmamak!... Yani Belkıs'ı çok isteyerek, çok yalvararak alacaksın!

Adnan'ın buna biraz canı sıkıldı; bu tedbir Belkıs'a değil, ona karşı oyundu.

Adnan:

— Neden düşkün sayılıyorlar, anlamıyorum? Esham var, elması var, yalı var, ne bileyim? Var, var, var...

Habibullah:

— Bir defa yalıyı geç, iki ay evvel ipotek ettiler. Esham da çoktan suyunu çekti; zaten zannedildiği kadar yokmuş... Yalnız Belkıs'ın dört, beş bin altın kıymetinde birkaç parça elması var; onları bileni bu!... Öyle bir aile için, bu düşmek sayılır, değil mi? Sonra satacaklar, sandalcılar... Gene eski hamam, eski taş... Bu elmaslar da bir sene sonra satılacaktır, emin ol.

Adnan sevinçinden çıldırıyordu. Kim derdi ki, Belkıs tahtından Adnan'ın ayaklarına yuvarlanacaktı. Belkıs'ı zebun* görünce Adnan'ın içindeki aşk azalır gibi oldu. Fakat Habibullah'ın anlattığı Belkıs onlarda yoktu. Yalnız mermer yüzünden Adnan'a bakan bir Belkıs vardı; bu kadın, alnında bir tarar gümüşten gölgeliyle hep karşısında duruyordu.

Adnan:

— Yuvarmak ko'ay!.. Madem ki erkeğiz, yuvarlacağız. Fakat bir şartla Habibullah Efendi, nikâhta vekilim sen olacaksın.

Habibullah bozuldu. O bu evlenmeyi Adnan'ın hem teklif ediyor, hem de içinden Adnan'ın kabul etmemesini istiyormuş bozuk bir sesle, -Hayırlısı,» dedi. Adnan o kadar seviniyordu ki, sesin mânâlı eğildiğini anlamadı.

ADNAN ROMANINI YAZIYOR

31 MARTA GELDİ. Romanının burası ateş saçmalı, kıpkırmızı olmalıydı. Sevinç dolu bir öfkeyle yazdı:

Sofu rakam oldu

Sofu, inkılâba bir hafın sandı. Bir erkek, Tepebaşı'ndaki konsere bir kadını çarşafsız götürdü. İttihat ve Terakki, kadını o gün sürmeye kalkın ve Sofu, inkılâbın o gün hemen sezdi. Yedi gün sonra İttihat ve Terakki, kadını sürmekten vazgeçti. Ve Sofu, inkılâba o gün hemen kızdı.

Kur'an'ı tahanın gibi beline takan, din dinamitli, âyet ve hâdis zephaneli Sofu, kafasında ve karnında iki düğümle inkılâba saldırdı. Sofu; bir mezzubun deli gözleri ve aklı ya-

* Zebun: Güçsüz, aciz.

nakaratıyla haykırıyor: Bir milletin hem dini, hem mebʻusları olamaz, diyordu. Bu mezzuba Ayasofya meydanında asılan, İdam, yanlış bile olsa hamleye yakışan felâkettir. Halbuki Megrutiyetin astığı Softa fikir değildi, kelime bile değildi, geçiştirme gibi pis bir gürültü idi. Rutubetti. Nemli bir karanlık. Tıraşını, sulmeti odam yerine koyup asılan, ne sefaret adı 31 mart oldu. Hem vakanın hem tekʻanın tarihi olmak Dervis Vahdetiye fazla gereçti. Bu hücek yürüyen, koşan milletlerde ayak altında yumuşaktır. Darağacının irtifaı bir çamura ne kervanlığa fazla payedir.

Adnan burada durdu, çünkü kapı açıldı, eski Cön Türk Süleyman girdi.

Adnan, bir hafta sonra Belkıs'la evlenecekti. Nişantaşı'nda tuttuğu karaağın girdi kontratını imzalayacaktı. Çok keyifliydi. Eski Cön Türk Süleyman, kira kontratını uzattı. Adnan kontratı imzalarken evin eşyası için Süleyman'a emirler veriyordu. Eski Cön Türk Süleyman, Adnan'ın senli benli konuştuğu halde bu emirleri dinlerken uşaktı.

VEKİLHARÇ SÜLEYMAN

ESKİ CÖN TÜRK SÜLEYMAN, sürgün gittiği Tüfʻten 10 temmuzda İstanbul'a Habibullah'la beraber dönmüştü. Habibullah'ı karşılamaya gelen kalabalığın bir kısmı kendine alınmış gibi Süleyman, ortalıkta vaziyet aldı; yine bir yere kaymakam olamadı. Sonra bir tahkim ile İttihat ve Terakki olan Adnan'la şebbaş olduğu için İttihat ve Terakki ile de arkadaş tavrını takındı. Yine bir yere Şehbender de olamadı, nihayet Adnan'ın Cağaloğlu'ndaki küçük konağında vekilharç oldu. Fakat, Adnan, Belkıs'la evlenince, Adnan'ın Nişantaşı'ndaki büyük konağında Süleyman'ın adı artık kâtipti, ama yalnız adı. Kendi gene vekilharçtı. Bütün mânâsıyla vekil-

borç Vanlı çalıyordu; ancak namuslu adamların kabalığını tekrar etmeyi unutmayarak Nazik olmak hırsızlığın ilkesi olurdu, arada bir kızarak, bu vekilharçlıktan istifa etmeyi, unutmuyordu Belkıs'la Adnan yatıyorlar, Süleyman, «bu münasebetsizlikten» vazgeçiyor, bu başkası bulununcaya kadar onları kırmıyordu. Fakat onun güzel bir hali vardı; klâsik hırsızlar gibi doğruluktan bahsetmiyordu. Hatta Belkıs'a açık söylüyordu: «Hanımefendi, para işinde bana bile emniyet etmeyin.»

Bazen o kadar sınırlanıyordu ki, merhum babasının «para işlerine karışmayı» diye kendine vasiyet ettiğini Adnan'la Belkıs'ın yanında yüksek sesle hatırlıyor, rahmetlinin vasiyetine niçin ihanet ettiğini düşünüyor, birdenbire buluyordu: Belkıs Hanımefendiye ve Adnan Beye o kadar candan bağlı idi ki!

Hırsızlığın bu edebiyatıyla Belkıs'ı oyalayarak mutfak masrafından mezar taşına kadar hergeyden para vuruyordu. Belkıs'ın annesi Karakulak suyunu pişirtmeden içtiği için tifodan öldüğü gün Süleyman, cenaze masrafından otuz altın çaldı. Belkıs'ın babası Erkânıharp Müşiri de hasta diye, Adnan'ın yardımı ile Bodos'tan Paris'e gitlikten bir hafta sonra orada ölünce Süleyman kurşuna sarılıp İstanbul'a gönderilen tabutun kurşununu satıp, parasını Aşmalı Mescit sokağında bir kadınla yedi.

Evin hesaplarına Belkıs bakıyordu; bu bir nevi şıklıktı. O, bütün düğünleri süslenmekten ibaret kalan kadınlardan değildi. Hesaplarına bakıldıkça Süleyman çok memnundu. Bu hesapların birikip yığılmasından dedikoduya yol açan müphemiyet, Belkıs'ın bu zavallı tarlalarıyla ortadan kalkıyordu. O zaman Süleyman'ın gözleri hitabet ediyor, darbımeseller, vecizeler başlıyordu: «İyi hesabın iyi dostluk olduğu», «İnsanın sırtındaki gömleğe bile inanmaması...»

Bu lâkırdılarla Vekilharç Süleyman, Belkıs'ın önünde suçlu olarak durmakta ısrar ediyor, hesaplarda kusurunu bul-

masını Belkıs'a ters eden bir yüz takınıyordu. Sözün hülâsası o, bu vekilharçlıktan kurtulmak istiyordu: Babasının varidatını artık yerine getirecekti. Ama hesaplar da bazen doğru çıkmıyordu. Çünkü Süleyman, hesap defterine bir iki kabahat yerleştirmeyi hâlâ unutmuyordu. Belkıs, bu ihtilâfları* yakaladığı zaman, biraz dikkatle bunların dört beş kuruşluk bir cürüm olduğunu görüyor, utanmak Belkıs'a düşüyordu. O zaman Süleyman, Belkıs'ın elinde çırpınan altın kurşun kaleminin haline içinden gülüyordu: bu zarif kalemin meydana çıkaracağı hırsızlık ne zavallı bir gaflet* olurdu. Süleyman bu budalalığı yapmaktansa namuslu olmaya bile katlanırdı. Ve Süleyman, Adnan'ın koltuğunda aksi, sinirli bir doğru adam olarak sinsi bir sirkatle* para yutuyordu. Esasen Adnan'ın koltuğunda israf o kadar büyüktü ki, bu küçük hırsızlıkları yakalamaya Adnan üşeniyordu. Onun bu tembelliği, Belkıs'ın bu hesaplar üstünde vakit geçirip eğlenmesine yarıyordu. Süleyman da para işlerindeki namuslu kabalıklarını kadın meselelerinde Adnan'ın işine yaramakla telâfi edilecek hale sokuyordu.

Adnan, —yine Adnan'ın lâfıyla— aile kokan kadınlar istediği zaman, Süleyman vekilharçlıktan çıkıyor, başka bir sıfat takınıyordu. Belkıs'ın hakaretlerine de evde en ucuz ışık kadar katlanıyordu.

Adnan'a vesaitlik, Belkıs'a kölelik... Fakat bu iki büyük illetin* intikamı ve tavizi vardı: Adnan'ın büyük servetini çekemeyenler dedikoduya kurumun namusundan başlamışlardı. Bu iftira için halkın elinde Süleyman gibi, ihtiras sahibi bir adepsus vardı. O halde, Belkıs, Süleyman'la münasebette bulunuyordu... Bazen bunu Süleyman'ın kendisine söylüyorlardı. O zaman Süleyman, bunu hemen inkâr ediyordu. Fakat

* İhtilâf: Yekdiğeri hâlâyı kullanarak yapılan muhalefet
* Gaflet: Dalgınlık
* Sirkat: Hırsızlık
* İllet: Hastalık

manalı bir tebessümle'. Bu ufak tebessümün önünde iftiralar, tahminleri ve kadar sakiymiş, anlıyorlardı ve Vekilharç Süleyman, bir tebessümle, bir dudak edebiyatı ile Belkıs'ın ısrarında Adnan'a müsaade oluyordu. Bu iftiraları sesiyle reddettiği için de ekmeğini yediği adamın namusuna saygısızlık olmuş olmuyordu. Yalnız Süleyman kendisini vekilharç zannederlere bırakıyordu. O, hakikatte Adnan'ın konağında hususi kütüphaneydi; yani bir nevi vasi arkadaştı. Hattâ bugün Adnan onu şöyle dedi:

— Kuzum Süleyman, kitaplarım sandıklarda kapalı kaldı. Şunları kütüphaneye yerleştiriver.

Bu kütüphane, mermer yalıdan Nişantaşı'ndaki konağa Belkıs'ın getirdiği tek eşya idi. Kitaplar konurken Belkıs, kütüphanenin terekeihâlini söyledi: «Mora isyanında İstanbul'da Rum Patriği ile asılan bir Skanavi vardı; bu kütüphane onun terekesindendi; sonra bunu Mouzourus Paşa, ondan da babası almış. Zavallı babacığı bu kütüphaneyi ne kadar severdi.»

Adnan kütüphaneden *tegellüm** etti. Bir müddettenberi kendi rehinini ne kadar ısrarla buluyordu ki, saadetten korkuyordu.

İlk sahibi asılan, son sahibi sürülen bu kan renkli mum kütüphane Adnan'daki gizli felâket korkusunu gölgesinin içinde imrar halinde koydu. Eve getirtiliğine, kitapları yerleştirmek istediğine pişman oldu. Fakat bunu Belkıs'a söylemedi. Dinlerin cehennemlerinden korkmayan adam, bu tahtadan nasıl korkardı? Skanavi'nin Fransa'dan getirttiği antika kütüphaneyi Belkıs'a karşı zorla sevdi. Fakat birdenbire Vekilharç Salih'ten Cervo'da dinlediği şeyleri hatırladı. Belkıs'ın nedesi Rumdu. Bu kütüphane sahibinin bahçıvanının çırağı idi. Ve Adnan, Belkıs'ın bi yükbabası olan Rumdan kadar

* Tegellüm etmek: Eğinmek, sıymak

daldı ki, odaya giren uşağı görmedi. Uşak, Vekilharç Süleyman'ın kulağına eğildi:

— Sacit Bey isminde biri geldi, sizi görmek istiyor.

Meşrutiyetten sonra içinden atılan Sacit'i, Hidayet de husust kâtipliğinden koymuştu. Sacit şimdi Adnan'a hususi kâtip olmaya geliyordu. Salonda bunu Sacit'ten dinleyen Süleyman, vekilharçlık yıllarından kendisini kurtaran hususi kâtipliğinin tehlikede olduğunu görünce fenalaşmış, ıstırabını belli etmedi; Sacit'e, «Beyefendiye arzedeyim» dedi; kendi odasına koştu, derin bir yerden bir mektup çıkardı. Adnan, Maliye Nazırına damat olacağı zaman onun aleyhinde Burhan'ın diktesi ile, Sacit'in Nazıra yazdığı kâğıttı. Süleyman bu kâğıdın kopyasını çıkarıp Maliye Nazırının konağına bırakmış, Sacit'in el yazısıyla olan aslını saklamıştı. Bunu Sacit'e uzattı:

— Beyefendiye arzunu söyledim birader. Bana yazıhanesinden bu mektubu çıkardı verdi: «Bunu Sacit Beye göster! Bu kadar güzel fiskûhu olan adam benim kâtipliğime nasıl tenezzül eder?» dedi. Anlaşılan Maliye Nazırı vaktiyle senin yazdığın bu kâğıdı Adnan Beyefendiye yollamış.

Bunlardan Adnan'ın haberi yoktu. Vekilharç Süleyman, Sacit'in bu konakta hususi kâtip olmasına mâni olan bu kâğıdı sürgünlerde, hapislerde kaldığı halde tesadüfen kaybetmediğine sevindi: «Talihi kendinden zekiydi.»

SEVİŞEN KARI KOCA

UZAKTAN bakanlar, sevişiyorlar sanıyordu. Fakat Refika, kocası Adnan'ın eve gelen arkadaşlarından mustarip: «Bir kadına hakipayiniz*» diyorlar, ayak yak üstüne atmaktan

* Hakipayiniz: Ayağınızın tozuyum. (Kendisinden aşağı addettiğim kimseye saygımı arzetmek için mecazî bir deyim.)

utanıyorlar.» Bunların köylü nezaketlerinden, taşra kokan terbiyelerinden Belkıs rahatsızdı: «Bu misafirler konuşmasını da bilmiyorlar. Bir mevzua yapışıp kalıyorlar; kısa mevzular içinde, kimseden, hiç bir şeyden bahsetmeyerek, lakayt konuşmayı, hitabet ihtirası etmeyi öğrenmemişler. Cümlenin birinden ötekine atlamayı, bir kelimeye dudaklarının ucuyla dokunup bırakmayı, bir yarım fikrin kırık dalında biraz sallanıp susmayı bilmiyorlar. Mevzularına yakı gibi yapışıyorlar; heyit okuyorlar; fıkra anlatıyorlar. Ellerini boyacak yer arıyorlar, bir müddet havada tutup dizlerine indirerek, sonra bileklerinde sünger büklümlerle reçellerine yerleştiriyorlar.»

Belkıs bir akşam yemeğinde, istihzanın rüyası olan latifeye bürünerek:

— Kuzum Adnan dedi. Onlar ellerini başkalarından gelmiş gibi niçin utanarak reçellerine sokuyorlar?

Karısının yanında Adnan da kendisini beğenmiyordu. Belkıs'ın dudaklarından kelimesiz bir Fransızca rüya halinde uçar, serpilirken Adnan'ın ağzından Vizantalin lügat kitabı sarkıp saçılıyordu. Belkıs dudaklarıyla, Adnan avurtlarıyla konuşuyordu. Yalakta ilk bir insan oldukları, birbirlerinde kayboldukları anda bile aralarından Boğaziçi haritasının mavi çizgisi geçiyordu: Biri Asya'da, biri Avrupa'da, iki kıyı idi. Yemek yerken ikisi de dimdik oturuyordu, fakat biri heykel gibi, biri duvar gibi dimdik. Çorba içerken ikisinin de dudakları sessizdi; fakat birinin dudakları gümüşün sesini çıkarıyor, öteki rakı'ler madeni sarıyordu.

Gece ziyafetleri veriyorlardı. Bu saatlerde Adnan smokinini giydiği zaman aynada Rum güveyinine benziyordu. Belkıs gece elbisesiyle salona girerken ipeklerinde ve elmaslarında bir Avrupa sarayının levazımı ve avizeleriyle giriyordu.

Belkıs, kocasının kılığına her gece sinirleniyordu.

— Şık giyindiğin için şık olmuyorsun Adnan!

Sonra düşündüyordu, Adnan'ın kendi de esasları kadar aşınmıştı. Fakat, içinde kimse yok gibi duruyordu.

Bazen istihzasının acılığını azaltmak için sesini dalgın yaparak:

— Adnan, diyordu. Bizde uşaklar beylerden daha iyi giyiniyorlar, değil mi? Hiç olmazsa elbiselerini benimsemeyi biliyorlar.

Kocası moddan bahsettiği zaman, işte Belkıs'ın bütün birçin olduğu zaman, «Bizde varlığı anlaşılan bir şey de modaydı. İnsan konuşurken, dururken, dinlenirken, sıkılırken, bakarken o ayın, o haftanın neşli olmalıydı. İstanbul yalnız eldivenin modasını biliyorlardı; halbuki elin de modası vardı.»

Bu izdivacın iki cehennemi vardı. Biri yatak odasıydı. En heyecanlı dakikada Belkıs hemen bağlayıp biter et iğnesiyle Adnan'ın oluyordu; sonra yataktaki erkeği tanımayan bir kadın aynada giyiniyordu.

İkinci cehennem de akşam yemekleriydi. Yemek masasında her akşam Adnan'a bir ıstırap mukadderdi. Bir akşam sofrada beyaz örtüye Adnan'ın çatalından yemek damladı. Belkıs:

— Adnan, biraz Sultan Süleyman'ı, biraz Sultan Selim'i anlatsan, dedi.

Bu fikirdeydi. Adnan'ın tarih hocalığı, fikircilliği vardı. Adnan, karısına kırmızı gözlerle baktı. Bu gözlerde de Belkıs'ın babasının hırsızlığı, vatansızlığı, beyzekâsızlığı vardı.

Haftada bir kaç kere gözleriyle kavga ediyorlardı.

Kadının uçan tebessümü, erkeğin burulgan kaşları, birinin iki çizgi olan gözleri, ötekinin sarkan yanakları er mühiç kavga kahramanlarının pazılarıyla çarpışıyorlardı.

Bir akşam yemeğinde ikisi de: «O halde ayrılalım!» dediler. Fakat sabah kahvaltısında, yeni takdim olunmuş iki ahbabın soğuk nezaketleriyle yine beraber yaşamaya başladılar.

ESKİMEK İHTİYACI

ADNAN İN konağında yepyeni bir 10 temmuz var, bir türlü eskimiyor. Halbuki Adnan, bu eskiyi yaptırmak için kerağın içine neler sokmadı!

Yirminci asır konsolu onyedinci asır yaprak için kaplamasını, cilasını söken mazisiz Amerikalı gibi Adnan da bu «10 temmuz»un heyecanını, heyasını koparmak isti'yor.

Fakat konağında, sırasında duran eskiye bir türlü yaptıramıyor. Adnan bu eskiyi Belkıs'ın memnun olmayan gözlerinde görüyor.

Gâvur sofrası, sofu bahçıvan, sarı uşak, siyah halayık, Lâtkonz salon, Bağdat köşkü oda, Edirne sandık, Rönesans büfe... Bu konakta bunların hepsi var. Fakat 10 temmuzun bayramlık mânası bir türlü eskimiyor. Halbuki Belkıs uzanır ağır zaman vücudunun bütün hatlarını Süleyman asrının ince salgun divanı kucaklıyor; elini uzatsa uzun parmaklarının ucunu Selim devrinin evliyeleri öpüyor; cigarasının külünü silkeceği zaman Edirne çekmeceler ağızlarını açıyorlar, damaklarındaki yaldızlı turaları Belkıs'a gösteriyorlardı. Böyleyken Belkıs için bu konak takvim yaprağı kadar yeni! Hastane duvarı gibi çiğ beyaz! Çünkü Adnan, kendisi yeni adamdı.

Ve bu yeni adamlığın yeniliği Belkıs'ın onu eskidenberi tanımasından başlıyordu. Adnan, Belkıs'ın karşısına meçhul adam olarak çıksaydı, Adnan'ın mazisi bugünkü silinlerinin rüsleriyle kumral bir karanlık olacaktı. Belkıs, konağının tarihine baktıkça yazısını görüyordu. Mermer yalıda Belkıs'a yeniçerileri anlatan tarih hocasının buruşuk papuçlarını Beyoğlu'nun bütün kundurucuları Adnan'ın eyaklarından çıkaramamışlardı.

Adnan, bu kadar ıstırabı nasıl katlanıyordu, kendi de bilmiyordu. Bekâr olsaydı, bu ıstırabın hikâyesine bile tahammül edemezdi. Fakat evlilik muamma idi.

Hele Belkıs, büsbütün muamma idi. Meselâ, Adnan, annesi Naciye'nin kimsesiz cenazesini anlattığı gece Belkıs, hıçkırıklarla ağlamıştı. Bu kibirli kadında bu merhamet ne kadar güzeldi! Sonra karı-kocalık da bir muamma idi. Meselâ, çok sevişen kaç tane karı koca vardır ki, biri ölünce öteki bu sevgiyi birkaç haftada unutmasın! Başkalarında ancak ölümden sonra anlaşılan riya daha hayatta iken onların arasında yıktı. Belkıs parasız, Adnan zengin olduğu halde, Belkıs'ın kocasını sevmediği belli oluyordu. Ve karısının kendisini sevmediğine Adnan için için memnundu.

ÜÇ SÜKÛT

BİR DEVLET NİŞANINA benzeyen zümrüt'ü kuş sivrisi iğnesi göğsünde, içinde lâmba yanıyor gibi kırmızı fes tepesinde bir fikraz adam, resim çıkartıyor gibi tek noktaya bakan iki büyük göz bebeğini Adnan'ın konağında Vekilharç Süleyman'ın suratına dikerek kartdevizitini uzattı. Kartı okuyan Süleyman, elinde tutan Adnan, avucunda sıkan Belkıs... Üçü de sırayla sustular. Üçü de, cinayet işleyecek gibi sapsarıydılar. Belkıs inanmadı, avucunu açtı, kartı tekrar okudu: yanlış görmemişti, bu, Fransızca *Prince Hassan*'dı.

Tapu Müdürü Şerif Efendi'nin Salıpazarı'ndaki evine Arap Avrullah Paşa geldiği zaman efendinin, hanımın, hizmetçinin «Paşa geldi!» diye birbirine giren üç sesinden senelerce sonra bugün bir prens geldi diye bu konakta başlayan bu üç sükût-lar acaba hangisi daha hazindi?

Şerif Efendi'nin evindeki sesleri vakti'yle Hidayet'ten dinleyen Adnan, bu suali kendi kendine sordu.

Adnan'la Prens, geçenlerde Şerkî Doryan'da tanışmışlardı. Sakallı Vasfi'den gerî aldığı ıslahat lâyihasını Prens ne zamandanberi saklamış, İttihat ve Terakki'ye kendi kendine darılmış, o kâğıdı bugün Adnan'a getiriyordu.

Belkıs, Prensle karşı karşıya oturunca bahtiyar oldu. Kocasının konağına ilk defa adama benzeyen biri gelmişti!

Fransızca söylerken diplomat, puro içerken Avrupalı olduğunun zannedilmesini bekleyen bu adam Belkıs'ın konuşmaya razı olacağı tek misafirdi. Prensin kibarlığı Adnan'a bile sirayet etti; Belkıs, kocasını şirin bulmaya başladı. İngilizce lâyihayı Belkıs yüksek sesle okurken Prens, bıyıklarının ucunu fisliyor, kendi lâyihasına kendi başını sallıyordu. Lâyiha bitince Belkıs ve Adnan hürmetle, Prens azametle gusular.

Bu ikinci üç sükûttan bir hafta sonra Dahiliye Nazırı karar verdi: Prens Hasan kabineye girecekti.

Nazırlığına karar verildiğini kendi köşkünde uşaklarından duyan Prens, Adnan'ın konağına koştu; Nazırlığının arzzuzu gidip gitmediğini sordu. Adnan:

— Talât karar verdi demek, irâdesi çıktı demektir Altesse, dedi.

Prens o gün köşke dönünce sakal koyverdi.

Bu adamın nazır olmasını Belkıs da doğru buluyor: «Hiç olmazsa yemek yemesini bilir!» diyordu.

Yalnız nazırlar yapacak kadar kocasının zeki olduğuna güveniyordu. Memleketin haliyle alay etmek için uzun parmaklarının ucunda kırılan güzel düğümle köpeğini çağırdı: «Bobi! Bobi chéri! Bobi, Bobi...»

Günler geçiyor, çenesindeki sakal çoğalıyor. Prens bir türlü nazır olmuyordu. Nihayet bir gün, Adnan, Prense geldi; ağlıyordu, Cemiyet'e söylüyordu. Prens, bu küfürlerdeki nezaketi anladı: Cemiyet onu nazır yapmayacaktı. Fakat Prensin kabineye girmeyişine Adnan'ın canı Prensten çok sıkılmıştı; ve Prens, Adnan'ı teselli ediyordu. Ancak, Prens de, devlet elinde kullanamayacağı bu münasebetsiz sakalla karşının karşısında gülünçtü.

Yalnız Prens, Adnan'ın bu iyiliğini unutmuyordu. Adnan, Cemiyetin o kadar ehemmiyetli adamıydı ki, ona sebepsiz bile minnettar olmak Mısır Prensinin işine geliyordu.

Prens, onlara sık sık geliyor diye Adnan, Belkıs'ın yanında kıymetinin artmasına sinirlenmiyordu. Ve bu münasebet-

le kendisinin sonradan görmeliğini karısının gözlerinde daha açık okuyor: kendi kendine içinden, Belkıs'la kavga ediyor, tenha odada Belkıs'ın hayalini karşısına koyuyor, konuşuyordu. Hayal, hep babasının Müşir olduğunu söylüyordu. Adnan: «Fakat büyükbaban?» diyordu. Hayal cevap vermiyordu: hayal susuyordu; çünkü hayalin büyükbabası ihtida etmiş* bir Rum bahçıvanıdı. Adnan'ın öğündüğü zaferi Çelik Mehmet Paşa, hayalin dedesine mi benzerdi? Tarihe girmişti. Fakat fikir adamı Adnan, bu dedesini Belkıs'a bir defa söylemeyecek kadar asalet deliklerini martavala ehemmiyet vermiyordu. Öyleyken, yine çok istiyordu ki bu Çelik Mehmet Paşa'yı biri çıksın da Belkıs'a söylesin! Bu zaaf, Adnan'ın insan taraflarının güzelliğiydi. O, kendisini insan yapan bu hisler utanıyor, insanı melek gibi mağrur olmaktan kurtaran hasset gibi, ihtiras gibi bu zaafın bu riyanın da ne kadar güzel olduğunu bilmiyordu. Sonra dostlarına kızıyordu. Adnan, Belkıs'la evlendiği zaman bu dostlar, tebriklerine —Adnan'ın, Belkıs'la denk olmadığını belli eden— bir kıvılcık sokmuşlardı. Kendini böyle fena bir tarzda tebrik eden hayallerle kavga ediyordu; bu hayallerin kiminin ayyaşlığını, kiminin dolandırıcılığını yüzüne vuruyordu. Hayır, Belkıs ne yapsa, Adnan onu boşamayacaktı. İnsanın zayıf taraflarıyla düşmanlarından ziyade meşgul olan bu dostları sevindirmeyecekti. Belkıs'tan ayrılmak, bu adamların zannettikleri küfüsüzlüğü* tasdik etmekti.

HARBİ UMUMİDE

ADNAN'IN Nişantaşı'ndaki konağında kıyamet koparıyor:

Hidayet:

— Senin bu lâflarını İttihat ve Terakki edebiyatı!

* İhtida etmek: Sonradan müslüman olmak.
* Küfüsüzlük: Denk olmayış.

Adnan:

— Seninkiler de Patrikhane edebiyatı!

Hidayet:

— Ermeni milleti mazlûmesi...

Adnan:

— Mazlûmesi mi?

Perdeye geçirilmiş elektrik düğmesine ikarpinin ucuyla iki defa bastı; Adnan'ın paburcunun zile iki defa dokunması demek, Süleyman'ın odaya geçması demekti. Ve Adnan, Süleyman'a, yazı odasındaki (Ar) dosyasını getirmesini emretti.

Adnan:

— Tarih iki türlü düşman kaydeder: Önden vuran, arkadan vuran. Fakat Harbi Umumi'de üçüncü bir nevi düşman daha görüldü: Yandan vuran. Türk ordusunu yanyana yürüyenler vurdular. Yaralarımızdaki kurşunlardan bir kısmı, bizim saflarımızda imiş.

Süleyman elinde dosyayla geldi.

Adnan:

— Üç numaralı kâğıdı oku. Dinleyin Hidayet Bey.

Süleyman tek gözlüğünü düzeltti; okuyor:

— «Ben Hayk soyuna mensubum. Hayk'ın, Aram'ın diliyle konuşuyorum. Ey Ermeni çocuğu, sen Vartan'ın soyundansın. Ey Ermenistan'ın aziz güneşi, bahar geldi.»

Adnan:

— Beş dişli, altı yaşlı Ermeni çocuğundan sekiz dişli seksen yaşlı Ermeni ihtiyarına kadar ağızlarda kanlı bir edebiyat. Ermeni dilinin salyası ve Ermeni milliğinin salgısıyla çalkanıyor.

Hidayet:

— Bunlar...

Adnan:

— Hidayet Beye dokuz numaralı zarfı ver Süleyman. Moskof ordularında bize karşı harbeden Ermeni Generalleri-

nin resimlerini, Ermeni salnamelerinin kahraman diye nasıl bastıklarını görsünler.

Hidayet:

— Benim demek istediğim...

Adnan:

— On dört numaralı kâğıdı oku, Süleyman.

Süleyman, Antranik'in Türkiye Ermenilerini toplayarak nasıl intikam taburları kurduğunu okudu.

Hidayet:

— Canım efendim, ben...

Adnan:

— Müsaade edin Hidayet Beyefendi Hazretleri. On beş numarayı oku Süleyman.

Süleyman okudu.

Adnan:

— Görüyor musunuz Hidayet Beyefendi; biz umumi seferberliği ilân ettiğimiz gün Taşnak Komitesi bütün vilâyetlerimizdeki şubelerine şifreli emirler veriyor: «Ruslar Osmanlı hudutlarını geçer geçmez, Ermeniler silâha davranacaklardır. Türk ordusu iki ateş arasında kalmalıdır. Eğer Türk ordusu ilerlerse Ermeniler Osmanlı kıtalarından ayrılmalıdırlar, Rus ordusuna geçmelidirler,» diyor.

Hidayet susup ediyordu.

Adnan:

— Süleyman, ver bana şu dosyayı, dedi; kendi okumaya başladı.

— Bükreş'teki Hınçak Komitesi şubesinin Romence Dimmatça gazetesinde çıkan 21 temmuz 1915 tarihli makaleden bir fıkra: «Asya'nın Belçikası olan Ermenistan'ın hukukunu tanıtmak uğrunda Rus ordusu saflarında harbeden Ermeniler pek çoktur.» Sofya'da çıkan Haydon Ermeni gazetesinin 18 ağustos 1914 tarihli nüshasından bir fıkra: «Menhus Moğol kavmi, Ari kavminin en temizine saldırdı; dünya, Türk denen musibetten kurtulmalıdır.» Bu, Noyeuremya gazetesidir;

meşhur Tolstoy'un kızı, Ermenilerin Ruslara Türkler aleyhinde ettiği hizmetten çıkan parlak neticeleri sayıyor. Bu 23 eylül 1914 *Daily Chronicle* gazetesidir: Ermenilere, «Vedüd müttefiklerimiz» diyor. Hidayet Beyefendi, 28 temmuz 1914 iki tarihtir: Umumi seferberliğin ilân edildiği tarihtir, biri! Ecnebi maskesinin Türk polisinin elinde çalındığı tarihtir, iki!

Susmalar

Hidayet birdenbire başka türlü eğildi. Abdülhamid devrinde Allah'a güven Hidayet, İttihat ve Terakki dinsiz diye, 10 temmuzdan sonra, beş vakit namaz kılıyordu. Hükümetin Allahsız olmasına söylendi. Sonra Meşrutiyet devrindeki muharebelere geçti. Trablusgarp'a acıdı.

Adnan haykırdı:

— Trablus meselesi kükürdü meselesidir!

Hidayet öfkesinden kudurdu. Çünkü aralarında bu mesele ne vakit açılsa, Adnan'ın söylediği şeyleri hatırlıyordu. Bosna-Hersek'i Avusturya aldı diye Trablusgarp'ı da İtalya almıştı. İkisini de veren Adnan ve arkadaşları değildi. Abdülhamid'in Zahirde[1] hâkimiyeti de onların zamanında elden çıktığı halde... Bosna-Hersek'in Avusturya'ya ilhakı üzerine İtalya Meclisi Mebusanında kıyametler kopmuştu. Mebuslar, nazırların kafalarına bokkalar atmışlardı. Fakat İtalya kabinesi soğukkanlılığını bırakmayarak, «Hükümet, mesuliyetini biliyor; bunu bildiğini zamanı gelince fiilen gösterecektir,» demişti. İşte Trablus'un alınması bu beyanatın «fiilen tutulması» idi. Esasen bu Trablusgarp meselesinde birçok sebepler vardı. Bir defa Banco di Roma bunda âmildi. Sonra da İtalya Hariciye Nazırı San Giuliano'... Bu adam Sicilyalı idi. Hattâ Hariciye Nazırlığına geçince nezaretteki bütün memurları Sicilyalılardan seçmişti. Sicilya, kükürt madenleriyle meşhurdur. Banco di Roma da bu madenleri işleten bir bankaydı. Trablusgarp'ta da kükürt madenleri mevcut denecek

[1] Zahirde: Görünüşte.

kadar çoktu. Ve Almanlar bu madenleri işletmeye kalkışınca bu rekabet Banco di Roma'yı kızgınlandırmıştı; bütün mesele buradan çıkmıştı; işin esası hep Banco di Roma'ydı.»

Adnan yine bunları söyleyecekti.

Hidayet hazırladığı bu mütalâaları şimdi yine dinlemiş gibi cevap verdi:

Hidayet:

— Muharebe ister bankadan çıksın, ister bakkaldan!.. Hasılı ne? Memleket elden gidiyor Beyefendi, memleket!.. Siz ona bakın.

Adnan:

— Daha Abdülhamid zamanında, Trablusgarp'ta hekim, hastane, eczane, posta, mektep, hep İtalyardı. Ve bütün Trablusgarp Osmanlı İmparatorluğunun, telgraf teli Malta'ya bağlı bir sürgün yeriydi. Sizin Trablusgarp dediğiniz yer, bütün Abdülhamid devrinde Mısır ve Tunus gibi iki mamure arasında bir milyon kilometrelik bir viraneydi. Biz bu toprak yığınını 10 temmuzdan sonra birkaç senede cennet yapamazdık. Yalnız vermeyelim diye uğrunda ölebilirdik. Nitekim Cemiyetin birçok kıymetli zabitleri ölesiye çalıştılar. Ölmediklerse tesadüfen ölmediler.

Hidayet, şimdi Trablusgarp'ı bırakmış, Abdülhamid'i müdafaa ediyordu. Ve isminin etrafında birçok inledi, kalktı, gitti.

Adnan, Dahiliye Nazırını telefonla aradı.

Adnan:

— Evet, benim.

Telefon:

— .....

Adnan:

— Canım şu adamı niçin susturmuyorsun? Zehir saçıyor...

Telefon:

— .....

Adnan:

— Dün sana mı geldi?

Telefon:

— .....

Adnan:

— Bu seter de Şurayı Devlet Reisliği mi istedi?

Telefon:

— .....

Adnan:

— Yine mi «hafiyesin» dedin? Be birader, insanın yüzüne söylenir mi?

Telefon:

— .....

Adnan:

— Hakikat, hakikat! Ama her hakikat söylenmez ki kardeş.

Telefon:

— .....

Adnan:

— Anladık; evet namussuz; evet, kerata; berberim; fakat senin sandalyende oturan adam herkesten evvel kerataları idare edecektir.

Telefon:

— .....

Adnan:

— «Ben böyleyimdir,» olur mu? Gece kâğıtlık kulüpte mutlak beklerim; gel, görüşelim

Telefon:

— .....

Adnan:

— Hayır, bu gece poker, moker yapmayacağım. Bu akşam hep seninim

Telefonu kapadı

Demirdenberi, odaya giren uşak, yüzünde terbiyesiz bir can sıkıntısı ile, Adnan'ın telefonu bitirmesini bekliyordu.

Uşak:

— Hanımefendi telefonu istiyor.

Adnan:

— Hanımefendi mi? Hanımefendi geldi mi?

Uşak:

— Şimdi geldi efendim.

Adnan, sokaktan dönen karısının kendi yanına gelmeyişine hayret edemeyecek kadar bu lâkaytlıklere alışkındı.

Adnan:

— Nerede kendi?

Uşak (telefona giderek):

— Karşıki odada.

Adnan'ın yüzü daha başka şeyler sormak istiyordu. Fakat uşak, telefonu prizden aceleyle çıkardı. Kendisini Adnan'la lâfa tutuştuğu için kaybettiği vakti kazanmak isteyerek Belkıs'ın bulunduğu odaya alelâcele telefonla koşuyordu. Belkıs'a hizmet ederken, uşaklar, Adnan'a karşı terbiyesiz olacak kadar evin hanımından korkuyorlardı.

Adnan, dosyasını topladı. Yerdeki elektrik düğmesine potininin ucuyla iki defa bastı. Süleyman'ı çağırıyordu. dosyayı verecekti.

Süleyman odaya girince, her zamanki gibi, zille çağırılmasındaki ıstırabı örtmek isteyerek mânâsız bir lâkırdıya başlayacak, bu lâubalilikle uşaklığını azaltacaktı. Adnan, «Dur!» dedi, başını kaldırdı, dışarıdan dinledi.

Belkıs telefonda haykırıyordu:

— Hayır efendim... Sizi istemiyorum, madam istiyorum diyorum. Siz laf anlamaz mısınız yoksa? Oooh... Ormi terzi Efgan değil mi yoksa?

Ses kesildi. Süleyman lâfa karışacaktı. Belkıs telefonda yine haykırmaya başladı:

— Siz Madam Eliyeni değil misiniz? Bak bana Madam, ben namussuz bir kadınım. Ben mi? Ben Madam Adnan Bey Uzun bir sükût.

Belkıs

— Af mı edermişim? Neyi affedeceğim? Evet, evet, söylüyorum, yine söylüyorum: Namussuzsun! Benim aşıkmış mı...*

Telefon:

— .....

Belkıs

— Hangi aşıkmış olacak? Bonecuk işlemeli elbisem Berlin'den değil canım Viyana'dan getirttiğim model. Avuç dolusu para verdim, başkasına kopyasını yapmayın diye. Yapmadın mı! Bugün çayda rezil oldum diyorum sana. Madam da Navara'nın üstünde de vardı; benim üstümdeki elbiseyle kadın karşımda oturdu; üniformalı iki mektep çocuğu gibi maskara olduk. Ayıp, ayıp madam. O kopyayı sen yapmadın mı? Bir daha söyle bakayım. Hayır söyle.. Sen yapmadın öyle mi? Şimdi de sen beni dinle: O kopyayı senin yaptığını Madam dö Navara bana ağzıyla söyledi. Kabil mi değil? Dinle beni: madam, sen yalancı, dolandırıcı, rezil, hırsız, edepsiz, namussuz bir karısın. Evet, sen, sen, sen.. Tu mürtekil Tu, tu, tu...

Küfür bitti. Çünkü telefon kapanmıştı. Adnan sararmış, Süleyman'dan utanır gibi başka yere bakıyordu. Telefonda terziye küfreden kadın hakikaten Belkıs mıydı?

Süleyman, bu konağın ihtişamını bir anda yıkan, Adnan'ı kendisine «Şu dosyayı alın» emrini veremeyecek kadar küçülten bu sahneye içinden sevinıyor, sahte bir ciddiyetle başka şeyle meşgul görünmek istiyor, masanın üstündeki bir kitabı karıştırıyordu.

Adnan sakin bir surətle, Belkıs'ın odasına gitti. Kapının kilitli olduğunu görünce dargın suratının yerine yalvaran bir

* Aşıkmış aşıkmış (Dr.): Öğrenen sonra: Aşıkmış sonra söyleyen eğilim.

çehre takındı; kapıyı bir parmağın çıkarasağı kadar hafif, terbiyeli vuruşla vurdu. İçeriden Belkıs'ın sesi acı acı haykırdı:

— Cahide, vurmayın kapıya öyle! Hastayım, bırakın beni kendi halime! Bu evde hasta olmak da hakkım değil mi yoksa?

ADNAN ZENGİN

SOKAKTA kendi kendine yürürken bile beyanı mütalâa eden* bir yüzü var. Her lâkırdıya cevap vermiyor, bir utak tebessüm, dudağında, cevap yerinde, duruyor. Bu işareti vakarından hazan rahatsız oluyor, tahiileşmek istiyor, fakat bu ne kadar güç! Ya lüzumsuz ilûtat edecek!; yahut çalım...

Akaretay'daki küçük evinde kalan tabii omuzlarını bir türlü bulamıyordu. Fakat «Kabahat onda mıydı? İnsanlar, onu tabii yüzleriyle dinlemiyorlardı ki... Bütün kafaları bir tek göz kesilerek, insanlar onu dikkatle dinlerken o, havanın sıcak olduğunu tabii bir lâkırdı gibi nasıl söylerdi?» Elçiler, nazırlar, umumi müdürler yaratıyordu. Selâmını neredeyse, hırsızda oynayacaklardı.

Her gün ondan borç para istiyorlardı. Harbi umumînin böyle mahzurları vardı.

Yalnız kendisinden bir şey rica edeceklerse inşaallah dargın bir çehre takınıyor, kendisini rahatsız edecek müracaatlara karşı —müracaatçı daha yoldayken— o, odasında somurtuyordu. Kendi kendini yaratmayı bilmeyenleri, bir hâlike muhtaç olanları affetmiyordu. Onu kim yaratmıştı? Kendi Servetini onun cebine kim koymuştu? Zekâsı.

Kimildamak için başkasının kolunu, bacağını isteyenler, bu kadar zakar olanlar, ölünceye kadar yaşamakla ısrar etmemeliydiler; İntihar böyle insan içindi.

* Beyanı müz'in eden: Düşüncesini açıklayan

ADNAN ÇOK ZENGİN

HATIRINA geldi mi, herkes, her şey onundu. Parasız bir genci büyük şair, büyük romancı yapacak kadar güç olan bir kadın yarım saatte Adnan'ın oluyordu.

Karısına adını, rengini bilmediği hediyeler alıyordu: Blue-Blanc tektaşlar, kusursuz inciler, üçüncü elmaslar. Muharebe bitince karısıyla Avrupa'da nerelere gideceklerini şimdiden biliyorlardı; Adnan'da zenginlerin coğrafyası, milyoner koleksiyoncuların arkeolojisi; Belkıs'ta zengin sahne artistlerinin tuvalet masasındaki kimya vardı; bir damlası elli şişe ilâç fiyatında ilâvanlar, bir pamponluğu beş çuval un fiyatında pudralar. Kimsenin doğrusunu bilmediği kadar zengindi. Hükûmetin içinde değildi, hükûmetti. Altı senedenberi her lâkırdısı doğruydu. 10 temmuzdanberi ona kimse itiraz etmiyordu. Açlara sanki bir tecrübe'den bakıyordu, bir piyes seyreder gibi... Aylar geçtikçe servet'ine alıştı. Halbuki bu sabah uyandığı vakit, servetinden kudurmuş köpek görmüş gibi korktu. Kendisine manâlı manâlı bakan insanları hatırlıyordu, bu gözlerin önünde mazhun* muydu, yoksa Nietzsche'nin fevkalbeşer'i* mi?

Hayır, biliyordu, mazhundu! Kendi Kendisinin bulunmadığı her yerde konuşulan bu servetin hesabını vermeye hazırdı; fakat insanlar bu servetin meçhul kalmasını, müphem kalmasını istiyorlardı; bu onların içine geliyordu ve Adnan'a büyük parasının sebeplerini sormuyorlardı. Bu sorulmayan sorgu, servetinin bileğinde kelepçeydi; bu refah, müthiş* gibi sinsirinî sürüyerek gözünün önünde duruyordu. Hiç kimse bu paranın hesabını ondan soracak kadar itimatlı değildi.

O da nasıl zengin olduğunu sormayanlara anlatacak kadar kendinden şüphe edemezdi. Fakat bu servetine, bu

* Mazhun: Rezil.
* Fevkalbeşer: İnsanüstü.
* Müthiş: Sinsi, tehlikeli.

«gizliye yan bakan gözlerden bazan o kadar bıkıyordu ki, istiyordu bu servet çöksün ve «Adnan»ın tarih hocalığına geri nasıl başlayabileceğini herkes görsün. Fakat zengin olduğu günden beri kötüyümdü. Hamlesi yoktu; ona yalnız bekle» diyordu.

Şimdi bu oda, çalışabileceğini sanıyordu. Fakat önündeki çizginin bir ucunda Belkıs vardı, öteki ucunda Akbaba'daki merdiveni tahta ören ev. Belkıs'la bu ev yan yana durunca bu korkulu rüyayı görmemek için gözlerini dört açıyordu. Hayır, hocalık edemezdi; o halde avukat olacaktı. Fakat şimdiki gibi iş avukatı değil, dava avukatı. Herkes görecekti ki Adnan, İtibar ve Terakki'siz de, bu koltukta oturabilir.

Büyük servetler Hugo'nun eserleri gibi tevat doludur. Para muddi mesafeyi azaltırken, mânevisini çoğaltıyordu; Adnan istediği yere beş dakikada giriyordu; her istediği şey beş dakikada cebinde, midesinde, kol'arındaydı. Fakat memleketin felâketlerden ardan koşuyordu, uzakta duruyordu; İstanbul'un kapısının üst üste yığılan genç ölüleri, Çanakkale'de, balya balya şehitleri —sanki Çin'de veba'dan ölenlerdi— uzaktan seçemiyordu.

Memleketin utanılacak resmini çekecek gibi hesaplı mesafeden bakıyordu: Rahattı; yalnız bu servetin de bir makzuru vardı.

Büyük ama veremiyordu. Çünkü servetinin ne kadar olduğu anlaşılmadı. Çünkü kazanıp soyulanlar, kazanmayıp sömürtenler harbi umumide Türkiye'nin tarifiydi. Bu memleket nasıl cehennemdi ki en iyi yürekli «para-yı «duygusuz» yapıyordu. İyilik yaparsa büsbütün tenkit edeceklerdi; sonra onun parasını tenkit edenlerden hazları ne kadar zevalliydiler! Kurularının Nesrinin kiliklerini platin kol saatlerini, yeşil silâhından el çantalarını Adnan almıştı; fakat «bu tenkit olunan Adnan» o kocaların «isim»leriyle «sıfat»larını yanyana koyup söyleyemiyordu. Ve bu erkekliği gösterirken insan zengin olunca «ne kadar fazilet» olabileceğini düşünüyordu;

en tuhafı karılarının bu pahalı süslerine kocalarının ufak aylıkları yetiyordu; bu *Hermine*lerin bu *platine*lerin önünde somurtmayan kocalara hakikaten insanları ağlıyor, parayla neler yapılığını görerek paradan korktuğu için parayı tapıyordu. Servet —Adnan'da olmak şartiyle— «kuvvetli, «fazilet»li; fakat o «kuvvet», o «fazilet» Adnan'ın cebinde olmayınca korkunçtu. Cebindeki servetine bir de insanlar bakayım dediği anda ürktü. Ancak bu serveti, bu kahabalı diyelim ki o, kendi yapmıştı. Fakat onun korkunç mevkiini o yapmıyor, insanlar yapıyordu. Resmi odam değildi; gene onun bir buyruğunu alçılar tehrik ediyorlardı; sokakta kendini belli etmeyerek yürürken polisler kolları ve bacaklarıyla selâm kesiliyorlardı. Onu, sokakta görmeyerek geçen az kadın vardı. Saat beş çaylarında gelecek diye kalabalıktı; o resepsiyon verse Bağdat düşmüştü.

Tebessümü ilişmesin; bir ismin önünde «Bizimki» dedi mi, ismin sahibi alçak, valı, müsteşar oluyordu. Onun önünde Neşeli Mehmet, şehzadelerinden utanıyor, bu oğlanları nasıl adam edeceğini ona soruyordu.

Kendisinden pahalı hediyeler alacak kadar tanıdığı kadınları, çaylarda kocaları Adnan'a takdim ederler, Adnan, bir kadını ilk defa gören bir erkeğin namuslu gözleriyle onlara bakıyor, kendi inceliğini kendi de beğeniyordu. Fakat fazilet denen şey de bir hokkabazlığa, bir el çabukluğuna ne kadar çok benziyordu. Zaten dünyayı dört beş yalan idare etmiyor muydu?

Acele etmiyordu. Bu refahtan, bu mevkiden bu kadar çabuk bıkılamazdı; zamanı gelecekti. O zaman eski sessiz günlerine, kitaplarına, romanına dönecekti. «Şimdilik» gene her gerkü gibi yaşamalıydı; hem «dünyanın her tarafında bu böyleydi: Mes'ut olmak istiyor musun, saadetini muvazene etmeyeceksin.» Gözlerini kapamazsa, kimse hayatta güzel rüya göremezdi. Adnan da serveline dikkatle bakmaktan vazgeçiyor, çok zengin adamlar gibi onun da gündüzleri, gece vak'alarıyla doluyordu. Uyku, içki, oyun, kadın

Bazı günler servetinden başka türlü korkuyordu: Bir gün parasız kalırsa, kaybedecek saadetleri olmayan orta halli insanlara imreniyordu. Çeksiz erkek, inciksiz kadın, suvaresiz konak, kumarda para kaybedemeyen insan... Bunlar ne felâketti.

Oyunda her gece kaybedebildiği birkaç bin lira birdenbire yok olursa?..

Fenalaşıyordu... Parayı bu kadar yakından tanımasaydı, ne kadar bahtiyar olacaktı. Para, başkasında anlaşılmıyordu: Parayı insan kendinde anlıyordu. Paraya, anlamayarak uzaktan baktığı eski günlerine imrendi.

İLÂÇ KOKAN MEKTUP

Adnan Bey,

Size bu mektubu bir kadın yazıyor; kalemi eline almak için eldivenlerini şimdi çıkardı: Fakat bunlar Pigmalion'dan alınmış eldivenler değil; bunlar kauçuktan pansuman eldiveni. İstanbul'un bir hastanesinde Çanakkale yaralılarının kanı ile ıslanan bu lâstik eldivenlerin ılık izleri parmaklarını balmumulaştırarak size bu satırları yazan kadın, çiçek kokulu, renkli bir kâğıt gönderemezdi; ilâç kokan bu mektubu affedin.

Sizden bazı şeyler öğrenmek istiyorum Adnan Bey. İnkılâbı, yapanlar kadar sevdim; fakat, bu inkılâbı bir müddettir, bilmem niçin, tanıyamıyorum. Mektubumun burasını okurken neler düşüneceksiniz, bilirim. Fakat hayır: Ben, ne 31 Mart'a sevinen bir sarıklının kızıyım; ne de kadro harici bırakılan birinin karısı... Hususî bir talihsizliğim hiç yok; büyük denecek kadar servetim var; küçük denmeyecek kadar da tahsilim.

Kendi mahrumiyetinin içinden memleketinin her şeyini siyah görecek kadar ne fena doğmuş, fena yetişmiş bir insanım; ne de yoksulum.

Böyleyken inkılâbı tanımıyorum; bu, hakikaten 10 temmuzda sizin memlekete getirdiğiniz o güzel inkılâp mıdır? Sizi de tanımıyorum: Siz, sahiden, 10 temmuzun, menfaati, parayı bilmeyen

toy çocukları musunuz? Fakat sizin bir çocuk kadar, bir köylü kadar güzel yüzünüz vardı; sizin tertemiz bir alnınız vardı, onlar ne oldu? İzin verirseniz Adnan Bey, size bir şeyler daha soracağım:

1 — Türk çocuklarının memleket için hudutlarda elele öldüklerinden haberiniz var mı? İnsanların memleketleri için öleceğini kabul ediyor musunuz?

2 — İktidar mevkiinden çekildikten sonra da vatanperver misiniz? Fırkanız düştükten sonra da memleketi sevecek misiniz?

3 — Yirmi dört saatin kaç dakikasında memleketi düşündüğünüzü sorarlarsa söyleyecek vaktiniz var mı?

Adnan Bey, Türk kanı çok güzeldir, onu Türk neferinin yarasında görüyorum; kaputuna, kefenine sığmayan bir dağ parçası, bir dakikanın ucunda duran bir damla kan kadar ufak manzarayla ölüyor, kayboluyor, uçup gidiyor. Bu büyük ölüm, bu kadar küçük olmaya razı oluyor; bu ne korkunç bir tevazudur, değil mi? Bu bir damla kanın önünde niçin sarardınız, Adnan Bey?

Bu kanlar, bu yaralar olmasaydı, siz ve arkadaşlarınız zengin olmayacaktınız, diyorlar; onun için mi? Fakat bu sözler size bir iftiradır, değil mi? Bunların iftira olmasına muhtacım. Bu iftiraya kızıyorsunuz, değil mi? Benim bu hiddetinize ihtiyacım var. Yirmi yaşında ölenler, sizin için bir borsa meselesi değildir, değil mi? Allah aşkına «Değildir!» deyin. Susuyorsunuz; o halde Belkıs Hanımefendi'nin başı için bu iftirayı reddedin. Delil istemiyorum; kuru inkârınıza bile razıyım. Ne yapayım; ben inkılâbı bir aşkın heyecanına yakışmayan şuurlu, hesaplı, rakamın soğukkanlı ile sevdim. Keşke bu türlü sevmeseydim; keşke her aşk gibi bu da bende bir kasırga kadar mantıksız olsaydı; o zaman etrafımı, o zaman sizin bugünkü çehrenizi de belki görmezdim. Ne olur, bana acıyın ve bana söyleyin; onlar yalan söylüyorlar: Siz davanızı unutmadınız, siz bayrağınızı bırakmadınız, siz 10 temmuzu, bu vasıfı tutacaksınız, değil mi? Balkan mağlûbiyetinde kahrımdan niçin ölmedim; hâlâ onun matemindeyim; o hüznün içindeki bir Türk kadınına bu cevabı çok görmeyin; söyleyin: «Biz memleketi ikbal mevkiinde değilken de seviyoruz,» deyin, «Bu sevgi, bir sahne işi değildir,» deyin. Sizden bu kadarcık bir fedakârlık istiyorum. Mektubumu yumruğunuzda buruşturup atmayın. Bir sual daha Adnan Bey: Sizi niçin kısık seslerle, korkak gözlerle konuşuyorlar? Bu kadar korkunç olmaya nasıl tahammül ediyorsunuz?

Kapılardan, pencerelerden korkmadan ismi ağza alınmayan adamlar olmak. Bu, sizin için ne fena telâkkidir. Bu, hareketin. Bilin iftirasıdır. Lâkırdı ile iftira ettikleri yetmiyormuş gibi, bir de gözle başka mı iftira? Buna ne kahasına katlanıyorsunuz? Sonra bu gizli servetiniz? Bu zindanda nasıl oturuyorsunuz? Güneşten kork; gökten kaç; ölüm delikli karanlığında otur; bu dinsiz sah hayata alış yapmak mı diyorsunuz? Ziyadan niçin korkuyorsunuz? Niçin niçin, niçin? Heyhat! Gerçek. Siz bu kahırsızın rahatsız olursunuz. «Niçin» Sinop'a sürdüyorsunuz.

Biliyorum; bu satırları hasel sanacaksınız. Fakat işte Talât Bey. Bu temiz inkılâp çocuğunu, bu parmak devlet adamını niçin o kadar sevdiğimi? Niçin mi? Söyleyim Adnan Bey! Sizi hatırlattığı için! Onun namusu diyor ya* arasında hikâyedir* de onun için. Sonra, Adnan Bey, bu muharebe nedir? Telâş etmeyin; Harbe niçin girdiniz demeyeceğim. Muharebenin erkân-ı harbiyesi niçin bu kadar çirkin diyorum. Bir muharebeyi bir sarsın, bir fakkale niçin benzettiniz? Memleket müdafaası bu derece nasıl çirkinleşir? O güzelliğe nasıl kıyarsınız?»

Bu imzasız mektup Süheylâ'nındı.

Süheylâ'nın ağzından kaçırdığı «Belkıs'ın başına verilen yemine» Adnan sevindi. «Bu, zekâsız bir kıskançlıktı. Pansuman eldivenleri de yalan söylemenin verdiği telâşla acele yaptırmış beceriksiz bir rakibiyatı. Hilâl-i Ahmer'de* hastahakıcılarının pansuman eldivenleri olmadığını, İstanbul'da Süheylâ'dan başka herkes biliyordu. Demek ki, Süheylâ mektubuna sakladığı bu lâstik eldivenlerin yalan olduğunu anlamayacak kadar Belkıs'ı kıskanmıştı.»

Adnan yanılıyordu. Eldivenler doğruydu. Hilâl-i Ahmer'de çalışan Mısırlı Prenses Bâhire —Prens Hasan'ın kızı— bunları Süheylâ'ya hediye vermişti.

Adnan mektuba o kadar kızmıştı ki, ona şimdi ikinci bir kusur arıyordu. İmlâ yanlışı buldu. Mektupta (hesap) kelimesinin «ha»sına üst satırından bir nokta düşmüştü. Süheylâ

* Bikrek Kimmesin?
* Hilâl-i Ahmer: Kızılay

-hasları, -ahları bir erkek kadar bilirdi. Fakat Adnan kendileri tenkit eden mektubun imlâ yanlışına sevinmek için Süheylâ'nın sağlam tahsilini birdenbire unuttu. Bununla da öç alamadı. Mektubu birdenbire yırttı. İkinci kere yırtmadan durdu. İki parçayı yanyana koydu, okunup okunamayacağına baktı; çantasına yerleştirdi. Talât Bey'e gösterecek, «Bak sen ne kadar temizmişsin; biz ne kadar pismişiz!» diyecek, biraz güleceklerdi. Ona göstermezse, bu kâğıttan korkmuş demekti. O zaman, Süheylâ'nın yazdığı şeyler doğru olacaktı. Talât Bey'e göstermekle mektup iptal olacaktı.

Birden hatırladı. Bir gün Talât Bey, «Hilâllahmer'de hastahakıcılar arasında bir kadın gördüm; fazilet örneği bir kadındır» demiş, sonra, «Bu kadın Maliye Nazırı Sıtkı Paşa'nın kızıymış, vaktiyle senden ders almış» diyerek, «Keşke...» demiş, durmuştu. Adnan anlamıştı, bu cümle bitseydi şöyle olacaktı: «Keşke bu kız sen olsaydın Adnan!» Fakat Talât Bey, Adnan'ın evli olduğunu düşünmüş, bu lâkırdıyı bitirmemişti. Bu sözün bitirmesi ne kadar manâlıydı; Belkıs'ın Adnan'ı mes'ut etmediğini, bu söylenmeyen lâkırdıdan, ne kadar belliydi. Adnan fakat anlayamıyordu. Onun Belkıs'la evlenmesinin fena izdivaç olduğu çok refahlı konağının, çok terbiyeli kayınvalidesinin nazarından, nasıl görünüyordu?

O kimseye, Belkıs'tan dert yanmamıştı. Belkıs en mesut kadın kadar her gün biraz daha güzeldi; yalnız çocukları olmamıştı; saadetlerinin bundan başka bir eksiği yoktu. Adnan, Belkıs'la mesut mu, değil mi? Talât Bey, bunu ne Adnan'a soracak, ne de başkalarından öğrenecek adam değildi. O halde? Demek ki bedbahtlıklarının gizli komayan bir tarafı vardı; bunu, çok para, çok terbiye saklayamıyordu. Hattâ kocasını sevmeyerek onunla yaşamak, Belkıs'ın evde misafir olunca kabine dokunmuyordu. Belkıs o kadar kibirliydi ki, başkalarının yanında kocasını seviyor, Adnan'ın hiç bir tahassümünü iptirâksiz bırakmıyordu. Böyle şeylere dikkat etmeye işgüzar Talât Bey, bu oyunu nasıl sezmişti? Adnan'ın canı sıkılıyordu. Bedbaht olmaktan ziyade bedbaht olduğunun ne-

lagılması erkeklik gururunu rahatsız etti. Karısına bizdi: «Bu kadını boşamalıydın.» Fakat eve gelince Belkıs'ın karşısında, sebepsiz mesut oldu. Hayır, bu sevincin bir sebebi vardı. Belkıs o kadar büyük saadetti ki, Adnan eve her gelişinde onu bulamayacağım diye korkuyordu. Şimdi madem ki karısını evde bulmuştu, mesuttu. Adnan, kendisini Belkıs'a o derece lâyık görmüyordu.

Belkıs'ın her gün değişen ağır tuvaletlerinin karşısında, servetinin korkunç sebeplerini bile unutuyordu; bu servetin namussuz olduğunu Süheylâ'nın bu «imlâsız» mektubu mu ispat edecekti? Karısının gövde saçlarında, uzun, beyaz parmaklarında başka türlü parlayan, başka türlü kibarlaşan bu serveti Süheylâ'nın korkunç mektubu mu çirkin gösterecekti? Güldü. Belkıs'ın uzun, beyaz elini tuttu, öptü, yemek odasına geçtiler.

Kırmızı ahşaplı avizenin altında murassa* tabaklarla üniformalı bir insan gögsü gibi resmî bir ihtişamla parlayan yemek masasının iki başına Belkıs sabır yüzle, Adnan, karısının yüzüne ışıtarak edemeyen bir tarafı çehresiyle oturdular. Uşağın katı, beyaz gömleği odanın sessizliğini çoğaltıyordu. Karı ve koca bir resim kadar sessizdiler. Hiç konuşmayan bu iki insanla, masanın tenhalığı artıyordu. Belkıs'ın hüzünlü yüzü, Adnan'ın çehresinin mesut olmasına müsaade etmiyordu; karı koca, ikisi de düşünerek, yemeği bir mesele şeklinde yemeğe başladılar.

SAKALLI VASFİ VE UMUMİ MUHAREBE

MEŞRUTİYETİN altıncı ayına doğru Sakallı Vasfi, hürriyet, müsavat, adalet ve uhuvvet kelimelerini samimî sesle haykırmaya başlamıştı. 10 temmuzun ilk günlerinde bu ses hok-

* Murassa: Süslü, işli

kabardı. Fakat aylar geçtikçe bu maskara ses de Meşrutiyete alışmıştı. Ama çok tuhaftır. Sakallı Vasfi'nin vaktiyle o sahte sesine inanan Merkezi Umumi, sonraları bu sahteyi sesinden kuşkulandı. Ve tam Meşrutiyete alışacağı sırada Sakallı Vasfi'yi, Talât Bey Cemiyetten kovdı. Bunu, bütün İstanbul yirmi dört saatte duydu.

Talât Bey, Sakallı Vasfi'den selâmı kesince, ertesi gün Vasfi'den mahallede kimse korkmadı. Tanımadığı adamlar artık selâm durmadılar. Vasfi o gece alaçlar içinde yatağında uyuyamadı. Kabahati biraz da kendine buluyordu. O Talât'a «bendenize» demiyecekti. Arkada yürüyen adam uşaktır ve her uşak bir gün kovulurdu. Bunları düşündükçe bir türlü uyuyamıyordu. Kapalı pencerenin kenarında gün beyaz zirim gibi titreyince, Vasfi, sabah olduğunu anladı; evinden fırladı. Cemiyetin cinayetlerini kendi kendine sayarak Hürriyet ve İtilâf'a yazılmaya gidiyordu.

Bu fırkaya girdiğine ilk zamanlar pişman olmadı. Hürriyet ve İtilâf bir gün hükümete geçecek, Vasfi, Adliye Nazırı olacaktı. Fırkanın hükümete geçeceğinden emindi. Çünkü, Hürriyet ve İtilâf, Rum Patrikhanesiyle birleşmişti, Moskof Çarı'na da İstanbul'u vaadetmişti. Fakat bütün ümitler boşa çıktı. Vasfi, İttihat ve Terakki'den kovulduğuna kahırlandı.

Ancak Sakallı Vasfi İttihatçı olmadığına, en çok, Hatbi Umumide yandı. Bunu, 1914, 1915, 1916 senelerinde Enver Paşa'nın, Cemal Paşa'nın elini sıkmalıydı.

Vasfi, muharebece İttihatçı olmadığı için neler kaybettiğini düşünüyordu. Alman markı dolu İngiliz kasası... Kapısı kırmızı boyalı yalı... Apteşanesi kalorifer'li konak... Pahalı motorlu... Viyana seyahati... Berlin ticareti...

Sonra da kemikten bacaklarına iki kol değneği gibi dayanan ikelet insanlara heykelin dargın yüzüyle sevgisinin tepesinden bakmak...

Sakallı Vasfi Cemiyetten kovulmakla bunları kaybetmişti. Fakat o bilmiyordu, ona Cemiyetten kovduran Adnan'dı. Onun hırsız ve hafiye olduğunu Talât Bey'e Adnan'dan bağ-

ha kim söyleyebilirdi? Kimin haddine? Galata Köprüsünden Edirnekapı surlarına kadar bütün İstanbul, İttihatçı Ihsan Sakallı Vasfi'den korkuyordu.

Sakallı Vasfi, «Adnan'a ben gösteririm!» diyordu; fakat Vasfi hakkında Vasfi'yi Avukat Tevfik Hoca Cemiyetten kovdurmuştu: Tevfik, Cemiyete girmek istemiş, Talât Bey, «Senin gibi namussuz adamı içimize alamayız!» deyince Tevfik Hoca dayanamamış, «İttihat ve Terakki'de Sakallı Vasfi gibi bir adam varken sizin cemiyetinize girmek asıl benim namusuma dokunur!» demişti.

Vasfi'nin kovulmasına sebep, bu müptezel* edebiyat oldu. Fakat Vasfi bilmiyor, Adnan'a diş biliyordu.

YAMALI GÖMLEK

ADNAN'IN Nişantaşı'ndaki konağının kapısını bir kadın çalıyor: Kendi çarşafla uzun bohça; çıkın, yumrugunun ucunda yuvarlak bohça.

Kadının esmer parmağındaki pembe tırnak, zilin yumuşak noktasına basarak hırpalıyordu. Büyüklüğüne bakarak kadının açılmayacak sandığı demir kapı mihverinde dönünce, kadının parmağı hayretle havada titredi. Matruş* bıyıklı, uzun ve kalın uşak, kadına vücuduyla selâm dururken, kadın bu ağır lâkaydın, bu silâh gibi duran acici hürmetin karşısında gocaladı; konağın merdivenlerinde hüsnütün gölgeleşti, iki tunç heykelin tamuları arasından geçerek konağın karanlığında kayboldu. Kadına, Adnan için zengin oldu demişlerdi; fakat sarayda oturuyor dememişlerdi. Kadın her adımda gocuyordu.

Kadın, Melâhat'tı: Sanih Efendi'nin kızı.

Melâhat yine bohçacılık ediyordu. Sakallı Vasfi, parasını yedikten sonra, Melahat'i boşamıştı. Vasfi'nin refahı o dere-

* Müptezel: Bayağı, sefilâne
* Matruş: Yeşil sakallı

reye varmıştı ki, karısını yenilemesi lâzım gelmişti. Fakat Sakallı Vasfi'nin bir parça hakkı da vardı.

Eski karısı Seniha gibi Melâhat da yatakta bir muamma oluyordu. Meşrutiyetten sonra sokakta dirsiz olan Sakallı Vasfi yatakta şeriat taraftarıydı. «Karısının bid'ına* kocası tahammül etmelidir» diyen fıkhın katılığı, kocalığı onlardan yoktu. Vasfi Melâhat'in bid'ını değil, bir dil'ını* bile elinde geçirememişti. Üstelik Melâhat'in parası da bunca Sakallı Vasfi, onu «Berveçhi şer'i»* boşadı. Ve aylardan beri Melâhat, yumruğunda bohçasıyla bir dilim ekmeğin arkasından günde yedi saat koşuyordu.

Adnan evdeydi; bir müddettenberi Adnan, kadınlarda güzel ve çirkin diye bir faksim anlamıyordu; ilk görülmek şartıyla her kadın bir dela için güzeldi. Melâhat'a bakıyor, bunu ilk gördüğü kadın bulamıyordu. Hastalık gibi fukaralık da bütün çehreleri birbirine benzettiği için dudaksız denecek kadar renksiz ağzıyla Melâhat, Adnan'ın muharebe İstanbul'unda her gün rastladığı kadınlardan biriydi. Bu çehrede beş dakikada bile eskiyecek bir yenilik yoktu. Adnan, kadın çehresi nasıl bu kadar mânâsız olur diye düşünürken Belkıs, Melâhat'a sordu:

— Çok zamandanberi mi bohçacılık ediyorsunuz hanım?

Sual, Melâhat'ın hiçbirine dokunduğu gözlerini silemli silemli kapıyarak cevap verdi:

— Bohçacılık değil hanımefendi; hesap işçiliği yapıyorum; hilâli bezler üzerine hesap işçiliği... Tapu Müdürü Serih Efendi'nin kerimesiyim; pederim merhum ulâ eshabındandı; beyefendi tanırlar; dedi Adnan'ı gösterdi. Bu kadın demek, Melâhat'li, Adnan'ın bu ehemmiyetsiz şeye canı sıkıldı.

— Evet, merhumla, Hidayet'in konağında görüşmüştük, dedi.

* Bid': (Bidd) Yasaklanmış, sakıncalı iş.
* Dil': Kusur, kabahat, hata.
* Berveçhi şer': Şeriata uygun olarak.

Melâhat, Sofular'daki evi geldiğini şimdi hatırlamayan Adnan'ın yüzüne mânâlı mânâlı baktı, sonra dudağını bükerek bohçasından hilâlleri çıkardı; sakız rengi bir hilâli göstererek

— Bakınız bu Fesand işindeki şu inceliğe hanımefendiciğim, dedi.

Belkıs'ın hilâliye eğilen kafasına Melâhat anlatıyordu:

— Bu da çift ipekli yarma iğne ile.

Belkıs:

— A s... Hakikaten ince iş.

Melâhat:

— Bu da en kolaydır hanımefendiciğim. Sumak* işi... Bir tek tele ipek sarılarak yapılan iş...

Bohçasından bir başka hilâli çıkardı:

— Hesap işi var hesapçık işi var; dedi. Meselâ işte bu da hesap işi ama buna keseme derler; Antep işidir bu. Antep işiyle bir mendil yirmi yedi günde biter; hesap işçiliğiyle aynı mendil üç ayda çıkar.

Bunları söylerken Melâhat, Belkıs'ın yüzüne arayıp arayıp bakıyordu. Adnan bu gözlerden sinirlendi. Belkıs'a bütün bütün ihtiyatsız gözlerle bakan Melâhat'i kendisine bakmaya mecbur etmek isteyerek, ona, kocası Sait'i sordu.

Melâhat, dert anlatanların bütün merasimine lâ bağları bağlamak için evvelâ içini çekti:

— Hiç sormayın beyefendiciğim, dedi. O aile mahvoldu.

Belkıs, zile bastı, hizmetçiye hilâlleri verdi; bunları üstünde tecrübe etmek için bir odaya, hizmetçiyle beraber gitti.

Melâhat:

— Sait'in babası Tufan Efendi 31 mart'da asıldı, tabii biliyorsunuz.

Tufan'ı ve oğlu Sait'i, Sönih Efendi, Hidayet'in konağına götürdüğü bir gece Adnan orada tanımıştı. Bu Tufan Efendi'

* Sumak: Kafkasya'ya ait bir iplikçe, dokuma ipliği.

n n kırmızı fes giyerek kendini halka zorla hafiye tanıttığını Hidayet'ten çek d nlemişti

Fakat 31 mart'ta Adnan, Tufan Efendi'yi astıklarını bilmiyordu. Fesin heyasından kafaya gelen felâkete çinden gülerek ge di

Melâhat, onu kendisine dokunmayan bir felâket anlatan insanın leziz heyecanıyla boyuna Tufan Efendi'yi, Sait'i anlatıyordu

Adnan:

— Cenazeye giderken mi dedi niz?

Melâhat:

— Evet, beyefendi; Sait, Recep Paşa merhumun cenazesine yetişeyim diye telâşla koşarken tramvay yolunda kalp sektesinden düşmüş ölmüş

Adnan:

— Tuhaf şey, telâşı ne? Recep Paşa akrabasından mıydı?

Melâhat:

— Aman efendim; Sait i bilmez misiniz? O her cenazeye bayılırdı; hele kalabalık cenazeye!

Tabuta koymak için Recep Paşa yı soyarlarken, gömleği yamalı çıkmıştı Bu haber cenazenin saflarında koşuşuyordu Bu yama o gün bütün memleketi kendine toplayan bir noktaydı Adnan, kendi kendine düşünüyordu: «Bir yama, bir fikrin bayrağı gibi bu kadar adamı peşine nasıl takmıştı?»

Melâhat, durmadı:

— Ah efendim, dedi Benim başıma gelenleri sormuyorsunuz?

Adnan sordu

Melâhat, parası bittikten sonra Sokullu Vasfi'nin kendisini nasıl boşadığını anlattı Sonra «hoşgörmek» kelimesinden hareketle Maliye Nazırının kızı Süheylâ'ya geçti Süheylâ'nın mektubuna hâlâ kızan Adnan, Süheylâ'nın bedbaht olduğunu dinleyeceğini Melâhat'ın sesinden sezmiş, hoşlanmıyordu Melâhat, başkalarının felâketine teessür göstermenin ilâhiliğin

memnuniyetiyle, Maliye Nazırı'nın konağındaki felâketleri birer birer söyledi.

Maliye Nazırı öldükten sonra Süheylâ, Hünkâr Yaveriyle evlenmişti; fakat kocasını sevmemiş, ayrılmıştı; dedikodulara göre Süheylâ vaktiyle birini sevmiş, hâlâ onun derdindeymiş.

Adnan, kıvardı, öksürdü; yüzünü anladı mı diye Melâhat'e dikkatle baktı. Melâhat, devam etti:

«Maliye Nazırının karısı Cemaliye, Paşası öldükten sonra o ikbalde bir zâtla evlenmek istemiş; Sakallı Vasfi için Mısırlıyetin paşası sayılır demişler, Çerkes kadını ona varmıştı. Kızı Süheylâ, anasına kızmış. Paşadan kalan malların, mülklerini ayırmışlardı. Bozdoğan Kemerindeki konak Süheylâ'da kalmıştı. Sakallı Vasıf, Hacı Hulusi Paşa'nın Beylerbeyi'ndeki yalısını evvelâ faizli borç vererek rehin almış, sonra ipradan kapatmıştı. Bir müddet Cemaliye'yle o yalıda oturmuş'lardı. Kadının malını, mülklerini, Avukat Tevfik Hoca'yla birleşerek, evvelâ ona satın aldırmış, sonra iki'sini elden kendi almıştı. Sonra da kadını boşamıştı. Cemaliye şimdi Sulukule'de bir kira evinde Tekirdağlı Cemile ile beraber oturuyormuş; kızı Süheylâ hâlâ dargınmış...»

Sakallı Vasfi'yı Cemaliye'ye, Tekirdağlı Cemile Hanım bulmuştu; Melâhat burasını bilmiyordu, söyleyememişti.

Adnan, Süheylâ'yı biraz düşündü; sonra yine Sait'i hatırladı; şimdi Sait'in yerine yine diye tanımadığı cenazede Rıfkı Paşa'nın cenazesinde duruyor, bir türlü anlayamıyordu.

— Bu yama binlerce adamı peşine nasıl takıyordu? Bir büyücü müydü bu?

Adnan, o gün cenazede kendi de bu gömleğin yamasına aynı heyecanı duymuştu. Refahla dolu seneler geçmiş, zengin adam şimdi kendi heyecanını unutmuş, başkalarınınkine de şaşıyordu.

O heyecan bir muamma olmuş bu yamaya, bu bulmacaya Adnan hayretle bakarken, Bekir odaya döndü. Hizmetçinin

kolundaki bütün hilâlleri beğenmiş, satın alıyordu. Melâhat'in sevinçten bir tarafına inecekti.

«Allah»la başlayan birçok cümlelerle Bekir'e dua etti.

Konağın demir kapısını çekerken Melâhat, elindeki bohçayı küçülmüş, içinden, «Kaç gecedir, rüyalarımda yeşiller giyinirim, tevekkeli değil!» diyordu.

Bohçasındaki beyleri satın diye o kadar mesuttu ki, Adnan'la evlenmediğine, bu konakta oturamadığına mahzun olmayı bile unutmuştu.

BİR TÜRLÜ MEMURİYET ALAMAYAN ADAM

SEFARET MÜSTEŞARI Naili, 10 temmuzdan sonra içinden atmışlar. Naili de birkaç yıl inkılâba söydü. Fakat «muhalif olduğuna» kimsenin itiraz etmediğini görünce Meşrutiyete dalkavukluk etmeye başladı. Artık gazetelere Fransa, İngiltere ihtilâllerini yazıyor, 10 temmuzu yapanları çok beğeniyordu. İttihat ve Terakki nazırlarından ölenlerin cenazelerini uzun adımlarıyla teşyi ediyordu. Şerki Duryan'da Adnan'a herkesten evvel ayağa kalkıyordu. Fakat yine bir türlü memuriyet alamıyordu. Nihayet, Adnan'ın sait olduğunu, dedesinin Çelik Mehmet Paşa olduğunu —Adnan'ın gıybında, fakat onu işittirecek tarzda— ötede beride söylemeye başladı. Ve nihayet Adnan'ın sayesiyle onu Avrupa'da bir yere orta elçi yapmaya Hariciye Nazırı razı oldu. Memuriyeti arza gidecekti. Fakat Talât Bey'in kulağına birisi iki kelime söyledi ve Naili elçi olamadı.

O zamandanberi hangi Hariciye Nazırı Naili memuriyete koymak isterse Talât Bey telefonda o Hariciye Nazırına kızıyordu.

Naili, Adnan'ın dedesi Çelik Mehmet Paşa'yı ötede beride anlattıkça, Adnan da Naili'in elçi olmayışına ötede beride hiddetleniyordu. Kendi kendine kaldığı zaman da ona sövüp

du: «Kan-koca lık denen şey, ne tehlikeli şeydi! İnsanın kırk yılda bir kirletdiği namusu bir kadının elinde bulunuyordu. İnsan «koca» olduğu için başka iki kişinin işlediği günâhın cezasını çekiyordu; haberi olmadan bedbaht oluyordu. Halbuki insan felâketini bile bile taşırsa yüklü hatâlardı. Hattâ, felâket, eğer Naile karısının taşıdığı gibi bir yükse, insan onu öğrenince fırlatır, atardı. Fakat taşıdığı lekeden masum Naili gibi haberi olmazsa? Bu ikinci felâketti. Kim bilir kaç defa yenilecekti bu ilenç bir felâket! Herkes ona gülecekti; o, gülünç olduğunu bilmeyecekti. İşte, evliliğin en korkunç tarafı! Kadın, erkekten bunun için kuvvetliydi!»

Adnan, düşünerek bulduğu için «fikir» sandığı bu şeyleri bir gün Talât Bey'e söyledi.

Talât Bey:

— Sen bu lâfları bırak da dilinin altında ne dolaşıyorsa onu söyle.

Adnan

— Dilimin altında Naili dolaşıyor. Şunu bir memuriyet

Talât Bey

— Boşasın karıyı. Verelim bir elçilik ona.

Adnan:

— Karısının ne olduğunu bilmiyor ki boşasın.

Talât Bey acı acı gülüyor, Adnan'a, «Çocuksun be!» diyor, «Abdülhamid devrinde, evlendiği gün, Naili'in cüz yaygında hâlâ olduğunu» anlatıyordu. Eski Cön Türk Süleyman'ın Naili hakkında herkese anlattığı hikâyeye Talât Bey de inanmıştı; biraz düşündü; sonra, «Bırakmaz karıyı. Para var karıda çünkü!» dedi.

Naili iki türlü bedbahtı

Birinci talihsizliği karısıydı. Kadın, kocasını her gün herkesle aldatıyor, Naili bunu şahiden bilmiyor, fakat karısı zengin olduğu için herkes Naili'in bu lekeyi bilerek taşıdığını sanıyordu; «Naili evlendiği gün cüz yaygında hâlâ olmuştu.» Bu da, Süleyman'ın anlattığı masalı doğrulaştırıyordu.

İkinci talihsizliği Naili'in kendi yüzüydü. Bazı aktör çehreleri vardır ki, hem cinayet rolü oynamaya müsaittir, hem fazilet. Naili'in suratı da böyleydi. Yüzüne rezalet de, fazilet de aynı kuvvetle yakışıyordu.

İnsanlar başkalarının rezaletine faziletinden daha çok inanmak ihtiyacıyla Naili'in bile bile namussuz olduğuna söylüyorlardı. Ve iffetsiz kanun kuvvetiyle Naili «hukuku medeniye»sinden mahrum ediyordu. Dalkavukluk, malûmatlı olmak, hazırcevaplık, güleryüzlülük... Bunların hiç biri onu eksi yapamıyordu. Bir taraftan kocasının yüzünden memuriyet alamazken, bir taraftan da karısı çok zengin olduğu için perişandı.

İttihat ve Terakki'ye girmek isteyemiyordu, sebebini bilmediği halde cesareti o kadar kırılmıştı. Yalnız İttihat ve Hürriyet'e girmeye cür'et edebiliyordu. Fakat adı bu fırkanın bile namusuna dokunuyordu; almıyorlardı.

Eksi adam olmuştu. Beyoğlu'nda üçüncü derecede gazinolarda 'cuantonlerle, memleketin batmaya layık olduğunu konuşuyordu. Serkis Doryan'a gidecek parası yoktu. Yakın hareket verir kaynı Naşit'e. Onun yardımıyla Naili, kulüpte haftada oyun oynayabiliyordu. Vezir Samih Paşa'nın kendi ilmüğü, serveti bitmiş, ama oğlu eski Atapaşalı Naşit yine zengindi. Abdülhamid devrinde kahası müteahhitlerle birleştiği için, zengin olan Naşit, Meşrutiyet'le de kardeşi Adnan'la dost olduğu için zenginti.

MÜSAVİ DALKAVUK

NAŞİT, Adnan'a çalıştığı günlerden zenginti

Eski Atapaşalı Naşit'i Serkis Doryan'da ilk gördüğü gün Adnan tanıyamadı. Kafasında suratından büyük bir tebessüm başından beline kadar her yeri selâm kesilmiş; Adnan'dan iltifat bekliyordu.

İstibdatta Hidayet'in konağında gördükçe Adnan'ın pabuçuna, pantalonuna kızan Naşit, şimdi onunla ahbap bile kalmaya kıyamıyor, dost olmak istiyordu. Tuhaftır; Adnan

da, kendisi gibi halk çocuğu olan eski arkadaşlarının arasına, eski devrin kibar örneği olan Naşit'i karıştırmayı, niçin bilmeyerek, çok istiyordu.

İf temmuzdan sonra Naşit'in rütbesi tasfiyeye uğradı, tekaüt edildi. Babasından kalan parayı Avrupa'nın her tarafında yedi; şimdi bu servetten elinde ufak bir parçayla Avrupa'dan dönmüştü; elbiseye nisbet edilemeyecek kadar küçük bir kısım. Fakat Naşit bu parçayla Şark Doryan'da yine kalkmaya dikkat ediyor, çehresini kulübün çerçevesinde göstermeye çalışıyordu. Ve bu çerçeve içinden bakan gözlerle bir iş avı arıyor, ilâzımlı bir adam bekliyordu. «Bir takım üçe İttihat ve Terakki olan Adnan» Naşit, kulüpte ilk gördüğü gün, ona ellerini göstermeden dört elle sarıldı ve Naşit'in gözleri Adnan'ın yüzünde onun arzularını gözetiyordu. Fakat zaman geçtikçe de kavuklığına dostluk şekli veriyordu ve Adnan kimildanınca Naşit yerinden fırlamıyordu; dalkavukluğu ağırbaşılıkla yapıyordu. Bir de Adnan'a «adâb-ı muaşeret» öğretiyordu. Kulüpte, öğle yemeklerinde Naşit, kendi çatal bıçağından, Adnan'ın çatal bıçağına ince, kibar çizgi örnekleri gönderiyor, nasıl yemek yeneceğini gösteriyordu; dostlukları eskidikçe, Adnan'ın pabucunu, kravatını tashih ediyordu. Adnan'ın bir müddettenberi Halkı'a karşı kollarında duran manâlı bütün, kibar hareketler bütün Ateşoneval Naşit'tendir.

Fakat Naşit'in çok ince taraflı vardı. Sanatların en incesi olan dalkavukluğu —dalkavukluk etti ği adama müsavi kalmak şartiyle— yapmak.

Altın kaşıkçılığında Adnan'a belli etmeden Adnan'ı kullanan ve onun eliyle —o eli rahatsız etmeden— zengin olan Naşit, sokakta yürürken Adnan'la kendi arasına mesafe sokmuyor, ona hayatında demiyordu; birbirlerini (Adnan!) (Naşit!) diye çağırıyorlardı. Vaktiyle Adnan'ı yalnız Hidayet'in konağında tanıyan, sokakta bir kere selâmlamayan, Erkânıharp Müşirinin mermer yalısında Adnan'ın elini dümdüz kalan tuhaf ve çukursuz bir avuçla sıkan Naşit'in dostluğu şimdi Adnan'da acayip bir gurur duyuyordu.

Ve Nagit, ona beyefendiniz Adnan' deyince, yani Adnan, İstanbul'un eski muhitinin en kibar adamıyla canlı benli oluyor, eskiye dalıyor, batıyor. Belkıs'ın müstehzi gözlerinin önünde yeninin üçüten, çiğ, çıplak ziyasıyla acı acı parlıyor sandığı çehresi, ildığından antika bir kutu gibi, altın sarısı oluyordu.

Nagit, hüyük bir sanatkâr, kemanını çalarken ne kadar ince olursa, o kadar ince bir dalkavuktu. Musiki ve müsahabe dalkavuku! Otururken pabucunu Adnan'ın burnuna uzatarak, Adnan'ı uzatlayarak, Adnan'a dalkavukluk ediyordu.

Bir gün çok hiddetliydi; kulüpte, herkesin yanında bağırdı:

— Benimle münasebetimiz bitti Adnan, benim için artık yoksun!

Adnan kızardı.

— Neden Nagit?

Nagit o günkü kadar hiç palavracı değildi.

— Neden olacak? dedi. Hamiyetin† yok da ondan!

Adnan çakanın bu derece kabasına katlanamazdı: Fakat bakti Nagit'in titreyen elleri, kırmızı yüzü, sesi ciddi idi... Adnan ne yapacağını düşünürken, Nagit devam etti:

— Evet, yine söylüyorum, hamiyetsizsin! Memleketin bu müşkül zamanında sana nazırlık veriyorlar; üç gün üç gece yalvarıyorlar; reddediyorsun! Zerre kadar hamiyeti olan adam bunu yapar mı, söyle bana?

Bu lâfa Adnan'ın gövdeli dolar gibi olmuştu. Nagit'in bu fikirdeyken tepesine çıkmış, oradan, reddettiği nazırlık sandalyesine bakıyor, «Ne kadar küçükmüş» diyordu.

Bir gece, akşam yemeğinde Adnan'ın konağında bu musevi ve müşavi dalkavuk eski Alaşehirli Nagit vardı; Belkıs'ın amcasının oğlu olan Nagit, Adnan'ın konağına geldiği zaman sinirli Belkıs, birdenbire memleketine kavuşmuş gur-

† Hamiyet: Yurtseverlik

bel hastası gibi dirilir, huysuzluğu biter, geçimsiz karı kocaların en büyük birçarlık sebebleri olan akşam yemeği, kocasını seven kadının her şeyi hoş gören uysal çehresiyle başlar, bitevdi.

Ve bu gece Nagit'le beraber yedikleri için, akşam yemeği çok keyifli yeniyordu. Üç kahkahanın ortasında can çekişen kısa sükûtlar, Adnan'ın bir latifesi Belkıs kısır hemen tasdik eden lâkırdıları. Bu akşam yemeği ne latifeydi, ne latif! Nagit Avrupa mizah gazetelerinden nükteler anlatıyor, Belkıs, —yüzünün kibarlığını kaybetmeyerek— çiçek kadar küçük bir hoppalık ufak tefek takliller yapıyordu. Fakat lâkırdı sıkıcı memleket ve muharebe işlerine gelince Nagit birçarlaştı. Adnan'a dalkavukluk etmek sırası gelmişti. Yemek veren uşağa, dışarı çıkmasını, av sahibi kesilerek, emretti: Bir uşağın önünde yapılmayacak şeyler yapacaktı. Adnan'ın fikrâtına sinirlenecek, namusuna kızacaktı. Belkıs'a döndü:

— Bu serin kanlı adam olmasa! dedi.

Adnan, haklı tenkide tahammül eden tazeletli insanın yüzüyle Nagit'in tekdirlerine* katlanmaya hazırdı. Nagit:

— Fak, Belkıs, dedi. İşte kendisinin yüzüne karşı söylüyorum, ben namusun bu derecesini anlamam. Bugünkü görüşümüz. Bu muharebe çıkar yol değil. Ve yine hepimiz göreceğiz; bir kış daha geçmez. İttihat nakerleri de bu fikrimizdedirler. Memleketin ne kadar akıllı başında adamı varsa hepsini doldurmakla meşgul. Kerenin bütün arkadaşları Kerun'a döndü. Halbuki memlekete bir hal olursa, senin kinin İsviçre'ye kadar kaçmak için bilet parası yok. Hep aynı nakarat: Namus! Namus! Anladık; namus güzel şey. Ama bir parça olursa!. (Adnan'a dönerek) Azizim, kestane acı! Sen de biraz para yapmaya bak!

Adnan, başını salladı:

— Ah, Nagit; hem bilir, hem söylersin. Bu, istidat meselesi. Ben dediğin adamlardan olamam; cinsimde değil; bizim-

* Tekdir: Azarlama

ki bir lokma, bir hırka... Belkıs da buna vardığı zaman bir inkılâpçıyla evlendiğini biliyordu.

Naşit, Belkıs'a döndü:

— Bak lâfa, koy rafa! Bir lokma bir hırkaymış!

Bu kavgalar Adnan için ne kadar tatlı idi! Hem yüz binlerce lirası olmak, hem de para yapmadığı için tenkit edilmek! Belkıs bu tehdirlere kıskanıyordu. Kocasının parası, babasınınkine nisbet, para mıydı? Adnan orta halli adamdı.

Adnan da, avukatlıktan yaptığı bu parayı yorgunluğuna göre öyle büyük bulmuyordu. Meselâ onun eski arkocası Mecit'in bir çok milyonları var, diyorlardı; ona nisbet Adnan'ın parası yoktu. Yalnız bir şeye canı sıkılıyordu; Naşit gelmiği zaman Belkıs ne kadar neşeleniyordu! «Bak lâfa, koy rafa» gibi kaba lâkırdıları bile Naşit söylüyor diye Belkıs ne kadar tatlı gözlerle dinliyordu! Belkıs, Naşit'i beğeniyordu demek...

— Hem de pek çok.

Bu cevabı, ertesi günü, Belkıs, Adnan'a veriyordu. Naşit'i beğendiğini her zamanki gibi bu sefer de kocasına açıkça söylüyordu; fakat bu sefer daha çok uzun süren cümlelerle, daha göğsünün içinden!

Bu heyecanların önünde Adnan ferahlıştı. Bu lâkırdılar Naşit'in giyahında Naşit'e ilâmı açıktı. Adnan bunu, dargın yüzle, belirsiz uzak bir imâ ile Belkıs'a anlatmak isteyince, Belkıs bu imâdan kaçacak yerde hisbütün üstüne atıldı. Kocasının tarizine[1] kendisi vuzuh[2] verdi:

— Yani Naşit'i ben seviyorum. Öyle mi? Yanılıyorsun Adnan! dedi.

Adnan bu saadete sevinecekti, fakat Belkıs bu yanlış sevincini de Adnan'a çok gördü:

— Ben seni aldatmam Adnan! dedi. Ama bu, seni sevdiğim için mi? Hayır, hayır; kendimi sevdiğim için! Ben aşık olacağım erkeği kocamdan güzelmeyecek kadar kibirli kadı-

[1] Tariz: Dokundurma sözle taş atma.
[2] Vuzuh: Açıklık, anlaşılırlık.

nımdır. Bunu şimdiye kadar anlamalıydın. Başkasını sevdiğim anda bemen senden boşanırım, hemen.

Adnan, hemhayandı. Başka bir karı-koca arasında böyle bir lâkırdı olsa, Adnan bunun hikâyesine tahammül edemez, başkasının karısını hayalinde boğardı. Halbuki şimdi karısına bir şey söyleyemiyordu. Belki o'dan daha acı şeyler dinlerse, bu kadına hükmünün ezilirse, belki son kararını vermek için kendinde kuvvet bulur gibi anlamadığı, müphem bir mantık içindeydi. Yarısını çiğ zehrin kalanını da son damlasına kadar içerse bu can çekişen karı-kocalığın ölümü çok uzamaz, tabii bir ölümün kısalığıyla biterdi. Onun için, Belkıs'ın dik dik bakarak bir şey daha sordu:

— Nagil'e âşıksın demek istemedim; fakat Nagil gibi bir kocayı sen istedin, değil mi?

Belkıs buna da çok açık cevap verdi:

— Bu da yanlış, dedi. Evde seninle olmak, sokakta onunla gezmek isterdim.

Bütün dünya karanlık haline geldi. Adnan'ın kırmızı gözlerinin önünde yalnız Belkıs vardı. Demek ki, bu kadın onun kocalığına yalnız evde katlanıyor, sokakta bu talihsizliğine tahammül edemiyordu!

Adnan da biliyordu. Bu sualler münâsipti. Ancak Nagil'in arkasından Belkıs'ın gösterdiği heyecanlar son zamanlarda o kadar sıklaşıyordu ki, bunların sebebini bir kocanın sezmemesi bir sözlük olacaktı. Fakat bu sefer, Belkıs sokakta Nagil'le beraber olmak istediğini, Adnan sormadığı halde söyledi:

— Buhurdan derisine kadar sık! dedi.

-Sık- kelimesi, Adnan'ın şakağında ıslak gibi öttü.

Belkıs, odadan en sakat yüzüyle çıktı, gitti. Adnan düşünüyordu: «Belkıs acaba bu müraakebesizliklerine müteessir değil miydi?» Söylediği şeylere Belkıs bir parça pişman olsa, Adnan mesut olacaktı.

Sofada biri yürüdü. Adnan, Belkıs odaya dönüyor sandı. Karısı odaya girse kâtiydi; demin söylediği şeylerin lâtife ol-

duğunu da belki söylerdi. Adnan bu mucizeyi beklerken konağın derin yerinde piyano sesi başladı. Belkıs'ın uzun, beyaz parmaklarının ucunda kırılan billurları Adnan kendi kemikleri kırılıyormuş gibi tuhaf bir acıyla uzaktan tanıdı. Belkıs, yüzü görülmeyken bile kocasının ıstırabına karşı yüzündeki lâkaydiliği göstermek imkânını buluyordu. Herkesin dışarısından mesut sandığı bu konakta Adnan'ın bedbaht olduğu bir sır olamıyordu. Adnan'ın gizli kaldığı için azalan ıstırabı evle beraber büyüyor, eşya ile tekerrür ediyor gibi birden sokağa kaçmak istedi. Serkis Dikran'a gidiyordu. Yolda giderken Belkıs'ı boşamaya karar verdi. Kulüpte biraz oyun oynadı; sonra boş bir odaya çekildi; kafasındaki kararı aradı, bulamıyordu. Çocukluğu bırakmalıydı. Bu beşinci karar çocukluktu, Belkıs olmazsa Adnan evine gidemeyecekti. Bunu bir defa daha anlıyordu. Yalnız Belkıs'a birkaç saat dargın durmak lâzım gelmez miydi acaba?

Adnan, yeni evlenmiş bir karı koca tanırdı. İkisi de gençtiler, güzeldiler, zengindiler, mahlûmatlıydılar, sıhhatliydiler, zekiydiler. Bir gün Adnan bu koca'ya, «İkiniz de kim bilir ne kadar bahtiyarsınız!» demişti. Koca mırıldanmıştı: «İkimiz de terbiyeliyiz!»

Adnan şimdi bu lâfı hatırlıyor, «Acaba karı-koca saadetlerinin yüzde kaçı bir terbiye meselesi, başkalarına karşı bir mesut görünmek meselesi, bir belli etmemek meselesi değildir?» diyordu.

Akşam eve giderken Adnan'ın içinde karanlığa benzer unsursuz bir boşluk vardı. Bacaklarında insanın kafesinin yakasan tefekkürlü bir ıstırap, siyah siyah, damla damla kımıldıyordu: «Belkıs'ı evde bulacak mıydı? Belkıs onun bugünkü sert sesine dönmüş müydü?»

Adnan, sonsuz gözlerle girdiği odada karısını tabii yüzüyle bulunca kendi gözlerini de tabiileştirdi. Yeniden evleniyorlar gibi sevindi. İkisinin de sesinde, yüzünde o günkü vaka yoktu; o gün bu evde hiç bir şey olmamıştı.

HASTA OLMADAN ÖLEN ADAM

HİDAYET, hiç bir hastalığı olmadığı halde öldü. Konağına gelmeyen elçiler, arabasına selâm durmayan polisler onu öldürdüler. 31 mart'tan sonra misafirleri, uçakları, parası azaldı; eriyordu. Bir türlü Şehremini olmadığı için vücudu azalıyordu. Kendisinin gemisi olmuştu.

Cenazesi, eski sesli, eski yüzlü, çok sakallı, bol rubalı eski imparatorluk adamlarının cenazelerine çok yakışan gürültülü kalabalıklar arasında kalktı; bu adamların sırtında bu tabut dalgalanırken, sanki mazi kayboluğu bir şeyi arkada bulmuş, sırtlayıp götürüyordu.

Eski sefaret müsteşarı Naili ve eski Atagerevsal Nazif, Hidayet'in öldüğünü o gün duymamışlar; eski hususî kâtibi Sadık o gün hastalanmış, eski Sivas Valisi Hacı Hulûsi Paşa'ya o gün müvezzi gazete bırakmamış, eski Amedi hulefasından Ratip'in o gün yakın akrabasından biri ölmüş —halbuki kedisi ölmüştü— hiç biri cenazeye gelmemişti.

Adnan, cenazeye ancak mezarlıkta yetişti. Herkesten utandığı için.

Bir ay sonra Hidayet'in eşyası satılıyordu. Konağın bütün eşyasını almak için Adnan, Vekilharç Süleyman a pey parası verirken

— Öteki eşyayı almasan da olur, ama Şark odasını ne yapıp yapıp almalı' diyordu.

Süleyman, mezattan mahzun döndü: Biri, —öğrenememişti kim olduğunu— mezattan evvel Hidayet'in mirasçılarıyla uzlaşmış Şark odasının bütün eşyasını satın almıştı. Adnan, kendini tutamadı:

— Ah, şu Şark odası! dedi.

Sonra Hidayet'in terekesine gösterdiği hırstan Süleyman'a karşı utandı; bir şey söylemek isterken, Süleyman sözünü kesti:

— Biliyorum, beyefendicığım, dedi. Kendiniz için değil, hanımefendi için istiyorsunuz ve eminim, hanımefendi de bu Şark odasını çok beğenecekti.

Adnan:

— Evet Belkıs için! Yoksa ben yalnız akşam başına bir lokma, bir hurka kâfi!

Süleyman, ayda altı bin lira yiyen Adnan'ın lokma ve hurkasıyla içinden eğleniyordu.

GALATA'DA PACTOLE NEHRİ

GALATA'DA Pactole nehri akıyordu.

Adnan, her gün bir adam görüyordu: bu «bir adam», bu nehre eğiliyor, iki yumruğunda altın yapraklarıyla kalkıyor, eğildiğinde kaykılıp uçarak gülüyordu.

Adnan bu akşam Şarkî Daryan'da bu «bir adam»a rastladı. Karşısındaki pembe inci, çehresinden evvel görünüyordu. Adam:

— Vay, Adnan! diye haykırdı: Boynuna sarıldı, öpüyordu.

Bu eğdalî ses Moiz'in sesiydi. Öpüşürlerken Moiz'in yanakları Fransız sabunu, İngiliz kolonyası kokuyordu. Konuşurken dişlerinde, peksimet yer gibi, halep altınları çiğniyordu, iki memesinde Alman markı, Avusturya kronu kabarıyordu. Bir yaman dudağından sarkan yırtık gölge, şimdi müstatil siyah bıyıklı. Muharebe büyülü bir değneğin ucuyla Moiz'in dişlerini, tırnaklarını bembeyaz yapmış. Adnan'ın karşısına çıkarmıştı. Siyah tırnaklar, sarı dişler muharebenin arkasında kalmıştı.

Moiz, muharebenin ilânından beri Berlin'deydi. Bir ay evvel İstanbul'a dönmüştü. Adnan, bugün ona ilk defa rastlıyordu.

Moiz rakam söylemediği halde, beş dakikada servetinin yekûnu, ikinci beş dakikada da parasının mânâsı anlaşıldı.

Adnan, bu servetin maskesini kaldırmadan korkunç suratını gördü. Dudağında külhanbeyi salyası, gözünde kan gamzesi, avucunda genç adam kanıyla bu servet güzel ve korkunçtu. İnsanın caddede beraber yürümekten utandığı, odada kucakladığı kadın gibi bir servet! Ve bu para erkekse Çakırcalı'ydı, kanıysa frengili!

Moiz anlatırken Adnan düşünüyordu: «Adnan ve Moiz memleketin her felâketine yaşları birbirine karışarak beraber ağlamışlardı; saadetine dişleri birbirine karışarak hep yanyana gülmüşlerdi. Yunan zaferine beraber sevinmişler, Abdülhamid'e atılan bombaya sevinçlerinden beraber ağlamışlardı. Bir Fransız gemisinin[1] mürettebatından bir Fransız zabiti, Konkord yahut Tiyatronun önünde bir Osmanlı zabitini tabancayla vurduğu gece katili tutamayan Kapitülasyonlu Osmanlı polisine Adnan ve Moiz gecenin bir köşesinden tek kişi gözüyle bakmışlardı.

Moiz'in uzattığı puroyu alarak mırıldanan konuşan Adnan yine düşünüyordu: «Moiz, Edirne'den İstanbul'a bir gömlekle gelmişti. *Sabah* gazetesine her gün ayrı mevzuda üç makale yazar, imtiyaz sahibinin beğendiğini verir, hatırası alınmış bir kız olurdu.»

Adnan puroyu yaktı, yine düşünüyordu: «Moiz o zaman Irgat pazarındaki han odasını Tevfik Hoca'yla ortak kiralamıştı; bir oda iki bölüm eşya, yatak, tercere, kilim, her şey yerdeydi. Oda kapısının önünde pabuçları ayıran tahta çubuk vardı. Moiz, kundurayı çorapsız giyerdi. Elbisesi insan eti kokardı. Ve han odasındaki Moiz, Marmara dağındaki Yahudiler gibi sefaletten üşüyen cinsti. Oyleyken Adnan Moiz'in çok kirli ve fazlalıklı kafasına sarılır, üşer, evine gece yatısına gelirse ona yatağını verirdi. Şimdi? Şimdi Moiz'in yüzü her istasyonda bir başka hükümetin kâğıdı yapışan seyyah çantası gibiydi. Şimdi, Moiz adına bir «dönme partikülü» sokmuş, Moiz dönme olmuştu. Yıkılan Türkiye'nin parçaları biraz

[1] Yavuz (sonradan) gemi

da onun ökçelerinden sarkıyordu. Harbi Umumide ölenlerle Beyazıttan hak yiyordu. Adnan, bu adamla konuşurken her adımda bir pisliğe basıyordu. Bu adamın namusunda dalak hastalığı vardı. Ahlâkında, kovasında adı konmayan bir hastalığın belirtileri vardı. Bu adamın yüzüne çok yakından bakmak, bunun için de çok eğilmek lâzımdı.

Adnan, bu uçuruma eğildi ve gözlerinin kapakları yırtılarak geri geri çekildi. «Bu Meiz'in içinden bir şey taşınmış, gitmiş ve bu bir şey onun içinde ne kadar şey varsa hepsini beraber almış, götürmüştü. Derisi rahım rahım delinmiş, kımıldadığı zaman vücudu fıkır fıkır öttüyordu. Sekseninci insan kanı damlayan muharebe haritasında bu adam bir Meksika keşfetmiş, oradan elinde, kolunda kızıl bir yangın'a dönmüştü.

Adnan, kendi kendine, «Ah, demir kemikli, kömür dişli harp! Bilyük harp! Yahudi gencini ne hale soktun!» diyordu.

Kulüpten çıkarken karar verdi, onun elini artık sıkmayacaktı.

İFTİRA... HEP İFTİRA

BİR ZAMANDANBERİ hekimin tavsiyesiyle yemek yiyen, uyku uyuyan Adnan, bugün de Beyoğlu'nda hekimin tavsiyesiyle yayan yürüyordu. Kızdı: Zengin olmak insanın mutfağının, yatağının, sokağının kendi elinden çıkıp hekimin eline geçmesi demekti. Yayan yürüdüğü için sinirliydi. Meiz'in yangından çıkanlara iane diye verdiği elli bin liraya öfkelendi. Kendisi iane verse, halk kıskanır diyen Adnan şimdi Meiz'in bu yardımından servetinin ne kadar korkunç olduğunu anlıyordu. Sonra yangın arsalarında yapılan yeni evleri hatırladı. Fakara çocuklarının bayramlık elbiseleri gibi bu yenilik de içindekilerin sefaletini artırıyordu. Sonra Meiz'in gözlerini düşündü: «Meiz'in içinde vaktiyle tutuşan büyük hisler bir

anda nasıl sönmüş, kül olan bu faziletler eski kavimlerin muharebe meydanlarında yoldukları ölülerin isli dumanıyla Meliz'in gözlerinde ne siyah akisler bırakmıştı. Maneviyatı ölen adamlarda gözler ne korkunç oluyordu yarabbi!»

Caddede birdenbire hususi bir otomobil durdu. İçinden Moiz fırladı. Otomobilin lâcivert karanlığında saçları altın gibi parlayan karısına —saplı gözlükle, süzük gözlerle bakan kadına— Adnan'ı takdim etti: Sarışın, beyaz, dar omuzlu kadın.

Adnan otomobile girmemek için çok ısrar ettiğini zannettikten sonra nihayet Moiz'le karısı Rasel'in ortasına geçti. Tam otomobil kalkacaktı, pencereden kara-yeşil bir çarşaf orta yerinden sivrileşti, uzandı, ucunda kınalı, esmer bir el sadaka istiyordu. Otomobil hızla kalkınca Adnan fenalıştı. Çarşılar müsellesi* deliğinde duran buruşuk yüz Zehra idi. Fransızca Muallimi Kadri'nin karısı. Zehra, dileniyordu demek? Yüzünün iki tarafı o kadar buruşmuştu ki, bu çehrenin bir tarafında artık Halep çıbanı yoktu.

Moiz, Adnan'ın yarağını iki parmağıyla sıktı:

— Ne daldın? dedi.

Adnan, yüzüne Zehra'nın iskelet parmakları dokunmuş gibi ürperdi:

— Hiç!

Moiz, Harbiye'deki konağını anlatıyordu: «Kâgirdi, ama delikli tuğladan yapılmışlı, mütahalı yoktu!»

Adnan, yavaş yavaş neşelenmeye başlıyordu. Bu Moiz, çok alâyı elmuştu; Harbiye'deki konağı için!

— Fatih'in kadırgalarını geçirdiği yerde yaptırdım. Arsayı tarihten aldık; çoluk çocuk Osmanlı tarihinde oturuyoruz, diyordu.

Otomobilden kahkahalarla indiler. Fakat Adnan'a birdenbire durgunluk geldi: Rasel ne kadar güzeldi! Sonra beyaz, sık dişlerinin tek çizgisiyle ne kadar güzel gülüyordu!

* Müsellesi Üçgen

Adnan, bu konaktan çıktıktan sonra, güzel gülen kadını, ancak evine dönüp de Refik'i görünce unuttu.

Fakat Adnan, bundan sonra kocası Viyana'ya sık sık gidip gelen Ragıp'ın konağına çaylarına beş kere gitti. Her çayda Adnan, kadının yüzünde birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci güzellik buluyor, kocasının aleyhinde söylenen şeylere inandığı için vicdan azabı duyuyordu. Moiz'i Serbi Doryan'da ilk gördüğü gün onun aleyhinde kardeşi de ne haksız şeyler düşünmüştü; kendi de Moiz'e kalmasa, sessiz iftira etmişti. Halbuki Cemiyettekî arkadaşları sordu: «Moiz, kardeşi kendini yaratan adamdır,» diyorlardı. Yalnız Müstantik Behçet, Adnan'a bazı şeyler fısıldamıştı: «Moiz, daha Selanik'te avukatken sahte *prime di fortune*'lar yaparmış da hem sigorta kumpanyalarından, hem mâlî kazaya uğrayan tüccardan para alırmış. Şimdi Suriye ile altın kaçakçılığı yapıyormuş. Bugünlerde de Almanların ithalât komisyoncusu olmuş da gece uyurken bile saatte altı yüz lira kazanıyormuş...» Ve daha bir sürü iğf...

Adnan, Cemiyetin kalbindeydi. Moiz'in bu komisyonculuklar ne kadar az kazandığını bilmiyor muydu? Fakat Müstantik Behçet kimin aleyhinde değildi ki? Bu adamı tanımamak kazançtı. İnsanın Behçet'i tanıması demek, insanın her gün bir cinayetinin malûm olması demekti. Behçet'i bundan böyle sokakta görmeyecekti. Zaten Adnan —niçin gözlük takıyordu— miyop değil miydi? Sonra Adnan geçerlerde Şair Refik'ten, kendisini 10 temmuzdan sonra hiç aramayan kaba adamın hiçlik ve uzak evine gitmişti. Fakat Adnan'ı bu vefakârlığına Refik pişman etmişti. Moiz'in aleyhinde ağzını açmış, gözünü yummuş, neler söylememişti: «Beş cephede yüz binlerce Türk genci ölürken bu adamlar zengin olsun diye mi on dokuz yaşında ölüyorlardı?» Daha neler, neler...

Refik, muharebede değil miydi? Tahil her telaşın arkasından: «Hırsız var!» diye haykıracaktı. Zaten tâ istibdat devrinde, Moiz, memleketin sıkıntısına ağlarken, bu Şair Refik, Adnan'ın kulağına eğilir, Moiz'in gözyaşları için, «İnanma!

Bu pırlantalar Felemenk taşlarıdır!» demez miydi? Zaten Raif gözyaşına inanmayan taş parçası değil miydi? Namusu putlaştıran, tazeleti sanem* yapan bu Şair Raif'e, Adnan artık burdan sonra gitmeyecekti. Yalnız sokakta rastgelecekti. «Kim bilir bu adam benim için de neler düşürüyor?» diyor, sonra karar veriyordu: «Bu sözler iftira idi, iftira, iftira...»

Fakat ilk günler Adnan da Meziz için böyle düşünmüştü. Ancak Adnan, o zaman Raşel'i görmemişti. Meiz'in aleyhinde düşündüğü şeylere şimdi inanmayan Adnan, başkalarının iftiralarına nasıl kulak asardı? Raşel'in kocası Meiz çalışkan, temiz adamdı. Ama bizim memlekette onur alınteri leke oluyordu. Bu iftiralar çalışmadan yaşamak isteyen bu memleketin, bu tembel İstanbul'un sokaklarından her saadetin üstüne başına sıçrayan çamurlardı.

Adnan, koltuğunun yazı odasında tek başına bunları düşünürken, Süleyman, odaya mahremiyetle girdi. Meiz'in karısı hakkında malûmat edinmeye memur edilmişti. Topladığı dedikoduları Adnan'a fısıldıyordu: «Raşel'in Viyanalı komisyoncu, Leh müteahhit, Alman mühendis üç dostu vardı. Kocası da bu üç âşığı biliyordu. Çünkü bu üç adam, Meiz'in iş ortaklarıydı; ve Meiz her gece, karısını bu üç adamdan biriyle evinde yalnız bırakıyor, kendisi Küçük Kulüp'te gece yarısından sonra sabah gazetelerini okuyordu.»

Süleyman, bunları o kadar bitaraf sesle söylüyordu ki, bu üç âşık mutlaka doğruydu. Süleyman bu derece tabii yüzle yalan söyleyecek kadar sanatkâr değildi. (Adnan bu anda öyle sanıyordu) ve Adnan bu rivayetlere inandığı için —farkında olmayarak— memnundu. Yalnız bu lâkırdıların doğru olmaması ihtimalini Adnan'a hatırlatan bir vaka vardı: Meiz Mektebi Hukuk'taykeh, Edirne'de de kız kardeşi sevdiği bir Rum gencine kaçmıştı. Bu, on beş sene evvel Meiz'in o kadar namusuna dokunmuştu ki, evlerinden ölü çıkmış gibi günlerce ağlamıştı. Şimdi o Meiz, Adnan'ın Süleyman'dan duyduğu

* Sanem: Put, taptıracak şey.

şeylere nasıl tahammül ediyordu? Yoksa bu üç aşk, Adnan'ı memnun etmek için Süleyman'ın uydurduğu yalancı saadetler miydi?

Rașel'in namuslu kadın olmasından Adnan'ın ödü kopuyordu. Rașel'in lekeli olmasına Adnan muhtaçtı. Süleyman'dan duyduğu şeylere iftira, haset demedi; azmetti, karar verdi, inandı.

ZİYAFET

MOİZ DÖ NAVARA'NIN Harbiye'deki konağında bu akşam cehennem gibi korkunç ziyafet var. Davetliler İttihat ve Terakki'nin iki nazırı, üç mebusu, bir ilim adamı, bir de Adnan.

Adnan, Moiz'in konağında Şark odasına girince şaşırdı. Hidayet'in mezadından Şark odasını Moiz almıştı; Hidayet'in konağında bu Şark odasını ilk gördüğü gece Moiz'in gözlerinde yanan hırsı dilşöndü. Moiz'den korktu.

Fakat bu Şark odası Rașel'in eliyle ne kadar güzelleşmişti! Renk dünyası olmuştu.

Eşya hep aynı eşyaydı: Renk renk gülâbîdanlar, famiy dö rozlar,* blöblan'lar, sar dö böf'ler,* Kordaklı boğulmuş şehzadeler tülbentlerine benzeyen yeşil Edirne sandıkları... Kehribar çubuk bağlıkları... Üstünde Üçüncü Selim'in Sus'dil peşrevini besteledi'ği Zilbiłsultan sazendeleri... Hattat Mahmut Celâlettin'in en kuvvetli yaşında yazdığı çifte Hilyeler...

Fakat eşya burada ayakta durmuyorlardı. Bütün antikalar gizlenerek, kaybolarak, birbirlerinin dokunuşunda silinerek ışık gölgelerle yavaş yavaş teslim olarak odayı döşüyorlardı.

* Famiy dö roz: Pembe allesi (Fr.). Pembe allesi 18-19 yy Paris'te imal ve başta avrupa alıcılarına Çin porselenlerinden bir grubu veriliş adı
* Ban Ağ bel, Sang de bœuf (Fr.): Boğa kanı. Koyu bakır kırmızı Çin porselenleri

İşte Sevaliklerin* sırmalı bulutlarında, Hint kumaşlarının kat kat gecelerinde kaybolan Acem kâselerli... İşte, onlara dikkat edilirse görülen asaletler gibi teşhir edildikleri köşelerde gizli kalmayı bilen Rikâm turaları... İşte çizgilerinde hançer gölgeleri çoğaldığı halde manevî bir sükût gibi uzanan İmad murakkaları!*

Sonra vaktiyle Hidayet'in her vesilede mevcudiyetlerini misafirlerine haber verdiği antikalar: Hidayet'in ikide bir çaldığı deve çanı!.. Bronzu Hacı Hulûsi Paşa'nın emdiği Hint ilgi nargileleri.. Asırların içinden benzi atarak uzanan Meriçbüni vazolar!... Rengin nüktelerle çizginin mânâ kesildiği Behzat ekolünden ondördüncü asır minyatürleri... Havans sütunlarının uçlarından sarkan Bosna fenerleri... Sun'î mihrabın gutrana* batmış gibi yeşil gölgesinde o gutranın kaynağını belki bulurum diye kollarını göklere uzatan çapraz rahleler...

Bu Şark odasının tavanından ay doğabilirdi.

Mısır'ın tarzı Raşel, kulaklarının pembe uçlarından uzanan iki uzun küpeyle, bir Mısırlı kadın kıyafetinin sırmalı peştamalına bürünmüş oyalda duruyor, kâfurî beyaz elini Asurî sakallı asker nazır, ibadet sessizliğiyle öperken, kadının saçlarında Semiramis'in tacından ukiâler yanıyor.

Yanağında Selim'in bıyığı, gözünün büyük okında Süleyman'ın devri duran sivil nazır, yeşil Kütahya çatmalı divanın üstüne uzandı; silâha benzeyen kolları, barakiniyle —uyuyan bir adamın dağınık çalkantısı içinde— bu Şark odasına daldı.

— Güzel diye ben buna derim. Tam benim mağribimce bir oda! dedi.

Adnan, niçin bilmeyerek, bu Şark odasını birdenbire beğenmemek istedi. Raşel'e karşı bu dekorun üstünde görünmek istiyordu.

* Sevalik: Bir çeşit ipekli kumaş.
* İmad murakkaası: Ahşap kartlarla yapılmış çeşitli ebatlardaki oturgan örtü bir sanat şaheseri.
* Gutran: Tezkere buğusu

— Allahını seversen Moiz, dedi Bir Şark odasının duvarında bu İtalyan kadifeleri üstünde bu kilise anahtarları koleksiyonu neri?

İtiraz, üç mebus haşlarıyla tasdik ettiler.

Ragel susardı Asker Nazır, Hidayet'in Şark odasına Ragel'in sokuştuğu İtalya'yı müdafaa etti:

— Canım, bu kadar kavgalıdır en büyük koleksiyoncularda da olur, dedi.

Sivil Nazır Adnan'ın itirazından memnun Ragel'in gönlünü almak istedi

— Madam, dedi, sizin anlayacağınız, Adnan alain salonu kuskandı

Adnan yapma ciddiyetle:

— Neden kıskanacakmışım? Bir Şark odasında şu Aubusson halısı neyi? Bu münasebetsizliği de mi kıskanıyorum? dedi, odadan çıktı

Evin bütün kadın hizmetçileri Sevinden ontarilleriyle, yedi, sekiz yüz lira kıymetinde Tah kuşaklarıyla latifa devrindeki saraylılar gibi giyinmişler; gümüş İzmir tepsileri içinde şekiller getirdiler

Adnan, gözlerinde alaylı bir hayretle odaya döndü; Moiz'e sordu:

— Bu ne saltanatlı hanyo yahu? Nereden yaptın?

Denizlerden beri Adnan'a sinirlenen Ragel, yüzü nefretle dolu, cevap verdi:

— Demek bilmiyordunuz Adnan Bey? Kocam, kayınbabama Carrara mermerinden bir türbe yaptırdı.

— Hayır, bilmiyordum, madam

— Evet Moiz, muharebeden evvel Milano'ya gitti. Oradaki Campo-Santo'lardan bir kabir dizaynı seçti Ve mezar için Carrara'dan getirdiği mermerler türbeye kadar geldi; artan taşlarla banyoyu yaptırdık

Ragel, kocasına bakıyor, Adnan'a haddini bildirdiğini hissettirmeyen gözlerle Moiz'e haber veriyordu Kadının yeşil

gözleri —odadaki bütün gözlerden evvel— pembeleşmiş, lapidonun yanan sönen güneş damarlarıyla dolmuştu.

Moiz, karısının bühürlenmesinden memnun değildi: Ne kadar zengin oldukları fazla mevakî* suretle anlaşılıyordu.

Sivil Nazır türbenin kaça çıktığını sordu; Raşel, Adnan'a hınçla bakarak Nazır'a cevap verdi

— Yirmi bin!

Sivil Nazır:

— Kuruş mu?

Raşel:

— Lira!

Moiz

— Fakat kâğıt lira! Yani harpten evvel iki bin altına yaptırmıştım. Ben burada değildim, mimar yapıvermiş

Üç mebus lira olan sıfırları avuçlarında hayretle sıktılar.

Yemek masasına geçerlerken misafirler türbenin fiyatına bağlarını çarparak sersemlemişlerdi. Moiz sıkılıyordu: «Karısı mezarın parasını ne diye söylemişti? Bu adamlar için yirmi bin lira para sayılırdı!»

Şimdi Sen Lui bakarasından bardaklarda nektar içiyorlardı. Rakıdan sonra içilen bu şarapla Raşel sarhoş olmuş, kulakları Adnan'a hınçla bakarak anlatıyordu:

— Kocam, Abdülhamid'in elmaslarını da alacaktı; fakat fırsatı kaçırdık; satılırken Avrupa'daydık. Alamadık. Dolabında resimleri var, hepsini ezber bilirim: Bir tane Gonceld'u vardı, kırk beş karatlı; on bin altın kıymetindeydi. Bunu almayı çok isterdim. Olamadı.

Moiz, korkunç servetini anlatan bu lâkırdıyı hiç karşılamayı sıkı bulmadı. Bu şeyler söyledi. Kocasının da bu gösterişe iştirakini görünce Raşel coştu; ahenkli kaplı bir albüm getirtti. Elmasların resimlerini misafirlere gösteriyordu: «Bu, dediğim Gonceld'tu. Bu da, Abdülhamid'in meşhur toz pembesi elmasıydı. Otuz karatlı, kıymetli on

* Mevaki: hanımlar arası sahih

bin altında. Bu da pembenin ikinci renginde bir elmastı ki kıymeti yirmi bin altın kadardı.

Rasel, bunları söylerken ağzı altınların sayıldığı zamanki gürültüsüyle doluyordu.

Yemek, Bağdat tatlısıyla bitti. Meyvadan sonra bal konulmadı. Cariyeler, omuzlarında sırmalı çevreler, ellerinde gümüş leğen ibrikler, bir masalın kapısından girer gibi odaya yayıldılar. Meyvalardan parmaklarında kalan yapışkan rutubetli misafirler, masada oturdukları yerlerde Mahmudu Adli turalarla işlenmiş ibriklerden uzanan ılık sularla yıkadılar. Sonra Köçeoğlu'nun yalısından alınan yaldızlı lavabodan yemek masasındaki likör kadehlerine yıldızlar damladı.

Kahveler Şark odasında içilecekti. Adnan, bunu Molla'nın evinde değil, Hidayet'in konağında sanıyordu. Fakat bu tahlil, onlardan daha güzeldi; o kadar geçiyordu ki, gülemiyordu. Sonra Mısır'ın bu konağı, tarihi, mazisi olan memleketler gibi ne kadar güç görülüyordu. Rasel'in çaylarına bu koltukta kaç defa geldiği hâlde, Adnan için bu gece gördüğü odalar konağın bilmediği taraflarıydı.

Şimdi Şark odasındaydılar.

Elleri elli santim yerde sürünen dört cariye —dört Rum hizmetçisi bu kulağa konulmuştu— odaya girdiler. Rasel, siyah terlikleriyle Süleymaniye camisinde dolaşıyor gibi, Şark odasında hüsbütün Avrupalılaşmıştı. İki cariye bir tepsi tutuyorlardı; tepsinin kenarından sihli* örtüsü sarkıyordu.

Rasel, bu örtüyü cariyeler göğsüne koyarlar sanmış, bir kaç davetinde böyle kullanmıştı. Fakat sonra Senih Efendi'nin kızı bohçacı Melâhat'a para vererek Gazi Osman Paşa merhumun hanımından örtünün böyle kullanılacağını Melâhat'in vasıtasıyla öğrenmişti.

İncili, zümrütlü kahve örtüsüne alt dudakları sarkarak bakan üç mebusu, Sivas Nazır iri gözleriyle Adnan'a işaret ederek alay etti.

* Sihli: Beyaz (genellikle bakır) bohça.

Büyük tepsiyi tutan iki cariyenin ortasında üçüncü cariyenin kınalı elinden zincirli gümüş sitil sarkıyordu; dördüncü cariyenin elinde küçük tepsi vardı. Bunu tutan cariye, ufak kaçı mübverinde bir kaç kere dönerek, yeniden bir temenna etti. Büyük tepsiden bir zarf, bir fincan aldı. Sitildeki ibrikten fincana kahve döküldü; fincanı zarfa koydu, küçük tepsinin üstünde Sivil Nazıra uzattı.

Sivil Nazır, kalın bıyığının üstündeki küçük burnunu yarasız bir çocuk gibi buruşturarak Rum hizmetçiye takıldı:

— Merhaba Cevri halfa! Üçüncü Sultan Selim ne âlemdeler? Afiyetteciler inşallah!

Adnan ve Asker Nazır güldüler. Üç meclis konsası ifade eder korkusuyla gülmediler.

Cemiyetin ilim adamı bir çeyrek saat sonra güldü.

Asker Nazır, altın üzerine işlenmiş yakutlu, zümrütlü fincan zarfına kahve içerken gizli gizli bakıyordu. Dişlerini bir aralık Ragıp yıkadı. Eşyanın kıymetine değil, sanatına baktığını anlatmak için kahve telvesinin izleriyle esmer bir çiçek gibi güzel olan fağfur fincanı altın zarfından çıkardı, havaya kaldırdı. Herkese göstererek baktı. Sonra Şark odasının bütün eşyasında elyle bir kuvvet gezdi:

— Maşaallah, dedi. Burada eşya başka türlü güzel! Buradaki eşya vak'alaşmış, buradaki eşya hayata karışmış, burada her köşe yaşarmış bir âlem.

Sivil Nazır, Adnan'a gözünü kırparak Asker Nazırın edebiyatıyla alay ederken sokakta bir gürültü koptu. Çok sıradışı bir gürültü! Yığının tahavvürünü taşıyan bu gürültü, divanı harp korkusuyla notalı öfkeydi; akıllı usulü hiddetti. Fakat bu isyan bu mışkın halinde bile güzel ve acıydı: Ekmek almak için fırının önünde birikenler yatsı ezanına kadar beklemişler, şimdi bağırıyorlardı. Fakat gürültü, Meclisin konağına pencerelerdeki kalın perdelerden girerken sesliğini ve sebebini kaybediyor, mânâsız bir sokak gürültüsü oluyordu. Pencereye koşan Sivil Nazır, oradan sapsarı dönerek yerine oturdu

Rasel, yine albümü karıştırarak, satır alamadığı pırlantalara yanıyordu: «Abdülhamid'in bu üç elması Avrupa'da bile meşhurdu. Rasel ne yazık ki, fırsatı kaçırmıştı. İstanbul'da bulunsaydı, kocasını mutlaka razı edecek, burları mutlaka satır alacaktı! Fakat o talihsizdi!..»

Rasel talihsiz değil, sarhoştu!

Adnan, Sivil Nazır'ın kulağına:

— Vergin var diye bağıracağım, dedi.

Sivil Nazır da Adnan'ın kulağına fısıldadı:

— Hayır, ben hırsız var diye haykıracağım.

Biraz durdu, Adnan'ın kulağına yine eğildi:

— Hem, bu Moiz'de bir tane değil, bir düzine hırsız var! dedi!

Halbuki Moiz de Navara, Sivil Nazır'ın Selanik'ten arkadaşı olduğu için on iki kere hırsız ve iki buçuk kere milyonerdi. Ve Sivil Nazır parasızdı. Kendisi o kadar temiz olduğu halde, niçin pis adamlar yaratıyordu? Adnan, bunu sanki tavır ile Sivil Nazır'a bakarken, iki gözbebeğinden iki çengel sarkıyordu:

— [illegible]

Sivil Nazır'ın gözbebekleri de iki mıh gibi kalmıştı:

— [illegible]

Bir aralık, yemek salonunun yanındaki yazı odasında beyaz mamikenden koltuklar Adnan'ın gözüne çarptı. Bu deriyi beyaz olarak ilk defa gören Adnan şaştı; hayretini göstermemek için alay etti:

— Bunlar da İ[illegible]daye[illegible]'in mezadından mı Moiz?

Rasel, Adnan'ın istihzasına kızdı:

— Hayır, Adnan Bey, dedi. Bu takımı kocam, muharebeden evvel Amerika'dan getirtti. Zaten bütün eşyalarımız Avrupa'dan, Amerika'dan... Yalnız Şark odasını İstanbul'da aldık. Buna da Şark odası denmez ya! Neyse! Siz, Şark salonunu gidin de Paris'te Kamanlo'nun evindeki husûsî müzeşlinde görün.

Kadının yüzü Kavanoz'yu söylerken bedbahttır. «Kocası henüz bir Kavanoz değildi.»

Biraz sonra yazı odasına geçtiler.

Meriz, her lâfından servetleri anlaşılan karısının gevezeliğine mâni olmak için lâkırdı etmek istedi. Almanya dolaydı. Ağzını aç nca Berlin döküldü. Fakat ancak milyonerlerin görebileceği yerlerle Berlin'i. Pişman oldu. Bu gece, kırk koca ne söylesinler, lâkırdılarından çok zengin oldukları anlaşılıyordu; bu kırk ağın, bu cevahir şehadet ettiğinden çok fazla zengin.

Adnan, Meriz'in Avrupa seyahatleriyle eğlendi. Çok güzel diye Raşel'e kızıyor ve kendi kızdığı için kadını kızdırmak istiyordu. Sivil Nazır, yapma öfkeyle Adnan'a çıkıştı.

— Meriz Avrupa'ya gitmeyecek de Kütahya'da İshak Fakih Camiinin avlusunda çelik çomak mı oynayacak? Ons Juanlos-Pains yakışır; sana bana ne Çırpılı Çayırı.

Meriz sarhoştu; fakat Sivil Nazır'ın lâfındaki iğneyi gördü. Ancak gücendiğini belli etmedi. Ciddî yüzle Adnan'a cevap verdi.

— Ben İmaret Mescidindeki İkinci Yakup'un çini sandukasını yatağım kadar bilirim.

Cemiyetin ilim adamı, oğlunun iyi yetiştiğini görür baba gibi Meriz'e hayran gözlerle bakıyordu. Meriz, bu gözlerden cesaret alıp Kütahya'daki Gazi Hasan Paşa'nın kitabesini, Halil Ağa Muvakkithanesindeki Rakım Tarihini, Yeşil Camiin kapısını, Rüstem Paşa'nın kitabesini —Adnan'ın yüzüne bakıp ilim adamının duymasını isteyerek— anlattı. Artık susmuyordu. Söyledikçe Anadolu'nun altını, üstünü bildiği anlaşılıyordu. Nihayet:

— Çadırhisar'daki Jupiter mabedinin sütunları için kitap yazdım, kitap! diye haykırdı; platin yüzüklerle dolu olan, sonradan görme yumruğunu havada salladı.

[1] Bu sırada Kütahya darbı

Meiz galipti. Adnan bozulmuştu. Bu inhizamla* Rage'e hinci büsbütün artti. Kadını kudurtmak için duvardaki kalabalık tabloyla eğlendi:

— Veronese değil mi, Meiz?

— Aleyhim, Adnan?

— Ne aleyhi yahu? Tıpkı Nose de Cana'ya benziyor.

— Alay ha?

— Ne desem alay diyorsun. (Tabloyu göstererek), Canım şu sakallı, Sultan Süleyman değil mi?

— Ne Süleyman'ı ayol? Babamın resmi.

— Baban kavuklu muydu?

— Edirne mektebinde hocam değil miydi?

— Yanında Fransuva Prömiye* gibi biri var, o kim?

— Amcam!

— O Şarlken kim?

— Bizim merhum büyük biraderi. Fakat çok edepsizsin Adnan.

Hep güldüler. Yalnız ilim adamıyla Rage, edepsiz kelimesine kızardılar.

Tablo, Meiz'in babasının akrabasıyla Edirne'de çıkarttığı resimden Roma'da bir ressamın büyüttüğü yağlı boya idi.

Meiz, tablodaki babasını anlatırken fıkaralığı ortada durdu. Kırmızı Rage birdenbire birşeyden hemşeyazdı. Meiz muhitinin kibarlığını göstermek için bu fıkaralığı uzun uzun anlatıyordu, eski sefaletini söyledikçe bugünkü parası ile güzel kumaşmış olmayacaktı. Rage, böyle bir fazilet babasını bile kocasının eski hal'inin hatırlanmasına tahammül edemiyordu.

Yüzüne tarihi umumiden her sene bir başka sakal seçen Asker Nazır, Sultan Süleyman'ın Fransuva Prömiye'nin, Şarlken'in sakallarını düşünerek çenesini muayene ediyordu.

* İnhizam: Yenilgi, bozgun.
* Fransuva Prömiye: Fransızca Premier (Fr.) Fransa Kralı Birinci Fransuva.

Rasel, Adnan'ın alayına sinirlendi, elektrik gibi ihtiyazdan bir sesle:

— Adnan Bey, dedi, Karşımızdaki tabloyu sermadınız ama?

Adnan, tabloyu tanımayarak, eğlenmek için, attı:

— Sermaya hacet var mı? Rembrandt'ini

Adnan bilmeyerek doğru söylemişti

Rasel:

— Tebrik ederim, tablodan anlıyorsunuz Çünkü bizde tablodan pek anlamazlar da ...

Rasel, konuşmasını sesiyle dağıtarak,

— Biliyorsunuz, dedi Bizde duvarları fotoğrafilerle süslerler... Ne diyordum? Evet, dediğiniz gibi bu tablo Rembrandt'mıdır. Bilenler on bin lira eder, diyorlar.

Meiz kudurdu, karısına fena fena baktı; ona kaç defa haykırmıştı: «Elmaslarının, tablolarının, bibloların fiyatlarını misafirlerine anlatma! Anlatma! Sonradan görmelere dönüyorsun.» Amma karısı daha iyi bağırmıştı: «Senin arkadaşların, fiyatlarını söylemezsem bu tabloları, bu bibloları, bu elmasları anlamıyorlar, anlamıyorlar, anlamıyorlar!»

Rasel'in Meiz'e dik dik bakan gözlerinde şimdi yine bu cevap vardı

Asker Nazır, eli çenesinde, düşünüyordu: Berberine yarın Fransuva Prémiye'nin sakalını uzatayacaktı; Sivil Nazır'la göz göze geldi, sebebini bilmeyerek sıkıldı Elini sakalından çekti, lâfa karıştı:

— Ben tablodan anlarım, fakat eviniz çok güzel Madam, dedi.

Rasel, bu konağın kibar bir evsahibi için çok güzel olamayacağını anlatmak isteyerek:

— Fakat, dedi, gündüzleri çok aydınlık oluyor Bu Harbiye civarı hep böyledir... Etrafta başka ev yok da... Güneş bizim evde değer, bizim evde batar, ah bu çığ ziya! Bu aydınlığı azaltamadım... Evet, bu evde belki her şey var, fakat

gölge yok. Biraz gölge, bir parça gölge! Şu odaların içine Rembrandt'ın fırçasındaki karanlıktan bir avuç sıkabilsem...

Sivil Nazır sinirlendi, tombul yumruğunun ortasından sivri bir parmağı tavana kalkarak, Rasel'e cevap verdi:

— Rembrandt'ın karanlığını mı görmek istiyorsunuz, Madam? Aksaray'dan Topkapı'ya doğru gidin, her evin kapısını çalın, yüzünüze istediğiniz karanlık fışkırır...

Rasel sarhoştu, lâkırdının farkında değildi. Fakat Meliz bozuldu. Sivil Nazır yaptığı kabalığı anladı; Meliz'in gönlünü almak istedi; Rasel'in çıplak kolunu aşı yerinden öptü!

Buna da Adnan'ın canı sıkıldı. Adnan, bir zaman Zehra'nın Halep çıbanı gibi şimdi de Rasel'in aşı yerindeki burnuğa bayılıyordu. Sivil Nazır, Adnan'ın yüzünü anladı:

— Saphane dağları gibi, bu ne acı surat? dedi.

Cemiyetin ilim adamı demincenberi yalnız Meliz'e bakıyordu.

Adnan hâlâ somurtuyordu. Sivil Nazır, Rasel'e döndü:

— Bu Adnan yok mu, Madam, dedi. Dünyanın en kıskanç adamıdır; benim Nazırlığımı, senin antikalarını, her şeyi kıskanır. Bakarada gerede binlerce lira verecğine Adnan Beyefendi de evine böyle sanat eserleri doldursa ya...

Rasel sanki bilmiyor muydu? Tabii ki, Adnan onları kıskanıyordu.

Asker Nazır, tasavvurlu* gözlerle Rasel'e bakıyordu. Meliz bu gözlerin ısrarını görmemek için başka şeylerle meşgul olmak istedi.

Birdenbire sordu:

— Yarın gece balova gidiyor musun Adnan?

Adnan:

— Sefarethaneye mi?

Meliz:

— Evet.

* Tasavvurlu: Düşünceli.

Ragıp sefarethaneyi duyunca yüzünü Adnan'a bir aşk mektubu gibi uzattı.

Adnan, iki hatırı göstererek, Meliha'ya cevap verdi:

— Vüheta efendilerimiz, kadının namusunu hâlâ bohçada saklıyorlar. Hâlâ çarşaf namusu! Hâlâ kundağ ismeti! Hâlâ çuvala emanet edilen aile şerefi! Bir merkez kumandanları var, yakında kadınları hükmen tıkayacak! Baloya kadınsız gidilir mi? Kendi karımı götüremem; başka kimin karısıyla gidebilirim?

Meliha:

— Meselâ benim karımla... Ragıp'la...

Ragıp, içinde kuşlar cıvıldayan sesle:

— Benim zaten yarın gerem boş Adnan Bey. Kocam yarın Viyana'ya gidiyor; yalnızım, dedi.

Adnan:

— O halde beraber gideriz, Madam...

Adnan ve Ragıp nihayet barışmışlardı.

Asker Nazır, çarşaftaki bohça gövdeye, peçedeki kutu çehreye sarıyor:

— «Kadınsız halledemedik, diyordu. Omuzumuzda bu kafa varken, ayağımız bir adım atamaz. Amerika'da Roosevelt'in kabinesi, bir kadın almak için on öküz veriyormuş. Biz bir merkez kumandanını aşkeltmemek için milyon'larca Türk kadınını feda ediyoruz.

Mebuslar, kendi seslerinden korkarak başlarıyla tasdik ettiler.

Sivil Nazır:

— Merkez kumandanını Hatice Sultan'ın kocası buluyor, at alabilirsem.

Asker Nazır:

— Zaten başımıza her belâ, Hatice Sultan'ın kocasından geliyor ya, neyse...

Sivil Nazır cıktı:

— Ne kafadasınız yahu! dedi. Memlekette öyle adam var ki Fona Grav'ı tercüme eder, sonra da, «domuz kılından» diye diş fırçası kullanmaz. Memleketi tanımıyorsunuz efendiler!

Mebuslar sallandılar, bu sefer vücutlariyle tasdik ediyorlardı.

Meliz:

— Balo kostümlü mü olacak Adnan?

Adnan:

— Hayır... Neden sordun?

Meliz:

— Kostümlü olsaydı bir tasavvurum vardı da... Ragel'in Germiyan kumaşından alaturka entarisi var. O, onu giyerdi. Sen de başına kavuk, kuşağına Ali Baba bıçağı koyardın. Baloya öyle gidemezdin?

Bu sefer Meliz alay ediyordu. Fakat Adnan yarın gece Ragel'le baloya gidecekti; alaya kızamadı.

İç mobilyadan bu gece üç ses çıktı: Birincisi esnedi, ikincisi öksürdü, üçüncüsü aksırdı.

Meliz'in konağından çıkan müşterilere kargıdaki fırının kapanmış kepenkleri önünde, at üstünde, iki polis, karanlıkta, hinalagan iki gölge gibi selâm durdular.

NİHAYET!

SATIN ALINDIĞI günlerdenberi yalnız mağazalarda, yalnız evlerin önünde bekleyen Ragel'in talihsiz otomobili, bu gece nihayet bir sefarethanenin önünde durdu. Kavasın göğsündeki şu sarı düğmeleri bu otomobil kaç aydır beklemişti.

Sefarethanenin açık kapısındaki elektrik cehennemine yavaş yavaş sandığı hamleyle kendini atan Ragel'in eflâtun kapı, kavasın sırmalı kaskatına sürünür sürünmez, kadının gözüne her şey güzel görünüdü; Adnan'ın kravatındaki acemi düğüm, hattâ bugün Adnan, kadının acele muhakemesinde güzeldi.

Kadın, her adımda arzı mevzuda* bastıyordu. Adnan'ı unuttu; tek başına kızıldeniz'de hızlı hızlı ilerliyordu: Sefaretha-neye gitmişti. Adnan artık lüzumsuzdu; bilet gibi.

Dans salonunda sevincinden bayılacaktı. O kadar çok bayılacaktı ki, Adnan'ın kollarına düşebilirdi. Bu salondaki bütün insanlar onun olmalarına, işaretlerine hazır olan kalabalıktı. Burada onun inciler anlaşılıyordu. Sonra bütün gözlerde kendisinin güzel olduğunu görüyor, güzel olmak lezzeti içinde uçuyordu. Kadınlar ona bakarak konuşuyorlar; onu görerek erkekler yanlarındaki kadınlarla konuşmuyorlardı.

Ragıp'a göre, bu sefarethanede arz cennet, insan melekti. Her şey o kadar güzeldi. Hattâ Adnan'ın tanıttığı sefaret kâtibi ile dansederken ve vücutlarının yere değen nurlarını tuhaf bir adale hasbihaliyle birbirlerine bırakırlarken bile Ragıp, uzaktan bakan Adnan'ı çok güzel buldu. Ve bu başlamış o kadar çabuk ki, bu gece bitmeyecek, haftalarca sürecekti.

Şimdi Ragıp ve Adnan, Meliz'in hususi otomobilinde hâlâdan dönüyorlardı.

Tuhaftır; bir gün üçü —Adnan, Ragıp ve Kerim— bu otomobilde giderlerken Meliz yarı yolda inmiş, onlar yolun uzun bir kısmı için yalnız bırakmıştı. Fakat Ragıp bu yalnızlığın Adnan'la bir başbaşa kalmak olmamasına o kadar çok dikkat etmiş, birdenbire otomobilin köşesine çekilerek aralarına o kadar mesafe koymuş ve bu mesafenin tesadüfen olmadığını o gün o kadar açık lâvirlarla anlatmıştı ki, bu gece ayrı otomobilde o mesafe kâfiliğini kaybettiği halde Adnan o sözü hâlâ unutamamıştı, terbiyeli bir erkek tevekkülü* ile oturuyordu.

Fakat bir zamanki o zalim mesafe bu gece onların arasında o derece yakındı ki, otomobilin hareketindeki ufak bir heyecan ikisinin vücudunu karmakarışık bir hale sokabilirdi. Zaten Ragıp, kaç kere Adnan'ın kollarına düşmek, kolalı göğ-

* Arz-ı mevzu: Vaadetmiş toprak, Müslümanlar için Filistin toprağı.
* Tevekkül: Kadere boyun eğme.

sünde bayılmak azimleri duydu. Onu bu gece o büyük devlet sefarethanesine sokan adam, o derece dayanılmaz erkekti: Bu erkeğe karşı Ragel'in sesinde, gözlerinde bir yatak odasının havasına dolabilecek şeyler vardı. Fakat Adnan sevinemiyordu. Ona bu saadet mukaddemesi hediyenin değil gibi geliyordu. Tedricen, mazlum olan bu mahremiyetler, Adnan'ı sevindirmekten ziyade düşündürüyordu. Kadını umumiyordu.

Ayrılırlarken Ragel'in iki eli, Adnan'ın dudaklarından ayrılmak istemedi. Ve Ragel, Adnan'ı yarınki çayına üç defa ısrar ederek çağırdı. Fakat Adnan muhayyerdi.

YATAKTA SAAT BEŞ ÇAYI

BUGÜN on üçüncü defa gitmeye hazırlandığı Ragel'in bu çaylarından Adnan müstariptir. Bu çaylarda Ragel Viyanalı komşusuna karşı konuştuğu sesle, o hususi telâffuzla Adnan'la görüşmüyordu. Hemen biten tebessüm, içi olmayan sesler. Ragel Adnan'a karşı bu ihtiyatı geydi.

Vakit'a bu çay toplantıları çok sıkıcı. Fakat Ragel her defasında Adnan'la yeni girişmiş gibi fazla nazlı. Cümleler hususiyetsiz, şakalar kısa ve müthiş terbiyeli.

Hele Ragel'in gözleri Adnan'a karşı bu çaylarda o kadar namuslu ki!.. Sanki bir namustan daha acı olan bir şeyi sokan bu nezaketleri.

Fakat Adnan bu saat beşte başlayan işkencelere gitmemezlik edemiyordu. İki kişinin arasına münafakanın en zalimini sokan bu nezaketlere katlanacak kadar Ragel'e karşı Adnan zayıf.

Adnan biliyor: Kadının, her çayına onu çağırmaktan maksadı her davetle değişen misafirlerine, İttihat ve Terakki'nin ehemmiyetli adamının, evine geldiğini göstermek.

Adnan, oraya gitmekle bu vazifesini yapıyordu. Ve vazife Adnan'ın salona girmesiyle bitiyor. Ragel de beş dakika son-

ra ondan bikıyordu. Ve bunu Adnan anlayarak diye korkuyordu. Ve ona karşı çok fazla nazik oluyordu. Rasel'in sesine münhasır kalan bu müzik* nezaket, bu iş adamı nezaketi, Adnan'ı bu çay davetî kalabalığının samimî kaynaşması içinde ayrı kılar, tek ve tenha bir adam vaziyetine sokuyordu.

Dün gece sefarethane balosundan dönerken söz verdiği için, Adnan, bugün Rasel'in çayına yine gidiyor.

İki saat bedbaht olmak için, en güzel kıravat'ını takmıştı.

Kapıda çok bekledi. Sinirlendi. Bilmiyordu. Sokak kapısını kapıcı değil, Rasel açacaktı.

Remer sokağın kapı aralığındaki dilimînde büsbütün bevazlaşan Rasel, caddenin fena teşhirlerinden vücudunu kapının kanadıyla gizleyerek, kolunu uzattı, Adnan'ı bileğinden çekti.

Kaparinos gökyüzüne değiyor gibi yüksek görünen demir kapının arkasında, bu siyah gürah mihrabının önünde el ele duran bu erkekle kadında, gizli bir çift kanat vardı, uçacaklardı. Rasel'in beyaz parmağı, dudağını ikiye böldü, hiç bir şey söylemeyen Adnan'a duyulmayan ses'le, «Sus!» dedi. Bu ses, bu kelime evi yatak odasına döndürdü. Bir yatak vak'asının mukaddemesi olan bu kısık ses, bu «Sus!» o kadar güzeldi. Zaten bugün antredeki mermer masa beşiti. Halbuki taştan pençeleri üstünde canavar gibi duran Rema üslûbundaki bu yekpare mermer masanın üstü, Rasel'in saat beş çaylarında dolardı, sahiplerinin hüviyet cüzdanları kadar —bilinmez ne münasebetle— denizliklerini anlatan şeylerle dolardı. Viyana, Zihilme, Hermine kadar kürkleriyle, lâvtre erkek paltolarıyla.

Adnan, kendisinin Akaretler'deki küçük evini, eski tarih bocalığını biliyorlarmış gibi bu kürklere, bu paltolara garezdi.

Bugün üstünde hiç kimsenin elbisesi durmayan bu mermer masa, tahattur dolu müşterek yatak kadar Adnan'a ölük

* Müzik: Umumiyet

görüntü. Dünyaların sığmayan sandal bir evin alt katına sığıyordu. Adnan o kadar mes'utlu ki, kendisinin sarardığını aynasız bir yerde görüyordu.

Duvardaki panoplilerden* şövalyelerin zırhlı kabukları delikten gözlerle Adnan'a ve Rasel'e bakıyorlar, siyah Rönesans sandıklar beyaz mermerlerin üstünde hayvanlaşan gölgeler gibi uzanıyorlardı.

Kurunu vüstanın* bu loş zahmesinde beyaz kadın tek bir adımla koştu, terliğinin uzun ökçeleri üstünde duran çıplak ayaklarının sarı pembe topukları Adnan'ın gözlerinde tutuştu. Lâcivert penyuvarından çıplak kolu uzandı; köşedeki siyah mermer sütunun üstüne, tunç heykelin ayak ucuna kısık sesle bir şey bıraktı:

— Servis kapılarının anahtarları, dedi.

Evde, ikisinden başka kimse yoktu. Merdivenlerden uçtular. Yatak odasının sokak kapısının bu kadar yakın olduğuna Adnan şaştı. Bu hayret içinde Adnan saadetini anlayamıyordu. Ancak bir felâket bu kadar çabuk gelebilirdi.

Cromowell karyola takımı, Rasel'in büyük yatak odasını çağların en güzeliyle döşüyordu.

Maiz'in Hint sevdası örtülü karyolası Mihmandarını bekleyen fil vahşiyle hareketsizliğin son hırçınlığı içinde duruyordu. Rasel'in örtüsü nim* açık karyolasından köpüklü dantelâlar, gökyüzüyle yıkanmış ketenler, çürümüş kadar ince ipekler taşıyordu.

Berbeyaz bir temizliğin odaya yayılan haygın kokusu ince bir tül gibiydi. Bu tül'e bir antika buhurdan elektrik kıvılcımının saçtığı lâvanta kokusu çiçekler işliyordu. Mavi bir alevin ucunda gümüş çay ibriği öksürüyordu. Sessiz bir kararla bu alevi söndürdüler; çay içmeyeceklerdi.

☆

* Panoplie *Panoplia* (Fr.) Silâh koleksiyonu.
* Kurunu vüsta Orta çağ.
* Nim: Yarı

Yarım saatten beri avuçlarında erıyen, kollarından sarkan, göğsünde kıvrılıp bükülen rüyaya Adnan inanamıyordu. Korkuyordu. Mutlaka uyanacaktı. Uyandıktan sonra da bu saadet tekerrür etmeyecekti; bir rüya iki kere görülemezdi.

Yatıştaki iki vücudun her saniye değişen şekillerini duvarda duran fildişinden Buda'nın yüzündeki sayısız buruşuklar kıskanıyordu.

Duvardan Meiz'in iki güzel ve zeki gözü, çelikten iki göz, birdenbire Adnan'a saplandı. Fakat bu gözlerin biraz aşağısında Büyük Frederik'in imzasına benzeyen Meiz'in asabi imzası ve onun üstünde Rugel'e kendisinin yarısı olduğunu söyleyen yazı vardı. Adnan, Meiz'in resminden ürktüğüne gülmek istedi; yatağı daha emniyetle benimsedi.

Rugel'in babası bâ â rütbesinin sırmasına sakalının kadar bakmış. Hidayet'in mezadından alınan iskan çerçevesinden bakıyordu. (Rugel'in babası mütenahhit. Abdülhamid'in nazırlarından biriyle beraber zengin olmuşlardı.)

Adnan, resmin ruhani sakalına baktı, Meiz'in de resim olduğunu bir kere daha hatırladı ve kollarındaki rüyayı rahat rahat sıktı.

Adnan'ın, mermer kollarla sıktığı saadet, bu damar demetlerinin içinden, yılanın iskeletsiz vücuduyla dalgalanarak ayrıldı. Salonya tabağının kapağının atalığından çektiği hatıra çehresini yaldızlı bâğdasından soyarak yarısını Adnan'ın vaktinde açılmayan loy dudaklarına sıkıştırdı; tabağı kahvelerin radyalârındeki Salnâme-i Bervelûn *Pazarlık Muzakereleri*'nin* on üçüncü kitabına, bir damla mendili de küçük masadaki Fransa meclisi meb'usan zabıtlarının on üçüncü cildinin üstüne koydu.

Adnan bu eve on üçüncü defa geliyordu. Bu iki kitabın ikisi de 13'tü. Bu üç tane 13 şeametti.* Adnan, kendi kendine, «Bu rüyayı bir daha göremeyeceğim,» dedi.

* Müzakere: Konuşma, münakaşa
* Şeamet: Uğursuzluk

Zengin olduğu günden beri, Adnan, 19'dan —tıpkı Hidayet gibi— korkuyordu. Büyük refahların yapma ıstıraplara ihtiyacı vardır.

☆

Şimdi yastıkta iki kan tanesi gibi iki kırmızı baş vardı: Adnan'ın kafası Münir'in pijamasında*. Raşel'in başı tekrar giydiği Dior'un penyuvarında...

Dört göz tavana bakarak iki ses konuşuyordu.

Raşel, içine düştüğü vak'anın üstünde görürmek istiyor, içinde bir sanat çırpındığı yatağın şuur'undan kurtulmak için sanki eser arayan san'atkâr gibi kâbusunu arıyordu. Muharebeyi ve Hindenburg'u Fransızca anlatmaya başladı:

— 911'de seciyesinin latifeli" yüzünden tekaüt edilen Hindenburg, hemen 914'de Tannenberg muharebesinde iki yüz bin Rusu Mazurya bataklıklarına gömen Hindenburg'dan büyüktür. Hatırlarsın Adnan; Hindenburg, 911 manevralarında Almanya İmparatoru'nu yendi. Manevra bitince Erkânıharbiye heyeti tenkit yapacaktı. Kayser bunu beklemedi; atıldı; Hindenburg'a sordu: «Farkında mısınız? Partiyi kaybettiniz!» Hindenburg cevap verdi: «Fakat Hazretmasap, siz çoktanberi bataklıkta gömülüp kaldınız!» İmparator, bu cevabı hazmedemedi; onu tekaüt etti: bu günahını örtmek için göğsüne bir «Siyah Kartal» takacak!..

Raşel, bu yatağın içinde tuhaf bir hisle birinin hamurunu beğenmek ihtiyarındaydı; bilâhare Hindenburg'un fazîletini takdir ediyordu:

— Hindenburg tekaüt olduğunu mütemadiren mi söyledi? Asla! Halbuki Hindenburg nasıl tekaüt olduğunu oğluna anlatırken «Bir gün sen de aynı vaziyette kalırsan, baban gibi cevap vermelisin!» dedi.

* Bak yazının sonuna. Kişiliğinin bağımsızlığı.

Bu cevabın heyecanıyla Adnan ve Ragel öpüştüler. Hindenburg'un sedyesindeki yüksekliğe, vücudu Adnan'ın kollarına sığmayacak kadar heyecanla Ragel'in gözleri doldu. Fazileti sevmek lüzumuyla hıkkıltün coşmuştu. Kayser'i Fransızca beğendi:

— Fakat Almanya İmparatoru da ne büyük insan ki, üç ay evvel seciyesindeki istiklâle tahammül edemediği Hindenburg'u Harbi Umumî'de Şarki Prusya Kumandanlığına getirdi, dedi.

Ragel artık anlatıyordu: «Eğer Şarki Prusya ordusu Prittwitz'in kumandasında kalsaydı, Almanlar o cephede çoktan yenilmişlerdi. Çünkü Renen Kampf ve Samsonov ordularına karşı Prittwitz fena vaziyetteydi. Bu adamın yerine Hindenburg gelince Renen Kampf ordusunun önünde bir perde bırakmış, Samsonov ordusuna yüklenmişti; ve bu orduyu Tannenberg'de mahvettikten sonra Renen Kampf ordusuna yüklenmiş ve Masurca bataklıklarındaki büyük muharebe başlamıştı. Ve Nieman Rus ordusu, üç sene evvel Hindenburg'un kendi imparatorunu ordusuyla bağdığı bataklıklarda tamamen mahvolmuştu.»

Adnan, Ragel'i dudaklarından öpüyor, susturamıyor; Hindenburg'un methinden bir türlü kurtulamıyordu. Nihayet:

— Fakat muharebeyi ne kadar iyi biliyorsun Ragel! dedi.

Ragel, yataktaki vak'anın dışarısına çıkabilmişti. Adnan'ın lâfında hunu görerek Fransızca cevap verdi:

— Muharebe benim için haritadır! Harbin bütün vak'alarını çizgi çizgi haritada takip ederim. Kocamın bile, harita üstünde yanlış'arını düzeltirim olur.

Adnan, sebebini anlamayarak bu cevabı karşı bozuldu. Ragel, muharebe dedikodularına geçti. Balkanzuk'la o hafta İstanbul'a gelen Budapeşte orkestrası, Tepebaşı'nda klâsik eserler çalarken çalgıcılardan Çardaş isteyen Sultanla eğlendi.

— Bir de bu Osmanlı hanedanı için müziksyen derler; tuhaf şey! dedi.

Sonra Kâğıthane'de zurna çaldıran gehzadeyle eğlendi. Sonra yine Tepebaşı'ndaki Macar kemanide paylaşamadıkları erkek yüzünden iki Mısır prensesinin yapıkları sokak kavgasını —yüzüdeunda Adnan'ın kollarını yıpılatarak— kahkahalarla anlattı.

Bütün bu lâkırdılar bu yatak odasında geçen vak'anın umumiliğini örtmek için ortaya çıkarılmış hususiyetlerdi. Muzaffer bataklıklarında ölen iki yüz bin Moskotu yatıktaki çamuru örtmek için Rasel karyolasına yığmıştı. Fakat yatıktaki vak'a, bir yaranın kalın sargısından akan kan ve irinle bu lâkırdıların altından görünüyordu. Kurtarmış olları üstünden itterek kalkan vahşi hayvan gibi bu yığın yığın lâkırdıların altından vak'a homurdanarak çıkıyor, ortada duruyordu. Çünkü bu yatak vak'asını biraz tahlilleştirecek kısa bir masal bile yoktu; çünkü bu vak'a çok itiyade benziyordu; çünkü çok kolaydı; çünkü çok cahildi. Rasel bunu hissediyor, çamuru örtmek istiyor, bu olamayınca çamurun temiz bir tarafını arıyordu. Buldu; bu çamurun bile temiz tarafı vardı: Bu vak'a ödenmeyecekti. Bir çizginin ucu kadar küçük olan bu noktaya Rasel iki eliyle tutundu. Napolyon'u, Marc Aurel'i anlatıyordu. Ve bu lâflardan Rasel'in de Napolyon'un, Marc Aurel'in kadınları gibi olduğunu Adnan'ın anlaması lâzımgeliyordu.

Rasel'in temennâları Adnan'ın içine doluyordu. Bu temennâlarda büyük refahların mis kokan baharı vardı. Terinde, ananas ve muz yiyenlerin sıcak tenini taşıyordu. Dişleri ayrı ayrı ve hep bir arada iki kere güzeldi. Pembe uçlu çıplak ayakları fildişinden iki mümessil. Büyük refahlar, büyük medeniyetler... İkisi de kadınlarda çok belli oluyordu. Mısır'ın servetli, iptidaî bir ırkın kadınında bu inceliği yapamazdı. Bu memeler mütefekkirdi; bu parmaklar konuşuyordular. Bu gözler zeki olduğu için güzeldiler.

Adnan bir medeniyetin neticelerini bir kadının memelerinde gördüğünü düşünerek bu sevimsizliğine kendi de güldü.

Rasel:

— Niçin güldün Adnan?

Adnan, bozuldu. Kirpen tebessümün sarkan iki ucunu bağladı; yalpare tebessümle anlattı:

— Balo gecesi sefaret müsteşarı bana hep seni sordu. Senin'le tanışmak istedi; takdim edecektim, vazgeçti; zengin ve kıskanç kocalardan çekindi. Hani, o çok çirkin, çok şişman, çok kırmızı saçlı kadın onun karısıdır. Adam, karısının gözlerini birdenbire görünce seninle tanışmaktan korktu. Ona gülüyordum.

Rasel çıldırdı. Onu, bir sefaret müsteşarı beğenmişti. Dudakları Adnan'ın kaşlarında, boynunda uçtu. Bu öpüşler, o kadar çoktu ki, dayağa benziyordu. Adnan dayak yiyen her adam gibi sopalıydı. Fakat birdenbire demirden rüya yine bağladı. İkisi de sırayla mor, kırmızı, pembe, mavi, sarıydılar.

Kapalı cibinliğin içinde, Rasel, anlatıyordu: «Moiz yakında Viyana'dan dönecekti. Büyükada'ya gideceklerdi. Adnan da Yat kulübe gelecekti.»

Rasel, ufak seslerle Adnan'ın kulağına fısıldadı: «O, bu yaz kocasını çok sevecekti. Her sabah kocasını iskeleye kadar götürecek, parmaklarıyla selâmlamadan dönmeyecekti. Öğle vapuruyla inen Moiz'in akşam beşlik vapurla dönmesi için dört saat lâzımdı. Bu dört saatte iki kelime! Fakat bir mutluluk!»

Kocasını bütün bir yaz Adnan'la aldatmaya karar veren Rasel, şimdi Adnan için dünyanın en iyi yürekli, en berrak ruhlu kadınıydı. Adnan, bu şefkat kadını kendinin kanlı ve karanlık hemikleriyle dolmuş görerek mevcudiyeti artan tek hayvan hissi duyuyordu. Arkadaşının karısını çaldığı için o vicdan azabı duymazdı. Çünkü bir defa Adnan o kadar sır saklardı ki bu cinayet hiç işlenmezse onunla bu kadar meçhul kalırdı. Sonra Rasel, meçhul bir çok erkeklerle söylenmişti. Hele, Raşel'in malûm üç adamla sevişliğini söyleyen Vekilharç Süleyman'a inandığı günden beri Adnan'da bu vicdan azabına imkân kalmamıştı. Zalim zenginlerde vicdan azabı tembeldir. Adnan da zengindi.

Cibinliği açarken Hagel'in kolundaki ağı yerinde Adnan'ın kafası duruyordu. Hagel:

— Yaza Âgillîr mü Adnan? Hem bu kaçıncı defa!.. Demek sen benim en çirkin yerimi seviyorsun?

Hagel bilmiyordu; bu, Adnan'ın hasta taraftıydı; o, vaktiyle Fransızca muallimi Kadri'nin karısı Zehra'dan her döndüğü gün «artık bıktım» sanırdı; fakat kadının yüzündeki Halep çıbanını düşününce ona yeni kadın bulan erkek hücumuyla koşardı. Zehra, haftada iki kere —bu kapanmış yara yüzünden— yeni kadındı. Adnan Zehra'nın dil'andığını hatırlamış, mahzun olmaya başlarken, Hagel söz verdi: Gelecek hafta Adnan'ı yine bekleyecekti; görecekti güzel rüyayı bir hafta evvelinden bilmek ne saadetti!

Adnan giyinirken Hagel, Fransızca sordu.

— Seni kim giydiriyor Adnan?

Adnan'ı Beyoğlu terzileri giydiriyordu. Kadın, yalnız erkeğe bunu lâyık görmeli ve Fransızca:

— Senin gibi bir adam Beyoğlu terzilerinin kendisini giydirmesine razı olur mu?

— Muharebe ..

— Muharebeden evvel gardrobunu kurmak için İngiltere'ye gidebilirdin Adnan; ah o Türkler, tembelsiniz, tembel!..

Hagel, Adnan'ı elinden çekti; kocasının e bisolerini gösteriyordu. Beş bir oda; dört duvarı mavi satenle kaplanmış; ortasına sırayla «fikl,»* «mudi»* manzarasından sütunlar konmuştu. Altmış elliden altmış Moiz gibi Adnan'ın karşısına dikildi. Adnan gaşardı, kapının içinde durdu. Smokinli Moiz, ağır ağır Adnan'a doğru geliyor, seyahat kaputlu Moiz, elinde dürbünle Adnan'a bakıyor, golf oynayan Moiz, uzun çoraplı haldiriyle Adnan'ın üstüne yürüyordu.

* Üfkî: Yeşil
* Amudî: Turuncu

Şimdi odaya girmişler, Rasel sevinen elleriyle elbiseleri didik didik ediyor, cebellerin ceplerinde, yeleklerin ilikalerinde, pantalonların içlerinde fesle bırakılmış kumaşlarda Londra terzilerinin isimlerini gösteriyor, sonra kaç İngiliza çıkıklarını anlatıyor, on beşle on sekiz İngiliz arasındaki ilyalları için:

— Hem pahalı da değildir! diyordu.

Çıplak kadın, kocasının kirlerini anlatırken ve lekeyle terliği düşerek çıplak ve sivri ayağı kocasının yüze yakın pabuçlarını gösterirken, bu tezat güzeldi. Rasel, bilerek anlatıyor, kravatları, gömlekleri mahsus unutuyor, Adnan'ın onları merak etmesin, hangi İngiliz evlerinden aldığını sormasını bekliyor. Adnan hatırlayıp da sormuyordu. Rasel sorulmayan şeyleri anlatan insanın düştüğü tuhaflık içinde küçülüyor, kendini manalı söylemeye mecbur eden Adnan'a belli etmeyerek kızıyordu. İstiklal, Beyoğlu'nda giyen Adnan'ın haliyle, Londra'da giyinen Moiz'in elbiselerine karşı izmihlal,* şaşkınlık, Rasel'in gururunu artıracak hudalalık da yoktu. Bu çehre, bu kunduraları, bu kravatları sırf bir kadın söylüyor diye dinliyordu.

Rasel, içinden Adnan'a Fransızca sövdü!

SARIKAMIŞ

VAKTİYLE Hidayet'e gidenler, şimdi Adnan'a geliyorlar. Fakat Adnan'ın salonunda yeni adamlar da var. Memlekete ziyafetlerde acıyan bir nevi gençler. Ve bunların bir nevi namusları var: Bunlar, Talât ve Cemal Paşa'nın bulunmadığı yerlerde Cemiyete muhalifl. Adnan'ın salonu şahne. Bu aklîler, bu sahnede edebiyat oynuyorlar, ilim ve fen oynuyorlar, politika oynuyorlar. Bir taksim üç İttihat ve Terakki

* İzmihlal: Yok olma, eriyiş

olan Adnan bile salonunda bu gençlerle elele muhalefet oynuyor. Adnan bu gençlerin önünde, memlekete acıdıkça sevgili namuslu oluyor. Bazan İttihat ve Terakki'yi ikiye bölüyor, temiz tarafında durarak kirli kısmına söylüyor. Bazı, kendisini ikiye ayırıyordu, gündüz merkezi umumide, Cemiyetin cinayetlerine karar veriyor, gece bu gençlerin yanında o cinayetleri hazmedemiyor. Hariciye Mümeyyizi Burhan'ın Müstantik Behçet'in kulağına dediği gibi: «Adnan, acemi Hidayetle»

Fakat, İttihat ve Terakki'yi yalnız gençlerin yanında beğenmiyordu. Yaşlı adamlara karşı Cemiyetin katillerine «Fikirler!» diyordu, «İhtilâllerde her fikir sırtında kan parçası taşırdı!»

Bunu söylerken yemek şamdanlarından odaya dolan alacakaranlıkta Adnan'ın yüzü kendisinin tunç heykeliydi.

Fakat tiyatroda oyuncular sahiri elmas da taksalar, bu taşlara kimse inanmadığı gibi, bu salonda gerçek olan fazilet ve fikir de sahte sanılıyordu. Adnan, geçenlerde Sarıkamış felâketine ağladığı zaman misafirleri inanmadılar.

Adnan da yalnız kaldığı zaman kendi yüzüne bakamıyordu. İnsanın hayatı cinai bir romana dönünce yaldızlı kabını okşayıp bu kitabı bir tarafa koymak, sayfalarını karıştırmamak daha doğrudur.

Harbi Umumi'den beri Adnan, misafirden korkuyordu. Onlar borç para istemeye geliyorlardı. Ve misafirlerini istiskalle karşılıyor, bir şey istemeyerek giderlerse hürmetle teşyi ediyordu. Bugün keyifliydi. Dün Raşel ona söz vermişti, Adnan gelecek hafta dünkü rüyayı yine görecekti! Fakat birdenbire sarardı. Değişlanlı Hoca uşağı iterek odaya girdi. Adnan, soğuk alınla Hoca'yı karşıladı. Hoca ne kadar durgundu! Bütün para istemeye gelenler gibi.

Hidayetin konuşmasındakiler bugün hep Adnan'ın salonundaydılar. Eski Ataşemaval Nagit'ten, Doktor Haldun'a, Müstantik Behçet'e, Hariciye Mümeyyizi Burhan'a kadar.

Nagil, elmas konferansı veriyordu. Ümit Burnu'ndaki Diamant Corporation Limited'i anlatıp. Bu şirketin Anglo-Amerikan bir grup olduğunu söyledi; bu grupta Carnegie, Rockefeller, Morgan gibi milyarderlerin bulunduğunu unutmamalarını salondakilere ihtar etti. Biraz da Dağıstanlı Hoca'ya bakarak

Adnan, Dağıstanlı Hoca'ya cigara uzattı. Hoca:

— İçmiyorum dedi. Zaten gideceğim. Sana bir şey söyleyecektim de...

Adnan, zaten, bir şey söyleyecek diye telâşından Hoca'nın cigara içmediğini unutmuştu. Onunla yalnız kalmaktan, Nagil'in lâkırdısının çabuk bitmesinden korkuyordu. Süleyman'a işaret etti. Adnan bakınca uşak, misafirler bakınca efendi olarak ve salonun ucunda oturan Vekilharç Süleyman, Dağıstanlı'nın para istemesine, Nagil'in elmas konferansı da bitmese mümkün olacaktı. O da eski kalemtıraşların konferansına başlayacaktı. Fakat Nagil'in lâfı bitmemişti. Belçika Kralının elmaslarını anlatıyor:

— Lâkin, diyordu; İngiltere Kraliçesininkiler başka... Onlardaki *Pur à la beige*[1] tur.

Bunları söylerken bu pırlantalar kendisininmiş gibi, mağrurdu.

Misafirler, Dağıstanlı Hoca'ya dönüp dönüp bakıyorlar, o geldi diye başlayan bu konferansı Hoca'nın niçin anlamadığına, neden kalkıp gitmediğine kızıyorlardı.

Dağıstanlı Hoca:

— Ahvali hazıra,[2] dedi.

Nagil ve Adnan, birbirlerine bakıştılar. Hoca, ahvali hazıra dolayısıyla borç para isteyecekti. «Borç sadakanın edebiyatıydı.»

[1] *Pur à la beige* (Fr.): Bilgisizliğe bakıldığı zaman hiç bir kusuru görülmeyen. Kıymetli taşlar için kullanılır.
[2] Ahvali hazıra: Bugünkü durum

Haftaki Dağıstanlı Hoca, «Ahvali hazıra...»yı, «çok vahim!» diye bitirecekti. «Memleket batıyor» demek için Adnan'a gelmişti. Fakat Şair Raif onu: «Gitme Hocal Adnan'ı bulamazsın. O 10 temmuzda öldü!» demiş, dinletememişti.

Hoca yerinden fırladı. Bir «ahvali hazıra...»yı daha dedi. Sustu.

Cüppesi bir zamanki bal cüppa değildi. Eskiyen yerlerinden kesilip dikilmiş, güdüklüydü. Yenlerinden eskisi gibi kartallar uçmuyor, dar kolları havada kalkıp inerken güneşin zerrelerine takılan siyah kumaş damlalarında sinekler titriyordu.

Adnan hürmetle tebessüm etti.

— Bir şey mi söyleyecektiniz efendi hazretleri, dedi.

Adnan onu eskisi gibi «Hocam!» demiyordu. Dağıstanlı, bu zalim «Efendi hazretleri»nin karşısında vurulmuşa döndü. «Yarlığ gelmiş!» dedi. Kaçmaya devirdi. Adnan bırakmadı. Hoca'nın yanına oturdu.

Doktor Haldun henüz lâkırdı edememiş, kuduruyordu. Nazif'e çıkıştı:

— Bu cinsi işsiz bir dalgalattır efendim! dedi. Pandantif, Dahomey vahşilerinin gerdanlarında taşıdıkları ezvak torbalarının taklididir. Yirminci asır kadınlarının boyunlarına, bileklerine taktıkları süsler, Kuzunu Vusta tahşilerinin belli olsunlar diye vücutlarına attıkları çıngırakların ilhamıdır. Ker kal inci gerdanlık'ın da niçin icat edildi, biliyorsunuz. Bir İngiliz kral-çocuğunun boynundaki nasırayı örtmek için!..

Doktor Haldun, bir yumruğuyla enfiyesini çekiyor, öteki yumruğuyla lüfün ucunu tutuyordu, daha anlatacaktı. Fakat uşak girdi; Adnan'a:

— Bir zabit geldi efendim, dedi.

Odaya Binbaşı (...) Bey girdi.

Sarıkamış'tan dönen bu zabit, Dağıstanlı Hoca'yı görünce sevindi. Adnan'a:

— Artık için bir tarafı kalmadı. Size her şeyi söylemeye geliyorum bey, dedi.

Boyuna anlatıyordu: 32 000 kişi olan Dokuzuncu Kolordu Sarıkamış muharebesinin sonunda 247 kişiydi.* Bu 247 nefer de dört gün daha harbetti. Sonra...»

Zabit sustu. Dağıstanlı Hoca'ya göz ucuyla baktı. Çünkü bu 247 nefer de şehit olmuştu. Dokuzuncu Kolordu kalmamış, adı mağlûp olmuştu. 32 000 askerden bir tek kişisi kalmayan Dokuzuncu Kolordu'da bir nefer de Dağıstanlı Hoca'nın oğluydu. Hoca 247 kişinin ne olduğunu soracaktı. Oğlu 31 753 ölünün mü arasındaydı? Yoksa 247 dirinin mi? Utandı, sormadı.

Binbaşı, Adnan'a gözlerini dikti:

— Bey, dedi, asker kardı arasında 25 kilometre yürür. Halbuki askeri, Sarıkamış harbinde Enver Paşa 45 kilometre yürüttü.

Adnan elini üç kere uzatarak:

— Cananım efendim, dedi; Marne muharebesinde Alman askeri günde 60 kilometre yapmıştı.

Binbaşı:

— Bey, bey, dedi, Türk askeri Allahüekber dağında yürüdü; Alman askeri Marne meydanında...

Binbaşı sustu. Adnan'ın gözlerinin içine baktı:

— Allahüekber'e doksan bin ölüye mal oldu. Bu ölüler Şark vilâyetlerinin yayla çocuklarıdır. Uzun boylu, geniş omuzlu ölülerdi. Emin ol bey, Pamir yaylasında bu kadar gürbüz Türk yetişmemiştir. Az millet Allahına bu kadar diri ölü göndermiştir.

Binbaşı belli etmeyerek gözlerinin ucunu sildi. Utandı. Çocukluk devri hayatları sayılmazsa Binbaşı, ömründe ilk defa ağlıyordu.

Adnan, hiç sevmediği Enver Paşa'nın ne yaptığını —kendi bir şey söylemeden müsaitlerinin öğreneceğine sevinerek— sordu. Binbaşı içini çekti:

* O zamanki harp cetvellerinde bu 247 rakamı yanlıştır.

— Ne mi yaptı? Kaçtı! dedi. Kızaktan otomobile kadar bütün nakil vasıtalarına binerek kaçtı!

Eski Ataşemiliter Naşit, Harbiye Nezareti Levazım Reisiyle beraber para yapmak istemiş, yüz bulamamış, Enver Paşa'ya düşmandı. Adnan'dan geçen gün gizli dinlediği şeyleri anlattı: «Erzurum Valisi İstanbul'a kaçarken, Enver Paşa'ya kızak tedarik ettirmiş. Enver Paşa bu kızakla kaçmıştı. Sonra bir Almanla[1] bir otomobile binmişti. Şoförün yanında bir Alman miralayı vardı[2]. Otomobil geceleri de yoluna devam ediyor. Alman miralayı uyumasın diye şoförün ağzına çukulata sokuyordu. Çünkü Enver Paşa, İstanbul'a telâket haberinden evvel yetişmeliydi: kabinede, aleyhinde bir cereyan çıkmasın diye İstanbul'da çabuk bulunması lâzımdı.»

Vekilharç Süleyman, Adnan'ı memnun etmek için genzinden çıkan ıtlıhaplı sesle

— Almanya İmparatoru, Türkiye'deki sahtenalını bir şoförün yediği bu çukulatalara medyundur[3] dedi. Tek gözlüğünü yeleğine itti. Ve Kayzere tek gözlüksüz kızdı.

Dağıstanlı Hoca dalgındı. Oğlu, Sarıkamış'ta dirilerin mi arasındaydı, ölülerin mi? Hoca, hâlâ sanıyordu ki, Dokuzuncu Kolordu'da Moskof'un, hiçbir, tüfeğin öldürmediği tek bir neferi bulunabilirdi.

BAHTSIZ KADINLAR

KAÇ GÜNDÜR, Şişli apartmanları talihsiz kadınlarla dolu. Rıfat'ın ticaret balosuna gittiğini duymuşlardı. Birdenbire hepsi elmaslarından bıktılar. Servetlerinin bu neticelerini ede

[1] Enver Paşa
[2] Kafkasya Umumî Harekât Harbiye Şubesi Müdürü Miralay Feldman
[3] Medyan: Rezilu

birbirlerine mi gösterecekleri? Madem ki bu gerdanlıkları, bu küpeleri sade bir kâğıt şirketi müdürünün karısı, bir tütün muhammininin* kızı görecekti, bunlar lüzumsuz şeylerdi. Burlar ziynet değil, servetti.

Süs, gösterilen şeydir; fakat anlayanlara gösterilen şey kâğıtçı karısının, eczacı kızının gördüğü elmasın ezeli parıltısından ne farkı vardı? Elmas, asîl, müsteşar, sefaret kâtibi anlardı.

Büyük bir devlet sefarethanesinin insanları küçülten tavanlarının altın süsme saçlarını, altın askerpiçlerini bir tahtın, bir tacın alevleriyle sürükleyen Rașel'i, Beyoğlu'nun zengin levanten kadınları affetmediler ve kadının yatak odasına doldular ve kollarıyla havaya bir zampara kaldırarak «Raşel'in yatağında bulduk,» dediler.

Kıskanan kadınca bir ermanlık kudurmuş hayvan vardır. Erkeği kıskanan kadında değil, kadını kıskanan kadında. Bu kadın hem kendine isteriktir, hem başkasına.

Baloya giden Raşel'in orasıyı olduğunda ittifak edildi; alnındaki leke on üç yaşında başladı. Evlendiği gece kız değildi. Elmaslarını Cemiyetin adamlarına ödettiler. Meşhur elması vardı: Başı yarım ay, ortası trapez, aşağısı müselles şeklinde. Babasından kalan bu pırıltıyı ona bir nazır hediye etti. Paris'teyken koynasının Ekmeyan'dan aldığı fantezi elması ona bir mebus Beyoğlu'nda Babıyan'dan aldı. Kadını hergün saat beş çaylarında öldürüyorlardı. Ölüsünü Fransızca, İspanyolca, Almanca ısırıyorlardı. Fakat öldü sandıkları Raşel, hususî otomobiliyle —duduğunda ince bir ıslıksesim— yine meydanda geziyordu. Demek ki onu öldüremeyeceğiz. Nihayet bir gün bir çayda Raşel az kaldı sahiden ölüyordu.

Bu nazır, geçende bir gece o sefarethanenin balosuna terallük eden iki hemşireyi götürmüştü. Bunu Raşel'e söylediler. Raşel'in göğsüne kalbi bir yumruk gibi çarptı. Sapsarı oldu. Tükeniyordu. İki terzi kızının da elire geçebilen bu ufak

* Müsamsiri: Tahmin eden, değer biçen, ekspert

saadet için mi Rasel, Adnan'a yatakta Hindenburg'u anlatmıştı?

Rasel ne kadar bahtsızdı!

Fakat aynı günde köprünün öteki tarafında kara talihli bir kadın daha vardı: Dağıstanlı Hoca'nın oğlu Sarıkamış'ta bir gülleyle darmadağın olarak ölmüştü. Adnan'ın karşağında Bahaeddin L. Beyin anlattığı 32 000 şehitten biri de Dağıstanlı'nın oğluydu. Hoca, «Yavrumdan elimde gömecek bir parça bile kalmadı!» demiş, sonra bütün bir durgunluk gelmişti. Sokaklarda kendi kendiyle konuşuyor, elleriyle, kollarıyla ağaçlara, evlere işaretler ederek dolaşıyor, geceleri gökte, gökyüzündeki tenhada yürüyor, yıldızlara çarpıkça cübbesine sarı noktalar koyarak bir deliye yakışan şahsi bir güzellikle karanlıklarda kelimesiz haykırıyordu.

Mahallede, «Gâvur hoca çıldırdı,» diyorlardı.

Dün Hoca'nın cenazesini belediye kaldırdı. Kötürüm karısını bugün polis Darülâceze götürdü.

Köprünün öteki tarafında Rasel, bedbaht!.. Bu tarafında da Dağıstanlı'nın kötürüm karısı bedbaht!..

Kadın değil mi? Hangi'si bedbaht değil ki...

HER ZAMAN GİDİLMESİ LÂZIMGELEN BALO

«BU KADAR kolay kadın mıyım ben?»

Rasel, kendi kendine hep bunu soruyordu. Demek ki hiç beğenmediği Adnan'a o gün üç saat sebepsiz hayılmış?

Fakat bu türlü düşünmek yanlıştı. İki terzi kızı o sefarethaneye bir tek defa gidebilirlerdi. Halbuki Rasel oraya hayatına çağırılacaktı. Çünkü bu oda onu çok bekletmişlerdi. Çünkü sefaret kâtibi onunla dans ederken harekâtı mahremiyetler göstermişti. Çünkü sefaret müsteşarı onu o gece sarmışlı. Adnan dememiş miydi? Karısı kıskanmasaydı, müsteşar kendini ona takdim ettirecekti. Hem tabii ki adamın onunla meş-

gülüyordu. Adnan, uzaklarak anlatmıştı. Kimbilir, adam, onun için, Adnan'a neler söylemişti!

Müstoşarın gözlerini düşündü. Rasel o gece ne vakit bugünü çevirmişse, bu gözler hep ona bakmıştı.

Telefon çaldı. Rasel sevindi; «O» muydu acaba? Hayır. Telefon eden müsteşar değildi. Viyanalı komisyoncuydu. Maiz bulüpla gece gazete okurken, onda Rasel'le kalan komisyoncu.

Komisyoncu, Rasel'e sormuyordu: Erzurum sahiden düşmüş müydü? Bu sual çok sürecek diye Rasel tek heceli cevap verdi. Rasel'e adam, hangi gece gelebileceğini sordu. Zaten «Erzurum» bu suale vesileydi. Rasel kızdı:

— Hiç bir gece!

Kadın, telefonu kaparken elinde duran makine ona jüzumlu bir telefon muhaveresini hatırlattı. Sefaret müsteşarıyla konuşmak. Ay .. Balodaki Rasel'e vurulan müsteşar telefondaki kadını tanımıyor! Rasel hocasının, Adnan'ın adını söyledi; saçının rengini telefonda adama gösterdi, biraz sıkılarak gerdanlığını hatırlattı. Adam, yalnız Adnan'ı tanıyor, fakat Rasel'i, saçları, gerdanlığı tanımıyordu. Nihayet telefondaki erkek sesi Almanca sövdü ve telefon kapandı: Sefarethanenin büyük kapısı Rasel'in suratına kapanıyor gibi demir gürültüsüyle.

Rasel, telefonun ucunda bir müddet de uykuda konuşanlar gibi muhatapsız* lâkırdı etti.

Kadının karşısında Adnan'ın yalanı dilini çıkardı. Bu, Rasel'in ömründe ilk kardığı yalandı. Gözyaşı, felâketini artırmasa ağlayacaktı. Bu inandığı yalan Rasel'e hakaretti. Fakat Adnan'a kızamıyordu. Çünkü Adnan, onun resmî balolara gitmesi için tek imkândı. Bu imkâna öfkelenemezdi.

Telefon çaldı. Anladı, sefaret müsteşarı, nihayet onu tanımış, telefon ediyordu. Fakat ses, beklediği ses değildi, ama beklemediği ses de değildi. Sesi tanımadı, fakat ikinci bir zekâ ile hatırladı: Aynı etliği seslerden biri.

* Muhatapsız: Karşısında sözünü dinleyen bir adam olmadan

Tanıdı: Sefarethanede o gece dans ettiği kâtibin sesi!

Balo, Raşel'e o kadar tesir etmişti ki, bu sesin sahibini tanımadan, bu sesle sefarethanenin tadını ince bir ihtirasla buluyordu. Sefarethane sesi

Sefaret kâtibi Raşel'i yarım akşam yine sefarethanedeki balaya çağırıyordu. Ancak ses, sahtekâr bir namus ciddiyeti ile doluydu. Fakat Raşel bu sesin, bu muhaverenin yapma ciddiyetine bile tahammül edemedi. Bu sesin edepsiz olmasını istiyor, bu muhavereden çıplak şakalar, tasarruflar bekliyordu. Balo davetleri o zaman tekerrür edebilirdi. Telefonda ikisi uzanıyordu. Telefon kapanınca saadeti bitecekti. Bu davet ne büyük talihti! Yalan olmasından korkulacak kadar büyük! Fakat Raşel, telefon muhaveresinde niçin yalnızdı? Bu saadetini görecek kimse odada neden yoktu?

Saadetinin yalan olmadığını anlamak için Raşel balo gecesi ne giyeceğini, ne takacağını sefaret kâtibine söylüyor, telefondaki ses, elmasları, ipekleri beğendikçe Raşel, balonun artan doğruluğuna çıldırıyordu. Sevincinin sesinden belli olduğuna ulandı:

— Balo vesile! dedi. Balode seninle buluşmak için gideceğim!

Bu cesur* hitaptan sonra ikisi de o kadar sınırlı kahkahalarla güldü. Sonra adama en uzun mesaj aşkın lâkırdılarını söyledi. Telefonda birbirlerini öpüyorlar, sarıyorlar, emiyorlar, koklıyorlardı.

Vakit kuvvetinde kelimeler buluyorlardı. Telefonu yarım saat sonra kapadılar. Telefonun iki ucu zıpkı kâtibinki şehvetten, Raşel'inki yarım saat süren lâkırdıdan

Sefaret kâtibi, sanki iki ikişi de istemeyerek telefonu kapadılar. Halbuki yalnız sesini seçip olan sefaret kâtibinden Raşel eğleniyordu, fakat kol bağlı bu sefaret kâtibine, resmi balolara gidebileceği müddetçe bayılacaktı.

* Cesur'dan Bozuk basım

Adnan'a artık kızabilirdi. Telefonda ağladı. Ilık sesle, «Berim!» dedi. Adnan bu sesi beğenmedi; yatakta Hindenburg'u anlatan ses değildi. Bu «benim!»de bir uzaklık vardı. Yazıhanesi kalabalık olduğu için Adnan, kısaca:

Ragıp:

— Dinleyiniz beni, Adnan Bey, bu pazar evde yokum. Öbür pazar mı? Hayır, o da kabil değil. Kocam Viyana'dan geliyor, dedi.

Üçüncü pazarın rica edilmesini duymamak için telefonu kapadı. Adnan'ın kafası telefonda asılı kaldı. Üçüncü pazar dudağından sarkarak.

Adnan, yazıhanesindekilerle bozuk sesle konuşurken düşünüyordu; Adnan'a, «Seni istemiyorum!» demek için Ragıp doğruya benzer bir yalan bulmak zahmetine bile katlanmamıştı. Kocası İstanbul'dayken de Ragıp'ın yatak odasında geçen vakitleri Adnan bilmiyor muydu? Ragıp'a bunları söylemek için Adnan bulumbası olmaya razı oluyordu.

Onun yatak odasına en çok çekinerek giren erkek kocasıydı. Zalim kocasının onu kendi haline bırakışını bu kadın Adnan'a yatakta söylememiş miydi? İkide birde Fransızca, «Ben hürriyet sarhoşuyum,» demiyor muydu?

Adnan görmemiş miydi? Meziin öyle bir tavrı vardı ki, Ragıp her şeyi yapabilirdi; bu yapılan «her şeye rağmen»* rahatsız etmiyorsa, Meziin de rahatsız olmuyordu. Böyle bir kadın Viyana'dan dönüyor diye mi Ragıp, Adnan'ı evine alamıyordu?

Yazıhanesindeki müşterileri birer kelimeyle savdı. Birer kelimeyle... Çünkü onlar yine Adnan'a gelecekleridi; mecburdular. Sanki Ragıp'ın onu istemediğini bu adamlar duymuşlar gibi, onlar oradayken Adnan öfkeliydi. Fakat yalnız kalınca hiddeti azaldı, azaldı, nihayet bitti. Pazar günü göreceği rüyaya kaç gündür hazırlanıyordu. Onun lezzeti içinde sesi, yü-

* Ezvahiri Doğan görüşüş

zü tatlılaşarak Raşel'i telefonla aradı. Yalvaracaktı. Gelecek pazar için vaad alacaktı.

Raşel biliyordu; muhavere bitmeden kesildiği için telefon yine çalacaktı. Çalan telefonun karşısında, kadın, gizli hırıltılarını duymuyor, yerinden kımıldamıyor, ağzını açmadan ölen bu demir kuşun haline uzaktan acı acı gülüyordu.

ALFRED CEVAT

AHMET CEVAT, beş senedenberi Paris'te Alfred Cevat'tır. Belkıs'ın amcası Vezir Samih Paşa'nın balıyıkları nine oğlu ve Atagerayal Nagit'in ora ayrı kardeşi Ahmet Cevat.

Cevat, Meşrutiyetten sonra Sultanî Mektebinden Paris'e kaçtı. Ölen babasının yirmi beş milyon insandan çaldığı paranın kendi hissesine düşeni Paris'te bir tek kadınla yedi. Bir sahne artisti ile... Kadından kovulunca, ihtiyar kadınlardan aldığı paraları genç kadınlara yedirdi. Nihayet bir gün aç kaldı. Fas'a gidecek, *Legion etrangère*'e* girecekti. Fakat umumî harp çıktı. Fransız ordusuna gönüllü yazıldı. Ve Fransız fırkası Kumkale'ye hücum ettiği vakit Alfred Cevat esir düştü. Anadolu'da üsera** karargâhlarından birine gönderildi. Oradan kaçtı, İstanbul'a geldi; Adrian'ın konağında Belkıs'a sığındı. Evden dışarı çıkamıyordu. Yakalanırsa kurşuna dizilirdi.

Paris'te her gece hayat içki, hayat kadın, hayat yemek ve daima taze hastalık, taze dayak onu çok yıprandırmıştı. Mevcudiyeti iki parçıktı: Maneviyatı boşluk, maddiyatı belsizliğiyle dolu. Üsküdar'da küçük bir evde oturan annesine balıyık olduğu için anne demiyor, Belkıs'ın ölmüş annesine «valide merhume» diyordu.

Belkıs, onu bihar bir buruşukluk içinde, düşlerine acıdı. Çocuğun haline gözleri doldu. Belkıs'ın gözlerine bakınca,

* Legion etrangère (Fr.): Yabancı gönüllülerden kurulu askerî birlik.
** Üsera: Esirler.

Adnan da muhzunleşti; Alfred Cevat'a konaklarında oda vardılar. Vatan haini olmak ne kadar ameli* idi; Cevat bir yere saklanmaya mecbur olduğu için, muharebe bitinceye kadar Adnan'ın evinde misafiriydi. Artık mes'uttu. Rahat kalbi vardı; başını sade bir yere çarpsa beyni rahatsız oluyor, kalbi de yalnız koşarken çarpıyordu. Fesahu: toprak, bayrak denilen şeyleri içinden atmıştı. Zaten Cevat için vatan insanın vakit bulduğu yerdi. Sonra bayrak ne demekti? Amerika'da şirketlerin de bayrakları vardı. «Hudut denilen bu çizgileri insanlar silecekler, göreceksin Belkıs» diyordu. Gülüşüyorlardı. Bu rahat oğlana Belkıs her zaman gülmekten kaçılacaktı. Fakat son günlerinde rahat oğlan gülmüyordu. Sefahatten bîzâr olan sarsılıp gözlerle duvarlara bakıyor, piposuna sinirli sinirli çekiyordu. Onun yüzüne bakarak Belkıs da ciddileşmeye mecbur oluyordu. Fakat son günlerde Cevat niçin bu kadar sinirliydi? Belkıs orada yoksa, Adnan onu istiskal* ediyordu da onun için.

Cevat bir kaç gün misafir kalacağı bu evde tahlil ki sinirli olacaktı. Fakat bu ciddiyetten yoruluyordu. İkinci suratını gösterecekti. Ancak neşelenemiyordu. Çünkü bu evdeki misafirliği birince misafir gideceği başka ev yoktu.

Belkıs son zamanlarda Cevat'ın niçin hiç gülmediğini bir gün gene Cevat'tan öğrendi. Kocası eve dönünce merdivende karşıladı, Cevat'ın bu evde misafir olmadığını Adnan'a söyledi. Sonra sağ ayağını yere vurarak çılgık çığlık bayburdu: Cevat onun kardeşiydi. Sonra tevkalâde yavaş sesle sordu: «Yoksa ben kendi evimde değil miyim?»

Adnan hemhoyardı.

Cevat, evde temelli yerleştiğini görünce, Paris'te kalan bütün keyfi geri geldi. Bu neşeyle en evvel yüreğinde vazife hissi bağladı. Adnan'ın misafir sanmetliği Cevat'ı bu misafirlik felâketinden kurtaran Belkıs değil miydi? O halde Belkıs'a

* Ameli: Pratik, kolaycası.
* İstiskal: Aşağı görme, bir insanın varlığını çekilmez bulmak ve buna kendisine duyurmağa hissettirmek.

dalkavukluk etmek lâzımdı. Bu dalkavukluğun nasıl iyi ihtiyaç edilmeliydi. Cevat'ın aklına birçok vaziyetler geldi: Belkıs'a âşık olmak! Fakat Belkıs ortalarda değildi. O halde başka eşikleri aşındırmak! Genç bir kadına dalkavukluk etmek isteyen akrabadan bir erkek için, en muvafık olan şey, çapkınlıklarını anlatmak, eğer kadın gülerek dinliyorsa bu lâkırdıları bir türlü bitirmemekti. Belkıs bu bitmeyen lâfları hem utanarak kızararak, hem de gülmekten kıvrılarak dinliyordu. Yalnız bazılarına inanmıyordu. Meselâ Paris'teki üç insanlı aşklara

— İmkânı yok... Yalan... Uydurmuyorsun Cevat! diyordu. Avrupa romanlarında bu vak'aları üç lisanda okuyan Belkıs, Cevat'ın anlattıklarını ondan iyi biliyordu. Fakat bunları vak'anın şahsından dinlemek başkaydı; Cevat'ı daha gevezeliğe yapmak için bu rezaletlerin yalan olduğunda ısrarla yüzüne karşı adıyordu, yalan, Cevat'ın namusuna dokunuyor, yalan söylemediğini ispat için, «Öyle mi?» diyor, bütün bu eğlencelerin başından geçmiş şeyler olduğunu şerefine yemin ederek ahlâksına söylüyordu. Bu derece ağır yemin karşısında nihayet «ahlâksız», Cevat'ın yalancı olmadığını anlıyor, özürler diliyor, onu okşayarak şaka ettiğini söylüyor, gözünü geri alıyordu. İkisi de oynadıkları oyunun sahnesinden uzanan gözlerle birbirlerine bakarak biraz susuyorlar, sonra Alfred Cevat — iki yanağında iki çukur— piposunu çekerek, Paris'te yaşamaya başlıyordu: Bir gece, bulûğa[1] ermemiş kız çocuklarına hayızdan[2] kesilmiş kadınlardan aldığı paraları yediriyor; bir başka gece veremli kadınların asabî vus'atlarındaki[3] salyalar hurmadan sarkıyor; daha bir başka gece cinsî kaybolmuş erkeklerin paralarını iki cinsli delikanlılara veriyordu.

Belkıs, bu iki cinslilere birdenbire utanıyor, gözleri yerlere bakıyor, sonra birdenbire alnı yukarda, Cevat'la göz göze

[1] Bulûğ: Ergenlik.
[2] Hayız: Kadınlarda ayhaz hali.
[3] Vus'at: Sevenin sevdiğiyle birleşmesi.

gelince, ikisi birden yumruklarını ağızlarına tutarak güle güle katılıyorlardı.

Cevat, böyle Paris'te çırılçıplak dolaşır, Belkıs utanç veren gözlerle Cevat'a bakarken ikisinin arasına Adnan gelirse, Cevat cebinden elbisesini çıkarıyor:

— İnanmıyorsun ha? İşte okul! diyor. Paris'te bir lastik şirketinde murahhas aza olduğunun kartvizitini Belkıs'a uzatıyordu; sonra Adnan'a dönerek:

— Sen de bak enişte! Ablamı bir türlü inandıramıyorum! diyordu.

Adnan, odada kaldıkça lastik şirketinin idare meclisi azalığı bir türlü bitmiyordu. Adnan bakışını gözleriyle anlatmak için Belkıs'ın gözlerini arıyor, bir türlü bulamıyordu. Onlar, hâlâ Cevat'ın demirkı tatlı dudaklarında duruyorlardı. Nihayet Adnan içinden «Allah kahretsin!» diyerek evden kaçıyordu. Cevat ve Belkıs başbaşa kalınca Paris'teki yağlı kadınların kaba bal kaymakları, eski mezarlık toprağı kokan verimli omuzlarının çürük dişleri, uyku ufuretli* mideleri Adnan'ın arkasından odaya doluyor ardı.

Bu gibi şeylerden tiksinmek Belkıs'ı kibarlaştırıyordu. Cevat kibar bir kadında sinirlenmek, korkmak gibi öğrenmek heyecanının da ne kadar lüzum olduğunu bilen adamın inceliğiyle Belkıs'ı öğrendiğine seviniyordu. Sonra en esaslı meseleye sıra geliyordu. Cevat, Paris'teki sahne artistini anlatıyordu.

Onun, İstanbul'daki han artisti, hamamları, Paris'te yiyen kadını.

Belkıs, kendi dişlerinin güzelliğini düşünerek kadının dişlerini soruyor, Cevat hanımın beyazlığını bitiremiyor, sonra bir kadının yanında başka kadını beğenmenin ne demek olduğunu hatırlayarak:

— Tıpkı senin dişlerin abla! Otuz iki tane inci! diyordu.

* Ufunet: Çürüğün eriş kötü kokusu

Demindenberi Paris'teki kadın methedildiği halde netîcede Belkıs methedilmiş oluyordu.

Bu lâflardanla akşam oluyor, ortalık kararıyor, fakat karanlıkta ikisi birbirlerini yine görüyorlardı.

Bu hasbihal'in* mevzuuna yakışan bu karanlığa Belkıs kıyamıyor, lâmbayı yakıtmak için uşağı çağırmıyordu.

Kulüpten dönen Adnan, odaya girince Cevat hemen Paris'teki kanşık şirketini anlatıyor, Belkıs ehemmiyetsiz hayatlıktan utanarak zile basıyor, uşağa niçin lâmbayı yakmayı hatırlamadığını hiddetle soruyordu. Adnan, Cevat'ın idare meclisi âzalığını üç saat dinleyen Belkıs'a içinden kızıyordu: Bu lâfların yalan olduğunu keşfedemeyen kafası ne kadar sathî Yarabbi! Bu derece çok kadın, nasıl bu derece budala oluyordu Allahım!

Adnan farkında değil. Sarı olan kafası değil, kendi. Fakat insanların kendi budalalıklarını görmeleri ne kadar güçtür.

Ancak bir gün Adnan, sokakta, dalgın yürürken, sebepsiz, birdenbire kendisinin bu budalalığını anladı: «Belkıs'la hususî mevzu konuşan Cevat, hep Adnan odaya girince, yüksek sesle idare meclisi azası oluyordu.»

Nihayet Nagit de Adnan'a söyledi. Onun kardeşiydi ama, Cevat hergeleydi. Bu kadar namussuz adamı evde tutulmazdı.

UŞAK AHMET

BOĞAZİÇİ'NDE mehtaplı bir gece. Prens Hasan'ın dağdaki köşkünde bahçe balosu var. Ağaçlarda küçük fenerler. Çiçek tarhlarının etrafında elâlı parkeler. Smokinli, kat'i büyük devlet adamları. Siyah üniformalarıyla Alman zabitleri. Pırlantaları rütbe alâmeti gibi resmî vekar içinde yaman sonen kadınlar. Dalların altında bilgiç kişilik yüz lâme masa.

Erkekle kadın arasında mesafeyi azaltan bu küçük masalar negeli

* Hasbihal: Söyleşme

Mesafeyi büsbütün kaldıran dans daha neşeli.

Erkeğin işaret kadar kısa kol ve vücut hareketlerine kibirsiz itaatle kendini uyuşturduğu için Belkıs'ın dans bilmediği belli değil. Bilmediği şeyi yaptığını belli etmemeye çalışırken Belkıs ömründe ilk defa bu kadar kibirsiz.

Seksen kadının arasında kocası en evvel görünüyor. Adnan hem mağrur, hem kederli.

Birleyle konuşup kalabalıkta kendini kaybetmeyi hatırlayamayacak kadar Adnan, dans eden karısına dalmış. Aynı noktada tek başına duruyor. Etrafında kocaman bir boşluk. Gözleri hep Belkıs'ta.

Dans bitince, Belkıs'a teşekkür eden erkeğin yüzü çok mahrem. Adamın gözlerine Adnan zincirleniyor. Bu baloya ne diye geldi sanki? Eşsan. Karısı ikinci dansa artık kalkmamalıdır. Fakat bunu Belkıs'a söyleme. Adnan, tarih hocası olarak; Akşamaydada oturan adam olacak. Belkıs onun karısı diye tanınacak.

Karısına karşı kıskanç olabilmesi için bile Adnan'ın sakitiyle fikir olmaması lâzımdı.

Belkıs aynı adamla bir daha dans ediyor. Sonra bir daha, gene bir daha!.. Adnan her dansta büzüldü, azaldı, bitti; kırmızının beşinci dansından sonra Adnan hiç.

Ne olurdu, Adnan için Belkıs'ı görmemek mümkün olsaydı. Fakat dans edenlerin arasında Belkıs'la kavalyesi o kadar görülüyorlardı ki!

Belkıs'ın aynı erkekle beşinci dansı bitti. Adamın Belkıs'a gizli ve kısa heyecanla teşekkür edeceğini görmemek için Adnan'ın gözleri onlardan kaçarken bir kadının gözlerine ilişti: Boyu, aynanın sütununda uzun görünen bir kadın!

Bu gözler başka taraflı bakamadı, Adnan'da kaldılar. Bu gözler dalgınlıkla, müphemiyetle dolmak için büyümek istediler, onu da beceremediler. Adnan gözlerine inanmadı: Sübeyda' Giyinmesini biliyor muydu? Sonra Adnan'a bakarken yakalanan bu gözler, çaldığı eşya ile tutulunca elindekini ne bırakır, ne de bırakamayan bir hırsız gibi Adnan'a hem ba-

kan, her bakışıyan bu gözler, Süheylâ'nın bu gözleri böyle güzel miydiler? Hele Süheylâ, Belkıs kadar güzel nasıl giyinirdi?

Adnan bilmiyordu. Mısırlı Prenses Bâhire'yle Süheylâ, Hilâliahmer'e beraber yardım ettikleri zamandanberi dostular. Ve Süheylâ, Prensesin Terzide giyindiği günden beri başka kadındı. Terzide yüzünü, başını, vücudunu bulmuştu. Sonra Adnan, bir şey daha bilmiyordu. Prenses Bahire, Adnan'a çıldıran Süheylâ'ya kaç senedir acıyordu. Prenses bu haloyu Süheylâ ile Adnan'ın görüşmelerine yaraşan bir tesadüfe benzeyeceği için terkip etmişti.

Prenses Bahire, Süheylâ'nın yanına gitti. Oradan Adnan'ı parmaklarıyla çağırdı. — Tanıştıklarını bilmiyormuş gibi — Süheylâ'yı Adnan'a takdim etti.

Süheylâ:

— Beyefendiyi tanırım! dedi.

Prenses Bahire de Süheylâ'nın eski edebiyat hocasını tanıyordu. Fakat Süheylâ ile Prenses kararlaştırmışlardı. Bu gece Adnan'a karşı bu eski edebiyat hocalığını bilmeyeceklerdi. Adnan fenalaştı. Kendisini ne türlü tanıdığını Süheylâ Prenses'e söylerse?..

Prenses:

— Evvelce görüşülmüş müydü?

Süheylâ:

— Hayır efendim. Beyefendiyi gazetelerdeki yazılarından tanırım.

Süheylâ'nın cevabına Adnan, sevinecekken bozuldu. Vaktiyle aylıklı hocası olduğunu Süheylâ saklamasaydı, Adnan Prenses'e karşı küçülecekti; Süheylâ bunu saklayınca Adnan Süheylâ'ya karşı eğildi. Ona bu kadın acıyor, herkesin yanında mazisini unutuyordu. Bu meâlin merhameti reddetmek: «Hayır Prenses; ben Süheylâ Hanımın edebiyat hocası idim» demek istedi. Fakat Adnan kendi hile bu güzel siyanı bugünkü Adnan'a yakıştıramadı. Kahraman olayım derken, aktör olacaktı.

Belkıs kocasının gözü'ştüğü kadına bir an için uzaktan baktı. Meşgul olmadı. Gene yanındaki Alman zabitini dinlemeye başladı. Adam, Belkıs'ın «Viyanalı olmadığına inanır mıydı hiç? Budapeşte'li miydi?» Bu Almancayı bir Türk kadını kabil değil söyleyemezdi. «Madam, hüviyetini niçin gizliyordu sanki?» Belkıs'ın «Türküm» diye kendisiyle alay ettiğine —sahte— kızan Alman zabiti kıpkırmızıydı. (Alman yalnız erkeğe değildi. Bir parça başı da vardı.)

Belkıs, bir aralık, Türkçe telâffuzuyla güzel Fransızca konuşan kadının kim olduğuna bakmak için döndü. Süheylâ'yı görünce Adnan'ın kulağına:

— Bu, demin görüştüğün kadın değil mi? dedi.

Adnan:

— Evet.

Belkıs:

— Çoktan mı tanışıyorsunuz?

Adnan:

— Hayır, bu gece tanıdım. Prenses tanıttı.

Bu kadınla Belkıs da tanışmak istiyormuş. Pek rahatsız kadına benziyormuş bu kadın! Adnan bozuldu. Hafif bir epeklik ile arzusunu karşısında unutturmak istedi. Kocasının istemediğini anlayınca, Belkıs, Süheylâ ile görüşmeyi hiç-bütün istedi.

Balonda olduğunu, dans edeceğini unuttu. Mutlaka Süheylâ ile görüşecekti.

Adnan, Belkıs'ı takdim ederken Süheylâ sapsarıydı. Çıldırdığı adamı yanından alan kadınla heyecansız sesle nasıl konuşacaktı? Lâkırdılarını tabiî gibi söylemek için bütün vücudu alüst oluyordu.

Adnan'a düşmandı. Adnan, «İşte seni bu kadınla bedbaht ettim!» demek için Belkıs'ı ona takdim ediyordu. Katiller bile ihsasa seni bu hançerle öldürdüm demezlerdi. Kaderin istihzasına Adnan da alayını ilâve ediyordu. Süheylâ elinden gelse, Adnan'ı dişleriyle, tırnaklarıyla öldürecekti.

İnsanlara nelerini beğendiğini söyleyecek kadar kendini herkesin üstünde gören Belkıs, Süheylâ'ya:

— Ne güzel Fransızca söylüyorsunuz Hanımefendi! dedi.

Süheylâ

— Mübalâğa diyorsunuz Belkıs Hanımefendi! Söyle böyle bir Fransızcam var. Fakat Türkçem epeyce kuvvetlidir. Bunu da zevcemiz Adnan Beyefendiye medyunum: Paşa'nın sağlığında konakta bana aylarca Türkçe edebiyat dersi vermişti!

Kıskanan kadın, kudurmuştu. Belkıs'ı ezmek için alabildiğine ğıdı olmaya razıydı. Bahsettiği Paşalığını, evlerinin konaklığını anlatmakla kalmamıştı, Adnan'ın bu edebiyat hocalığından ayda kaç kuruş aldığını bile söylemek istiyordu.

Adnan bayılacaktı.

Belkıs geçindi. Bu kadın, onun adını biliyordu. Sonra Prenses'in Adnan'a bu gece tanıttığı kadın, Adnan'dan bir zamanlar edebiyat dersi almıştı!

Süheylâ birdenbire neşelendi. Belkıs'la tanıştığı için duyduğu ıstırabı unuttu. Memnun gözlerle Belkıs'ı bakıyordu. Adnan yavaş yavaş Süheylâ'nın zalim intikamına ehemmiyet vermeye çalışıyordu. Belkıs, kocasının budala yanına kızacaktı; fakat Alman zabiti onu dansa davet edince bu neşeyle Adnan'a merhamet duydu. Eski ihtiraslığından kaçmak için yalan söyleyerek kadar kocasının küçülmesine içinden acıdı, Süheylâ'dan özür bile dilemeyerek dansı hemen kabul etti. Süheylâ da bir şey söylemeden Adnan'ın yanından kaçtı.

Dans etmeyenlerin de ayakta olduğu bu kalabalıkta Adnan bir sandalyeye yığılmıştı. Karısının dansına artık içinden kızmaya hâle mecali yoktu.

Dans bitti. Alman zabitle Belkıs, ellerinde sıcak bardaklarıyle, bahçenin kenarındaki parmaklıkta duruyorlar. Yüzlerini Boğaziçi'ne, arkalarını bahçedeki kalabalığa çevirerek.

Zabit sevindi. Çünkü gizli konuşmanın çaresi çehrenin görünmemesidir, sesin duyulmaması değil.

Çehrelerinin mânâlarını gökyüzünün muhremiyeti içinde bırakarak konuşuyorlar. Alman zabiti, Belkıs'ın iğkudala-

runda böyle ihtiyata değer bir şey bulamadıkça bu mahremiyete kızıyordu.

Çehrelerini kalabalıktan boş yere gizledikleri anladı. Fakat adam, Belkıs'ın sesinin, mevzuunun değişmesini bu vaziyette sabırlarla bekleyecekti. Belkıs, birdenbire parmaklığın dışarısındaki yamaçta fenerin ışığında bir insan kafası gördü. Demindenberi epeyce uzaklaşmış olan kadın, adamı müstehzi bir sesle çağırdı.

Adam, delikanlıydı. Çok uzun boylu, beyaz entarili, sarı kalın kepenkle başlı... Sivanmış, perçemi kulağında bir kumral ben vardı. Kalın pazuları bir demet damardı. Delikanlı, Belkıs'ı yakından görünce ürkmüş gibi elindeki kovayı bırakıp, fesini düzeltti. İki bacağını birbirine yapıştırdı. Aptal bir terbiyeyle durdu.

— Adın ne senin?

— Ahmet.

— Uşak musun burda sen?

— Hayır efendim; bahçıvan çırağı.

At, eşek çıkmış gibi Belkıs'ın canı sıkıldı. O, Ahmet'in uşak olmasını istemişti. Düşündü. Ahmet'e:

— Sen burada dur; beni bekle. Hiç kımıldama ama. Hayır, gömleğinin kollarını indirme. Öyle çıplak kalsın, dedi. Alman zabitini bir kelimeyle bıraktı. Koşar gibi yürüyerek Adnan'ı bulmaya gitti.

Belkıs'ın kendisinin aradığı Alman zabiti sinirliydi. İki kolu sarktı. Uzun koluyla yıkık bardağını —birine verecek gibi— uzatarak kalabalıkta kayboldu.

Adnan, demin ki yalanını unutan, başka şey söyleyen kızının sevinerek dirliyordu. Adnan, Prens Hasan'a söyleyecekti. Orada duran bahçıvan çırağını Prens, onlara verecekti. Bu oğlanı Belkıs, konaklarına alacaktı.

Belkıs birdenbire karşısında bulunca, Adnan demin ki yalanı yüzüne vurulacak sanmıştı. Onun için Belkıs'ın bu mü-

nasebetsiz arzusuna minnettardı. Fakat Adnan bu arzuyu itirazsız kabul ederse, Belkıs bunu belki deminki yalanın unutulmasındaki sevinçle alfederekti Adnan, bir kabahatinin uysallığından kurtulmak için:

— Fakat nasıl olur? dedi. «Bahçıvanı bize ver, bize uşak lâzımdır» diye bir adama nasıl söylenir?

Belkıs:

— Neden söylenemezmiş? Sen Prensin hazırlığına ne kadar çalıştın! Seni bir uşak için mi koracak? Oğlanı yakından bir gör bak; ne kadar güzel, ne kadar uşak!

Beraber gittiler. Belkıs sevindi; Ahmet kımıldamamıştı. Kiralık ev gibi aynı noktada, aynı haldeydi.

Oğlanı Adnan da beğendi: Kalın parmaklı, çıplak pazuları fena doldurulmuş iki yastık gibi güzel; gövdesi kısa; kalçaları uzun; ayakları kocaman.

Uşak Ahmet'i Prens'ten, Adnan hemen istemeliydi; Belkıs yanına Adnan'ı sürüklemek için gözleriyle Prens Hasan'ı arıyordu. Adnan, burun bu gece söylenmesindeki münasebetsizliği karısına yarım saatte anlatabildi.

Metelliksiz Prens Hasan, karısının servetiyle verilen bu baloyu benimsemek için davetlileri benimsiyor, çok şampanya içilmesinde Prensesten fazla ısrar ediyor, erken kaçmak isteyenlere Prensesten evvel gücenlyordu. Yalnız Sakallı Vasfi'ye —elinde değil— bir türlü yüz veremiyordu. Zaten bu baloya Sakallı Vasfi'yi çağırmaktan karısını vazgeçirmek için Prens çok çalışmıştı.

Sebebini soran karısına:

— O şimdi İttihatçı değil bile! diyecekti.

Fakat böyle adliklerden iğrenen karısına, Prens Hasan, bunu ağzından kaçırmadığı için, Vasfi, balodaydı: Bir baloya geldiği için raketalay giymişti; bir Prensesin balosuna geldiği için de kravatında elmas kuş vardı. Fakat raketalaya Prens Hasan o türlü bakmıştı ki Sakallı Vasfi, balonun kalabalığına karışamamıştı: Uzakta, ayaktaydı. Hürriyet ve İtt-

Ufa girdiği için uşaklar onu seviyorlar, kadehini hiteviye dolduruyorlar. Vasfi, ayakta sarhoş oluyordu. Bir aralık Adnan'ı görünce bütün bardağı tek hamlede içti. Derin derin düşündü. Fakat ikinci bardağı içecekken birdenbire Talât Paşa'yı gördü. Porsuk ağacının dibine viski kadehini bıraktı. Balodan kaçtı.

☆

Şimdi Belkıs'la Adnan balodan. Prensin kaçalı otomobilinde dönüyorlar. Belkıs'ın terirün lenriz buharıyla nefis kadın ter kokan ufak havanın içinde otomobilde kocasına sokuluyor, Adnan'ın kendisini öpmesini isteyerek kısa mesafeden hep Uşak Ahmet'i yalvarıyor. Adnan, «Pekiı» dedi. Kocası bir şeye bu sesiyle evet dedi mi, o şey olmuş demekti. Adnan, karısı sevincinden kendisini içecek sandı. Halbuki kocası söz verince Belkıs demin fazla yalvardığının kocasına kendisini fazla bıraktığının farkında oldu. Geri çekildi. Otomobilde bitaraf oturdu. Yanındaki Adnan, bir Adapalık boş yerdi sanki.

Fakat Adnan'ın pek bi kısaydı. Belkıs, Uşak Ahmet'i biraz kocasıyla konuşmalıydı. «Uşak Ahmet, İngiliz uşaklarına benziyordu. Uşak onlardı. Geniş düğümlü beyaz kravatlarıyla, büyük baldırlarıyla İngiliz uşakları, efendilerinin derecelerini gösterirlerdi. İngiltere'de uşaklar araba sürücüleri gibi çift seçilirlerdi. İngiliz konaklarında her iki uşak bir boyda olurdu. Belkıs, Ahmet'in boyunu ölçecek, ona bir üç bulacaktı. Ahmet'i Belkıs giydirirse, uşak boynuz, Adnan o zaman görecekti.»

İngiltere Notlarından Belkıs'ın anlattığı üslupla uşaklar bir türlü bitmiyordu. Belkıs şimdi kendi konaklarındaki uşaklarla eğlenmeye başlamıştı. «Herbirinin bir farklı yaratılmamıştı. Kimisinin boynu yoktu, kimisinin beli yoktu. Kimisinin kaşları ile bıyıkları arasında sınır yoktu! Hele Vekilharç Süleyman, ihtiyarlıktan bıyığı döküldükten sonra —bir müellifin dediği gibi— "Tövbekar Madlen"di!»

Balkıs düğünüyordu. Ahmet'in kalın ve kaba vücudundaki uçak inceliğini Adnan anlayamazdı. Onu Cevat anlayacaktı. Cevat, Londra'da oturmuştu.

Halbuki Uçak Ahmet, Nişantaşındaki konağa geldiği gün Alfred Cevat, edepsiz edepsiz güldü. Balkıs'a:

— Bu uçak değil, eşek! dedi.

Balkıs, Uçak Ahmet'i Cevat'ın beğenmediğine, üzüldü, memnun oldu. Cevat'ın hesabına kibirli gözlerle Adnan'a baktı. Sonra Cevat'a döndü:

— Ben onu bir giydireyim de tanıyabilir misin bak... Senin beğeneceğin kılığa sokmasını bilirim onu ben, dedi.

Sonra Ahmet'i odaya getirtti. Ölçtü, Cevat'a, «Yok!» dedi. «Bir numara!» Sonra «Eniştere ver!» dedi.

Cevat'ın enişteşi, yani Adnan, ikinci bir «Bir numara» daha bulacaktı. Alfred Cevat numarayı verdikten sonra ağzı paçavralaşarak esnedi. Kanatlarıyla gerindi.

— Londra'da büyük kaoslarda uçakların her çeşidi bir boydadır! dedi. Balkıs Adnan'a gene kibirli gözleriyle baktı.

GASTEİN KAPLICALARI

— GELEN olursa evde değiller de.

Bunu, Balkıs, Vekilharç Süleyman'a Fransızca söyledi. Süleyman da, Uçak Ahmet'e Türkçe. Çünkü Mısır Prensinin balosunda Balkıs'ın tanıdığı Alman zabitlerinden biri, bu akşam onlara yemeğe davetli.

Balkıs bir haftadır seviniyor. Uçak Ahmet'in boyu, fırakı daha uzun. Bu gece büsbütün seviniyor: Konuklarına bir Avrupalı misafir gelecek.

Almandan eve dolacak havayı Türk misafir bozardı.

Balkıs'la Adnan, onun için «bu gece başka gelen olursa evde yokuz» dı.

Zaten yemekte Türk olarak bu gece biri var: Asurî sakallı Asaf Nazır. Balkıs'ın neşesini azaltmaya bu kâfi. Bir de

Adnan'ın temsilden gelecek başka Türk arkadaşlarıyla akşam yemeği Belkıs'a zehir olmamalıydı.

Vekilharç Süleyman, Belkıs'ın Alman misafire verdiği ehemmiyeti başka türlü anladı. Belkıs'ın genç, dinç bir Alman zabiti beklediğini sandı.

Kocasını sevmeyen Belkıs'a bu intizar, bu neşeyi haklı görüyordu: «Çünkü Adnan neden zengindi? Ve kendisi niçin vekilharçtı?» 10 temmuzu yapmak için o kadar yıl Paris'te çalışmış iken, şu şu Adnan'a vekilharç olan Süleyman, Adnan'ın refahını affedemiyor. Belkıs tarafından yalnız sevilmemesini kâfi bulmuyor, Adnan'ı Belkıs'ın, biriyle aldatmasını bekliyordu. Böyle bir adam çıkmayınca Süleyman, onlara herkese karşı o adam oluyordu. Fakat bu illüzyon çok sürmüyor, gene doğruya benzemiyor, Süleyman kuduruyordu. Ama bu akşam keyifliydi. Belkıs kocasını aldatmak için icap eden erkeği bulmuştu galiba. Adnan'ın hayret p... olmaya başlıyordu.

Yemekte Adnan'ın sağına Alman zabiti diye yaşlı, hantal bir âlim adamı oturunca Süleyman kahroldu. Ne talihsizdi Adnan'ın namussuz olması ihtimalini felek Süleyman'a çok görüyordu. Alman zabiti sade yaşlı olsa Süleyman gene ümidini kesmeyecekti. Kadın için genç erkek, güzel erkek yoktur, «erkek» vardır. Fakat bu Alman zabiti «erkek» değildi, «âlim»di. Her gün bir kitaba eğilerek «kadın»ı unutan bir âlimin bu donuk yüzünden Süleyman ümide düşemedi. Üstelik de, bu Alman, âlimlerin en tehlikelisi: Asarı atika* mütehassısı... Her gün yerin altına girip çıkıyordu. Uzun dişlerinden firavunların mumyaları sarkıyordu.

Bu âlimi, İstibdad'da, Almanya İmparatoru Abdülhamid'e yollardı. Bergama'yı Berlin'e taşısın diye.

Harbi Umumide aynı âlimi, aynı imparator, Cemal Paşa'ya gönderdi. Müzelerden mezarlara kadar her yere mezbut gösterin diye de Cemal Paşa, âlime binbaşı rütbesi giydirdi.

* Asarı atika: Eski eser

Süleyman bilmiyordu. Belkıs, misafire erkek diye değil, Avrupalı diye bayılıyordu.

Almanla Almanca konuşan karısını Adnan bu gece yeniden çok beğendi. Sağında oturan Asurî sakallı Asker Nazırı, Belkıs çoktan unutu; hep bu Alman âlimine bakıyordu. Fakat Alman, bir aralık Adnan'la Türkçe konuşmaya başlayınca Belkıs mahzun oldu. Türkçe konuşan Alman, Belkıs'ta bir Müslüman Boşnak tesiri yaptı. Odada Almancanın tekrar hâkim olması için Belkıs lâkırdıyı rastgele bir taraftan yakaladı. Türkçe konuşulmasın diye lâfı mevzusuz uzatıyordu.

Lâkırdı, Belkıs'ın sinir hastalıklarına döküldü. Alman, bu konaklaki büyük yaşayışa bakarak Adnan'ın ve karısının «Gastein» kaplıcalarına niçin gitmediğine şaştı. Belkıs'a:

— Bütün Alman aristokratları orada dinlenirler ekselans' dedi. Bir zamanlar Fransua Josef'in, Bismarck'ın gittikleri bu hamamlara Belkıs, telâşından elinde çatal bıçak, hemen gidecekti. Bu seyahatin birkaç gün geciktirilmesine Belkıs'ı Adnan kaşları ile razı etti. Belkıs, gözleriyle Adnan'a soruyordu: «Bir haftaya kadar mutlaka oraya gideceğiz, değil mi?» Adnan:

— Evet, mutlaka gideceğiz! dedi. «Gideceğiz»deki «ız»ya Belkıs tutuldu:

«Adnan da beraber gelecek» demek!»

Kocasının servetine kızdı. Belkıs, bir başkasıyla, meselâ akrabasından Atagersaval Nazır'la kaplıcaya gidemeyecekse bu zengin kocanın ne mânâsı vardı? Belkıs bu gece bir kere daha gördü. Para insanı bahtiyar etmiyordu.

Ama o, intikamını şimdiden hazırladı. Bu geceden itibaren Belkıs daha çok asabî olacaktı; «Gastein» kaplıcaları her gün kavga mevzuu olacaktı; oraya Adnan'sız gitmeyi kendi teklifi etmeyecekti; Adnan da bunu kendiliğinden hatırlamayacaktı. Ve bir türlü gitmeyeceklerdi. Belkıs'ın da sinirleri hiç geçmeyecekti.

Belkıs şimdiden sinirliyordu. Adnan, karısındaki fırtınanın kaynadığını gözlerinde gördü. Sarardı.

Asker Nazır, Alman âlimle muhabbeyi konuşmaya başladı. Belkıs'la Adnan, uzun uzun susuyorlardı. Asker Nazır anladı: Muhabbe fena gittiği için ikisinin de ağzını açacak açmıyordu. Memleketin ıstırabını kavrayışıyla pay'ına kadına hürmetle doldu.

☆

Geceyarısı

Adnan, misafir'lerini sokak kapısında otomobil'e teşyi ediyor. Uşaklarla Adnan'ın arkası, bir trenin kalkacağı sıradaki istasyon kadar kalabalık. Asker Nazır, Adnan'ın kulağına kahramanı tebrik etti: «Bahtiyarsın Adnan!»

Adnan o kadar bahtiyar değildi ki, tebriği alay sanabilirdi. Fakat tebrik istihzâ değildi. Tebriğin ziddi olması lâzımdı: Onlar, uzaktan, o kadar memnun kalmışlardı ki... Fakat tebrik edilen saadetini, Adnan, yalnız yüzü ile benimsedi. Gözlerini kapadı; sesini çıkarmadı. Gözlerinden, sesinden ıstırabı belli olacaktı. Adnan'a göre insanların elemini iki şey ele'yerdi: Göz, ses.

Nazır'la Alman'ın bindiği yaverli otomobil, insansız sokakta büyük gürültüyle kalkarken sokak kapısının elektrik ışığında tekkeli bir iskelet durdu. Adnan'a elini uzattı. Çarpık aynaklarında ilâhlık varmış gibi sırtındaki şey, vakıliyle yağmurluktu. Fakat müthiş Arnavut'dan bir lira isteyen iskelet, Bahriye Miralayı Hüsrev'di: Belkıs'ın eski kocası.

Hüsrev'in tepesindeki boynuzsuz takke, Almanya'dayken aldığı kırmızı av kasketiydi. Adnan, Belkıs'a Kanuni Süleyman'ı okuttuğu gün, Miralay Hüsrev, avdan bu kasketle dönmüş, mermer yalının salonunda kimse yokmuş gibi masaya bu kasketi fırlatmıştı. Adnan, o gün, kendisini adam yerine koymayan kasketi şimdi Hüsrev'in suratından evvel tanıdı. Kasketi o kadar unutmamıştı ki, hâlâ kırmızı sanıyordu.

Gece karanlığında dilenciler hırsızlara benzerler. Dilenen ele gecenin karanlığı fahişe kabzası gibi dolar. Adnan bir-

denbire korktu. Fakat Hüsrev'in dilendiğini görünce cesur oldu. Yerden çıkmış gibi birdenbire karşısında duran polise emretti: «Hürel yok, siz gidin!» Polis de gördü: İskelet yalnız dileniyordu. Adnan'ı öldürmeyecekti. Ve polis, kolunun tak hecelî selâmı ile, tek bacağında dördü; kayboldu.

Yatak odasına çıkarken, Adnan, Belkıs'ın yemektaki yılgınlığını bir an için unutmuş, başka şey düşünüyordu: «Hüsrev niçin bir lira kadar az bir sadaka istemişti?» Çünkü, Harbi Umumide Adnan'a göre liman gibi, makara gibi sadaka da bir liraydı. Sonra yine Adnan ne kadar düşünse, istenen paranın başka sadakalar kadar az olmasının sebebini bulamazdı. Sadakayı isteyen adamın zekâsı, verenden, o anda daha çoktu. Hüsrev, miktarını söylemeyerek isteseydi, Adnan, Erkânıharp Miralayının bu eski damadına yakışacak bir şey vermek isteyecek, onun için hiç vermeyecekti. Hüsrev dilenci olduğunu, dilenci kadar para isteyerek, Adnan'a hissettirmeliydi.

Bu dirayetinin* sayesinde Hüsrev, şimdi satmaldığı zekâyı bir dar sokakta —ekmek bozar gibi— duvara duyurarak içerken, Adnan'ın girdiği yatak odasında, Belkıs, kaplıcalara Nagit'le gidemeyeceğine, ufak hıçkırıklarla ağlıyordu. Bu hıçkırıklar, insanı sahnede birinci sınıf artist yapardı, o kadar güzeldiler.

Adnan, hıçkırıkların önünde, Asker Nazırın tebrik ettiği bahtiyarlığından utandı. Sonra kızdı. Bu kadın böyle sebepsiz niçin ağlıyordu? Adnan onu deminki dilencinin kurnazlığından kurtardığı için mi? Sırf kocasını bedbaht etmek için ağlayan kadına, Adnan, koltuğun kapısındaki dilenciyi anlatmak istedi. Fakat bu derece küçülmekten korktu. Eski tarih hocası olacaktı; Akşehir'de oturan adam olacaktı, sonradan görme olacaktı.

Belkıs birdenbire sustu; dinledi. Yatak odasının kapısı vuruluyordu. Kapıyı vuran Alfred Cevat'tı. Bu akşamki ziyafette yemek masasına Cevat çağırılmamıştı. Adnan, «O ayrı

* Dirayet: İnce zekâ

yanıl!» demiş. Belkıs da eve bir Alman gelecek diye heyecandan Cevat'ın gördüğü ihtilâl kocasına karşı bir mesele yapmamıştı. Cevat ihtiyara da kudurmuştu. «Ablasının» ağladığını duyunca sevinmişti. Karı kocanın arasındaki ıstırabı daha ziyade uzatmak için Belkıs'ın göz yaşlarına telâş etmeliydi.

Adnan kapıyı açtı. Cevat'ı görünce Belkıs gene ağlamaya başladı. Pijamasının yakasından göğsünün kılları taşan Cevat, sevincinden sarıydı:

— Ablama bir şey mi oldu enişte?

Adnan haykırdı:

— Değil kerata!

Kapıyı, korkunç gürültüyle oğlanın yüzüne kapadı. Aksaray'da oturan Adnan kaç yıldır gizlendiği yerden nihayet meydana çıkmıştı! Belkıs bu küfürle bir çığlık koparttı.

Ellerini yüzüne kapadı. Artık ağlamıyordu; artık titriyordu:

— Ne bahtsız kadınmışım ben... Biliyordum zaten kiminle evlendiğimi!...

Cevat Vekilharç Süleyman'a koştu, beraber seviniyorlardı. Herkesin kıskandığı bu konakta bu gece yalnız iki kişi mesuttu: İkisi sığıntı olan bu Süleyman'la bu Cevat...

☆

Bununla on üç gündür ki Belkıs kocasına dargın: Adnan'ın Cevat'a sövdüğünü bir türlü unutamıyor. Halbuki bir düzine Cevat ölse on iki matemi on üç günde, Belkıs unuturdu.

Cevat, hakaret gördüğünün farkında değil. Paris'teyken batakhanelerde dayak yemeye o kadar alışmıştı ki, dayaksız küfür bir tiryakiye nikotinsiz tütün gibiydi.

Belkıs kocasıyla yatak odalarını ayırıyor, yemeklere inmiyor. Adnan, karısını o kadar seviyor ki, içinden hep o haklı.

Ve Adnan'a göre bile hep Adnan kabahatli!... Nereden bu «kerata» kelimesi ağzından kaçtı?

Bugün Adnan bu dargınlığın on üçüncü günün bitmesine seviniyordu. Eminidi 13'le dargınlık da bitecekti. Haklıydı. Adnan eve bu akşam müjdeyle geldi: Mısırlı Prens Hasan'la karısı Gastein kaplıcalarına gidiyorlardı. Belkıs, kocasının boynuna sarıldı. O kadar mesut olmasını istedi ki, kendisi Avrupa'dayken Adnan'ın sıhhatinin nasıl olacağını şimdiden merak ediyordu. Sonra Cevat'ı sordu. Cevat çocuktu; Adnan onun kusurlarına bakmayacaktı. Kimsesizdi o!. Zavallıydı o!.

Kaplıcalara seyahatinden Belkıs'ın Cevat'a gözleri doluyordu:

— Hem, diyordu; bu çocuk ne zamana kadar evde kapalı kalacak? Dışarı çıkmayacak mı bu çocuk hiç! Geceleri bari biraz çıksa da hava alsa!

Adnan düşündü:

— Öyle ya! Geceleri çıkabilirdi Cevat. Fakat yarınlar da gündüz çıkayım demesin. Yakalanırsa Divanı Harbe lâf anlatamayız. Başka şeye bakmazlar. Yirmi dört saatte idam ederler: Asker kaçağı, lâf değil!

Belkıs:

— Harp çıkınca yollar kapandı. Paris'ten buraya dönemedi. Neden asker kaçağı oluyormuş, anlamıyorum.

Adnan, «Pardon, vatan hainı diyecektim,» demek istiyordu; diyemedi, fakat düşünmekle böyle demiş kadar mağrurdu.

İNCİ GERDANLIK

ADNAN, Belkıs, hazırlanıyorlar: Gastein'a gidecek olan Mısırlı Prens Hasan'ın bu akşam seyahat ziyafetine davetliler. Aynanın karşısında Belkıs'ın siyah kadife elbisesi kalçalarında hiç bir çıkıntıya takılmadan dümdüz yere dökülüyor. Gece

elbisesinin siyah kavisinde karısının çıplak omuzlarına bakarak Adnan ayakta... Gerdanlığın kopçasını altın saçın kökünde ilikleyecek, Belkıs'ın hoşuna gidecek. On dakikadanberi Adnan bu saadeti bekliyor.

Kaplıca arkadaşlarına bu gece ziyafete gideceği için Belkıs o kadar neşeliydi ki, ensesinde Adnan'ın becerıksiz parmaklarının çırpınmasına bu gece katlanabilir, hattâ belki kocasıyla lâtife de ederdi.

Birdenbire bir çığlık koptu. Gerdanlık yoktu; kutu ağzını açmış duruyordu.

Belkıs'ın bu çığlığında öyle bir şeyler vardı ki, gerdanlık bulunsa bile suareye gidemeyeceklerini Adnan hemen anladı; telefona koştu. Belkıs'ın birdenbire hastalandığını Mısır Prensine söyledi; odaya dönerken beyninde hâlâ bu çığlık ötüyordu: En azı bir hafta geçmeden karısı eski sesini bulamayacaktı. Kocası odaya girince Belkıs ağladığına utandı, baygınlık geçirmeye başladı; Adnan kendisini harap etmemesini karısına yalvarıyor, bir başkasını almaya razı oluyordu.

— Başkasını mı alırmışız?

Belkıs kızdı, bayılmak üzere olduğunu unuttu, acı acı güldü: «Babası bu gerdanlığı ona Londra'dan getirtmişti.» Kutuyu uzattı: «Kapağında hususi kuyumcusunun markası vardı.» Hep Adnan'ın talihsizliği: «Adnan'ın aldığı elmaslardan biri çalınsaydı, ağlamak, bayılmak Belkıs'ın kibirine dokunacaktı. Fakat, hayır! Adnan o kadar talihsizdir ki, Belkıs'ın bir gerdanlığı çalınacaksa, mutlaka babasının aldığı, mutlaka Londra'dan gelen i aşırılacaktı.»

Adnan bu gece farkında oldu: Zengin evlerin ne kadar kalabalık olduğu felâket ve sevinç zamanlarında belli oluyordu: Odalar, sofalar birdenbire kalabalıktı. Anasını hatırladı: «Boş evde ölmüştü; fıkaralık açlık değildi; fıkaralık kimsesizlikti.»

Sofalarda kıyamet kopuyordu; bir aralık herkes suçluydu; yalnız Vekilharç Süleyman'dan, bir de Cevat'tan başka... Vekilharç Süleyman çok hiddetlendi: «Eğer bu kale gibi ko-

nakta, eğer hanımefendinin üçüncü kattaki yatak odasında, eğer bu inci gerdanlık hakikaten çalınıyorsa, eğer faili meydana çıkmıyorsa, Süleyman'ın artık kendi nefsine de emniyet kalmıyordu, kendi yakasını, kendi eliyle polise teslim edecekti.» Uşak Ahmet o kadar toydu ki, suçlular arasında bulunduğunu hatırlayacak yerde hanımefendinin ağladığına üzülüyor, gözleri doluyordu. Herkes bir anda adliyeci oldu: «Madem ki pencereden ip merdiven sarkmıyordu; madem ki pencereye yakın ağaç yoktu; madem ki konağın hiç bir kapısı kırık değildi...» Evet, Cevat da onlarla beraberdi: «Hırsız içerdendi.»

Bu hırsızlık yüzünden konakta sanki bir nevi hürriyet, müsavat, uhuvvet* ilân edilmişti: Uşaklar, hizmetçiler herkes müsavi sesle mütalâasını söylüyor, herkes birbirini seviyor, herkes karşısındakini tasdik ediyordu. Yalnız Cevat bir şey söylemiyor, kollarını göğsünde çapraz bağlamış, düşünüyordu. Nihayet Napoleon alnında Austerlitz güneşiyle başını kaldırdı, hırsızı bulmuştu: Süklüm püklüm bir köşede duran Ahmet!.. Fakat birdenbire söyleyemedi. Ancak, Cevat bilmiyordu: Hırsızın kim olduğunu asıl Adnan anlamıştı; çünkü Adnan bir haftadan beri gördüğü, duyduğu bilmeceleri şimdi halletmişti: Cevat bir haftadanberi gerdanlığı yiyordu; dokuz takım elbise; yedi düzine çorap; beş kutu iç çamaşırı; kol, spor, cep, balo saatleri... Sonra Çanakkale'de genç ölüler üst-üste yığıldığı için borsada bir buçuk milyon lira kazanan, çenesi, sırtı şişman bir yahudi vardı; bu yahudiye inat Cevat'ın Tepebaşı'ndaki Macar kadınına bir haftadanberi her gece açtığı şampanyalar; Bitmeden kalkan, yenisi gelen karanlık şişeler.

Cevat'ın Almanlarla büyük bir patates işi yaptığını Belkıs'ın «takdir ettiği» geçen haftadanberi Cevat bu gerdanlığı yiyordu. Fakat Belkıs'ın amcasının oğlu hırsız olamazdı.

* Hürriyet, müsavat, uhuvvet: Özgürlük, eşitlik, kardeşlik (1789 Fransız ihtilâlinde, ardından da 1908'de Hürriyetin ilânında benimsenen ilkeler.)

Bu evde bunu akl'ına getirecek kadar kimse deli değildi. Adnan susuyordu. Cevat da susmuştu. Demindenberi düşünüyordu. Nihayet karar verdi; roman müddeiumumilerinin şehadet parmağıyla kimseyi gösterdi: Uşak Ahmet!

Vekilharç Süleyman, Uşak Ahmet'i ensesinden yakalayıp odadan çıkarken Belkıs Adnan'a haykırdı: «Ne diye bu benli oğlanı eve sokmuştun?» (Tesadüfün muzipliği! Adnan'ın da, Uşak Ahmet'in de kollarında ben vardı.)

Adnan «benli oğlan»daki gizli hakarete sararak Belkıs'a:

— Benli oğlanı eve ben sokmadım. Ser sokun.

Belkıs yine haykırdı: «O şimdiye kadar her ne yapmak istemişse Adnan "Olmaz!" demişti. Bu oğlanı almak istediği zaman neden itiraz etmemişti?»

Adnan düşündü: Kocasının şimdiye kadar neyine itiraz etmişti? Hiç bir şeyine! Adnan bilmiyordu; Belkıs, gerdanlığa canı sıkılınca kocasına kızarak bir şey aramış ve Gastein kaplıcaları Alman âlimiyle konuşulduğu gece Adnan'ın söylediği «gider'in» nesini bulmuş, yine ona kızıyordu.

Adnan da karısının «benli oğlan»ındaki «ben» kelimesine kudurmuyordu.

Adnan:

— Benli oğlanın hırsız olduğu ne malûm? Cevat Beyefendi şehadet parmağıyla gösterdiler diye mi benli oğlan gerdanlığınızı çalmış oluyor? İyi ki beyefendi İstiklâl'de benli oğlanın yerine beni göstermediler.

Kavga başladı sayılırdı. Hırsızı unutmuşlar; karı koca «ben»i ve «o»yu düşünüyordu. Birbirlerine kızarak...

Fakat hırsızı unutmak Vekilharç Süleyman için mümkün değildi. Önüne gelenden yazı dersi alan, gizli gizli «Âmal-i erbaa»* öğrenen Uşak Ahmet'i, Vekilharç Süleyman unutamazdı. Konakta uşak'ların ağız dolusu «Allah için namuslu çocuk» dedikleri, vekilharç olacağını bekledikleri oğlan!

* Âmal-i erbaa: Aritmetikteki dört işlem, yani toplama, çıkarma, çarpma bölme.

Ve Süleyman bütün yakalanan hırsızlar gibi kızarıp bozaran Ahmet'i polise verdi. Ahmet kapıdan çıkınca konağa sessizlik çöktü.

Yalnız uşakların fısıltıları:

«Hanımefendi asıl hırsızı biliyor. Hanımefendi asıl hırsız gerdanlığı gizlice yerine koysun diye Uşak Ahmet'i hapsettiriyor.»

☆

Uşak Ahmet, karakolda o kadar dayak yedi ki, gerdanlığı geri vermek için çalmadığına pişmandı.

Yandaki odada telefon çaldı. Adnan telefonu bu odaya getirtti; prize taktırdı. Polis müdürü, Adnan'a asıl hırsızın adını telefonda söylüyordu.

Adnan, telefonda konuşurken Cevat'ın gözlerine bakıyordu. Belkıs, kocasına:

— Boşuna yorulmayınız Adnan bey! dedi. Bulamazlar. Bulsunlar da polisler birbirlerini mi yakalayıp getirsinler!

Belkıs, kendi nüktesine acı acı gülerek, Cevat'a:

— Gerdanlığımın burnu inci de, emin ol polis müdürünün cebindedir! diyor, «Gerdanlığımın Londra da, Paris'te çalınmadığına seviniyordu.»

Adnan telefonu kapadı. Belkıs'a:

— Hayır! Gerdanlığımızın İstanbul'da çalındığı çok iyi oldu! dedi.

Belkıs:

— Neden iyi oluyormuş efendim?

Adnan:

— Polis müdürü asıl hırsızı buldu da, onun için efendim! Fakat...

Belkıs:

— Fakat?

Adnan:

— Fakat hapse tıkmak için Polis Müdürüne ben izin vermeliymişim!

Cevat iki yumruğu ile karnını tuttu. Ya kolit olmuştu, ya apandisit. Yumruktaki kâğıt gibi yüzü buruşuk; odadan kaçtı. Tuhafiye Belkıs hırsızın adını öğrenmek istemedi. Sade mırıldandı:

— Hırsızı bulmaktan ne çıkar; gerdanlığı bulacağız.

Gerdanlığı nasıl bulurlardı? Orlar Tepebaşı her otel odasında boş şampanya şişeleriydi. Adnan az kaldı, bunu söyleyecekti.

Cevat büyük salonun köşesinde vücudunu kaybederek, odayı gözleriyle dinliyordu. Adnan'la Belkıs'ın kendi arkasından ne düşüneceklerini bekledi. Kendisini korumaktansa, onu ezmeye gitti. Yatağında tebessüm ederken dişsiniyordu: «Onu bu sabah Paris'te de tutmuştu. Umumhanede, kadının çorabındaki parayı yavaş yavaş alırken bulayan kadın uyanmış, Cevat karakolda apandisit yahut kolit olmuş, sabaha kadar yüzünü buruşturmuştu.»

Belkıs, kaç saattir, Cevat'tan başkasının hırsız olduğunu zannetmeye uğraşmış. Yorgun, başı koltuğun arkasına dayalı. Gözleri kapalı.

Uykunun uzvi biçimsizliğine düşmeden uyku vaziyetinde duran karısına Adnan daldı. Deminki heyecanlarından Belkıs'ın yanakları ayrı ayrı renkte bir sis kaplamıştı.

Belkıs'ın bu hâli, Adnan'ı rahatsız edecek kadar güzeldi. Adnan her zaman kendisinin olmayan, her zaman kendisinin olmayan karısını metres kadar, başkasının karısı kadar seviyordu. Bu kadar, her gece Adnan'a pijaması gibi kullanılmış olmuyordu. Bu gözler, ona seyahat kadar uzaktan bakıyordu. Bu elleri, Adnan her akşam ömründe ilk defa öpüyordu. Bu kadın her dakika, her türlü onun değildi; Adnan işte bu kadına hayranlıyordu. Demin ağağın kolundaki «hem»le alay ederken kocasının kolundaki «her»i düşünen Belkıs'a Adnan kızamıyordu. Adnan'ı beğenmediği zaman, Belkıs daha güzeldi.

Zaten Belkıs Adnan için her vesileyle güzel Değişerek güzeldi Bitmeyen kadındı Her şey için güzeldi: Uykusuz kalıp renksiz olduğu için, hastalanarak bozulduğu için, uyurken yüzünün çizgileri birbirine girdiği için

Şimdi de uyku tekniği yaparken bu yalanın altında Belkıs'ın yüzü Adnan'ın ilk gördüğü bir kadın yüzü kadar güzeldi.

Telefon çaldı. Adnan'a karakoldan, «hastanın vaziyetini» sezdiyorlardı.

Adnan'ın evinde bir şey çalındı diye karakolda Uşak Ahmet dayaktan hastaydı. Asıl hırsızı, polis müdürü karakola telefon edince, polisler Uşak Ahmet'e attıkları dayaktan Adnan'a karşı korktular. Bu korkuyla telefonda hastaya soruyorlardı

Belkıs'ı gülesini ağlamaya mecbur edecek kadar Adnan telefonda haykırdı:

— Öldü mü yoksa?

«Ölmemişti. Bir parça bayılmıştı. Biraz kan kaybetmişti. Ancak hasta idi. Hastaneye mi göndersinlerdi? Konağa mı getirsinlerdi?»

Adnan, Vekilharç Süleyman'ı çağırdı:

— Hastayı karakoldan alır, Gureba'ya yatırırsın. Elli lira kadar da elime veriver.

Süleyman, arabada bir aralık aylan Uşak Ahmet'e bu elli lirayı vermeyi unutmaya çok niyetlendi. Nedense vazgeçti. Verirken

— Beyefendi dayak yediğini duyunca hüngür hüngür ağladı, dedi.

Burnundan akan kanla Uşak Ahmet'in kırmızı elime parayı aktı. Hasta yine kendinden geçti. Gözbebeksiz kafası omuzuna düştü.

Süleyman, deminki yalanı gelişigüzel söylemişti; maksadı vardı. Paranın verildiğini içeride Adnan'ın önünde Ahmet'e söylerken, -Hani böyle dedimdi! Hani şöyle dedimdi!.- diye-

reli hatırlatmak .. Adnan da kendisinin merhametli olduğunu anlatan yalana Ahmet'in, «Parayı almadım,» diye söyleyeceği yalandan daha çok inanacaktı

Hastaneden çıktığı gün Uşak Ahmet'in cebinde bu «elli lira» yoktu Çünkü Adnan, Vekilharç Süleyman'a yalnız «Uşak Ahmet'e elli lira ver» demişti. Fakat, «Verdikten sonra, eğer Uşak Ahmet, arabada gene hayırlısa, çözülen elinden arabanın paspasına düşen elli lirayı yavaş yavaş eğilip almalı» dememişti

Zaten parayı Uşak Ahmet'e verdiğini Süleyman'ın ispat etmesine hacet kalmadı Uşak Ahmet, hastaneden çıktığı gün memlekette mütareke başladı. Adnan'ın konağı altüstü

Belkıs düğündü Hayat ne tuhaftı Muharebe bitince sevinecekti Halbuki muharebe bitti diye şimdi sinirlendi; Osmanlı kaplıcalarına gidemiyorlardı çünkü

AGAMEMNON ZIRHLISINDA OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN TABUTU[1]

«VATANI varsa tek insan yirmi beş milyon insanla beraber yürür, beraber oturur, beraber yatar kalkar» 1918 mütarekesi demek, yirmi beş milyon insan kollarını uzattıkça birbirlerinin ellerini tutmayacaklar demektir

Toprağı bir kabirlik, bir kundaklık yalan kalmadı Ölü vatanına gömülmüyor, diri, vatanına basmıyor

Venizelos, İstanbul'da Rumların nüfusundan daha çok. Tek pencereli dükkânda beş Venizelos, tek kartpostal satıcısının elinde beş yüz Venizelos var!

Vahdettin o kadar alçaldı ki, başını kaldırınca Venizelos'un tabanını görüyor.

[1] Limni'de Mondros limanında İngilizlerin Agamemnon zırhlısında 1918 tarihinde Osmanlı Devletiyle Osmanlı Devleti mütehasımları arasında Mondros Mütarekesi imzalandı

1918 Mütarekesi demek, Türkten Rum intikam alacak demektir. Rum ekalliyeti* bedbahttır çünkü! Rum ekalliyetinin elinde dükkân beş ayda mağaza, mağaza beş yılda anonim şirket olmuştur çünkü! Bu saadet azdır. Az olan saadet, emel bağlayan insanlar için bedbahtlıktır. Beyoğlu'ndaki konak, Asya'daki kulübeyi İngiliz zırhlısındaki oturacak gösteriyor. Konak, Rum ekalliyetidir. kulübe hâkim Türk unsurudur. Oturacak top kukuka döşelidir.* Kulübenin kapısından ve koltuğun penceresinden iki kemik çubuk gibi iki iskele uzanıyor. Türk kızı, Rum kızı. İkisi de zayıf. Fakat biri teneşire, biri moda gazetesine konacak kadar zayıf.

Adnan, Ataşenaval Naşit'in koltuğunda romanını yazıyordu. Mütareke olunca, Naşit, Bekir'in korsanı diye Adnan'ı kamçıyla evire çevire dövmüştü. Nişantaşı'nın saat beş çaylarında Naşit, İngilizlerle memleketin batması lâzımgeldiğini konuşuyordu. İngiliz Yüzbaşısı Hennett'in Padişah Vahdettin kadar Naşit de adamıydı.

Adnan nerede saklı? İngilizler bulamıyor. Naşit'in koltuğunda Adnan'ın oturması, İngiliz konsoloshanesinde İttihat ve Terakki'nin toplanması kadar akla gelmezdi.

Haftalardanberi Adnan, parasız vaziyetini öğrenmekten korkuyor. Bugün acı bir kararla dosyasını çıkardı. Kendisinin ne halde olduğunu görecekti. Bankalardaki rehin berdel'arının kayıtlarıyla eshamının vekün'arını karşılaştırdı. Üç aydanberi fukaraydı.

Bekir, kocasının fukaralığına hiç mahzun olmadı. Adnan bitti. Bir anda hem parasını kaybeden adamdı, hem karısını.

KİBAR ADAM

— MADAM ADNAN BEY, müsaade eder misiniz? Size Prens İvanoviç Nebinski'yi takdim edeyim.

* Ekalliyet: Azınlık.
* Bukuka döşeli: Devletler hukuku.

Bu Rus Prensini, Belkıs'a bugün Bebek'te bir küçük evde —beyaz saçının altında kaşı çok siyah görünen— bir kadın takdim ediyor. Madam Çarikof.

Çarlık Rusyası'nın Harbi Umumide İstanbul Elçisi Müşyö Nikola Çarikof'un karısı. Çarlık düştükten sonra Çarikof İstanbul'da geçimli ve namuslu bir fukaralık içinde öldü. Şimdi karısı, hususi lisan hocalıklarıyla geçiriyordu. Bebek'teki ufak evde fazlaların kibri, fukaralığın klişe olan soğuk terbiyesine düşmekten onu kurtarıyordu. Kadın, küçük evinde mağrur kalabiliyordu. İnsanların bir tarafından bir yırtık gibi sarkan parmaklığa Madam Çarikof'un tahammülündeki katılık, galip silâhın vakarını veriyordu. Belkıs, kadının bu güzel tarafını bilmiyordu. Ona, elçi karısı diye gidiyordu.

Bu seyrek geçiş lara İstanbul'da Beyaz Ruslardan tanınmış insanlar da geliyorlardı. Bunlardan biri de o gün Belkıs'a takdim edilen bu Rus'tu: Prens Serj İvanoviç Nebirşki.

Prensi duyunca, Belkıs karşısındakine manzara gibi baktı. Kendi'si çok güzel, tuvaleti çok kibar olmasaydı gülünç olabilecekti. Odada sanki iki kişiydiler. Çay fincanının kulpunu bulamazken hep bu Prense bakıyordu. Prens, bütün kibar insanlar gibi ne kadar sıkıştı; kimseye ayrı ayrı bakmıyordu, her şeyden bıktığı ne kadar belliydi; Belkıs'ın parmağındaki —günün adamlarından birinin karısı olduğunu an olan parlantayı— bu odada yalnız bu Prens görmüyordu. Halbuki, zavallı İstanbul'da, Ceza Kanununu gerçek kadar mahkemelik olan bu çok büyük elması misafirler deminden beri düşünüyorlar, Adnan'ın adını bu elmasla öğreniyorlardı. Belkıs, parmağındaki şu bir damla servetin şaşırttığı bu çay halkından rahatsız oluyor, bu ıstırabın içinde Prensi daha çok beğeniyordu. Bu Prens de Adnan gibi az konuşuyordu; fakat susuşu zorsa, Adnan gibi bön olmuyordu. Sanki bu Prens saçlarına kadar terbiyeliydi.

Bir daha tanınırsa, başı aynı çizgiyi saklayacaktı. Belli: Bu çizgi bu saçlara dördüncü dedesinden gelmiş. Bu altından erkek başı —Belkıs emindi— uyurken yastıkla bile buruşma-

yacaktı. Sonra bu Prens'in golf, polo oynadığı ne kadar belliydi; Tebessüm'ü ne kadar terbiyesiz olmayarak müşahideydi; hem bu istihza, acze merhamet odan ne merhametli bir istihza idi. Hiç bir tavafı şaşkalan değildi; elleri ne kadar kısa hareketlerle kımıldıyordu; ıslıkladığı yalnız ağzıyla söylüyor, kaşları, kolları kıyametler koparmıyor, gözleri kımıldamayarak gözlerinin bütün oklarını taşıyordu. Uzun ve ipeğe parmaklarının parayı ehemmiyet vermeyerek tutacağı ne kadar belliydi. Adnan'ın eli vekilharca verilen parayı kokuşukara, kumarcılara göstererek tutuyordu; paranın altında kocasının eli, yüzü kaybolduyor, para adamın ortasında duruyordu. Sonra bu eller, erkek kemiğinin gizliliğini gösteren bu parmaklar bir kadının elini ne kadar azade* hamlelerle yakalayacak, güzel örselenmeyi ne kadar iyi bilecekti. Adnan'ın çok güzel, çok asil olan elleri, kortuğurken kurak, kupuz, yumruk oluyordu, susuluğu vakit ahmak ikl eldi. Sonra bu Rus Prensinin üç Avrupa dilini ne kadar iyi bildiği kelimelerin, hayat kelimeleri olduğundan ne kadar belliydi; Bekes görüyordu ki, bu adam, o üç lisanla yaşamış, o üç lisanla kumar oynamış, spor yapmış, o üç lisanla sevmişti. Bu telâffuzlar, anlaşılmayacak derecede birimsenmiş telâffuzlardı. Tane tane kelimeler olmaktan çıkmış ses parçalarıydı; ne kadar belliydi ki, bu Rus Prensi o lisanları konuşmaya öğrenecek kadar iyi biliyordu. Bu adamın malûmatı, elmaslarını üstünde taşımayı hatırlamayacak kadar zengindi. Ve kahkahasındaki asil hüzünyet? Bu türlü, ondan başka kim güler, gözünden hayırmış olurdu. Halbuki o gülerken bu kahkaha bir saltanat kadar güzeldi; altından bir çizgi çizerek süzülüyordu. Adnan'ın ağzının bir köşesinde çırpınır, bayramlık elbiselerini giymiş fukara çocuklarına benzeyen kahkahasını düşünüyordu. İnsan bu Rus Prensi gibi gülmeyi sıcak değdiği günden öğrenmeye başlardı. Orun bu muazzam kahkahasının önünde insan evinin zayıf taraflarını, kendi talih noksanlarını, hattâ başka-

* Azade: Her türlü bağdan kurtulmuş, serbest bağlı

larının sonradan görmeliğini hatırlıyordu. Bu o kadar her şeyi bilen bir kahkahaydı. Sonra bu Rus Prensi, kelimelerle hürmet etmiyordu; terbiyeliydi, kibirli gözleriyle karşısındakini kahrediyor, ezdiriyordu. Sonra bu Prenste ayıp yoktu. Çok şık, —lakat kaba şık— pabuçları ayakları kadar tabii idi; ceketi, derisinden sonra geliyordu; üstünde, başında kalbi vuruyordu; sokağa çıktığı zaman silesini giyiyor, hayatını giyiyor, kendini giyiyordu. Saatin kordonu bile ne kadar az görünüyordu! Yeleğinin buruşukluklarında, bir iki noktada, birkaç kelime gibi sayrak seyrek. Bir de Adnan'ı selvi gibi ikiye bölen saat kösteği!

Sonra Be'kis kadar güzel, zengin kadına bir çayda bizimkiler rastlasalar, çaydan geçeyazı dönecek kadar otururlar, kadının suratına mıhlanırlar; oturdukları müddetçe de odada olduklarını kadına, her saniye hissettirecekler. Halbuki Prens Belkis'a da, başkalarına olduğu kadar bakıyordu. Bizimkiler ağızlarını açsalar, Avrupa'ya gittikleri anlaşılmalıydı. Hem de Balkanlardaki Avrupa'ya! Halbuki bu Rus Prensi —o da Madam Çerikof'un ısrarıyla— İspanya'dayken Kral Alfons'un kardeşiyle temiz oynadığını, kısa kesecek anlattı. Belkıs emindi, bu Prens bu çayda çok kalmayacaktı. Hakikaten Prens ayağa kalktı, gidiyordu. Be'kis emindi. Prens, kadınların ellerini öpmeyecekti. Prens, hakikaten öpmedi. Bütün kadınların ellerini sert bir yumrukla sıktı. Ve yarım saat kaldığı bu çaydan Prens, acul bir iç sıkıntısı ile kaçtı. Belkıs, odada Prensin kollarından kalan çizgilere bakıyor, kocasından, memleketinden bu adama kaçmak istiyordu. O, evvelâ anlamadı, Prens Serj İvanoviç Nekinski'ye âşık olmuştu; Nazif'in kanaatine döndüğü vakit, kocasının karşısında bu aşkı hüsnü usuliyetiyle gördü. Bu aşkın, elleri kolları vardı.

Morfin müptelası Prensin durgunluğu, onu bir olgunluk gibi görünmüştü. Adnan'ın et parçası gibi çıplak omuzlarına, pabuçlarına, topuklarına dolan ayaklarından bu akşam bıkıp bîtün uzaktı. Bu Prens, çayda niçin beş dakika daha, sonra bir beş dakika daha, hülâsa bir iki saatlik beş dakikalar daha

olurmadı? Fakat bu derece güzel şey ancak bu kadar devam etmeliydi. Belkıs da gittiği çaylarda böyle yapmaz mıydı? Çaylarda rüya kadar kalır, herkesten evvel kaçardı. Arkasında güzelliğini, tuvaletinin başkalığını bir hikâye olarak bırakırdı. O kaçıktan sonra çay toplantısı mahzun bir kalabalık olur, herkes birbirinden iç sıkıntısı duyar, onu çekiştirdikleri halde hep onun başkalığını söylemiş olurlardı.

*

Ertesi gün Madam Çarikof'un evinde Naşit'in huzuru olmadığı sırada içinden Belkıs, evin dünkü odasına bir dakikada çıktı. Dün Prensle gördüğü mezuniyetleri Madam Çarikof'tan birer birer öğreniyordu. Susarak dinleyerek.

Madam Çarikof, Prensi çok methederken ikide bir şunu söyüyordu: «Fakat... o benzeyen şükûtla... Belkıs yalvardı. Bu ufaklıkları öğrendi: «Prens sahiben Prensli; fakat morfin kullanıyordu.»

Belkıs düşündü: Üstüne bir sandık viski dökseler gene ihtimal" bakan Adnan'dansa, bu morfin hastası bin kat iyi idi.

Dönerken otomobilde karar verdi, Rus Prensine varacaktı. Zaten Prens, iki hafta evvel kocasını yedi bin liraya birbirine satmış; bekliyordu.

AYRILIKÇILAR

NAŞİT'İN konağındaki hava her gün avuç avuç eksiliyor, Adnan kunaliyor.

Belkıs kocasıyla artık doğrudan doğruya uğraşmıyor, yalnız İtiâbat ve Terakki ile uğraşıyor. Asuri sakallı Asker Nazır «kabaladı;" Ahmet Rıza «resmini boynundaki madalyonda

* Kabala: Din kitaplarını [illegible] kitap.
* Kabaladı: Çabaladı (Fr.): Kendini göstermek için görünüşte işler yapan

taşıyan Avrupa'nın köylü kadınları gibiydi «Suratını güğümde gezdiriyor»du.

Belkıs:

— Hem Saray'daki bütün eşyayı bu adam kaçırdı, diyorlar.

Adnan:

— Sen halkın dediğini dinlersen benim için de kimbilir neler derler. Meselâ halk, ben de müzeden Şah İsmail'in tahtını çaldım, onu kaçırıp yapmışımdır. Halk bu. Birini bulmaya muhtaçtır. Bele bizim memlekette insan düştü mü en evvel hırsız olur. Bizde iktidar mevkiinden halkın ağzına düşer insan!

Belkıs:

— Yaaak... Şah İsmail'in tahtı müzede yerli yerinde duruyor. Onu çaldın diyemez kimse sana... Fakat Saray'ın eşyası meydanda yok. Ahmet Rıza Bey kahvelerini Abdülhamid'in altın fincanlarıyla içiyormuş.

Naşit:

— Haksızsın, Belkıs... Ahmet Rıza Bey bize hürriyet vermek için Paris'le Tahran arasında oturdu. Yamalı ruba giydi. Abdülhamid'in altınlarına dönüp bakmadı. Mısır Prenses'leri onunla evlenmek istediler, o cevap vermedi.

Naşit'in alt dudağındaki çizgiye Adnan kırmızı gözlerle bakıyordu. Çizgi olmuştu. Fakat Naşit'in ölümünü Belkıs ciddiye alarak ağladı:

— Bizim Ahmet Rıza Beyimiz, Sultan Hamid'le beraber hal'edildi. Ahmet Rıza, Abdülhamid'e sövmediği için büyüktü. Kargaşada sövmedecek çehre kalmayınca Ahmet Rıza'nın yüzü de basit bir insan yüzü oldu.

Adnan, Ahmet Rıza'yı ancak müdafaa edebildi. Hidayet'ler kaç defa duymuştu: «Hacı Ali Paşa» derdi ki, Abdülhamid'in altınları iki şeyi satın alamamıştır: Times gazetesini; Ahmet Rıza'nın namusunu.

* Abdülhamid'in [illegible]

Fakat Adnan bunu hatırlamadı. Harbi Umumide Ayan'da İttihat ve Terakki'yi hırpalayan adama kinini unutamamıştı.

Belkıs, Adnan'ı kanatmak için öğelerini hep başkalarına hatırlıyordu. Açık kavgalar seyrekti. Sarih kavga Belkıs'la Adnan'ın katı kocalığını kuvvetlendiren bir samimiyete benzeyebilirdi. Bu kadar acı samimiyete hile, Mütarekeden beri, Belkıs yazı değildi. Belkıs'ın kocasını öldürdüğü hâlâ olmamalıydı. Adnan'la Adnan'sız kavga!

Korkuyordu Belkıs. Kavgaları katı koca kavgalarına benzerse kendileri de katı kocaya benzerlerdi belki.

Mütarekeden sonra Nagit, namus rötbeleri geçiriyordu, hele koçan İttihatçılara kızdığı zaman

— Kaçmamışlardır canım! Biletlerini gidip gelmek almışlardır.

Belkıs bunu Nagit'le söylerken dönüp Adnan'a başka türlü bakıyordu. Bu, gözlerin önünde Adnan hatırladı: İttihatçılar kaçtığı gün, Belkıs, «Babamı memleketten zorla çıkardılar. Hatıye, hırsız dedikleri adam, onlar gibi hesap vermekten kaçmadı,» dermiş, Adnan'a göre bu türlü bakmıştı.

Nazı gibi Belkıs, İttihat ve Terakki nazırlarının karılarıyla eğleniyordu: «Yakut kılpeleri Venedik fenerlerine benziyordu onların! Fakat iki üç asır kadar hükümette kalsalardı giyinmeyi öğreneceklerdi, kibar olacaklardı.»

Belkıs, bunu söylediği zaman daima bir sigara yakıyordu.

Adnan, odaya kapanıyor, derdi kendi gamcıyanların derin gözleriyle duvara bakıyor, düşünüyordu: İnkılâp altı rakama sığmıştı: 19 mayıs 335.

Üç gün sonra Adnan'ın baktığı duvarda 19 mayıs 335 duruyordu. Rakamın altında ehramlaşan duvar, memleketi kurtarmaya Anadolu'lar'dan başlayan Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak bastığının tarih yaprağıydı. Adnan'ın gözleri doldu. Sevincini karısına söylemek istedi. Belkıs bunu duymayacaktı. Bir zamandanberi hiçbiriin başka bir yüzü vardı Belkıs'ın!

Fakat Rus Prensini acı gönderdiği günden beri Belkıs'ın içkileri bitti. Adnan'a karşı bir merhamet taktı. Adnan parasız olduğu için karısını kendisine acıyor sandı. Bu korkunç merhametin önünde hiçbütün ezildi. Bu kadından ayrılacaktı. Fakat ne vakit? Onu kendi de bilmiyordu. Hem Belkıs artık hiç bir şey söylemiyordu. Hep dalıyordu. Belkıs'ın zehirli şeyler söylediği günler bile bu sessiz oda, Adnan için bir saadet olmaya başladı. Her sözü Belkıs'ın bitaraf cevabı ile, acele tashihiyle bitiyor, Adnan'ın ilkördüsü muhavere olamıyordu.

Belkıs, gene bir gün Bebek'teki evden dönmüştü. Kocasına lâf diye sordu: «Bir Rus Prensi vardı, tanıyor muydu? Nehinski'ydi adı.»

Adnan, karısı konuşuyor diye sevindi. Hep konuşsunlar diye Rus Prensini tanımaya çalıştı.

Belkıs:

— Voltaire'in Onikinci Şarl'ında yazdığı Leh Prensinin de ana cihetinden torunuymuş. Hani Üçüncü Ahmet'e gelen Leh Prensinin.

Bu sualî Adnan, eski tatlı hocalığının istihzası sandı. Fakat kızmak kudretini kaybetmişti. Yeni zenginlerin alınganlığı şimdi tekrar fakir olan adamda yoktu. Mahzun bir rezaketle:

— Tanımıyorum, Belkıs Hanımı dedi.

Karısına «Belkıs» diyemiyordu.

✿

Malta'ya sürdükleri üç yüzyon İttihatçı'yı İngilizler nihayet bıraktılar. Adnan da artık sokağa çıkabiliyor. Fakat felâketini konuşarak bir tek dostu yoktu. İttihat ve Terakki hükümetteyken Adnan'ın sokakta adım başında rastladığı her gölge ve akrabası, ya yazılacının kayınpederiydi. Şimdi kilometre başına bir tek selâm düşüyordu. Ve sokaklarda hep yürüyor, yürüyor, yürüyordu! Bir yere gitmeyerek!

Gün geçtikçe, içinde, fikrenâliğim tuhaf bir kabı bağladı. Bütün parasız adamlar gibi her şeyden utanıyordu. Nagit'i muharebede yenişle eden o... Fakat şimdi o kadar parasız ki, Nagit'in sofrasında yemek yemekten utanıyor. Ve bir zamandanberi öğle yemeklerini hazfeden* Adnan, şimdi de akşam yemeklerini dışarda yiyor.

Fakat Mısırlı Prens Hasan'dan —yani Prenses Bahire'den— aldığı borç para da bitti. Akşam yemeklerini gene Nagit'in sofrasında yiyor.

Bir akşam, beyaz örtüye Adnan'ın çatalından yemek damladı. Belkıs bu anda bir şey söyleyecekti; o gün Rus Prensiyle evleneceklerini kararlaştırdılar diye çok keyifli olduğu için lâfa gülerek başladı. Adnan, tebessüme fenalığı: Kerata, bu halinde bile onunla eğleniyordu! Sığmtı olarak oturduğu sofrada, büyükleri iki demir gibi suratını dikiyle çekti. Yemekleri, önüne bakan gözlerinde iki çukuru gibi kabardı. Yemekten sonra evden koştu. Sabaha kadar sokaklarda hızlı hızlı yürüdü.

☆

Çok terbiyeli boşandılar. Belkıs'ın lâkaydlığı, Adnan'ın kibriyle birleşti, başkalarında rezalet olan boşanma vak'ası, sessiz, sedasız geçti. Hendeseinin bu derece muntazam çizgileriyle yükselen ev sadık. Bu kıyamete inkılâm, hürmet, terbiye, incelik sokuldular. Belkıs, Adnan'ın meziyetlerini sorunların önüne yığdı. Adnan, kabahatin kendinde olduğunu, merak edenlere söyledi. Belkıs'ta istemediği kocadan kurtulan kadının sinsi saadeti vardı. Adnan, felâketini bir iftira gibi üstüne yüklettecek zalim bir düşmanı aramıştı. Bu düşman kendisiydi. «Kabahat bende» derken bütün bu kabahat Mermer Yelvâ Belkıs'a ders veren tarih bocalamasındaydı. Eski fikara Adnan'daydı; şimdiki yeni fikara Adnan'da değil... Onun

* Hazfetmek: bütün bir yemeği atlamak.

mazisini bilmeseydi, bugün düştü diye Belkıs onun ayrılmazdı. «Belkıs, 40'lıkı sekiz yaşından muhacirden hoşanıyordu. Mermer Yalıdaki tarih hocalığı, bu sekiz yaşında başlayan hikayeliğin neticesiydi» Adnan buna emindi.

Belkıs'tan bir gün ayrılırsa, sanıyordu ki, Maliye Nazırının kızı Süheyla ile vaktiyle evlenmediğine pişman olacaktır. Bu pişmanlıktan, vukuundan evvel, korkuyordu. Fakat şimdi Belkıs'tan ayrılınca hayretle gördü: Süheyla'yı almadığına pişman değildi. Beğendiği Belkıs'ı, karısı Belkıs'tan çok sevmiyordu. Ayrıldıktan sonra Belkıs'ın istihzaları yoktu, yalnız Belkıs vardı. Hayal olan Belkıs insan kadındı, zalim değildi. Şaşıyordu: bir çok kadınları, hattâ Ragıp'ı bu Belkıs'la nasıl bir anda sevmişti? Bu Belkıs'tan ayrılınca Ragıp bile güzel değildi. Parası da olsa zamparalık edemeyecekti. Fakat fikirsizliği onu hayata bağlıyordu. Ölümden korkacak kadar. Ancak yıkılırdan bakılınca bu korku da yalandı. Her sabah otelden çıkarken yaşayacağım diye korkan Adnan, her akşam otele girerken öleceğim diye korkuyordu. Otele! Çünkü Belkıs'tan ayrılınca Nagıt'in konağından koçmuş, Prens Hasan'dan kısa müddetle gene boş istemiş, bu parayla Tepebaşı'ndaki bu otele yerleşmişti.

*

Adnan'ı birdenbire unutmayı Vekilharç Süleyman uygun bulmadı; her gün ona bu otele geldi. Düşenlere insanları çekiştirmek meziyetini bilen Süleyman, Adnan'a dostlarının alçaklığını anlatıyordu: «Onlar, Adnan düştü diye, Süleyman'dan bile selâmlarını kesmişlerdi.» Demek Süleyman o derece Adnan'ındı. Adnan'ın kudala kudala gözleri doldu.

Süleyman:

— Bilmem duydunuz mu? Cevat edepsizinin yaptıklarını...

Adnan:

— .....

Süleyman:

— İngilizlere bir aralık irtibat komiseri oldu. Hidayet'in eski kâtibi Sadık onu kullandı. Para verilirse Türklere de hizmet eder diye cumali etti. İngilizler Cevat'ı kovdular. Ama oğlan fahişe! Sizin Moiz'in karısına çattı. Madam Moiz ona bakıyor şimdi.

Adnan sarardı.

Süleyman bütün düşmanlarını Adnan'a anlattı. Ne kadar da çoktular. Sarkis Deryan'ın odaları, matbaalar hep düşmanlarıyla doluymuş da Adnan'ın haberi yokmuş! Adnan birdenbire Süleyman'ı çok sevdi. En büyük düşmanı Süleyman, en sona bırakmıştı. İçini çekti. Belkıs'ın bir Rusla evlenmek için Pera'ya gittiğini anlattı:

— Ne sülü bozuk karıymış, aman yarabbi! dedi, tek gözlüğünü şiddetle çıkardı.

Adnan fena oldu. —Vekilharç Süleyman onun karısına sülü bozuk diyordu.- Adnan'a göre Süleyman hâlâ vekilharçtı. Belkıs da hâlâ karısıydı.

Ve Süleyman'a söyleyeceği sevinç mânâsını görmek istemiyor gibi, gözlerini kapadı.

— Bunu bana ne cesaretle söylüyorsun, alçak! dedi, kapıyı vurarak odadan çıktı.

Süleyman hakaretle memnundu. Artık Adnan'ın velinimetliğini herkese karşı unutabilecekti. Ve angaryadan kurtulmuştu. İkide birde Adnan'ı geliş görmek mecburiyetinden.

Şimdi, yalnız kalınca, demindenberi Adnan'ın gözlerinden çekinerek bakmaktığı odanın sefaletini Süleyman bir hamlede gördü. Yataktaki esmer yastığa, lavabonun kırık mermerine sevindi. Dudağında yengeç gibi bir tebessümle oteldeki hayatı, bütün dişleriyle, tırnaklarıyla müdafaa ediyordu.

Adnan odasına bir kahraman gibi döndü. Süleyman'ı unutmuş, Rusla evlenen karısını düşünüyordu. Dinsiz Adnan'da bütün müslümanlıklarıyla anası, babası dirilmiş, Adnan'ın gözlerinden Pera'nın bir kilisesinde evlenen Belkıs'a hınçla bakıyorlardı.

Adnan bir anda Belkıs'tan soğudum sandı. «Zaten büyük babası Rum değil miydi!» Fakat birdenbire ağladı.

Oda kapısı vuruldu. Başında sarık, bacağında çizme, biri girdi. Habibullah Efendi. O, İttihatçı değildi. Fakat İttihat ve Terakki'yi o kadar seviyordu ki, bu aşkının yüzünden İngilizler Malta'ya sürmüştüler.

Habibullah Efendi, «Süleyman'a rastladım. Senden geliyormuş. Bu herife hâlâ ne diye götürüyorsun, yahu?» diyor. Adnan'ın konağındaki siyasi dosyaları Süleyman'ın İngilizlere verdiğini söylüyor, sonra gayyordu: «Onlar bunu Malta'da duymuşlar da, Adnan'ın haberi yok muydu?»

İki saat sonra Habibullah Efendi Belkıs'ı anlattı. Eski ahbabı olan Erkânıharp Müşiri'nin kızı Belkıs'ı Malta'dan Galata rıhtımına çıkınca duymuştu. Bir Rus Prensi varmış. Karısını on iki bin liraya satmış. (Yedi bin lira, eğreden eğreden doldurarak Habibullah'a gelinceye kadar on iki bin lira oluyordu.) Belkıs Hanım, bu Prensle evlenmiş. Fakat Prens morfin müptelâsı[1] diye Belkıs Hanım devirdi.

Habibullah susunca Adnan'a başka türlü gözlerle baktı. Yıllardan sonra Adnan, şimdi hatırlıyordu. Ona Habibullah'ın ağzı «Belkıs'la evlen!» dediği gün gözleri «Belkıs'la evlenme!» diye haykırmıştı. Bugünkü bu gözler o vaktiyle haykıran gözlerdi.

Fakat Adnan boşuna memnundu. Belkıs, Habibullah'ın dediği gibi bedbaht değildi. Çok bahtiyardı. Çünkü Pera'da Hungarya otelinin garsonları Belkıs'a «Altesse» diyorlardı.

ALFRED CEVAT'IN İSİM GÜNÜ

HARBİ UMUMİYE İttihatçı olan Moiz dö Navara, mütarekede İtalyan oldu, İtalya'ya gitti. Gitmeden, nesi varsa koşup

[1] Müptelâ: Tutkun.

Rasel'in üstüne yaptı. Fakat karşısından da kâtibi adillerde* beş tane beşer yüz bin liralık borç senedi alarak

Ay'ardır, Alfred Cevat, hep Rasel'in evinde

Rasel'in konağında bugün cashandlı çay var

Davetliler bilmiyorlar, Cevat, bugün otuz üç yaşına bastı; onlar onun için bu çaya davetli

Rasel, Cevat'ı avuttuğu günden beri ne çay vardı; ne de çaya gitti. Aradığı erkeği ele geçiren kadındı. Saadetiyle baş başa kalmak. Genç olmayan bir kadının iş adamı sıfatıyla Rasel oğlan bunu anlıyordu. Elime geçirdiği erkeğin etrafına büyük denizlerin gelmiyor, insanın korkulu yanını koymuştu. Fena kimse gelmedikçe daha fazla birbirlerine verdiler. Rasel insanlardan, salonlardan Cevat'ın göğsüne kaçmış, onun tenhalığın ortasında dağ gibi büyüyen saadetine sırtını dayamış, utkasına bakmıyordu. Cevat'la geçireceği dakikalar için ayda otuz gün o kadar azdı ki mesabelere, tahattuvlara, vefakârlıklara, birçe dediklerine ayıracak vakitleri yoktu. Fakat birbirlerine kâfi gelen bir kadınla bir erkek bile başkalarına muhtaç olmaktan kurtulmuyordu. Rasel de evine topladığı bu kalabalığa bugün muhtaçtı. Bugün kalabalık bir bayram günü olacaktı. Çünkü Cevat, otuz üç yıl evvel bugün doğmuştu. Çok içilecekti. Çar çok haykıracaktı. Rasel'le Cevat çok güzel giyineceklerdi, kahkahaları, ağır alınlarıyla dolaşacaklardı. Ve mutlaka kıskandıracaklardı. Aşkları, başkalarının kıskanmasına muhtaç olan devredeydi. Vücudunun kalın taraflarını Avrupa'ya sürüle sürüle sivrilen adım ne demektir, Cevat, bunu, davetli kadınlara gösterecekti. Fakat fazla tebessüm etmeyecekti. Az konuşacaktı. Lütfen mülevvesi olacaktı. Kibar, soğuk tavırlı, davetli kadınlarla Cevat'ın arasına mesafe koyacaktı, bu mesafede Londra'nın göz girilen kulüpleri, Paris'in büyük salonları ayağa kalkacaktı. Cevat otuz üçüne bastığı için altmış çift ayıracaklar. Rasel'le Cevat bu kalabalıkta yalnız ikisinin bildiği bir bayramda yaşayacaklardı.

* Kâtibi âdil: Noter

Raşel birdenbire sordu:

— Cigara kutun Cevat?

Cevat göz kırptı. Tabakayı cebinden çıkardı. İki parmağının ucunda gösterdi. Güldü. Anlamıştı: Raşel'in ona verdiği pahalı tabakayı herkesin görmesine Cevat belli etmeyecekti; bir de Londra'daki unvanlı, arabalı kadınların ona nasıl davranmadıklarını Cevat dinlerken, davetli kadınlara ağzından geçirecekti. Londra'daki bu kadınları —bu yalancıları— Raşel hiç tanımıyordu. Yatakta bile bunları dinlerken sevincinden Cevat'ı kaç defa ısırmıştı. Bu uydurulan İngiliz kadınları Raşel'in gururuydu. Kocasını Raşel nasıl bir erkekle aldatıyor, bunu bugün çaydaki kadınlar ne anlamalıydılar.

Raşel, yeri belli olmasın diye Cevat'ı kafasından sürdü. Kulağının deliğine sıcak bir nefesle fısıldadı:

— Burdakiler bilmeyecekler! Çaya niçin geliyorlar bilmeyecekler!

Fakat dünyada hangi saadet tamdır? Davetli kadınlar, çaya niçin geldiklerini biliyorlardı. Kadının havadis almak hadreti, hizmetçinin havadan vermek ihtiyacıyla birleşmiş, telefon da bu muzipliğe burnunu sokmuş, çayın sebebini hepsi öğrenmişlerdi.

Caz birdenbire perişan sesle başladı. Hayvan nevilerinin hepsi bir anda haykırıyordu. Kedi ilânı aşk ediyor, köpek kudurmuş, vapur bacası ve polis düdüğü çıldırıyor. Tüfek atılıyor, bina yıkılıyordu. Bu kıyametin önünde sokağın penceresindeki sessizliği arttı. Ufuk bin kilometrelik bir mezardı. Altı harp cephesi[1] sanki yan yana durmuş, Türk'un meçhul askerine yüz bin metrelik kahırdı.

İçerde dans başladı. Sokakta sabır gibi bir soğuk, yağmur, çamur ve işgal askerleri vardı. Dışarıdaki zulmün ve kışın korkunç kimsesizliğini sezmek bir tek kişi bu salonda

[1] Trakya, Irak, Filistin, Çanakkale, Galiçya, Romanya

yoktu. Vatansız olmak ne iyi şeydi! Penceredeki başlayan, ufukta biten mezarlığı kimse görmüyordu. Zaten herkes salonun ortasında birikmişti.

Davetli kadınlar birdenbire mahzundu. Hasta yüzlü fakat yakışıklı İngiliz Yüzbaşısı[1] ve kurşuni paltolu İtalyan kumandanı[2] buraya gelmeyeceklerdi. Bugün onlar bir sultanın çevresindeydiler. Rasel, bir sultanın kendisine tercih edildiğine sevindi.

Bu emin dedikodu hâlesi nasıl dansta, çiftler Cevat'ın ismi gününe gizli dudaklarla gülüyorlar; parmaklar omuzlara, belkere basarak Rasel'in mağrur yüzünü gösteriyorlardı. Halbuki Rasel mağrur değil, somurtkandı. Salonun havasında bir acayiplik buluyor, içi sıkılıyordu. Davetlilerde umduğu hamakati[3] bulamamıştı. «Sorbon'dan mezun!» diye atarak Samih Paşa oğullarından Cevat'ı bu kadınlara takdim ederken bunların gözlerinde beklediği tasdiki görememişti.

Hatta şimdi niçin bilmeyerek, Cevat'tan kaçıyor, onu görmüyor, onun çevrede olduğunu bilmiyordu; Cevat'ın tarafından ufak bir hareketle başka yerde bulunuyor, gözleri, onu görünce dalgın oluyordu. Bu kanapeden bir iltimâsa benzememek için Cevat'a, «Bir şey almaz mısınız, ekselans?» diyor, Cevat'ın elinde yarım bardağını görünce şaşalıyor, «Niçin burdaki ecnebiden içmiyorsunuz?» diyor, büyük gümüş kulaylı aramak için Cevat'tan kaçıyordu. Cevat, bu evde birdenbire bu kadar yabancı olduğuna kanıyor, Rasel'in kulağına eğilmek, derisindeki mavileri saymak, sonra ne söylediğini herkese belli edecek sonsuz bir kahkahayla salonu doldurmak istiyordu. Bunu yapacak kadar sarhoştu; kendi evinde olduğunu herkese anlatmalıydı; bu kadın onundu. Cevat, bunu kimse bilmiyor sanıyor, rahatsız oluyordu. Fakat Rasel'le aşkı onun ekmek parasıydı; bir defa birkaç gün dargın durmuşlar, Cevat borca

[1] Binbaşı.
[2] Paşanın.
[3] Hamakat: Aptallık.

batmıştı; İstanbul bir müddetteberi çok zeki olmuştu; kimseyi dolandırmak kolay değildi; sarhoşluk rahatı edepsiz olmaktan vazgeçti. Ancak bu kadar güzel kadınlar içinde bu kadar içkiler sonra meçhul bir adam olarak kalmak kaygisini kaçırıyordu.

Çalgı sustu. Cevat, dansettiği konsolosun karısına yiaki verdi. Bordaklar ellerinde, felsefe konuşuyorlardı. Cevat, lâkırdısını sade bir tek kişinin dinlemesinden mustarip idi. Başındaki defineye yalnız bu kadının hayret etmesine razı olamazdı, hal'ip sesiyle anlatmaya başladı. Altmış çift, 600 insanın sükûtu ile dinliyordu.

Davetliler gittikçe kalmlaşan tek bir halkaydı. Dairenin merkezinde Cevat durmuştu. Karşısındaki kadın halkaca yavaş yavaş siliniyordu. Fakat Cevat, kadını gözleriyle bırakmıyor, «Medeniyeti» anlatıyordu. Cevat, yirminci defa beğenmedi. Kadın, inadı tuttu, meden yetten yana çıktı. Fakat biraz sonra kalabalıktan utanan kadın, bahisten kurtulmak için Cevat'ı tasdik etmeye başlayınca lâkırdı bitiyor diye Cevat telâşa düştü. Herkese haykırdı:

— Hanımlar, efendiler, medeniyeti insan, hayvandan aldı.

Herkes güldü. Bir Musevi kadını Fransızca alay etti:

— Hayvandan mı? Şu bildiğimiz hayvanlardan mı efendim?

— Evet, bildiğimiz, yahut bilmediğimiz hayvanlardan.

Musevi kadını bu sefer Almanca alay etti:

— Ama harig hayvanlardan? Maymunlardan mı, yoksa kurtlardan mı?

Cevat, Hagel'e bakarak kadına İngilizce cevap verdi:

— Maymunlardan da, kurtlardan da, kargalardan da, eşeklerden de.

Salon çın çın oldu: «Vaşa! Bravo» sesleri...

Delikanlılar cazs olurdular. Tavula demir üzerine bir Yahudi geçti: Sarı dişli, sarı kirpikli adam. Lâkırdıyı burnu ile dinliyor gibi burnunun ikî deliği herkesin yüzüne bakı-

yordu. Mütarekenin ilk gününden beri evine yedi ordulun koca-man bir Fransız bayrağı asmıştı; şimdiye kadar yedi devletin bayrağı gibi yürüyordu. Cevat'ın büyük babasının Rum olduğunu bilmiyordu, adı Türk olan Cevat gülünç oldukça seviniyordu. Rasel, bu adamın aşkını reddettiği için adamın Cevat'tan da, Rasel'den de alınacak intikamı verdi.

Ve Cevat'la Rasel'in ne kadar gülünç olduğu, bu salonun ne kadar çöktüğü bu adamın yüzünden anlaşılıyordu. Cevat sandalyeye çıktı; tepeden hitabet edecekti; hatibi, davetliler hurralarla alkışladılar. Davuldan bir «hum» oktu. Demir tüccarı:

— Sssalım! diye haykırdı ve Cevat'a İngilizce:

— Devam ediniz efendim! dedi.

Cevat'ın sesini birdenbire bulamayan Cevat ince başladı, kalın devam etti:

— Hanımlar, efendiler; hayvanlar olmasaydı, Âdem babamız zehirlenirdi. Hangi ot zehirli, hangisi değil, nereden bilirdi?

Davuldan genç bir «hum» ve arkasından genç yaşlar, bravolar, kahkahalar...

Rasel kapısıydı. Cevat'ın gözlerini arıyor, bulamıyordu: Hatibin gözleri bütün salonu kaplayacak kadar büyümüş, herkese hep birden bakıyordu.

— İlk grimadonna bülbüldür. İlk sahne artisti maymundur. İlk kilise vaizi karga-dır; ilk dalkavuk köpektir.

Genç bir «hum!» Genç arkasından alkışlar...

Cevat, bakkabaziegan kafasıyla iki yana teşekkür ediyor, ve başlangıçtan çıktıktan sonra Rasel'in konuğuna giren uşak Ahmet'in adını «hesap çağırarak: «Ahmet, bir viski!» diyor, içiyor! «Bir vermut!» diyor, içiyor; «Bir rakı!» diyor, içiyordu. Rasel bu rezaletin ortasında tuvaletinin kibarlığından, salonun ihtişamından utanıyordu. Yatak odasına kaçacak, her zavallı kadının son dostu olan yastığına yüzükoyun kapanacak, hüngür hüngür ağlayacaktı. Yatak odası ona büyük bir

tehlike hatırlattı: Orda söylediği şeyleri Cevat şimdi burda da söylerse! Sorbon'dan çıkan hatip söyleyeceği tek kelimeyle otomobil garajı kokacaktı. Kırmızı mendilli şoför geniş pantalonunun iki cebine iki yumruğunu sokarak bu salonun suratına dudağının kenarından keskin bir tükrük fırlatacaktı. Yatak odasında hayıldığı itten Hayal şimdi korkuyordu.

Cevat, üç yumrukla üç viski daha içti. Şimdi, «Ayı kaptandı. Sel fikrini insanlar şimal ayısından almıştı.»

Bir kadın, yakasındaki kaşlara göstererek Fransızca:

— İngiliz benim yakamdan bir şey almadılar mı efendim? diye sordu. Cevat:

— Köprü yapmak ilmini insanlar sizin yakanızdan aldı madamî Kunlar ilk mühendistir, dedi, Aman ufaklık diye bayıldı.

Hayal düşünüyordu. «Ne yapmalıydı? Gitse kendini suçlu buluyor, somurtsa kendini aptal sanıyor, yüzüne bir vaziyet veriyordu. Bu deliyi nasıl susturabilirdi? Kısa, Cevat misafirler olmadıkları çıkacak, ev sahibi nezaketiyle bu misafirin tuhaflıklarına gülse, Cevat kendini zaptden tuhaf sayacaktı ve bu tuhaflığın sonu gelmeyecekti. Odadan çıkıp gitse Cevat, kimbilir, ağzından neler kaçıracaktı.»

Halbuki hatip, sabah okuduğu kitabı burada anlatıp bitirmeden, Hayal'in aklına gelen şeylerden hiç birini ağzından kaçırmak niyetinde değildi. O daha «domuzun kim olduğunu anlatacaktı.

— Domuz, diyordu, tabakatülarz* ilminin ilk profesörüdür; altını ilk bulan domuzdur.

Cevat, «altın» deyince birdenbire hatırladı; platin tabakasını çıkardı; İngiliz:

— Hanımlar, efendiler, dedi. Eğer domuz topraktaki madeni tabakalarını bulmasaydı, biz insanlar bu sözleri bugün kullanabilecek miydik?

* Tabakatülarz: Jeoloji.

Cevat, pilâfın tabakların misafirlere gösterileceğini ona temsil eden Hagel'i gözleriyle arıyor, ne kadar memnun olduğunu görmek istiyordu.

Demir tüccarı, davulun bağırdı:

— Hekimliği kimden öğrendik, ekselans?

Cevat:

— Onu da hayvanlardan... Müsyö Reaumur'e termometreyi ilham eden kedidir. Müshil almayı köpekten, kahve içmeyi keçiden öğrendik.

Bir kadın eğlendi.

— Ardından da galiba reçel yapmayı öğrendik!

Cevat:

— Aslâ! Onu sinekler öğrendik! Sinek, o ne kudretli hayvandır. En korkunç diktatörü canından bezdirir. Hayvanlar küçüldükçe kudretleri büyür. İşte mikroplar! Vücudumuz onların lokantası, kahvehanesi, meyhanesi, kerhanesidir, dedi.

Herkes önüne bakarak gülüyordu. Hagel dayanamadı, Fransızca:

— Fakat, Cevat Bey! diye haykırdı.

Cevat haykırdı:

— Sir mi!

Cevat'la resmî yüzle konuşan Hagel, onların karşısında fenalaştı. Hagel'in yakın dostu görünen kadınlar, «Canım, sarhoş! Sarhoşa bakılır mı?» diyorlardı.

Cevat bir viski daha çekti. Boynunu yırttı:

— Mikroplar, dedi. Karınlarını yiyecekle rimizde doyururlar. Doyurduktan sonra da bütün tekler gibi çapkınlık etmek isterler. Hastanın ateşi yükseldi ve demektir? Mikroplar hastanın vücudunda çoğalmak ediyorlar demektir.

Levanten genç sordu:

— Ya ölü?

Cevat cevap verdi:

— Dilimizi de hayvanlardan aldık. İnsan nevi evvelâ uludu; sonra havladı; sonra miyavladı; sonra kişnedi; en sonu

meledi. Yalnız Avustralya yerlileri tavuklar gibi konuşurlar; onların dili bir «glu glu»dur.

Davuldan bir «bum!» Arkasından alkışlar, kahkahalar...

Cevat emir verdi:

— Hadi Avustralya yerlileri gibi hep bir ağızdan!

Başta Cevat, arkasından Levanten delikanlılar hep bir ağızdan başladılar:

— Glu glu glu glu...

Her gürültünün ucunda davuldan bir «bum!»

Ragel iki eli başında, gözleri dolmuş, ne yapacağını bilmiyordu.

«Demir tüccarı» buraya gelirken, avluda bir kitap görmüştü; bu, Cevat'ın demirdenberi saçtığı neileri aldığı kitaptı. Oru, çalgınlıkla şezlonların üstünde unutmuştu. Şimdi salona gelen Uşak Ahmet'i demir tüccarı çağırdı. Kulağına:

— Cevat Bey bu anlattığı şeylerin yerlerini bize gösterecek. Aşağıda kitabını unutmuş; istiyor; haydi getir! dedi.

Uşak Ahmet koştu, getirdi. Cevat'a uzattı.

Cevat:

— Bu ne?

Uşak Ahmet:

— Söylediğiniz şeylerin yerlerini gösterecekmişsiniz.

Cevat:

— Senden bunu isteyen oldu mu? Ayyı! Hadi götür yerine!

Uşak Ahmet:

— .....

Cevat:

— Ne duruyorsun ulan? Hadi diyorum!

Uşak Ahmet:

— Yeri neresi? (Öfkeyle) Lâstiklerin üstüne mi koyayım?

* Charles Mismer, *Scènes de Constantinople*

Cevat:

— Ulan eşşek! Neden oraya koyacaksın? Madamın yatak odasına götür; yatağımın başındaki masaya koy!

Ragel sarılmış çocuk sesiyle haykırdı:

— Çok terbiyelisiniz!

Cevat bağırdı:

— Sana ne derler, biliyor musun? Sana kadın derler, sana dişi derler!

Herkes sustu. Ayrı şeyi düğünden yüz yirmi kişinin sustuğundan salona bir tek sükût doldu. Ragel, yüzüne bakmaktan utananlarır önünde «yakalanan kadın»dı. Alnını güleyerek yer arıyor gibiydi. Salon jandarmalıktı; havada kelepçenin, kasatura'nın demirinden yayılan soğukluk vardı. Demir tüccarı, sevincinden çıldırdı; davuldan kalktı; raza «Reşat» diye işaret verdi. Zabıtada rezaletin devam etmesine mâni olmak istiyordu; asıl maksadı başkaydı: Cevat'in bundan sonra edeceği küfürler, belki bu son hakaret kuvvetinde olmazdı. Son hareketi olduğu noktada kesmekle, demir tüccarı, edilmeyen hakaretlere, hayalin, müphemiyetin, ihtimalin enginliğini temin ediyordu. Cevat, malûmatını bitirmiş, şimdi Ragel'e hitmak istedi. Bu kadın ona para vermiyordu; yalnız terzisini, berberini göstermişti; nakit para vermek yoktu. «Ona para vermek, başka kadın gibi de görüş demekmiş.» Bunu da, utanmadan ona söylüyordu.

Şu utanmayan kadına «Orospu!» diye haykırmak için Cevat ağzını açacaktı; Ragel, Cevat'in bu kelimeyi haykırdığı zamanlardaki acı parıltıyı karanlık gözlerinde birdenbire gördü. «Cevat!» diye bir çığlık kopardı. «Reşat» söylenen bu isimdeki itiraf unutacak kadar Ragel şaşırmıştı. Koştu. Soğuk elin Cevat'in korkunç ağzına kapadı; elin tatlı'kiyle ağzına sıkışan ılık havadan, küçük kadın mendilinden burnuna dolan lâvantalı ter kokusundan Cevat bulandı. Kadının avucuna sıcak şeyler doldu; Ragel elini çekince Cevat'in ağ-

zından kadının göğsüne, bütün içtiği şeyler döküldü. Demir tüccarı sevincinden bembeyazdı. Burnunun iki deliği Ragel'in göğsünde duran sarı çamura bakıyordu.

PLÂTİN TABAKA

BİR HAFTADANBERİ dargındılar.

Cevat'ı ne kadar sevdiğini, Ragel onunla dargın durduğu zaman anlıyor; onunla dargın mı? Herkesle dargın. Hizmetçilerle, terzilerle, kunduracılarla.

Kocası dün İtalya'da mide ameliyatı olacaktı. Öyleyken elinde telgrafla koşan hizmetçiye çok kızdı:

— Bu ne telâş? Ne oluyorsun?

— Telgraf, Madam!

— Olabilir a!

— İtalya'dan geliyor, Madam!

— Gelir a!

Ragel, telgrafı yumruğundan alıkarak Cevat'ın beş on şekilde öpmeyi bilen dudaklarını düşünüyordu; göğsünü kirleten adamın bu münasebetsizliğini çoktan unutmuştu. Cevat'ın, kalı göğsündeki mermerde çürüyünceye kadar dinlenmek isteyen başı günlerdenberi muallâkta duruyor, kafası orada bir mesele oluyordu: bu başla mı bu telgrafı merak edecekti?

Cevat, plâtin tabakasını satmıştı. Kutunun parasıyla Asmalımescit'te oda, yani delik tutmuştu (Fakirler odaya delik derler) (Sutmak), ona çalışmak gibi göründü. Ve bu parayı kazanılmış paranın hakkı rahatlığıyla yiyordu. Bir taraftan da paranın bir kısmı ile umumi bir evde bir genç kadına gitti. Kadın, Mozi'in karısı olacaktı, dünya güzeliydi; Ragel'in çamaşırlarını giymek, onun evinde, yatağında olmak pahasına öfkeli. Bu lezzetin içinde Ragel'in esirlenmiş elinden soğu-

maya hazırlanıyor, ağır vazife haline inkan Rasel'den bekle-diğini sanıyor, onunla hiç barışmamaya karar verdiğine kendi-sini inandırıyordu.

Fakat gün geçtikçe, sigara kutusunun parasıyla gittiği ikinci kadın, birincisi gibi ucuz levanta kokan hayvandı; iğ-renti tebessüm'leri dudağından düşüyordu, gözleri Cevat'ın çabuk gitmesini bekliyordu. Hiç bir yeri çekmeyen kadındı, bu kadını sade yiyordu, fakat doymuyordu.

Rasel'in kumral zehennemindeki buharı buğuyu, kıyma-mati Cevat nihayet özledi. Bitmeye başlayan parası da Rasel'i hazan haline koydu. Rasel'e yalvarmak, arkasından gerçek, önünde yalan olarak ölüp gitmek istedi. Sonra bu teliğine güldü. O nasıl unutuyordu ki birkaç gün sonra Rasel kabahatli olacaktı ve gelecek, yalvaracaktı. Onun dudaklarından Cevat gözlerini kapayarak suratını çekmek istedikçe o, Ce-vat'ın burnunu, çenesini, yakalayabildiği kısmını öpecekti; affedilmek isteyecekti.

İlk darginliklerinde böyle barışmamışlar mıydı?

Nasıl ki bu sabah Cevat'ı bu bekâr odasında bekletmedi değil. Rasel uyandırdı. Fakat Rasel çok âfkeliydi: Çaydaki re-zaleti Cevat'ın suratına vurmaya gelmişti o. Hiddetlenmek için Cevat'ın yalağına geliyordu. Cevat, pasif, kısık sesle, «Orospu!» dedi. Rasel'i kollarının arasında aldı. Kadın, saa-detinden ağlıyordu. Bu kelime derisine karışıyor, bu kel-imede bulduğu birçok erkek onu çıldırtıyor, kadın, kendi oro-spuluğuna şehvet duyuyor, kafası karışıyor, bu kelime onu lez-zetinden hasta ediyordu. Bu kelimeyi bütün ömründe yalnız Cevat'tan duymuştu. Ne kocası, ne de başka erkekler ona bu saadeti verebilmişlerdi.

Bir santtenberi kırmızı olan kadın, şimdi solgundu. Ce-vat'ın burnuna parmağının ucuyla vurdu:

— Bacım meyhanesi düşünmek yok mu? Alttaki kişinin önünde öyle şeyler yapılır mıydı?

Fakat şimdi Cevat'a geldiğindeki rezaleti küçültmek için Cevat'ın çaydaki edepsizliğini küçültüyordu:

— Valsa içki hali; insan yaptığını bilmez. Ama biraz da idare edebilirdi! Kahahatlisin! Dinlemem, kahahatlisin.

Cevat'ın dudaklarını eziyetle oyuyor, yaramaz çocuğun cezasını veriyordu.

Fakat Cevat, Ragel'in evine gitmeyecekti. Çok istiyorsa Ragel onu gazinosunda bulabilecekti. Hem bundan sonra Cevat, Ragel'den para yardımı da bekleyemeyecekti. Bu, kelimesiz bir mırıldanmayla anlaşılıyordu. Çünkü Cevat, çalışacaktı; çünkü o, evlenecekti! Fakat Cevat, bunu söylerken iki eliyle Ragel'in kafasını havaya kaldırarak yüzünü rastgele her yerinden öpüyor, evlenecek adamla iki de kahkahalarla gülüyorlardı.

Cevat nihayet Ragel'in evine gitmeye razı oldu; ama bir şartla: «Uşak Ahmet kovulacaktı».

Bu şart, Cevat'ın hem Uşak Ahmet'e hıncının neticesiydi; hem de uşak kaçmayacağım dediği eve tekrar gitmeyi şerefsizlik kabul etmek gururunun hilesi.

Ragel, Cevat'ın enesinden Fransızca söylendi:

— Uşak Ahmet'i nasıl kovarız cicim? Bizden çıksın da sırlarımızı bütün Beyoğlu'na mı yaysın?

Beyoğlu'nda sırlarla sırrı Cevat, içinden güldü.

Söylediği lâfta Ragel'in de inanmadığını biliyordu. Zaten Ragel açığı vardı: Uşak Ahmet, yakışıklı hayvandı: Saçının ve kollarının kıvırcık renkleriyle, büyük ve beyaz dişleriyle konağın eşyası kadar süslüydü.

Cevat'ın dudaklarına, Ragel'in dudakları utak usak Uşak Ahmet'in kadar yakındı ki, oğlan nihayet kovulmuyordu.

Fakat bu sefer de Uşak Ahmet'in yemeklerde hizmet görmeyeceğini Cevat şart koştu. Ama bu inadından da Ragel'in çıplak göğsünde vazgeçti.

Cevat, Ragel'in konağına gelince hizmetçiler, uşaklar şenlik yaptılar. Yalnız Uşak Ahmet düğünsüzlüydü. Cevat'ın barıştığına Ragel o kadar sevindi ki, bir gün evvel kovmaya

kalktığı uğrakları gördü birdenbire sevdi, kravatlarını eski buluyor, kocasının dolabından yenilerini seçiyordu. Fakat kendisine bu kravatların en güzeli verilen Uşak Ahmet'in ağzını hıçkırıklar açmıyordu. Gözleri, bir sağırın yüzündeki dikkatle Cevat'ta kalıyordu.

Cevat, bu akşam yemeğinden sonra sigarasını mukavva paketten çıkarırken platin tabakasını geçen gün çaldırdığına yandı. Rage', Cevat'ın üzülmesine razı olmadı, oyuncağını kaybeden güzel çocuğa vaadetti: Ona daha iyisini Paris'ten getirtecekti. Rage'in vaadini Cevat, sahtekar bir burunla cevapsız dinledi; sonra sigarasını Uşak Ahmet'in niçin çabuk yakmadığına kızdı. Rage'e Fransızca:

— Bu oğlan adam olmaz, hâlâ aynı eşek! dedi.

Bu Fransızca lâkırdı o kadar edepsiz sesle söylendi ki, aleyhindeki bu lâfı Uşak Ahmet, olduğundan daha ağır sandı.

RUS PRENSİ

PEŞTE'DEN İstanbul'a Belkıs, Prenses döndü. Fakat Rus Prensiyle evlenmesi Şişli'de hâdise olmadı. «Rus Prensi!» diyorlardı. Mesut olacak kadar kıskanılmayınca Belkıs da kendini mesut bulmamaya bağladı. Kocasının Prens olması altı ayda eskidi; parası da sekiz ayda bitti. Bir taraftan da onu, Prense vardığı için çekemeyecek olanlar, vaktiyle Adnan'ın karısıydı diye kıskanıyorlardı. Hakikaten Şişli'nin bu eski alileri için, bir zamanlar, Adnan, «zenginden görmeseydi; onların dünür gözlerinde bir zaman Belkıs hep bunu görmüştü. Belkıs'ı boşayınca Adnan asil oldu; dedesi Çelik Mehmet Paşa'yı herkes bildi; kıymetli bilinmeyen kocaydı: «Çapkındı ama, Belkıs'ı hiç tutuşmadı. Zaten çapkın olmayan kısa var mıydı? Elverirdi ki aldattıklarını kasıları anlamasınlar...»

Belkıs da kocasından boşandıktan sekiz ay sonra bir gün kocasının asil olduğunu düşündü. «Bu, onun ellerinden bel-

liydi. Fakat sonra akşamın Adnan'ın hayalini karşısına koydu: Adnan yüzünü kaybeden bol eliyle Belkıs'ın gözünün önünde duruyor. Kocaman vücudunun yanında bu ağıl eller çok sağır. Çelik Mehmet Paşa'yı mesut olmaktan kurtaramayacak kadar acı. Adnan'ın omuzlarını bir tarafa atıp yalnız çıplaklığında durdu.

Adnan'ın gördüğü başka kadınlar, birdenbire Belkıs'ın kılıcına dokundu. Bunu vaktiyle bilseydi belki ondan ayrılmazdı. Belkıs'a dünyadaki aşkı Adnan'ı mânâsız adam yapmıştı. Fakat Belkıs düşündükçe kendisine sadakate çalışacak kadar mevcudiyeti olmayı Adnan'a çok gördü; bu fazileti —izzet-i nefis diye bahsettiği bu zamparalıklarla— tanımıyordu. Adnan, Belkıs'a hâlâ yalnız kadının olan sıratıyla bakıyordu. Belkıs, bu mağrur adamın hayalini beğendiklerini gönlü düşük umuzlarıyla bir köşede bırakıp, başka şeyler düşünmeye başladı, fakat düşünmek istediği o başka şeylerden evvel onun hayalini silmiyordu. Ona Adnan'dan ayrıldı diye niçin acıyorlardı? Bu merhametler garezkârlıktı. O acınacak halde değildi ki!.. Mesut acınır mıydı?

Fakat mesut olmadığını o da tuğgün birdenbire anladı. Rus Prensi, Belkıs'la bugün kavgaya başladı. Bu onun morfin parası bulamadığı ilk gündü. Sövdüğü vakit çöğünde bir lâğım kırılıyordu. Bu hakaretlerde bir kavganın edebiyatı yoktu; bu küfürlerde hiçbir şiiri yoktu; bu küfürlerde hayat vardı.

Kavga Almancaydı: «Şeytan!» tokat gibi düşüyordu. Kanlı koca arasındaki kavgalar gibi bunlar da çabucak ölüyor oldu. Sık sık sövüşmeye başladılar.

Artık belliydi. Belkıs'ın dayak yiyeceği günler yaklaşmıştı. Parası bitince Prensin ahlâkı bütünüyle meydana çıktı; evde refah eksildikçe Rus çirkinleşiyordu. Yemekte kavga ederlerken, yemek mezbeleydi.* Kanlı koca köpekliler

* Bkz. Sayfa [illegible]

Prensin eski karısını satarak aldığı yedi bin lira kumarda üç ay evvel bitmişti; Belkıs, Pegle'de yediği elmaslarından en sonunu da sattı. Oturdukları apartmandan çıktılar, iki ahçılarını ve bir çok hizmetçilerini savdılar. Apartmanın sahibi kira borcu için eşyaya haciz koydu, sattırdı.

Beyoğlu'nda Tarihçi sokağındaki bu tahta ev taşındılar. Kapısı siyah lâkmakla çalınan bu evin içinde sabah öğle, ikindi belli değildi; evin havası mevsimde siyah, odada esmezdi. Kalyoncukulluğu'nda eski eşya satan Rumdan —Diyojen gibi kurnanın ucu müstebzi ihtiyardan— taksitle eşya aldılar. Peşin parayla bu eşyayı ucuz alacaklardı; fakat aydan aya ödeyecek alacakları şeyler için pazarlık edemezlerdi. Fikara elcukları halde, eşyayı zenginlerin vereceği fazla parayla aldılar. Bu da fukaralığın müziplığı idi.

Bu antika eşya kendilerinden sonra, evde bir nevi koku bıraktı. Katranın salyası, maden kömürünün mide ulurotil, benzinin çürük dişi, mazotun cerahat, yağmalmış, köpükleşmiş, buharlaşmış gibi ağır bir hava; odada, merdivende kımıldanmadan durdu. Belkıs'ın Mermer Yalıdan kalan sandığından çıkardığı beyaz keten parçası, siyah havanın içinde bir metre alevdi, bu alevden etrafa serin bir temizlik yayılıyordu.

Evin bir odasınca bir Rus yerleşti. Bu adam ortalığı temizleyecek, onların yemeklerini pişirecekti. Belkıs, bu adamı Prensin Rusya'daki birçok uşaklarından biri sandıkça çok beğeniyordu; Ne kadar üslûbluydu! Uşak da Belkıs'ı köpek necabetiyle* sevdiyordu.

Bu evde fazla kavga ediyorlardı. Kan kaça bir gün yine dövüşüyorlardı. Uşağın sabrı tükendi, mutfaktan koştu, kıymalı elleriyle Prensi dövdü; Prens dayağı kımıldamadan yedi, bu kadar tahrik, bu kadar bitaraf dayak yiyen kocasına Belkıs geçti. Biraz sonra durdu. Prens uşağı kovmuyordu. Halbuki Belkıs'ın demin canı sıkılmıştı. Sanmıştı ki, uşak kovulacaktı; Belkıs da kendini candan seven bir adamdan olacaktı. Bel-

* Necabet: Soyluluk

kıs'ın ağladığı zaman gözleri dolan bu adamın yerine bir bilir ne duygusuz biri gelecekti. Fakat uşağından dayak yiyen, sonra da onu kovmayan kocasını, Belkıs, en acemi romanlarda bile okumamıştı. Şimdi, Belkıs, başka bir hayret içinde kaldı: Uşak, Rus Prensinin baba bir, ana ayrı kardeşiydi. Prensin babasının metresinden olma oğluymuş. Rus Prensi, bu adam için o güne kadar Belkıs'a, «Uşağımdır,» dememişti; Prens, öyle adi adam değildi.

Fakat bu uşağın kardeşi olduğunu söylemeye de üşenmişti. Kendisinden dayak yiyince, kardeşini karısına tahkim etmeye lüzum gördü. Tuhaftır: Dayak yiyen kocası, Belkıs'ın gözünde evvelâ küçülmedi. Bu evir dekorunda, bu dayağı —farkında olmayarak— Belkıs tahlil buldu. Parası bitiklen sonra kocasının kirgilin artan adiliği de dayağın tahlilliğini artırıyordu. Fakat biraz sonra kendi kocasından ayrı ve sırf vak'a olarak «bir kocanın yediği dayak» Belkıs'ın gözünde şimşek gibi çaktı: «Nereye düşmüşüm? Kimlerin arasındaydım?»

Belkıs'ı üçüncü bir hayret daha bekliyordu. «Bir müddettenberi onları bu uşak besliyormuş!» Bu, Prensin terbiyesiyle mantıla yediği dayağın sonu izahıydı.

Uşak, Rusya'da güzel sanatlar mektebinden çıkmıştı; ressamdı; viyolonsel de çalıyordu. Yatılığa odanın yarısını atelye yapmıştı. Ortasından Acem heziyle ikiye bölerek... Bulgıklıları yıkadıktan sonra bu odaya kapanıyor, yüzlerinin «yenıuliğinden mustarip olan» yeni zenginlerin eşyalarını eskitiyordu. Yeşyeri kalfalık, bir fırçanın ucunda on beşirci asır oluyordu. Lâkal* Renoir'ci. Ora oyması bir tahta getiriyorlardı; iki hafta sonra bu tahtayı o Medici'lerin çeyiz sandığı olarak geri veriyordu. Fakirliğin verdiği kerakatlikla müşterilerinden çok para istemediği için zengin olamıyordu. Fakat iki hattada dört aşır eskiyen bu eşyanın sayesinde kendisi, Prens, Belkıs, köpek iyi yaşıyorlardı. İsmarlanan artikalar dört kişiyi besliyordu. Dört kişi! Çünkü bu evdeki köpek de, Fransa İnkılâ-

* Lâkal: Bu mesele...

hının Hukuku Beger* Beyannamesinden 1791'deki Fransızlar kadar istifade ediyordu.

Bazan sanat adamına bir İstanbul muharebe zırhını soruyordu:

— Bu tahtayı, şu sarı birçe mi *Renaissance* yapacaktı?

Sanat adamı öfkeli alayla cevap veriyordu:

— Birincisi *Renaissance*'ın Pirli sarayıdır, bir kırmızı tebeşir bir gaheser yaptı efendi!

Tramvay zengin, Paris Pirli'nin nasıl yapıldığını bilir görünmek için sarayın planını çizer «kırmızı tebeşir» mavalını hemen İngiliz taslak ediyor, sarı birçenin mucizesine de hemen inanıyordu.

Artık Beyoğlu'nda sanat adamı, hangi asrı isterse eşya o asrındır. Şu tahta Grek'tir; bu koltuk Romanesk!

Bir elçinin yazı sandalyesini II'nci Herr'in koltuğu yaptığı gündenberi, bu sanat adamına salonlarının eşyalarını eskitmeden Beyoğlu'nun levanten kadınları evlerinde çay vermiyorlardı. Bagel bile Covent'la yattığı karyolanın sahibi Kinmandel' olup olmadığını bu Rus'a soruyordu.

Büyük servetlerin insanlarda yarattığı büyük hamaketlerden hazı adamlar ekmek parası çıkarırlar; sanat adamı da bu «hamaketlerden biyolonselin tel eri gibi istenilen sesi çıkarıyordu. Parmaklarımızdaki zekâya Kapalıçarşı'nın antikacıları aldandılar. Fakat hâlâ ermeyorek! Evire koşuyorlar, yanına yürüyerek giriyorlardı. Konuşurken, koltuklarındaki çekmeceyi kurcalıyorlar, Yüksekkaldırım'daki yaldızcıya yaptıracakken fukaralığına acıyarak ona bırakıyorlardı. O ün çekmecenin üç güne kadar antika olacağını anlara vaadediyordu.

Fakat bunlarla pazarlık değildi. Bu alafranga antikacılar, asırların fiyatlarını eşyalarına yerleştiremiyorlardı: «Bir daha söyleyeyim, efendim, *Renaissance* devrinin metresi yirmi beş liradır; İkinci *Empire*'ın kilosu sekiz liradır.»

* Hukuku Beger: İnsan Hakları
* Coromandel

— Bırakın şu martavalları... Sizin kornuvistası da bir kutu boyadır, korunmalısı* da...

Bu lâtif tevsilli* Fransızcayla söyleyen İtalyan antikacıya Moskovalı sanat adamı, anasının güzel Fransızcasıyla kızdı:

-Bir kaçınız bir araya gelin de şu kutuların içinden bir Rönesans sandığı çıkarın göreyim!»

Sanat adamının lâfında inim inim sızlayan bir yalan vardı. Çekmecenin antika olması için iki gün lâzım değildi. İki saat yeterdi. Ama zavallı sanat adamı rahat çalışamıyordu ki... Yanındaki odada Belkıs'la Prens, mavnacının klifürleriyle sövüşüyorlardı. Sanat adamı, fırçasını dişlerinde tutarak iki yumruğuyla duvara vuruyor, kavganın bilmesi lâzımgeldiğini anlatıyordu. Yumruklar duvarda devam ettikçe kavganın orkestrasyonunu yapıyor gibi kavga daha güzel içerek devam ediyordu. Nihayet sanat adamı, on beşinci asır kadar eskimesi lâzımgelen çekmeceyi on yedinci asırda bırakarak kardeşine dayak atmak için zalim bir temkinle odasından çıkıyordu. Dayağın kolay yenecağinden o kadar emindi ki, silâha lüzum yoktu.

Her dayaktan sonra havlayarak ağlayan Prense, Rusça haykırıyordu:

— Benden artık mordin parası bekleme!

Prens birdenbire susuyor, yalvaran gözlerle bakıyordu. Zaten Prens her dayağı gücenmeden bu mordin parası için yiyordu.

Prens, kumar oynamak için bir aralık Belkıs'ı satmayı düşündü. Borç verecekti. Fakat Belkıs selâmetten şüphelenmişti; bütün saadeti bir nevi yemek yemekten ibaret kalan sarayıp fıkaralık içinde şişen kadındı. Sanat adamının on beşinci asrın sandığını, konsolunu yaptıran zenginler, Prensten memesiz kadın istiyorlardı. Eşyada Ortaçağın, kadında günün çizgileri...

* Korunmalı: Fıkıçalar.
* Tevsilli: Kur'an'ın okunma kurallarına uygun.

Değiştiğini Refika da biliyordu. Ancak kendi gözünde hemiz çirkin değildi: «Sabahları biraz tuhaftı; öğleye doğru Mermer Yalıdaki yüzü yavaş yavaş geri geliyordu». Halbuki Mermer Yalı'daki yüzünden onda yalnız ağlarıyla gözleri kalmıştı. Yalnız bunlar güzeldi. Aksidir, o da bunları beğenmiyordu. Beyoğlu'nda kadın boyları o kadar değişiyordu ki, kendi boyunu eski buluyordu. Başını oksijenle değiştirdi. Kırmızı saçla yüzü yeni olacaktı, olmadı: Tepesindeki alevin altında çehresi karanlık oldu.

Vücudu yıkanmadığı için yüzü de temiz olmuyordu. Kirli vücutlu temiz yüzde pudra kabuk gibiydi. Kızıl boyalı her tırnağın ucunda temiz olmadığı halde beyaz olan çizgi duruyordu. Bizans çerçeveli aynada kızıl saçlı surat, kesilmiş kanlı kalaydı. Refika, bu bağın kendisine yakıştığına henüz karar vermemişti. Yalnız oksijenli saç odaya çok yakıştı. Odadaki sefalet bu İstanbul'un fukara evlerindeki çıplak sefalet değildi; bir Rus Prensinin eşyalı sefaletiydi. Kemikleri birbiyan kolluk Louis-Philippe'li, uzanıp can çekişen geçmiş İngiliz Empire'ıydı; yara bezi Buhara işlemesiydi; yağlı yüzlü adam Prensti.

Ve Prens ile de, eşyada da renkler bozuktu, çizgiler enikti. Eşyanın fotoğrafı alınsa bir antika mağazasının salonuydu. Prensin de resmini çekseler, mermin ihtiyarlığının rengi görünmeyecek, yüzünün muntazam hatlarıyla bir Avrupa Prensi çerçevede duracaktı. Zaten Refika da ona fotoğraf makinesi gibi uzaktan bakarak varmıştı.

Fakat resimlerini çekerken odadan da birtakım şeyler atmalıydı. Prensten de.

Odadan atılacak şeyler: Sarı at çizmesi, yara makinesi, kavyolu ve tapsalındaki büyük mezarlık putu, masadaki Napolyon'un yanında boş yoğurt kâseleri, semaver, viyolonsel.

Bir de iç çamaşırları çivilerden ayrı ayrılıklarla sarkıyorlar; resim çekilirken, havalandırmak bahanesiyle bunları da artık Refika, pencereden sarkıtmalıydı.

Prenstem atılacak şeyler. Sokağa çıkarken palto olsun diye mavi yakasını kaldırdığı rop de şambr; yüzünü yankesici yapan gemici piposu. (Tuhaftır, Zengirken, Prens, aynı pipeyle müstemleke valisine benzerdi.)

Fakat odadaki eşyanın bazısında ne kuvvetli hayat var; kırmızı peşkir hep nemli. Sanki kışın yağmura tutuluyor, sanki yazın terliyor. Sonra Prenstir yağlı kalpağı. Küçük çividen serin temasla daima Belkıs'ın eline düşecek. Bunun düşmeyecek yere konulması bu evde kimsenin aklına gelmiyor. Kalpak da kullanıra, yağlarına bakıp canlı olduğunu hatırlasa, kendiliğinden yerini değiştirse ya... Hayır!

Bu evden kurtulmanın, Belkıs için bir tek çaresi vardı: İntihar.

İntihar edebileceğini düşündükçe, intihar ettikten sonraki günlerde yaşıyor gibi rahat ediyordu.

Kendisini öldüreceğini kocasına söyledikçe de seviniyordu. Zaten, o, kocası gösterin diye öldecekti. Fakat yalnız kalınca, sık söylediği «intihar» kelimesinden korkmaya başlıyordu. Sonra düşünüyordu: İntihar edecek olan söylemezdi. O, söylüyordu; demek ki «etmeyecekti». Seviniyordu: Demek ki yaşayacaktı.

Yaşaması da doğruydu. Çünkü, Belkıs, düşmanlarının dediği kadar bedbaht değildi ki! Prens, kardeşinden mirasın parasını aldığı zaman dünyanın en iyi insanıydı. Belkıs'ın ellerini, kollarını öpüyordu. Fakat kocasının Belkıs'ı öpmesi «öpüp» demek değildi; «mirasın parası buldu,» demekti. Niçin öpüldüğünü, Belkıs, anlamak istemiyordu. Fakat bunu anlamamak ne kadar güçtü!

Ve her öpüldüğü zaman bedbaht oluyor, aklına ilk gelen şeyi yakalıyor, bırakmayarak düşünüyordu. Kafasındaki düşünceyi, yaşamaktan bıkanların tembel zevkiyle kazarak, derinleştirerek.

Şimdi, ilk aklına gelen şey Adnan'dı. Adnan'ın konağında ettiği rahat görmek için Rus Prensi'nin odasında çok

sebep vardı. Fakat Adnan'ı bu türlü hatırlamak Belkıs'ın kibrine dokundu. Adnan'ın kocasındaki rahata özleyerek bakarsa, gözlerini Adnan görecek sandı. Hem Adnan'ın serveline dönüp bakmakta ne mânâ vardı? Servet diye Belkıs'ın babasınınkine derlerdi. Meçhuller kadar büyük servet!..

Belkıs, karşısında olmayan Adnan'a kibir ediyordu.

Mermer Yalıdaki günlerini düşündü. Birer insan gibi ayrı ayrı yüzleri olan günler! Şimdi anlıyordu: «Zengin insan, günleri birbirine benzemeyen insandı.»

Onlar bir sabah günü parasız kalmıştılar.

Dört aydanberi onların hergünü o «sabah» idi. Mermer Yalıdaki sabahların birinde uyandı. (Hepsi o kadar güzeldi ki seçemedi.) Yalıya vuran güneşe baktı, gözleri doldu. Bugün ilk defa karasına Mermer Yalıyı anlattı. Fakat, tuhaf! Prens, Mermer Yalıya çapmadı. İstanbul'un hâlâ unutmadığı bu sarayı Rus Prensi galiba «yalan» sandı. Bu kadar durgun yüzle «yalan»a bakılırdı.

İçerideki odada, sanat adamı, acı acı gülüyordu: «Bu Türk kadını Çarlık Rusyasını galiba oyuncak belliyordu.» Çarlık Rusyasındaki dağ, göl, maden, hayvan, insan birkaç tombul adamındı. Papaz sakallı, kadın memeli bu tombul milyonerlerden biri de Prensin babasıydı.

Prensin babası Moskova'da bir Fransız artistine böyle kaç Mermer Yalıyı küçe ve bilezik gibi takmıştı. (Bu Fransız kadını sanat adamının nikâhsız karısı idi.) Prensin babasının servetinde zulmün güzelliği vardı. İçinden nehirler, denizler geçen bir mezarlık kadar büyük servet!

Sanat adamı, elindeki tabloyu antika yapmak Belkıs'ın Mermer Yalısına gülüyordu. Hâlâ içeride karasının anlattığı yalıya... Fakat sanat adamı emindi. «Prens, yalıyı dinlemiyordu. O, sahiplerinin mağrur olmayı düşündükleri büyük servetlerin ıstırabı içinde doğmuştu. Belkıs'ın bir zamanlar zengin olduğuna hayret edemezdi. İstanbul'da mortin tadını alınca Prens, Rusya saraylarındaki üç bin kişilik baloları, o balolardaki iki bin kadınlık elmasları bile unuttu. Mortin

yaptığı zaman kırk kolluk cerrettiği Rus Prensi bu cennette otururken babasının saraylarını unutuyordu. Belkıs'ın mermer kilmesine mi sağacaktı?»

Sanat adamı parmaklarıyla sayarak, içeridekî dokuzuncu «merrner yalnıya gülüyordu

DAYAK

KARDEŞİ, bugün Prensi cennete sokmadı. Morfin parası vermiyordu

Belkıs mutfakta idi. Prens odada duruyor, yerde uyuyan köpeğe, sokaklan geçen satıcıya, odadaki eşyaya, bugün pazar olusuna, bugünün gündüz olmasına kızıyordu.

Fakat bu bir taraflı ülkeden bir kavga çıkmıyordu. Karşısında, «Gel, kavga edeceğiz» diye çağıramazdı; o kendiliğinden gelecek, kavga teşebbüsü olacaktı.

Sanat adamı yanındaki odada uyuyuş, horuldiyordu. Ve horladıkça Prense öyle geliyordu ki, bu adam kendisiyle alay etmek için uyuyor

Belkıs nihayet bir elinde mutfakta yıkadığı mendille çamaşırları; bir elinde kahve, dudağında sigara odaya neş'e ile geldi. Çamaşırları pencereden sarkıttı. Şezlonga uzandı. Hergürkü kahvelerinin yedincisini içerekti. Üçparmağını bile sarartacak kadar sigara... on altı, on yedi kahve...

Bunlar onun bu evdeki sayılı saadetleri idi.

Karısını görünce Prens sevindi. Bütün dünyada istediğini yapacağı tek insan odada idi. Morfin parası vermeyen kardeşinden Belkıs'ı döverek intikam alacaktı; çünkü Belkıs'ı, sanat adamı aşka benzeyen bir gizli telâşla seviyordu.

Prens Almanca bayburdu:

— Sen ne ipliksin kadınsın bel Ömrün kahve içmekle geçiyor. Üç dil bilyorsun. Git muallimlik et, git çalış. Sonra şu adamın haline bak. Burasını da mı kardeşim temizlesin? Hay sana söylüyorum!

Bu sefer Belkıs'ın bacağını tutup:

— Anlamıyor musun şişko karı! Kimsede, biraz kimsede! Bir evde herkes çalışacaktır: Erkek, kadın, çocuk, ihtiyar, herkes .. Ev demek içindekilerin hepsinin çalıştığı yer demektir. Anladın mı hantal karı? Kutup ayısı, koca kıçını biraz kımıldat! Kardeşime yazık değil mi? Ak saçıyla ömrü mutfaklarda geçiyor. Çalışmalı, çalışmalı, çalışmalı... Anlıyor musun şişko karı!

Üç defa çalışmalı diyen Rus Prensi, sekiz ayda beş dakika çalışmamıştı. Fakat «şişkoluğuna», «koca kıçına» Belkıs'ı o kadar gayretli ki, bunu söylemeyi hatırlayamıyor. Şımarıklık, kadının aynaya bakmadan gördüğü çirkinliktir. Hiç bir elbiseyi, hiç bir hilenin ortamayacağı sakatlık.

Bu sakatlık Belkıs'ı o kadar çıldırttı ki, kendi kalın vücudundan başka şey görmüyordu. Prens ona değil, kardeşine kızmıştı. Fakat kardeşine bir şey yapamayacağı için kardeşi malum oluyordu. Belkıs da bu malûma lâkırdı olan zalimdi. Kardeşini kudurtmak için Prens, Belkıs'a söylüyordu:

Şişkoluğu yüzüne vurulmasaydı, Belkıs bunları anlamayarak, sigarasını kahve ile içerken kocasına kızmaya devam edecekti. Fakat, «koca kıçın» odayı dolduruyor. Belkıs'ın nefesi tutuluyordu. Kocasının beynine masanın üstündeki Napolyon'u indirmeyi düşündü; fakat o zaman Prens bir anda ölecekti (Napolyon beş kilo idi). Halbuki Belkıs, kocasının saatlerce ölmesini istiyordu. Birdenbire buldu: Prens, karısını satan adam değil miydi? Bu alışveriş Belkıs'ın «koca kıçın» kadar doğru idi. Belkıs, bacağını Prensin elinden hızla çekti. Kahve fincanını, sigarayı içine koyarak yere bıraktı; insanların hızdıkları zaman gibi ikinci sesi ile bir Almanca kelime haykırdı:

— Du Luder!..

Sonra arkaya gerildi, gerildi; bütün göğsü ile Prensin yüzüne tükürdü. Şekerli kahvenin bir kısmı Prensin burnundan aktı.

Bu Almanca p__, bu kara tükrük Prense vızdı. Morfine başladığı günden beri o zaten hayatı ciddiye almıyordu. Satın alamadığı morfinin acısıyla ona şimdi yalnız bir kavga lâzımdı. Almanca kelime ortada dururken Prensin edeceği en kanlı kavga kardeş ne karşı da fazilet olacaktı. Sonra ikisi için de bu kavganın dayanıklı olması lâzımdı. Çünkü Belkıs'a şişmarhığı, Prense p__liği ilk defa söylenmişti.

Prens, Belkıs'ı, boğazından iki eliyle yakaladı; söverek şezlongdan çekti; yerde sürüklemeye başladı. Prensin ayağı uyuyan köpeğe takıldı ve Prens, Belkıs'ın üstüne yuvarlandı. Köpek uyandı; birdenbire havladı; birdenbire sustu.

Uyku sersemliği içinde köpeğin yüzü, insan suratı kadar manâlı idi. Ön ayaklarının üstünde dikilmiş at gibi büyüyerek duruyordu. Köpeğin sürmeli gözlerinin önünde Belkıs'la Prens birbirine çizgi ile değdirilmiş gibi durdular.

Belkıs'ın oksijenli saçlarını, Prensin soluk iki eli didik didik ediyor. Belkıs tahşeleşen kızıl tırnaklarla Prensin suratını tırmalıyor, yüzüne tükürüyor; salyası bittiği için köpüklerle, o da bitince sesle, ses tükenince uğultularla, o da kalmayınca dudağının şekilleriyle tükürüyordu.

Şimdi Belkıs, Prensin bileğini ısırmak isteyerek ağzını yırtık deliklerle açıp kapamıyordu.

Bu kavgada bir şehvet lezzeti vardı; ikisinin de etleri, kulakları, yarakları kanadı; kan, loş odada nokta nokta parladı. Bu kan damlaları olmasaydı, dünyanın en güzel sanat eseri olan bu kavganın bir tarafı eksik kalacaktı. Bu iğrip kakışmalarda, bu sararıp morarmalarda, bu hırıltılarda heykel, resim, müzik vardı. Fakat bu kanı kaldırınız, bu dövüşmek vak'ası esnemek, gerinmek gibi âdi olacaktı. İkisinin de ağızları sulanıyor, kavganın çıplak vücuduna bütün kollarıyla sarılıyorlardı. Takatleri kalmadıkça saadetleri bitecek diye korkuyorlardı. Şimdi ikisine de sorulsa: «Her tarafı bir sürpriz olan bu kavga kadar başka güzel şey dünyada yoktu; şehvet bile bunun yanında hiçseydi.»

Hayatlarının eğreti odalara benzeyen boş günlerini bu kavgalar doldurdu. Dırdırlarıyla, damatlarıyla, murdar ilişkileriyle dövüşüyorlardı Memurlar. Birbirlerini yırtarlarken bu kavga yatak kavgalarına o kadar benziyordu ki, birdenbire durup öpüşebilirlerdi.

Dışarıda yumruklar bağladı Sanat adamı uyarmış, dayak yemeğe hazırlanmasını Prense haber veriyordu Yatağından süzerek kalktı; yarı beline kadar çıplak yatmıştı; pantalonunu göbeğine çekti; gömleğini yakaladı; öfkesinden elinde unutarak giyemedi Bitmeyen uykusunun etkisinde sendeleyerek yürüdü; dövüşenlerin yanına ağır ağır geldi. Belkıs, çıplak kayınbiraderini, omuzlarındaki ağarmış kıllarla, kavganın içinden hayretle gördü Adam sağ eliyle Prensin kafasına uzaktan vurdu; ve Prens, Belkıs'ın üstünden kaldırıp yanına devirdi; bacaklarını tekmelemeye başladı

Adam, odaya girerken Belkıs hocasının beş parmağını ısırıyordu; kadın, kavganın haksız yerinde yakalanmıştı; kayınbiraderi, kendini kabahatli bulacak sandı Fakat Prensin düşüldüğünü görünce, Belkıs da Prensin haksız olduğunu anlayarak mazlum uğultularla ağlamaya başladı.

Sanat adamı, Belkıs'ı güçlükle kollarına aldı; adamın çıplak omuzuna Belkıs'ın gözyaşı yanağı doyunca, sanat adamının yüzü değişti; bu, az sürdü; başında büyük bir mezarlık putu duran karyolasına Belkıs'ı yatırdı Donun altında Belkıs'ın kırmızı saçlı kalçası korkunçtu

Sanat adamı köpeğe havlu gibi koluna sardı Rusça söverek odadan çıktı İki dakika sonra arkasında köpekle döndü İnleyen Prense mantin parasını attı; yine Rusça söverek odadan gitti, Prens birdenbire sordu

Köpek yerde Prens'in yanına uzanmıştı Avucunda parayı sıkan Prens o kadar bahtiyardı ki, karşısındaki köpeği mantin kadar güzel buluyordu; birdenbire Belkıs'ı sevdi. Fazla mazlum olmak için sürüklene sürüklene Belkıs'ın karyolasına geldi; dizleri üstünde dikilerek karısının boynunu iki avucuyla ovmaya başladı.

Belkıs, elindeki yarayı bakıyor, ondan yaralıları, Hilâlüahmer'i hatırlıyordu. Yüzü kocasına dargındı; fakat gözleri bir kadının iskarpin'lerinde idi. Harbi Umumide bir gün Hilâlüahmer'de gördüğü bir kadının iskarpinlerinde. Gözleri pabuçları tanıdı sayılıyordu. Bu kadar dayaktan sonra pabuçları bağışlamıyan bu hayal, Maliye Nazırının kızı Süheylâ idi. Prens Hasan'ın bahçe salonunda Belkıs, Süheylâ'yı hatırlamıştı. Çünkü Hilâlüahmer'de onun yalnız iskarpinlerine bakmıştı; yüzünü görmemişti.

Bu evde dayak, Belkıs için eskimiş bir itiyattı. Yatağa girince dayağı hemen unutmuştu; fakat «kan» yeni idi. Ve bu yeni şey, ona dayağı bir kat daha unutturarak yaralıları, Hilâlüahmer'i düşündürmüştü.

Rus Prensi, mertin yapacağı için o kadar keyifliydi ki, karısının ayaklarını öpüyor, «Affet!» diyordu. Affedilmesini istediğini görünce, kocasının haksız olduğunu Belkıs tekrar hatırladı. Yeniden mahzun oldu; Süheylâ'nın iskarpinlerini bıraktı; yüzünü ellerini kapadı, ağlıyordu.

Bugün onların hayatlarında bir tarihti. Birbirlerini ilk defa konuşmuşlardı. Artık bundan sonra eski kanlı dayaklar sönük olacaktı. O eski dayaklar itiyattı; bu âdeti fakatlık da bütünüyle kalaylaştırmış, sıklaştırmış, güç ve nadir olmanın güzelliği kaybolmuştu. Fakat onlar bu dayakları âdetin sıkıntılığından kurtaran bir büyü keşfettiler. Kanlı. Birbirini konuşarak dövmekte sanat, tarih, zahme vardı. Bundan sonra artık hep böyle dövüşeceklerdi. Fakat bu kanlı dayaklar da sürüyor, kavga bitmiyor, Belkıs yok'sunuz bir odada bunalıyordu.

Böyle iç sıkıntısından Belkıs'ın patladığı bir gündü. Rus Prensinin «Üç dil biliyorsun, muallimlik yap,» sözü Belkıs'ın gözlerinde durdu; fakat bunları İstanbul'da nasıl yapardı? İstanbul, onun elmaslarını hâlâ unutmamıştı. Çalışmak Belkıs'ın namusuna dokunuyordu. Hayata, çalışan kadın iddiasıyla girmemişti; o, başka kadın olarak dünyaya gelmişti. Bu dava, onun namusu idi; bu namus müttalâası da çok haklı idi. «Çalışmalı; alın teri ile kazanılan her para temizdir,» diyen

ukalâlar, Belkıs'ın bu ince namusunu anlayamazlardı. Her insanın namusu başkadır. Her namus şahsîdir. Nasihat, insanın hep başka insana verdiği şeydir; bu kıymetli şeyi kimse kendisine alıkmamız. Fazilet cevizleri insanların sokak kıyafetidir. Odadayken, yalnızken her kadın Belkıs gibi düşünür. Fakat şu anda Belkıs yalnız değildi; karşısında «Çalışmalı!» diyen Rus Prensesin hayali vardı ve Belkıs da yalnız olmadığı karşısındakinden utandığı için kendi kendine «Çalışmalı!» diyordu, çalışacaktı. Fakat tanımadığı bu yerde... Meselâ? Buldu: Amerika'da! Üç dil biliyordu, bu üç meziyetle onu Amerika'da kimbilir ne ilk yıldırımlar, yıldırım gibi ne âdi saadetler bekliyordu da haberi yoktu. Newyork'a kaçmayı düşündükçe orada en tatlı heyecanlara hazırlanıyordu.

Belkıs'ı Amerika'da bekleyen saadetlerin üzerinden üç ay geçmişti. Bir gün Sirkeci Daryan'da Hariciye mümeyyizi Burhan, eski Atıgeneral Nazif'e Belkıs'ın Amerika'da intihar etliğini söyledi. «Belkıs, Newyork'ta çorap paketleri işleyerek geçiniyormuş. Bir gün hamamda yıkanmış; en güzel gecelliğini giymiş; odanın havagazı musluğunu açarak karyolasına uzanmış; ağır ağır ölmüştü!»

Nazif:

— Zaten... dedi. Bitiremedi.

Nazif: «Zaten Belkıs'ın öyle ölmeye layık olduğunu» söyleyecekti. Onu poker masasında üç kişi kaşlarıyla, gözleriyle bekliyorlardı. Söyleyemedi.

BİR BOHÇA, BİR ÇANTA

GÜNEŞ, bu sabah Milli Mücadelenin alnında doğdu.

Adnan, sade karanlıkta büyük sandığı dağın gündüzün de küçük olmadığını artık görüdü. Tepebaşı'ndaki otelde —sahne heyecanıyla— romanına eğildi, yazmaya başladı.

Bir bohça, bir çanta

1824 yılının 10 temmuz günü Osmanlı İmparatorluğu hudutlarının bir kapısından bir kervan, yamuğunda bir hamam bohçasıyla çıktı; Mekke kapısından bir genç adam kolunda bir marroken çantasıyla girdi. Rahmi İstibdattı; içinde 19'dan yukarı sayamayan yedi; imzasını yazmayıp boynunda mühür kordası sallanan müşir, kahramanlık ortak mahreyniydi; sarmaşık sakal, sakayla mesaj kuran nazır; Moskof tecrübesinden azar işiten padişah, hürriyetsiz iki gazete; turp gibi nişan ve mavi gibi sırma satan devlet; kanunu esasili salnameydi.* Ayastefanos Muahedesi; Pirzan vardı. Marroken çanta Meşrutiyetti; içinde 'Vatan' duyarsın, on iki dilime ayrılmış, tek gazeteli hürriyet; salnamesiz kanunu esasi, yüz bin şehitli Sarıkamış; yüz nutuklu Mısır Seferi; Sevr Muahedesi; Sinop vardı.

Kalemini ısırdı, düşündü: Adnan, İttihat ve Terakki'yi, —yani kendini— nasıl hicvederdi? Hem de böyle havada! Hem de Ankara'dan hâlâ çağrılmadığı halde!

Ramazından bu yaprağı yırttı

Bunalıyordu. Bu otel odasına düşmandı; Konseri, parasını, mevkiini elinden bu oda almıştı sanki... Bu ne tenha odaydı. Bu odada oturmasaydı, onu herkes görecekti. Bu oda olmasaydı, düştüğü zaman dostlarının kollarına düşecekti.

Her şey, herkese kızıyordu. Bütün düşenler gibi.

Bugün en çok Mısır Prensine kızdı. Prens Hasan onu bir defa gelip sormamalı mıydı? Yoksa bu odaya gelmek kibrine mi dokunuyordu? Fakat kibir onun neyine? Onun Hidiv İsmail'i bile Abdülaziz'in arabasının kapı tokmağını tutarak Mısır çöllerinde yayan koşmuştu.* Bunu düşünürken, Adnan, Sultan Aziz kadar mağrurdu. Yine o İsmail, İstanbul'a gel-

* Salnameyi Yıldız.

* Süveyş Kanalının açılma resminde Sultan Aziz, Mısır'a geldiği zaman Hidiv İsmail Paşa, onun arabasının kapı tokmağını tutarak yaya yürüdü.

diği vakit Sadrazamın konağında merdivenleri dizleriyle çıkmıştı[1].

Adnan, Prensten aldığı borç paraları artık geri verecek, onurla dostluğunu artık kesecekti. «Hem pek yakında!»

«Pek yakında hesabını bitireyecek» demek, İttihat ve Terakki pek yakında hükûmete gelecek demekti. İttihat ve Terakki'den tekrar Prens Hasan'ı hatırladı: «Onu kabineye sokmamak için Cemiyet'le üç defa kavga edeyim de ben, bu halimde beni aramasın ol... Tuuf!..»

Bereket ki bu «Tuuf» usareszidi;[2] sesten ibaretti; romanı ulanmadı.

Odada bir öksürük koptu. Adnan romanından başını kaldırdı, döndü, baktı: Garson.

Kapıya vurduğu, odaya girdiği, birçok durduğu, biraz öksürdüğü duyulmayınca garson nihayet konuşmuştu.

Adnan:

— Neymiş dedin adı?

Garson:

— Yaver Bey mi, Dilâver Bey mi, öyle bir şeyler efendim.

Adnan anladı. «Dilâver!» İstanbul'un bütün kahvelerinin onların olmadığı yerde dayak atan Dilâver! Direklerarasının Don Kişotu!

Odaya girince niçin geldiğinin ehemmiyeti azaldığını diye Don Kişot, selâm vermeyi unuttu; Adnan'a uzun uzun baktı; gözleri doldu. (En zaifi yeri gözleriydi.)

10 temmuz İnkılâbından sonra, mesafe iki metreyi geçince Adnan, Dilâver'i görmezdi. Dilâver de şimdi Adnan'ın fikrine düştüğünü duyunca, tuhaf bir sevinçle ona koşmuş, onu evine çağırmaya gelmişti.

[1] Mısırlı İsmail Paşa İstanbul'a geldiği vakit hediyelerine göz koyduğum Sadrazam Âli Paşa'ya hürmet göstermek için konağının merdivenlerini dizleriyle çıktı.

[2] Tuuf: Öcü.

Hâlâ Harbi Umumideki konağında oturuyormuş gibi Adnan, Dilâver'in Harbiye'deki zumbalı evine niçin gideceğini birdenbire anlamadı. Dargın bir hiddetle Dilâver'in insaniyetine teşekkür etti. Fakat içinden hesapladı: Prens Hasan'dan geçerde aldığı para dört gün sonra bitiyordu. Sesi değişti: Davet nezaket mi, hakikat mi anlamak için:

— İngilizler, dedi; arkadaşları Malta'dan bıraktılar yoksa? Fakat güvenilmez bakarsın, İttihatçıları yine toplamaya başlarlar; senin evde bulunman hakkında iyi olmaz; değil mi biraderi? Yani iyi düşündün mü?

Dilâver acı acı güldü:

— Bizim evi basmazlar.

— Niçin?

— Biz eski Hürriyet ve İtilâfçı değil miyiz ya?

18 Temmuz olunca, bu Dilâver birdenbire sokak kahramanlığından vazgeçmiş, içtimai kahraman olmuştu. Artık Ongiklere giyaplarında[1] dayak atmıyacaktı; yalnız kabineler devirecekti.

Kariir,[2] muharrirsiz gazetelere bir nevi yazı yazmaya başlamıştı. Hükümetten sonra en kuvvetli şey basılmış yazıydı. Yazısından korkacaklar, İttihatçılar onu içlerine almak isteyeceklerdi. O, Cemiyete girmeyecek, dışarısında kalarak bir tehlike kesilecekti.

Ancak yıllar geçmiş, İttihatçılar Dilâver'in tehlike olduğunu bir türlü görmemişlerdi. Yalnız Talât Bey, Adnan'dan Don Kişotluğunu dinlediği Dilâver'e bir gün takılmıştı:

— Senin gibi erkek adamı aramızda görmek isteriz yahu.

Bu alaydan sonra Dilâver için İttihat ve Terakki'de «Tek adam vardı, Talât'tı.» Fakat ikinci tecelliye Dilâver'in hâlâ Cemiyete girmediğini Talât Bey hatırlatmayınca, Dilâver bayıltmaya başladı: «Talât da bozuldu.»

[1] O yaz sıcağında Yakalıklarında
[2] Kari Okur

Ve Talât'e inat Hürriyet ve İtilâf'a girmişti.

Fakat: «Moskof Çarının himayesini istemek vatanseverlik-tir,» diye ağzından emniyetsiz bir laf kaçırınca Hürriyet ve İtilâf'tan Dilâveri kovmuşlardı. Çünkü böyle namussuz adamlarla fırka simasını kaybeder, tanınmayacak hale gelirdi.

Ancak insanın görünen tarafına değer her leke gibi bu fırkasının adı Dilâver'in alnına yapışmış, kalmıştı. Artık o, ölünceye kadar «İtilâfçı Dilâver»di. Kendi de kendi talihsizliğiyle eğleniyor, herkesle beraber kendine «İtilâfçı Dilâver» diyordu. Demin de Adnan'a: «İtilâfçı değil miyiz ya?» ediği gibi.

Fakat Adnan bu lâfı duymadı; düşünüyordu: Dört gün sonra bu otelde oturamayacaktı. Dilâver'in Harkaigevi'ndeki evine gitmesi lâzımdı. Cumbalı ev, şirin görünmeye başladı. Fakat son zamanlarda sokakta görmemezlikten geldiği adamın evine hemen gitmeye kendinden utandı. Ancak, kendine karşı da bu daveti, altında ezilmeyecek kadar kılçıklılığının çaresini buldu: «Cemiyet yakında hükûmete geçecekti. Adnan'a yardım etmek, sırf âmme işine para yatırmaktır.»

Daveti, Adnan kabul etmeye hazırlanırken, garson kapıyı vurmadan birden açtı. Cetin merdiveninden Çerkez halayık ıtlâfhızlı ses bağırdı:

— Bu ne hilmaz merdiven Mehmet Adnan Beyefendi Hazretleri?

Sesin arkasından odaya bastonla giren adam Mısırlı Prens Hasan'dı.

Adnan, Prensi görünce Dilâver'in davetini kabul etmediğine sevindi; bu keyifle haykırdı:

— Buyursunlar Prens Hazretleri. Merdivenlerimiz hakikaten yorucu... Bize düşkünlük demiyorlar mı? Biz de düşmediğimizi göstermek için beşinci kata çıktık işte.

Dilâver fenalaştı: «Adnan'a hâlâ Prensler mi geliyormuş? Adnan mahvolmuştu hani?»

Ve Adnan'a korkak gözlerle bakarak Dilâver, sandalyesinde küçüldü, küçüldü, bir avuçtu.

Adnan, Prensin gelişine geşti, çünkü bilmiyordu; Prenses Bahire bir haftadır beri: «Adnan Bey'i bizim köşke alalım,» diye tutturmuştu. Fakat Prens, Sarıyer'den dönerken Tepebaşı'ndaki otele otomobille uğrayıp Adnan'ı almayı her gün unutuyordu.

Ancak Adnan'ın Ankara'yla mektuplaştığını bugün duyunca Adnan'ın köşkte beklediğini hatırlamış, otele koşmuştu.

Prens Dilâver'i görünce hiddetlendi. Ankara'yla mektuplaşan Adnan'ın odasındaki bu adamın Milli Mücadeleyle münasebeti olduğu ne kadar belliydi. Fakat ne kadar tavrıyla olmuyordu. O kadar yakınmış gibi olmuyordu ki; «Ankara'ya yardım eden gizli İstanbul»dan olduğu görülüyordu. Prens bu heyecanla sordu:

— Beyefendi hazretleriyle galiba bir yerde teşerrüf etmiştik? Dilâver'e ömründe ilk defa «Beyefendi hazretleri» diyorlardı. Şaşırdı. «Beyefendi hazretlerinin denilen «şahsı maneviyi»* kim olduğunu görmek istedi. Az kaldı arkasına bakacaktı.

— Zannetmiyorum Altesse, dedi. Dilâver'i tanıttı:

— Maliye Nezareti Mektubi Kalemi Mümeyyizi Dilâver Bey!

«Gizli İstanbul»dan beklediği adam Maliye de mümeyyiz çıkınca Prens Hasan sarsıntı. Kısa sesle: «Memnun oldum,» dedikten sonra bütün yüzüyle Adnan'a döndü:

— Ş yaveliniz Prenses tarafından memuren geliyorum. Çünkü zatıaminize* bendeniz dargınım. Mehmet Adnan Beyefendi Hazretleri. Niçin mi dediniz? Arzedeyim. Boğaziçi'nde insanın köşkü olur da insan otellerde oturur mu?

* Şahsı maneviyi: Üçüncü şahıs
* Zatıaminize: Yüce kişiliğe

Adnan sevincinden göz ucuyla Dilâver'e baktı. Dilâver bitmişti: «Prensin Boğaziçi'ndeki köşkü, demek Adnan'ındı.»

Prens Hasan:

— Dairenizi Prenses kendi eliyle hazırladı. Ahvalin inkişafına kadar Boğaziçi'ndeki köşkte istirahat buyurmanızı... Yoksa... Vallahi mazeret dinlemem. «Dahiliye Nazırının emri var; israf etmeyecek olursanız, polisle götüreceğim.

«Dahiliye Nazırı» Prenses Bahire'ydi. Kardeşi için bu lâfları kullanırken Prensin ince tebessümünde, bütün yüzü ufak ufak çizgilerle bir an için kaplandı.

Oda kapısını garson yine vurmadan hızla açtı. Otelin kapısında duran Prensin hususi otomobili o kadar mükellefti ki, içinden kim çıkarsa onu Adnan'ın odasına garson izinsiz sokacaktı. Bu sefer de odaya soktuğu adam Prensin şoförüydü!

Demin hızla açılan kapının sesi, Prensin vücuduyla karışarak Dilâver'in kulağında ve gözlerinde o kadar yer etmişti ki, kapının aynı sesiyle odaya giren şoför Dilâver ayağa kalktı. Bereket ki Prens de kalkmıştı; çünkü gideceklerdi, şoför, Adnan'ın eşyasını almaya geliyordu.

Adnan:

— Ne eşyamız olacak! Bir bohça, bir çanta! dedi. Birdenbire sevindi. Romanından demin yırttığı fesin acıra hayatından mevzu bulmuştu. Kendini yazacaktı. Milletin önüne Harbi Umumiden bir bohça, bir çanta ile çıkacaktı. Kendi namusuna gözleri doldu.

Dilâver'in sarı saçlarının önünden acı acı parlayan otomobile Adnan, Prensten evvel binerken, Dilâver'in çehresini çocuklaştıran kaba bir merhametle çarşafını çıkardı.

— Bir gün sana geleyim de iyi bir hasbihal edelim. Yine eski evindesin değil mi?

Dilâver'in kira evinde oturmadığını Adnan, Prensin köşküne giderken unutuyordu.

Dilâver mersiyeli sesle cevap verdi:

— Evet, aşı boyalı, cumbalı ev.

Otomobil, kıçında dumandan bir kuyrukla uçtu.

Düğen Adnan'ı Dilâver bir pehlivanın kollarındaki havalelerle kaldırmamıştı. Ömrünün sonuna kadar hikâye edeceği bir faziletin fırsatını onun elinden bu hususî otomobil kaçırıyordu. Otomobilin arkasından bakakaldı.

Otomobil kalkarken pencereden Prense uzanan Akşam gazetesini Adnan almıştı. Tepebaşı'ndan Şişli'ye kadar Prense karşı nazik oldu; okumadı. Fakat aylardanberi her gün gazetelerde İttihat ve Terakki'yi arıyordu. Dayanamadı; Maslak'ta gazeteyi açtı.

Müessif Bir İrtihal

Eski* Erkânıharp Müşiri Zeki'nin kerimeleri Belkıs Hanımefendinin bir müddetten beri sayıhatte bulundukları Nevyork'un Terminus otelinde irtihal ettikleri dair bir telgrafla haber alınmıştır. Merhumenin ailesine ve bilhassa amcazadeleri olan ve kıbrıyemizin çok değerli erkânından bulunan eski Atûfetmeâl Nagit Beyefendi'ye samimî taziyetlerimizi beyan ederiz. — «Sa»

«Sa» tezyetten âlân numarası idi. Bu matem telgrafları Nagit vermişti. Memlekette meşrutiyet olduğu nasıl da belliydi: İstibdatta Nagit'in rütbeleri, nişanları, halbuki şimdi yalnız akrabalarının ölümü basılabiliyordu.

Fakat Adnan Belkıs'ın ölümüne şaşmadı. Onun ölümünü şuurunun altında bir hisle bekliyormuş gibiydi. Son zamanda Belkıs o derece gözden kaybolmuştu. Ölüm hasta ara gibi gelmekte görü müyordu. Hiç bir yerde değildi. Ölenler gibi. Birdenbire Mermer Yalıda, Nişantaşı'ndaki konakta Belkıs'ın bulunduğu köşeler birer birer boşaldı, siyah hüceler gibi Adnan'a baktılar. Binlerce kişi kendine bakıyormuş gibi Adnan sıkıldı. Sonra Belkıs'tan çektikleri gözünün önüne geldi. Kadının ölümüne ceza gibi baktı. Sonra Prens Hasan'ın bahçe balosun-

* Kabak. Bakınız bir önceki

dan Belkıs'la beraber bu otomobilde döndükleri geceyi düşündü. Uşak Ahmet'i yalvaran Belkıs'ın tatlı gözlerini gördü, fena oldu

Bir de o gece bu otomobilde Adnan'ın oturduğu yerde Belkıs oturmuştu. Adnan'ın bu tesadüfe gözleri doldu. Bu sırada Prens Hasan bir şey söyledi. Adnan anlamadı, en kısa kelime olduğu için

— Ya!.. dedi. Lâkırdı ederse ağlayacaktı

Gece köşkte yatağında Belkıs'a ağladı. Sonra ağladığına sevindi. Sonra bir ferahlık duydu. Belkıs ölmekle Adnan, eski tarih hocalığından, eski iptidai kunduralarından, Aksaray'daki eski evinden kurtulmuş gibiydi

PRENS HASAN'IN KÖŞKÜ

ADNAN'IN bildiği bu köşkte ötedenberi kuş-göç yoktur. Öyleyken Adnan buraya geldi geleli koridorlarda ondan kaçan bir gölge var. Yemeği, çayı halaylıkların ellerinde kutenli tepsilerle odasına götürülen bu «hanımefendi» kim olacak? Peçetesinin gümüş bileziğine bakılırsa ev sahibinin akrabasından olmalı

Adnan, bu hanımefendinin yüzünü görecek kadar ona bir türlü rastlamıyordu. Koridorda bir gölge sahiden gölgeymiş gibi kaçıyordu. Adnan hafif lâvanta kokusunda ipek eteğin sesiyle kalıyordu. Fakat lavanta Prensesin süründüğü koku! Demek ki gölge, Prenses Bahire'nin ya çok candan dostu, ya hut Adnan'ın demin düşündüğü gibi, akrabası!

Adaaam sın de!

Adnan, bu kadını mutlaka görmeyi isteyecek halde değil. O, kendi kendinin içinde bağlı.. Gazeteleri kitap gibi dikkatle okuyor; sütunlarda «Acele satılık hane»ye, «Krem Perver»e kadar Talât Paşa'yı arıyor, dizlerinde gazete, gözleri duvarda asılarca dalıyordu. Müşterilerin bu duvarını

Adnan kadar kimse anlamamıştır. İnsanın gözünün tam karşısında merkez halinde bütün duvarın hedefleşmesi... Bunu Adnan kadar derinden anlardı.

Fakat tuhaftır, Adnan, artık her şeye inanıyordu.

Rüyaya; sahaya; gözünün seyirmesine, kışa, baykuşa; ölümeğe, her şeye... Falk'la kışın evlenmişti de onun için ondan ayrılmıştı. Dün gece rüyada yeşiller giydiği için onu Ankara'dan çağırtacaklardı. Mazrut Vekili olacaktı. Demin sağ gözü seyirdiğine göre Talât Paşa Berlin'den geliyordu.

Bazan deli gibi sevinliyordu. Çünkü ona kırk bin lira fevkalâde bir dava geliyordu. Çünkü sağ avucu kaşınıyordu.

Yalnız kalınca hep dalıyordu. Daldığı zaman korsanlardan, dolaplardan, hazırlar, peygamberler çıkacak kadar sessiz, yüzü sessizdi. Fakat Allah'ı yine kabul etmiyordu. Kahvelerde, tramvaylardaki adamlar kadar küçülemezdi. Yalnız Cemal Paşa'nın ve coğrafyanın Bahrıahmer'ini* aynı su sanıyordu. Ama Musa Peygamberin bakınyalarla geçtiği denize gülüyordu.

Fakat aylar geçti. İttihat ve Terakki'nin Sadrazamı, ona Babıâli'den telefon etmiyordu. O zaman, bütün hasretiyle Ankara'ya inandı. Yemekte Prenses Fahire'ye anlatıyordu. Zaten o, vaktiyle bütün arkadaşlara söylerdi. Bütün memlekette bir tek adam vardı: Anafartalar Kahramanı. Şimdi vatan bir insan gibi ölürken bir insan bir vatan gibi ayaktaydı: Mustafa Kemal! Mustafa Kemal ayağa kalkınca yeryüzüne vuran gölgesine bütün bir memleket sığıyordu. Mustafa Kemal ayağa kalktı demek, on beş milyon mustar bin altında durmayacağı bir bayrak vardır demektir.

Bunları söylerken, gözleri doluyor, yüzü güzelleşiyordu. Bir milletin çekebileceğinden daha büyük sevinç onun gözlerine sığıyordu. Bu göz yaşları Adnan'ın gururuydu.

Fakat insanların yalnız heyecandan ibaret olması ne kadar ıstırap... Aylar geçiyor, Ankara'dan onu çağırmıyorlardı.

* Bahrıahmer: Kızıldeniz

Adnan'ın ruhundan ümitleri uzanıyor, dişleri kirpiyordu. «Onlar»la yanyana durmaydı. Milli Mücadele'ye daha çok inanacaktı. Uzaktan baktığı için «mucize»ye tuhaf gözlerle bakıyordu. İçinden «Başaramayacaklar!» diyor, sonra utanıyor, boş odada etrafına bakınıyor, kendisine kızıyor, akşam yemeğinde Prenses Bahire'ye birdenbire:

— Görecekmiyiz efendim, diyordu. Yunan cüzlerindeki İngiliz kuşgunlarını kanımızla söndürmeyeceğiz bile!

Millî Mücadelenin kahramanları «biz» oluyor, gündüz inkâr ettiği ölülerin, dirilerin arasına Adnan, gece kendini de katıyordu.

Fakat «Görecekmiyiz» ne demektir, Prenses Bahire, memleketi kurtaracak adamı her gün Adnan'a gösterdiyordu.

Prenses bilmiyordu. «Görecekmiyiz» kelimesi, Adnan'ın yine Adnan'a hitabıydı. Gündüz yalnızken düşündüğü karanlık şeylere, gece herkes önünde çehresinden taşacak sakal Prensin ve Prensesin yanında korkunç yüzünü ödünç için bu türlü heyecanı artırıp geçiriyordu.

Zaten bu köşkte yatıp kalkmak saadetini ona bizzat da bu temiz heyecan veriyordu. Adnan'a Ankara'dan mektuplar geldikçe Prens Hasan, Adnan'dan evvel kahve almıyor, misafirinden evvel oda kapısından çıkmıyordu.

Fakat Adnan, Prensin yanında, Millî Mücadele'yi beğenirken, kendi odasında «mucizeyi» dudaksız sözlerle inkâr ediyordu. Çünkü Ankara'dan ona gizli davet gelmiyordu.

Kahramanların safında boş durup yerine baktıkça da memleketi acıyor, niçin çağrılmadığına şaşıyordu. Bu hayret gün geçtikçe hasret oluyor, sonra bu «hasret» şüphelere ayrılarak itiraz, tenkit, inkâr oluyor; kafasının içinde bir yığın cinayetle Adnan karanlık bir adam kesiliyor, akşam yemeklerinde Prensle Prensesin karşısında somurtarak oturuyordu. Ve gizli davet bir türlü gelmiyordu.

Bir zamandanberi Adnan'a Ankara'dan mektup da gelmiyordu. Prens Hasan «Bu adamı bizlere boş yere mi almışlardı?»

Adnan'ın Ankara'ya çağırılmasını onun kadar Prens de bekliyordu. Bunu beklediği Prensin yüzünden artık sık sık belli oluyor. Adnan köşkde uzayan misafirliğinden utanıyordu, ama gene de Ankara'ya davetsiz gitmiyordu. Kendi evinde otursaydı gidecekti. Fakat Prensin köşkünde oturduğu için gitmiyordu: «Prensin ve Prenses'in gözlerinin önünde Ankara'ya davetsiz gitmek? Onlara bir davet mektubu göstermeden?» Bunu düşündükçe yatağında utanıyordu. O, hatırlanacaktı. O, çağrılacaktı.

Halbuki Prens Hasan:

— Memleket hizmet bekliyor, Mehmet Adnan Beyefendi Hazretleri. Hizmet! Benim bile içimden Ankara'ya kalkıp gitmek geliyor... d'yordu.

Bu kadar açık lâfın karşısında da Adnan'ın içinden böyle bir şey geçmiyordu.

Gün geçtikçe Prens Hasan'ın dalgınlığı, durgunluk oluyordu. Bu durgunluk dikkatle bakılınca istiskaldi. Fakat Prenses Bahire'nin Adnan'a iltifatı hüsbütün çoğalmıştı. Adnan'ın kırılmasına, köşkten kaçmasına kadın imkân bırakmıyordu. Adnan da Prens Hasan'ın uzun susmalarına, derin esnemelerine aldırmamaya başladı; çünkü Adnan düşünüyordu: Bu köşkte Prens Hasan da Adnan kadar parasızdı. Prens de Adnan gibi Prensesin ekmeğini yiyordu. İkisinin arasındaki fark, iki küçük kelimeydi: «Koca» ve «Misafir»...

Fakat kocanın eğer parası yoksa iki kelime birdi: «Koca» ve «Misafir» aynı şey.

Yalnız Adnan, kadının iltifatına sebep bulamıyordu. Prenses Bahire onunla niçin bu derece iyi idi? Neden onunla bir «Melekti»?

GAZETELERDE BİR TELGRAF

Erkânı Harbiyei Umumiye Riyasetine:

Metris Tepeden, 1 *Nisan* 1337

Saat 9.30'dan sonra Metris Tepe'den gördüğüm vaziyet:

Gündüz gırtlağında, sabahtanberi sebat eden ve dündar* olması muhtemel bir düşman müfrezesi sağ cenah grubunun taarruzu ile gayrimuntazam çekiliyor; kıtaatımız yakından takip ediyorlar. Hamidiye istikametinde temas ve faaliyet yok. Boğazlık yanıyor. Düşman binlerce maktulleriyle doldurduğu muharebe meydanını muzaffer silâhlarımıza terketmiştir.

Garp Cephesi Kumandanı
İsmet

Adnan telgrafa geçirdi. Ne kadar sadeydi! «İnönü»nü yapan insan, avucundaki zafere başkasının eseri gibi uzaktan bakıyor, başındaki haleyi parçalıyor, bundan her neferin güngülünün ucuna bir yıldız takıyor, yıldızsız, yıldızsız bir serin kalpakla duruyordu. Adnan, ingraktan bu derece yükselen mumyaya güldü. Yoksa bu adamları anlamamış mıydı? «İnönü»nü yapan insan, her memlekette ilkurdiye «Bamlı» diye başlayabilirdi. Zaten Adnan, bu İsmet Paşa'dan daima kaçmıştı. İttihat ve Terakki zamanında onunla karşı karşıya geldiği vakit, onun gözlerinden daima rahatsız olurdu. Aynı gözler, bu sefer Adnan'a Metris Tepe'den bakıyordu.

Gün geçtikçe Adnan, bu telgraftan bütün bütün korktu.

Telgrafın önünden kaçan kaçana idi: İngiliz zırhlıları, Venizelos'un kartpostalları, Padişah, Sadrazam, Yunan ordusu, hepsi, karmakarışık, bu telgrafın önünden dondada, karada kaçıyorlardı.

Kendisinin payı olmayan zafere, Adnan, ehemmiyet almadığı şirketin kapısındaki «Muameleci» gibi sırıttı. «Lozan» Muahedesine de kızdı. Çünkü onu hâlâ Ankara'ya çağırmıyorlardı.

Acaba gazete mi çıkarmalıydı? Bunu şimdi kendine ne diye soruyordu? Ankara'dan mektuplar kesildiği günden beri

* Dündar: Artçı

karar vermemiş miydi? Tabii ki gazete çıkaracaktı. Ve her sabah Ankara'dakileri beğenmeyecekti. Fakat o kadar gizli beğenmeyecekti ki, iğnelerini bir kendi anlayacaktı; bir de kendisi gibi talihine küsenler.

Bu ne demek? Demindenberi esmiyordu. Ellerini, gözlerini açtı; kapadı. Avuçları, gözleri yanıyordu. Nabızlarını saydı, ateşi vardı.

Karyolasına girdi. Çarşafa değen çıplak ayaklarıyla yatakta birdenbire üşüdü; biraz sonra yanmaya başladı. Başı tatlı tatlı dönüyordu; gene «gazete»yi düşündü. Evet, Ankara'yı o kadar güzel beğenmeyecekti ki, ona garezkâr diyemeyeceklerdi. «Zafer»in göklere çıkaracaktı, taşlar, «garez» gökte duran «zafer»in arkasında görünmeyecekti. Haykırarak beğendiği «İnönü»nün arkasından Ankara'yı beğenmeyen zehirli bir sükût... Fakat bu sükûtun zehir damlaları nokta, virgül, edat, işaret kadar küçük olacaktı. Bir «fakat», bir de «ise dedi, bir «heyhat!», memleketi kurtaran devleri yere serecekti. Parasızlar, memuriyetsizler, Venizelos'un resmini artık duvarlarına asamayanlar, insanı iki büçük saatte zengin eden münakasalı «Nafia»lar, «Harbiye»lere, «Maliye»lere hasret çekenler her sabah onun gazetesini okuyacaklardı. Bu kadar büyük saadeti onlara Adnan, her sabah beş kuruşa satacaktı.

Gazete pusulaydı. Adnan'ın kızmasını bekliyordu. Ama öfkenin daha zamanı gelmemişti; biraz daha bekleyecekti, biraz daha, biraz daha...

Gözleri kapandı. Otuz dokuz ateşle daldı.

Hekim, Prenses Bahire'ye, hastanın zatürree olduğunu söyledi.

Hastanın çehresine ölümün kanadından bazen kalın bir karanlık düşüyordu, bazen esmer bir gölge... Ve en büyük sanatkâr olan ölüm, sahne tertibatını alıyor, hastanın yüzünde bütün boyaları deniyordu.

Bu gece iki taraflı zatürreenin son gecesiydi. Adnan bu gece ya ölecekti; yahut gene yaşamaya başlayacaktı.

Cilveleriniin tırnaklarından hasta, sabaha doğru, kan ter-ler çinde, birdenbire kurtuldu Göz kapaklarının altında iki damla yaşar titredi Baş ucunda bir hışırtık duydu Gözlerini açtığı zaman pembe bir sabahın ortasında bir kadın duruyordu Maliye Nazırı'nın kızı Süheyla.

Koridorlarda Adnan'dan kaçan gölge, yanağında bir damla yaşla ayaktaydı.

HERAF MESWEREI

CEVAT:

— Yavaş bağır diyorum. Ayıp

Ragel:

— Yavaş mı bağıracayım? «Yavaş bağır» ha? Ben için alaya mıdasın demek?

Cevat:

— Canım bu koçası olmayan kadınlar için bir tehlike! Sen öyle misin?. Senin resmen bir kocan var

Ragel, bu sefer son sesiyle haykırdı:

— Var ama, İtalya'da! On dört aydanberi Roma'da olan adamdan çocuğum olursa ben ne yaparım? Hayvan! Bu kadar geyi bilmiyor musun?

Kadın, Cevat'a, bir erkeğin kelimeleriyle söydü. Sonra yastığa kapandı Oda dolusu ağlıyordu

Bu, bugün yedinci getirdi ve dördüncü göz yaşıydı

Cevat düşünüyordu: «Ne tuhaftır; insanın gülecegi geliyordu Kadınlar, kızmca, hep birbirlerine benziyorlardı Onun Paris'te parasını çorabından ayırdığı kadın; Nigantaşı'nda gerdanlığını çaldığı Belkıs; beş ay evvel divanda başına bu «hazzı geldiği Ragel .. Üç kadın, üçü de hep aynı yüzle ,aynı sesle konuşuyorlardı»

Beş dakika birbirlerine susarak baktılar

Cevat

— Hekimler meselenin çaresini bulacaklar

Ragel revaç verecekti. Oda kapısı vuruldu. Uşak Ahmet, gözyaşlarını yüzüne içirdikten sonra, kapıyı açtı. Odaya girmekten korkan gözlerle kapının çerçevesinde durdu.

— Doktor geldi efendim

Ragel demin çağırttığı hekimin şimdi «neden geldiğine» kızdı; haykırdı:

— İstemiyorum; gitsin; şimdi gitsin.

Cevat, keskin iki acı dudakla, sessiz güldü; ıslık çalarak odada dolaşmaya başladı. Uşak Ahmet, soran gözlerle Cevat'a bakıyordu. Ragel birdenbire yataktan kalktı; kızararak:

— Söyle doktora. Geliyorum! dedi. Aynaya gitti. Havada bir kurşun patırtısı oldu. Kadın güzel olmaya başladı.

Cevat biliyordu. Bu sinirli kadın yatakta yatarken erkekten, giyinirken aynadan en azı iki saat evvel ayrılmazdı. kızdı. Kalın sesle

— Hey! Biraz çabuk ol... Bekleyen Uşak Ahmet değil; doktor! Herifi bekletme. Ayıptır yani! dedi..

Kadının başına getirdiği «hazır-ı Cevat, yapma bir edâ»yla küçülmek istiyordu. Ragel, aynada hiddetinden gaşırdı; sürmeyi dudağına çekti; Cevat'a bir hiddetle kızdı: Çünkü oraya bunu Cevat sürmüştü; çünkü, Cevat kızmasaydı, Ragel sürmeyi dudağına çekmeyecekti, haykırdı:

— Sen «usarak mısın? Yoksa... dedi. Sonra gözlerini sildi:

— Hem sen bana ne karışıyorsun? Kimsin sen? Bir de senin bu evde işin ne? Sen benim nemsin? Söyle bakayım?

Fakat lâfı ağır buldu. Öfkesini halkı görmek için:

— Senin bana yaptığını kocam bile yapmadı, dedi

İçini çekerek bu sefer tatlı yüzle sessiz ağlamaya başladı. Ağlıyordu: Sahiden ağlıyordu. Deminden beri yüzüne verdiği emekler, gözyaşlarıyla, bir anda mahvolmuştu.

Pudra, ruj, sürme karmakarışıktı. Yüzündeki üç renk utanınca üç boyaydı. Cevat düşünüyordu:

Bu kadın dün akşama kadar sakindi. Bugün buna ne oluyordu? İşler dün akşama kadar hep yolundaydı. Cevat, hekimlerle sokak kapısında konuşuyordu; hekimler de Rasel'in karnındaki «kaza»dan kurtulabileceğini «söylüyor»lardı. Rasel sevinliyordu; hattâ yemeklerde Cevat'ın tabağına beş altı barbunyayı eliyle doldurmuyordu. Bugünkü ahsilik neydi o halde?

Cevat bilmiyordu. Dün akşam kendi evde yokken Rasel'in Uşak Ahmet'le çağırttığı yabancı hekim, çocuğun düşürülemeyeceğini Rasel'e söylemişti. Bu sabah Cevat genç evde değilken çağrılan ikinci yabancı hekim, o da aynı fikirdeydi. Ve bu evde bir «efendi», bir «hanım» bulamayan bir doktor, Rasel'in felâketten niçin kurtulamayacağını sokak kapısında Uşak Ahmet'e İstiklâm gi[illegible] «Kadının felâketi beş aylıktı. Rasel'de verem de başlamıştı. Veremli ve göbe kadına tahabbetin elinden bir şey gelmezdi. Madem, anne olmaya mahkûmdu.»

Rasel'in verem eldiğini duyduğu saatlerberi Uşak Ahmet'in ihtide bir gürleri doluyordu.

Rasel, aynanın karşısında dudaklarını nihayet kıpkırmızı yaptı. Cevat, birdenbire talip oldu:

— Senin için uzun... Ben hemen gideyim de hekimi meşgul edeyim. Odadan çıkacaktı. Rasel, ayaklarını yere vurdu, bırakmadı. Cevat bozuldu: «Bu yeni hekim Rasel'in felâketten kurtulamayacağını ağzından kaçıracaktı. Sonra da kimbilir ne kıyametler kopacaktı!»

Fakat Cevat'ın korktuğu şeyi hekim, Rasel'e söylediği halde, Cevat'ın beklediği kıyamet kopmadı. Kadın, iş adamı zekâsıyla birdenbire akıllanarak, Cevat'la diz dize karnındaki «mesele»yi konuştu: Karar verdiler. Rasel, «mesele»yi kocasına bir mektupla itiraf edecekti. «Çabuk gel!» diyecekti. Ve kocası gelince çok kalabalık bir çay vereceklerdi. Bütün Beyoğlu, doğacak çocuğun babasını görecekti; fakat doğan çocuk gizlenecekti. Moiz'in İtalya'dan Şişli'ye gelişi sekiz ay on günü doldurunca çocuk da meydana çıkacaktı.

Ceval, artık bundan sonra kavga yok diye sevindi Türkçe:

— Zekisin kari Isırırım seni kari dedi Kafası kadının üstüne düştü.

Fakat kadın, Ceval'ın sandığından çok zekiydi Kocasına «kazayı «Ceval'dan diye yazmayacak, «Sefaret kûribiından» diyecekti Biliyordu ki, kordiplomalikten gelince «kaza» kocasına çok ağır görünmeyecekti. Hattâ bunu Beyoğlu'ndan levanten kadınlar duyabilirlerdi de Kıskançlıklarından bilmek için!. Raşel, mektubunu yazarken güldü

Müstatil zarflı, kırmızı mumlu, on altı sayfalık mektup, bir hariciye notası gibi ağırbaşlıydı Taahhütlü kâğıt postaya verildikten sonra Raşel, gene rahat etmedi Kocası İtalya'dan dönünce evde namusuna dokunulan kocanın öfke edebiyatı, başına «kaza» gelen kadının sahne utangaçlığı başlayacaktı Hergün birkaç sanat biri kızarak, biri ağlayacaktı

Raşel yemekte, bugün artık çok öfkeliydi. «Bu Ceval ne hayvan oğlandı» «Kazadan sonra iştahı açılmışlı Alla bin bunya yiyor, makarnadan üç defa alıyordu!»

Ceval'ın tabağındaki domatesli «cevaletke kadının canı sıkılırken, hizmetçi sevinerek tepside bir telgraf getirdi

— İtalya'dan, Madam!

İtalya'dan kâğıt getirdikçe lüzumsuz yere sevinen hizmetçiye, bu defa Raşel — niçin bilmeyerek— kızmadı. Ceval güldü:

— Galiba koca gene telgrafla gözlerinden öpüyor, dedi Fakat Raşel telgrafı açınca bir çığlık koparda

— Moiz! Moiz!

Bu iki Moiz, bu anda dünyada değildi. Telgraf, Roma notelerindendi Raşel'in kocası dün intihar etmişti.

Ceval suratını makarnadan kaldırdı Ağlayacaktı Fakat Raşel gözlerini kapadı, bir ev dolusu sesle haykırdı: «Namus kurbanı kocacığım!» Sonra Ceval'a gözlerini iki misli açtı: «Sen öldürdün onu! Sen! Sen! Sen!» diye haykırdı.

Cevat'ın gözleri ağlamaya hazırlanırken kaşları çatıldı. Kadına fena fena baktı. Raşel:

— Ne bakıyorsun? Verem mi? Verem mi? dedi.

Cevat'ın veremli olduğunu kadına üç doktor söylemişti. Fakat Raşel, bunu Cevat'ın kolları karşısında unutuyordu. Şimdi; o kadar kıymıştı ki, Cevat'ın hastalığına inanıyordu.

Cevat, Fransızca konuştuklarını unutarak Uşak Ahmet'e:

— Çık sen dışarı! dedi.

Ayağa kalktı. Kısık sesle Raşel'e:

— Ben öldürmedim; beraber öldürdük! dedi.

Sonra sesini daha yavaşlattı:

— Divanda aşk yapılmaz, Madam. Her işin yeri var, Madam. Yatak odasında yemek yenmez, Madam! Yemek masasında uyku uyunmaz, Madam! dedi.

Raşel haykırdı:

— Beraber mi öldürdük? Yani ben de beraber öyle mi?

Kadın delirdi. Yemek masasının ortasını uçundan yumruğuyla yakaladı, bileğine sardı. Hızla çekti. Masanın üstündeki gümüşler, kristaller, çiçekler, orkideler, birdenbire havada uçtular, birdenbire yerdeydiler. Kadın haykırarak: «Al işte! Ben öldürdüm! Ben öldürdüm!» diyor, yerde kımıldayan bardakları duvardaki kalın aynadeye fırlatıyor, duvarda parçalanan kar topları sesiyle kımıyordu.

Telgraftan bir gün sonra Galata'da üç bankada, dirseklerine kadar kolları siyah memurlar, Moiz'in dosyalarına eğiliyorlar; iki avukat yarım saatte zengin oluyor; noterlere bankalardan dosya dosya tereddütler veriliyor, iki ufak şirket iflâs ediyor, bir Rum tüccara inme iniyordu. Ve yine aynı telgraftan birkaç gün sonra Şişli salonlarındaki çaylar daha canlı idi. Artık kadınlar konuşacak şey bulamıyorlardı. Raşel, ayda altı bin lira sarfediyordu. Moiz'in Roma'da yeni bir metresi, bir de Viyana'da aylık bağladığı eski metresi vardı. Moiz, itibar etmez de ne yapardı? Zaten son senede onlar satıp yi-

yerlerdi. Kocasının İtalya'ya giderken Ragel'in ölümüne yapmış geyler bile satılmıştı.

Ragel, yalnız kalınca kocasının bu aşırı namusuna gülüyordu: Kocası bu «kaza»ya bu kadar mü'essir olmuştu? Üç sene evvel Ragel'in başına Viyanalı komisyoncudan «kaza» geldiği zaman Moiz, iki, üç hafta kızmış, sonra kazadan kurtulan nasıl kurtulacağını hekimle aşandaki arkadaşları gibi konuşmuştu. Serin kanlı.

Telgraftan sekiz gün sonra Ragel'e İtalya'dan bir mektup geldi. Mürekkebi zarfı, kırmızı mumlu, kalın bir mektup. Ragel, mektubu bakınca sarardı. Bu onun gönderdiği mektuptu. Zarfın arkasında, Moiz'in bildiği yazılmıştı.

Bereket ki Cevat odada yoktu. Kadın utanmaktı. Fakat için içinden çıkamıyordu: Demek ki kocasını, kâğıt öldürememişti? O halde, «intihar» ne demekti? Galata'daki üç bankadan birinin direktörüne telefon etti. Direktör telefonca —bir kavgadaki kadar klişe ve hırs olarak— Moiz'e sordu, sonra, kocasının niçin kendisini vurduğunu mutlaka öğrenmek istiyen kadına:

— Hesap meselesi Madam! Bankaya gelirsiniz, anlarsınız, dedi. Telefonu kapadı.

Biraz sonra bir avukatı Ragel'e telefon etti:

— Son aylık Möryé 'fils vasiyetinde idi. Borçlarını ödeyemedi. Kendisini onun için vurdu. Hesap meselesi, dedi, telefonu kapadı.

Fakat hemen yine açtı:

— Bu gece size geleceğim. Daha anlatacaklarım var, Madam! dedi. Bu üç muhavereyi ikinci kattaki telefonda dinleyen Cevat makineden kalktı. İki baş parmağını yeleğinin iki koltuğuna soktu:

— Hesap meselesi! Hesap meselesi!

diye güftesi, banka direktörüyle avukat, bestesi kendisinin olan bir şarkı tuttururdu. Yavaş yavaş güftesi bankacıyla avukatın, bestesi kendisinin olan hafiften bir şarkı tuttururdu:

— Hesap meselesi! Hesap meselesi!

AVUKAT

ADNAN zatürreden kalkalı iki hafta var.

Üçüncü hafta, Prenses Behire, Boğaziçi'ndeki bu köşkte Adnan'la Süheyla'yı evlendiriyor. Adnan'ın bütün serveti pantolonunun cebinde: 180 kuruş. Bu köşkte evleneceği için köşkün sahiplerinden borç para istemeye utandı. Nagit'ten almaya gitti.

Düştükten sonra, Adnan, vaktiyle iyilik ettiği adamları kendi kendine hatırlıyordu. Nagit'i Harbi Umumide zengin ettiğini sık sık hatırlayan Adnan, ondan, yakında ödemek üzere —çünkü yakında avukatlık edecekti— biraz para isteyebilirdi.

Nagit'in konağına Prens Hasan'ın otomobiliyle gittiği için Adnan'da borç para isteyecek adamın dalgın, uzamış yüzü yerine esham*ının dividant*'ını* almaya giden idare meclisi azasının mühim çehresi vardı.

Otomobil durunca, Nagit'in konağının kapısı kendiliğinden açıldı. Kaskatı, upuzun uşak, *fer forje** kapının kenarına yapıştı. Adnan, vaktiyle, zil ne basılmadan açılmayan kendi konağının kapısını hatırladı, sonra Belkıs'ın bir türlü o konaktan memnun olmayan gözlerini düşündü.

Adnan'ı salona aldılar. Krem'in koltuklarla, Etrüsk sandalyeler döşeli salon. Adnan, kahvesini bitirince, uşak, beyefendinin evde olmadığını söyledi. Beyefendi yatıyla üç günden beri denizdeydi. Adnan gene kendisinin bir zamanki konağını düşündü. Gelenlere onun evde olmadığını uşaklar sokak kapısında söylerdi; Belkıs'ın müstehzi gözlerini hatırladı.

Fakat tuhaftır; son zamanlarda, çok değişen bu konağın ihtişamında Nagit'i bulamadığına Adnan sevinmişti.

* Dividant: (Fr.): Kazanç payı
* Fer forje: Fer (forje) (Fr.): Sövülmüş demir

Ertesi gün köşkte, Prenses Bahire, sürüklenen, güç bir davanın bitirilmesini Adnan'dan rica etti. «Mahkemei teftişi evkafiye»* nuyan bu davayı Adnan'a verirken, Prenses Bahire:

— Amma bu işimi bir dost gibi göreceksiniz Beyefendi! dedi.

Adnan anlıyordu. Ona avukat ücreti verilmeyecekti. Eh, bu köşkte uzun süren misafirliğini, bakılan hastalığını, bu türlü ödeyecekti. Bütün kibriyle seviniyordu. Fakat Prenses Bahire «Araba parası olarak» dedi, bir zarf uzattı. Ufak araba parasını gözlüp küçülmemek için Adnan'ın geç açtığı bu çok ince zarfta üç tane 500'lük vardı. Araba parasının 1500 lira olduğunu görünce gözünde deva büyüdü. Prenseste dost olmasaydı, kim bilir ne kadar vekâlet ücreti alması lüzumgelecceğini düşündü. Bunca aylık misafirliği ve bir hastalığının tedavisi için kendisini Prenseste minnettar eden talihine küstü. Kaybettiği vekâlet ücretini yakından görmek için davaya koştu. Fakat «süvilikler», güç davanın mahkemede işinin çıkmış bulunca çaşırdı; 1500 lira araba parası değildi, nikâh hediyesiydi. O zaman 1500 liradan utandı; bu parayı Prenses ona «herge» diye verseydi, Adnan daha memnun olacaktı. Bu araba parası değildi; nikâh hediyesiydi.

Nikâhlandılar.

Dul kadınla yaşlı erkeğin evlenmesinde yanyana dikilen başka renkte iki yamanın sefaletli olmalıydı. Halbuki Süheylâ ile Adnan yanyana durunca çirkin olmadılar. Doğuran kadının, içinden bir insan çıkan elbise gibi buruşuk eti ile kocasından hiç çocuğu olmayan Süheylâ'da yoktu. Büyük zenginlik geçirdikten sonra büyük fakirliğe düşen Adnan'ın tavırlarında cesur, kibar perveasızlık vardı. Bir taraftan köşkün ince eşyası, diğer taraftan az fakat kibar kalabalık da nikâhtaki hüzne hususi bir güzellik verdi.

* Mahkemei Teftişi Evkaf: Evkaf Genel Müdürlüğü Mahkemesi.

O akşam Süheylâ, Adnan, Prens ve Prenses, Boğaziçi Kemerindeki konağa gittiler. Evlenenler Prensin otomobilinde; Prenses'le Prens takside.

Akşam yemeğinde Adnan, Prenesin solundaydı; Prens, Süheylâ'nın sağında. Dul kadınla yaşlı erkeğin evlenmesindeki iki ehemmiyetsiz şey, karı koca yemekte yanyana oturmadıkları için, fazla göze çarpmadı. Fakat Adnan, içinden, «İzdivaç daima gençtir,» diyordu. Yaşlı kocayla dul gelinin yiyeceği bu ilk akşam yemeğinden konağa gelirken sıkılmıştı.

Boğaziçi Kemerindeki tahta konak dışından çok çürümüş, siyahlı içinde de zerre güneşe benzeyen sıcaklık yoktu.

Altın Hariç Umumiden, kan kırmızı İtihat ve Terakki'den çıkan Adnan için bu tahta konak resmi dört köşe gündüz olan gölge değil.

Bu gölge binanın içindeki hemerlere, dehlizlere Adnan hiç alışamadı. Sessiz, gizli Süheylâ'da her gün yeni bir hiyanet buluyordu. Bu hanımının leşliğine alıştıkça kuytu köşelerinde hiyanetli şeyler görmeye başladı.

Fakat Adnan bu konakta çürük elbisesi yırtılarak çıplak tarafı görünecek derecede fazla kımıldamaktan korkan adamdı. «Parasız Adnan'ın zengin Süheylâ ile evlendiğini göstermek isteyen adamın rahat kımıldayamıyordu. Adnan vaktiyle, ders verdiği odaya girdiği gün, acı teessürler duyacağını sandı. Yeni döşemesiyle odayı tanıyamadı. Çok değişmişti. Yeni eşyanın yerine hayalinde Maliye Nazırının eski koltuklarını, kanapelerini koyuyordu. Odaya eski hatıraların girmesine bu göç arasında sıra gelmedi. Fakat o, bu odadan asıl başka odalarda teessür duyuyordu. Vaktiyle, o, bu konağın yalnız bir odasında oturmuyorsa bir adamdı, şimdi konağın her tarafında bir kadının beslediği duygusuz bir erkek dolaşıyordu. Nihayet avukat oldu. Fakat «iş avukatı» değil, dava avukatı. Dava avukatı, her akşam bu konağa, koltuğunda eski gazetelerle ağır hafif bir çantayla geliyordu. Bu çantaya henüz bir dava girmemişti. Evvelâ yazıhanesinin kapısındaki tabelâya kusur buldu. Güneş, tabelâya fena taraftan vuruyor,

«Davacıdır Mehmet Adnan» görünmüyordu. Adının yerini değiştirecekti. Fakat Harbi Umumide, yazıhanesinin kapısında hiç adı yoktu. Üyleyken, o yazıhanede zengin olmuştu. Üyleyse talihini değiştirmeyecekti. Fakat?.. Evet, fakat bir şeyini mutlaka değiştirmeliydi. Buldu. Adını değiştirecekti: «Mehmet Adnan», «Adnan Salim» oldu. Çünkü «Mehmet Adnan» gümrük kâtibine benziyordu.

Halbuki «Adnan Salim» hazık* hekimin mutasır avukatın, büyük muharririn adı demekti. Ancak «Mehmet Adnan»a gelmeyen müşteriler, «Adnan Salim»e de gelmediler. Eski talihsizlerin günahı yoktu. O halde kabahat kimindi acaba? Kâtibin!..

Adnan'ı görünce önüne bakan kâtibin!.. Başka avukat bu kâtibi elinden satınalmıştı; «Adnan Salim»e gelecek davalar o başka avukata gidiyordu. İki aydenberi aylığını vermediği kâtibine nihayet adamakıllı kızdı. Zaten Adnan, düştüğü günderberi herkese fena adamdı. Prenses Behireden aldığı paranın en sonuncu kısmıyla bu şüpheli heriifin aylığını verdi, savdı.

Yeni gelen kâtip, bir rezzanın süt kardeşiydi. Rezzanın bir davasını Adnan'a getirdi. Alâmeti farika davası. Kolay, temiz, paralı dava... Adnan, paraya o kadar hasretti ki, bu davanın ücretinden kâtibe hisse ayırmayı hatırlamadı. Kısaca teşekkür etti; uzun teşekkür ederse, kâtibin getireceği işleri bekleyen küçük bir avukat olacaktı. Fakat kâtip bu veciz teşekkürün karşısında bekleyen gözlerle duruyordu. Adnan, teşekkürünü bu sefer biraz daha uzatarak tekrarladı; bir de müjde verdi: «Kâtip bu yazıhanede inşallah feyziyap* olacaksın.» Kâtip genç bekleyen gözlerle durunca Adnan, «onu evlâdı gibi severeğini» de söyledi. Vaadedilen bu baba muhabbetinin üzerinden yirmi dört saat geçmeden önden kâtip, arkasından başka alâmeti farika davaları başka avukata gitti.

* Hazık: Usta
* Feyziyap olmak: Gelişmek, ilerlemek

Ve bu davanın parasıyla Adnan, yazıhanesinin, ahçının, kahvecinin borçlarını verdi. Bozdoğan kemerindeki konağa gene şöhlede oğur, yükte hafif çantay'a döndü. Eski gazetelerle dolu çantal..

Ve konak gene Süheylâ'nın servetiyle dönüyordu. Fakat, Süheylâ, ona kendisinin bakılığının belli olmamasına çok dikkat ediyordu. Masrafları Adnan'a yaptırıyor, hesapları gördürtüyordu. Uzaktan bakılsa bu konak Adnan'ın parasıyla yürüyor sanılırdı.

Hekim, bir gün nasrusuna yemin etti: Adnan'ın ciğerlerinde zatürreeden iz kalmamıştı. Hekimin lâfına, Adnan'ın önünde, Süheylâ dalgın yüzle sevindi. Fakat odadan çıkınca hekime sordu: «Kocam niçin kısa kısa öksürüyordu?» Bunu Adnan da kendi kendine boş odada soruyor, kendine gene kendisi cevap veriyordu: «Sigaradan!» Günde 60 sigara içene, insan böyle öksürürdü.

Süheylâ'nın üçüncü sualini onlar kapıdan çıkarken, hekim duymamazlıktan gelemedi. Nihayet söyledi: «Şimdilik ehemmiyetli değildi. Çatal, kaşık, bardak gibi şeylerin ayrılmasına şimdilik bir sebep yoktu.»

Fakat Adnan bu konakta bir türlü rahat değil. Gün geçip eskidikçe bu konakta daha yeni adam oluyordu. Halbuki onunla konuşurken Süheylâ'nın gözleri ne kadar neşeliydi! Adnan'ın parasız olduğu bu konakta ne kadar hiç belli değildi. Hizmetçiler hanımefendiden ziyade «beyefendi»den korkuyorlardı. Adnan'ın iştahını iki aydanberi bir türlü açamayan üç ahçıyı Süheylâ hemen kovmuştu.

Fakat, gene her gece Adnan hırçındı. Masrafına karışmadığı bu koca konaktan utanıyordu. Bazan bunalıma çıldırıyordu. «Süheylâ görmüyor muydu? O, işte dün gece sabaha kadar öksürmüştü. Veremdi. Heybeli'de kendi başına ufak bir ev tutacaktı. Hem Süheylâ alışeyiten uzak kalacak, hem de Heybeli'de iyileşecekti.» Adnan'ın bu lâkırdısına Süheylâ'nın gözleri dolunca onu böyle münasebetsiz bir «yalan»

la ağlattığına, Adnan kahırlanıyordu. Fakat karısına nasıl derdi ki, «Ben de biliyorum. Verem falan değilim. Hepsi yalan. Ancak masrafına karışmadığım bu konaklan kaçmak istiyorum.»

Kocasının yalandan verem olduğunu Süheylâ da kendinden anlayamazdı; telâşa düşüyordu. «Hekim bana yemin etti, ciğerlerinde Vallahilâhim bir şey yok. Yalnız şu lüttünü bir parça uzat, Adnan!»

Adnan karısının boynuna sarılıyor, ikisi de ağlayarak dudak dudağa öpüşüyorlardı.

ADNAN'IN YAZIHANESİNDE

KÂTİP aradığını nereden de duymuşlardı? Yazıhaneye her gün bir sürü adam geliyordu.

Fakat Adnan düştükten sonra dünyayı anlamıştı artık. Kâtiplik isteyerek gelen bu adamların hepsinden şüphelenmeye başlıyordu. Hazımsızın mideli bıçağına benzeyen kalın bıyığının altından utanarak çıkan kadın sesinden...

Yazıhaneye kâtip olmaya kim geliyorsa hepsi allaklı. Adnan bunların ne mal olduklarını yüzlerinden anlıyordu; bu adamları nasıl tutardı!

Bir gün bilyük sakallı, bol reşi biri geldi. Çapkınlık etmek için alaturka giyinen tekke şeyhi gibi bir adam.

— Kulunuzu tanımadınız galiba!

Hidayet'in konağındaki Ahmedi hulefasından, hâlâ mütbeli, biçak bıyıklı Katip Adnan nereden tanıyacaktı.

— Hatırlayamadım efendi hazretleri!

Sakallı, salâklı* adamın «hey» olacağı Adnan'ın aklına gelir miydi hiç? «Efendi hazretleri» lâfının Katip acı acı güldüğü gözlerini kah rli kibirli kopardı.

— Katip kulunuz, Ahmedi hulefayı sabıkasından! dedi.

* Salâk: Kim cahil.

Meşrutiyetten sonra bazı eski adamlar gibi Ratıp da evvelâ İttihatçı, sonra İtilâfçı, sonra Meclisi mebusu olmuştu. Rütbeli, nişanlıyken bile epilerdi. Şimdi rütbe ve nişan kalktıktan sonra bütün mecaubu dönmüştü. Konuşurken kaybediyor, halleniyor, yanlış fiiller okuyor, Fuzuli'den mısralar söylüyordu. Zavallı adam, ne kadar kıymetli olduğunu Adnan'ın anlamasına çalışırken, Adnan, onu kâtip diye almayacağını anlatmak için geçecek zamanın içine sigaralar, kahveler doldurmuyordu. Kahveci yine bir haftadanberi paraları birikmeye başlayan kahvelerden bugünküleri getirince Adnan:

— Köpüklüdür inşallah Hacı! dedi.

Kahveci cevap vermedi. Yalnız fincanları masaya bırakırken Adnan'a biraz baktı.

Adnan nihayet bir kâtip buldu: Erkânıharp Müşiri'nin yalısındaki Vekilharç Salih! Mülkiye'de iki ay okuduğu için oradan çıkanlara bizim «mülkiye arkadaşları» diyen Salih! Bu Salih! Erkânıharp Müşiri'nin adamı diye İttihatçılar sürmüşlerdi. İttihatçılar sürdükleri diye de İtilâfçılar onu taşraya kaymakam yapmışlardı. Lozan Muahedesi imzalandıktan sonra İttihatçı ve İtilâfçı tübürü kalmayınca, Salih, işsizdi. Şimdi gelmiş, çenesinde bir kaymakam sakalıyla Adnan'ın karşısında duruyordu. Bu Salih de Ratıp gibi büyük sakallıydı; fakat aptal değildi. Sakalına Adnan'ın bakıp durduğunu görünce:

— Kâtibiniz olursam traş olurum, dedi. Kürdistan'da mamayı geçmeyen sakalla insan kaymakamlık edemiyor beyefendi!

Adnan, Belkıs'ın kocası olunca, bu Vekilharç Salih, onu uzaktan büyük görmeye başlamıştı; kendisinin tevcih ettiği büyüklüğe seneler geçtikçe kendi de inanmıştı. Artık kâmil bir yaştaydı. Yani dünyada İttihatlardan ziyade Talihin iş gördüğüne inanacak yaştaydı. İnsanlara korkudan sonra gelen bu tevekkülle Adnan'ın kâtibi olmaya geliyordu, ve mermer yalıda kendini Adnan'a müsavi sanan Salih, artık Adnan'ın kâtibi idi. Adnan için de bunda hususi bir lezzet vardı.

Gelmeyen müşterileri beklemekteki acıyı unutmak için, Adnan, bazan Kâtip Salih'le eski zamanları konuşuyordu. Fakat yazıhanenin kapısını sırtına kadar açarak. Çünkü hanın merdiveninden müşterinin çıktığını duymalıdır. Hasbıhalin sesi de çok yavaştı. Yeni merdivendeki ayak seslerinden az!

Ancak han merdiveninden çıkan bu ayak sesleri çok zalimdiler; çünkü çok müphemdiler. Çünkü çok meçhuldüler. Bunların içinde bir tek malûm olanı yalnız han kahvecisinin ayak sesiydi: Çivili ve namuslu kundura sesi. Öteki ayak sesleri hep kalleştiler; Adnan'ın yazıhanesine girecek gibi başlıyorlar, başka odalarda bitiyorlardı. Fakat Adnan emindi: Bir gün bu ayak seslerinden biri onun odasına mutlaka girecekti. O zaman Adnan, işi başından aşan avukat olacaktı; kimsenin davasını almaya vakti olmayacaktı. İnsanla alay eden bu ayak seslerinden ne güzel intikamdı bu!

Ancak Adnan, bu intikamı düşünürken biteviye öksürüyordu.

Bir gün han merdiveninin aşağısında bir ayak sesi cızgı olarak başladı; merdivenin ortasında taslak oldu; merdivenin ucuna doğru yağlıboya bir tablo'ydu; tablo son basamakla heykel kesildi. Fakat bu heykel tam Adnan'ın yazıhanesine girecekken sesli, sözlü bir insan terzisinin odasına daldı.

Adnan acı acı güldü:

— Zarla değil ki! Adamın dava kazanmaya değil, elbise yaptırmaya ihtiyacı var!

Kâtip Salih, Adnan'ın lâfını kesti:

— Müsaade buyurun, dedi. Kulak kabarttı. Adam, terziye «Adnan Beyefendi»yi soruyordu.

Adam, sefaret müsteşarı Naili'di. 31 martta istibdat geri gelmeyince tek gözlüğü çift olmuştu. Mesuliyetli vazifesinden hâlinden sefaret müsteşarlığı uçmuş, Rüştiye'deki Fransızca hocalarına benziyordu. Tepesini kapamak için saçları enseşinden yukarıya taranmıştı. Elbisesi dökülüyordu. Ama eldiveni

vardı Adnan, içinden acı acı bakıyordu: «İnsanın pantolonu bu kadar eski olunca eldiven ne lâne şeymiş meğer!..»

Nail, Adnan'ı Milli Mücadeleye yardım eden «Gizli İstanbul»dandır diye duymuştu «İnönü»nü gökleri çıkardı Adnan bozuldu; lâfı değiştirdi Nail tükürüğü uzatamayınca, içini çekti

— Bizimkiyle ayrılıyoruz! dedi

Karısını Sacit'le yakalamıştı. Hani Hidayet kerhanesinin hususi kâtibi Sacit'le! Hani Kokona Sacit'le!. Hani Sultanî'den kovulan Sacit'le!.. Hani İngiliz casusu Sacit'le!.. Hani Bennett'e kadın götüren Sacit'le!

Susmuyordu; böyle tam on yedi lâne Sacit saydı. Sonra içini çekti: «Karısını üçüncü defa yakaladığına yanmıyordu Sacit'in otuz sayfalık mektubunda bir tahrir vardı, ona yüreği sızlıyordu. Yani Adnan'a uzattığı bu sfilûtun renkli mektupta Sacit, Nail'in karısına, «Seni kocan olacak herifin nasırlı pençesinden kurtaracağım ölçüm!» diyordu Nail, mektubu masaya bırakıp, manikürü edilmiş iki tombul elini Adnan'a uzattı:

— Beğendi, bu ellere nasırlı pençe diyorlar! dedi Gözleri doldu

Vaktiyle Hidayet'in konağında kimseyle konuşmayıp arada tek gözlüğünü düzeltiği için Nail'i çok dirayetli sanan Adnan, şimdi kucağındaki budalaya hayretle bakıyordu

Üçüncü defa yakalayınca karısını boşamaya karar veren Nail, Adnan'a limonata ısmarlar gibi:

— Bana bir talâk davası! dedi

Sonra durdu Adnan fazla para istemesin diye tedbir aldı:

— Sakallı Vasfi diye birini sahit verdiler; gittim. Tamdık çıktı Hani Hidayet'in konağında uşaklarla yemek yiyen herif dedi

Gene susttu Adnan, içinden güldü: Hidayet'in konağında Sakallı Vasfi'nin uşaklarla yemek yediği yalandı ama, Hidayet'in sofrasında Vasfi, o kadar uşak olarak oturuyordu ki, bu yalan doğruya benziyordu

Naili

— Evet. Ne diyordum efendim? Sakallı Vasfi diye birine gittim. Ama herif ateş pahası! Bir talâk davası için anasının nikâhını istedi. Bir orospuyu bin liraya mı boşayacağız beyefendi? Sizin genç avukatlığa başladığınızı bilmiyordum. Bunu da Vasfi mi nedir o herif söyledi. «Adnan Bey uzmanıdır» dedi.

Kendisinin işsiz avukat olduğunu anlatan bu lâfa Adnan sinirlendi.

— Benden iş boşanma davaları almıyorum beyefendi! dedi.

Halbuki Sakallı Vasfi böyle bir şey söylememişti. Adnan az para istesin diye bunu Naili uydurdu.

Naili gittikten sonra Adnan davayı kaçırdığına pişmandı. Yüzündeki hüznü hiddetle örtmek istedi. Sitemli sitemli bakan Kâtip Salih'e öksürerek kızdı.

— Almam efendim; mesleğime uymayan davaları almam! Ben böyleyimdir Salih Efendi!

Kâtip Salih Efendi, Adnan'ın «veremi» olduğunu söyleyen han kahvecisinin teşhisiyle, içinden alay ediyor, kendi kendine «Ne veremi? Kalbi delik» diyordu.

Kürdistan kaymakamı her büyük hastalığa bulaşanın deli olduğunu bilir mi ki...

HASTA AVUKAT

ADNAN o kadar fena öksürdü ki, yeni sigarasını yakarken, karar verdi. Tütünü bırakacaktı. Fakat bu sigaralarını unutturacak bir tek müşteri, yazıhanesine gelmiyordu. Fakat bir taraftan da bu kararın içinde ikinci bir kararla tütünü bırakmayacaktı. Hem de —farkında değildi— öksürdüğü için bırakmıyacaktı. Sigara içmediği halde de kesilmeyecek olan öksürüğünden korkuyordu. Acaba veremden mi korkuyordu?

Aslâ! Verem olsaydı, dudaklarını kanar, onun dudaklarında her gece dakikalarca bırakır mıydı hiç? Kemiği hastalansa Süheylâ, koskoca karantina ilân ediyordu. Bu kadar iğrenç kadın, insanın mikroplu buselerini yer, içer, emer miydi?

Süheylâ'nın her gece —hırsından!— gözleri dolarak pembe düğümle uzattığı buseye Adnan'ın şimdi yazıhanede gözleri doldu. Piten sigarasından yeni bir sigara daha yaktı. Duvarında düşündü. Madem ki avukattı, bir gün beş dakikada zengin olabilirdi. Nasıl ki Harbi Umumide Sarıklı Doryan'da bir gün dava sahibiyle kahve içerken zengin olmuştu. Madem ki gene avukattı, gene zengin olacaktı. Fakat zengin olduğu, Süheylâ'ya karşı birdenbire belli olmayacaktı. Karyolada servetli yatarken, Adnan eve gene eski yüzü ile gidecekti; mutlak masrafına gene karısı karşılacaktı. Karısının eve bakmasını Adnan, gene eski düşük omuzları ile kabul edecekti.

Fakat Süheylâ bir gece dolabında bir gerdanlık bulacak, bir başka gece korsalon üstünde kendi adına çıkarılmış bir han tapusu görecekti. Karısı teşekkür etmeye başlarken, Adnan karısının lâfını keserek, başka şeyler anlatacaktı. Bu anlatılan başka şeylerin içinde bu han, bu gerdanlık küçülecek, küçülecek, kaybolacaktı.

Kâtip Salih kapının aralığından başını uzattı:

— Müşteri geliyor! dedi.

Müşteri, nezaketen «hanımefendi» denilen hanımlar vardır; onlardan biriydi.

— Beni tanıyamış, efendim. Bir zaman Atıçeşmeli Naşit'in hemşiresi idim. Şimdilik de sedaret müsteşarı Naîl Beyin haremiyim!

Adnan, lâkırdının tarzına şaştı. Kadın anlatıyordu: «Naşit'in hemşireliğinden daha Harbi Umumide sıyrılmıştı. Harp zenginliğinin adiliği Naşit'le parasıyla beraber artıkça birdenbire üzerinden üşenmiş, onunla münasebetini kesmişti. Naşit'in muharebede yaptığı altın kaçakçılığı Sarnıç Paşa ailesinin namusuna dokunmuştu. Naîl'in de şimdilik haremiydi! Yani Ad-

nan Beyefendi dikkat ediyor muydu? Şimdilik! Çünkü ondan boşanmaya geliyordu!

Adnan sözü Nagit Harbi Umumide zengin olduktan sonra zabitler hemşiresinin «serbest»liğinden utanmış olmak, hakikatte hemşiresine yardım etmemek için onu kardeşlikten tanıtmıştı. Şimdi hemşiresi de biraderinin ortalığa yaydığı «serbest»liğini örtmek için onun muharebedeki hünerlerinden iğrenmiş oluyordu. Bu eski ailelere yakından bakınca insanın üstü bağı kirleniyordu. Bu ne pislikti yarabbi!

Harbi Umumide bu tiplerde, salonlarda mahrem muhavvelere mevzuu olan bu kadını bir diğeri o zaman Adnan'a vaadetmişti. Muayenehanesinde birbirlerine randevü ederlerdi. Fakat randevu günü kadının meni çıkmıştı. Zaten Adnan, bu kadını elde edemeyeceğini o zaman bilmişti. Adnan'ın gözünde Nagit —Bekir'in amcazadesi Nagit— o kadar başka adamdı ki, Nagit'in hemşiresini Adnan, kendisine çok görmüştü. Şimdi o kadın karşısındaydı. Odaya girince burnuna bile kırmızı vaadiği kadının yalnız yanaklarının pembe olduğunu gördü. Dikkat ettikçe, kadını güzel bulmaya başladı. Sonra geçkin yüzünü bırakarak yalnız vücudunu düşündü. Birdenbire hırslandı. Fakat kadının ilk kahkahasında duran iki altın diş, bu hırsı birdenbire söndürdü. Sonra yavaş yavaş kahkahaların mader rahimlerine alışı. Artık kadının biraz geçkin olması da kayboldu. Ellerin hafif buruşukluğu bitiyor, bileklerde gergin, beyaz deri başlıyordu. Eth dudaklar, kimseden medet ummadan bakan gözler, çıplaklıkken güzel olacağını vaadeden asabi kemikli ayaklar Adnan'ın gözlerinde yandı.

Kadın yarım saattenberi konuşan Nail'in, ne namussuz adam olduğunu anlatıyordu Adnan'a.

— Vah hanımefendiciğim dedi; demek ki boşanıyorsunuz? Demek bu adam sizi hedhah etti!

Yazı masasından kalktı. Kanapede kadının yanına çok kısa mesafe ile oturdu. Kadın, ufak mesafeyi küçük bir hareketle bilhassa kaybettirdi. Yüzünü mahzunlaştırdı. Gözleri dol-

du. Mendilini bulamıyordu. Adnan yerden aldı, verdi. Kadın teşekkür etmedi; canı sıkıldı. Mendili boş yere düşürmüştü. Yalnız

— Bir kadınlar berbahtız beyefendi! dedi.

Bunu o kadar güzel söyledi ki, Adnan'ın da gözleri doldu. İçini çekti. Heyecanından kadının elleriyle avuçlarının içine aldı. Kadın elini o türlü bıraktı ki, bu elde bütün vücudu verdi.

Bir müddet konuşmadılar. Sonra çok yavaş konuştular. Çok yavaş, fevkalâde yavaş. Kadını erkeğe bu kadar yaklaştıran muhavere.

Adnan birdenbire kalktı. Oda kapısını açtı:

— Salih Efendi, evde Mecelle'nin* dördüncü cildini unutmuşum. Konağa kadar gidip bana getirir misin? dedi.

Bu dördüncü cildi ihtiyaten bir kere de yazıhanede kâtibin muhasebesine mâni olan kat'i gözlerle kütüphanenin anahtarlarını evvelce verdi.

Kâtip Salih —müşteri kaçmasın diye— Mecelle'nin dördüncü cildine koştu; paltosunun bir kolunu sokakta giyerek. Adnan, kâtibin son ayak sesi bittikten sonra yazıhanenin kapısını arkasından kilitlemişti. Şimdi karşıdaki kadının yanına oturmadan perdelerini indirdi. Cep saatini sandalyenin üstüne koydu. Kozdoğan Kemerindeki konağa, Kâtip Salih'in gidip geleceği saati, mürekkepli kalemle, saatin ramsına işaret etti. Kadın, «Çok inceden!» diyor, işaret edilen saati, Adnan'ın biraz sonra ne bulacağını, kendi kendine düşünerek, kahkahalarla gülüyordu.

Odada bir buçuk saat ve saatin tamamındaki mürekkebi de bir çeyrek saat geçti.

Kadına kırmızı gözlerle bakarak, Adnan, başını kaldırdı: Boynunu büktü, gözleri tavanda, gelişen düğümle boğuştu. Kadın, Adnan'ın gelişinden, müsaade istemeden, bir sigara ya-

* Mecelle: Türkiye'de (yeni hukuk) medeni kanunun yürürlüğe girmesine kadar kanun mahiyetinde.

kıyor, paketi düşürdüğüne, sigaraların yerde kaldığına aldırmayarak: «Biliyor musun ki, Adnan, dünyada her şey kısmet,» diyordu; «Bu günü kaç senedir bekliyorum ben!»

Adnan, mazide kalan bu heyecanın istikbalinden korktu. Kadından birdenbire bıktı. Bir buçuk saatlik kadının hilviyatiyle dolan bu yazıhaneden kaçmak istiyordu. Şimdi gözünde sokak bile Süheylâ'nın yatak odası kadar temizdi. Bu yazıhanede bu sırada kadın, lavanta, aşk, üç kesekir koku, üç yangın patlamıştı. Bu yazıhaneden başka her yer serindi.

Kadın sigara dumanını sivri dudakla, havaya, upuzun üfledi. Adnan'ı mes'ut ettiğini düşünerek kibirli kibirli tavana bakmaya başladı. Sonra gözlerini süzerek Adnan'a sordu:

— Gel şöyle yanıma bakayım... Biraz daha yakın... Daha, daha...

Adnan, kadının ne kadar yanına oturduğunu unutmak isteyerek işten bahis açtı.

Kadın:

— Bırak şu iş lâfını, dedi. Kâtip gelsin, odasından duymaya başla, işi o zaman konuşuruz.

Fakat kâtip yazıhaneyi kilitli bulmamalıydı. Adnan —kafası kadının omuzunda— bunu unutmuştu. Biraz sonra kapı vuruluyordu.

Adnan, kapıyı açarken, kâtibe, «Kapıyorum» sanmıştım» kelimesini söylemişti.

Adnan Mecelle'yi sormayı unuttu. Kâtip Salih, Adnan'ın arkasından, bunu söylemek için odaya girmeye çalışırdı. Pencere perdeleri inmiş, kadın, yüzünü kâtipten kaçırmak için, perdenin aralığından sokağa bakıyordu. Salih kaba sesle, Adnan'a:

— Kütüphanemizde Mecelle filân yokmuş. Hanımefendi saatlerce aradı, bulamadı, dedi.

Yazıhaneye iş geldi diye konaklalı kütüphaneyi Süheylâ'nın ne kadar heyecanla aradığı Adnan'ın gözlerinde bir an için durdu. Uzun uzun daldı. Mahzundu.

Kâtip Salih'in unuttuğu anahtarları almıyordu. Kâtip Salih, Adnan'ın kadınla aşkını netîcelendiren anahtarları hınçla masaya bırakıp Kadına baka baka odadan çıktı.

Adnan, eli ağzında, bacakları titreyerek acı acı öksürüyordu.

Kadın:

— Pencereleri açayım! dedi.

Ve pencerelerden önce perdeleri açarken dedi ki Kâtip Salih'in kapalı bulduğu perdeleri Adnan, şimdi birdenbire görüyor, canı sıkılıyordu. Kadının pencereleri açmasına da kızdı. Bir buçuk saatte yazıhane, ev olmuştu. Onlar da kim kim!..

Kadın:

— Gelelim bizim Nail Beyefendi'nin meselesine! dedi. Ah, Adnan!..

Adnan kısık sesle fısıldadı:

— Kâtip işitiyor, «Adnan Bey» deyin!

Kadın:

— Ah Adnan Beyefendi, bu Nail'den çektiklerimi zatıâlinize (kadın bu «zatıâli»yi gözünü kırparak, gülerek söylüyordu) nasıl anlatayım. Bu Nail ne hayâlperest adamdır, bilmezsiniz. Bir dc utanmadan, dinde bende, «Kerimi Sacit'le yakaladım, namusuma dokundu,» diyormuş. Hangi namusuna? Nail Beyefendi hangi tarihten beri namuslu?

Kadın, acı kahkahalarla gülüyordu. Adnan, kapalı perdelerle, kilitli yazıhanede bir buçuk saat yalnız kaldığı kadının lâflarından, kahkahalarından —içerki odada dinleyen Salih'e karşı— sıkıldı. Kısık sesle:

— Biraz yavaş söyle! dedi.

Sonra sesini yükseltti:

— Evet Hanımefendi, sizi dinliyorum.

Kadın kısık sesle:

— Benim kusurum yok demiyorum; bu kusursuz olmaz. Bir zamanlar Sacit'e zaafım vardı. Nail Beye kaç kere, «Biraz

beni, evleneyim!» dedim. Bir türlü bırakmıyordu. Nihayet bundan on beş yıl evvel... Tövbe... Bu hangi sene Büyükada'daydık?

Kadın durdu, gözlerini süzdü, hesapladı:

— Yirmi bir sene evvel, değil mi? dedi.

Adnan da aptal aptal:

— Evet, tam yirmi bir sene evvel! dedi.

Kadın gaşırdı; sordu:

— Nereden biliyorsun?

Sacit'in Büyükada'da Naili'in karısı ile vak'alarını Adnan, Hidayet'in konağında işittiği gecenin sabahı, arası Naciye'nin ağzından ilk defa kan gelmişti. Bu vak'a Adnan için tarihti. Sonra Cör Türk Süleyman'dan da bunu kendi başından geçen aşk diye günlerce dinlemişti. Onun için biliyordu. Fakat kadına:

— Hayır, tâlife ettim! dedi.

Kadın, Adnan'ın şakalaşır gibi görünce cesaretlendi; yüksek sesle:

— Şeker oğlansın! dedi.

Adnan şaşırdı. Ağarmış bıyıklarıyla kendine «oğlan» diyen bir kadın! Hem de «şeker oğlan» diyen!.. Sinirlendi.

Kadın, dışarıdaki Kâtip Salih'i işaret ederek gözünü kırptı. Sesini iddiasızlaştırarak:

— Evet, ne diyordum Hayrettin? Zevcim beni, Büyükada'da oturduğumuz sene, yani yirmi yıl evvel Sacit'le yakalamıştı. O zamanlar bıçanarak diye ne kadar sevindirmiş! Amma nerde? Paşalar mı hiç? Çünkü o zaman paşa babam sağ... İkbalde...* Seyis var, arabacı var, uşak, halaycık, kapıcık, rütbe, nişan, ihsan* hepsi var... İnsan bu kadar çok şey bırakır mı hiç? Yalandı, yuttu. Benden ayrılmak kolay... Fakat bunlardan?

* Fakat: Hâlâ iyi olmasa
* İhsan: Paşa (Özellikle Padişahın bağışladıkları)

Kadın bir ucuz tahliyenin kahkahalarıyla yine gülmeye başladı. Adnan, odada olmayan kâtibinden utanıyordu.

Kadın:

— Bir de utanmadan Sacit'in mektubunu tepesinden tarihini yırtarak ötede beride okuyormuş. Belki bu mektup on yedi senelik mektup... Tâ o zaman Nail Beyefendi bu mektubu yakalasın diye tuvalet masasının üzerinde hem isteye isteye unutmuştum. Belki beni bırakır diye!.. Nail Beyefendinin namusuna bu mektup on yedi sene sonra mı dokundu?

Yazıhaneyi, umumi ev haline sokan kahkahalarla kadın yine gülünce, Adnan biraz sert olmayı kararlaştırdı. Fakat kadının deminki lütfundan dolayı sertliğe samimiyet edası vermek için kadına adıyla hitap etmeyi düşündü. Birdenbire farkında oldu: «Demin bir buçuk saat kollarında duran kadının adını bilmiyordu.»

— Adınız neydi Hanımefendi? dedi.

Kadın, sicim kadar kirli, uzun bir çığlığın ucundaki balonlar gibi renk renk kahkahalarla:

— Adımın hikâyesi uzundur, dedi.

Adnan sorduğuna pişman oldu. Sacit unutmuş görünmek için gözleri başka yere kaçacaktı. Kadın, Adnan'ın gözlerini yakaladı ve bu takatsiz gözlerle anlattı:

— Paşamın, yani babamın bana koyduğu isim Fatma'dır. Çok mahallevâri isim değil mi? Sacit de bunu beğenmedi. Yirmi sene evvel değiştirdi: Bihter yaptı. Tanıdınız değil mi Bihter'i?

Adnan:

— Tanıyamadım efendim.

Kadın:

— Nasıl tanımazsınız? Aşkı Memnu'daki Bihter'ii.. Bir de şair olacaksınız!

Gazeteye yazı yazdığı için Adnan'ı şair sanıyordu.

Kadın:

— Size daha tuhaf bir şey söyleyeyim mi? Beni kimin Bihter yaptığını kocam Nail Beyefendi de bilir! Beni tam

yirmi sene Bihter çağırdı: Bihter geri!* Bihter geri! Ben onun yirmi yıllık üçüncü Bihter'iyim.

Bu odada demin eli çırılçıplak duran kadının, şimdi ruhu aynı çıplaklıkla meydandaydı. Adnan bulandı. Acı acı öksürmeye başladı. Biraz daha öksürürse kusacaktı.

Kadın:

— Beni bu adamdan kurtar Adnan! Pardon! Beni kurtarınız Adnan Beyefendi!

Sesi bu kadar umumi olan bu kadını tanıdığına, kanapede deminki yatak vak'asına iştirak ettiğine Adnan ölüyordu. Odada olmayan Kâtip Salih'in duyacağı kalın sesle:

— Hanımefendi, dedi. Beni affedin, bu davayı alamayacağım.

Halbuki kadın, bu odadaki şu kanapede bu davayı peşin ödemişti; *Aşkı Memnu*'nun Bihter'i, avukatın sesine çaktı; acı sözlerle sordu:

— Benim mi davamı alamıyorsunuz Beyefendi? Benim mi?

Adnan terbiyeli sesle:

— Esbabı* var, mazeretim efendim, dedi. Geçen gün müvekkiliniz Nail Bey buradaydı. Bu boşanma davasını, o da, bana vermek istedi. Almadım. Şimdi sizin davayı alırsak tuhaf olur. Durun bakayım... İyi bir avukat bulayım size... Kari koca ayırmada mütehassıs bir avukat... Hah, buldum. Avukat Tevfik Hoca derler bir zat var.

Adnan'a ağzının içinde akrep gömüş gibi kadın, bir çığlık koparttı:

— Tevfik Hoca mı? Kardinal Tevfik mi? Boynumun çubuğu kırılası herif... Dini, imanı yok diye Adliye'de ona «Kardinal Tevfik» derlermiş... Bana bu yılanı mı tavsiye buyuruyorsunuz?

* Geri: Cihete (Fr.): Bakarım.
* Esbab: Nedenler.

Tevfik Hoca'yı kadının bu kadar yakından tanıdığına Adnan güldü:

— Hocayı ne münasebetle tanıyorsunuz efendim?

— Ne münasebetle mi? Nail münasebetiyle!.. Kokona Filareti münasebetiyle!.. Kokona Polikseni münasebetiyle!..

Adnan:

— Fakat Polikseni Viyana'da! dedi.

Kadın acı acı güldü:

— Biliyorum; meşhur harp zengini Moiz'in müteakit* metresiydi: Viyana'da ondan aylık alıp oturuyordu. Fakat Moiz intihar edince, kadının tekaüdiyesi* kesildi, İstanbul'a geldi.

Esbar bildiği şeyleri dinlemekten Adnan bunalıyordu. Bihter, içini tamamen dökemeyeceğinden korkuyor, ağzından lâkırdı, kusar gibi çabuk çabuk, karmakarışık dökülüyordu:

— Bu kokona Filareti, bizim Nail Beyefendinin senelerdenberi metresiydi. Paşa babamdan kalan Bahçekapı'daki han hissesini Nail, bu kadınla yedi. Sen çıkarmadın. Fakat Nail bu! Bir kadınla durur mu? Son zamanda Avukat Tevfik Hoca'nın evinde bu Polikseni'yi tanıdı; bu sefer onu metres tuttu; onun üzerine Filareti kıskançlıktan çıldırıyor. Bir gün bana geldi; hepsini bir, bir anlattı. Ömrümde ilk defa bir fahişeyle görüştüm. Ama yarabbi, bu fahişe kısmı âdeta başka bir mahlûk!

Adnan, «Bihter» e hayretle bakıyordu. İnsanlar, kendi rezaletlerini başkalarında görünce ne çabuk iğreniyorlardı!

Kadın haykırdı:

— Gidiyor Adnan Bey, gidiyor. Şimdi de Beyoğlu'ndaki otel hissem gidiyor. Nail Beyefendi bunu da kokona Polikseni'yle yemeye başladı. Çünkü ne kadar olsa kocamdır diye Nail'e emlâkimin idaresi için vekâlet vermiştim. Nail de, kendi malı gibi altından girdi, üstünden çıktı. Geçen gün vekâleti geri aldım, dedi!

* [illegible]
* Tekaüdiye [illegible]

Çantasından bir kalın kâğıt çıkardı:

— Yanıma gelir misin Adnan? Beraber okuyalım... Şöyle yanıma... Daha, daha...

Adnan, kadına mümkün olduğu kadar az sokuldu. Kadının kollarından, dudaklarından korkarak kâğıdı elinden geldiği kadar uzaktan süzdü:

— Bu vekâleti geri almakla bir şey çıkmaz. Nail Beyi vekâletten azletmeniz lâzım.

Kadın:

— O halde mesele halledildi! dedi.

Kâğıdı çabuk çantaya soktu. Adnan'ı kucaklayacaktı. Tehlikeyi, Adnan kadının gözlerinden sezdi. Yazı masasına koştu. Acı acı öksürmeye başladı. Bunalıyor, mendili yüzüne basıyor, bir avuç beyazın üstünde iki kırmızı yuvarlak şey, iki göz olmak isteyerek, «Ne vakit gidecek?» diye kadına bakıyordu.

Kadın kalktı. Adnan'ın yazı masasının önüne oturdu. Kalemle oynuyor, bir dizeye önüne bakıyor, bir şey bekliyordu.

Öksürüğü bitince Adnan, kâtibine haykırdı:

— Salih Efendi, biraz bakar mısın?

Kadın:

— Yaaaa! Öyle mi? dedi. Masadan kanepeye geçti.

Kâtip Salih, dargın yüzle odaya girdi.

Adnan:

— Mecelle'nin dördüncü cildini buldum. Şu faslın kopyesini bana çıkar.

Kâtip, Mecelle'yle odadan çıkacaktı. Adnan kolundan yakaladı; yine haykırdı:

— Yanımda yaz!

CİNAYET

HAŞEL İN Harbiye'deki konağının önü, bu sabah çok kalabalık... Fakat, sanem bir izdiham! Kapıda Adliye'nin cürmü

meşhut* olamazdı. Polisler... Kalabalık mütemadiyen büyüyor... Kapıdan kimseyi bırakmıyorlar. İçerde biri vurulmuş! Şişli'de bütün levanten kadınlar, telefonlarıyla Rasel'e arıyorlar. Lâfa başlarken, «Daha genç sayılırdı,» diyorlar, sonra Rasel'in vurulmasını tabiî buluyorlar, o kadar azgınlığın sonu bu olacağına telefonlarını kapatırken karar veriyorlardı.

Bütün Şişli kadınları için, «Rasel'i Alfred Cevat'ın bir gün vurması çok tabiîydi. Ve -madem ki Rasel'in konağında bir katil vardı: Vurulan Rasel'di; vuran da bir müddetlerberi Rasel'den yüz bulamayan Cevat'tı.»

Halbuki, Cevat'ın Rasel'den yüz bulmayışı, Cevat'ın Rasel'i vurması, bunların ikisi de iki yalandı. Daha doğrusu iki arzu idi. Rasel'i kıskananların arzusu.

Çünkü, Molz intihar edince, kadınlar Rasel'i tabiî düşecek sanmışlar, kadını birdenbire sevmişlerdi. Fakat aile avukatı, telefonda söylendiği gibi Rasel'e gelmiş, sabaha kadar konuştuktan, Molz'in karısına noterlerde 'kıyar olduğu' beyçlavın resmen senetlerini dikkatle okuduktan sonra, Rasel, 250 bin liralık bir kadın olarak dul kalmıştı. Harbiye'deki konak yine eskisi gibi ışıklı, ahçılıydı. Fakat Şişli kadınları, yalnız bunu görüyorlar, bir «ıdabı muaşeret matemi» geçirdikten sonra Cevat'la evlenmeğini bilmiyorlardı.

Ve kadının bedbaht olmadığını görünce, başka kadınlar bedbahtlar.

Zengin olmayan levanten kadınlara göre Harbiye'deki cinayet başka türlü olmuştu: «Cevat, parası için Rasel'i vurmuştu.»

Borsadakiler, cinayeti hiç konuşmuyorlardı. Çünkü mark, ley, leva gibi Rasel, Cevat diye borsa cetvelinde bir «kıymetli» adı yoktu. Yalnız Akşam gazetesinde cinayeti okurken gözlerini kırparak Molz'in p... olduğunu birbirlerine işaret ediyorlardı. Zaten Molz'in arkasından daima söylenen bu p... kelimesi, zengin olmayanlar için senelerdenberi teselliydi.

* Görülü meşhut: Suçüstü
* İkrar etmek: Kabul etmek

İkindi vakti, iki kadın telefonda konuşuyordu. Biri kumral, biri esmer... Kocası kanserden yalan kumral kadın, çıplak ayağı pedikürünün elinde, anlatıyor; üşüğünün kucağında yatak kıyafetiyle oturan esmer kadın dinliyordu: «Vurulan Rasel değildi. Kocası öldükten sonra Reşel, Cevat'a çok yüz vermiyormuş. Işık Ahmet, Cevat', kıskanmıştı; çünkü o da Reşel'i seviyordu. Ve işte bu Işık Ahmet, Reşel'in koynunda Cevat'ı vurmuştu.»

Gazete, ertesi sabah cinayeti uzun yazdı. Yalnız bir muhabirini Reşel'e görüştürecek kadar ufak bir yalancılık. Çünkü müddeiumumilik* Reşel'i kimseyle görüştürmüyordu. Fakat gazete bunun da kolayını buldu: Yalana Reşel'in saçlarını, gözlerini taktı ve yalan bu çehreyle o kadar güzeldi ki, okuyanlar sarı saçlı, lâmoni gözlü yalana hayrandılar. En ciddî bir gazete bu yalana tenezzül etmedi; yalnız bir nevi edebiyat yaptı:

«Dün gece şehrimizde tüyleri ürperten müthiş bir cinayet olmuştur. Sabahın alacakaranlığında (Halbuki cinayet gece yarısı olmuştu) şehrimiz Osmanlı Müzesi müdürlerinden Muzaffer Navara Efendi'nin (Halbuki Muzaffer, mütarekeden beri Osmanlı değil, İtalyan tabiiyetindeydi) Harbiye'deki evinin önünden geçen polisler, dört el silâh duymuşlardır. (Halbuki bir el silâh atılmıştı; cinayeti polisler sokaktan geçerken duymamışlardı; evin nöbetçisi karakola haber vermişti. Muzaffer'in konağı, kale gibi kalındı. İçeride sahra topu atılsa duyulmazdı.)»

Bu ciddî gazetenin buraya kadar ve bundan sonra yazdığı şeyler, dört delik atılan silâh gibi ancak dörtte bir doğruydu.

O gün Setbi Taryan'da poker için dört kişi yıkıldı; eski Atagenaval Naşit'in içi sıkılıyordu; Hariciye müsteşarı Burhan'a, Reşel'in evindeki cinayeti anlatmaya başladı. Fakat üvey kardeşi Cevat'ı haksız göstermek için vak'ayı, fazla değiştiriyor, gazetelerden daha çok yalan söylüyordu.

Halbuki vak'anın doğrusu şudur:

* Müddeiumumilik: Savcılık

Cinayetten üç hafta evvel, Cevat, Rasel'in evinde akşam yemeğini beraber yerlerken, Uşak Ahmet'in ayağı seccadeye takılıyor, elinden gümüş yemek tabağı düşüyor, istiridye kabuğunda pişirilmiş stakozlar, gerkelere yuvarlanıyor. Cevat gerzinden bir çok gülüyor, Uşak Ahmet bozuluyor. Cevat'a dik dik bakıyor. Cevat, bu gözlerin adeçsizliğine bozularak: «Ne bakıyorsun öyle? Eşşek!» diye haykırıyor ve kalkıp Uşak Ahmet'in geniş yanağına bir büyük tokat indiriyor. Hiç bir kısmı havada kalmayan bir tokat... Uşak Ahmet'in gözleri doluyor; Rasel'e, sonra yere bakıyor; sonra bir şey söylemeden odadan çıkıyor. Fakat bu tokat, bir kaç aydanberi atılacak olan bir tokattı. Yere düşen yemek tabağı vesileydi. Uşak Ahmet, Rasel'i büyük bir aşk'a seviyordu; ancak, uşaklığın verdiği hiçsellikle bu aşkı kendinden bile gizlemek istiyor, Rasel'e bakarken bu aşk gözlerinden taşmasın diye hemen önüne eğiliyor. Cevat'ı gördükçe sararmamak için onu görmemeye çalışıyordu. Fakat yemeklerde, gözleri hep Rasel'le Cevat'ın yüzlerinde, lâvurlarında kalıyordu. Cevat'la Rasel akşam yemeklerinde sarhoş olup da sofrada öpüşürlerken ahmaklaşan Uşak Ahmet'in alık gözlerine Alfred Cevat her akşam içine kızıyordu. O kadar kızıyordu ki, bu tokadın, bu akşama kadar nasıl geciktiğine kendi de hayret etmiş, niçin bu kadar sabırlı olduğunu Rasel'e sormuştu. Rasel de Cevat'a üzülmemesini yalvarmış, onu bebek gibi okşamış, sonra öperek biraz haksız bulmuş, sonra başını Cevat'ın göğsüne sokarak Uşak Ahmet'e biraz acımıştı. Ertesi gün Uşak Ahmet saadığını hazırlamıştı, gidecekti. Rasel bırakmamıştı. Uşak Ahmet'i okşamış, tatlı gözleriyle yalvarmıştı. Cebine bir demet de para koymuştu; uşak bu parayı almak istemeyince, bu para cebine üç defa zorla itilmişti. Dayak yediği için aldığı bu bahşiş, Uşak Ahmet'i ezmişti. Bu para onun cebinde Cevat'ın tokatıydı.

Uşaklığın, aşkın, dayağın, bahşişin verdiği soyluk içinde Uşak Ahmet gölgeleşmişti. Düşünceliydi. Daha dayak gecesinden bu cinayete gebe kalmıştı. Fakat bahşiş, doğacak ce-

zinin çıkardığı kanla ıslanmıştı. Parasını verdiği anda cinayet, cenin gibi düşmüştü. Ancak Uşak Ahmet, bu cenini damarlarında, kanında yine günlerce beslıyordu. Nihayet cenin, olgun hale gelmişti. Artık cinayetin gözleri, burnu vardı.

Ve cinayet, Uşak Ahmet'e henüzyen bir yüzle doğacaktı. Uşak Ahmet, bunu, çocuğu dünyaya gelecek bir kadın gibi bekliyordu. Kanında damarlarındaki çocuk büyüdükçe Uşak Ahmet zayıflıyor, çirkinleşiyordu.

Nihayet cinayet gecesi Uşak Ahmet, Alfred Cevat'ı Raşel'in koynunda vurmuştu. Gerdanından kamayla!.. Cevat'ın karyolada fırlayıp düşen ölüsünü de uzaktan attığı bir el silahla sol omuzundan yaralamıştı.

Raşel karyolada yarı beline kadar fırlamış, kendisine de ateş etmesin diye tabancalı adamı merhamete getirmek için deli deli gülmüştü. Kadının güldüğünü görünce Uşak Ahmet, bir kadın bir dakikada başlayıp biten kibriyle:

— Verdiğin paranın bir parçasıyla bu tabancayı, bu bıçağı aldım. Kalanı da burada . Bununla da cenazeyi kaldır! demiş, cebinden bir demet para çıkarmış, Raşel'e fırlatmıştı. Karanlık odaya kapıdan giren müselles aydınlıktaki tabancalı adam Uşak Ahmet'ti ve bunu görünce kadının korkusu birdenbire azalmış, karyolada inmiş çıplak ayaklarıyla Cevat'ın sıcak kanında yürürken kanla ıslanıp, sırılsıklam bu beyaz, güzel ayakların Uşak Ahmet yüzükoyun kapanmış, hüngür hüngür ağlayarak onları öpmüş, başını yeniden Raşel'e doğru kaldırarak, yüzünde Cevat'ın kanı, bebeksiz, beyaz gözlerle kadına bakmıştı.

Raşel'in bir gün sonra Cevat'tan vaktiyle bir çocuğu oldu. Yedi aylık bir çocuk .

HASTA OLAMIYORDU

KÂTİP SALİH, bir türlü anlayamıyordu: Bu Adnan Bey deli mi, verem mi? Vakıa hekimler de «Verem» diyorlar; hem kahvecisi de... Fakat Kâtip Salih Adnan Bey'in deli olduğuna

daha çok kanı... Kötü neyse ne... Fakat Adnan da verem olduğunu sanmıyordu. Ayakta duracak hali olmadığı günler bile hasta değildi. Yataktan o kadar korkuyordu. Hele gündüz yatağa girmekten!... Bu, ölmeye başlamak demekti; bu, yürüyen, koşan, oturan insan'lardan ayrılmaktı. Hekimlere de bir zamandanberi —yani verem olduğu zamandanberi— müthiş düşmandı. Zaten hastalık, hekim bakacağı için korkunçtu. Zaten, «biz m memlekette hekimler cahildi.» Ya mühendisler, ya avukatlar, muharrirler, muallimler? Yok, onlar değildi; yalnız hekimler!... Çünkü Adnan «Hastalarımla» diyorlardı, hem de «Veremsinler» demek isteyerek!... Halbuki Adnan, bu sözlüğünün sebebini biliyordu. Edirne'de çocukken sıtma olmamış mıydı o? Kili sene sonra da nüksetmez miydi sıtma? İşte Adnan onun için sanıyor; onun için ateşleniyordu. Yedi yaşındaki malarya, Adnan'da bu yaşında yine başlamıştı. Sigarayı bırakmadığı için de öksürüyordu.

Süheylâ:

— Doğru söylüyorsun, ben de biliyorum Adnan, hiç bir şeyin yok... Fakat ihtiyat fena mı? Bir de Âkil Muhtar'ı çağırsak...

Adnan:

— A... Süheylâ, kinin reçeteyle alınır mı? Hastalığım sıtma! İlâcı da malûm! Senin Âkil Muhtar'ın da bezikse bunu söyleyecek. Kinin almak için mi hekim get receğiz?

Her gün aynı ateş, aynı nabız... Adnan'ın iki elmacık kemiği her gün aynı saatlerde kırmızı... Yüzünün kemikleri her gün daha ziyade... Öyleyken Adnan, bir türlü verem olamıyor. Süheylâ ile birlikte, yani onun parasıyla İsviçre'ye gitmeye hiç hazır görünüyordu; öksürdüğü zaman hep, «sigarayı bırakacak!» Bu karar, cevaptı. Hep Süheylâ'nın durgun gözlerine cevap...

Tek müşteri gelmeyen yazıhanesine her gün koşarak gidiyordu. İçinde bir düzine dava varmış gibi eski gazetelerle şişen çantası da her gün koltuğunda... Evde kalırsa Süheylâ'

nın onu sahiden hasta sanacağından korkuyordu. İstanbul'un en ucundan avukatı olsaydı, evden bu kadar erken çıkacak, içinden bu kadar geç dönecekti. Fakat bir ay sonra bu yazıhaneye de gidip gelemeyecekti.

Han sahibi, «Üç aydan fazla dolandırılmaya» razı olmuyordu. Bu sayhası handan atılacağını çok nezaketle anlatan «kibarlığı» mektubu Adnan'la han kahvecisi, han sahibi kadar kibirli yüzle daha dün getirmişti.

Fakat Adnan bu yazıhaneye mutlaka gidip gelmeliydi. Yoksa Beyoğlan Kemerindeki konakta Süheyla'nın yüzüne bakamazdı. Karar verdi. Eski Atşeraval Nagit'e gidecek. Yazıhanenin üç aylığı kadar ufak bir para istemeye.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA İLK SAKLANAN DEVLET SIRRI

BU GECE Nagit'in salonu yine kalabalık. İstibdat'ta Hidayet'in, Meşrutiyet'te Adnan'ın konağında toplananlar, Mütareke'de hep Nagit'in salonunda... Habibullah Efendi kâğıda öfkeli... Doktor Haldun ayakta. Sakallı Vasıf, Avukat Tevfik Hoca koltuklarının, bacaklarının kalın çizgileriyle antika koltuklarda.

Haldun, gene İngiliz belâgatını anlatıyor. Yine eskisi gibi «medeniyet konferansı» yine eskisi gibi «konfer Tandra abdesthaneleri» idi. Yalnız, o eski Haldun değildi; üç dört misli fecydi; İstanbul'dan giden işgal kuvvetlerine «bizimkiler» diyordu. Her gece başka yüzü, başka sesi vardı; tıpkı kırk, elli türlü hokkabaz, kırk, elli sesle konuşan aktör gibi.

Doktor Haldun, biraz peygamberlerle eğlendi. Atşeraval Nagit:

— Fakat ben, asilzade peygamberleri severim. Buda gibi... Prens Sakyamuni en beğendiğim peygamberdir, dedi.

Habibullah, lâfı değiştirmek için Adnan'ı sordu. Atşeraval Nagit ilâç içmiş gibi yüzünü buruşturdu.

— Geçende uzaktan gördüm Belizar'e* dönmüş. Ama kabahat kendinde... O kadar para biter miydi hiç? Fakat bizim Adnan Bey bitirdi. Parayı kazanmak güç değildir efendim, saklamak güçtür efendim... Bunu Adnan Beyefendiye anlatamadık. Kavi... Kumar... Yatağa yorulmak için giriyor, para vereceğim diye kumarı seviyordu.

Sonra Adnan'ın yardımıyla zengin olduğunu düşündü. Utandı, sahte sesle mırıldandı:

— Ben de fakat yok ki yardım edeyim!

Doktor Haldun aynı kalktı.

Kat kat perdelerle kulislere benzeyen salonda boyalı adam gibiydi. Evvelâ memleketle eğlendi. Soğukçeşme Rüştiyesiyle Cambridge Darülfünununu, Selimağa* Kütüphanesiyle Westminster Kütüphanesini karşılaştırdı.

— Yahudilerin bile bir Maşmonide'leri* var. Halbuki sorarım size, bizim kimimiz var efendiler?

Kollarını bağladı, cevap bekliyordu. Herkes önüne baktı. Haldun sığır tırnağından enfiye kutusuna vurdu; iki enfiye çekti. Büyük yeşil mendile burnunu sümkürürken Osmanlı tarihine kızdı; -Tu!.. dedi. Tiryaki Hasan Paşa'nın Naima'daki karga falına tükürüyordu.

Elyazması kitapla Krinolin koltukta uyuyan eski sahaf Arif Hoca, Doktor Haldun'un tükürüğünden uyandı. Tüm bu sırada Adnan salona giriyordu. Onu görünce —fikrin olduğunu mevsukan* duymuştu— gözlerini kapadı, yine uyur gibi yaptı.

Habibullah Efendi, nihayet Doktor Haldun'a kızdı:

— Be adam, bir nağme tutturmuşsun: Yok medeniyet! Yok konfor! Ulan senin medeniyet dediğin nedir ki?.. İnsa-

* Belizar (Belisarius): 7. Ö. zamanda yaşamış Bizans generali. Vandalların son yıllarında İmparator Justinyen'in gözdesinden düşmüş, hapse atılmıştır.
* Selimağa: Selimağa'daki
* Maşmonide (Maimonides): Onbirinci yüzyılda yaşamış Yahudi doktor ve düşünürü.
* Mevsukan: Kesinlikle, duyarak.

nın kafasını vahşet tomrukta keserdi, medeniyet giyotinde biçiyor. Zulüm eskiden el işiydi, şimdi makine işi. Şu yirminci asrın maskaralığına bak bir kere! Dünya üç midelli hayvana döndü. Yer tankla, gök tayyareyle, deniz zırhlıyla adam öldürüyor. Senin medeniyetin bu mu?

Habibullah, kendi sözünün güzelliğine kızdı. Evet, kızdı. O, öyleydi, ayağa kalktı. Coştu:

— Senin «medeniyet»in meşe odununa saplanmış odun-cu kaması gibi insanların yalnız beynindedir, yüreğine, kanına, vicdanına girmedi.

Ataşemiliter Naşit, Habibullah'a kızdı. Ortaköy yasemininden çubuğuna öfkeyle çekiyordu. Bu çubuk bu koridorda tek alaturka eşya idi. Bu koridorda Naşit'in servetine kadar her şey Avrupalıydı. Bütün gayesi Fatmanak florinliydi. Doktor Haldun Habibullah'a söyleyecekti. Fakat Habibullah haykırdı:

— Müslümanlık medeniyettir, dedi. Sen biliyor musun ki Kur'an'daki Yusuf'un kıssası, Omiros'un *Odysse*'sinden çok yüksektir.

Sonra orta sınıf:

— Bu benim fikrim değil. Voltaire'in fikri! Oku Voltaire'in *Komuzu Felsefe*'sini!..

Naşit bülbülün kızdı. Koltuktan kalktı.

Otuzanın yalnız kafası görünen derin divanda, bir parmak ucuyla hemen gelen değişen yastıkların arasına gömüldü. Cüsseli ipek renk yığınında kayboldu; sade kafası, sade bacakları görünüyordu.

Eski ahbabı Erkândarıp Müşirinin amcazadesi diye konağına geldiği Naşit'in gizli öfkesine Habibullah tutuldu. O hiddetle İstanbul'daki İngiliz işgal kuvvetinin Direklerarasında uykuda öldürdüğü Türk askerlerini Doktor Haldun'a hatırlattı:

— Senin Darwin'in, Newton'un uykuda adam öldürüyorlar efendi. İngiliz mütefekkirleri, âlimleri burunlarında balık kılçıkları, sırtlarında taş baltalar, çenelerinde tufandan evvelki sakallarıyla insan etu yiyorlar efendi!

Diğerinin kovuklarında ırkımın kanı var. Hepsi zulümde Gurkalarına kaşı yoktur! Hint leşhorlerinin[1] kanlı pençelerine sen medeniyet mesalesi mi diyorsun efendi!

Adnan, Nagi'ye borç istemeye geldiğini unuttu. Haykırdı:

— Yaşa Habibullah!..

Doktor Haldun, Adnan'a bağırdı:

— Sen sus, eski İttihatçı! Arkadaşlarınla memleketi üç senede batırdınız! Sen kendini unutturmaya bak. Gocuklu, kalpaklı üç Rumeli ihtilalcisi sarıklı, zaka lı beş Hint askerine bir yaşam verdi. Cehaletin vahşete hediyesi oldu koca ülke!

Adnan bir şey söyleyecekti. Doktor Haldun sözünü kesti. Acı acı güldü:

— Harbi Umumiyenin ilânı, Osmanlı İmparatorluğunda ilk saklanan devlet sırrıdır!

Adnan, şaşaacıydı. Bütün göğüsüyle haykırdı:

— Biz, altında yatmadan bu kara toprağın üstünü kimse çiğnegemez! Ben İzmir'in işgal günü senin gibi susmadım. Fedadımın sesiyle haykırdım: Alsas-Loren'i Almanlar aldığı zaman, yıldırımdan çok bağıran Fransa şairi gibi...[2] Teselli mayın arkadaşlar, dedim. Millet'lerin hayatında salmak, malik olmak değildir! O Fransız şairi böyle haykırmıştı: Avusturya Venedik'i, Rusya Varşova'yı, İspanya Küba'yı, İngiltere Cebelitarık'ı, Almanya Alsas-Loren'i aldı demek, o memleketlere malik oldu demek değildir. Ben de, «Yunan kuvveti İzmir'i aldı, fakat İzmir'e malik olmadı» diye haykırdım. Fakat o zaman sen, Doktor Haldun sen, evinde hızlı öksürmeye korkuyordun. İşte benim haykırdığım hakikat çıktı. Etrafını görecek kadar yerden yüksel de bak! Sakarya suda, Dumlupınar alevde, «Gazi» güneşte bir aslan yelesidir! Bir milletin utancıyla eğilemiyor. Felaket, zamanında bir milletin çektiği azap kadar büyüktür.

[1] Leşhor: Akbaba.
[2] Victor Hugo

Misafirlerin arasından çok çirkin bir yüz uzandı; namus-un, paranın güzelleştiremeyeceği kadar çirkin: Mıstanbul Behçet! İki senedenberi mahkeme reisiydi. Öyle kızmıştı ki, ömründe ilk defa bu kadar güzeldi. Haldun'a elini kaba şeklinde salladı:

— Son insanım! diye gezdikçe, dünyada iki milyar insan bedbahttır! dedi. Kimseye selâm vermeden çıktı, gitti.

Doktor Haldun, Behçet'in odadan çıkmasını bekliyordu. Arkasından «Edepsiz!» demek için.

Sakallı Vasıf, ihtiyarlığı halde sakalı sımsıyahtı. Öğle vakti gece karanlığı gibi yapılabilir bir sakalı! Avukat Tevfik, Hoca'nın kulağına eğildi, Adnan'ı fısıldadı:

— Düşünüyor. Niçin bilmiyor musun?

Tevfik:

— O, düğün gününden beri düşünüyor zaten.

Vasıf, Mahkûm Prens Hasan'a barış istemeye gittiği zamanki durgunluğunu şimdi Adnan'da görerek, Hoca'nın kulağına yine fısıldadı:

— Para isteyecek de onun için dalgın.

Fakat Adnan, demin ki heyecandan sonra para istemeye utanıyordu. Zaten odadaki kalabalık, buraya niçin geldiğini yüzünde görecek diye korkuyor gibiydi.

Misafirler birer birer gittiler. Haldun da gitse, Adnan, Nagit'le yalnız kalacaktı. Fakat Haldun'un sabahından evvel lâkırdısının bitmesi kabil değildi. Öyleyken, bu gece lâfını bitirmeden gitti. Adnan, Nagit'le başbaşa kaldığına sevinecekken, odaya eski Çin Türk Süleyman girdi. O, şimdi Nagit'in konağında hususi kâtipti.

Vaktiyle Adnan'ın konağında Dağıstanlı Hoca'nın lâkırdı söylemesine mânî olmak için hazırladığı kalemtıraş konferansını Adnan'ın ağız açmasına fırsat bırakmamak için şimdi bu salonda vermeye başladı. Adnan anlıyordu: Yazıhane kiralarını verememeyecekti. Zaten Nagit, Adnan'a o kadar çok «Zatı-Âlinize» diyordu ki... Adnan o kadar bir türlü «sen»le olamıyor-

du ki... Nihayet Nagit'ten müsaade istedi; kaçıyordu. Fakat merdiven başında bir an için Nagit'le yalnız kalınca halini anlattı: İki yüz liraya ihtiyacı vardı. Nagit, isteren iki yüz liranın üzünde Derby Kontu gibiydi.

— Üstünde yok. Bana yarın onda telefon buyurur musunuz? dedi.

Ertesi gün Adnan beş defa telefon etti: Onda, on ikide, üçte akşam sekiz buçukta, gece on ikide.

Derby Kontu beş defa evde yoktu. Telefona, Adnan'ın sesini çok iyi tanıyan Cin Türk Süleyman gelmişti hep.

Beşinci telefondan sonra, Adnan, başka şeyler düşünerek Nagit'e kızdı: «Zavallı Belkıs, gelirlik elbisesini —yakası Brüksel dantelâsından hiç bir taraftı kesilmeyerek yapılan elbisesini— satmağı da benim parasıyla Amerika'ya gitmişti. Halbuki Nagit, «Belkıs'ın Amerika'ya yol parasını ben verdim,» diye herkese yayıyor, «New York'ta da altı aylık göndermiştim,» diyordu. O Belkıs ki, parasızlıktan intihar etmişti. Bu Nagit ne âdi heriftir!»

Ertesi sabah erkenden Adnan, Nagit'e telefon etti; Sesini değiştirerek:

Eski Cin Türk Süleyman, telefonda sordu:

— Sen misin Vasfi Efendi?

— Evet.

— Beyefendi banyoda. Telefonu yanına gönderiyim, görüşün.

Husûsî kâtip Süleyman, Nagit'le Vasfi'nin yaptıkları son kömür işini biliyordu.

Süleyman, telefonu banyo salonunun kapı çerçevesindeki prize taktı; içeriye arka arka girerek telefonu sudaki Nagit'e verdi.

— Vasfi konuşacak! dedi.

Nagit telefonda telâşla sordu:

— Ne haber Vasfi Efendi?

Adnan cevap verdi:

— Benim! Adnan!

Nagit bozuldu:

— Ha! Zatıâlinız mi Adnan Beyefendi? Bu iki yüz lirayı tedarik edip size takdim edemeyeceğim için duyduğum ıstırabı tasavvur buyuramazsınız.

Adnan:

— Teşekkür ederim. Hasret kalmadı. Berdenize para buldum. Yalnız bir şey arzedeceğim, hemşiren'e. Bihter Hanımefendi yazıhanemde geldi. Nail ile ayrılıyorlar. Boşanma davasını kabul edeyim mi?

Nagit'in elinden içeleen, banyodaki sabunlu suyu düşecekti. Hemşiresinin bir erkekle bir odada görüşmesi ne demek olduğunu Nagit bilirdi.

Adnan'la hemen dost oldu:

— Adnan'cığım; Bihter'i biliyorsun ki, ben kovdum. Bu karı delidir. On sekiz yaşında iffetini bulmuştu. Ondan sonra iğrenç, deli, berbat bir şey oldu. Bir daha hoş kalmağı.

Adnan telefonu kapatırken bir katilin heyecanıyla sevinmiyordu.

Biraz sonra kendisinden utandı: Tulumbacı mıydı? Bu telefonu etmeli miydi?

HEKİM MESELESİ

KÂTİP SALİH ne iyi adam! Ne zamandır aylık almadığı halde sürat etmiyor. Üstelik de yazıhane kira'larını vermek için Adnan'a senetsiz borç buluyor! Adnan daha bir müddet bu yazıhanede da müşteri bekleyebilecek.

Kâtip Salih'e aylıklarını, yazıhane kiralarını Süheylâ bu kadar güzel bir hile ile veriyordu.

Fakat Adnan, cuma günlerinden mustarip. Evde kalıyordu çünkü.

Bir cuma günü Süheylâ, Boğdağan Kemerindeki konağın sandık odasının kapısını arkasından kilitledi; bir sandığın üs-

tündeki misafir yataklarına başını dayadı, hıçkırıklarını yastıklara gömerek ayakta ağladı. Sonra yaşlarını sildi. Derin derin sustu. Derin derin düşündü. Odadan dışarıya beceriksiz maşrıyla çıkmamak için kendi kendine gülünç talimler yaptı. «Romanın»ın müsveddelerini karıştıran Adnan'ın yanına çok tabii rahatsızlıkla gitti. Kolunu, kocasının boynuna doladı. Kadının çıplak, pembe kolunun halkasında Adnan'ın çürük çehresi topraklaştı. Ağzı ağza öpüşürlerken Adnan yine öksürmeye başladı.

Süheylâ yine hekim getirmekte ısrar etti. Adnan, doktor parasından utanıyordu. Süheylâ'nın vereceği paradan!.. Bu felâketten kurtulmak için hekime kendi gitti.

Eve döndüğü zaman eğleniyordu:

— Bugünkü hekim, mahallenin hekimlerin en hazıkı... Herif bana dikpedi «Veremsin!» diyecekti.

Süheylâ:

— Dedi mi?

Adnan:

— Demedi ama dedi sayılır. Ciğerlerim sayılmış. Bizim memlekette hekim yoktur demez miydim sana Süheylâ?

— Başkasına baktıralım.

— İki gözüm, hekim değil mi? Hepsi bir. Filân hekim, falan hekimden âlim değil; Filân hekim, falan hekimden cahil! Fark bu kadar!.. Sen diyeceksin ki, o halde en az cahilini getirelim. Fakat zahmete değer mi? En büyük hekimi çağır: Zayıfsan «Veremsin!», şişmansan «Kalbsin!», gözlerin sulu «Albüminin var!», yemekten sonra gaşyan* ed yersan «Kanser olmuşsun!»... Halbuki veremin zayıflıkla ne münasebeti var? Yüz yirmi kilo gelirsin, veremsin. Kırk yedi gelirsin, değilsin. Gel de bunu bizim memleketin hekimlerine anlat! Canım uzağa ne gidiyorsun? Geçen gün gelen doktor, senin gebe olduğunu anlayabildi mi? Halbuki mahalledeki ebe hanım,

* Gaşyan etmek: Kusmak.

bir gün sokakta seni sehilin önünde çarşafla görmüş, yüzünden gebe olduğunu anlamış; bana sokakta rastladı: «Pevefendi, küçük hanımefendiyi ben doğurtacağım! Zaten kend'si de benim elimde doğdu!» dedi

Adnan sigarayı yaktı. Neşeyle güldü:

— Merak etme Süheylâ, ölmeyeceğim

Süheylâ'nın çırkinleşen karnını gösterdi:

— «Salim»i beraber büyütecegiz, beraber okutacağız, beraber evlendireceğiz

Çocuğun erkek olacağına emindi. Erkek çocuğun adı da tabii Adnan'ın babasının adı olacaktı. Fakat Salim'in doğum masrafı için henüz para bulamamıştı. Bunu düşündü. Yüzü esmerleşti. Çok susarsa ıstırabını Süheylâ anlayacak sandı. Bir şey söyleyecekti. Öksürüğü tuttu. Söyleyemedi. Öksüre öksüre yorgun düştü:

— Şu koltukta biraz kestireyim, dedi

Süheylâ: «Karyolama uzanmaz mısın?» diyecekti. Fakat Adnan, güzelliğe yatağa girmekten o kadar korkuyordu ki...

Uzun gözkapakları yüzüne sarkarak Adnan uyurken koltuğun siyah tepesinde sarı kafalası durdu. Adnan'ın elinden demir romanını alan Süheylâ, kocası uyumaya başlarken sayfalara eğdiği başını şimdi kaldırmış, uyuyan ölüye bakıyor, gözleri doluyordu. Adnan uyanınca karısının romana eğilen çok saçlı güzel başına daldı:

— Hiç okuma Süheylâ, berbat şeyler... Bu müsveddeleri ben yırtamıyorum. Hiçbir kitap, kendi kendine de kaybolmuyor.

Süheylâ, zaten okumuyordu. Onu memnun etmek için kitaba eğilmişti. Süheylâ, başını eğik tutarak gözyaşlarını yüzünün damarlarına içirdi. Sonra gülerek başını kaldırdı. Adnan tekrar bugünkü hakirete kızdı:

— Şu herif hakaret istedi, değil mi Süheylâ?

Süheylâ, gözlerini göstermemek için başka yere bakarak başını sallayıp, «Evet!» diyor, gözlerinin süzerek almadan tasdik ettiği lâhn altında eziliyordu

Süheylâ birdenbire durdu, düşündü: Kocasına ciğerleri zayıf diyen hekim, ona bir kuvvet ilâcı olsun vermemiş miydi? Böyle bir reçete olsaydı, kocası hekimin cehaletiyle eğlenirken reçeteyi mutlaka gösterecek, bu kitap ilâçla mutlaka alay edecekti.

Süheylâ:

— Hekim reçete vermedi mi?

Adnan:

— Hayır... Lüzum görmedi... Ben istemedim... Yani vermedi...

Kadın odadan koşarak koştu; Adnan o kadar parasızdı ki, gittiği, alay ettiği hekim bir istisnâsız yalnızdı.

Adnan haykırıyordu:

— Koşma Süheylâ, kucağından Salim'i düşürmeksin!

Henüz doğmayan çocuğunu annesinin kollarında duruyor hayal ederek Adnan karısına takılıyor, hekime gidecek parası olmayan Adnan'ın bazen yalnızlığına Süheylâ, konağın en uzak odasında ağlıyordu.

ADNAN YİNE EDEBİYAT HOCASI

SÜHEYLÂ:

— E, vallahi çocuksun Adnan sen.

Adnan:

— Karısının yanında çocuk olmayan koca, canavardır.

Süheylâ:

— Canım balayıkları güldürmeğiz kendimizle.

Adnan dinlemiyor, yalvarıyordu: O, yirmi iki sene evvelki edebiyat hocası olarakdı; karısı da talebesi.

Süheylâ, içinden gülüyordu. Nihayet razı oldu, karnındaki çocuğun düşeceğinden korkmadı; kocasıyla konağın üç merdivenlerinden koşa koşa indiler. Yalnız Süheylâ yaşlı kocasını koşarken, çirkin buldu.

Şimdi ikisi de yirmi beş sene evvel Egher'in oturduğu masaya karşılıklı oturdular.

Adnan sordu:

— Bu masa var mıydı? Bu odanın eşyası değişmemiş miydi?

Süheylâ, Adnan'ın hayretine şaşıyordu:

— Yoo... Neden değişecekmiş? Hepsi yerli yerinde işte.

Adnan'ın çehresi odanın eşyasına inanmıyordu. Süheylâ ile evlendikten sonra Adnan, buraya ilk girdiği gün odada bu yirmi beş sene evvelki eşya yoktu çünkü.

Süheylâ içinden gülüyordu; kocasının bir gün, bu odada eski edebiyat hocası olmak isteyeceğini biliyordu; odanın eski kanapelerini, koltuklarını tavanarasından buraya gizlice taşımıştı.

Adnan:

— Başlayalım mı?

Fakat Adnan'ın yüzünde başka bir hayret vardı. Süheylâ'nın elindeki *Egher* yirmi beş senedenberi sökülmemişti. Süheylâ, edebiyat dersine birdenbire sevindi. Adnan, yirmi beş sene gençleşiyordu.

— Başlayalım, evet... Fakat bir şartla!

Yirmi beş sene evvelki Süheylâ gibi başörtüsüyle ders alacaktı. Fakat ağlayarak değil. Süheylâ'nın yirmi beş sene evvel parçaladığı başörtüsü, parça parça, masanın altında. Süheylâ bu parçaları bulunca, yekpare oldular. Süheylâ örtüyü başına koydu. Adnan, birdenbire terledi:

— Hava ne kadar da sıcak!

Peşini çıkardı. Süheylâ, Adnan'ın sarı saçlarının önünde daldı.

Süheylâ: «Pencereyi açayım efendim!» diyecekti; fakat pencere açıktı.

Ders başladılar.

— *İskender o şehr ülemârâ*...

Adnan dik dik Süheylâ'ya bakıp sarardı. Masadan kanapeye gitti.

— Siz de buraya gelmez misiniz Süheylâ Hanım!

Kanapede yanyana oturdular. Adnan, kızın elini tuttu (Süheylâ bütün vaziyetiyle yirmi beş sene evvelki kızdı.) Sonra beline sarıldı; dudağından yarım saat öptü. Süheylâ, edebiyat hocasına gülerek kızdı:

— Siz namussuz adamsınız Adnan Bey! Size talebenizi diye emanet edilen bir kıza böyle sataşmak!

Adnan, Süheylâ'yı yine öpmek istedi. Süheylâ, gözleri gülerek, öfkeyle ayağa kalktı:

— Siz acemi aktörsünüz Adnan Bey!

Öfkesinden ingörtüsünü parçalamak istedi. Bakır bağdaştı parça parça yerdeydi. Kafesi yumruklamak istedi. O da yirmi beş sene evvelki dağınık delikle karıştı. Başını pencereye dayadı. Yanakları ıslanmayarak ağlıyordu:

— Sen beni sevmiyorsun. Sen beni beş dakika için istiyorsun. Ayıp!

Adnan hakarete kızdı. Süheylâ'nın yanına sokuldu:

— Karı koca arasında ayıp olur mu hiç?

Süheylâ:

— Ben sizin karınız değilim. Talebenizim.

Adnan:

— İnsan bütün ömründe bir tek kadın sever.

Süheylâ:

— O tek kadın da ben değilim tabii!

Adnan:

— Dinleyiniz beni Süheylâ Hanım; bazı kadınlar kitapçıdan yeni aldığımız, bıçkı yaprağını parmağımızla yırtarak bazı satırlarını okuduğumuz, sonra attığımız kitaplardır. Bu, aşk değildir; bu, meraktır. İnsanın bütün ömründe aşkla sevdiği bir tek kadın vardır; Daima okuduğu, daima yatağının ucundan ayırmadığı bir tek kitap gibi!

Süheylâ:

— Bu kitabınızın ismini söyleyeyim mi?

Adnan:

— Ne hacet! Ben söyleyeyim: Erkânıharp Müşirinin kızı Refika!

Süheyla:

— Bana bunu ne cür'etle söylüyorsun? Ben senin karın değil miyim?

Adnan:

— Ne karısı? Siz benim talebemsiniz! Demin kendi ağzınızla söylediniz.

Süheyla:

— Biliyorum, beni niçin sevmiyorsun sen?

Adnan:

— Hayır, bilmiyorsun. «Çirkinsin!» diye seni sevmiyorum sanıyorsun. Hiç değil; yanlış. Seni konuşmadığın için sevmiyorum. Sesin çıkmadığı için... Kadınları kocaları değil, ağızları severler. Niçin? Çünkü kadınlar kocalarıyla susarlar, ağızlarıyla konuşurlar da onun için.

Süheyla:

— Ben böyleyimdir işte. Ben lâkırdıyı sevmiyorum. Lâkırdı gururdur. Müellifler yazdıkları, insanlar konuştukları zaman mağrurdurlar. İster yazı ile olsun, ister yazısız. Her söz davadır, kibirdir. Onun için yazı yazanların, lâf edenlerin düşmanı çok... Konuştuğumuz zaman ne yapıyoruz? Ya çekiştiriyoruz; yani çekiştirdiğimiz insanın rezaletinin bizde olmadığını anlatıyoruz. Yahut beğeniyoruz. Yani beğendiğimiz insanı ne kadar iyi anladığımızı gösteriyoruz. Hep gurur, hep gurur...

Süheyla anladı. Adnan talebesiyle değil, karısıyla konuştuğunu hatırlamış, utanmıştı.

— Hayır, Süheyla, sana yalan söyledim; sen susuğun zaman da güzelsin. Hiç kimsenin, hiç bir şehrin görünmediği büyük denizin ufku gibi!... İnsan bilir ki boş sandığı bu ufukta insanlar var, şehirler var.

Birdenbire barıştılar. Dudak dudağa bir buçuk saat öpüştüler. Bahtiyardılar. Fakat Adnan'ın birdenbire ölüsürüğü

tutar. Dört saat ölsündü. Bir buçuk saadete karşı, dört felâkete. Öğleyin başlayan ölüşünün akşam bitti. Adnan'ın hali kalmadı.

Süheylâ koluna girdi; onu yatak odasına götürdü; karyolasına yatırdı. Tuhaf: Eşber'in okunduğu odada akşam olduğu halde, yatak odasında gündüzdü. Daha tuhafı: Gündüz yatağa girmekten korkan Adnan, bu sefer sesini çıkarmadan karyolasına girdi. Süheylâ, Eşber'in okunduğu odaya tekrar koştu. Odada bütün İstanbul kararıktı. Süheylâ hayret etti. Yirmi beş sene evvel parçaladığı kafes, demirki kafes, yine penceredeydi... Başını pencereye dayadı. Komşuda yine bir kadın sesi udla şarkı söylemeye başladı; yirmi beş sene evvelki ses aynı ses. Fakat şarkı eski şarkı değil.

Felek gözü eşkler ırhabı dili amma nedem sanırsı.

Süheylâ düşündü. Yıllar, insanın yüzünü, dişini, saçını değiştiriyor; fakat, sesini dokunamıyor. Kocası da öyle değil mi? Sesleri, Adnan'ın başından saçlarını almış, bıyığını ağartmış. Fakat sesi eski ses. Ve yirmi beş sene evvelki sesle konuştuğu için Adnan gerçekten değildi. Yalnız onun için!.. İnsanlara mazisinden ne kadar az şey kalıyordu!

Hulâsalık içeriye odaya girdi; haykırdı:

— Beyefendi öldü!

Süheylâ hayret etti: Ne çabuk öldü? Dört ay sonra ölecekti! Hekim öyle demişti!

Hulâsalık:

— *Hemoragie*[1] dedi.

Hulâsalığın bu kelimeyi bildiğine Süheylâ şaşıyordu. Hekim bunu Süheylâ'ya o kadar gizli söylemişti ki, bu Çerkez kadını onu duyamazdı. Duysa da öğrenemeyecekti.

Adnan'ın cenazesi beş dakikada kalktı. İkinci beş dakikada Süheylâ'nın bir erkek çocuğu oldu: Salim! Üçüncü beş dakikada Salim yirmi yaşındaydı. Takvimle yirmi senesi ha-

1 Hémorragie (Fr.): Kanama.

yatın birkaç dakikasıydı. Salim, her gün biraz büyüdükçe, biraz daha babasına benzeyerek, dördünün beş dakikada yirmi beş yaşına geldi. Ne kadar güzeldi Süheylâ oğlunu öptü! Fakat öptüğü erkek, birdenbire o kadar Adnan'dı ki dudaklarını emmeye başladı. Birdenbire utandı. Ürperdi. Fakat Salim, yirmi beş yıl evvel Süheylâ'ya ders veren Adnan kadar güzeldi. İki eliyle oğlunu göğsünden itiyordu; dudakları yine bir türlü Salim'in dudaklarından kopmuyordu. İçinden kendi kendine «Ne yapıyorsun? Canavar mı oldun Süheylâ?» diyor, sonra kendi kendine cevap veriyordu: «Neden canavar olacakmış? Yirmi beş sene evvelki kocasını öpüyordu.»

Süheylâ birdenbire uyandı; şezlongdan yarı vücuduyle kalktı. Odaya Adnan giriyordu.

— Bu ne bilmem öğle uykusu Süheylâ? Akşam oldu iki gözüm.

Süheylâ şezlongdan kalkarken kucağından bir kitap düştü. Adnan yerden aldı, karısına verirken kitaba baktı.

— Oooo .. Freud'u okuyordun demek?

YAZIHANEYE İŞ GELDİ

GÜN GEÇTİKÇE Adnan'ın çehresindeki büzüş hayret ve hemahal oluyordu. Bütün müşterisiz avukatlar gibi

İşsiz yazıhaneler, saatçi gibi ses verir. Adnan'ın da elinden düşen kalem, odada kıyamet koparır. Sonra yayılan sükûtla oda büyürdü.

Adnan uyuklıyordu. Dün gece sabaha kadar onu hiç uyutmamış, sigarası da sabaha kadar onu öksürtmüştü. Yazı masasının üstündeki gazetenin kafası bükülmüş, alt dudağı sarkık, uyuyordu.

Öğleyin yediği kuru fasulyeyle verem birleşerek uykusunu ağırlaştırmıştı. Zenginliğinin rüyasını görüyordu. Nişanta-

şi'rdaki korak Belkıs Alman bankalarındaki cari hesap Esham, altın, nakit, Kâğıt nakit Harbi Umumi Hülâsa Adnan'ın mes'ut olması için lâzım olan her şey var. Fakat Adnan yine bedbaht. Çünkü Belkıs'ın müstehzi gözleri, Adnan'ın karyolasının ucundaki terlikleriyle eğleniyor; Adnan'ın bir türlü kibar olamayan ayaklarının yuvarlaklığından kurtulamayan, mevzun* olamayan boğ terlikleriyle. Adnan'ın canı sıkılıyor. Belkıs alaylı sesle, «Niçin bir şeyle meşgul olmuyorsun?» diyor, sonra soruyor:

— Niçin romanını yazmıyorsun Adnan?

Adnan öfkeleniyor: O nasıl roman yazardı? Eskisi gibi fikara mıydı? Eskisi gibi çocuk muydu? Bugünkü içtimaî mevkii roman yazmaya, roman okumaya müteahhimil* miydi? Belkıs görmüyor muydu? Onu hergün kabineye sokmak istiyorlardı. Onun mevkiindeki adam, ancak hukukî, içtimaî makaleler yazardı.

Belkıs, alay ettiğini belli etmiyor: «Fakat, diyordu, Disraeli Başvekilken roman yazdı. Benjamin Constant Şûrayı Devlet reisi ken roman yazdı. Chateaubriand...»

Yazıhanenin kapısı hızla açıldı. Belkıs sözünü bitirmeden, Adnan uyandı. Rüyadan kurtulduğuna memnundu; fakat uykusuna acıdı. Çok kapısına kızacak, Kâtip Salih'e fena fena bakacaktı. Fakat kâtip acele sesle:

— İş geldi beyefendi! dedi.

«Dışarıda bir kadın, yanında bir adamla bekliyordu.» Adnan'la kâtip, kısık sesle karar verdiler: «Beyefendi çok meşguldü. Hanımefendi biraz bekleyecekti.» Kâtip Salih, «anladım» demek isteyerek gözünü kırptı, odadan çıktı. Göz işaretine Adnan'ın canı sıkılmadı. Kâtibi ile arasındaki bu lâubalilikler bir iş adamına lâzım olan şeylerdi. Zaten bir müddetenberi Adnan her şeye katlanıyordu. Tek iş gelsin!

* Mevzun: Ölçülü.
* Müteahhimil: Taşıyabilir.

İlk yazıhanesinden kalma bir dosyayı masasına koydu. Kırmızı kurşun kalemini aldı. Öteki uçunda kimse olmayan telefonla konuşmaya başladı.

Kâtibin arkasından kadınla adam odaya girerlerken, Adnan telefonda «başını kaşıyamıyordu; «başka dava alamıyordu; «arzu buyurulursa baradaki arkadaşlardan birini tavsiye edebiliyor...»du.

Odaya giren siyah çarşaflı kadına karşı bu oyuna hacet yoktu. Avukat, gülgeye ve mateme insan muamelesi ediyordu. Kadın odaya, çarşafının başlığından çekinerek girdi; matemini o derece terbiyeli yapmıştı. Tahta perdeyle bölünen bu ufak odadaki avukatın başını kaşıyacak vekil olmamasındaki tuhaflığı anlayacak halde değildi. Yürürken bile ağlıyordu.

Kadının yanındaki genç adam, Üsküdar'daki bakkalın oğluydu. Matemli kadın boşalacak, bu çağlar, elindeki şişeyi ona koklatacaktı. Çünkü kadının oğlu vurulunca, bakkal, ona mahallede herkesten evvel acımış, avukata giderken yanına oğlunu katmıştı. Bakkaldan veresiye alışveriş eden kadının aybaşı hesaplarına ekilmesi, Tophanelioğlu'ndaki üç küçük evinden ikincisinin de kendisine yüzde yirmi beşle «optek edilmesi», bakkalın bu merhametinde ümitliler.*

Adnan, kadının henüz öğrenemediği felâketini, her isabete yarayacak umumi lâflarla teselli edince, kadın daha çok ağlamaya başladı. Ağlıyor, ağlıyor, açılamıyordu. Bakkalın oğlu anlattı: Hanım, Reşel'in evinde vurulan Cevat'ın annesiymiş!

Cevat'ın genç yaşında başını yediklerini bu sefer kadın kendi anlatmak istedi. Bakkalın oğlunun ağzında felâketini kısa buluyordu. Fakat kendi ağzında da kendi felâketi uğultu oldu: her kelime sarsıntı bir satırbaşıydı.

Hayatın insanlarla alay eden hakikatlerine Adnan, şaştı. «Bu kadın halaylık ve odalık olduğu için oğlu Alfred Cevat,

* Âmil: Etken.

ona anne dememiş. Cevat sağken bu kadın bir türlü onun anası olamamıştı. Vurulan oğluna ağlamanın lüzum gelince kadın, birdenbire ana olmuştu. Adnan bilmiyordu. Kadın, Üsküdar'daki üç evinden ikincisini de bahisle rehin etmiş, onun parası koynunda, ölen oğluna bir avukat arıyordu.

Çok müzevvir* tanındığı için ona Avukat Tevfik Hoca'yı salık vermişlerdi. Fakat Tevfik Hoca, yüzü uzaktan namuslu zannedilecek kadar çok para yapmıştı. Ve bu büyük paranın dekorunda korkunç çizgilerle somurtuyor, artık öyle mânâsız mânâsız gülmüyordu. Kadının kibarını görünce davanın ehemmiyetsiz olduğunu anlamıştı. Zaten çoktanberi 600 liralık dava almıyordu; ve esasen iki yıldanberi mahkemeye çıkmıyordu. Bu «sadaka»yı Adnan'a göndermişti.

Fakat kadın, odasından çıkınca, Tevfik telâş etmişti: «Kadın bu lûtfun kimden geldiğini Adnan'a ya anlatmazsa!»

Adnan'ın yazıhanesinde telefon çaldı. Tevfik Hoca, telefonda, «bu davanın, bu angaryanın lütfen kabul edilmesindeki ecir* ve mesuliyet»* Adnan'a söylüyordu. Adnan, senelerden beri öğrendiği «damın telefondaki sesini birdenbire sevdi; sonra düşündü:

«Bu Tevfik Hoca ne ince adamdı! 600 liralık davayı Adnan için angarya sayıyordu.» Sonra, «İnsanlar hakkında acele bükümler vermek ne kadar yanlıştı. Şu Tevfik Hoca için o, ne fena şeyler düşünmüş, Harbi Umumide yüzüne bakmamıştı. Halbuki düştükten sonra, onu, bütün dostları içinde yalnız bu Tevfik Hoca hatırlıyordu.»

Cevat'ın anası düşünüyordu: Bu avukat, «Belkıs Hanımefendinin eski hocası Adnan Beyefendi»mi idi? Kadın, bunu öğrenince memnun oldu: «Belkıs Hanımefendiyi almalara şarkedan adam, onun 600 liralık davasını, ona merhametinden kabul etmişti.» Fakat bahisten oğlu, Üsküdar vapurunda kızdı:

* Müzevvir: Dalkavuk, yaltakçı, düzenbaz.
* Ecir: Sevap.
* Mesuliyet: Bilhassa harp Türkçesinde «sorumluluk» demek

— Merhametten diyorsunuz hanım teyze, ama, 600 liranın yarısını almadan davaya el sürmedi, bunu merhamet neresinde?

Kadın, buna da cevap verecekti, ama, meşgul yeri vardı. Ağlıyordu. Adnan, 300 lirayı alınca birkaç gün sulhası geçti; hattâ başka türlü öksürüyordu; bu seferki artık adamakıllı lüzûm öksürüğüydü. Bu paradan 100 lirayı ona bir erkek çocuk doğuracak olan Süreyya'nın hekimine ayırdı. (Çocuğun erkek olacağı muhakkaktı.) 50 lira ile Salim'e kundak takımları aldı.

Adnan, bu 300 liranın 20 lirasıyla da gizlice astragan bir kalpak aldı; evde kütüphanesine kilitledi.

Cevat'ın annesi, oğlunu öldüren canavarı asılmak şartıyla Adnan'a bininci yarısını peşin verdiği 600 liranın ikinci yarısını hükûm günü verecekti.

Bugün ikinci defa yazıhanesine gelen kadına Adnan söz veriyordu: «Canavar mutlaka idam edilecekti. Yalnız...»

— Yalnız?

— Yalnız yaş meselesi vardı. Uşak Ahmet nüfus tezkeresinde on yedi yaşındaydı. İdam edilmek için on sekiz yaşında olması lâzımdı.

Fakat Adnan çok meşguldü. Bu işi daha etraflı görüşmek için kadından Kalp Salih'le konuşmasını rica etti. Kadının arkasından Üsküdar hakkalının oğlu da çıkacaktı.

— Siz benim yanımda kalınız! dedi.

Kâtip Salih, ihtiyar kadına ilânı aşk edecek kadar yakın mesafeden fısıldıyordu:

— Eğer hanımefendi Uşak Ahmet'in mutlaka asılmasını istiyorsa...

— A... Hiç istemez olur muyum? Evimi neden rehin ettim? O, asılsın diye...

— O halde Uşak Ahmet'in on dokuz yaşında olduğunu ispat edecek şahitler lâzımdı. Fakat nüfus kaydını düzeltmek için bu şahitler hâkim için hukuk mahkemesine gitmezlerdi.

Kadın Kâtip Salih'in ne demek istediğini başını sallayarak anladı. Yalancı şahitlere verilecek ayak terimi deralyle tanilasının arasından çıkararak —elinin hararetiyle ılık olan kâğıt paraları— Kâtip Salih'e uzatınca, Salih lâfa gösterme-mek için paraları almıyor, katil Berti Ahmet'in gazetedeki resmini kadına gösteriyordu.

— Siz de söyleyin hanımefendi; bu eğilen on yedi yaşında mıdır? Yirmi ikiden na haber? Hadi yirmi iki çok diyelim; fakat bu harif yirmisinde de mi yok? Eşhedübillâh ki var!

«Eşhedübillâh» derken, Kâtip Salih, yeminin'in görülüşünde manevrasını kadına fazla hissettirmeyerek, yalancı şahit paralarını cebine sokttu.

Kadın, kâtibin incelediğini anlamadı. Kaşlarını kaldırarak, «Bilmem ki! Ben okumuş kadın değilim ki... Ben bilmem ki böyle şeyleri...» diyor, hâkimin dördündeymiş gibi ağzından lâfı kaçırmaktan korkuyordu. Sonra Kâtip Salih'e Uşak Ahmet için, «Mutlaka asılacak değil mi, Kâtip Efendi?» diyordu.

Üç gün sonra Kâtip davaya bir ucuz şahit buldu; Adnan'a getirdi: Belkıs'ın eski kocası Hüsrev!

Çıplak ayaklarında lâstik; sırtında muşamba; başında birinin fesi! Eski Bahriye Miralayı Hüsrev, dilenci sayılabilirdi. İçkiden bunamıştı; budalalıktan hayvandı. Henüz bugün yaşamaya başlamış gibiydi; sanki boyunda geçmiş zaman namına bir tek gün yoktu. Adnan'la konuşurken gözleri bomboştu. Boşadığı Belkıs'ı, Belkıs'ın eski kocası Adnan'ı, bu gözler bilmiyordu. Tahnit edilen* hayvan hâlâ gibi, sanki gözlerini çıkarmışlar, sonra tekrar takmışlardı. Kalbi, barsakları, ciğerleri, guddeleri sökülmüş, vücudunun bütün kanı, tükürüğü, teri, temettüsü o sökülen şeylerde kalmış gibiydi; derisinin içindeki saman yığınının tepesinden takılı iki göz Adnan'a bakıyordu. Hayvan bile değildi. Şeydi.

Adnan tereddüt etti. Bu hayvan leş yalan şahitliği edebilir miydi? Bir de katil Ahmet'in on dokuz yaşında olduğunu

* Tahnit etmek: Muşamba.

bilen şahidin kalıplı fesli, boyalı kundurası oturuyordu. Hüsrev'i Kâtip Salih'e gönderdi.

Hüsrev'in mermer yalıdaki vekilharçlığını hatırlamayan gözlerinin önünde Kâtip Salih, hiç yadırgamadı. Hüsrev'le yanyana gördüğü bir yaşıtını şahit gibi rahat rahat konuşuyordu.

— Şahitlik edeceğin gün içki içmeyecekmiş; o şartla veriyorum, dedi ve eski bahriye mülazımı Hüsrev'e 25 lira ayak tarı, 25 lira da cüzdan ve kundura parası verdi.

Hüsrev, kızıl burnunun altında sapsarı beş on gümüş dişle gülerek 50 lirayı yumruğunda sıkıyor, «Her ne zaman ki bir katil varsa, emrine geleyim!» diyordu.

Kâtip Salih, Hüsrev'i tekrar Adnan'ın yanına çekti:

— Kendisiyle görüştüğüm... Katili yakından tanıyor; on dokuz yaşında olduğunu da biliyor...

Hüsrev:

— On dokuz ayası, dedi; katilin yetmiş dokuz yaşında olduğuna da şahitlik edebilirim; sade emrediniz!

Adnan'ın canı sıkıldı; Kâtip Salih'e manâlı baktı: Bu aptal mahkemede bir halt karıştırırsa diyen gözlerle.

Fakat bu aptala, Kâtip Salih her sabah yarım saat katil Ahmet'in on dokuz yaşında olduğunu öğretecek, katil Ahmet'in ne suretle on dokuz yaşında olduğunu Hüsrev her gün ezberleyecekti.

Adnan biraz ferahladı; çünkü katili satın alırsa 300 lirayı geri verecekti; Cevat'ın annesiyle öyle konuşmuşlardı. Kadınla aralarında yazılı, noterden tasdikli bir mukavele yok. Fakat Adnan kadına söz vermişti; parayı geri vermemek için meseller, mantıklar bulacak kadar bilgilenmişti. Adnan meşhur «Adliye Cambazı Kardinal Tevfik» değildi. Kendine güvendi. Avukat Tevfik Hoca ya neden herkes gibi «Adliye Cambazı» diyordu? 300 lirayı Adnan'a bu Kardinal Tevfik göndermişti. Fakat ya davayı kazanamazsa? Yine canı sıkılacaktı.

Kâtip Salih, topal bir adamla içeriye girdi. Adamın bacağından daha sakat denecek kadar beceriksiz olan elinde bir

mektup vardı. Düştüğü günden beri her şeyden telâşet bekleyen Adnan, sakat hareketten teşe'üm* etti. Mektubun imzası da fena alâmetti: Vasfi! Fakat Adnan birdenbire sevindi. Servetini kaybettikten sonra bu Sakallı Vasfi'dan, o, müphem bir korku duyuyordu; şimdi bu Sakallı Vasfi, Hukuk Mektebindeki arkadaşlarını ona hatırlatıyordu; katil Ahmet içinde —bu mektubu göre— Vasfi'nin ehlidiği şeyler* vardı. «Kabul buyurulursa Adnan'a yardım edebilirdi.»

Adnan topalı dinlerek düşündü: Sakallı Vasfi'nin yardımını kabul etmeli miydi? Bu eski hafiyenin? Bu İttihat ve Terakki'den kovulanın? Bu yakalanmış kadar maruf hırsızın? Hepsinden teması: Bu Hürriyet ve İtilâfçının?

Düşündü; Victor Hugo'nun sözünü hatırladı: «Fazilette fezahet* arasında kalın bir duvar varsa, bu duvarda da bir insan geçecek kadar büyük bir delik vardır.» En fena adam bu delikten fazilete, en iyi adam da yine bu delikten fezahete geçebilirdi.

Adnan, Sakallı Vasfi'ye telefon etti: «Lütfen biraz teşrif etmezler miydi?»

Ve Sakallı Vasfi ile Adnan, Victor Hugo'nun delişinden birbirlerine geçtiler. Yarım saat sonra Vasfi, Adnan'ın yanındaydı.

Sakallı Vasfi, Adnan'ı bahtiyar etti. Katil Ahmet'in on dokuz yaşında olduğunu bilen şahitler vardı. Vasfi bunları tanıyordu.

Fakir olduğu günden beri, Adnan, tesadüfe yine inanıyordu. Şimdi bu tesadüf ona davayı kazandıracaktı.

Sakallı Vasfi, şahitlerin isimlerini verdi.

Beyazıt'ta Soğukçeşme mahallesinde eshabı emlâkten* Hacı Mahmut Efendi.

* Teşe'üm etmek: Uğursuz saymak.
* Fezahet: Utanılacak davranışlar.
* Eshabı emlâk: Milk sahipleri.

Asmalıtı'nda Üzerinden Yanyalı Hafız İsmail Efendi

Yalancı şahitlerin «biri hacıydı, öteki hoca». Bu iki kelimeden Adnan, başka zamanda kaçardı. Fakat şimdi bu iki kelime iki mabet gibi duruyordu. Hatırladı bu iki şahidin ikisini de Sakallı Vasfi kiralamıştı. Bir kadın birini öldürmeye giderken ayak izi tanınmasın diye erkek kurduması giydiği gibi, bu iki şahid de «Hoca» ve «Hafız»dılar.

Adnan:

— Bendeniz bu **Hacı Mahmut Efendi**'yi tanır mıyım?

Sakallı Vasfi

— Tanıyacaksınız. O da bizim gibi Aksaraylıdır. Gençliğinde Arap Abdullah Paşa'ya bile gözdağı veren adam. Durumuna bakmayın, o zaman bir ihtişamı vardı. Çilli Mahmut.

Adnan düşündü, düşündü. Bu ismi hatırladı. Hareket Ordusu İstanbul'a gelmeden sonra İttihat ve Terakki'deki asılacakların listesinde bu ismi görmüştü.

Adnan:

— Bu adam 31 martta idam edilmemiş miydi?

Sakallı Vasfi,

— O mesele bir tahaffür efendim. Yüzü Çilli, adı Mahmut bir başka kalbanbeyiyi onun zannıyla 31 martta asmışlar. Çilli Mahmut, Bulgaristan'a kaçtı; Umumi Af'tan İstanbul'a geldi.

Sakallı Vasfi vakanın asıl tarafını söylemiyordu.

Çilli Mahmut, İstanbul'a gelirken Hürriyet ve İtilaf'a girmiş, sakal koyvermişti.

Adnan, 31 martta asılması lâzımgelen adamın tezkiyesini* kâfi buldu. Bu iyi bir şahit olabilirdi. Hafız İsmail Efendi'yi de öğrenmek istedi.

Bu Hafız İsmail de vaktiyle Solulu'da Tapu Müdürü Senih Efendi'nin evinin karşısındaki bakkaldı. Dükkânının

* Tezkiye: Birisinin hallini temin edenlerden sormak gibi bir şey.

önünden Semih Efendi geçerken başını mânâlı mânâlı sallayarak Mecide'nin tahsilini mahalle bir işine "hasr" eden adam.

Sakallı Vasfi:

— Hafız İsmail Efendi, Acemoğlu'nda tüccardır. Varlıklı adamdır. Allah rızası için şehadet edecekler Mahkemeye gitmek için araba parası bile kabul etmeyeceklir sanırım. Zalım ölmüş de öyle.

Demek ki bu şahitlere para falân verilmeyecekti. Demek ki Cevat'ın annesinin şahitleri için Kâmil Salih'e bıraktığı sayıklamalardan artan kişim Adnan'mış. Adnan, hafifledi:

— Vasfi Beyefendi, dedi. İkimizin de maksadımız Hakka hizmet... Emin olun bu davayı ben de ücretsiz aldım gibi bir şey... Sırf adaletin, hakkın için".

Tahkikatın bundan aşağısı, ahlak ve adalet heyecanıydı. Bu güzel heyecanlarına ikisi de birbirlerini temin ettiler. Fakat ikisi de başka şey düşünüyorlardı. Vasfi, bu davadan Adnan'ın altı bin lira aldığını farzediyordu. 600 liranın altıyla başlayan rivayetin başını dinlemiş, aşağısını zannetmişti. 600 liraya o zamanki rakamlarla şimdiki kadar haysiyetli bir mübalağa ile değil, daha sefil bir şey ilâve olmuştu. Bir nokta.

Adnan da, Sakallı Vasfi'nin bu hizmetini kendi kendine izah ediyordu. İtimat ve Terakki yakında hükümete geçecekti. Vasfi, Adnan'a gitmeden, "berveçhi pişin"* dalkavukluk ediyordu!

BİR ŞAHİT DAHA

TAPU MÜDÜRÜ merhum Semih Efendi'nin oğlu Rıdvan'ı, tabancu kullanabileceği anlaşıldıktan sonra Hürriyet ve İtti-

* İhsas: Hissettirme, kendi olarak söylemek
* Hak: Ve hemşerileri vb.
* Berveçhi pişin: Önceden.

lâf'a aldılar. Hürriyet ve İtilâf, tüfekli asker oldukça İttihat ve Terakki'ye herzevecegini umuyordu. Mütarekede Damat Ferit kabinesi zamanında, onu Ankara'da bir nahiyeye müdür yaptılar. Fırka, Rıdvan'ın ümmî olduğunu ifraz ettiği zaman, Sakallı Vasfi bükeyle ayağa kalktı.

— Efendiler bilmelidir ki, dedi, kitap başka, hayat başkadır; ve Kavalalı Mehmet Ali'yi hatırlamaya fırka azalarını davet etti. Rıdvan, nahiye müdürlüğünden İstanbul'a döndüğü gün Süleymaniye'de küçük bir ev aldı. Ankara'nın merkezinde de bir arsa edinmişti.

Münide'nin ihtişamlı namusuna dokunarak, o, Senih Efendi'nin yanından çıktıktan sonra bir müddet Sofular'daki bakkal İsmail'in dükkânında boğaz tokluğuna çalışmıştı. Bir lokantanın bir kaç türlü çalınabileceğini esasen biliyordu; bakkalın terazisini seyrede seyrede bunu bir kat daha öğrenmişti; yakalanmadan rüşvet almak usulünü, nahiye müdürü olduğu gün, vali hocası yıkıtı, sorguların silip kalmaz memuriyetinin küçük cinsinden de Ümmî idi ama en okumuş insanlar kadar mukaddesata içinden gülmeyi biliyordu. Kalın bıyığının ve kat kat sakalının altında ince belli, sivri burunlu bir «muazzez edepsiz» vardı. Ne çare ki hayata uşak olarak girmek onun en esaslı felâketi idi: nahiyede müdürken, kimsesizlerin yüzüne birkaç türlü surutla bakmak, ödüz olanlara —ödüzlemenin derecesine göre— bir kaç türlü sesle bağırmak gibi valilere mutasarrıflara yakışacak hünerlerle kendisine «vahiy, onu idare adamı dedirtmişti. Harbi Umumi'de İttihat ve Terakki'ye uğurun suyu aktı. Fakat bir türlü oraya «Rıdvan Efendi» olarak girememişti; onu uşak olarak almak istediler; halbuki o artık yaşlanmıştı. Bir uşak olarak değil, bir efendi olarak çalmak istiyordu; ve Cemiyet'e girmedi ve bu «Rıdvan Efendi»yi Sakallı Vasfi, Hürriyet ve İtilâf'a sattı. Nahiye müdürü Rıdvan Efendi; hükümette olmadığı zamanda İngiltere dumuyor, sakalından Rusya sarkıyordu; duvara Kâmil Paşa'nın İngiltere Kralıyla çıkan resmini asmıştı; bu res-

min altında, «İngiltere'nin cemaâtinin» herkesi anlatıp duruyordu. Zeki gözleri, karşısındakinin çehresinde bu «İngiltere»nin kaç nakiba durduğunu bakıyordu; bu gözlerden ilk zamanda Sakallı Vasfi bile korkmuştu; bu derece korkunç sükût eden komitelerin bu derece natık olan gözleri, Hürriyet ve İtilâf'ın merkezinde bile yaktı. Sakallı Vasfi, kendi eliyle yarattığı bu rakipten kurtulmak için onu bu nahiyeye müdür yaptırmış; o, bunu küçük bulunca Sakallı Vasfi, nahiyenin ne kadar hükümetten korktuğunu anlatmıştı: «Bir zamana varınca, hani, hamam olursun.»

Rıdvan'ın karnı doyduktan sonra, bir çocuğu olmuştu: «Bayramlık Rüyalardaki bir istatili heyecandan doğmuş gibi mini mini bir çocuk. Rıdvan'ın sühûyetliği, kendi suretinden ziyade çocuğun yüzünde duruyordu. Bu çocuğu Robert Kolej'de okutmak için Rıdvan, şimdiden para biriktiriyordu. Kolejin bir kısım talebeleri bugünden bankada idi.

Uşak Ahmet davasına, Sakallı Vasfi, daha bugün şahit dâvet edilirken, Avlonyalı Rıdvan'ı hatırlamakla onu ufak bir iyilik etmiş oldu. Adnan'dan alınan yirmi beş lira, bankadaki kolej talebelerinin yanına konuldu. Hediye olmayan bu yalancı şahide Adnan'ın biraz canı sıkıldı, fakat bu ufak hediye ile hem Adnan düşünüyordu. Bu Arnavut Rıdvan çok iyi şahit olacaktı; Arnavut teâlûfsuzluğuyla söylediği Türkçe, mahkemede mevkiini artıracaktı; Arnavut Rıdvan, Kâtip Salih'e teşekkür ederek giderken Adnan, küçük bir kahkaha gibi âlem çıngırakla kâtibi çağırdı:

— Salih Efendi, bak bana!.. Hüsrev'in şahitliğine artık hacet kalmadı. Zaten herifin namussuzluğu, çehresinden fazla belli oluyordu. Mahkemeye şüphe gelebilirdi. Onun yerine Rıdvan şahitlik eder... Bunun edepsiz olduğu yüzünden pek belli olmuyor, değil mi?

Kâtip Salih gıldü:

— Eğer fazla dikkat edilmezse farkedilmiyor!..

SİSYPHE KAYASI

SANAT bir kayaydı; Adnan, romanında bu kayayı bir dağın tepesine çıkarmaya çalışıyor, kaya, dağın ucuna yaklaşırken Adnan'ın ellerinden kopuyor, yuvarlana yuvarlana bir uçurumun dibinde duruyordu. Bir karanlığın koynunda bir sıfır!

Adnan, yeni başlan bu sıfırı kucaklıyor, dağa tırmandıkça bu sıfır kollarında yine bir kaya kadar büyüyerek, kucağında bu hayal ile gökyüzüne doğru çıkıyordu. Kırmızı yüzünde dişleri, muvaffakiyetin şehvetiyle parlayarak kayayı tam tepeye koyacağı anda kaya, yine fırlıyor, kolları kopmuş iki halat gibi gökle uçuyor, sağır gürültülerle kaya uçurumunun yuvarlanıyordu. Yine aynı karanlıkta ayrı sıfır!

O, bu sıfır'a tam otuz beş sene uğraştı. Herkesin, «benimdir» sandığı bu umumi kadın; herkesin kucaklarının zannettiği bu hissiz taş parçası; orta insanların meçhuliyetini artıran bu «göhreler» fanilerin idbarını çoğaltan ve gökyüzünde bir cennet arayan bu hırsıcah;* bir kelime ile «sanat», bir kelime ile «edebiyat» bu kayaydı. Bu taşı yenemiyordu. Şakaklarında siyah damarlarla, iki koluna iki bacağını ekleyerek bütün vücudu tek bir yumruk kesiliyor, bu yumrukların zavallı uçları titremiyor, omuzlarıyla, çenesiyle, burnuyla havayı dağın ucuna itiyor, kaya tam gökte duracağı anda yine kollarından fırlıyordu. Bir uçurumda gözyaşı kadar küçük bir nokta!

Bu sıra, Adnan, Bozdoğan Kemerindeki konakta romanına eğilmiş, bu sıfıra bakıyordu. Koskoca bir kitap yazdığını sanan adam, arkasında bir tek satır bırakamayacaktı. Hayvanlar bile bu kubbede nevilerinin seslerini bırakırlardı. Yüzünde bağırsak adamların sayısız buruşuklarıyla ihtiyarlayan Adnan, sessiz çehresini düşündü. Sonra arkasına döndü; hayatına baktı. Başkasının denecek kadar kendisinin olmayan hayatına!

* Hırsıcah (Hırs-ı cah): Mevki hırsı

Romanını yutacaktı. Süheylâ odaya girdi.

O, Adnan'ı meşgul gördüğü zaman bilmediği hastalığını unutuyor gibi tuhaf bir hisle seviniyordu. Adnan müsveddeleri gösterdi.

— Hiç bir şey yapmamak için otuz beş sene çalışmak buna derler, Süheylâ' dedi.

Gözleri doldu. Şimdi her şey gibi sanatı da inkâr ediyordu. «Sanat», «hayat» dediğimiz yalanı gerçek sanmak için uydurduğumuz ikinci bir yalandı. Daha bile büyük Alman şairinin' dediği gibi insanın çıkamamak gayriyle ulûhiyete dayadığı merdivendi. Hayatında yalnız sanat heyecanı kalan Adnan'a kuvvet vermek için Süheylâ:

— Yazılıyorsun Adnan, dedi. Hayatımızda tek doğru şey sanattır. Hayattan bile kuvvetli olan sanat! Görüyor musun? Dışarıda ehemmiyet vermeyerek görüp geçtiğimiz şeylere şahsede ağlıyoruz.

Kerim konuştuğu zaman çok güzel oluyordu. Fakat o kadar az konuşuyordu ki...

Adnan

— Zaten ihtiyarladım, dedi.

Bunu söylerken hastalığını ihtiyarlık sanıyordu. Süheylâ bunu sezdi, kocasının fikrini telâşla kabul etmedi. «Bu yaşta bir erkek ihtiyar sayılmazdı.»

Kadın, gözyaşlarını göstermemek için odadan kaçtı.

Adnan düşündü: «İhtiyar sayılmazdı» demek, «ihtiyarlıyor» demekti.

Zaten görmüyor muydu? Her halliyle ihtiyarlıyordu. İnsanların sık öldüklerini, az yaşadıklarını zannettiği yaşta idi. Yemeklerin tatsız olduğu, günlerin birbirine benzediği, konuşacak kimsenin kalmadığı, insana bütün gençlerin cahil, ahlâksız, küstah gözüktükleri yaş!

Adnan bu yaşa yaklaşmıştı; birtakım şeylerin azaldığı, birtakım şeylerin çoğaldığı yaş. Görmek, yürümek, işitmek,

1 Goethe

sevmek, konuşmak eksiliyordu. Yürümekteki hareket azalıyor, onun yerine kımıldamaktaki kısa hareketler çoğalıyordu. Gözler, eller, boy, saç azalıyor, burnun, kulakların hacmi çoğalıyordu.

Fakat saçlar eksilirken, kıllar artıyordu; kendisinin karışıktürlü idi. Kendisi kendisinin müstakbeli hatırası... Yüzü kendi asıl yüzüyle alay ediyordu. Eşyanın bile ihtiyarlamasında bir necabet vardı. Halbuki insan ekildikçe adileşiyordu. Diğeri vücudundaki iskeletin otuz iki üçü ağzından sarkması idi.

Süheylâ'nın, «İçme Adnan!» diye yalvardığı sigaralardan bir tanesini — karısı odada olmadığı için— sessiz bir kibritle yaktı, dumanında düşünüyordu. Ölümden daha korkunç şey vardı, ölümün ayak sesi! Gelen ölümün kendisi görünmeden duvara vuran gölgesi! İhtiyarlık bu gölge idi, bu sesti! «İhtiyarsa, misafirlikte çok oturan adamdı; onunla artık konuşmayacaklar, ne vakit gidecek diye bekleyen gözlerle ona bakacaklardı. «İhtiyarsa edilen hürmetler hile, gittiği yerde oturmasın diye insanların onunla ayakta görüşmeleriydi. «İhtiyar» güzel ölmekten bile mahrumdu. Adnan'ın demin yaktığı kibrit bile sönerken hayatına bu kadar hâkim hükmedi. Cenazesini taşıyanlar bile onu değil, başka şeyler konuşacaklar, ağlayan bile olsa ölüye değil, ölüme ağlayacaktı. Bu kadar merhametsiz bir ölüm ne büyük cezadır! Çok yaşamak bu derece büyük bir kabahat mi?

Konuğun hallesi odaya girdi:

— Katip Salih Efendi geldi, dedi.

Adnan'ın dün akşam yazıhanede unuttuğu «Uşak Ahmet» davasının dosyasını getirmişti, bu bir vesile idi. Katip Salih, aylığını Süheylâ'ya hatırlatmak için gelmişti, çünkü bunun masrafını yazıhane hissesiyle beraber Adnan, Uşak Ahmet davasından alacağı ikinci taksitte tahsil ediyordu.*

* Tahsil etmek demektir.

Süheyla herifi görünce, bir köşede ayluğunu yasthane kirasıyla beraber verdi. Kâtip Salih tedahülde* kalmayan maşının keyfiyle büyük tevazu için Adnan'ın odasına girdi. Adnan dosyadan ziyade başka şeye memnundu.

— İnsaat iki geldin Salih Efendi, sana bir şey söyleyecektim. Bizim Hidayet merhumun konağında bir Burhan vardı. Hariciye mümeyyizi Burhan. Son zamanlarda vaziyeti iyi değil diye işittim. Uşak Ahmet davasında bunu da şahit yapsak diyecektim.

Kâtip Salih, Burhan'ı hemen tanıdı. Fakat ihbarcıyı uzatmak istedi; gözleri tavanda, düşündü.

— Burhan, Burhan, Burhan...

Adnan:

— Canım, merhum Bekir'in amcazadesi Nagit Bey'in iyi arkadaşı idi. Temiz giyinir, çok şişmandır, yalancı şahit olduğu mahkemede belli bile olmaz.

Kâtip Salih:

— Anladım efendim, fakat .. O sizlere ömür!

Adnan:

— Deccal Genç adam yahut Ne çabuk öldü

Kâtip Salih:

— Ölmedi, efendim İntihar etti. «Entellerans Servise» casusluk eden Hirt Abdullah Sağlr, Ankara'da asıldıktan sonra, bu Burhan hiç evinden çıkmıyordu çıldırdı diyorlardı. Bir gece bir adres sormak için polis, evinin kapısını çalmış, Burhan pencereden polisi görünce abdesthanede tabanca ile intihar etmiş.

AMBİDEXTRE* BİR ADALET

ADNAN düşünüyordu. Adalet ne hokkabazdı. Sağ ve sol elini aynı maharetle kullanan adalet! Bele şu tezkiye zorları!

* Tedahülde kalmak: Ödenmeden geçilmek
* Ambidextre (Fr.): Her iki elini de aynı rahatlıkla kullanan.

Mahkeme, imamla, heyeti ihtiyariyeye* kapalı zarfla şahitlerin namuslu olup olmadığını sorunca, Mecide'nin umumhanesini işleten Çilli Mahmut bu zarfın içinde «eshabı namus ve takvadan»* olarak çıkıyordu.

Sonra resmi malûmatla hususi malûmat ne kadar da birbirine benziyor!

Adnan'ın husûsi aldığı malûmat:

«Yanyalı Hafız İsmail, Sofular mahallesinde eski bakkal, sonra Hürriyet ve İtilâf'a aza, sonra Kâmil Paşa kabinesi zamanında piyasa hırsızı, sonra tefeci, şimdi Asmaaltı'nda bakkal.»

İmamın zarfından çıkan resmi malûmat:

«Hafız İsmail Efendi Yanya eşrafından olup, erbabı yesar ve namustan* ve ilmiyeden* ve huffazı kiramdan.»*

Adnan'ın aldığı husûsi malûmat:

«Avlonyalı Rıdvan, Semiz Efendi'nin evinde eski uşak, sonra Sakallı Vasfi'nin kadın işlerinde vasıtası, sonra Hürriyet ve İtilâf'a aza, sonra bir nahiyede hırsız müdür, şimdi Şeyhislâm kapısının yanındaki kahvede yalancı şahitlik etmekle ırz şetini* kazanıyor.»

İmamın zarfından çıkan resmi malûmat:

«Rıdvan Bey, Avlonya eşrafından olup, erbabı namustan ve kudemayı memurini mülkiyeden.»*

Fakat Adnan bilsbütün şaşıyordu. Tezkiye ne kadar ucuzdu. Çilli Mahmut'un namuslu olması için imama yedi lira göndermişti, Rıdvan'ın namusu iki buçuk liraydı. Hafız İsmail iki liraya namusluydu. Bu ne bilyüklü zarftı? İnsan bu

* Heyeti ihtiyariye: İhtiyar heyeti
* Erbabı namus ve takva: Namus ve Temiz Kadınlık sahipleri
* Erbabı yesar ve namus: Varlıklı ve namuslu kişiler
* Ilmiyeden muhabere: Sayılıdeğer ilmiyeler
* Huffazı kiram: Yüce hafızlar
* Mahşet: Cinsiyet
* Kudemayı memurini mülkiye, kudemai mülkiye memurları

zarfa tulumbacı camadanıyla giriyor; hacı sakalıyla, hoca cübbesiyle çıkıyordu.

Dün, şahit Rıdvan'la İsmail'in ve Mahmut'un tezkiye zarfları açılınca üç maskaranın namoslu olduğuna mahkeme ittifakla karar vermişti. Sonra üç şahit de katil Benli Ahmet'in on dokuz yaşında olduğunu hiç yaşırmayarak söylemişlerdi. Okur gibi şehadet etmişlerdi.

Döktüğü gündenberi Adnan, en ufak şeyle bahtiyardı. Bu gün de cuma olduğu halde Beşiktaş Kemerindeki konakta içki alınmıyor, katil Benli Ahmet'in on dokuz yaşında olduğuna çocuk gibi seviniyordu. Kitüphanesini açtı. Hırsız gibi korkak gözlerle durdu. Boş odayı dinledi.

Yakalanmayacağına emniyet getirdikten sonra kitapların arkasından astırdığı bir kalpak çıkardı. Evirdi, çevirdi. Yumruğuna takarak havaya kaldırdı; bunu kendi başında hissetti. Bu kalpağın altında göğsü ne kadar büyük duracaktı! Aynanın karşısına geçti; kalpağı giymek istiyordu. Giymedi. Ahdi vardı, bu kalpağı o, Ankara'ya çağrıldığı gün giyecekti. Bu kalpak, ancak o gün güzeldi. Birdenbire sofada ayak sesi duydu; sandı: Yakalanacak katil gibi korktu; kalpağı kütüphaneye attı. Dışarısını dinledi. Sofada kimse yürümüyordu. Kalpağı gene çıkarıp on parmağının ucu ile on buse gibi tuttu; ileriye uzattı. Mesafeden baktı: Uzaktan büsbütün güzeldi. Bu kalpağın altında söyleyeceği zaman nutku bir kat daha içtimai olacaktı. Bu kalpağın altında ölmüş olduğu zaman nasıl mumurlaşacaktı? Onu da tecrübe etti!

Şimdi kalpağı kucağında yeni doğan bir çocuk gibi ürkmeyerek tutuyor, bu serpuşun* altında söyleyeceği nutukları düşünüyordu. Bu nutuklar çeşit çeşitti. Hukuktan bahsederken idam aleyhtarı olacaktı. «Efendiler,» diye haykıracaktı; «idam cezası yeryüzünden kalkmadıkça cinayet mahkemeleri karanlıktır. İspanya'da ilmikle, Rusya'da sopayla,

* Serpuş: Kaşe şapka.

Roma'da ammassato ile adam öldürüyorlardı; bir kadının hükümdar olduğu İngiltere'de bile bir kadını astılar. Fakat efendiler, kurunuvusta bugün Türk adliyesinde mülgadır.[1] Sonra yavaş sesle: «Biz yirminci asırdayız ve yirminci asır bizdedir,» diyecekti. Hugo'nun bu lâkırdılarını, o kadar yerli Türkçeyle söyleyecekti ki herkes bu lafları orun sanacaktı.

Maariften bahsederken, «Efendiler,» diyecekti, «İtalyan milleti vahdetini[2] kutlamak için Dante'nin doğduğu günü seçmişti. Bir millet, bir şairle aynı gürde değerek istedi. Dante «Meşale insandır. Bir zaman, elindeki güneş söndü zannedilen İtalya, bugün elinde bu meş'aleyle ayaktadır. Başı Dante'de, ayağı Mikelanj'da duran bir millet bir tabula uzansa bile öldü sayılmaz. Efendiler, milletler fikir adamlarıyla yaşarlar. Vatanından elinde bir avuç toprak, alnında bir buram sema kalmasa bile bir millete, aşağıda Kristof Kolomb, yukarıda Galile ikinci bir yer, ikinci bir göktür[3].»

Bunları düşünürken kolunun altındaki kalpak bir hatibin kafesi gibi eğiliyor, kalkıyordu. Birdenbire coştu. Şimdi beş odada yüksek sesle muhayese ediyordu: «Dante'nin *İlâhi Komedya*sıyla Beccaria'nın *Cürümler, Cezalar* adındaki kitabı arasında sıkı bağ vardır. Biri kanunu, biri dogmayı harpaladı, bu iki adam, iki canavarı öldürdü; biri cehennemi, biri idamı.»

Halayık kapıyı korkarak açtı:

— Türkük hakkanızı mı istediniz beyefendi?

Adnan, kalpağı arkasında sakladı. Kadını azarladı:

— Kim senden hakka istiyor? Hadi sen kendi işine bak.

Kalpağı bırakmıyordu. Gene havaya kaldırıyor, gene düşünüyordu: Nerdeydi o bilyük gün? Ankara'ya çağrılıp resmi unvanla bunu giyeceği gün? Başında bununla çıkarak

[1] Mülga: Kaldırılmış, geçersiz.
[2] Vahdet: Birlik.
[3] Victor Hugo.

resminin altında, şimdi ona eski İtfaiyeci diyen gazetelerin ne hasideler yazacağını, Serkis Dürüm'daki yerli, ecnebi düşmanlarının kendisiyle gene nasıl dost olacağını, sokaklarda her adımda gene bir sürprizle nasıl karşılaşacağını düşünüyor, acı acı gülüyordu.

Sofada ayak sesi duydu. Tanıdı. Bu sefarki, Süheyla'nın fakirpinlerinin sesiydi. Anlıyordu: Hulasık, uzun odada kendi kendine konuştuğunu görünce koşmuş, hanımefendiye söylemişti. Adnan hemen kütüphane kapağını açtı. Antragon kalpağı kitaplarının arasına attı. Evliya Çelebi'nin ciltlerini kalpağın sesi çıkmasın diye korkuyla üstüne attı. Koltuğa oturdu. Hafif yüzle gözlerini kapadı. Süheyla'nın kütüphaneye gitmemesini, kendi yanına merhaba koşmasını temin etmek istiyordu.

Fakat düştüğü günlerberi Adnan'ın düşmanlarının en başında olan «tesadüf», bu sefer de bütün hainliği ile Süheyla'nın arkasından odaya girdi. Kadın, Adnan'a bakmadan kütüphaneye koştu. Hışı kütüphanenin içinde, soruyordu:

— Kuzum Adnan, Evliya Çelebi'ler hangi rafta idi?

Adnan bitti. Süheyla, Evliya Çelebi Seyahatnamesinin ciltlerini alırken eline sıcak bir şey değdi.

— Aman ne acı şey bu Adnan! Niçin bu kalpağı giymiyorsun?

Adnan sahte yüzle sordu:

— Ne kalpağı?

Süheyla kalpağı evirdi, çevirdi. Sonra dizlerinin üstüne oturdu. Üçer parmağını havaya kaldırarak iki elinin iki parmağı ile, kalpağı yanına eğiyor, muhtelif yerlerinden burup, uzatarak güzelleştiriyordu.

— Yakışır mı? Fakat niçin bunu giymiyorsun canım?

Adnan:

— Kaç ay evvel arkadaşın biri hediye göndermiş. Nereden haberimde kalacak, unutmuş gitmişim.

Kalpağı kocasının başına koymak istedi Adnan, sahi ve sahte bir çok öksürükle eğildi, kalkıp kalpağı başına koydurtmadı Süheylâ bilmiyordu; Onun ahdi vardı Bu ağır geyiği, vekil olduğu gün giyecekti; Ankara'da!

HAN KAHVECİSİNİN ANLATTIKLARI

HAN KAHVECİSİ, üç saplı tepsiden kahve fincanını beş parmakla kaldırdı, havadan salgayla inişerek yazı masasına koydu; Adnan'a iltifatla baktı

— Tebrik ederim bey, maşallahın vardı dedi

Katil Ahmet davasını aldıktan sonra eskisi kadar hasta olmayan Adnan, sandı ki han kahvecisi ona sıhhatli yüzünü tebrik ediyor Halbuki kahveci, Adnan'ın hukuk mahkemesindeki avukatlığını beğeniyordu.

Adnan:

— Fakat mahkemede ne arıyordun sen?

Kahveci:

— İcrada bir işim vardı Ama icra kâtibinin başı kalabalıktı Gözüyle işaret etti: «Sonra gel» diye Düşündüm ben de: «Nerede vakit geçireyim?» Hadi bir hukuk beyi dinleyeyim» dedim İkinci hukukta senin davaya çıktım

Kimden borç para isteyebileceklerini Kâtip Salih'le Adnan her gün herkesler düşünürlerken, bu han kahvecisinin tefecilik ettiğini Kâtip Salih, Adnan'a söylemiş, «Tanrının günü icraya taşınır,» demiş, Adnan da bazı günler bu handa yemekten sonra ağır kahvesini niçin içmediğini öğrenmişti Şimdi Kâtip Salih'in o lâfını hatırlıyordu

Kahveci:

— Sapına kadar avukatsın bey dedi

Beğeniliyor diye Adnan sevindi Mahkûm uzamasını istiyordu

— Olur şöyle bakayım, dedi. Bir sigara uzattı. Han kahvecisi sigarayı alıp kulağına taktı. Tepsiyi sandalyenin altına soktu; peştemalını beline doladı. Tepsi gizlenmiş peştemal kuşak olmuştu. Han kahvecisi de artık kahveci değildi. Kapının yanındaki sandalyeye —aşağı halkın mübalağalı terbiyesiyle— oturmuş, sigarayı —Adnan'ın israfıyla— yumruğunun içinde gizli içerek dumanını arkasına üflüyordu.

Sigara içtikçe kendini hisbütün adam sandı. Artık esnaf korkak değildi:

— Ama farkında mısın bey? Hacı Mahmut da koyak şahitlik etti ha! Allah çir bu kadar olur yani!..

Adnan:

— Hacıyı nereden tanıyorsun?

Kahveci:

— Tanımaz olur muyum bey? O zaman Gümrükte edaydım ben; o da Aksaray'da tulumbacı. Ben de Aksaray'da otururdum; o da... İkimizin de bahçeleri celep ocağındaydı. Komşuyduk. Seni de o zamandan tanırım ben. Salih Beye söylemiştim; oğlundu demek sen?

Bütün İstanbul'da Adnan'ın Kâtibi Salih Efendi'ye -Salih Bey- diyen bu han kahvecisiydi. Adnan'ın ardından Salih, kendisiyle konuştuğu için Nail'in kucağıyla Adnan'ın arasında bu yazıhanede geçen vakayı bile Mecelle'nin dördüncü cildine kadar bu han kahvecisi biliyordu. Ve Kâtip Salih'le o kadar dostluğu ki, Adnan'ın Harbi Umumîdeki zenginliğini, çapkınlıklarını, Hidayet'in koroğlunu, Belkıs'ı bu han kahvecisi ezberlemişti. Ve her gece mahalle kahvesinde Adnan'ın eski meseliyle, eski çapkınlıklarıyla hitabet ediyordu.

Kahveci:

— Sen lâlibdette tramvay yolundan koltuğunda kitaplarla geçtikçe, her Yeşiltulumbo kahvelerinde herkese seni gösterirdim: «Bu çocuk, büyük adam olacak» derdim. Dediğim de çıktı nitekim! Tesalüm bey! Gene iyi günler göreceksin! Sende bu kalem, bu çene varken...

Adnan, kendisinin büyük avukat olduğunu sözlerine dinletmeye hazırlandı. Fakat kahveci, kendisiyle Adnan'ın hasbıhal ettiğine sevinerek başladığı methi çabuk bitirdi. Mahkemede dün kürklü paltosunu kıskandığı Hacı Mahmut'a lâfı döktü.

— O tarihte Mahmut hacı macı değildi. Beş parasızdı da. Fakat para insanoğlunu ne değiştirirmiş meğer! Camadanlı,* usturpalı* Çilli Mahmut, sürmeli sakallı hacı olsun çıksın sana! Vay canına! Parmak ısırdım. Şaka değil! Sirkeciler'deki umumhaneyi işleten adam, Kapalıçarşı'daki Buhari türbesine dönmüş hey! O girince Nizamiyye mahkemesi bıd ağacı kesti, hani İstanbul şeriat mahkemesi!

Sinirine dokunduğu Adnan güldü. Hacı Mahmut'u kıskandığı belli olmasın diye bitaraf olmak istedi:

— Ama Mahmut deyip de geçmemeli. Ne «Çilli»dir o! İstibdat'ta Arap Avnullah Paşa'ya bile usturpa dayağı çektirdi. Tez Beşiktaş'ta Padişahınsa, Veşilitulumba'da Arap Avnullah Paşa'nındı. Bellibaşlı kahvelerdeki Çilli'den yılardı bütün Tersaneli Camcı Rıza'sı olsun, Tırnakçı Rıfat'ı olsun, ne bileyim, Çerkes Hurşit'i olsun, bütün külhanbeyler benimle selâm gönderirlerdi ona.

Hacı Mahmut'u fazla methettiğine han kahvecisi birdenbire pişman oldu.

— Yalnız kabadayı değildi, dedi. Elinden iş de gelirdi onun... Setlular'daki evi işletmeye başlayınca, Acem'in olsun, Hürmüz'ün olsun, ne bileyim, Kaymaklıbağı'nın, Mumcu Ahmet'in olsun, evleri hap yutu. Belli başlı külhanbeyler, Çilli Mahmut'un işlettiği eve gelirlerdi hep... Çilli de onları hoş tutardı Allah için... Hep Mecide'yi çıkarırdı onlara! Halbuki Mecide kansız gibiydi onun... Yani rikâbhası demek istemiyorum ama, söz aramızda... Çok para kırdı o zaman Çilli. Ama

* Camadan: Gevşeklikle işlenmeli kadifeden yapılan erkek ceketi.
* Usturpa: Kamçı, korbaç.

tutmadı; eli açıktı. Bugünkü hanları, hamamları o zamandan değildir ha!

Adnan dinlemiyordu. Macide'nin ismirden sonra sapsarıydı.

Kahveci

— Macide'yi bilmezsin değil mi bey? Bon de bunak mıyım neyim? Nereden bilecektim, kız gibi dallanıyordun o zaman sen! Azap Abdullah Paşa o zaman senin başına bir çorap örecekti ama, dua et Hidayet Bey'e! Onun adamısın diye korktu. Ha, ne diyordum? Bu Macide lapa müdüründe karısıydı. Lapiska sağ, Sivaslı Macide' Kıyak karıydı ama ..

Hem kahvecisi, Adnan'ın kadınlara ne kadar düşkün olduğunu Kâtip Salih'ten her gün dinlediği için Macide'yi bilmiyordu. Adnan da en bir merakla boynuna Macide'yi dinlemek istiyordu. Zaten kahveci de oymuştu.

— Bu Çilli gibisini görmedim ben. Ömrümde ağzına bir fincan kahve koymadı, desem yalan. Sabah uyandı mı, uzun uzun öksürür, pencereden bol bol tükürürdü; hayklırırdı, sonra: «Bir sütlü kahveye Yarım su, yarım raki bir kocaman bardak!» Tek yudumda yuvarlardı bunu... Sonra bir, bir daha! Hak oyunu üçtü! Fakat oyundan kalkarken ne tersi, ne inceti bu Çilli! Barıket bu iki sütlü kahveye! Bunları içti mi, kurtlarının ırıcalarını dökerdi, olurdu sana bir kuzu! Artık değme keyfine! Hani var arkasından emesine, al ağzından lokmasını!

Hanın merdiven başında, «Bir kahve!» diye ses duyuyorum sandı. Durdu, dışarısını dinledi. Yanılmıştı.

— Ama Çilli günde görülüp sevmezdi. Sesi sinirlendirdi çok. Hele odada karşılıklar geçirdiği mi, yüzüne sılatı söylenmiş gibi öfkeden kudururdu. Bir gece, unutmam hiç, Çilli'nin evine bir yaşlı heriflle bir genç geldi. Sonra öğrendik ya, ikisi de Sultanî'deymiş, biri muhasebe,* biri talebe. İkisi de mektepten beraber kovulmuşlar. Neyse. Orası bize lâzım de-

* Muhasebe: Okullarda öğrencilerin ders dışı davranışlarını gözetmekle ilgili

gil. Fakat gencin adı neydi bakayım, şerin Hidayet Beyinin de husust kâtibi mi? Neydi adı, neydi? Buldum, Macit! Hayır, tüfuhe Sacit! Mübasşir, kadır istememiş. Beş bir odada uyuyordu Çilli, yalnız Sacit'e bir kadın verdi. Fakat bu Sacit ne kadar olsa toy. Karyolada başladı gürültüye. Zalım Çilli —kıskanmıştı o!— bu Sacit'in çok yakışıklı olduğuna kızmıştı. Karyola gürültüsü beş dakikaya kadar Çilli hüsbütün fenalaştı. Bakır gecesini uzaktan ağzına boşalttı. Belindeki sakız kılıfından pirinç çekeceğini çekti, meşeyle başladı duvara vurmaya. «Ulan, sana çay ve peynir gibi kar verdik, peksimet yer gibi ne patırdı bu?» İster misin, sen o Sacit Bey kızsın da odacan birleşip Çilli'nin üstüne yürüsün! Çilli korkmadı. Sacit şaşırdı, atacağı tekme elinde kaldı. Durdu. Fakat Çilli bu! Kafesi kuşsuz dayak atmadan durur mu hiç? Sacit'i çenesinden duvara dayadı. Ağzına yumruğunu tıkadı. Cebinden çarşafını çekti. Bir de ne baksın? Çarşafta on paralar yok, elanı hiçbir yalnız yırtık iki tramvay bileti! Ben çektim; Çilli'nin haşura gitmişti bu! Alayla: «Para sizden bırakmam şerife» dedi. Sacit sıkıldı, korktu, mırıldandı: «Parayı o mübaşşir değil, ben adama vereceğim.» Çilli güldü: «Hadi neyse... Bu gece benim misafirim ol. Sabaha kadar bedava eğlenelim» dedi. Mavideyi uyandırdı. Sacit'le bir oday kilitledi. Amma tuhaftır bu dünya. Bu dayaktan sonra Çilli Mahmut, Sacit Beyle olsun sana bir dost! Gürahı söyleyerlerin boynuna; Meşrutiyetten sonra bu Sacit Beye, Çilli arada para filân da vermiş. İkisi birleşiller. O, mübaşşir dediğim adamı kovdular. Adam ikide bir gelir, Çilli'ye çalar, dayak yer giderdi.

Kahveci susuz. Önüne baktı.

— Ah bey, dedi, bir gece Çilli Mahmut'u bir «manoğinceen kavgalı gâtürdüler. Mahmut, kapının anahtarını bana verdi, «Bu gecelik evi sen çeviriver,» dedi. Bu Macide karısı o gece beni de günaha sokmasın mı? Ilem de gebeyim'g kalsak. Buru önceden söylesene a kunzire! Benim gibi dini bütün adama bu oyun oynanır mı? Tam üç yıl üç aylar orucu tuttuydu benu kari!

Kahvesinin lâfı yalandı: Üç aylar orucunun hatırı için uydurulmuş bir yalan! Fakat Akçaraylıların gözünde Macide o kadar fahişeydi ki, öldükten sonra bile ona bu iftira yakışıyordu.

Adnan mantıkla inandı. Bir ölü kadar beyazdı. Hem kahvecinin yeşil dişlerini, kalın bıyıklarını Macide'nin dudaklarından kendi ağzına dolmuş sandı. Midesi bulandı. Birdenbire farkında oldu: Kahveci halifeden sarhoştu. Herif, her sabah gibi, bu sabah da keto deresi kuzu paçasını yemiş, rakısını içmişti. Paçanın sirkeli yağı ile rakının aspirinsu birleşerek ağzından kesif bir koku Adnan'ın boğuna hücûm gibi çarpıyordu. Temelli o vapurdaki ikinci mevki kokuyordu.

Kahveci:

— Fakat Hacı Mahmut, doğru şahitlik edeceğine mahkemede Kur'an-ı Kerim'e el basar, yemin ederken halım indiriyor sandım, hey! dedi.

Boyuna Hacı Mahmut'u anlatacaktı. Adnan:

— Bana bir kahve getir! dedi.

Herifin arkasından pencereleri açtı.

Öğleyin yüzüyordu. Temiz bir şey görmek için gözler içinde gökyüzüne bakıyordu.

KAT PAKLI MİSAFİR

ADNAN memnun. Şahitler söylenen, mahkemede kat'iyetli riyâziye* ile söylediler: katil Ahmet, yüzde doksan yatacak.

Yarın cumartesi. Davanın son günü.

Adnan, Hezârfen Kemerindeki konakta dosyasıyla boğuşuyor.

* Kat'iyet riyâziye: Matematiksel kesinlik.

Yarın için davanın edebiyatını hazırlıyor. Yazı masasındaki kâğıtlarda küçük notlar: İsmi hasta;* rakamlar; işaretler: «a», «b», «c».

«a» işareti; Adnan'ın, «adaleti içtimaiye» namına size soracağım suçu beyefendiler diyeceği yerdi.

«b» işareti «efkârı umumiye, iki dudağımızdaki adalete sabırsızlıkla bakıyor» diyeceği kısımdı.

«c» işareti de, kudurmuş sesle haykıracağı son sözdü: idam istiyen ihbarcı*

Sigarasını, işaretlere bakarak, derin, kalın üç çizgiyle kenara çekti. Düşündü: Kim derdi ki, bu işaretlerden bir dava çıkacak! Resim gibi, heykeltıraş gibi, şair gibi sevindi. Boya, yarın tabloydu; taş yarın heykeldi; mürekkep yarın kitaptı; bu notlar da yarın davaydı.

Süheylâ odaya öfkeyle girdi.

— Fakat bu kadarı fazla! dedi.

Kocasının fazla çalıştığına nazar ederek masadan kâğıtları aceleyle topladı.

— Hadi, diyelim ki kendine merhametin yok. Bari bize acı Adnan!

Salim'in doğması o kadar yakındı ki, Süheylâ, «bize» diyordu. İkisi de memnundu; çocuğu, Süheylâ, gırtlağından doğmuş, katilli Adnan, gırtlağından asılmış farzediyorlardı. Fakat Adnan bu anda başka türlü de bahtiyardı; karısının öfkesinden mes'uttu. Kocasının işi haftanın günlerine sığmıyordu; rumalara taşıyordu; Süheylâ buna kızıyordu. Yazıhanesini açtığı günden beri çantasında tek dava ile eve gelemeyen Adnan, gırtlağı sevinirken birdenbire yazıhanesinden başka bir cevi hatırladı; zannetti; düşündü: Onda, eşlâr var, ne kâr sahibi aylık istiyordu; ne de Kâtip Salih... Sonra ne Adnan'a

* İsmi hasta: Zanlı hasta.
* Adaleti içtimaiye: Sosyal adalet.
* İhbarcı: Cümle, gazeteci.

hem cahilinden öfkeli mektup geliyordu; ne de Kâtip Salih başka bir iş aramaya kalkışıyordu. Bu ne demekti?

Adnan, karısının gözlerine bakarak:

— Sana bir şey soracağım Süheylâ; dedi. Ama doğru söyleyeceksin. Paşa'nın ruhuna yemin et bakayım.

Süheylâ:

— Babacığımın ruhuna mı?

Kadın yemine sarardı.

Susuldu. Sükût o kadar derindi ki, Adnan'ın düğmelediğini Süheylâ sanki duydu.

— İşte yeminsiz cevap veriyorum: Evet!

Adnan:

— «Evet»mi? Yani hiç aydır yazıhane kirasını, kâtip aylığını...

Süheylâ:

— Evet!

Adnan:

— Sen veriyorsun hep? Öyle mi?

Süheylâ:

— Evet! Ben veriyorum hep. Ama bunlar sen'in hanına borçun! Bir taraftan işaret ediyorum. Bir gün kazanacağın bir büyük davadan bu borçlar ödenecek!

Kocası utanmasın diye bu «büyük dava»yı manen yüzle Süheylâ bunu söylerken, Adnan utardığını saklamak için:

— O halde yarın noterе gideceğim, dedi. Sana bu borçlar için bir «re'sen» senet* vereceğim.

«Senet» ağzından çıkınca kendini daha iyi buldu. Niçin söylediğine pişmandı. Bu hanağın bir zamandanberi süren büyük masrafını da o halde hatırlamalıydı.

Süheylâ:

— Salim'in annesine noter senedi verecekmiş, öyle mi Adnan?

İkisinin de gözleri doldu; sessiz ağlayarak öpüştüler.

* Borç Senedi

Adnan gitti rahatlı. Bu müşterek gözyaşı yazhanenin, kütüğün aylıklarını yükseltmiş, güzelleştirmişti. Bu acayip paralar, şimdi Adnan vermiş gibi tatlı idiler. Fakat bugün bu odada sanki üçüncü bir insan vardı; Bu üçüncü insan Adnan'ın kulağına sanki bir şey daha fısıldadı; bu fısıldanan şeyi sanki görmüş gibi karısının gözleri de Adnan'dan birdenbire kaçmak istediler. Adnan aynı yeminî verdi, karısına bir şey daha soracaktı:

Süheylâ:

— Artık yeminle söyleteceğin başka hiç bir sırrım yok Adnan, boşuna ısrar etme ..

Adnan:

— Prenses Bahire'nin ..

Süheylâ sarardı. İkisi de uzun uzun sustular; Adnan ne duyacağını bekleyerek susuyordu; Süheylâ ne söyleyeceğini düşünecek.. Nihayet, Süheylâ, Adnan'ın yüzüne bakmayarak:

— Evet! dedi.

Yani Prensesin Adnan'a verdiği bin beş yüz lira da, Süheylâ'nın parasıydı: evet! Yani, mahkemei teftişi evkafta ilânı çıkmış dava için Prensesin araba parası diye Adnan'a verdiği meblağ zarf!

Süheylâ, şimdi, hasta kocasının mahut mektubu hatırlayacağından korkuyordu; Maliye Nazırının sağlığında kendisiyle Adnan merhametten evlenmeye kalkışınca ona yazdığı mektubu!

O mektupdaki şu satırları: «Siz beni ne yaralı almak istiyorsunuz Adnan Bey! Fakat ben bu merhametten nefret ediyorum. Siz ayılacak hale geldiğiniz gün ben size varacağım.»

Fakat Adnan'ın gözlerinde, sesinde, yüzünde bu mektup yoktu. Evlendikleri günden beri Süheylâ'nın korktuğu bu mektubu Adnan, yirmi beş sene evvel beş dakika kızmıştı. Çünkü mektubun okunması beş dakika sürmüştü. Çünkü o zaman aklı Süheylâ, Adnan için o kadar hâlî

Konakta bir gürültü koptu. Herkes koşuşuyordu. Halayık ufak teneffüslerle odaya girdi:

— Beyefendi, misafir geldi, dedi.

Adnan'ın telâş etmediğini görünce: halayık ilâh etti:

— Kalpaklı bir misafir!

Süheylâ ile evlendiği günden beri Adnan'a ilk defa biri geliyordu. Süheylâ bir gün: «Hiç de mi dostun yok Adnan?» diye sormuş kocası: «Anlaşılan yok!» demişti. Fakat bunu söylerken o kadar acı acı gülmüştü ki, Süheylâ, hasta kocasına bunu bir daha sormamıştı. Koca İstanbul'da Adnan'ı kimsenin tanımadığını bu sebeple konakta Süheylâ unutmuş gibiydi. Fakat şimdi bu kalpaklı misafirin gelişi, bütün gelmeyenleri hatırlatıyordu. Adnan, bu konakta yerleştiği günden beri bir tek defa aranıyordu.

Adnan bozuldu. Fakat zihni hemen misafirin kalpağına kaydı: «Ona Ankara'dan vekâlet teklifiyle mi geliyorlardı acaba?» Karısına, «Ankara'ya yolculuk görünüyor bize gelibalı» diyecekti. Kendini tutttu. Karısına karşı misafire ehemmiyet vermemek istedi, mırıldandı: «Eve ne diye gelliyorlar sanki? Görüşecekleri varsa, işte yazıhane!»

Halayığa: «Kahveyi götürün!» dedi; döndü; Süheylâ ile yine Prenses Bahire'yi konuşacaktı.

Süheylâ:

— Adamı bekletme Adnan! dedi.

Karısının sözüne, Adnan içinden acıdı: «Kocası misafirin yanına o kadar geç inmeliydi ki, bu evde bir adamın aylardanberi mazrif vekilliğini beklediği anlaşılmamalıydı.» Az kaldı, karısına: «Komite işlerine senin aklın ermez Süheylâ!» diyecekti.

Karısıyla o kadar lâfı uzattı ki, halayık yine geldi: «Kahve getiren uşağa misafir demiş ki, beyefendi hastaysa, uyuyorsa rahatsız etmeyeyim; başka vakit gelirim.» Adnan düşündü. En büyük vak'aları en küçük tesadüfler yapardı. Meşrutiyette hep böyle olmadı mıydı? Büyük yalısı, muazzam sofra

takımı, salonunda primitiflerin tablolari var diye bir adamı kabineye sokmamışlar mıydı? Çocukluğundanberi Roler'de giyindiği için bir başka adam şehremini olmamış mıydı? Bir tulumbacı, Makrıköy treninde bacağı sakat bir paşaya rastladı diye Harbi Umumide milyoner olmuyor muydu? Bazan biriyle yarım saat konuşmak, yarım asırlık refahtır. Kalpaklı misafiri kaçırmaktan korktu. Misafirin yanına koşacaktı. Birdenbire hatırladı, çabuk robasını değiştirdi. Üstündekileriyle misafirin yanına inerse, zalimdi fena oynayacak sanıyordu. Aynada durdu. Traşı gelmiş gibi iki avurdu gölge içindeydi. İki yanağında duran bu iki karanlığı misafirle konuşurken değiştirecekti. Fakat odaya girince hazırdı: Misafir tanıdıktı. Adnan odada meçhul bir adam bulmak istemişti. Bu ziyaret o zaman bir vekâlet teklifi içindi. Fakat yine ümidini kesmedi.

Kalpaklı misafir, Habibullah Efendi'nin yeğeniydi. ...Vekili M. E. Bey.

Adnan onunla Meşrutiyette Habibullah'ın evinde konuşmuştu; misafir, Ankara'dan iki gün evvel İstanbul'a gelince Adnan'ı hasta duymuş, sarımıştı. Çocukken, Adnan'ın edebiyatını sevdiği için, şimdi ziyaretine geliyordu.

Misafir, Adnan'ı görünce sarardı; onu bu kadar hasta beklemiyordu. O sarıdan açığı olup yedi buçuk olan Adnan da, misafirle konuştukça büsbütün kanının eridiğini; içinden öfkelendiğini; bu misafir, Ankara'da onu bekletiklerini bir türlü söyleyemiyordu. Bilâkis Adnan'a, Ada'yı, Beheki tavsiye ediyordu. Adnan, nereye hava tebdiline gideceğini öğrenmek için mi bu misafirin geldiğine —kar sından geçti— sevinmişti? Misafir, zeki muhaverelerin incelğiyle Adnan'ı edebiyata sürükledi. Uzun bir sanat edebiyat konuştular. Maarif sandalyesine bir türlü sıra gelmedi. Nihayet Adnan, bu kalpaklı misafirin eski bir misafirden farklı olmadığını anladı, ve nihayet Ankara'ya kızdı. Artık oradakileri onların ağabey'leri çehresiyle tanıt ediyordu. Bitaraf kelimelerle

Kalpaklı misafir, karşısındaki ölüm fetvasına kızmıyordu. Fakat onun kızmadığına Adnan öfkelendi; öksürüklü, akşamlıklı sesle haykırdı:

— Bu millet sizden, bir gün, hesap soracaktır beyefendi!

Misafir çağırdı:

— Ne hesabı efendim?

Adnan:

— Şu hesabı ki, memlekete yardım etmek isteyen arkadaşları Ankara'ya sokmadınız, ne Enver'i çağırdınız, ne Cemal'i

Misafir, bir şakanın, bir tebessümün çizgilerini Adnan'ın yüzünde arıyor, bulamıyordu. Somurtkan iki kalın dudakla Adnan, Ebülhevil'di

Misafir:

— Pek anlayamadım beyefendi. Memleket bizden mi hesap soracak?

Adnan:

— Tabii ki sizden. Yani zatıâlinizden ve arkadaşlarınızdan.

Misafir:

— Dediğiniz adamları çağırmadık diye bu memleket bizden hesap soracak, öyle mi?

Adnan, haykırdı:

— Tabii ki öyle

Misafir anladı: Adnan, kendisinin Ankara'ya çağrılmadığına başkalarının isimleriyle, başkalarının çehreleriyle kızıyordu.

Adnan yine haykırdı:

— Evet efendim, bu hesap sorulacaktır; elbet, mutlaka sorulacak.

Misafir sigarasını bitirmeden ezdi, ayağa kalktı; Adnan'a uzun uzun baktı

— Doğru söylüyorsunuz! dedi. Memleket bizden bir hesap soracak. Ama bu sizin dediğiniz hesap değil, başka hesap.

Adnan:

— Hayır, başka sorulacak hesabınız, suçunuz yok.

Misafir:

— Hayır efendim, var! Malûmatınız ki çobanlık sahibi koyunları çobana otlatsın diye emanet eder. Çoban koyunları bir gün kurda kaptırır. Fakat kurttan kurtaramadığı koyunların pöstekisinden bir kanlı parça olsun kurdun ağzından kapar, sahibine getirir, sürünün kazaya uğradığını bununla ispat eder. Biz de sizin ellerinize bir vatan emanet ettik beyefendi! Fakat üç kıt'alı vatan haritasından, bize, siz bu kanlı pöstekî kadar bir parça olsun geri getiremediniz. Biz size bunun hesabını yine sormadık. «Bu hesabı niçin sormadınız?» diye bu millet yarın bizden hesap isteyecek. İşte bizden sorulacak hesap budur beyefendi!

Kalpaklı misafir, oturmamak üzere ayağa kalkmıştı; Adnan'ın ricalarına aldırmadı, gitti.

Bozdoğan Kemerindeki konağa kalpaklı misafirin geldiğini bütün Beyoğlu beş saatte duydu. Adnan, Sırrı Doryan'da misafir vekili oluyordu; küçük kulüpte Pers elçisi!

Gece, Adnan'a kalpaklı bir misafir daha geldi: Saadet Saray adamı Hidayet'in eski hususî kâtibi Sadi! İngiliz casuslığından kovulan Sadi!

Adnan'a kalpaklı misafirin geldiğini duyunca, Sadi başına veresiye bir kalpak almış, gece vakti Bozdoğan Kemerindeki konağa koşmuştu.

Adnan balkona haykırdı:

— Sen bu herife, niçin gelmiş?

Halaylık gitti, geldi:

— Sizi özlemiş efendim!

Adnan gene haykırdı:

— Söyle ona, ben onu özlemedim!

BELKIS, SÜHEYLA

GECE YARISI. Süheyla karyolasında uyuyor. Yanındaki karyolada Adnan —gözlerini uyumadan kapadığı için— uyuyamıyor. Uyku ne kadar da kadın gibi! Beklemeyeceksin ki gelsin. Adnan'ın uykusunu biraz, bugünkü kalpaklı müstafirin -koyun postekisi- kaçırdı, biraz da verem.

Karyolada, yorganını tamamen açmayarak, yavaş yavaş soyundu. Uyuyan Süheyla'dan ayaklarının ucuyla kaçtı. Yazı odasına indi. Yarınki Ilgaz Ahmet davasına eğildi. Notları bir alay çoğaltıp; yine idam ihtimalini çoğaltamadı. İdam bu notlarda o kadar olgundu. Zaten dosya bahaneydi, yazı odasına inmek için bahane. Bu koruğa niçin geldiğine bakıp; yani niçin evlendiğine. Süheylâ ile nikâhlarını düşündü. Evlendikleri gün ikisinde de -izdivaç- kelimesinin yirmi dört saatlik gençliği vardı. Fakat kelimeden çıkan bu gençlik o kadar onların değildi ki, izdivaçlarının ertesi günü ikisi de kendi yaşlarına döndüler. Yalnız tenhada kırı kovaydılar. Halaylıların önünde evlendiklerini görmekten sıkılıyordular. Zaten bu izdivaçta dört zalim sebep vardı: Adnan'ın zatürreesi, Süheylâ'nın gözyaşı, Belkıs'ın ölmesi, Adnan'ın servetinin bitmesi... Ve bu izdivaçta yalnız Adnan'la Süheylâ yoktu; ikisinden maada hemen her şey vardı.

Sonra bu sessiz konak! Bu yirmi sekiz odalı lâlâkeli! Bu konağın kapısında İstanbul birdenbire, tedricsiz bitiyordu. O kadar ki evlendiği gündenberi Adnan'ın iki sesi vardı: Evde lâfa çıkmaktan korkan sesi, sokaktaki asıl sesi.

Sonra bu yirmi sekiz odalı lâlâkeli döşeyip duvarları yüzlerce musibet: Konağın eşyaları. Birkaç odasındaki eşyanın yenileri. Öteki odalarda eşyanın daha âdi olanı. Örtüler, sakıncalı örtüler! Üzerlerinde yirmi, otuz ölünün lâşiyeçişi olmadan yıpranmasın diye örtülere sarılmış koltuklar! Kadifeden başka kumaş tanımayan perdeler! Sineklerin ihtiraslarına karşı tedbirlere bürünmüş aynalar! Tüllerinin ellerinden bir ampul sarkan hırsızlar!

Sonra bu hazine odası!.. Konağın en güzel san'at eserlerini insanlarla ihtiflâtları* meneden hapishane! Onyedinci asır Süleymaniye mangalının içinde demet demet gerde gökkuşakları! Mısırlı İbrahim Paşa'nın Sultan Azize hediyelerinden iken —bilmem kim ölünce— bu taş odaya kaldırılan anam boyu iki kristal şamdan!

Talât Bey, Bahâlî vak'asında Mahmut Şevket Paşa'yı Sadrazam yaptıktan sonra iradesini almak için Adnan, Sultan Reşat'a gittiği zaman, bu şamdanların iki eşini Dolmabahçe Sarayı'nda görmüştü.

Çokluğundan yeni eşya sanılan ve üst üste yığılan ejder resimli billûrlar tabaklar...

Zevkle garlatanlık birleşir, bu hazine odasından Hidayet'in konağına on iki salon çıkardı. Fakat Adnan, bu eşyayı bu konağa yaymıyordu. Bu eşya da zaten seslerini çıkarmıyorlar. Adnan'ın büyük bir dava kazanmasını bekliyorlardı. Üstüste iki bohça gibi ortalarından bıçakla boğulmuş gibi yayılıklar bu antika tabakları bu tahta konakta nereye koysalar nafile! Tahta tavanların altında hasırların üstünde adam boyu şamdanlar yerden bir karış yükselemezlerdi. Hele bahçedeki alaturka hamamı! Orada peştemalli, yalınlı kızı koca Acem minyatürlerine benziyorlardı. Hepsinden tatlı Süheylâ'ya gelen misafirler! O kadar mânâsız kadınlar ki, koç-göçün ufak evlerde bile azaldığı İstanbul'da, bu kocaman konakta bu kadınları Adnan'a göstermekten Süheylâ utanıyordu.

Bir taraftan da İttihat ve Terakki değildiği günden beri Adnan arkadaşsızdı. Latife benzeyen selâmlardan, lâne gibi «emri hayır»* adalı yıfakârlıklardan kaçıyordu. Onun için bu kocaman konak her gün boş. Bunu doldurmak için kızı koca çok yoruluyorlardı. Yorulmamak için çok genç olmalıydılar. İmansız denizleri, şehirsiz ufukları, sessiz kocaman evleri tek

* İhtilâl [illegible]
* Emri hayır: Tavsiye

başlarına dolduran çiftlerin adı, yirmi, yirmi beş yaşındaki karı kocalardır.

Sonra Belkıs'ı düşünüyordu. O, yatakta bile o kadar Adnan'ın değildi ki, Adnan'ın aşkı hiçbir kadar acıydı ve o kadar çok acıydı ki nihayet tatlıydı. Halbuki şimdi Adnan'ın kolları her gün Süheylâ ile doluydu. Aşkı bitmekten kurtaran «şüphe» Süheylâ ile Adnan'ın yatak odasında yoktu. Aşkı, «hergünkü ekmek yemeği» olmaktan kurtaran «sevilmemek korkusunu» kocasına vermeyi, Süheylâ bilmiyordu.

Sonra Süheylâ'nın giyinmek zevki! Bu, yüksekle yüksekle nihayet Provence Rabire'nin zevkine varabilmişti. Ondan ötesini bilmiyordu. Halbuki bu zevkin ilerisinde, bitmeyen ilerisinde Belkıs vardı. Süheylâ'nın garnitürleri, düğmeleri, lokaları sanki fiyat etiketleriydi. Bu süslerden Süheylâ'nın kaç paraya giyindiği anlaşılıyordu, o kadar! Sonra karı kocanın ayak yatağını hayatın bu köşesine uzatan lâubalilikte bir avuç yer bırakmayan Süheylâ'nın zalim terbiyesi! Halbuki Londra'dan giyinen Belkıs, kuzdiği zaman bir çamaşırcı gibi kuyordu; onun söylediği pis kelimelerden bir tanesi ağzından kaçsa Süheylâ, o kelimelerden biri olarakta halbuki Belkıs, ağzındaki küfürlerin üstünde kalıyordu.

Sonra Süheylâ'nın malûmatı! Kısası enbiyadaki* ismi hasları bu kadar doğru okuyan kadın ne feci şeydi! Bunları bir erkekten, babasından öğrendiği hatıra gelmiyor. Süheylâ'da «ninni» kaybolmuyordu. Sonra babası Rumeli'de valî iken Sorlerden okuyan Süheylâ, Baudelaire'i, Stendhal'i yakın biliyordu. Fakat Belkıs'ın «eski iskarpinleri»ni bilmiyordu! «Şık kadın, eski iskarpinlerin, eskidikçe hayatlaşan bu şeylerin ne demek olduğunu bilen kadındır!» diyen Belkıs'ın nesibi, yorgun iskarpinleri!

Süheylâ, babasının, hocalarının, gazetelerin, kitapların Türkçeleriyle konuşuyordu. Belkıs ne kadar kendisinin Türkçesini söylüyordu Halbuki! Meselâ salonda, Süheylâ, «çok

* Kısas-ı enbiya [illegible]

aydınlığıyla, Selma bilyük aydınlığıyla sevmiyordu. İkisi de bu ışıktan memnun olmayacak kadar inceydiler, fakat ayrı şeyleri anlatırken ikisi de ne kadar başkaydılar. Sonra Adnan'ın fukaralığı! Süheylâ bunu bilmemek, konuşmamak istedikçe, fukaralık daha ziyade ortada duruyordu. Görün, topalın yanında bu kelimeleri ağzından kaçırarakken dudağında yarım cümleyle susan insanın nezaketine benzeyen bu sükûtla Adnan'ın fukaralığı her gece, her cuma tavandan omuzlarına akıyordu. Bu gizli verilen yemekler, kâtip aylıkları, Süheylâ'nın parasını Adnan'la müşterek olmaktan çıkarıyordu. Hele kanarın bir türlü tahıllaşmayan aşkı. «Kendi kendisiz tüccarının yarısı kadar Süheylâ'yı Adnan'ın yapan bu feci aşk! Bu kadın, «başkası» olmayı bir türlü bilmiyordu. Kocasından ayrı olmayı!.. Adnan, kendi dudaklarını nasıl öptü?

Sonra Adnan'ın «sıtma»sına Süheylâ'nın gösterdiği telâş! Bu merhamet ne feciydi; Adnan, hasta olduğunu bir türlü unutamıyordu.

Yukarıki odada Adnan'ın açık bıraktığı elektrikle Süheylâ'nın uykusundaki ılık karanlık uzaldı, Süheylâ yavaş yavaş uyandı. Yatağında kocasının olmadığını gördü. Öyleyken, yine başını kaldırarak baktı; terli yastıkta Adnan'ın hafifçecik bir çukur duruyor; yorganı da tekrar okunacak kitap sayfası kadar kıvrık.

Odadan yavaş yavaş çıktı. Salonda elektrik ampulü zayıflıkla sıya ile yanıyor. Nokta gibi. Kocasının açtığı elektrikleri takip ederek yazı odasına indi. Kapıdan dinledi. «Uyuyorlar» dedi.

Odayı sessiz açtı: Adnan, ağzında kocaman bir dalgıçla uyuyor; dünün ağzında son nefesin bıraktığı koskuru dalgıçla.

Üstünüz uyuyan hasta öğüyecekti; uyansın diye, Süheylâ, hızla yürüdü.

Adnan gerinerek:

— Merak etme, çalışmıyorum; dedi. İnsan ihtiyarlayınca yatağından başka yerde uyuyor hep!

Süheylâ içinden acıdı. Kocası hastalığını ihtiyarlık sanıyordu hâlâ.

Mutfakta yazı koltuğunda uyumak isteyen Adnan'ı yatağında uyumaya razı etti; beraber odalarına çıktılar.

Ertesi sabah, Adnan, hiç uyumamış kadar yorgundu. Zaten bir zamandanberi uykularından yeni vücutla uyanamıyordu.

Süheylâ koridordan, boyuna, «Dün gece rahat uyudun mu?» diye soruyor. Adnan, kendi koridorunda, kahve gazetesinin iki yaprağında, karısını duymuyordu. Nihayet «Okuyorum» dedi, bir makale göstererek gazeteyi uzattı. Süheylâ, gözleriyle okuyarak:

— Yüksek sesle! dedi.

Süheylâ yüksek sesle okudu:

Bremen'den alınan vapurlar

«Şirket mi? Cele mi? Dışı şirket, içi çete! İnsan kanıyla hâlâ ıslak olan pencerelerinde bir zamanlar hükümet nüfuzunu tutan üç zavallı, *Harb Umumînin en uğursuz günlerinde* avalarında bir şirket yapıyorlar. (*Kâtibi adilden musaddak*[1] *mukavele bugün elimizde bulunmaktadır.*)

Şirketin sermayesi: Bremen'den alınan ve beheri 200 kamaralı dokuz vapurdur.

Şirket azaları: 1) *Eski İttihatçılardan Adnan Bey!* 2) *Akrabasından bir kadının adını şirkete girerken namı müstear*[2] *olarak kullanan* ..... *Paşa!* 3) *İtalya'da inzibam eden Mmz da Navara Efendi!*

Bu şirket, bu vapurları kimin parasıyla satın aldı? İşte cinayetin en karanlık, en kanlı noktası! Sevgili kardeşler, biri Bey, biri paşa, biri efendi olan bu üç yolsuzluk kahramanları bu vapurları (.....) nezaretindeki tahsisatı mestureden[3] *çek-*

[1] Musaddak: Gerçek ve geçerli olduğu resmî yazı ile kanıtlanmış
[2] Namı müstear: Takma ad
[3] Tahsisatı mestur: Örtülü ödenek

tikleri paralarla satın aldılar. Ve hükümet paramızla alınan bu hayvanlar, hükümet işlerinde şirket azalarının hesabına kullanıldı; sefer berleri her defasında devlet nezaretine iade edilmek suretiyle! Çetenin erkânından Mavzer dâ Navara Efendi, bu memlekete beş milyon liraya mal olan hayvanına, Roma'da on kuruşluk bir kurşunla nihayet verdi. (.....) Paşa da şehirlerin kaşelerini, gazetelerin dem ve gömleklerini, hâlâ Anadolu havalarında giyiyor; ikisi de siyaset sahnesinden çekilmiş bulunuyorlar. Biri kevli hayatını sırtından, öteki hayalî maskesini suratından çıkarıp atarak!

Ancak aynı çetenin erkânından Adnan Bey, yüzünü göstermemek için iki kat gazeteğine, Ankara Büyük Millet Meclisi Hükümetinin nekâlet sandalyelerini değiştikçe mevkiini gevşek bulduğundan diye en temiz insanlarının omuzlarına basarak iki misli boyla ayağa kalkıyor... İlâhiri...*

Sarı

Adnan'ın gözleri doldu:

— Süheylâ, dedi. Senin başına, kendi başıma, değerek çocuğumuzun başına yemin edeyim ki ben bu şirkette yokum. Yine yemin ederim ki (.....) Paşa'nın bu gizli şirketi için İttihat ve Terakki'nin merkezi umumisindeki meşhur kıyameti koparan benim!

Süheylâ, sıcak sesle imzayı tekrarladı:

— Sarı!

Adnan:

— Evet, Sarı! Dün gece beni özleyen adam!

Süheylâ:

— Senin de «Ben özlemedim!» diye kovduğun adam?

Adnan:

— Tabiî ki kovacağım, bugün gazeteye bastıklarımı Mütarekeden beri söylemedik adam bırakmadı. Bu, ne namussuz heriftir bilmezsin Süheylâ! Şerkî Doryan'da bu Sarı'nın bu-

* İlâhiri var, ya...

mar borçlarını Harbi Umumide ben kaç kere ödedim, bu kahraman efkârı* ben kaç kere kurtardım, kulüpte bilirler hepsi.

Süheylâ:

— Meşhur atalarsözüdür: İyilik et, kemlik görmek için.

Adnan:

— Bu atalarsözünden daha güzeli var; bizim Maitre Salem'in sözü: «İyilik ettiğin adama o iyiliği unutturmaya çalış» der.

Süheylâ:

— Aman ne doğru lâf... Maitre Salem? Maitre Salem? Dur bakayım, bu ismi tanıyacağım ben. Buldum. Bir gün. Evet Harbi Umumide bir gün Talât Paşa'yla Hilâliahmer'e gelmişti bu Maitre Salem. O gün Talât Paşa, onu bana takdim etmişti.

Süheylâ bir şey daha söyleyecekti; kendini tuttu; Talât Paşa o gün Maitre Salem'e, «Hanımefendi, bizim Adnan'ın eski talebesindendir; Adnan'ın memlekete ettiği tek hizmet bu hanımefendidir. Sahici bir Türk kadını görmek istersen, bu hanımefendi ile yarım saat konuş,» demişti. Süheylâ bunu ağzından kaçırmış gibi hızardı; susdu; sustu.

— Fakat Adnan, dedi. Bu Maitre Salem ne güzel Babülî selâmı veriyordu, değil mi? Verlerde bağlayan, göklerde bilen acayip bir temennası vardı.

Sacit'in makalesini düşünmekten kocasını kurtarmak için Süheylâ bol lâkırdı söylüyordu:

— Sen bilmezsin Adnan; Hilâliahmer'de Talât Paşa'yla çok ahbaptım ben. Hilâliahmer'e uğradı mı, mutlaka beni görecekti. Fakat bilir misin ki Talât sahici adamdı. Talât'ta memleket vardı.

Adnan, Sacit'le öfkesinin arasında kendini tutamadı, güldü.

— Ötekilerde ne vardı?

* Efkârı âmme: (Fr.) Ortaya çıkarılmak.

Süheylâ gaka eden sesle:

— Öteki lerde kendileri vardı, dedi.

Adnan'ın canı sıkıldı; fakat belli etmemek için yine güldü. Sonra birdenbire daldı. Nazırın kızı Süheylâ Hanımla Hilâliahmer'de tanıştığını, Talât Paşa'nın ona, Harbi Umumide bir defa söylediğini Adnan o zaman bir vesile ile hatırlamıştı; fakat hangi vesile ile? O vesile ne idi? Düşüne düşüne buldu. Süheylâ'nın Adnan'ı birçoklarından, Talât'ı beğenen mektubu vesilesiyle!

Bu mektubu hatırlayınca birdenbire Süheylâ'nın İstibdatta yazdığı birinci mektup da Adnan'ın aklına geldi: «Siz acınacak hale geldiğiniz gün ben size varacağım, Adnan beyle» diye bitten mektup!

Bu mektubun önünde, birdenbire Darülâceze'deki yataklarından birine benzeyen karyolasından birladı. Süheylâ'nın yardımına imkân bırakmadan çabuk ve tane giyindi, kaçtı. Bir daha bu eve gelmeyecekti.

Yazıhanesine girdi. Kâtip Salih, bu gün cinayet mahkemesinde Adnan'ı dinleyeceği için lâzım kitaplarını getirmişti. Adnan bu inceliğin farkında değil. Salih mahzun.

Cinayet mahkemesine girerken Adnan «tesadüf»ten korkuyordu.

Tesadüf! Tesadüf! Sekiz yaşında muhacir olduğu günden bu ana kadar hâlâ o günkü yaşıyla korktuğu tesadüf! Kırk, elli senedenberi inkâr ettiği Allah'ın arşına bugün yirtici hayvan gibi oturan tesadüf! O tesadüf, Adnan'ın karşısına bugün dört defa çıkıyordu. Onun aleyhinde Sarıl'in yazdığı iftira «bugün» başlıyordu! Ona Süheylâ'nın yirmi beş yıl evvel yolladığı mektubu o «bugün» hatırlıyordu! Boğaziçi Kemerindeki konaktan o, bir daha dönmemek üzere «bugün» kaçıyordu! Katil Benli Ahmet hakkında mahkeme hükmünü «bugün» verecekti!

Kabil değil, bugün bir idam kararı alamazdı o!

CİNAYET MAHKEMESİNDE

CİNAYET mahkemesi, eski Osmanlı İmparatorluğunun resmî dairelerinden aldığı anlaşılmayacak kadar güzel döşenmişti. Kürsülerin oymaları, Süleymaniye Camiinin motiflerinden, Fıkıt müzesindeki antika çerçevelerden alınmıştı. Kürsülerin panolarında eski kitap kapaklarının güzelliği var:

Dokununca bir divan şairinin ilhamı ihtiraslarını açacakmış gibi

Seyirci sıraları duvarlarına yanlarına kadar dolu

Saadetten daha tatlı şey vardır: Saadeti beklemek!

Perde açılmadan cuvel liyatroda seyircilerin heyecanı... İzdiham, cinayet mahkemesinde, hükmü, iştahlagan, şehvetlenen merakla bekliyordu. Çünkü bugün son duruşma idi ve mahkeme, katil Benli Ahmet hakkındaki son sözünü bugün söyleyecekti!

İzdiham bahsediyordu: **Müddeiumumi bakalım hangi** maddeyi isteyecekti. Mahkeme bakalım ne ceza verecekti? Avukatlar en güzel lâkırdılarını bakalım nasıl söyleyeceklerdi? Katil idama mahkûm edilince bakalım yüzü nasıl olacaktı? Bunları izdiham hep bugün öğrenecekti. Ve hâkimler henüz bilmiyorlar, fakat hâkimlerin idam hükmü vereceğini izdiham biliyordu.

Localar, kirlakları, parmaklıkları tek tuğlu Müsevi kadınlarıyla opera localarına benziyordu.

Locada, seyyah Amerikalı kadın, genç Ermeni tercümanına:

— Fakat Türklerin adliye binası hiç değil, dedi.

Tercüman milli duygulu, dürbi köşe, yekpare bir oğlandı. Yüzündeki Ermeni kabalığı, sporla erkek güzelliği olmuştu. Amerikalı kadın, cinsî heyecandan dudakları incelmiş, mahrem ihtiraslarla oğlana soruyordu.

Ermeni tercüman:

— Adliye binasının güzel tarafı deniz cephesidir. Mesela Grek âlâmında yapmak istemişler; o tarafın ihtişamını sü-

bunlu olmasına çok ehemmiyet vermişler; ecnebiler vapurla İstanbul'a gelirken görsünler diye. Kara taraflı yerliler görecek diye sarı sıvadır.

Amerikalı kadın:

— Halkını bu kadar hor gören memleket! Ne tuhaf şey! dedi.

Ermeni genci:

— Osmanlı İmparatorluğu hakkabazdır, Miss, dedi. Kaldırımından mektebine kadar her şeyini Avrupalılar görsün diye yapar. Beyoğlu'nda yaptığı caddeler, üç kıtadaki bütün Türkiye kaldırımlarına müsavidir.

Amerikalı kadın yüzü buruşmayarak hayret etti.

Ermeni genci:

— Beyoğlu'ndaki altıncı belediye dairesini bu düşünce ile açtılar. Bu altıncı daire, ilk yaptıkları belediye dairesidir; fakat adına altıncı derler. Beyoğlu'na gelen ecnebiler İstanbul'da beş lâne daha var zannetsinler diye.

Samilerin* arasında Adnan'ın eski vekilharcı, tekgözlüklü Süleyman'la, Hidayet'in eski hususi kâtibi Sacit, Adnan'a bakarak, bugün gazetede çıkan makaleyi konuşup gülüşüyorlar, sonra kısık sesle kumar oynuyorlardı.

Süleyman:

— Ben, katil idam olunsun diyorum.

Sacit:

— Ben olmasın diyorum.

Süleyman:

— Nasıl, on liraya girer misin?

Sacit:

— Dediğim çıkarsa, sen bana karılı, rakılı bir ziyafet çeker misin? Susuyorsun!

* Samî: Dilsiz(ler).

Süleyman

— Dur! dedi. Bağını kaldırdı; bekledi. İçeriye katil girecekti.

Katil Deli Ahmet —kelepçeyle iki bileği yapışık, iki kolunun tek ucunda bir yumruk— mahkeme kapısında durdu; iki jandarmanın ortasında boyu uzayarak.

Jandarmalar bileğinden kelepçeyi çıkardılar.

Dehlizden beri susan izdiham, ikinci perdeden sustu. Katil, sükûtun müsaadesinden geçerek mazanın yerine oturdu. Arkada kalan kalabalığın bir kısmı, katilin kulağını, bir kısmı burnunu, bir kısmı omuzunu görüyordu. Bir saadet bedri* halinde görünmezdi; herkes bu bir parça saadetten memnundu.

İzdiham birdenbire ayağa kalktı. Hâkimler mahkemeye giriyordu.

Mahkeme reisi bir romancının işine yaramayacak kadar umumi yüzlü.

Müddeiumumi muavini geniş adımlarla yürüyerek yerine oturdu; iddia kürsüsünde güzelleşti.

İçeri dışarı girip çıkan müfettişler, şimdi birer sütun gibi duruyorlardı. Adaletin tepelerinde tıbırıyorlarmış gibi düşünmemek için kımıldamayarak.

Maktul Cevat'ın veraset vekili Adnan'dı. Katil Deli Ahmet'in de Sakallı Vasfi.

Katilin avukat tutacak parası olmadığı için mahkeme, Baroya «Adalete yardım» diye kâğıt yazmış. Baro da, İstanbul Avukatlarından Ahmet Vasfi Beyi seçmişti.

Mahkeme reisi, hâkimlerin işitmeyeceği kadar ciddileşmiş sesle müddeiumumi muavinine:

— Buyurunuz! dedi.

Adaletin dekoru o kadar güzeldi ki, halk kadar katil de bunu seyrediyordu.

Müddeiumumi muavini ayağa kalkınca izdiham, üçüncü perdeden sustu.

* Bedri Dalkılıç.

Muhakemenin tahkikatı, bundan evvelki duruşmalarda yapılmıştı.

Müddeiumumi muavini, cinayeti sene'siyle ayrıntı, çeyrek saatiyle, maktulün uzandığı seccadenin milliyeti ile anlattı; sonra suçun ceza kanununun ...'nci maddesine uyduğunu ve fiilde cezayı çoğaltacak sebepler bulunduğunu dalgın sesle söyledi. Avukatlar not alıyorlardı.

Katil, cinayetini müddeiumumi muavininin ağzından tanımadı. Cinayet güzelleşmiş, hutbe olmuş, edebiyat olmuştu, eserdi.

Müddeiumumi çok güzel sesle:

— Ceza kanununun ...'nci maddesine tevfikan maznun Benli Ahmet'in cezalandırılmasını muhterem mahkemenizden talep ederim, dedi.

İki kişi alt çocuklarını hunî şekline sokarak, kafaları çakmak şahağa, birbirlerine fısıldadılar:

— İdam istedi.

Bir külhanbeyi uzaktaki birine eliyle idam işareti yaptı.

Süleyman, Sacit'in kulağına:

— Beyil bizim on liraya! dedi.

Sacit hâlâ inat ediyordu:

— Müddeiumumînin istemesiyle olmaz. Dur bakalım, mahkeme ne diyecek?

Reis, avukat Adnan'a:

— Hazır mısınız? dedi.

Adnan samilerin arasında Sacit'i görmüş, gazetedeki makaleye kudurmuştu. Bir taraftan da «bugün», işlerinin iyi gitmeyeceğine emindi. Aylardanberi hazırladığı evrakı hakimi 'sikemedi. O kadar me'yus ki, aklına geleni, ağzına geleni söyleyecekti. İki eli masada ayağa yarım kalktı. Maktulün varisi namına davayı iştahsız anlattı. Fakat söyledikçe kendini beğendi; coştu; şahlanır gibi bütün vücuduyla ayağa kalktı. Yüksek sesle Cevat'ın meziyetlerinde durdu.

— Reis Beyefendi, dedi Müvekkilemin oğlu, çok hayırlı Cevat Bey'in hayatına çok genç yaşında zalim bir kurşun kıydı. Sorbonne'dan diploma almış, hayatını ilme vermişti. Bir kurşunla duran kalbi bu memleket için çarpıyordu. Ahmet Cevat'ın göğsüne atılan kurşun, vatanın bağrını deldi, reis beyefendi! Sonra bir de katil kimdir, bunu düşünelim: Babası, annesi meçhul bir veledi nadar behaîm[1]... Abdullah'ın ve Havva'nın günahkâr oğlu! dedi. «Heyhatlarla, sayvahlarla, böyle birçok edatlarla coşmuş terkibi izafilerle[2] haykırdı: katilin asılmasını mahkemeden yirmi dakika rica etti. Sonra «idam»ın ilim tarafına geçti. Cemiyet-i beşeriye için «idam» acıydı, fakat ilâçtı! Kanlıydı, fakat ameliyei cerrahiye[3] idi! Bunları söylerken, vücudunun içinde ikinci bir vücut bu lekelere boyanıyordu. Artık susamıyordu, kendi söylediği bu kadar güzel şeylere bir türlü kendi de kıyamıyordu; söylüyor, söylüyor ve söylerken düşünüyordu: Elinde kalemle, evinde söylediği nutukla idam «vahşet-i» idi. Şimdi fesle söylediği lâkırdılarda idam, «adaletin medeniyeti» idi. Kendi kendini seviyordu. Ne kadar yaratıktı!

Birdenbire Meiz'in karısı Hayal'i hatırladı:

— Reis Beyefendi, dedi; Berlin Ahmet denilen bu canlı, iki hayata kıymıştır. Nişanlısı Cevat Bey'in katlinden bir hafta sonra da Madam Hayal intihardan[4] ölecekten öldü!

Berlin Ahmet'e bakarken telhetliğe dikkat bakan sersemdi. Fakat birdenbire davanın iç tarafını hatırladı. Cevat'ın annesini memnun etmeliydi. «Hukuku şahsiyesine[5] karşı boş bir tiryaki maktulün validesine katilin verilmesini» mahkemeden istedi.

Cevat'ın annesi, oturduğu yerde mırıldanıyordu: «Allah etmesin istemem, para mala istemem; şu kocaman dünyanın aradığını dünya gözüyle göreyim, bana para da o, hayrını da o...»

---

[1] Veledi nadar behane: Piç
[2] Terkibi izafi: İzafet tamlamaları
[3] Ameliyai cerrahiye: Cerrahi ameliyat, operasyon
[4] Intihardan: Kişinin kendini öldürmesi
[5] Hukuku şahsiye: Kişinin hakları

diyordu. Mübeşir omuzuna dokundu; parmağını dudağına götürerek işaret etti: «Susl»

Süleyman şaşırmıştı; Sadit'in kulağına eğildi:

— Vay canına, bu avukatlık ne tuhaf şey Sadit? dedi. Bu Cevat yok mu, Adnan'ın eski karısının inci gerdanlığını çalan herifti. Adnan bunu evinden köpek gibi kovdu; şimdi methede ede göklere çıkarıyor. E, geçtim bu işe allmallah!

Sadit avukatları çekiştirdi.

İkisi de Cevat'tan daha muhaddesatsız olan iki adam, birini çekiştirdikleri zaman birbirlerinin namuslarına beş on dakika inanırlar ve hürmet ederlerdi.

Fakat beş dakika süren bu hürmetin içinde her zaman olduğu gibi şimdi de Süleyman düğünüyordu. Bu Sadit herifi, müterake olunca Ermeni, Rum kadınlarını İngiliz zabitlerine taşımış, karılarını Ayşe, Fatma olmadığını anlayınca, zabitler Sadit'i kovmuşlardı. Gene aynı hürmetin içinde Sadit de dilgünüyordu: Bu Süleyman herifi müterake olunca Adnan'ın kasasındaki siyasi dosyaları çalmış, Emniyete Servise satmıştı. Hariciyeye bir aralık müteşar olacaktı; fakat bir Ermeni, «Osmanlı hükümeti fazla para versin, bu Süleyman, İngilizlerin de dosyalarını çalıp onu da satar, para için kendi memleketine de hizmet eder,» demiş ve Süleyman, Arapyan hasından kovulmuştu.

Adnan, demin kı Adliye edebiyatını haykıra haykıra bitirince, Reis işaret etti, Sakallı Vasfi ayağa kalktı; İttihat ve Terakki'nin ve sonra İtilaf ve Hürriyet'in kulüplerinde kullandığı sesle haykırarak:

— Reis Beyefendi hazretleri, dedi. Zannederim muhterem müdafiim Avukat Adnan Bey, hayali bir Ahmet Cevat beyden bahsediyorlar.

Adnan kalktı:

— Onu Vasfi Bey affedersiler sanırım, muhterem mahkememizde hayale yer yoktur. Morgun günlerce mermer masasında yatan ve bugün bir selvinin gufran gibi yeşil gölgesinde

uyuyan Ahmet Cevat Bey, mahkemenizde kanlı bir hakikat olarak ayağa kalkıyor, karşınızda duruyor, dedi; başını salladı.

Halk, Adnan'ın lâfını çok beğendi; Reis, Adnan'ı azarladı:

— Müdafaa Vekilin'in sözünü kesmeyin efendim!

Sakallı Vasfi, müstehzi bir çehre ile devam etti:

— Reisimizin bildiğim Ahmet Cevat Bey Sorbon'dan mezun değildir; Paris'le umumhanelerden, kumarhanelerden, barlardan mezundur.

Reis:

— Sadetten hariçe çıkmayın, efendim!

Sakallı Vasfi:

— Avrupa'da babasının kirli servetini kirli kadınlarla yiyen Ahmet Cevat Bey...

Reis:

— Sadetten hariçe...

Sakallı Vasfi:

— Paris'te marifin kullanan şoförlük eden, karakollarda sabahlayan Ahmet Cevat Bey...

Reis:

— Ölüye hürmet lâzımdır efendim diyorum.

Sakallı Vasfi:

— Kumarhanelerden dayakla kovulan Ahmet Cevat Bey...

Reis:

— Mahkemenin nezahatini* ihlâl ediyorsunuz; hakkınızda kanunu tatbik edeceğim.

Sakallı Vasfi:

— Merhamet buyurunuz efendim. Bir noktayı arzedeyim. Madam Regel adındaki kadın da, Adnan Beyefendinin buyurdukları gibi, Cevat Bey'in katilinden müfrezessir olarak hüccetten ölmüş değildir. Çocuk doğurmuş, humması nifasiden* ölmüş-

* Nezahat: Temizlik
* Humması nifasi: Lohusa humması

bir Mikroptan ölmekle teessürden ölmek arasında kalble zihin arası mesafe vardır

Reis

— Ailelerin mahremiyetine girmeyin diyorum size!

Sakallı Vasıf

— Fuhşa vasıtalık eden Ahmet Cevat Bey...

Reis

— Muhakemeyi tatil edeceğim diyorum, efendi; kanun dairesinde söz söyleyin diyorum efendi, anlamıyor musunuz yoksa?..

Sakallı Vasıf:

— O halde müsaade buyurun; bir de müvekkilim olan Benli Ahmet'ten bahsedeyim Reis Beyefendi, bundan ondokuz yıl evvel İstanbul'un Sofular mahallesinde Tapu Müdürü Semih Efendi isminde sulehadan* bir zat memuren* diğiyor ve Macide hanım isimdeki zevcesi, genç yaşında dul kalıyor Ahlâkı ve çehresi birbirinden güzel olduğu rivayet edilen (aşağısını getiremedi, elindeki kâğıda baktı) Ve , ve ve ismetiyle mahallesinde hürmet kazanan bu kadının önüne bir gün fidekarından* girdi isminı söylemek istemediğim bir zat çıkıyor; bu muhterem kadınla görüşeceğim diye aldatarak münasebette bulunuyor Bu Macide Hanımın bu adamdan bir erkek çocuğu oluyor; fakat bu adam, kadını ve çocuğu koyuyor; Macide Hanım kahrından verem oluyor, ölüyor. Bu zavallı çocuk da bugün mahkemenizin huzuruna bir katil mazanunu olarak çıkıyor, dedi ve Benli Ahmet'i sahnelerdeki suçluların şehadet parmağıyla gösterdi

Süleyman sararak Paris'le iken Meşveret gazetesinin tertip tashihlerine baktığı için kendisini edebsizlikten tarzediyordu, Macide ile de aylarca münasebette bulunmuştu; bu katil Benli Ahmet, Macide ile münasebetlerinden acaba haberi yokken, doğan bir piç miydi? Fuhşun ve piçin tarihlerini düşündü ve

* Sulehadan: İyi yürekli kişiler
* Memuren: İmza sahibi
* Fidekardan: Müşteriler Yanından

ihtimaline güldü; Sacit'in kulağına avucunun içinden fısıldadı:

— Avrupa'da kediler, dilkler hep müsecceldir yahu, bilmez misin? dedi. Gülmemek için önlerine bakıyorlar.

Adnan, hastalığının hararetli birdenbire fırlamış; çürük göğsüne iki değerli ikili vahşi hayvan yavrusu gibi tırnaklarını geçirmiş; gözleri kırmızı, yüzü bayat; şakaklarında, ensesinde soğuk terler birikiyor, başı dönüyor, nereye bakıldığını bilmiyor, hâkimleri, kürsüleri tek bir karaltı halinde görüyordu.

Sakallı Vasfi, yumruğunu sallayarak ahbâb sesiyle bağırdı:

— Reis Beyefendi, evet, en gür sesimle itiraz ediyorum; müvekkilim piçtir, lâkin eğer bu piçlik bir cürümse, insan adaletinin bu dalâletine aynı sesle isyan ederim. Reis Beyefendi, dünyadaki mücrimlerin en namuslusu piçlerdir. Canî bir babanın lekesini ömründe taşıyan piçlere insanlar merhamet etmemişlerdir.

Reis:

— Veledi mader behala deyin efendim.

Sakallı Vasfi:

— Piç kelimesi...

Reis (bağırarak):

— Veledi gayrimeşru deyin, diyorum, mahkemenin rezahalini ihlâl ediyorsunuz.

Sakallı Vasfi:

— Pekâlâ efendim; veledi gayri meşru...

Reis:

— Hem bu söylediklerinizin davaya temâsını göremiyorum.

Sakallı Vasfi:

— Müvekkilim Banlı Ahmet'in sağ kalındaki ben gibi alnındaki piçlik, affedersiniz, veledi mader behatalık lekesi de kendisinin elinde olmayan bir kabahatlir.

Banlı Ahmet, bir katile yakışmayan çok güzel, beyaz bir yumrukla yanağındaki bir damla yaşı sildi.

Adnan, kendi kolundaki ben'i hatırladı. Mısır Prensinin bahçesinde Ahmet'in kolunda gördüğü ben'le kendi sağ kolundaki ben, birbirine iki göz bebeği kadar benziyor. Adnan'a bakıyordu. Ahmet'le kendisini gördü. Burun, çene kemiği, gözler hep kendiydi. Macide'nin leylaksı saçları, kalıtım teorisinden taşıyordu. Demek ki Selâhattin ona Nişantaşı'ndaki konakta ikide bir: «Adnan, bu çocuk sana benzemiyor mu hiç?» demesi, Adnan'ın o zaman sandığı gibi, istihza değildi. Demek kendi oğlunu satırmak için aylarca çalışmış, yalancı şahitler satın almış, layihalar yazmış, mahkemede nutuklar söylemişti. Demek Sakallı Vasfi ona bu şahitleri hep bunun için bulmuş, Ahmet'in avukatlığını bunun için almıştı.

Sakallı Vasfi

— Fakat, mahkeme alıyelerince müvekkilimin bu katli tasmimden geldiğine kanaat varsa bunun ne gibi tesirler altında geldiğini düşünmelidir, dedi ve cürümde müddeiumumilik makamının dediği gibi cezayı artıran değil, bilâkis azaltacak vasıflar bulunduğunu uzun uzadıya anlattı ve idamın kürek cezasına indirilmesini istedi; yerine oturdu.

Ermani tercüman, Amerikalı kadına iki avukatın lâflarını tercüme etti. Kadın düşünüyordu. Maktul Cevat için, güzel likâlı avukat Serkon'dan, sakallı avukat umumhaneden meşhur diyordu. Kadın, İstanbul'da Amerikalı iki hemşehrisini görmüş gibi sevgi ve tercümana

— Ne tuhaf şey, dedi. New York'tan İstanbul'a kadar dünyanın her yerinde avukatlar birbirlerine benziyorlar. Aynı adam için iki avukattan biri «şeytan» dediği «melek» diyor. Hemen katili bırakmalı bu iki avukatı asmalı.

Tercüman, nükteye ve kadın tercümana bayıldı; insanın izdihamında birbirlerine, vücutlarının karışık çizgileriyle daha ziyade sokuldular.

Mahkeme Reisi katil Benli Ahmet'e baktı:

— Son söz senindir, avukatın dediklerinden başka söyleyeceklerin var mı?

Katil Benli Ahmet için, Reis, avukatlar, müddeiumumi muavini anlatırken bir meseleyi konuşuyor gibiydiler; daminderberi söylenen sözleri o derece dinlememiş o derece muhakemenin haricinde kalmıştı. Reisin sualinden geçirdi, elini göğsüne götürerek «Ben mi?» diyen tavırla bakarken mübaşir, Benli Ahmet'i dürttü, tepesinden yavaşça fısıldayarak, «Ayağa kalk!» dedi. Benli Ahmet kalktı. Reisin yüzüne baktı, bir şey söylemedi; selâm verdi, yerine oturdu, önüne eğildi.

Reis, muhakemenin bittiğini bildirdi ve azalarla müzakere odasına geçti.

Adnan, oturduğu yerde iki kat olmuş mahkeme halkının yabancı bulduğu birbirlerine baktıkları sırada düşünüyordu. Ağzını silerken mendiline, iki uzun damlanın aktığını sezdi; bakmaya korktu, mendilini cebine koydu. Sakallı Vasfi, neşe içinde, arkasına dönmüş, sanıkların arasında biriyle konuşuyordu.

Amerikalı kadın, katil Ahmet'in omuzlarına sarılıp gözlerle bakıyor, idama mahkûm olmasını istiyor; katilin ve idamın, iki ölümün güzelliğiyle erkekliği artacak olan katilin bir kadını avucunda ne güzel harcıyacağını düşünüyor, yüzünde gözleri kaybolmuştu.

Süleyman Sami'ye -Sağlam paralar,- diyordu.

6

Hâkimlerin müzakereleri üç saatten beri sürüyordu. Hava kararmıştı, mübaşirler elektrik lâmbalarını yakmışlar. Üç saat yanyana oturmanın verdiği lâubalilik içinde ve lâmbaların yanmasından çıkan gece telâşsizliği arasında, sanıklarda bir nevi aile manzarası başladı. Sade iki adam bu kalabalıkta yapayalnızdı: Adnan ve Benli Ahmet.

Küçük odadan hâkimlerin çıkarak salona girdiğini hemen kimse farketmedi, halk, üç saatberi hâkimlerin mahkeme salonuna çıkacağını unutmuş gibiydi; kalabalığın yavaş yavaş

kongresinden yayılan sis halindeki ses mahkemeyi dolduruyordu. Yüzünden hiç bir şey belli olmayan Reis, yüzleri görülmeyen azalar yerlerine oturdukları zaman halk birdenbire sustu; mahkemece yokların bir sükût durdu. Adnan, mahkeme reisine yalvaran gözlerle ve: «Kumayınız, bu çocuk öğlumdur,» diyen bir yüzle bakıyordu.

Reis, zabıt kâtibine, «Kararı okuyun!» ve Berlî Ahmet'e, «Dinleyin!» dedi.

Zabıt kâtibi'nin yüksek sesle okuduğu şeyin «idam» olduğunu Berlî Ahmet'ten başka herkes anladı.

Reis:

— Heyet senin idamına karar verdi; bu kararı bir hafta içinde temyiz edebilirsin, dedi.

Berlî Ahmet kolunu uzattı, bir şey söyleyecekti, vazgeçti.

Jandarmalar kelepçeyi kolağına takarak geçirdiler. Katil, iki çıplak süngünün ortasında mahkemeden çıkarken, Adnan, dağ gibi oğlunun arkasından uzun uzun baktı, mahkemeden çıkan halkın gürültüsü içinde bir haykırık kayboldu; Adnan bu haykırığından ulandı; kendini toplattı; çantasına koğuşlarını koyarken elleri bu çantanın üstünde, gözleri reisin boş koltuğunda, daldı; ayakta kaldı, mübaşir elektrikleri söndürürken koluna birinin dokunduğunu duyar Adnan irkildi; alacakaranlıkta Cevdet'in annesi, iki elini Adnan'ın koluna, yokuşa sürerek ağlıyor, «Allah gül yüzünü soldurmasın; Allah kanlığını bağışlasın; Allah tuttuğun toprağı altın etsin,» diyor, göğsünün çok içinden çıkardığı yazma mendilin düğümünü dişiyle çözerek sıcak banknotları Adnan'ın kilitlenmiş eline sıkıyor, cebine koyuyor, yumruğu ile itiyor, «Helâl olsun, anandan emdiğin süt gibi helâl olsun,» diyordu.

Zabıt kâtibi, mübaşire haykırdı:

— Çabuk ol Mehmet Efendi, vapuru kaçıracağım.

Süleyman, adliyenin bahçesinde Sagit'in pelerinini kenarından yakalamış. «Ona kıyamam isterim... Vallahi de sende bırakmam bu savayı, billahi de...» diyordu.

Sarjt, utanmak isteyerek, -Herkes bize bakıyor, ayıptır Süleymar gu halabalığı geçelim bir dela.. Ne oç gözlü heriftin hal- diyordu

Ermeni tercüman otomobilin camera perdesini indirdi.

— İdam! dedi.

Amerikalı kadın da otomobilin öteki perdesini indirdi İdamın sevincinden tercümanın boynuna sarıldı Dudak dudağa otomobilde uçtular Kadın, perdeyi aralık ederek, Ayasofya' ya bebeksiz, beyaz gözlerle, hasretin içinden baktı

SALİM

YERE YAKIN dizlerle boyu kısalarak, Kâtip Salih, Adnan'a bağlı Cinayet mahkemesinden çıkan Adnan'ın elinden çantayı yırtık tebessümle alırken davayı tebrik edecek, belki beş on lira bahşiş alabilecekti Fakat Adnan'ın yüzünü yakından görünce sustu; somurttu

— Siz mahkeme koleminde b raz oturun; ben bir otomobil tutayım heyelard., dedi.

Adnan istemedi Salih'e dayanarak Adliye'nin mahkemeler caddesindeki demir korkuluklu basamaklardan, sessiz ağlayarak indi Otomobile girince, yanına çantayı koymak isteyen Kâtip Salih'e bakmayarak

— Yarınhaneye bırakırsın, dedi; oğlumun idamıyla dolu olan siyah çantayı ittı

Fakat otomobil kalkmıyordu Şoförün kulaklarının arkası mübarizinin nereye gitmek isteyeceğini bekliyordu

Adnan içindeki başka sesi susturmak ister gibi tuhaf bir sesle bağırdı:

— Beyoğlun Kemerine

Beyoğlun Kemerindeki konağa ayak basmayacağını hatırlayacak halde değildi Ömründe ilk defa bu kadar ümmet-

sızdı. Süheylâ'yı önünde ilk defa seviyordu. Süheylâ, onun ıstırabını, sebebini sormayarak anlıyacaktı. Süheylâ, mustariplere müşfik gözlerle bakmayı bilen kadındı. Adnan, kaynanasının yüzüne muhtaçtı.

Ortalık büsbütün kararmıştı. Otomobil koşukça gecenin siyah duvarı parçalanıyordu. Belediyenin elektrik lâmbalarıyla Müslüman İstanbul, selvilerine yıldızlar dam'amış bir mezarlıktı.

Bezzâzistan Kemerindeki kahvenin önünde geceyi artıran belediye fenerinin altında otomobil durunca, sokak kapısı kendiliğinden açıldı. Kahvenin ihtiyar kellesi bütün vücuduyle sokağa taşarak, «Müjde Beyefendi, oğlan! Nah, böyle! Tıpkısının gibi! Tıpatıp bir oğlan» diyor, kırkasının iki koluyla bir çocukluk hava tutuyordu.

Kadının iki kolundaki boşluk Adnan'ın yeni doğan çocuğu Salim'di.

Kahvenin avlusunda, yavaş sesle kalfaya sordu:

— Hanım nasıl?

— Küçük hanımefendi de iyi; çok çok iyi... Kem nazardan esirgesin rabbim! Çocuğuyla iftihar ediyor hanımımız.

Lafçalı şehit Miralay Salim'in torunu yukarıki odadaydı. Fakat merdivenlerden güç çıkan Adnan'ın bu saadete sevinmeye mecali yoktu.

Hastaların yüzlerini tamamen kaplayamayan tebessümle, Adnan odaya girdiği zaman Süheylâ'nın kendinden çok genç olan gür saçları, beyaz, uzun yastıkta çağlıyor, hasta kadar solgun olduğu halde hasta olmayan yüzü kuvvetsiz olmayan sevgiyle bir mecnunlükle yastıkta yarım görünüyordu. Yeşilin üstündeki kırmızı kurdelâlı nazar takımı odayı büsbütün saray yapıyordu. Mahkemedeki kıyametten dönen Adnan'a, oda, iki misli «ev hali» geldi. Gözleri dolarak, başını Süheylâ'nın çenesinin altına sokup, karısının sıcak gerdanını kokluyor, içini çekerek ağlıyor, Süheylâ fesi karyolaya dikkatle konmuş olan saçlarını öpüyordu.

Doğum vak'alarında kan kokunun birbirine benzeyen öğüşmelerine, ağlamalarına yabancı gözlerle karışmamak için beyaz örtülü masada cerrah aletlerine eğilen hekim, arkasına dönmeyerek:

— Yook... Ağ'amak yasak hanımefendi! dedi.

Hekimin odada olduğunu Adnan şimdi gördü; kanepenin göğsünden kalktı.

Süheylâ çıplak kolunu karyolodan uzattı. Sezlongun ucundaki uzun, beyaz bohçayı Adnan'a gösterdi:

— Salım! dedi. Gene ağ'ıyordu.

Pamuklular içinde sezlongun ucuna hastabakıcının koyduğu Salım, iki boncuk gözle Adnan'a bakıyordu: Yumruğu kundaktan fırlamış; buruşuk yüzle; tüylü, nohut burnuyla kâse bir ihtiyara benziyen bir şeytan!

Hekim, hastabakıcının kurulayıp aletleri kutusuna koyduktan sonra, Adnan'a:

— Tam dört kilo geldi! Valahi tamüsahha! Tebrik ederim Adnan Bey, dedi.

Kutubetli eliyle Adnan'ın ıslak sıcak elini sıktı.

Cinayet mahkemesindeki facia yavaş yavaş yeni doğan çocuğun odasına doluyor, sonra ilâç kokan odada yavaş yavaş yalnız Salım duruyordu. İdam mahkûmu oğlunun odadaki kâbusu, çocukla, kokusuyla, hekimle, hastabakıcıyla sarsıldıkça Adnan çocuğa eğiliyor, zorla gülüyordu. Süheylâ'nın çürümüş tüylü gözleri ikide bir gururla yaşarıyordu. Adnan bir sıralık çocuğunu kucağına almak istedi; öksürüğü başladı. Mahkemede ne kadar fena öksürdüğünü hatırlayarak, yine katil Benli Ahmet'e daldı; sabah uyanınca dünkü ölüşünü hatırlayan matemli gibi uzun uzun Benli Ahmet'i düşündü. İçinde bir şey koptu, dizleri tutmuyordu. Kendini sezlonga bırakacaktı. Süheylâ bir çığlık koparttı:

— Salim'i ezeyorsun!

* Tamüsahha: Tam sağlıklı

Ve Salim evlenmiş, ölmüş gibi Süheylâ geçen felâketin ihtimalî önünde hüngür hüngür ağladı. Lohusalık onu şımartmıştı. Bu oda inadeliydi. Bu oda istiyordu ki, Adnan mahkemede reddiliğe oğlu yetmiyor gibi, burda da çocuğunu ezsin. «Tesadüf»ün adı şimdi «bu oda»ydı ve bu onadan kaçtı. Vaktiyle Süheylâ'ya edebiyat hocalığı ettiği odaya indi. Bugün sabahtanberi bitmeyen bir kaçamak dakikacağın yirmi yıl evvaline kaçmak istiyordu. İndiği oda -yirmi beş sene evvel- sinaydi: Ve inadığı oda öldürdüğü Benli Ahmet'sizdi; «kendini besleyen Süheylâ»sızdı. «Öldürmesine ramak kalan Salim»siz bir Karasınır yirmi beş sene evvel bağırıp koyup ağladığı penceresinin aynı noktasına cayardı; ağlıyordu. Fakat hep başka yerlerdeki, başka vakitlerdeki tesadüflerden korkan Adnan, bu ders odasında duran şimdiki tesadüfü bilmiyordu; vaktiyle karşının bedbaht olduğu noktada —tam aynı noktada— şimdi o bedbahtlık. Hendese kadar muntazam bir tesadüfle

İKİ KOCAKARI

YATAK ODALARINDA bir haftadan beri iki buçuk karyola var: İkisi Süheylâ ile Adnan'ın karyolaları, buçuğu Salim'in beşik karyolası. Kabuğunu delen ipek böceği gibi ufak cibinlikli şey.

Hekimin yüzünden Süheylâ dün anlamıştı: Adnan, yazıhanesine artık gidemeyecekti.

Kâtip Salih, yazıhanesinin sen işleyen üç kirasıyla kerdisinin işlememiş üç aylığını Süheylâ'dan yavaş sesle salonda alırken, Adnan'ın hastalığına ömründe ilk defa sıkıldı.

Süheylâ:

— Fakat Salih Efendi, yazıhanenin kapandığını Adnan Bey anlamasın. Beyi arada sırada gel, gör, dedi.

Yatağında her gün biraz daha fazla öksüren Adnan, Salim'in beşiğine baktıkça —ateşi olmasa— ne kadar bahtiyardı

Sanki, bu yaşa kadar, bu odadaki saadet için yaşamıştı. Ne İttihat ve Terakki'nin gizli bir odasında bütün Osmanlı İmparatorluğunu elleriyle tutan üç dört odamdan biri olduğu zaman bu kadar mesut, ne herkesin kendisine düşman olacağı kadar çok kazandığı vakit; ne de elektrik sırıkları altında Belkıs'la evlendiği gece!

Vakıyla ne boş şeylerle mesutmuş meğer! Dünyada saadetin mevcut olduğu bu beşiğe baktıkça görülüyordu. Bu yatak odasının perişanlığındaki saadetin yanında bir zaman Belkıs'la Izdıvaçlardan beklediği saadet sahnede giyilen aktör elbisesiydi. Halk için tahammül edilen bir sıkıntı... Belkıs'ı başkaları beğenmeyeceği için sevmişti. Belkıs'la evlenmesi bile kendi için değildi. Belkıs, Adnan'ın satın alacağı elmaslara layıktı. Belkıs, Nigantaşı'ndaki konağı süsleyecek kadındı. O konak ki, sandalyeden yatağına kadar her yeri sahneydi.

Adnan şimdi, öğleden sonra, yatağında terleyerek uyurken, koltuğun bir yay kalıbı, Adnan'ın ceketini, birkaç saat altında saklayarak koltukta kitap okuyan Süheyla'ya getirdi. Kanlı mendile değen kanlı 300 lirayı ceketinin cebinin altından çıkarak gösterdi. Süheyla, kuruyan kolundan çıkardıkları —zorlar gibi— odanın duvarına sürüklendi. Bu kırmızı avukat ücretini —tek liralık 300 kâğıdı— dolabından getirdiği üç lâne yüzer liralık temiz kâğıtla değiştirdi; ceketinin aynı cebine soktu.

Ertesi sabah Adnan'a gelen hekim dikkatle bakıyordu. «Üç kişi bir odada yatmak! Yook, tehlikeli bunu mütemadi etmeyin,» diyordu.

Adnan, baba gururuyla Salim'i gösteriyordu:

— Bu mızıkçı da «ikişi» mi oluyor, doktor? Yani bu da «insan» öyle mi?

Adnan, bu odadan hiçbir başka surette nafy edilmek* istemiyor, yalvaran gözlerle Süheyla'ya bakıyordu. Fakat Salim ağlayarak, Adnan öksürerek Süheyla'yı uyutmuyorlardı.

* Nafy edilmek: Sürgün edilmek

Ancak Adnan hastalığının verdiği hodkâmlıkla* hemşirenin rahatını ellerine aldırmıyordu. Hem çocuğun ağlaması onların saadetleriydi. Fakat Adnan'ın öksürükleri? Bu öksürüklere de Adnan'ın kendisi o kadar alışmıştı ki, -Süheylâ bu kadarcık şeyden nasıl rahatsız olurdu?»

Bu odada bir güzel şey de Salim'i Süheylâ'nın emzirmesiydi. Memesinin temiz ve hayvanî kokusu Adnan'ın çürük göğsüne doluyordu. Yerin bin bir çiçeğini emziren güneş, bu çiçekler, bu çiçeklerin ana memesinden güzel değildi. Adnan, bu odadan çıkmak istemiyordu.

İki haftadan beri hekim, Adnan'a her gün geliyordu. Süheylâ her gün Adnan'dan biraz daha müstakildi; her gün biraz daha çocuğundu.

Hekim, nihayet bir gün Adnan'ın ayrı odada yatacağına onların önünde karar verdi. Adnan itiraz etmeye öğrenecek kadar hakimdi. Karyolası başka odaya konunca kendi de memnundu. O kadar hastaydı ki, yalnız yatmanın rahat bir şey olduğunu kendi de görüyordu; hem, Salim'in ağladığını bu odadan da duyabiliyordu; bu ses, onu görmek demekti.

Yalnız günler geçtikçe bir hüznün sıcaklığından mahrum renkle Süheylâ durgundu. Dikkatten, kaşlarının gizli gizli söylendikleri çifte tükürük hekkalarına iki aydan beri eğilip kalkan hastadan Süheylâ hükmen de acaba farkında mı değildi? Bunu kendisi anlayacak diye kendisinden korkuyordu. Yalnız Adnan'la bir zaman dudak dudağa öpüştüğüne uyuyan çocuğuna bakarken inanmıyordu.

Bir gün karyolasından uzak bir koltukta oturan karısıyla Adnan, kesik kesik konuşurken, lâkırdısı birdenbire vasiyet olmaya başladı.

— Salim'i büyüyünce Galatasaray'ına gecyatısına verirsin. Annenle de ilerde beraber oturursunuz, olmaz mı Süheylâ?

* Hodkâm: Benci.

«İleride» demek, «ben öldükten sonra» demekti. Süheylâ'nın gözleri doldu. «Daima uzaktan konuşacaksınız,» diyen doktoru içinden lâyık etti; halkın, kalbini Adnan'ın karyolasına sürüklediği kocasına bitişik oturdu; yüzüne uzandı:

— Neler söylüyorsun Adnan? Bunlar nasıl lâkırdı? Salim'i mektebe sen kendi elinle koyacaksın, onu beraber evlendireceğiz, dedi.

Biktığı adamı artık ebediyen kaybedeceğini görünce birdenbire eski aşkıyla sevmiş gibiydi. Salim'i bile unutmuş. Sarılmak, elinden almak isteyen ölüme karşı kocasına dört elle sarılmak istedi. Ölmeyeceğini göstermek için kocasını dudaklarından öpecekti.

Birdenbire, yandaki odadan bir insanın, bir kadının, bir kapının —hep birden üçünün— sesine benzeyen kısa bir çığlık koptu. Başını kaldırdı. «Dur!» dedi. «Salim uyandı.» İçerdeki ağlayan çocukcağızını emzirmek için —yataktaki iskeleti öpmeden— odadan kaçtı.

Süheylâ, koridordan yukarıda çıkacak merdivenle binayı çok kocaman, kendini çok yalnız buluyordu. Fakat bir sabah Boğazdan Kemerindeki bu berbat evde iki kocakarı geldi. Biri: Süheylâ'nın annesi Cemaliter. Bir tek damla göz yaşının ulaştırmadığı yetmiş beş yaşına kadar sağlam bir insan dayanıklılığının altında duruyormuşçasına tuzlu bir surat. İhtiyardan ziyade «eski» yüz.

Öteki kocakarı, Tekirdağlı Cemile idi. Bir türlü evlendiremediği kızı Belkıs, Tekirdağ'ında genç bir gün güzel çocuk düğürürken ölünce, Cemile, Tekirdağ'ındaki bağını satmış, parasıyla Topkapı'da ev almıştı. Muntazam masrafı Cemaliter'den (yani kocasının maaşa nazırı aylığından) ev, Cemile'den; beraber oturuyorlardı. Fakat evi var diye Tekirdağlı Cemile'nin birçoklığı, sabah «terbiyesizlik» olarak başlıyor, ikindi vakti «edepsizlik» olarak bitiyordu. Her gün başına kakılan bu üç

odalı ev, Cemaliler'in canına tak dedi. Kızının karağına geldi. Ama yıllardanberi Tekirdağlı Cemile'yle o kadar beraberdiler ki, o, bir yere gidiyorsa bu da gidecek demekti. Cemile de peşine takıldı.

Sakallı Vasfi'ye vardı diye, annesi Cemaliler'le, Süheylâ, hâlâ ilk günü kadar dargındı. Fakat konağa gelince, Cemaliler, affeden annenin kurnaz zarafetiyle, Süheylâ'nın ağzına elini uzattı; Süheylâ dudağında bulduğu eli öpmüş bulundu. Barıştılar. Fakat barışanların güzel heyecanı ikisinde de yoktu; ne ağlaştılar, ne gülüştüler. «İşte gibi bir barışma!» diyebilirsiniz, tamamen «işte». Bu, Cemaliler için de «işte», «hesaplı» «menfaatli» idi; Süheylâ için de! Süheylâ ömründe ölü görmediği için ölmeyi zihninde büyütüyor, son günlerde Adnan'ın yerinde çıkıntık bulunmamaya çalışıyordu. Ve birdenbire can çekişmeye başlasa! Ölmekten ziyade ölü görmek Süheylâ için korkunçtu. Halbuki annesi Cemaliler, hayatlarında ölü gören ihtiyarların melekeli çehresiyle can çekişirken Adnan'ın yanında bulunacaktı. Adnan'ı son dakikasında Süheylâ halayıkların elinde bırakmayacaktı, bütün mahallenin duyacağı bu vefasızlığın daha gelinmeden evvel hasbahçeden da Süheylâ kurtulmuştu.

Bütün mahallenin duyacağı! Çünkü konakta son zamanda olup bitenî mahallenin imamı —nasılsa— duyuyordu; o duyduğu bütün mahalle biliyordu.

HİZMETÇİ ŞEFİKA

ADNAN'IN yatak odası... Karyolanın başındaki bilçik masada lâlî ufaklı ilâç şişeleri... Karyolanın tepesindeki mukavvada rakamlar: Sabahları altı yedi buçuk, altı sekiz; akşamları altı dokuz, altı dokuz buçuk... Bir bilançonun rakamlarıyla duvarda ölüm... Onun altında insansız, dümdüz bir yatak... Yatağın kenarında Adnan'ın gözlüklü kafatası...

Bu yatak odasında bugün Misirli Prens Hasan —kuyumcu mağazasında gibi— elinde bastonu, Adnan'la konuşuyor, Süheylâ, Prenses Bahire'yle, başka odada, diz dize Adnan'a ağlıyor, Süheylâ ağlıyor diye Bahire'nin de gözleri doluyor.

Prensle karısı gittikten sonra Adnan gene hırçındı: «Bu adam yatak odama hangi gün bastonunu çıkacak Süheylâ" Parası da yok! Demek zengin olan, karşılama otomobille yanacak.»

Süheylâ, Adnan'ı yormamak için cevap vermedi; Tekirdağlı Cemile'nin getirdiği Ümmüsıbyan muskasını Salim'in takkesine dikiyordu. Birinin öleceği evde kalabalığa muhtaç olan bir kadının bozuk sinirleriyle Süheylâ, Tekirdağlı Cemile'nin hoşuna gitmek istiyor, Salim'in takkelerine Mahmudiye altınları, muskalar dikiyordu. Adnan'ın hırçınlığı geçti. Şimdi muziplenerek anlatıyordu: «Bir haftaya kadar kalkacaktı. Gene romanını yazmaya başlayacaktı. Geyrimeşru oğlunu idama mâhkûm eden bir zanlı avukatla romanını bitirecekti.» Süheylâ, kocasının eğlendiğine sevinerek lâfı uzattı:

— Ama Cuppe'den aldın diyecekler.

Adnan:

— Çocuksun Süheylâ. Hayat o kadar ilginç dolu ki, bir romancının kitabından mukayese kopya etmeye lüzum yok.

Söyledi, söyledi; nihayet öksürüğü tuttu. Karısının elindeki hokkaya eğilirken siper gibi tuttuğu avucuna bir kırmızılık vurdu, hokkanın kapağını açtı. Süheylâ'ya bakarak, «Kan!» dedi. Süheylâ acemi soğukkanlılıkla kocasını temin etti:

— Benim her sabah gelir. Bu göğüsten değil, burundan!

Adnan gene hırçınlaştı. Her şeye kızıyordu. «Bir daha onu görmeye kimse bu eve gelmeyecekti. Ne Prens Hasan ne Prenses Bahire, hattâ ne hekim, ne hiç kimse!»

Söylene söylene yorgun düştü. Hekimin gelmeyeceğine içinden pişmandı. Fakat Süheylâ'nın hekime «gelme» demeyeceğine gizli bir hisle emindi.

Uzun, uzun düşündü. Daldı. Uyuyordu. Süheylâ gözleri dolmuş muskayı gözyaşlarının arasından iki üç kat büyük görerek takkeye dikiyordu. Oda kapısı yavaş yavaş açıldı; koridor ihtiyar kalfası girecekti. Süheylâ, Adnan'ın uyanacağını öfke ile kadına işaret ederken, Adnan:

— Uyumuyorum! diye bağırdı. Kalfa:

— Bir hanım geldi; Şefika hanım. Annenizin hizmetçisiymiş, dedi.

Süheylâ:

— Söyle başka zaman gelsin.

Adnan:

— Hayır, al getir... Anam bu kadının elinde öldü, Süheylâ.

Şefika kapı yanlara sürünerek odaya girerken, «Ah, küçükbeyciğim!» dedi. Yorganın uçuk tarafını öptü. Kadın, yorganda bu kocaman koltuğu öpüyordu. İki defa çırpınlegmişti. Hem hastaydı, hem şişman.

Adnan: «Küçük beyin ne hallere geldi, hak, Şefika Hanım» diyor, fakat kadının bunu tasdik etmemesini bekliyordu. Şefika, otuz sekiz ateşle yatan Adnan'a «Maşallah pembe pembesin küçükbeyciğim, hiç bir şeyciğin yok!» diyor, sonra Adnan'ın annesine yaptığı iyiliklere geçiyordu.

«Beş vakit namazda ona fatihalar gönderirdi; üç aylarda ona Yasin'ler okumuştu.» Kendi iyiliklerini bitirdikten sonra, «Küçükbeyciğim, senin bir dostun daha varmış meğer! Raif Bey yok mu? İşte o adam... Anneciğine hakim mi tayin etmedi; aylıklarını mı getirmedi? Annen onunla benim elimizde öldü. Cenazesinde sade o vardı.»

Adnan, Süheylâ'ya bakıp:

— O zaman Trablusgarp'tan sürgünüm diye anamın cenazesini dört hamalla bir şair kaldırdı! Bu ne memlekettir Süheylâ!

Şefika, Adnan'a, niçin Trablusgarp'tan hiç mektup yazmadığını soruyor. Adnan ağlıyordu. Her hafta gönderdiği mektupları demek bi posta onlara vermemişti. Sonra ana-

anın mezarını öğrenmek istedi. Şefika da bilmiyordu. Adnan'ın annesi öldükten sonra köyüne giden kadın İstanbul'a yeni gelmişti. «Yiyecek ekmeği yoktu.» Adnan cebetini getirtti. Şefika'ya para verecekti. Süheylâ odadan kaçtı. Adnan, katil Ahmet davasının bütün üç yüz liralık masrafını bir hamlede verdi.

Bu paranın kâbusundan kurtulmuştu. Fakat birdenbire tecrübesizliğinin zulmüne bakıp. Annesine bakan kadına borcunu hangi para ile ödüyordu. Sonra birdenbire pişman oldu, bu parayı hapishanedeki oğluna göndermeli idi. Fakat Şefika para ile odadan çoktan çıkmıştı. Sofaya çıkınca koridorda Tekirdağlı Cemile'yi buldu. Yüz liralık üç kâğıdı Şefika tanıyamıyor, «Ben ondan para istedim, bana doksan üç kaymelerini verdi!» diyordu.

Tekirdağlı Cemile kadının kulağına fısıldadı: «Bunlar böyledir hanım!» Koynundan on beş tane birer liralık kâğıt çıkardı, Şefika'ya verdi. «Doksan üç kaymelerini.» Şefika'dan geri aldı. İkisi de sevindiler.

Süheylâ, şimdi Adnan'ın odasında Şair Raif'i anlatıyordu: «Üç haftadanberi bu Raif Bey her sabah geliyor, kapıdan Adnan'ı soruyordu.»

Süheylâ:

— Kaç kere ısrar ettim, yukarı çıkmadı.

Adnan:

— Kendisini tanır mısın?

Süheylâ:

— Bir defa şiirlerinden tanıdım. Sonra Hilâlahmer'de kâtibi umumiye gelirdi. Biraz ölükeli adam.

Adnan gülecekti, gülmedi. Dudağında bu tamamlanmayan tekellüs onun son tebessümü oldu: Yine ökseböceği tutmuştu.

Artık haftalar geçiyor, artık hastanın yüzü günden güne kaybediyor; artık Süheylâ hastanın odasına giremiyordu; hastalık gitini kaybetmişti. Büyük hastalıklar dört mevsime tahammülü olmayan ağaçlardır. Şiileri, çiçekleri bir iki ayda dökülür. Siyah kollarıyla ayağa kalkıp dururlar; kömürden iskelet gibi.

BOZDOĞAN KEMERİNİN İMAMI

MERMER mesdeki gazeteye nargilenin marpucu ile vurarak imam haykırdı:

— İnanmazsanız okuyun işte! Bu herif gâvurdur demez miydim size!

Kahvedekiler; gazetede marpucun durduğu müsellesa eğildiler:

«*Çok değerli edip ve ezcümle* **Mahmut Adnan** *biraderin vefat ettiği teessürle haber alınmıştır.*

Rütbe Mason biraderlerin bu acı cenazeye azmi arzusu **İdinatus*** *mührünün* **Lodispons** *elleriyle teodi etmeleri için Bugun Bozdoğan Kemerindeki evinde saat on birde bulunmaları bütün biraderlerden rica olunur*

Türkiye Masonluğu Mağrikı Azamı Namına

.....

İmam, ilândaki Mason müsellesine hâlâ marpuçla vuruyordu:

— Bu himmetin gusli* de caiz değildir; teklidi* de

Cenazeye gitmeyeceğini mahalle halkı şimdiden görünüyordu. Cenaze günü sabahleyin kahveye sarılmış gelmişti. Gecelik fenyle! O, Meşrutiyetten sonraki cenazelerinden bir suboşöf parası bile çıkmayan bu mahalledeki bu imamlıktan da bıkmıştı; bu sarıktan değil... Sabahtan beri Maliye Nazırının konağındaki cenazeye «Gelemam!» diye üç defa cevap göndermişti. Konağın aşçıbaşısı (Süheyla'ya verdiği hesap pusulalarında «midenemez», «pi rasor» yazan Mengenli aşçıbaşı) imamın evine gelmiş, «Resmen hükümetten! Cenazeyi son kaldırmaya mecburum imam efendi,» demişti. İmam da «Doğru söylersin Mengenli ama, hasta değilsem, mecburumdur» demiş, karısına haykırmıştı:

— Bana tuğla mı, sancılarım tuttu.

* Rütbe sahibi kimse. Evvelce bilgili kimse.
* Gusl: Ölünün yıkanması.
* Teklid: Ölünün kefenlenmesi.

Aşçı gidince imam da söylenerek kahveye çıkmıştı:

— Allah Allah .. Adnan Bey öldü diye ben de ölecek değilim ya!

Adnan'ın damat girdiği bu konağa imam ne zamandanberi kudurmuyordu. İstibdat'ta Maliye Nazırının cenazesiyle imam evini tamir etmişti. O gündenberi imam'ın iki gözü bu kalabalık konakta idi. Bu koca man ambardan daha ne cenazeler çıkacak idi! Halbuki Maliye Nazırından sonra konaktan bir tek ölü çıktı: Hacı Kâhya'ı Cemaliler, Sakallı Vasfi ile evlenince ulemasından Hacı Kâhya'ya nüfûl indi, öldü. Vakıa Hacı Kâhya'nın cenazesiyle de imam çeri günün sünnet düğününe bakkaliye getirmişti. Fakat hepsi o kadar!

Menfi cenaze! Bu cenazeden sonra imam, bu konaktan on para alamadı. Çünkü Sakallı Vasfi, Süheylâ'ya göre, «Köprünün İstanbul tarafında en edepsiz adamdı.» Onunla evlendi diye anasına, Süheylâ nasılmış, Cemaliler'i konakta durdurmamış. Beklediği en pahalı cenazeyi de imam elinden kaçırmıştı: Ölecek yaşta olan Cemaliler'in cenazesini! Sonra Cemaliler bu Sakallı Vasfi ile Avukat Tevfik Hoca'nın evinde nikâhlanmıştı. Başka mahallede kıyılan nikâhları Bezdoğan Kemerinin imamı bir şey anlamamıştı. İstiklâl geçen sene de Süheylâ Adnan'la Mısırlının köşkünde evlenince, imam bu nikâhları da para alamamıştı. Artık her gece mahalle kahvesinde Maliye Nazırının koruğu «Darülmeduv»* idi. «Kafeslerine bakmayın; içinde kaçgöç yoktu. Mısırlının köşkünde Süheylâ Hanım, Harbi Umumîde bahçe dimbilişlerinde Alman zabitleriyle canlar manlar etmişti. Bu ikincisi vardığı herif —yani Adnan— memleketi soymuştu. Gizli parası vardı. Abdülhamid'in yemek tabakları onda idi.» Mahalle halkı, yirmi sekiz odasına elli beş yıldırberi kızdıkları konaktan, kahvede her gece imamın bu sözlerini dikkatle dinleyerek intikam alıyorlardı.

* Darülmeduv: Medine'de Cahiliyye zamanında kurulmuş, sonraları Hazreti Muhammed'e karşı olanların ve fesatçıların toplandığı ünlü bir

İmam, şimdi Adnan'ın cenazesinde bulunmanın «lâhmi himar ekli» ile müsavi olduğunu anlatırken, Rezdeğan Kemerindeki konağın her penceresinden «ölüm»ün bir tarafı görünüyordu. Bahçede kaynayan kazan... Birinin sırtında konağa koşan teneşir... Bekçi... İmam...

Süheylâ, Adnan'ın öldüğü odadan başka her odaya girip çıkıyor, her pencereden ölümün bir taraftını görüyordu. Teneşire büsbütün fenalaştı. İmam, bekçi, kazan mutlaka ölüm değildiler; fakat teneşir başka şey olamazdı. Ellerini yüzüne kapadı; hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı: «Adnan! Adnan!»

Konağın ihtiyar halası, Adnan'ın öldüğü odadan —elektrik lâmbası güpegündüz tuhaf bir sarılıkla yanan odadan— elindeki tesi arkasında saklayarak çıktı. Süheylâ'nın gözyaşlarını büsbütün tahrik edecek tavırlarla ona teselli vermeye başladı:

— Küçükhanımcığım; kendini heder ediyorsun. Ölenle ölünmez ki... Hem bir az beni dinle! Bak, bir şey söyleyeceğim!

İnsanda en büyük acıya bile üstün olan «merak» hissini tahrik edecek kadar artırılmış gibi konağın kalfası, Süheylâ'nın ağlamasını «Bir şey söyleyeceğim»deki ısrarla durdurdu. Süheylâ susmuş, dinliyordu: «Mahalle imamı cenazeye gelmiyormuş!»

Süheylâ:

— Nasıl olur? dedi. Demin pencereden gördüm, bize geliyordu.

— Hayır, gelmiyor, küçükhanımcığım!

Konak, o kadar ölümle dolmuştu ki, Süheylâ sokaktan geçen bir başka sandıklıyı imam sanıyordu. Uşaklar gitmişti; aşçıbaşı gitmişti; imam gelmiyordu, gelmiyordu.

— Öyleyse bu sefer de sen git kalfa!

Süheylâ gardroburun koştu; kalfaya elli liralık bir tek kâğıt getirdi.

— Kendi elinle vereceksin ama! Sakın karıma verme! dedi.

* «Lâhmi himar ekli» olmak: Domuz eti yemek.

İmam, kahvede girdi. Süheylâ'nın namusundan şüphelenmiyor, mahalle halkı sevinmiyordu.

Konağın kalfası kahvenin camından iki elinin ortasından burusuk gözlerle içeriye bakarken imam dayak atıyor gibi büyük kollarla bir şeyler anlatıyordu; gömülen adam Adnan'ın cenazesiydi. Kahvenin çırağıyla kadın, imamı dışarıya çağırtıp sokağın bir rezalete lâzım olacak kadar tenha köşesine sürüklediler; imam anladı; kalfa ona para verecekti. Paranın verileceği o kadar muhakkaktı ki, bunu almadan cenazeye kalfanın hatırı için girmeye razı oldu. Elli lik banknotu avucunda bulunca başka şey keşfetti. «Merhum, ölürken kelimei şehadet getirmişti.»

İmam, cenazeden dönünce kahvede Adnan'ın imanla öldüğünü söyleyecekti: «Dinimizde itibar bulmuş» idi. Fakat kalfa imamı bırakmıyordu. «Beraber gidelim imam efendi!»

İmam:

— Nasıl olur kalfa hanım? Sarığımı takacağım.

Kalfa:

— Konakta siz bir sarık uydurunuz.

İmam:

— Siz sarıkla oyun mu oynuyorsunuz? Gidin siz... Sizden evvel konaktayım ben.

Beş dakika sonra, imam, Tanzimattan evvelki mezar taşları kadar büyük sarıkla tabutun başındaydı. Fakat tabutun başı çıplaktı. Cemaliler, yukarıda âlîm nümayişmiş gibi başına gelebilecek bir başörtüsü arıyor, Adnan'ın fesini güneşe uzatıyor, Tekirdağlı Cemile'ye bakarak, «Tövbe er olsun olmaz. Böyle eski fesle kırk konaktan cenaze mi çıkarmış!» diyordu.

Konağın kalfası Cemaliler'in kulağına fısıldadı:

— Küçük hanımefendiye bir hal olacak!

Cemaliler, «Burak ağlasın, açılır» diyor, Cemile'ye uzatarak fesi kızıyordu. Tekirdağlı Cemile, 300 liranın sahibi

* Hatıma (Bursalı Ahmet Asım nefsine bel me): şahadet getirme.

aldığı için o kadar bahtiyardı ki, yüzü cenazeli bir eve yakışmıyordu. Çehres'ni bir lâkırdının çizgileriyle doldurmak için fes meselesini uzatıyordu. «Yeni fes aldıracak vakit yoktu. Cenaze geç kalmıştı. İmam, saatine bakıyordu.»

Bir gün Adnan'ı odada kendi kendine söylenirken gören konağın kalfası hatırladı: «Beyin bir kalpağı olacaktı.» Evliya Çelebi'lerin arkasından Silhevli kalpağı çıkardı. Cerrahlar bunu da güneşe uzattı, beğendi. Tabuta bunu koyacaklardı.

İmamın dua dolu elleri elli liranın hararetine sürünerek havada inip kalkıyordu. Adnan imamın bitmeyen dualarında «beş vakit namazında niyazında sulehadan» bir zaaf[1] ... Dua az daha uzasa Adnan Tahtalıda hacı olacaktı. Nihayet imamın duası bitkendi. Konağın büyük kapısından sırmalı tabut çıktı. Adnan'ın vekil olduğu gün Ankara'da giyeceği kalpaklar!

İKİ CENAZE

FATİH camiinin iki musalla taşında iki tabut öğle namazından çıkacak kalabalığı bekliyor. Birinin başında Aziziye tesi var; ötekinde kalpak.

Tapu Müdürü Senih Efendi'nin kızı bahçesi Melâhat yaşlandıktan sonra, gerçeğin hatırlattığı vuku, yüzünden kaybolduğu için bir gün eskisi kadar çirkin değil. Bahçesi kulunda, taşa oturmuş, kuru keçiboynuzu yiyor. Meyak etti; Hüsniye muşambalı, pelerinli, uzun adama ölülerin sayısını sordu. Uzun adam kızdı:

— Ölünün adı çıkar mı? Ü ü işte!

Uzun adamın hakkı vardı. İsket[2] almak için ona ölü lâzımdı; dilenci, sadaka istediği adamın isimini mi bilecekti? Ağlar gibi hıçkırıklarla Melâhat'in budalalığına gülüyordu.

[1] Sulehâ: İyi yaşamış, günah işlemeyen kişiler.
[2] İsket: Ölünün arkadaşlarının kefeye koydukları için dağıttıkları sadaka.

Bu uzun dilenci, Almanya İmparatoruyla gemide yemek yemişti. Avrupa'da, Amerika'da o kadar çok adam görmüştü ki, şimdi ölülerin kim olduklarını ona uz geliyordu. Cenazelerden rakı parası çıkarmak için muşalla bağlarına koşmuş gider gibi muntazam devam eden bu uzun adam, Belkıs'ın eski kocası Hahriye Mirahayı Hüseyin'di.

Melâhat, Hüseyin'in kim olduğunu anlamadı. Patlak gözlerine bakarak deli sandı; korktu; kalkıp daha uzak bir taşa oturdu.

Cenaze'ere yakın yerde bir humal durmuştu; içinden Mısırlı Prens Hasan çıktı.

Melâhat, vaktiyle eski hocası Sakallı Vasfi'nin Sedular'daki evine gelen Prensi tanıyınca ölülere yeniden merak etti. Ne yaptı yaptı öğrendi: Cenazenin Azizİye fesliği Hacı Hulûsi Paşa'ydı, kalpaklısı Adnan.

Prens Hasan, Adnan'ın cenazesine dalgın sakalla bakan Habibullah Efendi'nin elini sıkarken:

— Gavurlardır efendi hazretleri, dedi. Mehmet Adnan Beyefendi bu Hacı Hulûsi Paşa'dan daima teşe'üm edarlardı; adetâ bir hısımlıkleri vardı. Meğer ikisinin cenazesi bir günde kalkacakmış! Fesubhanallah! Hikmeti rabbaniye!...

Prens, Habibullah Efendi'nin bu hikmeti rabbaniyeye sığınmasını beğeniyor; Habibullah, içinden, Prensin ukalâlığına kızıyordu. Prens, lâkırdısı tasdik edilmeyen şımarık adamların hoppalığı ile sınırlendi. Zaten orun bugün yine kabzı muannidi* ve migreni vardı; sohbete çıkmayacaktı. Karşısının zoruyla cenazeye gelmiş, Adnan'ın dün, yahut yarın ölmediğine içinden kızıyordu. Habibullah'a fena fena baktı. Öğle namazını uzun buldu; oturacak bir yer arıyordu.

Fatih kahvesine girdi. Hacı Hulûsi Paşa'nın cenazesine gelenler, kahvedeydiler: Rakı Atıgenavalı Nagit, Doktor Haldun; başında kocaman kalpaklı Sakallı Vasfi; yine başında kocaman kalpaklı Avukat Tevfik Hoca (Tevfik, sarığı çıkar-

* Bkz. sözlük.

dıktan sonra da hocalıktan kurtulmadı); eski sefaret müsteşarı Neil; eski Cön Türk Süleyman; Hidayet'in eski hususi kâtibi kokona Saadi... Hepsi, Prensin iki tarafına birer kişilik boş yer bırakarak, etrafını aldılar.

Habibullah Adnan'ın son zamanda geçinme sıkıntısı çektiğine ayyaçak oldu. Nagit bundan alındı; Prens Hasan'a döndü:

— Şerefime yemin ederim Altes, dedi. Ben bu Adnan Beye bakacaktım. Fakat bir gün fena halde canımı sıktı. O günden sonra kovdum. Bunlara acımayalı Altes! Burlar bir sürü memleket hainleridir; kendisini hendehanenize almışım, o zaman merhume Melike de sağdı. Fakat hiç bir gece rahat yemek yiyemedik; hep İttihatçı propagandası. Bir akşam da tutturdu: Yok, Avrupa'da iken Ahmet Rıza Beye Mısır Prensesleri vermek istemişler de, o, istememiş.

Prens Hasan:

— Estafurullahelâzim! Onların Ahmet Rıza Bey gibi ve kilharçları vardır, efendim.

Nagit:

— Malûm, Altes, ben de dayanamadım, suratına haykırdım: Sen ne söylüyorsun, Adnan Bey, dedim. Senin Ahmet Rıza Beyin Meşrutiyetten sonra Nariye Sultanı olmak için parçalandı; fakat bereket versin ki Yusuf İzzettin Efendi, Enver Paşaya yaptığı kadın Ahmet Rıza'dan kurtuldu. İşte Yusuf İzzettin'in teşrifatçısı sağ. Bana inanmazsan ora sor dedim.[1] Fakat memleketin harabesine öter baykuş yine susmadı. O akşamdan itibaren ben de yüzüne bakmadım. Kusul duğunu anladı, gitti. Bunlara acıyamayalı Altes.

Sakallı Vasfi, ilğımın patlayacağı zamanda topraktaki kısa hareketle sallandı. Ufak öksürdü:

— Nagit Beyefendinin hakları var efendim, dedi. Bu Adnan Bey, adamakıllı çete reisi idi efendim. Şeker işi malûmu devletinizdir, Prens Hazretleri.

[1] Eski Ziraat Umum Müdürü Nagip

Sakallı Vasfi şeker işini anlatıyordu: «Harbi Umumînin son senelerde İstanbul'a Viyana'dan üç bin vagon şeker geliyordu; bu şekerin kilosu Viyana'da beş kuruşa alınıyor, İstanbul'da iki buçuk liraya satılıyordu. Her vagonda ilâkal* onbin kilo şeker bulunuyordu. Kilo başına ilâkal bir lira kazanıldığı kabul edilirse, üçbin vagon otuz milyon lira kâr bırakıyordu. Bu milyonların bir kısmı bu Adnan Beyin cebine giriyordu.»

Bu milyonların kimlerin cebine girdiğini bilen Prens Hasan, Vasfi'nin yalanına prensip namına inandığı küçük inildilerle memleketle acıdı; sonra Sakallı Vasfi'nin kalpağına bakarak, kulağına:

— Öldü diye kalktık, geldik: yoksa müteveffanın maşayla tutularak yeri yoktur, dedi.

Kahveye, Maliye Mektubî Kalemi Mümeyyizi Dilâver girdi. Hazırlanmıştı: O kadar kendini tutamayarak ağlayacaktı ki merhum Adnan'la ne kadar dost olduğunu herkes görecekti. Fakat kahvedekiler onunla meşgul olmayınca mevzudan vazgeçti; kendisiyle birinin meşgul olması için Asaf Tevfik Hoca'ya bir hafta evvel doğan çocuğunu yavaşça tebrik etti. Tevfik Hoca, baba gururuyla gözlerini kapadı:

— Mâşâallah tebârekallah*. Allah'ın ihsanı! dedi.

Süleyman, Sadi'nin kulağına fısıldıyor: «Allah'ın ihsanı değil, Sefaret Müsteşarı Naci Bey'in ihsanı! Pîşereti, Naci'den yakaladığı çocuğu bu sefer düşüremedi,» diyor yumruğu burnunda gülüyordu.

Camiden çıkanlar, cenaze namazını kılıyor'lardı. Cenazeye gelenler, Mısır Prensi'nin arkasında kahveden çıkarken, Saadet, Süleyman'a, «Şu cenaze namazı yok mu, namazların en rahatıdır; secdesi yok, rükûu* yok... Kaymak gibi ibadet, bayılırım,» diyordu.

Cenazeler musallâdan kalkarken, damdaki dilenci çocuğu bir dilenci kızının eline vurdu; düşen metelikleri kaptı, kaç-

* İlâkal: En azından
* Maşâallah tebârekallah: Öyle değil mi oğlum
* Rükû: Namazda öne doğru eğilme

İ Dilenci karın yerden taş aldı; çocuğa atayım derken, taş Adnan'ın musalladan kalkan tabutuna çarptı Akşaray'ın mezzup Ahmet'i haykırdı:

— Allah Allah, cenazelere saygı kalmadı!

Taşı atan dilenci kadın, Fransızca Muallimi Kadri'nin karısı Çıbanlı Zehra'ydı

Habibullah, demin, Nagit'in Adnan için söylediği şeylere içinden hâlâ öfkeleniyordu. Hacı Hulûsi Paşa'yla Adnan'ın cenazeleri başka başka sokaklara sapacak noktada Nagit, Hacı Hulûsi'nin cenazesini takip için Prensin elini sıkarak ayrılırken, Habibullah, Prens Hasan'a:

— Bu memleket ne tuhaftır Altesi! Vaktiyle şu Adnan Bey neyle olsa, bütün Beyoğlu duyardı Halbuki cenazesinde, ölü de dahil olarak on kişiyiz, dedi Nagit'e dik dik baktı

Dar sokaklarda bu on kişi de yoktu Cenazede yedi adam kalmıştı: Ağladığını görmesinler diye tabutun çok ilerisinde yürüyen Sait Ralf; ağladığı uzaktan da belli olsun diye bir dükeiye mendilini yüzüne kapayan Dilâver (Direklerarasının Den K gol'u. Dilâver), bir de simit yiyerek cenazeye uzaktan koşan Akşaray'ın mezzup Çıplak Ahmet'i.

Süheyla'nın emriyle cenazeyle gelen kocaağa iki uşağı. Mengeneli Ahçısı «Şirfanen» bir faytona tıkmışlar, aralarına imamı da almışlar, cenazeyi yarenlik ederek takip ediyorlardı

ZATİ ALİLERİ HAZRETLERİ TESADÜF

GECE

Avukat Tevfik Hoca'nın evinde içki meclisi

Eski Sefaret Müsteşarı Naili; Tevfik Hoca, Hoca'nın kızı Filarete; Mızıkacı Mesut'un eski metresi Polikseni; Sakallı Vasfi; Viyana biifeli yemek odasında rakı çıyatlar Pompadur etekli abajurun altında zerzevat dolmaları Lahana dolması, soğan, patlıcan dolması, rakı kadehi, çatal, bıçak, su bardağı havada nokta nokta durup kayboluyorlar.

Tevfik Hoca, karısı Filareti'ye karşı «zarafet» yapmak için, fundaktaki çocuğunu kucağında tutarak, beyliğin ağzına meze uzatıyor; misafirler, çocuğa büyük insan muamelesi edildiğine güle güle bayılıyorlar.

Filareti —sofrada Sefaret Müsteşarı Nail var diye— kocasına Fransızca kızdı. Çocuğu kollarından kaptı, sütnineye verip odasına gönderecekti. Sakallı Vasfi, elinde kadehle kalktı, çocuğun yüzünde Tevfik Hoca'nın burnunu, gözünü, çenesini keşfetti. Hocanın, baba gururuyla gözleri doluyor, Nail'le Filareti önlerine bakıyorlardı.

Çocuk sütninenin kolunda odadan çıkınca, meclis ciddi oldu. İki avukat Adliyeyi konuşuyorlardı.

Sakallı Vasfi:

— Gerçek, unutacaktım hocam. Senin katil Benli Ahmet idamdan kurtuldu, dedi.

Anlatıyordu: «Cumhuriyetin ilânı üzerine 391 numaralı Af Kanunu çıkmış, dün, yani 10 Kânunusani'de Resmi Gazete'de basılmıştı (1340 senesinin 10 kânunusanisi) Benli Ahmet'in idam kararı, Temyiz Mahkemesinde 8 Kânunusani'de tasdik edilmişti. Karar, iradei milliyeye gitmeden kanun, Resmi Gazete'de basıldı diye idam cezası on beş sene kürege inmişti.»

Nail:

— Demek kanun iki gün geç basılmayıdı katil asılacaktı.

Sakallı Vasfi:

— Tabii ki asılacaktı; çünkü kanun, Resmi Gazete'de tab'edildiği tarihten itibaren mer'i.*

Nail tek gözlüğünü çıkardı, yine taktı, büyük laf söyleyeceği zaman hep böyle yapardı.

— Desenize, avukat beyler, bu sizin adaletiniz, kelime adaleti, Amal-i ebnaa adaleti. Bazan lügat kitabında bir kelime, bazan takvimin yaprağında bir tarih idamdan adam kurtarıyor, dedi.

* Mer'i: Yürürlükte.

Tevfik Hoca, domates dolmasını kaşıkla kopararak alay etti:

— Adnan sağ olsaydı, yine ukalâlığı tutar; burnunu, duduğunu uzatarak, «Tesadüf, tesadüf!» diye bayılırdı.

Fakat Adnan merhuma Nail kızdı: «Adnan gibi bir kılkuyruk "tesadüf"e ve salâhiyetle inanabilirdi?»

— «Tesadüf» Büyük Frederik'in lâfıdır. Büyük Frederik daima «zatı âlîleri» hazretleri tesadüfe» demiş. Onun gibi bir tecrübenin tesadüfe inanmamasını anlarım. Yoksa müteveffa Adnan Bey tesadüfe ha inanmış, ha inanmamış, ne çıkacak?

Tevfik Hoca kadehini kaldırdı:

— Büyük Frederik'in tesadüfü şerefine!

Sakallı Vasfi, Tevfik Hoca'yı bir köşeye çekti, kulağına:

— Bir tesadüf daha var, dedi. Ben yarın Bihter Hanımla nikâhlanıyorum, Hocam.

Tevfik Hoca:

— Nail'in eski karısıyla mı?

— Evet, şimdi sofrada tesadüfen yanyana oturduğumuz Nail'den boşanan Bihter Hanımla.

Tevfik Hoca düşündü. Bihter'in satılacak bir iki dükkânı daha vardı. Vasfi'nin kulağına: «Tebrik ederim!» dedi. Rakı kadehi elinde Nail'e bakarak haykırdı:

— Yine Büyük Frederik'in tesadüfü şerefine!

Nail:

— Susunuz, dedi. Sigarasını dinledi. Fikreti'ye:

— Çocuk ağlıyor, Madam! dedi.

Fikreti, öfkesinden sapsarı, Nail'e yiyecek gibi baktı.

BİR MEKTUP ZARFI

ANASI Cemaliler'den kurtulmak için Süheyla, Rızdoğan Kemerindeki konağı satıp, parasıyla Erenköy'ünde iki köşk aldı, birinde kendisi, çocuğu Salim'le oturacaktı, ötekinde anası

* Akıdan: Bu kadınl.
* Tevfik: Üç şişman, hikâyesinden.

Üç gün içinde konağı yeni sahiplerine bırakacaklar. Adnan'ın kâğıtlarını konağın kalfası, bir çamaşır sepetine koyuyordu. Hekimin emriyle bu kâğıtlar Adnan'ın romanıyla beraber yakılacaktı. Birdenbire bir zarfın üstünde Süheylâ kendi yazısını tanıdı. Bu, Süheylâ'ya ait yazarak Adnan evlenmek istediği mektubun zarfıydı. Süheylâ, o zaman Adnan'a yazdığı acı şeyleri bugünkü vaziyetinde tekrar okumak istedi, belki mektubun satırlarında Adnan'ın gözlerinden düşen yaşlarla bozulmuş kelimeler bulacak, mes'ut olacaktı. Fakat zarfın içinden soğuk bir fotoğraf çıktı: Bekir'in Hüsrev'le ava kıyafetinde çıkarttıkları resim.

Süheylâ, kendi zarfından çıkan Bekir'e daldı. Onun için güzel, nasıl güzel, ne tarzda güzel olduğuna bakarak çerem burugur, gözleri doldu, ağlayacaktı. Yerde sepeti düzeltirken, demindenberi başını yukarı kaldıran, zarfı bekleyen kalfaya, Süheylâ birdenbire, «Durî» değil dinledi içerdeki odada Salim ağlıyordu.

Süheylâ zarfı, göğsünün içinden çıkardığı Adnan'ın resmiyle kalfaya verdi. Çocuğun odasına koştu. Kalfa, arkasından sesleniyordu:

— Bunları da yakacak mıyım, küçük hanım?

Süheylâ sofadan bağırdı:

— Evet.

SON

İNGİLİZ SAİT PAŞA'NIN ANILARI'ndan

s. 134 - 142 arasında yer alan bölümün, günümüz diliyle açıklaması:

Şubat 1877, Pazartesi

Bugün sadrazam Mithat Paşa, sadrazamlıktan uzaklaştırılarak padişah buyruğu — ve benim gözetiş aracılığımla — Osmanlı ülkesinden kovulması için padişahımızın İzzettin vapuruyla İtalya'da Brendisi ikskelesine gönderilmiştir. Nasıl sürüldüğü aşağıda anlatıldığı gibi anlatılmıştır. Mithat Paşa sadrazam olduktan sonra, beklenenin tersine Ayasofya üstü kapalı, sonraları da açıkça, padişahın adaletli buyruklarına karşı gelmeye cüret etti. Padişah efendimiz tahta çıktıkları günden beri gerek Mithat Paşa ve gerek Müşirzade Mehmet Rüştü Paşa hakkında, «Bu adamlar vatan ve millete hizmet edemez, hurlar bu nedirler,» diye yüce düşüncelerini açıklarlardı.

Efendimizin haklı olduğunu aşağıda açıklanan olaylar doğrular ve kanıtlar. İlk olarak Mithat Paşa, azamet ve heybet sahibi efendimizin padişah buyruklarını dinlememeğe cüret etmiştir. İkinci olarak Mithat Paşa'nın ülke için ne derece zararlı ve yararsız bir kişi olduğu; her zaman rumbuziyci düşüncelerini benleyişi ve kendilerini edebiyatçılardan dünya durumunu bilirim sananlardan sayan birtakım sefiller ve cahillerle görüşmelerde bulunduğu, konuğum sadrazam konuğu gibi değil, sanki bir dürünmedve* biçimine dönüştürmesinden anlaşılabilir. Çünkü adı anılan

* Dürün-medve: Müslümanlıktan Rusya Kuzeye bakanlarının tartışmalara için seçtiği yerin adı olup Rusya ilmi Kilise tarafından kurulmuştur. Sonraları Hazreti Muhammed'e karşı bulunanların toplanmasından dolayı, fesatçıların münafıkların toplandıkları yer anlamına kullanılmaya başlanmıştır.

kişi,* kendi düşüncelerimiyle uygun düşüncede birini görüştüğü zaman hemen tanıtacak bir odada, yeri olsun olmasın, konuşmayı Osmanlı Sultanı'nı üzerine getirecek. «Osmanlı aydınlarından artık iyilik beklenmeyecek. Cumhuriyete dönüştürmekten başka yol kalmadı,» gibi sözler etrafa yaygın bir söylenti halindedir.

Midhat Paşanın görevinden uzaklaştırılmasından bir gün önce Namık Kemal Bey'in konağında her zaman toplanmakta olan fesatçıların konuşmalarını belirten dört jurnal Zaptiye Nezaretine Padişaha sunulmuştu. Bunların birinde «Midhat Paşa bağımsızlığını kazandırmak amacıyla yardımıyla Murat Efendiyi muradına kavuşturmuştu,» konuşması vardı. Bu komitadan başka padişahlığa karşı kurulmuş daha başka komitelerin de bulunduğu ve hepsinin başkanının Namık Kemal Bey olduğu anlaşıldığı için Midhat Paşanın görevinden uzaklaştırılması ve sürülmesi gerekli olmuştu. Bunun için iki gün önceden Sadrazam Mehmet Paşa ve Bahriye Nazırı Server Paşa ile beni bir odada bu konuyu görüştüğü. Bizler, bu görevden alma ve uzaklaştırma sonucunun bir süre ertelenmesini rica edip yalvardıksa da, Padişah efendimizin direnmesi kıyamet gibi oldu. Görüşmelerden Midhat Paşa'nın görevinden alınmasından ve sürgününün 113. maddesi gereğince Osmanlı ülkesinden çıkarılarak gönderilmesinden başka bir sonuç çıkmadı. Bu kararın gerçekleştirilmesi için Padişahımız hanım sultanlarından büyükleri «Abdülhamit'in sonu ile birçoklarına zaptiye müşiriyle birlikte Midhat Paşa'nın konağına gidip sadrazamlık hakkı veren padişah mührünün alınmasından sonra Ahırkapı açığında hazır bulundurularak olan İzzeddin vapuruna gönderilmesi için zaptiye müşirine teslim edilecektir. Bu sırada ayrıca konak çevresinde de gerekli asker ve polis bulundurulacaktır.

Gece saat altı sularında Padişah Efendimiz hemen saraydaki harem bölümüne çağırıldı. Başyaverliğe ile Kahvecibaşısının önceki gün (pazar) kendi'ne her yanında «Eğer Midhat Paşa görevinden alınırsa bütün halkın ayaklanıp padişah konağına çıkarak zorla geri getirmesini yapacaklarını işitmiş olduklarını» anlattığı, Ayrıca onların ağlayarak, «Aman efendim, Midhat Paşa'yı görevden uzaklaştırmayınız; sakın yapmayın, durum çok kötüdür,» dedik-

* Midhat Paşa: Tanzimattan sonra hükümdarlar, tahtan indirilen ve yükseltilen padişahlar için kullanılan ünlü Azamet Köşkü sürgünü.

lerini de ekledi. Ama padişah efendimiz bunları anlattıktan sonra da, akşamki kararın sabahleyin uygulanmasını sıkıca buyurdu; Mahmut Paşa'nın da saraydaki dairede yatmasını emretti.

... Ben odama döndüm. Kendi kendime şunları düşündüm ve kararlaştırdım: «Sabah erkenden bu herifin (Mithat Paşa'nın) kapısına gideceğim. O vakit belki haremden daha çıkmamış bulunacak. Haremde haber göndereceğim, diyelim ki gerekçeyle selâmlığa çıkacak. Padişah mührünü istediğim zaman «Yanımda değil; gidip getireyim» diyecek. Ya haremde gidip geri dönmeyecek, yahut da mührü göndermeyecek; ya da gelip «Ben anayasaya sığındım; hiç bir yere gitmem» diyecek. Bu durumda ne yapabilirim? Çocuk gibi kapıda çağırta çağırta arabaya koyamam. Şüphesiz zor kullanmak zorunda kalacağım. Bu da aslında kuşkulu kimseler halk arasında belki bir gürültü yaratır. Bu yol uygun değil. Böyle yapmaktansa Mithat Paşa'yı sarayın Paşa dairesine çağırtırım. Oradan bir memurla Padişahımızın yanına göndertirim. Bunu da sabah erken, güzel bir tedbirle hiç kimsenin haberi olmadan yaparım...» Bu açıkladığım düşüncelere karar verir vermez gece saat sekiz buçukta Mahmut Paşa odama geldi: «Paşa, niçin uyumadın? Bir şey mi düşünüyorsun?» dedi. «Evet. Mithat Paşa hakkında hiç kimse bir şey duymadan şu tedbiri düşündüm» diyerek yukarıda söylediğim düşüncelerimi açıkladım. Pek beğendi. Saat dokuzu çeyrek geçerken — adı geçen Mahmut Paşa — kendi odasına gitti. Ben uyuyamadım. Sabah yarımı çaldığını duydum. Saat biri beş geçerken yataktan kalktım. Saat altıda Padişah efendimiz içeriye çağırdı. Düşündüklerimi sunduğum zaman şanlı Padişahımız: «Ben de bu gece öyle düşündüm. Bu tedbir çok iyedir,» buyurdular. Kendi odama döndüm. Bütün Vekillerin padişah kalfa çıkmak üzere sarraya gelmeleri için yaverler gönderdiğim gibi Padişahımız yaptırdıkları kaptanını da çağırtarak gerekli direktifleri verdim. Mithat Paşa'nın on saat sonra gelmesi için hayatveri Mehmet Paşa'yı adı geçenin konağına gönderdim. Gerekli hazırlıkları yapmak için Paşa dairesine gittim. Padişah huzurunda toplanıp varmış sonuçlarıyla Mithat Paşa'nın Kolluk Kapı'ya gitmesi doğal olduğundan bunun engellenmesi için Dolmabahçe dekî saat kulesinin önüne bir binbaşıyla bir çavuş gönderdim. Binbaşıya: «Mithat Paşa gelecek. Arabasını uzaktan gördüğün anda bana haber getirmesi için bu çavuşu göndereceksin. Sen de araba önüne gelir gelmez» «Efendim, bu tarafa!»

diyerek arabayı Paşa dairesine doğru çevirecektim, direktiflerini verdim.

Dairede de hayat, deniz taraflarıyla kabul odasının kapılarına ikişer çavuş ayırdım, bunlara: «Şimdi bir konuk gelecek, şu odada kabul edeceğim. Ağaları, benim emrim olmadan, hiç bir yana gitmeyecekler. Arabasıyla arabacısı da saray alanında bekletilmeyecektir» dedim. «Bu bayraklarda şüphesiz bir anlam vardır, ama bu nedir?» diyerek yaverlerin birbirleriyle fısıldaşmamaları için eşikçi gibi aralarında ve mermerler üzerinde saat beşe kadar gezindim. Sonunda saat bulasının önündeki çavuş «Geliyor,» haberini getirince ağır ağır kapıya doğru gittim; kendisi arabadan inip saray bahçesine doğru gitmek isteyince: «Bu taraftan buyurunuz» diyerek Paşa dairesinin alt katındaki deniz tarafında bulunan daireye aldım. Hemen kahve ısmarlayıp konsolos yanına oturdum. İlk sözü:

— «Sadrazamlık mührünü hara sadık olmanız padişah bayrağı gerektirir,» oldu. Yarım dakika kadar düşündükten sonra: «Alınız,» dedi; ben de alıp cebime koydum. Sonuç şöyle:

— «Bir süreden beri Sivas'ta sultanata karşı toplanan gizli derneklerde bulunurlar, yüce bilgilerinin konağına devam edenler arasında bulunduklarını için bu dairem hakkında kuşku yarattı. Ve ustalık dini akşam zabıta tarafından sorulan dilekçe üzerine bir yüce ad mızın anılmış bulunması ve Namık Kemal Beyin aşında bulunanlar arasında «Mithat Paşa bağımsızlığını kazandı; Murat Efendiyi muhakkak kavuşturmalı» gibi sözlerin ağza alındığı yazılmış olduğu anlaşıldı. Gerçi yüce padişahımız, sizin doğrudan doğruya bu derneklerle ilişkiniz bulunmadığını inanmışlarsa da, yüce adınız açıkça anılmış için .. hem yüksek bilgilerini korumak, hem de ülkede bu gibi huzursuzlukların önünü almak için bize emret veren Padişah efendimiz yüce bilgilerinin Osmanlı ülkesinden bugün çıkmalarını buyurdular, bunun için de Padişahımızın izzetinin varlığını için hazırdır,» diyerek pencereden gemiyi gösterdim. Bu Padişah bayrağını içine çekmez rengi koçu, selâm kaydı.

— «Tanrının adına and içerim ki, bu toplantılardan haberim yok. Allah bu çapkınların belâsını versin. Bu, Rusya parasıyla ve Hâlim Paşanın oyunuyla yaratılmış bir şeydir. Eğer beni buradan kovar ve uzaklaştırırsanız — Tanrı bilir — ülke mahvolur;

Beşiktaş kürsüsündeki donanma üç güne kadar hareket halinde olacak. Buraları iyi düşünülmelidir,» dedi. Bu adamın kendisine bu kadar önem vermesi, hareketi ve sanayiyle bilgisizliğini, budalalığını açıklamış olmuyor mu? Sonra:

— «Vekiller Kurulu toplanıyorlar mı?» diye sordu.

— «Bilmiyorum,» diye cevaplandırdım.

— «Öyleyse, ben ederim, gidip Padişah efendimize söyleyiniz ki, benim bu işlerden haberim yoktur. Vekiller kurulu nasıl olduğuma göre, bu işi onlar da görüşsünler. Eğer Padişahımızın güvenleri yoksa beni sarayda bir dairede bulundursunlar; evime gitmeyip, sadrazamlık işlerini buradan görebilirim. Gerek burada, gerekse Avrupa'da ülkemizin bu zor zamanında işleri ben görebileceğim kanısı uyandığından, eğer ben buradan gidecek olursam ülkemiz, Tanrı bilir, biter,» dedi. Bak şu herifin söylediğine. Oysa ülkeyi buralara sürükleyen kendisidir. Ne neyse. Ben de:

— «Siz burada oturunuz. Ben gidip efendimize sunayım,» diyerek bahçeden Padişah dairesine doğru giderken Sultanımızın bahçeyi gören kapıda gezindiklerini görünce hızlandım.

— «Ne yaptın?» buyurdular.

— «İşte efendim. Padişahımızın mührü,» diyerek mührü verdim. Sonra Mithat Paşa'nın yaklaşmını sunum.

— «Bu, olamaz. Kesinlikle gitmeli. Bundan sonra bu adamı burada bırakmak daha tehlikeli olabilir. Al bu zaptiye jurnallerini de kendisine götür,» diye padişahlık buyruğu geldi.

Mithat Paşa'nın yanına verdim. «Şimdi Padişahımızın Izzeddin vapuru ile hareket etmeniz kesinlikle buyurulmuştur,» dedim. «Bu jurnalleri de elbette siz görürsünüz. Okumanı da iyi anlasın buyurdular,» dedim. Kendi adı geçen jurnali okuduktan sonra:

— «Hakkım yok. Cephanem iflah etmiyor,» diye yüzünden renk gitti, telâşa kapıldı.

— «Ilgilerinizi gönderiniz. Cumagir para ve başka gerekli eşyayı vapura getirsinler. Çünkü efendimiz, neyi ve kimi birlikte götürmek isterse götürsün diye buyurdular,» deyince rüzgâr odaya çağırıldım; verecekleri emirleri kulağıma söyledi. Arabasının da saray ahırından çıkabilmesi için izin verdim. Uşağı gittikten sonra:

— «Beni nereye göndereceksiniz?» diye sormam üzerine ben de:

— «Osmanlı ülkesinin sınırlarından çıktıktan sonra nereye istersiniz oraya gitmeye izinlisiniz; ama Sira en yakın olduğundan oraya çıkabilirsiniz,» cevabını verdim.

— «Oradan başka bir yere gitmek için vapur beklemeyecek değil miyim? Bu durumda göre beni Rumlar içinde bırakmayınız. Mesafeye uzaklık, Brendisi'ye çıkarınız,» dilekçesi üzerine:

— «Padişah efendimizin ayağının tozuğuna sunarım,» dedim.

— «Yanımda param yok, biraz da para isterim,» dediği için: «Bunu da söylerim,» dedim.

— «Ama benim güvendiğim bir yavar da isterim. Çünkü güvenliğim kalmadı, bana hâtırlık edebilirler» demesi üzerine:

— «Rica ederim, böyle bir suç kimsenin hatırına gelmez. Bu söylediğiniz şey, olağan işlerden değildir,» cevabını verdim. Sonra karargâhtan kalkıp biraz gezinerek perdeyi bir kaç kez derinden doğru baktı. Böylece iki dakika geçtikten sonra:

— «Gitmeli ha?» dedi.

— «Evet, gitmeli! İki yaverle iki çavuş sizi memleketinize götürmek için iskeleye bekliyorlar,» cevabım üzerine:

— «Allah rahmet eylesin bu millete,» diyerek kapıdan çıktı.

İstimbota bindirdim ve vapura gönderdim. Vapur da hemen kalktı. Ben saraya dönünce efendimiz kapı önündeki mermerlik üzerinde gezinmekteydiler.

— «Paşa ne yapıyor?» diye sordular.

— «Efendim, vapur demir alıp hareket etti,» cevabını verince efendimiz olağanüstü hoşnutluk duydular ve bana iyi sözler söylediler. İzmit'den vapuru Padişah sarayının önünden yola çıkarak Akbıyık açıklarında Mithat Paşa'nın ailesini, eşyasını ve efendimiz tarafından bağışlanmış beş yüz altını bekleyip bunları tamam olarak aldıktan sonra Brendisi'ye doğru on buçukta hareket etti.

Konuşmanın ve sürülmesi yüzünden gerek iç, gerek dış durumda bir bayağı fenalık olur diye herkesin korktuğu Mithat Paşa, anlatılan tedbirlerle ve kolaylıkla, hiç kimsenin haberi olmadan uzaklaştırılmış oldu. Üsküdar Paşa dairesinin üst katındaki hesap komisyonu üyelerinin bile haberleri olmadı. Akşamüstü vekiller arasında değişiklik yapıldığından Zarifi de görmüştü Paşa'

— «Canım ne yapıyoruz? Ülkeyi bağımsız mısınız? Şimdi halk bu olayı duyunca herhâlde ne olacak diye yürek çarpıntısı içindedir,» dedi. Saray halkı bile:

«Mithat Paşa sürülmese; sürüldüğü büyük olay değil» gibi çürük bir düşünceye kapılmadıklarından ki böyle kolaylıkla, hiç kimsenin haberi olmadan bilirkişiler bize — hiç de şaka etmeden — «yolunuz mübarek olsun,» dediler.

.. SALI:

Bugün akşam saat üçte yüce Padişahımız beni kendi yanlarına çağırdı: «Said Paşa size bir hediye vermek isterim; ama şu parayı al da sen istediğini alırsın» diyerek önceden bin tane ellilik kâğıt para, yani elli bin kuruş bağışladılar. Bu ise, Mithat Paşa'yı dünkü kolaylıkla uzaklaştırmamın ödülüydü. Siz anlarsınız bu büyük iltifatların değerler halkın yerine getirmeye güçleri yetmemektedir ..»

NOT: Said Paşa için bkz. | Meydan Larousse, cilt 8, Mahmut Said Paşa maddesi

MİTHAT CEMAL KUNTAY

ÜÇ İSTANBUL

ROMAN

Önsöz:
Rauf Mutluay

SANDER YAYINLARI — İSTANBUL